

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

**TRANSFER FİYATLANDIRMASINDA
EMSAL BEDELİ BELİRLEME YÖNTEMLERİ**

Doktora Tezi

Recep KAYA

İstanbul, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

TRANSFER FİYATLANDIRMASINDA EMSAL BEDELİ BELİRLEME YÖNTEMLERİ

Doktora Tezi

Recep KAYA

Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi A. Bumin Doğrusöz

İstanbul, 2023

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Recep KAYA
Anabilim Dalı : Maliye
Programı : Mali Hukuk
Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi A. Bumin DOĞRUSÖZ
Tez Türü ve Tarihi : Doktora- 2023
Anahtar Kelimeler : Emsal Bedel, Emsal Bedeli Belirleme Yöntemleri,
Emsallere Uygunluk İlkesi, Karşılaştırılabilirlik,
Transfer Fiyatlandırması, Vergi

ÖZET

TRANSFER FİYATLANDIRMASINDA EMSAL BEDELİ BELİRLEME YÖNTEMLERİ

Sanayi devriminin bir sonucu olan üretim şirketlerinin iş hacimlerindeki büyüme ve birden çok alanda üretim yapar hale gelmeleri şirketlerin üretim bölümleri arasında mal ve hizmet alışverişini zorunlu hale getirmiş ve şirketler bazı yarı mamulleri piyasadan temin etmek yerine genişleyen yapıları içerisinde yer alan bölümlerinden temin etmeye başlamışlardır. Bunun bir sonucu olarak da bir işletme politikası olarak transfer fiyatlandırması uygulaması doğmuştur. Dünya ekonomisindeki küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan çok uluslu şirketler de transfer fiyatlandırması uygulamasının uluslararası boyut kazanmasını sağlamıştır.

Şirketler ilk olarak vergi dışı amaçlar için kullandıkları transfer fiyatlandırmasını zamanla vergisel amaçlarla da kullanmaya başlamışlardır. Bu duruma paralel olarak Ülkeler de şirketlerin transfer fiyatlandırması yoluyla vergi gelirlerinde erozyon yaratmalarının önüne geçmek amacıyla vergi düzenlemeleri yapmışlardır.

Bu çalışmada temel olarak transfer fiyatlandırmasında uygulanan yöntemler irdelenmiş olup, çalışmanın içerisinde transfer fiyatlandırmasının genel tarihçesine, uygulama alanlarına, ABD ve OECD düzenlemelerine, ülkemizdeki emsal bedel kavramına ilişkin bilgilendirme yapılmış, ülkemizdeki transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesinin ve özellikle transfer fiyatlandırmasında uygulanan

yöntemlerin detaylı açıklaması yapılmış ve uygulanmalarının olumlu olumsuz yönleri ortaya konulmuştur. Bunun yanında transfer fiyatlandırmasına ilişkin yapılan vergi incelemelerinde emsal bedel tespitine ilişkin dış emsal uygulaması ve yabancı veri tabanlarının kullanımında yaşanan belli başlı sorunlara değinilerek çözüm yolları üretilmeye çalışılmıştır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Recep KAYA
Field : Public Finance
Programme : Fiscal Law
Supervisor : Assistant Prof. Dr. A. Bumin DOĞRUSÖZ
Degree Awarded and Date : Doctorate – 2023
Keywords :Tax, Transfer Pricing, Arm's Length Standard,
Transfer Pricing Methods, Comparability

ABSTRACT

THE METHODS OF DETERMINING ARM'S LENGTH PRICE FOR TRANSFER PRICING

As a result of the industrial revolution, the growth in the business volumes of the manufacturing companies and their production in more than one field made it necessary to exchange goods and services between the production departments of the companies, and the companies started to procure some semi-finished products from the departments within their expanding structures instead of supplying them from the market. As a result of this, transfer pricing application has emerged as a business policy. Multinational companies that emerged as a result of globalization in the world economy have also enabled the transfer pricing practice to reach an international dimension.

Companies have started to use transfer pricing, which they used for non-tax purposes at first, for tax purposes as well. In parallel with this situation, countries have also made tax regulations in order to prevent companies from causing erosion in tax revenues through transfer pricing.

In this study, mainly the methods applied in transfer pricing were examined, and in the study, information was given about the general history of transfer pricing, its application areas, the USA and OECD regulations, the concept of precedent value in our country, and a detailed explanation of the method of disguised profit distribution through transfer pricing in our country and especially the methods applied in transfer pricing and

the positive and negative aspects of their applications were revealed. In addition, it has been tried to provide solutions by referring to the main problems experienced in the use of external precedent and foreign databases related to precedent determination in tax examinations related to transfer pricing.

ÖNSÖZ

İlk olarak vergi dışı amaçlar için kullanılmaya başlanan transfer fiyatlandırmasının yüz yılı aşan süre içerisinde kullanım amaçları çeşitlenmiş, vergisel amaçlar için de kullanılır hale gelmiştir. Hem ülke içinde faaliyet gösteren grup şirketleri hem de çok uluslu şirketler transfer fiyatlandırmasını ödenecek vergi toplamını en aza indirmek amacıyla kullanma eğiliminde olmuşlardır. Bu durumun karşısında ülkeler de şirketlerin vergi erozyonuna neden olmalarının önüne geçmek için yasal düzenlemeler yapmaktadırlar. Ayrıca OECD de ülkelerin yasal düzenlemelerinin ortak bir anlayışa sahip olması için yol gösterici rehberler yayınlamaktadır.

Bu çalışmada; transfer fiyatlandırmasının tarihsel gelişimine, ABD ve OECD düzenlemelerine değindikten sonra ülkemizdeki transfer fiyatlandırması düzenlemeleri üzerinde durulmuş; transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının var olup olmadığının tespitinde kullanılması gereken yöntemler ve bu yöntemlerin her birinin uygulamasının olumlu ve olumsuz yanları ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca transfer fiyatlandırmasına ilişkin yapılan vergi incelemelerinde emsal bedel tespitine ilişkin dış emsal uygulaması ve yabancı veri tabanlarının kullanımında yaşanan belli başlı sorunlara değinilerek çözüm yolları üretmek amaçlanmıştır.

Doktora eğitimimin her aşamasında ve bu çalışmamın yazım sürecinde değerli katkılarından dolayı danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi A. Bumin Doğrusöz'e, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ezhan Doğrusöz'e, Prof. Dr. Erkan Aydın'a, Prof. Dr. Güneş Yılmaz'a ve Dr. Öğr. Üyesi İrem Berksoy'a çok teşekkür ediyorum.

Hayatımın her anında desteğini yüreğimde hissettiğim annem Hatice Kaya'nın adını buraya yazmayı bir borç biliyor ve kendisini rahmetle anıyorum. Ayrıca doktora çalışmam sırasında anlayışlarını ve desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen eşime ve çocuklarıma teşekkürlerimi ve zamanlarından çaldığım için de özürlerimi sunuyorum.

Recep KAYA

08.08.2023

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	xvi
KISALTMALAR.....	xvii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK TRANSFER FİYATLANDIRMASI

1.1. TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMI	4
1.2. TRANSFER FİYATI VE TRANSFER FİYATLANDIRMASININ TANIMI6	
1.3. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	8
1.3.1. Dünyada Gelişimi.....	8
1.3.2. Türkiye’de Gelişimi.....	11
1.4. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ UYGULAMA ALANLARI.....	12
1.4.1. İşletme İçi Transfer Fiyatlandırması.....	12
1.4.2. Yurt İçi Transfer Fiyatlandırması	13
1.4.3. Uluslararası Transfer Fiyatlandırması	13
1.5. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ İŞLETMELER AÇISINDAN ÖNEMİ VE İŞLEVİ.....	14
1.5.1. Transfer Fiyatlandırmasının Yerel İşletmeler İçin Önemi ve İşlevi	14
1.5.2. Transfer Fiyatlandırmasının Çok Uluslu İşletmeler İçin Önemi ve İşlevi.....	15
1.6. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ AMAÇLARI	15
1.6.1. Yönetimle İle İlgili Amaçlar.....	16
1.6.2. Vergi İle İlgili Amaçları	19
1.6.3. Uluslararası Amaçlar	22
1.7. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ETKİLERİ	24
1.7.1. Transfer Fiyatlandırmasının İşletmeler Üzerindeki Etkileri.....	24
1.7.2. Transfer Fiyatlandırmasının Vergi İdareleri Üzerindeki Etkileri	25

1.7.3. Transfer Fiyatlandırmasının Yatırımlara Etkisi.....	26
1.8. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YÖNTEMLERİ	27
1.8.1. Pazara Dayalı Transfer Fiyatlandırması Yöntemi	28
1.8.2. Maliyete Dayalı Transfer Fiyatlandırması Yöntemi	31
1.8.2.1. Değişken Maliyet Yöntemi.....	35
1.8.2.2. Tam Maliyet Yöntemi	37
1.8.3. Pazarlık Fiyatı Yöntemi.....	38
1.8.4. İkili Transfer Fiyatlandırması Yöntemi	44
1.8.5. Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Seçimine Etki Eden Faktörler ve Yöntemlerin Karşılaştırılması.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN OECD DÜZENLEMELERİ VE EMSAL BEDELİN TESPİTİNE İLİŞKİN BELİRLENEN YÖNTEMLER

2.1. OECD’NİN OLUŞUMU	55
2.2. OECD’NİN TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN DÜZENLEMELERİ VE BU DÜZENLEMELERİN HUKUKİ NİTELİĞİ	56
2.3. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİ (THE ARM’S LENGTH PRINCIPLE) ...	58
2.3.1. Genel Olarak.....	58
2.3.2. OECD Model Vergi Anlaşmasının 9. Maddesi Düzenlemesinde Emsallere Uygunluk İlkesi	59
2.3.3. Emsallere Uygunluk İlkesinin Uluslararası Uzlaşısı Olarak Sürdürülmesinin Gerekliği	62
2.4. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİNE AYKIRI BİR YAKLAŞIM: KÜRESEL FORMÜLLERE DAYALI BÖLÜŞÜM (GLOBAL FORMULARY APPORTIONMENT).....	63
2.4.1. Yaklaşımın Tanımı ve Geçmişi	63
2.4.2. Emsaller Uygunluk İlkesi ile Karşılaştırılması.....	64
2.4.3. Yaklaşımın Reddi	68
2.5. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİNİN UYGULAMA ESASLARI.....	68
2.5.1. Karşılaştırılabilirlik Analizi (Comparability Analysis).....	69
2.5.1.1. Karşılaştırılabilir Olmanın Anlamı ve Karşılaştırılabilirlik Analizinin Önemi.....	70
2.5.1.2. Karşılaştırılabilirliği Belirleyen Unsurlar	71
2.5.1.2.1 Sözleşme Şartları.....	71
2.5.1.2.2 İşlev Analizi	73

2.5.1.2.3	Mal veya Hizmetlerin Özellikleri	74
2.5.1.2.4	Ekonomik Şartlar.....	75
2.5.1.2.5	İş Stratejileri	75
2.5.2.	Gerçek Mahiyeti Doğru Olarak Tespit Edilmiş İşlemin Kabulü ya da Reddi.....	76
2.5.3.	Zararlar	77
2.5.4.	Hükümet Politikalarının Etkisi	78
2.5.5.	Gümrük Kıymetlerinin Kullanımı	79
2.5.6.	Konum Tasarrufları ve Yerel Pazarların Diğer Özellikleri	79
2.5.7.	Nitelikli İşgücü Havuzu Mevcudu.....	80
2.5.8.	Çok Uluslu İşletmelerin Grup Sinerjileri.....	80
2.5.9.	Emsal Bedel Aralığının (Arm's Length Range) Kullanımı	81
2.6.	TRANSFER FİYATLANDIRMASI YÖNTEMLERİ (TRANSFER PRICING METHODS).....	82
2.6.1.	Transfer Fiyatlandırması Yönteminin Seçimi	82
2.6.1.1.	Olayın Koşullarına Uygun Transfer Fiyatlandırması Yönteminin Tespiti	82
2.6.1.2.	Birden Çok Yöntemin Kullanımı.....	85
2.6.2.	Geleneksel İşlem Yöntemleri (Traditional Transaction Methods)	85
2.6.2.1.	Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi (Comparable Uncontrolled Price Method).....	85
2.6.2.2.	Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi (Resale Price Method)	86
2.6.2.3.	Maliyet Artı Yöntemi (Cost Plus Method)	87
2.6.3.	İşlemsel Kâr Yöntemleri (Transactional Profits Methods).....	88
2.6.3.1.	İşlemsel Net Kâr Marjı Yöntemi (Transactional Net Margin Method).....	89
2.6.3.2.	İşlemsel Kâr Bölüşüm Yöntemi (Transactional Profit Split Method).....	91
2.7.	TRANSFER FİYATLANDIRMASI UYUŞMAZLIKLARININ ÖNLENMESİ VE ÇÖZÜMÜ İÇİN İDARİ YAKLAŞIMLAR	94
2.7.1.	Transfer Fiyatlandırması Uygunluk Uygulamaları.....	94
2.7.1.1.	İnceleme Uygulamaları (Examination Practices).....	95
2.7.1.2.	İspat Yüğü (Burden of Proof)	95
2.7.1.3.	Cezalar (Penalties).....	96
2.7.2.	Karşılıklı Anlaşma Usulü, Karşıt ve İkincil Düzeltmeler.....	97
2.7.2.1.	Karşılıklı Anlaşma Usulü (The Mutual Agreement Procedure).....	97
2.7.2.2.	Karşıt Düzeltmeler (Corresponding Adjustments).....	98
2.7.2.3.	İkincil Düzeltmeler (Secondary Adjustments).....	100
2.7.3.	Eş Zamanlı Vergi İncelemeleri (Simultaneous Tax Examinations)	101
2.7.4.	Güvenli Limanlar (Safe Harbours)	102
2.7.5.	Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Arrangements)...	104

2.7.6. Tahkim (Arbitration)	106

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN ABD DÜZENLEMELERİ VE EMSAL BEDELİN TESPİTİNE İLİŞKİN BELİRLENEN YÖNTEMLER

3.1. TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER	108
3.1.1. Genel Olarak.....	108
3.1.2. Yasal Düzenlemenin Amacı ve Amaç Doğrultusunda ABD Tebliği'nde Yer Verilen Düzenlemeler.....	116
3.2. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİ (THE ARM'S LENGTH STANDARD)	119
3.2.1. Genel Olarak.....	119
3.2.2. Emsallere Uygunluk Yöntemleri	120
3.3. EN İYİ YÖNTEM KURALI (THE BEST METHOD RULE)	123
3.3.1. Genel Olarak.....	123
3.3.2. En İyi Yöntemin Belirlenmesi.....	124
3.4. KARŞILAŞTIRILABİLİRLİK (COMPARABILITY)	125
3.4.1. Genel Olarak.....	125
3.4.2. Karşılaştırılabilirliği Belirleyen Faktörler	127
3.4.3. Özel Durumlar	129
3.5. EMSAL BEDEL ARALIĞI (ARM'S LENGTH RANGE)	131
3.6. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YÖNTEMLERİ	134
3.6.1. Sadece Maddi Varlıkların Transferi ile İlgili Vergilendirilebilir Gelirin Tespiti İçin Uygulanabilen Yöntemler	135
3.6.1.1. Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi (Comparable Uncontrolled Price Method).....	135
3.6.1.2. Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi (Resale Price Method)	138
3.6.1.3. Maliyet Artı Yöntemi (Cost Method)	142
3.6.2. Sadece Maddi Olmayan Varlıkların Transferi ile İlgili Vergilenebilir Gelirin Tespiti İçin Uygulanabilen Yöntemler.....	146
3.6.2.1. Maddi Olmayan Varlığın Tanımı	146
3.6.2.2. Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı İşlem Yöntemi (Comparable Uncontrolled Method).....	147
3.6.3. Maddi ve Maddi Olmayan Varlıkların Transferi ile İlgili Vergilendirilebilir Gelirin Tespiti İçin Ortak Yöntemler	149

3.6.3.1.	Karşılaştırılabilir Kârlar Yöntemi (Comparable Profits Method)	149
3.6.3.2.	Kâr Bölüşüm Yöntemi (Profit Split Method)	154
3.6.3.2.1.1	Genel Olarak	154
3.6.3.2.1.2	Karşılaştırılabilir Kâr Bölüşüm Yöntemi (Comparable Profit Split Method).....	156
3.6.3.2.1.3	Bakiye Kâr Bölüşüm Yöntemi (Residual Profit Split)	158
3.6.3.3.	Belirtilmemiş Yöntemler (Unspecified Methods).....	160
3.6.4.	Maliyet Paylaşım Ayarlamasıyla Bağlantılı Olarak Vergilendirilebilir Geliri Belirleme Yöntemleri.....	161
3.6.4.1.	Genel Olarak.....	161
3.6.4.2.	Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Hizmet Fiyatı Yöntemi (Comparable Uncontrolled Transaction Method).....	162
3.6.4.3.	Gelir Yöntemi (Income Method)	162
3.6.4.4.	Satın Alma Bedeli Yöntemi (Acquisition Price Method)	163
3.6.4.5.	Piyasa Değeri Yöntemi (Market Capitalization Method)	164
3.6.4.6.	Bakiye Kâr Bölüşüm Yöntemi (Residual Profit Split Method)	164
3.6.4.7.	Belirtilmemiş Yöntemler (Unspecified Methods).....	164
3.6.5.	Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Agreement).....	165

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE EMSAL BEDEL KAVRAMI İLE TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER VE TRANSFER FİYATLANDIRMASINDA EMSAL BEDELİ BELİRLEME YÖNTEMLERİ

4.1.	TÜRKİYE’DE EMSAL BEDELE İLİŞKİN DÜZENLEMELER.....	169
4.1.1.	Emsal Bedel Kavramı.....	169
4.1.2.	Vergi Usul Kanununda Emsal Bedel.....	171
4.1.2.1.	Değerlemenin Tanımı, Günü ve Esasları	171
4.1.2.2.	Değerleme Ölçüleri.....	172
4.1.2.2.1	Genel Olarak	172
4.1.2.2.2	Maliyet Bedeli	174
4.1.2.2.3	Borsa Rayici	176
4.1.2.2.4	Tasarruf Değeri	178
4.1.2.2.5	Mukayyet Değer	179
4.1.2.2.6	İtibari Değer	180
4.1.2.2.7	Rayiç Bedel	181
4.1.2.2.8	Vergi Değeri.....	182
4.1.2.2.9	Alış Bedeli.....	183
4.1.2.2.10	Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti	184
4.1.2.2.10.1	Emsal Bedelin Tanımı.....	184

4.1.2.2.10.2	Emsal Bedel Uygulamasını Gerektiren Durumlar.....	184
4.1.2.2.10.3	Emsal Bedeli Belirlemede Kullanılacak Yöntemler ve Uygulanma Sırası.....	186
4.1.2.2.10.4	Emsal Bedelinin Belirlenmesine İlişkin Olan Kayıt ve Cetvellerin Korunması.....	190
4.1.2.2.10.5	Emsal Bedel Yerine Geçen Değerler.....	190
4.1.2.2.11	Emsal Ücreti.....	191
4.1.3.	Gelir Vergisi Kanunu'nda Emsal Bedel Ve Emsal Ücret.....	191
4.1.3.1.	Ticari Kazançlarda Emsal Bedel.....	191
4.1.3.2.	Zirai Kazançlarda Emsal Bedel	193
4.1.3.3.	Ücret Gelirlerinde Emsal Ücret	194
4.1.3.4.	Gayrimenkul Sermaye İratlarında Emsal Bedel.....	196
4.1.3.4.1	Genel Olarak	196
4.1.3.4.2	Emsal Kira Bedeli Esası.....	197
4.1.4.	Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Emsal Bedel.....	200
4.1.5.	Katma Değer Vergisi Kanununda Emsal Bedel ve Emsal Ücret.....	201
4.1.6.	Sermaye Piyasası Kanununda Örtülü Kazanç Aktarımı ve Emsal Bedel.....	203
4.1.6.1.	Genel Olarak.....	203
4.1.6.2.	İlişkili Taraf.....	205
4.1.6.3.	Değerleme / Bedel	206
4.1.6.4.	Emsal Bedelin Belirlenmesinde Uygulanacak Değerleme Yaklaşımları ve Yöntemleri.....	208
4.1.6.5.	Uygulanacak Yaptırımlar.....	209
4.1.7.	Gümrük Kanunu'nda Emsal Bedel (Gümrük Kıymeti).....	209
4.2.	TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI.....	214
4.2.1.	Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımına İlişkin Düzenlemeler.....	214
4.2.2.	Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının Kapsamına Giren Mükellefler.....	220
4.2.3.	Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının Kapsamına Giren İşlemler	222
4.2.4.	Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Unsurları.....	222
4.2.4.1.	İşlem Unsuru	223
4.2.4.2.	Kişi Unsuru.....	223
4.2.4.3.	Aykırılık Unsuru.....	223
4.2.4.4.	Hazine Zararı Unsuru	224

4.2.5. İlişkili Kişi.....	224
4.2.5.1. Genel Olarak.....	224
4.2.5.2. Gelir Vergisi Kanunu'nun Uygulamasında İlişkili Kişi.....	227
4.2.5.3. Kurumlar Vergisi Kanunu'nun Uygulamasında İlişkili Kişi	228
4.2.5.3.1 Kurumların Kendi Ortakları	228
4.2.5.3.2 Kurumların veya Ortaklarının İlgili Bulunduğu Gerçek Kişi veya Kurumlar ..	228
4.2.5.3.3 Kurumun veya Ortaklarının İdaresi, Denetimi veya Sermayesi Bakımından Doğrudan veya Dolaylı Olarak Bağlı Bulunduğu ya da Nüfuzu Altında Bulundurduğu Gerçek Kişi veya Kurumlar.....	230
4.2.5.3.4 Ortakların Eşleri ile Ortakların veya Eşlerinin Üstsoy ve Altsoy, Üçüncü Derece Dahil Yansoy Hısımları ve Kayın Hısımları	231
4.2.5.3.1 İlişkinin Doğrudan veya Dolaylı Olarak Ortaklık Kanalıyla Oluştugu Durumların Örtülü Kazanç Dağıtımı Kapsamında Sayılması için %10 Ortaklık, Oy veya Kâr Payı Şartı.....	233
4.2.5.3.2 Cumhurbaşkanlığınca İlan Edilen Ülkelerde veya Bölgelerde Bulunan Kişiler.....	234
4.2.6. Emsallere Uygunluk İlkesi	236
4.2.6.1. Emsallere Uygunluk İlkesinin Tanımı ve Kapsamı	236
4.2.6.2. Emsallere Uygun Fiyat ya da Bedelin Tespiti	238
4.2.6.2.1 İç Emsal.....	239
4.2.6.2.2 Dış Emsal	241
4.2.6.2.2.1 Genel Olarak	241
4.2.6.2.2.2 Halka Açık Şirketlerin Mali Mali Tabloları	243
4.2.6.2.2.3 İnternet Sitesi Açmak Zorunda Olan Şirketlerin Yayımladıkları Mali Tablolar.....	244
4.2.6.2.2.4 Ticaret ve Sanayi Odalarının Yayımladığı Sektörel Kârlılık Verileri	247
4.2.6.2.2.5 Merkez Bankasının Sektörel Raporları	248
4.2.6.2.2.6 Gayri Resmi Olarak Elde Edilen Diğer Şirketlerin Verileri	248
4.2.6.2.2.7 Yabancı Emsal	248
4.2.6.2.2.8 Dış Emsal Sorununa Çözüm Önerilerimiz	249
4.2.7. Karşılaştırılabilirlik Analizi.....	251
4.2.7.1. Genel Olarak.....	251
4.2.7.2. Karşılaştırılabilirlik Analizi Yapılırken Dikkate Alınacak Hususlar	252
4.2.7.2.1 Mal veya Hizmetlerin Nitelikleri.....	253
4.2.7.2.2 İşlev Analizi	254
4.2.7.2.3 Ekonomik Koşullar	257
4.2.7.2.4 İş Stratejileri	258
4.2.7.2.5 İşlem Düzeltimi	259
4.2.8. Emsal Fiyat Aralığı.....	259
4.2.9. Emsal Fiyatı / Bedeli Belirlemede Kullanılabilecek Yöntemler	260
4.2.10. En Uygun Yöntem.....	263

4.2.11. Geleneksel İşlem Yöntemleri ve Kullanılabilecek Durumlar	263
4.2.11.1. Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi.....	264
4.2.11.1.1 Genel Olarak	264
4.2.11.1.2 Karşılaştırılabilir Fiyat Yönteminin Güçlü Yanları	267
4.2.11.1.3 Karşılaştırılabilir Fiyat Yönteminin Zayıf Yanları	268
4.2.11.1.4 Değerlendirme	269
4.2.11.1.5 Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemine İlişkin Örnek	270
4.2.11.2. Maliyet Artı Yöntemi	272
4.2.11.2.1 Genel Olarak	272
4.2.11.2.2 Maliyet Artı Yönteminin Güçlü Yanları.....	274
4.2.11.2.3 Maliyet Artı Yönteminin Zayıf Yanları.....	275
4.2.11.2.4 Değerlendirme.....	276
4.2.11.2.5 Maliyet Artı Yöntemine İlişkin Örnek	278
4.2.11.3. Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi.....	279
4.2.11.3.1 Genel Olarak	279
4.2.11.3.2 Yeniden Satış Fiyatı Yönteminin Güçlü Yanları	282
4.2.11.3.3 Yeniden Satış Fiyatı Yönteminin Zayıf Yanları	283
4.2.11.3.4 Değerlendirme.....	283
4.2.11.3.5 Yeniden Satış Fiyatı Yöntemine İlişkin Örnek.....	286
4.2.12. İşlemsel Kâr Yöntemleri ve Kullanılabilecek Durumlar	287
4.2.12.1. Kâr Bölüşüm Yöntemi.....	290
4.2.12.1.1 Genel Olarak	290
4.2.12.1.2 Kâr Bölüşüm Yönteminin Güçlü Yanları	292
4.2.12.1.3 Kâr Bölüşüm Yönteminin Zayıf Yanları	293
4.2.12.1.4 Değerlendirme.....	294
4.2.12.1.1 Kâr Bölüşüm Yöntemine İlişkin Örnek.....	295
4.2.12.2. İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi.....	299
4.2.12.2.1 Genel Olarak	299
4.2.12.2.2 İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yönteminin Güçlü Yanları.....	303
4.2.12.2.3 İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yönteminin Zayıf Yanları.....	305
4.2.12.2.4 Değerlendirme.....	306
4.2.12.2.5 İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemine İlişkin Örnek.....	309
4.2.13. Kurumların Kendi Belirleyeceği Yöntemler	310
4.2.14. Peşin Fiyat Anlaşması Usulü.....	311
4.2.14.1. Genel Olarak Peşin Fiyatlandırma Anlaşması	311
4.2.14.1. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Amacı.....	312
4.2.14.2. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Çeşitleri	312
4.2.14.1. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Güçlü Yanları	313
4.2.14.2. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Zayıf Yanları.....	317
4.2.14.3. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Kapsamına Giren Mükellefler ve Anlaşma Talebinde Bulunabilecekleri İşlemleri	321

4.2.14.4. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Geçerlilik Süresi ve Yürürlüğe Girme Zamanı.....	322
4.2.14.5. Peşin Fiyatlandırma Anlaşması ile Belirlenecek Hususlar.....	323
4.2.14.6. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Vergi İncelemesi Karşısındaki Durumu	323
4.2.14.7. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Geçmiş Vergilendirme Dönemlerine Uygulanması.....	324

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TRANSFER FİYATLANDIRMASINDA DIŞ EMSAL UYGULAMASI VE YABANCI VERİ TABANLARININ KULLANIMINDA YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

5.1. VERGİ İNCELEMELERİNDE DIŞ EMSAL UYGULAMASI.....	329
5.1.1. Genel Olarak.....	329
5.1.2. Açık Emsal	330
5.1.3. Gizli Emsal	331
5.1.3.1. Tanımı ve Uygulanması.....	331
5.1.3.1.1 Vergi Mahremiyeti İlkesinin, Mutlak Anlamdaki Gizli Emsale Dayanak Olup, Olamayacağı.....	333
5.1.3.1.2 İdarenin ‘Gizli Emsal’ Uygulamasının Sonuçları.....	341
5.1.3.1.2.1 İnceleme ve Tarhiyat Aşamasına İlişkin Sorunlar:.....	341
5.1.3.1.2.2 Uzlaşma Aşamasına İlişkin Sorunlar:	345
5.1.3.1.2.3 Yargı Aşamasına İlişkin Sorunlar:	348
5.2. DIŞ EMSAL TESPİTİNDE YABANCI VERİ TABANLARININ KULLANILMASI	359
5.2.1. Yabancı Veri Tabanlarının Kullanımına Duyulan İhtiyaç.....	359
5.2.2. Dünyada Yaygın Olarak Kullanılan Yabancı Veri Tabanları.....	360
5.2.3. Yabancı Veri Tabanları Üzerinde Olması Gereken Arama Kriterleri .	364
5.2.4. Yabancı Veri Tabanlarının Hukuki Kabul Edilebilirliği	366
5.2.5. Yabancı Veri Tabanlarının Kullanımına İlişkin Değerlendirme	370
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	373
KAYNAKÇA.....	401

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1 : Transfer Fiyatı Yöntemlerini Kullanmanın Olumlu ve Olumsuz Sonuçları	47
Tablo 2 : Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Şirket Amaçlarına Uyumu Karşılaştırması	48
Tablo 3 : Alternatif Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Olumlu ve Olumsuz Yanları	49
Tablo 4 : Uygun Transfer Fiyatı Seçimi	52
Tablo 5 : ABD’de Uygulanan Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri	122

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1 : Karşılaştırılabilir Fiyat Yönteminin Uygulaması	274

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ALS	Arm's length Standard
APA	Advance Pricing Agreement
ARCAPA	Announcement and Report Concerning Advance Pricing Agreements, IRS
BEPS Eylem Planı	Matrahın Aşındırılması ve Kârın Aktarılmasına İlişkin Eylem Planı (Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting)
BM	Birleşmiş Milletler
BKK	Bakanlar Kurulu Kararı
CCCTB	Ortak Konsolide Kurumlar Vergisi Matrahı
ÇÜİ	Çok uluslu işletmeler
CUSPM	Comparable Uncontrolled Service Price Method (Karşılaştırılabilir Kontrol dışı Hizmet Fiyatı Yöntemi)
CUTM	Comparable Uncontrolled Transaction Method (Karşılaştırılabilir Kontrol dışı İşlem Yöntemi)
Eurostat	Statistical Office of the European Communities
GK	Gümrük Kanunu

GY	Gümrük Yönetmeliği
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
ILO	International Labour Office
IRC	Internal Revenue Code
IRS	Internal Revenue Service
İYUK	İdari Yargılama Usulü Kanunu
KDVK	Katma Değer Vergisi Kanunu
KDV Genel Uygulama Tebliği	Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği
KKDFY	Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
OECD	The Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü)
OEEC	Avrupa Ekonomik İş Birliği Teşkilatı
OECD Rehberi	Çok Uluslu Şirketler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberi, Ocak 2022 (Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, January 2022)
PCT	Platform Katkı işlemleri
PFA	Peşin fiyatlandırma anlaşması
SPK	Sermaye Piyasası Kanunu

Tebliğ	1 seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ
TMS	Türkiye Muhasebe Standardı
TTK	Türk Ticaret Kanunu
UDS	Uluslararası Değerleme Standartları
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UN	The United Nations
TCMB	T.C. Merkez Bankası
VUK	Vergi Usul Kanunu
WTO	World Trade Organization
2007/12888 sayılı	2007/12888 sayılı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla
BKK	Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı

GİRİŞ

Sanayi devriminin gerçekleşmesinin sonucunda üretimdeki makineleşmeyle birlikte seri üretime geçilmiş; bu da zamanla büyük üretim şirketlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Şirketlerin hacimlerindeki büyüme ve birden çok alanda üretim yapar hale gelmeleri de şirketlerin bünyelerindeki üretim bölümleri arasından mal ve hizmet alışverişini zorunlu hale getirmiştir. Şirketler bazı yarı mamulleri piyasadan temin etmek yerine genişleyen yapıları içerisinde yer alan bölümlerinden temin etmeye başlamışlardır.

Kendi bölümleri arasında mal ve hizmet alımı gerçekleştiren büyük şirketler açısından yeni bir soru ortaya çıkmıştır: bölümler arası işlemlerde uygulanacak fiyat ne olacaktır? Şirketlerin bu soruya cevap aramalarının sonucu olarak transfer fiyatı kavramı ve transfer fiyatlandırması uygulaması doğmuştur. Transfer fiyatlandırmasının ilk uygulaması 20. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ndeki şirketlerde ortaya çıkmış ve diğer ülkelerdeki şirketler de onları takip etmişlerdir.

Küreselleşmenin etkisiyle çok uluslu şirketler ortaya çıkmış ve transfer fiyatlandırması uygulaması da uluslararası boyut kazanmaya başlamıştır. İlk ortaya çıkışında yerel kullanımı olan transfer fiyatlandırması, küreselleşmenin etkisiyle hem uluslararası boyut kazanmış hem de vergisel boyut kazanmıştır. Devletler transfer fiyatlandırması yoluyla vergi gelirlerinde yaratılan erozyonu önlemek amacıyla vergi düzenlemeleri yapmaya başlamışlardır.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk vergisel düzenlemeler ABD'de yapılmış, devam eden süreçte OECD de yayımladığı yol gösterici mahiyetteki rehberler ile üyeleri arasında uygulama birliği sağlamaya çalışmış ve çalışmaktadır.

Ülkemizde transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk düzenleme mülga 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 17. maddesindeki 'örtülü kazanç' düzenlemesidir. Bu düzenleme her ne kadar konuya ilişkin ilk düzenleme olarak nitelendirilse de OECD rehberlerindeki açıklamalara uygun ilk düzenleme 2006 yılında yürürlüğe giren 5520

sayılı yeni Kurumlar Vergisi Kanunun 13. maddesindeki ‘transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı’ müessesesidir.

Ana konusu transfer fiyatlandırmasında uygulanan yöntemler olan bu çalışmanın da amacı, transfer fiyatlandırmasının genel tarihçesine, uygulama alanlarına, ABD ve OECD düzenlemelerine, ülkemizdeki emsal bedel kavramına ilişkin bilgilendirme yaparak, ülkemizdeki transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesinin ve özellikle transfer fiyatlandırmasında uygulanan yöntemlerin detaylı açıklamasını yaparak uygulamalarının olumlu olumsuz yönlerini ortaya koymaktır. Ayrıca transfer fiyatlandırmasında emsal bedelin tespitine ilişkin uygulamada yaşanan belli başlı sorunlara değinerek çözüm yolları üretmektir.

Çalışma 5 bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; transfer fiyatlandırması kavramı ve tanımı, transfer fiyatlandırmasının tarihsel gelişimi, uygulama alanları, işletmeler açısından önemi, kullanılmasındaki amaçlar, iktisadi ve yönetsel etkileri ile iktisadi transfer fiyatlandırmasında kullanılan yöntemler üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde; transfer fiyatlandırmasına ilişkin ülkemiz düzenlemelerinde de temel alınan OECD’nin ‘Çok Uluslu Şirketler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberi’nde yapılan düzenlemelere yer verilecek; kullanılması önerilen transfer fiyatlandırması yöntemleri ile uygulamadaki diğer önemli konular açıklanacaktır.

Üçüncü bölümde; transfer fiyatlandırmasına ilişkin ABD’nde yapılan düzenlemelerin genel yapısı ve uygulanan transfer fiyatlandırması yöntemleri ile özellikli durumlar üzerinde durulacaktır.

Dördüncü bölümde; kanunlarımızdaki emsal bedele ilişkin düzenlemeler özetlendikten sonra, Çalışmanın ana konusu olan 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13. maddesinde düzenlenen ‘transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı’ detaylandırılacak; transfer fiyatlandırması yöntemlerinin her biri hakkında bilgi verilecek ve uygulamadaki olumlu ve olumsuz yanları açıklanacaktır.

Beşinci bölümde; vergi incelemelerinde dış emsal uygulaması ve yabancı veri tabanlarının kullanımı üzerinde durulacaktır.

1. BÖLÜM

GENEL OLARAK TRANSFER FİYATLANDIRMASI

1.1. TRANSFER FİYATLANDIRMASI KAVRAMI

İktisadi bir kavram olan transfer fiyatlandırması, şirketlerin bölümleri arasında mal ve hizmetlerin transfer edilmesi sırasında, bu bölümlerin performanslarının tam olarak ortaya konulabilmesi amacıyla transfer edilen mal ve hizmetlerin fiyatlarının belirlenmesine ilişkin yapılan işlemleri ifade etmektedir.

Transfer fiyatlandırması kavramı ilk olarak, ülke içinde faaliyette bulunan şirketlerin bağımsız bölümleri arasındaki işlemlerle ilgili olan iktisadi bir kavram olarak ortaya çıkmış olmakla birlikte, dünya ekonomisinde yaşanan gelişmelerden ortaya çıkan küreselleşmenin bir sonucu olarak uluslararası şirketlerin işlemlerini de kapsayan bir kavram haline gelmiştir.

Diğer taraftan, ilişkili şirketlerden birisi için satış (kazanç) olan bir işlem, diğer şirket açısından alış (maliyet) mahiyetinde¹ olmasından dolayı, transfer fiyatlandırması, pazarlama yönetiminin yanında yönetim muhasebesinin alanına da giren çok yönlü bir kavramdır.

Yaltı'ya göre, “Bir işletmenin mal ve gayri maddi varlıklarını bağlı işletmelere transfer ederken veya hizmet sunarken uyguladığı fiyat olan transfer fiyatları pozitif bir anlam içermektedir. Transfer fiyatlandırmasının vergi kanunlarının yasakladığı negatif anlamı taşıması için, bağlı işletmeler arasındaki ticari ve mali işlemlerde kullanılan fiyatların, serbest piyasada aynı ve benzer koşullar altında, aynı veya benzer işlemlere

¹ Peter Schuster, Transfer Prices and Management Accounting, Springer, 2015, s.5.

taraf bağımsız kişiler arasında kararlaştırılabilecek fiyatlara göre önemli ölçüde düşük ya da yüksek olması gerekir. Bu duruma ‘yapay transfer fiyatlandırması’ denir.”²

Bu tanımlamanın ışığında yapay transfer fiyatlandırmasının aşağıdaki durumlarda ortaya çıkacağını söyleyebiliriz;

- yurt içindeki ilişkili şirketlerin vergi kanunları karşısındaki hukuki statüleri, mevcut ekonomik yapıları nedeniyle, bunlar arasındaki işlemlerde ekonominin doğal akışına aykırı gerçekleşen fiyatlandırmalarda ortaya çıkmaktadır.
- uluslararası şirketlerin faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki vergi mevzuatındaki farklılıklar nedeniyle, olması gerekenden daha az vergi ödemek amacıyla uyguladıkları fiyatlamalarda ortaya çıkmaktadır³.

Nitekim çok uluslu şirketler, yabancı ülkelerdeki iştirakleri, şubeleri vasıtasıyla elde ettikleri kazançları merkezlerinin bulunduğu ülkeye taşıma eğiliminde oldukları gibi kaynak ülkede de bırakma eğilimindedirler. Bu eğilimi belirleyen en önemli etken ise, şirketlerin öngördükleri vergisel avantajlardır⁴.

Transfer fiyatlandırması kullanılarak mal veya hizmet satış üzerindeki vergiyi azaltmak amacıyla yapılan kâr kaydırma işlemleri olan yapay transfer fiyatlandırması uygulamaları kanun koyucuların önlemeye çalıştığı bir olgudur.⁵

Şirketlerin iç işleyişleri gereği uyguladıkları transfer fiyatlandırması, şirketlerin bağımsız bölümlerinin performanslarının ortaya konulması amacıyla yapılması nedeniyle

² Billur Yaltı, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, **Vergi Sorunları**, Sayı:91, (Aralık 1996), s.107, Aktaran: Eyüp İnce, “Türkiye’de Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Vergisel Boyut, AB Uyumlaştırılması ve Seçilmiş Ülkeler Karşılaştırması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, SBE, 2010), s. 5”

³ Nielsen, Soren Bo ve Pascal Raimondos-Moller. “Multiple Roles of Transfer Prices: One vs Two Books”, Wolfgang Schön ve Kai A. Konrad (Ed.). **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics** içinde, Springer, 2012, s. 28.

⁴ Peter Schuster, s.9.

⁵ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, Vergi Hukuku, 14. Baskı, Ankara: 2006, s. 28. Aktaran: Billur Yaltı, “Transfer Fiyatlandırmasında Vergi Anlaşması Uygulaması”. sayı: 222, **Vergi Sorunları Dergisi**, (Mart 2007), s. 9.

pozitif transfer fiyatlandırması niteliğinde olup, bu manada ifade edilen transfer fiyatlandırması uygulaması ülkelerin transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin kapsamının dışındadır.

Diğer taraftan, ülkelerin egemenliklerinin en önemli göstergesi olan vergilemede erozyona neden olan ‘yapay transfer fiyatlandırması’ uygulamaları ise, ülkelerin yaptıkları düzenlemeler ve ülkeler arası anlaşmalar vasıtasıyla engellenmeye çalışılmaktadır. Diğer bir ifade ile ülkelerin üzerinde durduğu husus, şirketlerin transfer fiyatlandırmasını kullanarak vergilemede erozyona neden olmalarını önlemektir.

1.2. TRANSFER FİYATI VE TRANSFER FİYATLANDIRMASININ TANIMI

Transfer fiyatlandırmasının farklı tanımlamaları yapılmaktadır. Bu tanımlamaların bazılarında transfer fiyatı ile transfer fiyatlandırması birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin 2007/12888 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nda⁶ transfer fiyatlandırmasının, “*ilişkili kişiler arasında yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedeli*” ifade ettiği belirtilmiştir⁷.

Kapusuzoğlu, transfer fiyatlandırmasını, “bir ticari işletmenin kendi bölümleri ya da kolları arasındaki mal ve hizmet satışlarında uyguladığı fiyat olarak” tanımlamıştır⁸.

Bu tanımlamalarda, transfer fiyatlandırmasının değil, transfer fiyatının tanımı yapılmıştır; çünkü, uygulanan fiyat veya belirlenen fiyat, transfer fiyatlandırması uygulamasında belirlenen bir fiyattır.

⁶ 06.12.2007 tarih ve 26722 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

⁷ 2007/12888 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın 3/a. maddesi.

⁸ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırması Nedir”, **Vergi Dünyası Dergisi**, (Eylül 1998).

Dolayısıyla transfer fiyatı, şirketin bir biriminin diğer bir birimine mal ve hizmet sağladığı zaman uygulanan fiyattır⁹. Transfer fiyatlandırması, bir işletmenin bölümleri veya bölümleri arasındaki işlemlerin ölçülmesine ve muhasebeleştirilmesine izin veren dahili bir fiyatlandırma mekanizmasıdır¹⁰.

Bu fiyatlar, transferi gerçekleştiren birimin gelirlerini ve alan birimin maliyetlerini etkiler. Bunun sonucu olarak her iki birimin kârlılığının, yatırım dönüşünün ve yönetim performansının değerlendirmesi etkilenir¹¹. Diğer bir ifade ile, transfer fiyatlandırması karmaşık bir konudur, hem bölümler itibariyle hem de bir bütün olarak şirket üzerinde etkisi vardır¹².

Dolayısıyla transfer fiyatlandırması¹³, aynı şirketin iki birimi ya da grup şirketleri arasındaki işlem için bir fiyatın belirlendiği süreçtir. Burada satıcı birim/şirket, mal, hizmet ve maddi olmayan duran varlıkları sağlayan birimi/şirketi ve satın alan birim/şirket ise, belirli bir ürüne ihtiyaç duyan birimdir / şirkettir¹⁴.

Sonuç olarak, birden fazla sorumluluk birimi olan şirketler ile iştirakleri bulunan şirketlerin yöneticileri, şirketlerin etkinliklerini artırmak veya vergi yüklerini azaltmak amacıyla sorumluluk birimleri / iştirakleriyle arasında belirlemeye çalıştıkları en uygun fiyat, transfer fiyatıdır. Diğer taraftan transfer fiyatlandırması ise, transfer fiyatının belirlenmesi ve uygulanmasına ilişkin aşamaların tamamıdır.

⁹ Ray H. Garrison, Eric W. Noreen ve Peter C. Brewer, **Managerial Accounting**, 5. Baskı, Mc Graw- Hill Education, 2015, s. 512.

¹⁰ Belverd E. Needles, Marian Powers ve Susan V. Crosson, **Financial and Managerial Accounting**, 9. Baskı, South-Western Cengage Learning, 2011, s. 1205.

¹¹ Don R. Hansen ve Maryanne M. Mowen, **Cost Management: Accounting and Control**, 5. Baskı, Thomson South-Western, 2006, s. 450.

¹² Mowen, Hansen ve Heitger, **Cornerstones of Managerial Accounting**, 4. Baskı, South- Western Cengage Learning, 2012, s. 505.

¹³ Transfer fiyatlandırmasının vergisel tanımı ise, çok uluslu şirketler tarafından kârlarının vergi amaçlı olarak şirketler grubunun üyeleri arasında dağıtılması şeklinde yapılabilir. (Sheri Rosenow ve Brain J. O'Shea. **A Handbook on the WTO Customs Valuation Agreement**, Cambridge Univeristy Press, 2010, s. 74.)

¹⁴ Diana Renata Labas, "Transfer Pricing. The Nightmare of Tax Authorities and Relevant E.U. Case-Law," **Cluj Tax Forum Journal** 2021, no. 3 (May-June 2021) s. 208.

1.3. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1.3.1. Dünyada Gelişimi

Transfer fiyatı kavramının geçmişi 1880'lere götürülebilmektedir. Maddi ürünlerin değişim değerinin teorisinin tartışıldığı dönemde bu kavramın hiçbir değeri olmamasına karşılık, 'The Principles of Political Economy' (1901) isimli eserinde Harry Sidgwick, üreticilerin ürettikleri ürünlerinden bazılarını tüketme (kullanma) olasılığına dikkat çekmiştir. Bu olasılık, onun "ürünler dış piyasada satılmak için üretilir" varsayımını karmaşıktır. Sidgwick'in yaşadığı yıllarda, firmaların çoğu sadece bir mamul ya da dar bir mamul yelpazesinde üretim yapmaktaydı. Daha sonraki birden fazla birimden oluşan firmaların fazlalaşması transfer fiyatlandırması sorunlarını ortaya çıkarmıştır ve bu durum da bilim insanlarının dikkatini çekmiştir¹⁵.

20. yüzyılın başlarında Du Pont firması yönetiminde, şirket içi üretimde kullanılan hammadde ve yarı mamullerin bölümler arası fiyatı belirlenirken maliyet bedellerinin mi yoksa pazar fiyatlarının mı uygulanacağı konusunda araştırma yapılması ve rapor düzenlenmesi kararı alınmıştır. Alınan bu karar çerçevesinde 16 Mart 1920 tarihinde yönetime sunulan Rapor neticesinde Du Pont şirketi mamul üretiminde kullanılan hammadde ve yarı mamullerin fiyatında 1921 yılından itibaren pazar fiyatları uygulamaya başlamıştır. General Motors da 1921 ile 1925 yılları arasında 5 yıllık çok uluslu yapıya dönüşme sürecinde benzer bir durumla karşılaşmış; süreç içerisinde transfer fiyatlandırmasına konu olan mallarına pazar fiyatlarını uygulamaya karar vermiştir¹⁶.

Transfer fiyatlandırmasının uygulanmasıyla ilgili ilk kanuni düzenlemeler Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde yapılmıştır. ABD'de transfer fiyatlandırmasının ilk kökeni 1917 tarihli 'The War Revenue Act'¹⁷'a kadar gitmektedir. Bu Kanun uyarınca,

¹⁵ Dan Li, Manuel Portugal Ferreira, "Internal And External Factors on Firms' Transfer Pricing Decisions: Insights From Organizations Studies", **Center of Research in International Business & Strategy**, 2007 s. 25 <https://core.ac.uk/reader/61795850> (02 Aralık 2020)

¹⁶ Tuncay Kapusuzoğlu, "Transfer Fiyatlandırması Nedir", **Vergi Dünyası Dergisi**, sayı:205 Eylül 1998.

¹⁷ Savaş Gelirleri Yasası

İdare gerekli gördüğü takdirde olması gereken geliri en uygun şekilde tespit etmek için ilişkili firmalardan birleştirilmiş raporlarını isteyebilmekte idi¹⁸.

ABD'nin transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemesinin günümüzdeki hali olan İç Gelir Kanunu (IRC)'nun 482. bölümüne benzer ilk düzenlemeler, 1921 ve 1928'de yapılmıştır. Benzer hüküm, (1928 tarihli İç Gelir Kanunu'nun 45. bölüm olarak eklenmiştir) kazancın açık yansımaları garanti altına almak ve vergiden kaçınmayı engellemek için ilişkili şirketlerin hesaplarında düzeltmeler yapması için IRS yönetimini yetkilendirmiştir¹⁹.

1935'te IRC'nin 45. bölümünün altında yürürlüğe konulan düzenlemeler, 'doğru vergilenebilir kazancı' belirlemek için mihenk taşı olarak 'emsallere uygunluk ilkesinin' (arm's length standard-ALS) kapsamını ortaya koymuştur. The ALS'nin nasıl uygulanacağına ilişkin olan düzenlemeler, sonraki 10 yıllar içinde çokça düzeltmeye uğramıştır, bunun en dikkate değer olanı 1968 yılında yapılanıdır ve bu değişiklikte özel fiyatlandırma yöntemleri ve ilişkili şirket işlemlerinin sınıflarının belirlenmesi için uygulanacak detaylı kurallar ortaya konulmuştur²⁰.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler, sadece ABD'nin düzenlemeleri ile sınırlı kalmamıştır. ABD'nin düzenlemelerinin yanında emsallere uygunluk ilkesi, uluslararası bağlamdaki bir metinde ilk olarak 1936 yılında Milletler Cemiyeti'nin 6. maddesi (Article 6 of the League of Nations) içinde Uluslararası Teşebbüslerin Kârlarının Bölüşürülmesi Anlaşması (Convention on the Allocation of Profits and Property of International Enterprises)'in taslağında açık ve kesin olarak ifade edilmiştir. Bu ilke, 1943 Meksika Taslağı (Article VII of Mexico Draft of 1943)'na ve 1946 Londra Taslağı (The London Draft of 1946)'na da dahil edilmiştir. Anlaşmalara dahil edilen transfer

¹⁸ Mitchell Franklin ve Joan K. Myers, "An Analysis of Transfer Pricing Policy and Notable Transfer Pricing Court Rulings", **Journal of Business and Accounting**, Vol 9, No.1, (Fall 2016) s. 75.

¹⁹ CliftonLarsonAllen, "Transfer Pricing: History and Application of Regulations", https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjuvHKrrHtAhXCRDABHdEzAJMQFjAOegQIHBAC&url=https%3A%2F%2Fwww.claconnect.com%2Fresources%2Fwhite-papers%2Ftransfer-pricing-history-and-application-of-regulations-restricted&usq=AOvVaw22Tjh4G1Z8xTNd5M_9wZX (03 Aralık 2020)

²⁰ <https://www.piascik.com/news/transfer-pricing-and-international-taxation> (03 Aralık 2020)

fiyatlandırması kuralları, önemli endüstri ülkelerinde 2. Dünya Savaşı sırasında ve devamında geniş olarak yayılmıştır. Mevcut OECD ve Birleşmiş Milletler (BM) Model Vergi Anlaşmalarında var olan, emsallere uygunluk ilkesini tarif etmek için kullanılan dil, önceki metinlerde kullanılan dilden büyük ölçüde farklı değildir²¹.

OECD'nin kökeni olan Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (O.E.E.C.)'nın Mali Komitesi, yeni bir model vergi anlaşması üzerinde 1950'lere kadar çalışmıştır ve Komite bir şirketin ana idare merkezi ile sürekli ortaklıkları ve bağlı şirketleri arasındaki kârların bölüşümünü ve belirlenmesini araştırmak üzere bir Çalışma Grubu görevlendirilmiştir. Bu Grubun çalışmaları, OECD'nin 1963 Model Anlaşması²², 5²³, 7²⁴ ve 9²⁵,uncu maddelerinin taslağını oluşturulmuştur²⁶.

Bununla birlikte, emsallere uygunluk ilkesini düzenleyen 9. maddenin 1. paragrafının metni 1963 Model Anlaşması'ndan günümüze kadar değişikliğe uğramadan aynı kalmıştır. Diğer taraftan 9. maddenin 2. paragrafı bazı değişiklikler yapılarak, 1977 OECD Model Vergi Anlaşmasına eklenmiştir. Bu değişiklikle 9. maddenin 1. paragrafının (emsallere uygunluk ilkesinin) uygulanması ile yapılan transfer fiyatlandırması düzeltmelerinden kaynaklanabilecek çifte vergilendirmeyi giderme amacı düzenlemeye açık olarak dahil edilerek, vergi erozyonunu önleme ve çifte vergilendirmeyi önleme amaçları arasında denge oluşturulmuştur²⁷.

OECD, 1979 yılında Transfer Fiyatlandırması ve Çok Uluslu Şirketler Raporu (Transfer Pricing and Multinational Enterprises Report)'nu ve 1995 yılında ise Çok Uluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberi (Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations)'nin ilk halini

²¹ John JA Burke, "Re-Thinking First Principles of Transfer Pricing Rules" **Virginia Tax Review**, 2011, The Free Library. <https://www.thefreelibrary.com/Re-thinking+first+principles+of+transfer+pricing+rules.-a0254484982> (3 Aralık 2020)

²² OECD (GİB Tercümesi). Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşma, 2014

²³ 'İşyeri' teriminin ne anlama geldiğini ve kapsamına nelerin girdiğini belirten maddedir.

²⁴ Ticari kazançların vergilendirilmesini düzenleyen maddedir.

²⁵ Bağımlı teşebbüslerin vergilendirilmesini düzenleyen maddedir.

²⁶ Jeffrey Owens, Opening Speech, **OECD Conference: Transfer Pricing and Treaties in a Changing World**, Paris, 21-22 September 2009, <http://www.oecd.org/tax/transfer-pricing/oecdholdsamajorconferencetransferpricingandtreatiesinachangingworld.htm>

²⁷ Owens, 2012.

yayımlamıştır. Ayrıca OECD, bu Rehberde 1995- 2022 yılları arasında değişiklikler yaparak yeniden yayımlamış ve son olarak Ocak 2022 tarihinde yayımlamıştır.²⁸

1.3.2. Türkiye’de Gelişimi

Türkiye’de transfer fiyatlandırmasının kökeni 03.06.1949 tarih ve 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 17. maddesinde düzenlenen ‘Örtülü Kazanç’ düzenlemesidir. Bu düzenlemede yer alan “... *emsaline göre göze çaracak derecede yüksek veya düşük fiyat / bedel / faiz / komisyon / aylık / ikramiye*” ifadeleri, günümüzdeki transfer fiyatlandırması düzenlemelerinde yer alan ‘emsallere uygunluk ilkesi’ ne benzer şekilde yıllarca Türk vergi uygulamasında kullanılmıştır.

Yıllar içinde değişen ticari hayatın gereklerini karşılayacak reforma ihtiyaç duyulması nedeniyle 5422 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmış ve 13.06.2006 tarih ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu çıkarılmıştır.

Böylece 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun ‘*Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı*’ başlığını taşıyan 13. maddesinde transfer fiyatlandırmasının uygulanmasıyla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. Bu madde ile ‘transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı’ müessesesi, uluslararası gelişmeler, özellikle Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)’nin düzenlemeleri de dikkate alınarak düzenlenmiştir²⁹.

OECD uygulamalarına uyum sağlamak için madde metninde yıllar içerisinde 5766³⁰ ve 6728³¹ sayılı Kanunlar ile değişiklikler yapılmıştır³².

²⁸ OECD’nin ilk kuruluşundan günümüze kadar transfer fiyatlandırmasına ilişkin yayımladığı Rehberleri ülkelerin bu alana ilişkin düzenlemelerine yol gösterici niteliktedir.

²⁹ 13.06.2006 tarih ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu 13. madde Gerekçesi

³⁰ 06.06.2008 tarih ve 26898 sayılı Resmî Gazete

³¹ 09.08.2016 tarih ve 29796 sayılı Resmî Gazete

³² 13.06.2006 tarih ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13. maddesinin gerekçesi ve 09.08.2016 tarih ve 6728 sayılı Kanunu’nun 59. maddesinin gerekçesi

Ayrıca, düzenlemeyi açıklayıcı mahiyette 1³³, 2³⁴, 3³⁵ ve 4³⁶ Seri No’lu “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ”ler yayımlanmıştır.

1.4. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ UYGULAMA ALANLARI

Transfer fiyatlandırması uygulamasının tarihsel gelişimine baktığımız zaman, ilk olarak işletmelerin bölümleri arasındaki işlemlerde uygulandığını, daha sonra yurt içi ilişkili işletmeler arasında yapılan işlemlere uygulandığını söyleyebiliriz.

Bunun yanında devam eden yıllarda uluslararası ticaretin artması ve şirketlerin birden fazla ülkede faaliyette bulunmaya başlaması neticesinde, transfer fiyatlandırması uygulaması uluslararası boyut kazanmıştır³⁷.

1.4.1. İşletme İçi Transfer Fiyatlandırması

Daha evvel de belirtildiği üzere, transfer fiyatlandırması ilk olarak işletmelerin kendi bağımsız bölümleri arasındaki işlemlere uygulanmıştır.

İşletmenin kendi bağımsız bölümleri arasındaki işlemlerde yönetsel amaçlarla uyguladığı transfer fiyatlandırması uygulamasını ‘*işletme içi transfer fiyatlandırması*’ olarak adlandırabiliriz.

İşletme içi transfer fiyatlandırması, işletmenin bağımsız bölümlerinin işletmenin yıllık kazancının yaratılmasındaki genel katkısındaki başarılarının etkin bir şekilde ölçülmesi amacıyla kullanılmaktadır³⁸.

³³ 18.11. 2007 tarih ve 26704 sayılı Resmî Gazete

³⁴ 22.04. 2008 tarih ve 26855 sayılı Resmî Gazete

³⁵ 07.12. 2017 tarih ve 30263 sayılı Resmî Gazete

³⁶ 01.09. 2020 tarih ve 31231 sayılı Resmî Gazete

³⁷ Oliver M Dürr ve Robert F. Göx, “Strategic Incentives for Keeping One Set of Book in International Transfer Pricing”, **Journal of Economics and Management Strategy**, Volume 20, Number 1, Spring 2011, ss. 269.

³⁸ Peter Schuster, s.7.

1.4.2. Yurt İçi Transfer Fiyatlandırması

Transfer fiyatlandırması uygulaması gelişen ekonomik işlemlere bağlı olarak aynı ülke içinde bulunan ilişkili şirketler arasında uygulanmaya başlanmıştır.

Aynı ülke sınırları içerisinde faaliyette bulunan ilişkili şirketlerin aralarındaki işlemlere uyguladıkları transfer fiyatlandırmasını ‘*yurt içi transfer fiyatlandırması*’ olarak adlandırabiliriz.

Yurt içi transfer fiyatlandırması uygulaması nedeniyle oluşabilecek vergi erozyonunu önlemek amacıyla, faaliyette bulunan ülkenin yasa koyucusu tarafından düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemeler ile vergi idarelerine ikincil mevzuat çıkarma ve gerekli önlemleri alma yetkileri tanınmaktadır.

1.4.3. Uluslararası Transfer Fiyatlandırması

Ülkeler arası ticaretin yaygınlaşması ve küreselleşmenin bir neticesi olarak ortaya çıkan uluslararası şirketler, uluslararası işlemlerinde transfer fiyatlandırması uygulamaya başlamışlardır³⁹.

Çok uluslu şirketlerin farklı ülkelerdeki şubeleri / ilişkili şirketleri ile yaptıkları işlemler için uyguladıkları transfer fiyatlandırmasını da ‘*uluslararası transfer fiyatlandırması*’ olarak adlandırabiliriz.

Yurt içi transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemeler ile uluslararası transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemeler iç içe girmiş olsa da, yurt içi işlemlere dönük olarak bazı farklılıklar ortaya konulmaktadır. Örneğin, Türk vergi mevzuatında yurt içi transfer fiyatlandırması işlemleri nedeniyle kazancın örtülü şekilde dağıtıldığının (verginin erozyona uğratıldığının) kabul edilebilmesi Hazine zararının⁴⁰ oluşması

³⁹ Otto B. Martinson, Ted D. Englebrecht ve Carla Mitchell, How Multinational Firms Can Profit from Sophisticated Transfer Pricing Strategies, **The Journal of Corporate Accounting and Finance**, Winter 1999, ss. 93.

⁴⁰ KVK’nın 13/7. maddesi uyarınca, “Hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir.”

koşuluna bağlanmışken, uluslararası transfer fiyatlandırması işlemlerinin özel durumundan (ülkenin toplamdaki vergi kaybının önüne geçilmesinin istenmesinden ve verginin egemenliğin önemli bir göstergesi olmasından) dolayı bu şart öngörülmemiştir.

1.5. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ İŞLETMELER AÇISINDAN ÖNEMİ VE İŞLEVİ

Transfer fiyatlandırmasının, yerel işletmeler ve çok uluslu işletmeler açısından çok önemli ortak faydaları olduğu gibi, her biri açısından farklı amaçlara ulaşmak için kullanılabilirdiği görülmektedir.

Hem yerel hem de çok uluslu işletmelerde bazı amaçlar ortaktır ve bu amaçlardan bazılarını ulaşmak için transfer fiyatlandırmasının kullanılması önem arz etmektedir. Bu amaçlar⁴¹:

- yönetime ilişkin amaçlar: ölçülebilir kriterler getirerek bölümlerin bağımsız karar alma sürecini teşvik ederek, işletmenin temel hedeflerine ulaşmada katkılarının artırılması; işletmenin bağımsız bölümleri arasındaki performans karşılaştırması, işletmenin bağımsız bölümlerinin yöneticilerinin motivasyonunun artırılması;
- işletmenin birleştirilmiş kârını en yüksek seviyeye çıkarırken, vergi ve benzeri yükümlülüklerini en düşük seviyeye indirilmesidir.

1.5.1. Transfer Fiyatlandırmasının Yerel İşletmeler İçin Önemi ve İşlevi

Yukarıda ifade ettiğimiz ortak önemli durumlar yanında, transfer fiyatlandırmasının yerel işletmeler için ayrıca önemli olduğu alanlar da vardır.

Transfer fiyatlandırması, yerel işletmelerin yabancı ülkelerde iştirak edinmelerini, yeni işletme kurmalarını etkileyen önemli etkenlerdendir. Türkiye'deki işletmeler

⁴¹ Peter Schuster, s. 6-8.

açısından, serbest bölgelerde şube ya da ilişkili bir şirket kurma kararı almada da transfer fiyatlandırması uygulaması önemli rol oynamaktadır.

Yerel firmaların yararlanması amacıyla vergi ve diğer mevzuatlarda yapılan teşvik düzenlemeleri, bu firmaları vergi ve benzeri mali avantajlar elde edebilmek amacıyla farklı bölgelerde ilişkili şirket kurmaya yöneltmekte ve transfer fiyatlandırması uygulamasından yararlanmalarını gündeme getirmektedir.

1.5.2. Transfer Fiyatlandırmasının Çok Uluslu İşletmeler İçin Önemi ve İşlevi

Yukarıdaki bölümde belirtilen transfer fiyatlandırması uygulamanın önemli olduğu alanların yanında, çok uluslu şirketleri ilgilendiren ve bu şirketler açısından transfer fiyatlandırmasını önemli hale getiren durum, ilişkili şirket kârlarının ana firmaya aktarımıdır.

Her ne kadar uluslararası ticarete serbest piyasa ekonomisi ve sermayenin serbest dolaşımı geçerli olsa da bazı ülkelerin uyguladıkları kısıtlamaları aşabilmek için uluslararası şirketler açısından transfer fiyatlandırması önemli hale gelmiştir. Transfer fiyatlandırması kullanılarak, kazanç ana merkeze kısıtlamaya takılmadan aktarılabilir⁴². Bu durum söz konusu şirketlerin transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak idare tarafından incelenme ve cezai işleme tabi tutulma riskini artırmaktadır⁴³.

1.6. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ AMAÇLARI

İşletmelerin transfer fiyatlandırmasını uygulamasının temel amacı ticari faaliyetlerinden elde ettikleri kârlarını en yüksek seviyeye taşıyarak, elde edilen kârı da serbestçe ve diledikleri yere aktarma imkânına ulaşmaktır. Diğer bir ifade ile işletmeler transfer fiyatlandırması uygulamasından yararlanarak, hem kârlarını en yüksek seviyeye taşımak istemektedirler, hem de elde edilen kârlarını serbestçe kullanma imkânına sahip olmak istemektedirler. Bu iki amaç bazen birbirinin aleyhine oluşabilmektedir: kârı en

⁴² Otto B. Martinson, Ted D. Englebrecht ve Carla Mitchell, s. 94.

⁴³ Otto B. Martinson, Ted D. Englebrecht ve Carla Mitchell, s. 99.

yüksek seviyeye çıkaran uygulamalar kârın daha az serbestçe kullanımına imkân tanıyan ülkelerde oluşması sonucunu doğurabilmektedir.

İşletmeler söz konusu temel amaca ulaşmak için aşağıda 3 ana başlık altında sıralayabileceğimiz amaçların en uygun bileşimini dikkate alarak transfer fiyatlandırmasını uygulamaktadırlar. Bu bağlamda transfer fiyatlandırması uygularken göz önünde bulundurulacak temel amaçlar şunlardan oluşmaktadır⁴⁴:

- yönetimle ilgili amaçlar
- vergiyle ilgili amaçlar
- uluslararası amaçlar

Bu amaçların ifade ettiği konular devam eden bölümlerde açıklanacaktır.

1.6.1. Yönetimle İlgili Amaçlar

Transfer fiyatlandırmasının ilk ortaya çıkmaya başladığı 20. yüzyılın başında, şirketler transfer fiyatlandırmasını ilk olarak yönetimle ilgili amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla uygulamaya başlamışlardır.

Şirketler bölümleri arasındaki mal ve hizmet alım satım işlemlerinde fiyatları belirlerken, imal etme veya piyasadan temin etme gibi alternatif yönetim kararları almaktadırlar⁴⁵. Yönetimin sorunu, şirketin amaçlarına uygun olarak alıcı ve satıcının amaç uyumuna sahip olması için transfer fiyatı belirlemektir. Transfer fiyatlandırması sorunu için kolay bir çözüm olmamasına karşın, transfer fiyatı belirlemek için üç genel alternatif yol vardır⁴⁶:

⁴⁴ Hüseyin Işık, Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2005, s. 27.

⁴⁵ Ersin Kaplan, “Çok Uluslu Şirketler Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Ekim 2013, s. 64.

⁴⁶ Michael W. Maher, Clyde P. Stickney ve Roman L. Weil, **Managerial Accounting**, 10. Baskı, South Western, 2008, s. 398.

- üst yönetim, bölümler arasındaki her bir işlem için transfer fiyatı belirleme amacıyla müdahale eder.
- üst yönetim, bölümlerin takip edeceği transfer fiyatı kurallarını belirler.
- bölüm yöneticileri transfer fiyatını kendi aralarında müzakere eder.

Her bir yaklaşımın olumlu ve olumsuz yanları vardır.

Yönetim ve kontrol sisteminin bir parçası olarak transfer fiyatlandırması, şirketin stratejilerinin ve amaçlarının gerçekleşmesine yardımcı olmalıdır⁴⁷. Bu nedenle, belirlenecek transfer fiyatlandırması sisteminin aşağıdaki 4 ana ölçütü bünyesinde barındırması gerekmektedir:

- üst yönetimin her bir bölümün performansını değerlendirmesine yardımcı olmalıdır⁴⁸,
- bölümlerin kârlılığını maksimum yapmak için bölüm yöneticilerini teşvik etmelidir⁴⁹,
- bölümlerin yönetim bağımsızlığına izin vermeli, hatta yöneticilerini kendilerine ait bireysel hedefleriyle uyumlu şirket hedeflerini takip etmek için cesaretlendirmelidir⁵⁰,
- bölüm yöneticilerinin hedeflerinin işletmenin hedefleri ile uyumu anlamındaki amaç birliğine imkân vermelidir⁵¹.

Tamamen yönetime yönelik olan amaçlar transfer fiyatlandırması kararlarını çok sık etkilemektedir. Benzer şekilde firmalar, yöneticilerin hedefleri ve firmanın hedefleri

⁴⁷ Charles T. Horngren, Srikant M. Datar ve Madhav V. Rajan, **Cost Accounting**, Pearson Education Limited, 2012, s. 802.

⁴⁸ Frank J. Fabozzi, Pamela Peterson Drake ve Ralph S. Polimeni, s.408.

⁴⁹ The Institute of Cost Accountants of India, Intermediate **Group- II Paper 8: Cost and Management Accounting**, February 2012, s. 418.

⁵⁰ Maher, Stickney ve Weil, s. 396.

⁵¹ The Institute of Cost Accountants of India, s. 418.

arasındaki hedef uyumunu sağlamak ve yöneticileri teşvik etmekle birlikte adil bir performans değerlendirme sistemini teşvik etmeyi araştırmaktadır.⁵²

Yönetimle ilgili amaçları aşağıdaki gibi kısaca özetleyebiliriz:

Çalışanların şirketin temel amacına uygun olarak hareket etmesini sağlamak:

Transfer fiyatının doğası gereği bölüm yöneticileri kararlarını belirlerken, kararlarının şirketin genel performansı üzerindeki etkisini değerlendirmeksizin, kendi bölümlerinin performansını nasıl etkileyeceği üzerinde yoğunlaşmaktadırlar⁵³. Bu nedenle bölüm yöneticilerinin aldığı kararlar ile şirketin üst yönetimi tarafından belirlenen şirketin temel hedefleri arasında uyumsuzluklar çıkabilmektedir. Bu uyumsuzluğun ortadan kaldırılması ve tam uyumun sağlanması için şirketin temel hedeflerinin önceden belirlenmesi ve bölüm yöneticilerinin buna uygun hareket etmeleri gerekmektedir. İşte bu uyumu sağlama açısından transfer fiyatlandırması bir yönetim aracı olarak kullanılabilir.

Nesnel Ölçütlerle Bölümlerin Başarısının Ölçülmesi: Şirketin yıllık kazancının en yüksek noktaya çıkarılması sırasında her bir bölümün katkısının nesnel olarak ölçülebilmesi ve bölümlerin başarısının ortaya konulması gereklidir. Bu ölçümlemede transfer fiyatlandırması kullanılabilir ve önceden belirlenen hedeflere ulaşma yüzdeleri başarı ölçütü olarak kabul edilebilir⁵⁴.

Bölüm Yönetici ve Çalışanlarının Teşvik Edilmesi: Başarısı ödüllendirilecek olan her bir bölüm yöneticisi, şirketin temel hedefine ulaşmada (en yüksek yıllık kazanç) bölümünün katkısını mümkün olan en yüksek seviyeye çıkarmak amacıyla transfer fiyatlandırmasını uygulayacaktır. Dolayısıyla, bölümlerin transfer fiyatlandırması

⁵² Karen S. CRAVENS, "Examining the Role of Transfer Pricing as a Strategy for Multinational Firms", **International Business Review**, Volume 6, Number 2, 1997, s:127-145., Çeviren: İhsan GÜNAYDIN, "Çok uluslu Şirketler İçin Bir Strateji Olarak Transfer Fiyatlandırmanın Rolü" Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 143.

⁵³ Horngren, Datar ve Rajan, s. 802

⁵⁴ Peter Schuster, s.7

konusunda teşvik edilmesi ve uygulama sonuçlarına göre ödüllendirilmesi şirketin hedefine ulaşmasına katkı sağlayacaktır⁵⁵.

Bölümlerin Karar Almada Bağımsızlığı: Bu bağımsızlık belli sınırlar taşısa da, bölüm yöneticilerinin belli koşullar altında şirketin kazancına en yüksek oranda katkı sağlamak amacıyla transfer fiyatlandırmasını uygulamasını içermektedir. Burada üst yönetim ana sınırları çizdikten sonra bölüm yöneticilerinin kararlarına müdahale etmeyerek⁵⁶, her bir bölümün yönetim başarısının ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

1.6.2. Vergi ile İlgili Amaçları

Bütün şirketlerin gelecekte uluslararası vergi cezalarına muhatap olma endişeleri gerçekleşmiyor olsa da, çoğu şirket açısından transfer fiyatlandırmasına ilişkin sorunlar ortaktır⁵⁷. Bütün ülkeler aynı vergi yapısına sahip olsalardı, transfer fiyatları vergilerden bağımsız olarak tespit edilecek bir durum olabilecek idi. Oysaki, bunun yerine, ortaya çıkan mevcut duruma göre tüm yapı, yüksek vergili ülkeler (örneğin ABD) ve düşük vergili ülkelerde (örneğin Cayman Adaları) oluşmaktadır⁵⁸. Tam bu sebeple kullanılabilen araçlardan birisi olan transfer fiyatlandırması manipülasyonu, vergiden kaçınmanın en basit yollarından birisidir⁵⁹. Bunun sonucu olarak, transfer fiyatlandırması, çok uluslu şirketler için tüm gelir vergisi yükünü idare etmek ve iç transferlerle ilgili pek çok vergi düzenlemelerine uymak için en sık kullanılan bir araçtır⁶⁰.

Vergi oranındaki küçük bir farkın bile fiyatın belirlenmesinde çok önemli bir değere yol açabilmesinden⁶¹ dolayı, transfer fiyatlandırması ilişkili şirketlerin

⁵⁵ Hugh Coombs, David Hobbs, Ellis Jenkins, *Management Accounting: Principles and Applications*, Sage Publications, 1. Baskı, 2005, s.249.

⁵⁶ Mayanne M. Mowen ve Don R. Hansen, Dan L. Heitger, **Cornerstones of Managerial Accounting**, 4. Baskı, South-Western Cengage Learning, 2012, s. 506.

⁵⁷ Horngren, Datar ve Rajan, s. 797.

⁵⁸ Don R. Hansen ve Maryanne M. Mowen, **Managerial Accounting**, 8. Baskı, Thomson South- Western, 2007, s. 834.

⁵⁹ Reuven S. Avi-Yonah, "Transfer Pricing Disputes in the United States". Eduardo Baistrocchi ve Ian Roxan (Ed.), *In Resolving Transfer Pricing Disputes: A Global Analysis* içinde, Cambridge University Press, 2012, s. 32.

⁶⁰ Cravens, s. 142.

⁶¹ Reuven S. Avi-Yonah, *International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime*, Cambridge, 2007, s. 103.

uluslararası işlemlerden elde ettikleri vergi öncesi kârlarını ve her bir ülkedeki kurumlar vergisi tutarını etkilemektedir⁶². Bu nedenle transfer fiyatlandırmasının uygulaması ve denetimi hem şirketler hem de vergi idareleri için önem taşımaktadır.

Vergiden kaçınma çabalarında malların fiyatlandırılmasının oynayabileceği rolü kabul ederek, çoğu ulusal vergi makamları transfer fiyatlandırması düzenlemelerini yürürlüğe koymuşlardır⁶³. Bunun sonucu olarak da vergi idareleri düzenlemelerin uygulamasını sıkı denetim altında tutmaktadırlar.

Yine transfer fiyatlandırması kazanç üzerinden alınan vergileri etkilediği gibi, dış ticaret üzerinden alınan vergileri de etkilemektedir. Ayrıca çoğu çok uluslu şirketin transfer fiyatlandırması ile ilgili amacı, gayri maddi haklarla ilgili ödemelerdeki vergi tevkifatının azaltılması olabileceği gibi bu ödemelerle kâr transferlerini istediği gibi yönlendirmek de olabilmektedir⁶⁴.

Ancak şirketlerin transfer fiyatlandırmasını kullanırken yegâne vergisel amaçları vergi yükünü azaltmak da değildir. Şirketlerin transfer fiyatlandırmasını uygularken öngördükleri vergisel amaçları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Vergi Yükünü Azaltmak: Eden ve Smith'in 2011 yılında yayımlanan "The Ethics of Transfer Pricing" başlıklı çalışmada⁶⁵ transfer fiyatlandırması manipülasyonu vergi etiği kapsamında değerlendirilmiştir. Ayrıca transfer fiyatlandırmasının vergi yükünü azaltmak amacıyla kullanılan bir vergi planlaması aracı olduğu ifade edilmiştir⁶⁶. Bu planlama yapılırken, vergi oranları yüksek olan ülkelerdeki ilişkili şirketlerden alışlarda

⁶² Li Liu, Tim Schmidt-Eisenlohr ve Dongxian Guo, "International Transfer Pricing and Tax Avoidance: Evidence from Linked Trade-Tax Statistics in the UK", **International Finance Discussion Papers**, Ekim 2017, sayı: 1214, s. 4, <https://doi.org/10.17016/IFDP.2017.1214> (7 Ocak 2021)

⁶³ Aaron Flaaen (2017). "The Role of Transfer Prices in Profit-Shifting by U.S. Multinational Firms: Evidence from the 2004 Homeland Investment Act," **Finance and Economics Discussion Series** 2017-055. Washington: Board of Governors of the Federal Reserve System, s.5. <https://doi.org/10.17016/FEDS.2017.055>.

⁶⁴ Aysegül Gülçiçek, "Çok Uluslu Şirketler ve Transfer Fiyatlandırması Sorunlarının Çözümünde Uluslararası İşbirliği", **Vergi Soruları Dergisi**, (Mayıs 2012), s.65.

⁶⁵ Eden, L ve Smith L.M (2011), "The Ethics of Transfer Pricing", AOS Workshop on Fraud in Accounting Organizations and Society, London, ss 1-40.

⁶⁶ A. Kemal Çelebi ve Pelin Mastar Özcan, "Agresif Vergi Planlaması Yöntemi Olarak Transfer Fiyatlandırması: Seçilmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Uygulanan Kuralların Değerlendirmesi", **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (Haziran 2018), s.275.

fiyatlar mümkün olduğunca düşük tutularak kazancın vergi oranı düşük ülkeye aktarılmasına çalışılmakta⁶⁷ ve grubun toplam vergi yükü düşürülmektedir^{68 69}.

Diğer yandan know-how ve patent gibi gayri maddi haklar ile kâr payları üzerinden alınan vergiler ile ana şirketin bulunduğu ülkedeki vergi oranlarını dikkate alan transfer fiyatlandırması uygulanarak grubun vergi yükü azaltılmaktadır. Şöyle ki, işleme konu mal ve hizmetlerin fiyatları yüksek gösterilerek bahse konu gayri maddi haklar fiyatın içerisinde gizlenerek ana firmaya aktarılmakta ve ilişkili şirketin daha az vergi kesintisi yapması ve ödemesi sağlanmaktadır.

Vergi Düzenlemelerine Uyum Sağlamak: grup şirketleri, vergi yüklerini azaltmaya yönelik olan transfer fiyatlandırmalarını vergi düzenlemelerine uygun olarak yapmak zorundadırlar. Aksi durumda vergi otoriteleri tarafından vergi incelemelerine tabi tutulmaları halinde büyük cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu nedenle şirketler ilişkili şirketlerle yaptıkları işlemlerde uyguladıkları fiyatları transfer fiyatlandırması düzenlemelerini de dikkate alarak belirlemektedirler⁷⁰.

Tarifeleri Yönetmek: Çok uluslu şirketler grup içi işlemlerinde her bir ülkenin gümrük tarifelerini dikkate alarak daha az gümrük vergisi ödeyebilmek amacıyla transfer fiyatlandırmasından faydalanmaktadırlar⁷¹.

Yukarıdaki amaçlar, birbirinin aleyhine sonuçlar da doğurabilmektedir. Örneğin, gelir vergisi ve tarife amaçlarının birbirini etkilemesi bir transfer fiyatı belirlemeyi zorlaştırabilmektedir. Bu, duruma ilişkin transfer fiyatlandırması kararlarının ayrı ayrı yapılamayacağını göstermektedir. Amaçlar stratejik olduğundan iç içedirler. Çok uluslu

⁶⁷ ILO, IMF, OECD, Eurostat, United Nations Economic Commission for Europe ve The World Bank, **Export and Import Price Index Manual: Theory and Practice**, 2009, s.21.

⁶⁸ Joel Slemrod, "Tax Effects on Foreign Direct Investment in the United States: Evidence from a Cross-Country Comparison" Razin, Asaaf ve Joel Slemrod (Ed.). **Taxation in the Global Economy** içinde. The Univesity of Chicago Press, 1992, s.104-105.

⁶⁹ Vergi yükünü azaltmaya dönük transfer fiyatlandırması kullanımı sorunu ABD'de yerleşik şirketlerin eyaletler arası işlemlerinde bile vardır. Şirketler, Massachusetts ve California gibi yüksek vergili eyaletlerden New Hampshire ve Nevada gibi düşük vergili eyaletlere kâr transfer ederek vergi yüklerini azaltmaya çalışmaktadır (Maher, Stickney ve Weil, s. 402).

⁷⁰ Frank J. Fabozzi, Pamela Peterson Drake ve Ralp S. Polimeni, s.421, 422, 425.

⁷¹ Marcia A. Wiss, "Multinationals and the Third World- Issues Related to Transfer Pricing". **Third World Legal Studies**. 1983 s. 90.

şirket bir şubeden daha düşük net gelirli diğer bir şubeye bir mal transferinde bulunabilmekte ve böylece gelir vergisinden dolayı yüksek bir fiyat isteyebilmektedir. Ancak tarife aynı zamanda transfer fiyatı değerine dayandırılıp şubenin vergiye tabi gelirinden indirilecektir. Bu nedenle tarife oranı efektif vergi oranını azaltacaktır⁷².

1.6.3. Uluslararası Amaçlar

Çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırmasını uygularken göz önünde tuttıkları birinci öncelikleri, ilişkili şirketleri aracılığıyla faaliyet gösterdikleri ülkelerde pazara tutunma ve devamında pazarda rekabet gücünü elde edebilmektir. Ancak çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırmasını uygulamalarının uluslararası amaçları bununla sınırlı değildir. Bu şirketlerin transfer fiyatlandırmasını kullanmalarının uluslararası amaçlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

Yeni girilen pazara tutunma ve devamında pazarda rekabet gücü elde etme ve sürdürme: Yeni faaliyete başlayan bir firmanın pazarda yer edinebilmek için yürüteceği pazara tutunma faaliyetine benzer şekilde, çok uluslu şirketlerde yabancı bir ülkede faaliyete başladıklarında öncelikli olarak pazarda yer edinmeye ve kalıcı olmaya çalışırlar. Bunun içinde uyguladıkları en önemli stratejilerden birisi transfer fiyatlandırmasıdır.

Döviz kuru riskini azaltmak ve değişimden yararlanmak: ülke ekonomilerinin birbiriyle etkileşiminin yoğunluğu arttıkça döviz kurlarındaki dalgalanmalar hem kriz hem de fırsatı beraberinde getirmektedir. Çokuluslu şirketler faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki kur değişimlerinden en az zarar görmek ve hatta bundan fayda sağlamak amacıyla transfer fiyatlandırmasından yararlanmaktadırlar.

⁷² Cravens, s. 143

Örneğin, Işık'a göre, "bir ülkede devalüasyon olması durumunda bundan zarar gören çok uluslu şirket, bu ülkeye yapacağı satışlarda fiyatları artırarak devalüasyondan önceki gelir düzeyini koruma yolunu tercih edebilmektedir"⁷³.

Ayrıca çok uluslu şirketler döviz kuru değişikliklerine ilişkin oluşan beklentiler ve oluşan dalgalanmalardan yararlanarak kazanç elde etme yoluna da gidebilmektedirler.

Örneğin Küçükgüngör'e göre, "bir ülke parasının devalüe edileceği, diğer ülke parasının ise revalüe edileceğine dair ekonomide bir beklenti oluşmuş ise, şirket fonlarının; devalüasyon yapması beklenen ülkede toplanarak önemli spekülâtif kazançlar sağlanması yoluna gidilebilmektedir. Ancak bu durum, her zaman mümkün olamamaktadır. Nitekim, kambiyo kontrolü gibi yasal düzenlemelerin varlığı halinde, ülke dışına resmi yollardan fon çıkarılması mümkün olamayacaktır"⁷⁴. İşte böylesi kısıtlamaları aşmak ve döviz kurlarındaki dalgalanmalardan kazanç elde etmek amacıyla transfer fiyatlandırması kullanılmaktadır.

Merkez ve ilişkili şirketlerin gelir ve maliyetlerinin gerçek olarak yansıtılması: çok uluslu şirketlerin merkez yönetimi faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki gelir ve maliyetlerinin gerçek durumu göstermeleri ve geleceğe dönük olarak pazar stratejilerini ve performans değerlendirmelerini en uygun şekilde yapabilmek için transfer fiyatlandırmasından yararlanabilmektedirler.

Döviz transferi kısıtlamalarının aşılması: Nakit transfer sınırlamaları, özellikle uluslararası çerçevede ortaya çıkmaktadır. Birçok ülke döviz transferi veya elde edilen kazançların ana şirketin bulunduğu ülkeye gönderilmesine sınırlar koymaktadır⁷⁵. Bir

⁷³ Hüseyin Işık, **Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, 2005, s. 37

⁷⁴ Gürkan Küçükgüngör, "Transfer Fiyatlaması: Şirket Kârları Üzerindeki Etkisi ve Örtülü Kazanç Dağıtımı Açısından İncelenmesi", **SPK Yeterlilik Etüdü**, Ankara, 1998, s.90 (Aktaran: Utku Karabağ, "Eşyanın Gümrük Kıymeti Uygulaması ve Transfer Fiyatlandırması Karşısındaki Durumunun Değerlendirilmesi", T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2012, s. 21.

⁷⁵ Cravens, s. 144.

transfer fiyatı, arzulanan etkiye göre malı, sınırlandırılmış ülkenin dışına yüksek veya düşük değerle transfer etmek için belirlenebilmektedir⁷⁶.

Böylece Eryılmaz'a göre, "kambyo uygulamaları, döviz kuru riskleri, sübvansiyonlar gibi hususlar, transfer fiyatı uygulaması sayesinde aşılabilmektedir. Bu bağlamda yurt dışına kâr ve para transferi aracı olarak transfer fiyatlandırması, etkili bir yöntem olarak kullanılabilmektedir".⁷⁷

1.7. TRANSFER FİYATLANDIRMASININ ETKİLERİ

1.7.1. Transfer Fiyatlandırmasının İşletmeler Üzerindeki Etkileri

Transfer fiyatlandırması uygulaması çok uluslu şirket gruplarının toplam vergi yükü üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir⁷⁸. Bu nedenle çok uluslu şirketlerin, transfer fiyatlandırmasını uygularken dikkat ettikleri birincil ölçüt, vergi yüklerini hangi yönde etkileyeceğidir.

Eryılmaz'a göre, "merkezin veya bir şubenin kârının yüksek gösterilmesi, rekabet koşullarının güçlendirilmesi ve benzeri nedenlerle de transfer fiyatlandırılması bir enstrüman olarak kullanılabilmektedir"⁷⁹. Bu nedenle benzer mal ya da hizmeti piyasadan satın almanın daha uygun olması durumunda bile, grup şirketlerinin bir bütün olarak hedefi iç satın almaları zorunlu kılabilir. Mal ya da hizmeti grup içinden satın almaya zorlanan yöneticinin değerlendirilmesine dayanak olan hedeflerine ulaşmada sorun yaşamaması için transfer fiyatı yönetim tarafından ayarlanabilir⁸⁰. Bu durum toplamda grubun hedeflerine ulaşmasını sağlasa da, işleme taraf olan bağlı şirketlerin kârlılığını ve yöneticilerinin performanslarını olması gerekenden uzaklaştırabilir; vergi idaresi

⁷⁶ Marcia A. Wiss, "Multinationals and the Third World- Issues Related to Transfer Pricing". **Third World Legal Studies**. 1983 s. 90.

⁷⁷ Mehmet Eryılmaz, "Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük Kıymeti", **Gümrük Dergisi**, (Ekim-Aralık 2005), s. 87.

⁷⁸ Levent Yahya Eser ve Nagihan Birinci, "Transfer Fiyatlandırma Etik Midir?", TİSK Akademi, 2014/I, s. 213.

⁷⁹ Mehmet Eryılmaz, s. 87.

⁸⁰ Cravens, s. 142.

tarafından olası yapılacak transfer fiyatlandırması incelemeleri neticesinde, şirketleri cezalarla karşı karşıya bırakabilir.

Diğer bir anlatımla transfer fiyatlandırması uygulaması, şirketler grubunun toplam,

- kârlılığını artırmaya hizmet etse de, şirket bazlı gerçek kârlılığın oluşumunu engelleyici etkiler,
- performansını en üst düzeye çıkarma hedefine ulaşırsa bile, her bir şirketin yöneticilerinin performanslarını ölçmede olumsuz etkiler,
- yönetiminde bir merkezîyetçilik yaratarak alt birimlerin özerk karar alma mekanizmalarını olumsuz etkiler,
- vergi yükünü azaltmaya yarasa da, grup şirketlerinin vergi incelemelerine ve sonucunda cezalara muhatap olma riski,

yaratma olasılığını bünyesinde taşımaktadır.

Bütün bunların sonucu olarak Elitaş, Elitaş ve Özkal’a göre, “kâr ve yatırım merkezlerindeki alışverişin uygun şekilde fiyatlanabilmesi ve sorumluluk merkezlerinin başındaki yöneticilerin performansının ölçülebilmesi için transfer fiyatlandırması sisteminin oluşturulması bir gereklilik haline gelmiştir”⁸¹.

1.7.2. Transfer Fiyatlandırmasının Vergi İdareleri Üzerindeki Etkileri

Birden çok vergilendirme yetkisine sahip ülkelerde faaliyette bulunan şirketler, bu ülkelerden elde ettikleri kârlar üzerindeki küresel ve nihai vergi yüklerini azaltacak fiyatlandırmalarla grubun vergi sonrası kârlarını en yüksek seviyeye çıkarabilirler⁸². Bu yüzden, ilişkili şirketler transfer fiyatlandırmasını vergi planlamalarında kullanıp, vergi

⁸¹ Cemal Elitaş, Bilge Leyli Elitaş ve Enver Samet Özkal, “Transfer Fiyatlandırması ve Kullanılan Yöntemler Arasında Karşılaştırmalı Bir Uygulama”, **Mali Çözüm**, Sayı:91, 2009, s.23.

⁸² Fatih Saraçoğlu, “Transfer Fiyatlandırmasının Vergisel Amaçları, Karşılaşılan Sorunlar ve OECD – AB Yaklaşımı”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, (Ağustos 2006), s. 107.

yüklerini en aza indirmeye çalışırken⁸³, vergi idareleri de gerçek mahiyetinden farklı gösterilen işlemleri tespit etmeye⁸⁴, ulusal egemenliğin unsurlarından biri olan vergi alma yetkisini etkin olarak kullanmaya çalışmaktadırlar.

Gerek çok uluslu şirketlerin gerekse yerel şirketlerin transfer fiyatlandırması uygulamalarının mevcut mevzuata uygunluğunun incelenmesi, tartışmalı⁸⁵ konulardaki sorulara cevap verilmesi⁸⁶ ve değişen şartlara göre düzenlemelerin revize edilmesi vergi idareleri açısından büyük bir iş yükü haline gelmektedir.

Ayrıca transfer fiyatlandırması incelemelerinin sonuçlarının işletmeler tarafından kabul edilmemesi ve dava konusu yapılması, vergi idarelerinin yanında yargının da iş yükünü artırıcı sonuçlar doğurmaktadır.

1.7.3. Transfer Fiyatlandırmasının Yatırımlara Etkisi

Çok uluslu şirketler, farklı vergisel düzenlemelerin olduğu birden çok ülkede faaliyet göstermeleri nedeniyle, ilişkili şirketlerin kuruluş yerlerini seçerken bu farklılıklardan kaynaklı avantajlardan faydalanmaya çalışmakta ve ilişkili şirketlerin içerisinde bulunacakları uluslararası transferlerinin kararını da vererek bu ilişkili şirketlerin ekonomik kararlarını etkileyebilmektedirler⁸⁷.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerin karmaşık olup olmaması, vergi incelemesi yapılma oranının yüksek olup olmaması ve davaların etkin şekilde sonuçlandırılma süresinin uzun olup olmaması da çok uluslu şirketlerin yatırım yapılacak ülke seçimini etkilemektedir.

⁸³ Ali Terzi ve Nurettin Köse, “Bir vergi Planlama Aracı Olarak Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, (Haziran 2016), s. 73.

⁸⁴ Levent Yahya Eser ve Sedat Polat, “Elektronik Ticaretin Transfer Fiyatlandırmaya Etkisi”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, sayı: 23, 2014, s. 57.

⁸⁵ Kanunların uygulanması sırasında birçok konuda İdare, Yargı ve mükellef görüşleri farklı olabilmekte ve bu konular literatürde tartışmalı konular olarak nitelendirilmektedir.

⁸⁶ Türkiye örneğinde vergi idaresi tartışmalı konulara ilişkin mükelleflerin açıklama taleplerini Vergi Usul Kanunu’nun 413. maddesi çerçevesinde özelgeler aracılığıyla karşılamaktadır.

⁸⁷ Levent Yahya Eser ve Nagihan Birinci, “Transfer Fiyatlandırma Etik Midir?”, **TİSK Akademi**, 2014/I, s. 213.

Ayrıca, ana şirketin bulunduğu ülkenin transfer fiyatlandırması düzenlemeleri ile paralel düzenlemeleri mevcut olan ülkeler yatırım kararı alınırken daha önde tutulabilmektedirler.

1.8. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YÖNTEMLERİ

Şirketlerin yöneticileri, transfer fiyatlarının belirlenmesiyle çok yakın şekilde ilgilidirler, çünkü transfer fiyatları, şirketlerin bağımsız bölümlerinin raporlanan kârlılıkları üzerinde çok önemli etkiye sahiptir⁸⁸. Transfer fiyatlandırmasında kullanılan üç yaygın yaklaşım şunlardır⁸⁹:

- 1- pazar fiyatı yaklaşımı
- 2- pazarlık fiyatı yaklaşımı
- 3- maliyet yaklaşımı

Teorik olarak pazarlık fiyatı yöntemi, transfer fiyatının belirlenmesi açısından diğer yöntemlere göre daha ideal bir yöntemdir; ancak, uygulamaya ilişkin etkenler nedeniyle, diğer iki yöntem de sıkça kullanılmaktadır⁹⁰.

Transfer fiyatlandırması geniş olarak karar verme, üretim maliyetleri ve performans değerlendirilmeleri için kullanılır; bundan dolayı, alternatif transfer fiyatlandırması yöntemleri ve onların avantajlarını ve dezavantajlarını dikkate almak önemlidir⁹¹.

⁸⁸ Garrison, Noreen ve Brewer, s. 512.

⁸⁹ Carl S. Warren, James M. Reeve ve Jonathan E. Duchac, **Financial and Managerial Accounting**, 12. Baskı, South-Western Cengage Learning, 2014, s. 1089.

⁹⁰ Jerry J. Weygandt, Paul D. Kimmel, Donald E. Kieso ve İbrahim M. Aly, **Managerial Accounting**, 5. Baskı, Willey, 2018, s. 844

⁹¹ Maher, Stickney ve Weil, s. 396.

1.8.1. Pazara Dayalı Transfer Fiyatlandırması Yöntemi

Pazara dayalı transfer fiyatlandırması yöntemi, pazardaki güncel mal (hizmet) fiyatını transfer fiyatı olarak belirler⁹². Ürün için rekabetçi bir piyasa ve kolayca erişilebilir piyasa fiyatları var olduğu zaman, pazara dayalı transfer fiyatlandırması genel olarak ideal fiyata ulaşma açısından en iyi yöntem olarak kabul edilir⁹³. Bu nedenle, işletmelerin en yaygın olarak kullandığı transfer fiyatlandırması yöntemi rekabetçi pazar fiyatı veya bedelidir⁹⁴.

Bu yöntemin uygulanabilmesinin ön şartı, malın kendisinin ya da muadilinin piyasada bulunmasıdır. İş birimi piyasaya da satış yapıyorsa, şirketler mevcut fiyatları karşılaştırarak pazara dayalı transfer fiyatını belirleyebilirler⁹⁵. Satış ve alış birimlerinin ikisinin de rekabetçi pazar fiyatından istedikleri kadar çok miktarı satabilmeleri ve alabilmeleri, rekabetçi bir piyasadaki pazar fiyatlarının kullanılmasının olumlu yanıdır⁹⁶. Ayrıca üretim ve satış birimlerinin yöneticileri de mal veya hizmetin kendi aralarında ya da dışarıdan temin edilmesi konusunda fiyatı belirleyici kabul edeceklerdir.

Koyuncu'ya göre, “mal ve hizmetlerin şirket içi transferinde pazar fiyatının kullanılması, çoğu zaman transfer fiyatının belirlenmesinde isabetli bir yoldur. Çoğunlukla, pazar fiyatını esas alan transfer fiyatı yönteminin kullanılmasının, satın alma kararlarını doğru üreteceği varsayılır. Buna rağmen birçok durumda, pazar fiyatları fırsat maliyetinin gerçek yansımaları sağlamayacaktır”⁹⁷.

Malı üreten / hizmeti yapan bölümün âtıl kapasitesinin bulunmadığı bir durumda bölümler arası transfere konu olan mal veya hizmetlerin en uygun fiyatı piyasadaki temin edilecektir.⁹⁸ Çünkü şirket açısından transferin gerçek maliyeti, dışarıya satıştaki gelir

⁹² Edward J. Blocher, David E. Stout ve Paul E. Juras, Steven Smith, **Cost Management: A Strategic Emphasis**, Mc Graw-Hill Education, 8. Baskı, 2019, s. 845

⁹³ Maher, Stickney ve Weil, s. 399.

⁹⁴ Serkan Ağıar, “Transfer Fiyatlandırması”, (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara-2009), s:85.

⁹⁵ Peter Schuster ve Peter Clarke, “Transfer Prices: Functions, Types, and Behavioral Implications”, **Management Accounting Quarterly**, Winter 2010, Vol.11, No.2, s. 23.

⁹⁶ Maher, Stickney ve Weil, s. 399.

⁹⁷ Mesut Koyuncu, Transfer Fiyatlandırması, **Vergi Dünyası Dergisi**, Ekim 2005.

⁹⁸ Elitaş, Elitaş ve Özkal, s. 36.

kaybının alternatif maliyetidir. Ürün şirket içi transfer edilse de dışarıya satılsa da üretim maliyetleri tam olarak aynıdır⁹⁹.

Üretim biriminin kullandığı makinelerde âtil kapasite bulunması durumunda, sabit maliyetlerin âtil kapasiteye ait kısmı da üretilen ürünlerin maliyetinin içerisinde fiyata yansıtılması nedeniyle oluşacak fiyat piyasa fiyatından farklılaşacaktır. Bu durumda, satış biriminin piyasadan daha ucuza mal alması şirketin aleyhine bir durum oluşturacaktır. Çünkü, böylesi bir karar üretim biriminin âtil kapasitesini iyice artıracaktır. Şirketin genel hedefleri doğrultusunda satış birimi daha pahalı da olsa üretim biriminden mal almaya devam edecek ve transfer fiyatı piyasa fiyatından sapacaktır.

Piyanın tam rekabet piyasası olması halinde, bölümler arası işlemlerden kaynaklı performansı tam olarak yansıtması ve bölümlerin özerkliğini teşvik edici olması nedeniyle bu fiyat, en uygun transfer fiyatıdır¹⁰⁰. Ancak bölüm yöneticilerinin karar alma mekanizmalarında tam bağımsız olmalarını sağlayan üst yönetim olmaması durumunda, bu yöntem şirket bölümleri arasında gerçek kazanç paylaşımını yansıtmayacak ve bölümlerin performanslarının eksik değerlendirilmesine neden olacaktır.

Diğer taraftan, piyasada tam rekabete yakın bir rekabet ortamının olup olmaması da bu yöntemin başarısını etkileyecektir. Piyasada işleme konu ürün açısından tam rekabet olmaması halinde, bu yöntem şirketler açısından uygun transfer fiyatı sağlamayacaktır.

Bunun yanında piyasa fiyatı dahili üretimin alternatif maliyetini kısıtlı yansıtması durumunda, dahili üretilen malın transfer fiyatını belirlemek zorlaşacaktır. Örneğin, üretim için gerekli olan bir ara malının diğer şirketler tarafından üretilmemesi veya şirkette üretilen malların diğer şirketler tarafından üretilen mallardan farklı olması çokça karşılaşılan bir durumdur. Birinci durumda, pazar fiyatı yoktur. İkincisinde ise, pazar

⁹⁹ Garrison, Noreen ve Brewer, s. 517.

¹⁰⁰ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırması Nedir”, Vergi Dünyası Dergisi, Eylül 1998.

fiyatı, dahili üretilen malın fırsat maliyetinin belirlenmesinde güvenilir sonuç vermeyecektir.¹⁰¹

Sonuçta aşağıdaki üç durumun varlığı halinde mal veya hizmetlerin pazar fiyatı üzerinden transfer edilmesi genel olarak en iyi kararların alınmasına öncülük edecektir¹⁰²:

- 1- ara malı piyasasında tam olarak rekabetin var olması,
- 2- bölümlerin birbirine bağımlılığının minimum olması,
- 3- bütün olarak alış veya satışların şirket içinden değil de pazardan gerçekleştirilmesinin şirkete artı bir maliyetinin ya da faydasının olmaması.

Bu yöntemin en önemli avantajı objektif olmasıdır: bu yöntem hem yönetim hem de vergi amaçları için emsallere uygunluk ilkesini en iyi şekilde sağlamaktadır. Bunun yanında, pazar fiyatının kullanılması genellikle (ama her zaman değil) uygun ekonomik teşvikler sunmaktadır¹⁰³. Ayrıca transferler, pazar fiyatlarından kayıt yapıldığı zaman, bölüm performansı bölümün şirketin toplam kârına gerçek ekonomik katkısını çok daha yüksek oranda gösterir¹⁰⁴. Bunların yanında, üretim biriminin tam kapasite ile çalışıyor olması durumunda, bu yöntem şirketin toplam kârlılığı üzerinde olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Bu yöntemin en olumsuz yanı pazar fiyatının, özellikle ara malları için, sıkça ulaşılabilir olmamasıdır¹⁰⁵. Maliyete dayalı fiyatlar gibi, pazara dayalı fiyat da dalgalı olabilir ve bundan dolayı bu fiyatları sabitlemede güçlükler olabilir.¹⁰⁶ Ayrıca bir ürüne ilişkin olarak pazarda fabrika satış fiyatı, toptan satış fiyatı ve perakende satış fiyatı olarak farklı fiyatlar uygulanabilir; bu durum da transfer fiyatının belirlenmesinde güçlükler

¹⁰¹ Mesut Koyuncu, Transfer Fiyatlandırması, Vergi Dünyası Dergisi, Ekim 2005.

¹⁰² Horngren, Datar ve Rajan, s. 806.

¹⁰³ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845

¹⁰⁴ Colin Drury, **Management and Cost Accounting**, 10. Baskı, Cengage Learning EMEA, 2018, s. 528

¹⁰⁵ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845

¹⁰⁶ The Institute of Cost Accountants of India, s. 419.

yaratabilir. Bunun yanında, üretim biriminde âtil kapasite bulunması durumunda, bu yöntemin kullanılması şirketin toplam kârı üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabilir.

Sonuç olarak bu yöntem, uygulama imkânı olması halinde ideal yöntem olmasına karşılık, ürünün özellikleri ve piyasa şartları her zaman bu yöntemin uygulanmasına imkân tanımamakta ve diğer yöntemlerin uygulanmasını zorunlu hale getirmektedir.

1.8.2. Maliyete Dayalı Transfer Fiyatlandırması Yöntemi

Transfer fiyatlarını belirlemenin diğer bir yöntemi de, mal ve hizmet üreten birimin maliyetlerine dayanandır¹⁰⁷. Bundan dolayı, maliyet fiyatı yaklaşımında, transfer fiyatlarını belirlemek için maliyet kullanılır. Bu yaklaşımda, aşağıdaki maliyetlerin biri kullanılabilir¹⁰⁸:

- 1- birim değişken üretim maliyeti
- 2- birim toplam üretim maliyeti

Maliyete dayalı transfer fiyatlandırması yöntemleri, uygulamada çok yaygın kullanılan yöntemlerdir ve bu yöntemler pazar fiyatının mevcut olmaması durumunda bir alternatif oluştururlar¹⁰⁹. Bu yöntemin savunucuları, bunların kolayca anlaşıldığını ve kullanmak için elverişli olduğunu iddia ederler¹¹⁰. Sıklıkla, uygun pazar fiyatı yoktur¹¹¹; pazar fiyatlarının ulaşılamaz olduğu, uygun olmadığı ya da elde etmenin çok pahalı olduğu, örneğin pazarların tam rekabet olmadığı zaman, ürünün özelleştirilmiş olduğu zaman ya da kalite ve müşteri hizmetinin dönemleri açısından şirkette üretilen ürünün piyasada ulaşılabilir olan ürünlerden farklı olduğu zaman, maliyete dayalı transfer fiyatları kullanılırlar¹¹².

¹⁰⁷ Weygandt, Kimmel, Kieso ve Aly, s. 849

¹⁰⁸ Warren, Reeve ve Duchac, s. 1094.

¹⁰⁹ Schuster ve Clarke, s. 27.

¹¹⁰ Garrison, Noreen ve Brewer, s. 517.

¹¹¹ Hansen ve Mowen, 2007, s. 442.

¹¹² Horngren, Datar ve Rajan, s. 807.

Maliyete dayanan transfer fiyatında diğer dikkate değer husus, gerçek maliyet mi yoksa standart maliyetin mi kullanılacağıdır¹¹³. Maliyete dayalı fiyat yönteminin uygulanmasında gerçek maliyetler ya da standart (bütçelenmiş) maliyetler kullanılabilir¹¹⁴.

Maliyete dayalı bir yöntem bölümün gerçek kârlılığını yansıtmamaktadır¹¹⁵. Maliyete dayalı transfer fiyatlandırması yöntemleri (kâr marjı kullanan ya da kullanmayan), satış bölümünün yöneticilerine maliyetleri düşük tutmaları için herhangi bir gerçek teşvik sağlamamakta, çünkü satış bölümü yöneticileri yüksek maliyetleri transfer fiyatının içerisinde satın alan birime yansıtabilmektedirler¹¹⁶, böylece satan bölümün bütün maliyetleri ne olursa olsun satın alan bölüme aktarılabilmektedir¹¹⁷. Özellikle, transfer fiyatı belirlenirken fiili maliyetler esas olarak kullanılıyorsa, satış bölümündeki herhangi bir değişiklik veya verimsizlik satın alan birime aktarılmaktadır¹¹⁸. Diğer bir ifade ile, fiili maliyetlere dayalı transfer fiyatları, satış birimindeki verimsizliğin maliyetlerine alıcı birimin katlanmasına neden olmakta ve satın alan birimlere aktarılan farklılıkların ortadan kaldırılması son derece karışık hale gelmektedir¹¹⁹.

Bazı şirketlerin bu sorunun üstesinden gelmek için denedikleri tek yol, transfer fiyatını gerçek maliyetlerden ziyade standart maliyetlere dayandırmaktır.¹²⁰ Bu yolla, gerçek ve standart maliyetler arasındaki farklılıklar maliyet kontrol amaçları için üretici (tedarik) biriminde kalmaktadır¹²¹. Diğer bir anlatımla, satış bölümünün sorumluluğunu teşvik etmek ve bölümler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak için, maliyet tabanlı

¹¹³ Michael R. Kinney, Cecily A. Raiborn, **Cost Accounting: Foundations and Evolutions**, 8. Baskı, South-Western Cengage Learning, 2011, s. 567

¹¹⁴ Warren, Reeve ve Duchac, s. 1094.

¹¹⁵ Weygandt, Kimmel, Kieso ve Aly, s. 850.

¹¹⁶ Peter Atrill ve Eddie McLaney, **Management Accounting for Decision Makers**, 8. Baskı, Pearson Education Limited, 2015, s. 402.

¹¹⁷ Weygandt, Kimmel, Kieso ve Aly, s. 850.

¹¹⁸ William N. Lanen, Shannon W. Anderson ve Michael W. Maher, **Fundamentals of Cost Accounting**, 4. Baskı, Mc Graw Hill, 2014, s. 577.

¹¹⁹ Maher, Stickney ve Weil, s. 40.

¹²⁰ Weygandt, Kimmel, Kieso ve Aly, s. 850.

¹²¹ Warren, Reeve ve Duchac, s. 1094.

sistemlerde transfer fiyatlandırmasının temeli olarak genellikle standart maliyetler kullanılır^{122 123}.

Fiili maliyetler döneme, üretim miktarına ve diğer etkenlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir, buna karşılık standart maliyetler önceden belirlenebilir ve etkin üretim maliyetlerinin sabit ölçüleridirler¹²⁴. Standart maliyetler transfer fiyatlandırması için üstün nitelikli bir temel sağlarlar. Standarttan herhangi bir sapma satış birimi tarafından karşılanır; aksi halde, satış biriminin verimliliği ya da verimsizliği alış birimine aktarılır¹²⁵. Bu nedenle, bir birimin verimsizliğini diğer birime aktarmaktan kaçınmak için transfer fiyatı tespit etmek amacıyla standart maliyetler kullanılmalıdır¹²⁶.

Standart maliyetlerin ölçülerinin zaman içerisinde geçerliliğini yitirmesi riski bu maliyetlerin en önemli sorunlu yanlarından biridir. Bu nedenle belirlenen ölçülerin belirli aralıklarla geçerliliğinin, etkinliğinin test edilmesi, gerekirse yenilenmesi gerekmektedir.

Transfer fiyatlarının tespitinde maliyet yaklaşımının önemli eksiklikleri kısaca aşağıdaki gibidir¹²⁷:

- Birincisi, transfer fiyatı olarak maliyete dayalı yöntem kullanımı, özellikle tam maliyet, bölümlerin toplam kâra katkılarının yanlış değerlendirilmesine sebep olabilir ve bölümlerin optimum çalışma düzeylerine ilişkin kararlarda hatalar oluşabilir.

- İkincisi, transfer fiyatı olarak maliyet kullanılırsa, satış birimi iç transfer üzerinde hiçbir zaman kâr göstermeyecektir. Kâr gösteren tek birim, son satışı pazara yapan birim olacaktır.

- Üçüncüsü, maliyete dayanan transfer fiyatlandırması kontrol edilebilen maliyetleri düşürmek için teşvik sağlamaz. Çünkü satan bölümün gerçek maliyetleri bir sonraki aşamaya transfer fiyatı içinde kolayca aktarılabilirse, satan bölümler açısından

¹²² Lanen, Anderson ve Maher, s. 577.

¹²³ Maher, Stickney ve Weil, s. 40.

¹²⁴ Kinney ve Raiborn, s. 567

¹²⁵ Kinney ve Raiborn, s. 567

¹²⁶ Hansen ve Mowen, 2006, s. 457.

¹²⁷ Garrison, Noreen ve Brewer, s. 516.

maliyetleri düşürmeye dönük çaba göstermenin herhangi bir karşılığı olmayacaktır. Diğer taraftan, bu sorunun üstesinden gelmek için transfer fiyatlandırması uygulamasında standart maliyetler kullanılabilir

Bunların yanında, maliyete dayalı yöntemde, bölümler bazen uygun olmayan transfer fiyatı kullanırlar. Bu, şirket için kârlılık kaybına ve adil olmayan bölüm performans değerlendirmelerine sebep olur¹²⁸.

Bu olumsuz yanları olmasına rağmen, maliyet esaslı sistemin anlaşılması basit ve kullanımı kolaydır, çünkü bilgi muhasebe sisteminde zaten mevcuttur. Ek olarak, pazar bilgileri bazen mevcut değildir, bu nedenle tek alternatif, maliyete dayalı yöntemlerin bir çeşididir¹²⁹.

Birçok şirket, olumsuz yanlarına rağmen bu yöntemleri (özellikle tam maliyete ve tam maliyet artı kâr marjına dayalı yöntemi) kullanmaktadır¹³⁰. Maliyete dayanan transfer fiyatları, özellikle geçici bakım ve geçici ofis personeli yardımı gibi düşük maliyetli ve düşük hacimli hizmetlerde yaygın olarak kullanılmaktadır¹³¹. Benzer şekilde, sorumluluk merkezlerinin maliyet merkezi olarak organize edildiği şirketlerde, maliyet fiyatı yaklaşımı çok sık kullanılmaktadır. Sorumluluk merkezleri kâr veya yatırım merkezleri olarak organize edilen şirketlerde, maliyet fiyatı yaklaşımı normal olarak kullanılamamaktadır¹³².

Diğer taraftan, çoğu örnekte, birimler arasındaki transferler her bir birimin kârlılığı üzerinde küçük bir etkiye sahiptir. Bu durum için, değerli zaman ve kaynakları pazarlığa harcamak yerine, tanımlanması kolay, maliyete dayanan bir formül kullanmak maliyet açısından faydalı olabilir¹³³.

¹²⁸ Weygandt, Kimmel, Kieso ve Aly, s. 844

¹²⁹ Weygandt, Kimmel, Kieso ve Aly, s. 850.

¹³⁰ Hansen ve Mowen, 2006, s. 458.

¹³¹ Kinney ve Raiborn, s. 567.

¹³² Warren, Reeve ve Duchac, s. 1094.

¹³³ Hansen ve Mowen, 2006, s. 458.

Tam maliyete veya değişken maliyete dayanan maliyet artı transfer fiyatlandırmasını kullanan şirketler vardır¹³⁴. Bu yöntemler, ara malı pazar fiyatlarının mevcut olmadığı zaman, pazar fiyatları yerine kullanılmak üzere genellikle maliyetlere normal bir kâr marjı uygulayarak kullanılırlar¹³⁵.

1.8.2.1. *Değişken Maliyet Yöntemi*

Marjinal maliyet, ekonomistler tarafından kullanılan bir terimdir. Bu ifade, bir malın bir fazla üretilmesi için gerekli ilave maliyeti ifade eder. Muhasebeciler, genel olarak marjinal maliyeti değişken maliyet ile aynı kabul ederler¹³⁶. Değişken maliyet yönteminde satıcı birimin değişken maliyetine (kâr marjı eklenerek ya da eklenmeden) eşit transfer fiyatı belirlenir¹³⁷.

Transfer fiyatında her bir ünitenin değişken üretim maliyeti kullanılıyorsa, sabit üretim maliyetleri transfer fiyatından çıkarılır¹³⁸. Değişken maliyet yönteminde, şirketin üretim (satış yapan) biriminden ürünler değişken maliyetlerine göre belirlenen transfer fiyatı üzerinden diğer (alış yapan) birimine aktarılmaktadır.

Bu yöntemde kullanılan mantık şudur ki, sabit maliyetler her durumda kaçınılmazdır ve bu nedenle alıcı birime yansıtılmamalıdır¹³⁹. Bununla birlikte, transfer fiyatının belirlenmesinde sadece değişken maliyetler kullanılıyorsa, satış birimi diğer bir birime satış yapmak için az isteklidir çünkü sabit maliyetlerin telafisine yardımcı olmak için transfer fiyatı üzerinde katılım marjı yaratılmamaktadır¹⁴⁰. Bu nedenle ve şirket içi transfer fiyatından emin olmaya yardımcı olmak için ve de eşitlik düşüncelerinden dolayı, bazı şirketler transfer fiyatını belirlerken değişken maliyetlerine bir kâr marjı eklerler¹⁴¹. Diğer bir ifade ile, satış birimindeki olası şirket içi satışa karşı isteksizliği ortadan kaldırmak ve şirket içi satın almalar nedeniyle birimler arası oluşacak olumsuzlukları

¹³⁴ Lanen, Anderson ve Maher, s. 577.

¹³⁵ Maher, Stickney ve Weil, s. 400.

¹³⁶ Colin Drury, s. 531.

¹³⁷ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845.

¹³⁸ Warren, Reeve ve Duchac, s. 1093.

¹³⁹ The Institute of Cost Accountants of India, s. 418.

¹⁴⁰ Kinney ve Raiborn, s. 567.

¹⁴¹ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845.

telafi etmek amacıyla, değişken maliyetler üzerine belirli bir kâr marjı konularak transfer fiyatı belirlenmekte ve satıcı birimin ürüne ait sabit üretim maliyeti transfer fiyatı içerisinde alış yapan birime yansıtılmaya çalışılmaktadır.

Ayrıca ara malı için piyasanın rekabetçi olmadığı ya da var olmadığı zaman, tedarikçi birimin değişken maliyetlerine dayanılarak belirlenen transfer fiyatı bir bütün olarak şirketin kârlarını en yüksek yapacak çıktı seviyesinde faaliyet yapmak için hem tedarikçi hem de alıcı birimin yöneticilerini teşvik edici olabilir¹⁴². Bazı yöneticiler, maliyet artı anlaşmalarını, özellikle karşılaştırılabilir ikame ürünler için pazar fiyatlarının bulunmadığı zaman, pazara dayalı transfer fiyatları için kabul edilebilir muadil olarak düşünmektedirler¹⁴³.

Satış biriminin aşırı kapasiteye sahip olduğu ve satan birimin değişken maliyetinin şirket dışı alımdan daha az olduğu durumda, bu yöntem makuldür. Göreceli olarak düşük transfer fiyatı şirket içi alımları teşvik eder, bütün olarak şirkete de faydalı olan bir durumdur¹⁴⁴.

Maliyet artı kâr marjına benzer şekilde, değişken maliyet artı sabit ücret, pazarlık edilebilir olan sabit ücreti sağlayan yararlı bir transfer fiyatlandırma yöntemi olabilir. Bu yöntem tam maliyet artı kâr marjına göre bir avantaja sahiptir¹⁴⁵ ve bölümün âtil kapasiteyle faaliyet gösterdiği seviyelerde değişken maliyet kullanımı uygundur¹⁴⁶. Bu özel durumda, tedarik bölümü için fırsat maliyeti piyasa fiyatı değildir. Bölüm, her ikisi için de tedarik kapasitesine sahip olduğundan, diğer bölüme tedarik etmek için piyasaya satışı durdurmak zorunda olmayacaktır. Bu koşullarda, fırsat maliyeti mal ve hizmeti üretmenin değişken maliyetine eşittir¹⁴⁷. Dolayısıyla, sabit kâr marjı (sabit ücret) pazarlık edilebilir ise, değişken maliyet yöntemi pazarlık fiyatı yöntemine eşdeğer olabilir¹⁴⁸.

¹⁴² Colin Drury, s. 528

¹⁴³ Kinney ve Raiborn, s. 567

¹⁴⁴ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845.

¹⁴⁵ Hansen ve Mowen, 2006, s. 458.

¹⁴⁶ Atrill ve McLaney, s. 402.

¹⁴⁷ Atrill ve McLaney, s. 402.

¹⁴⁸ Hansen ve Mowen, 2006, s. 458.

1.8.2.2. *Tam Maliyet Yöntemi*

Her bir ünitenin tam maliyeti kullanılıyorsa, direkt hammadde malzeme, direkt işçilik ve üretim maliyetleri transfer fiyatının içerisinde yer almaktadır¹⁴⁹. Tam maliyet yönteminde transfer fiyatı satıcı birimin değişken maliyetleri ve sabit maliyetlerinin dağıtımından kaynaklı maliyetlerin toplamından oluşmaktadır.

Transfer fiyatlandırması yöntemlerinden en az cazip olanı tam maliyettir¹⁵⁰. Bu yöntemde, satış birimi işlemler üzerinden kâr elde edemeyecektir¹⁵¹. Ayrıca tam maliyete dayanan transfer fiyatlandırması aksi yönde teşvik sağlayabilir ve performans ölçülerini bozabilir¹⁵² ve bu durum, bölümsel performansın değerlendirilmesini engelleyebilir¹⁵³. Bunların yanında, bu transfer fiyatları sabit maliyetleri de içermesi nedeniyle yanlış ve yetersiz kararlara sebep olabilir^{154 155}.

Ayrıca bu yöntem, yukarıdakilere ek olarak, cevap bulunması gereken ve uygulamayı zorlaştıran birçok soruyu da beraberinde getiren sınırlamaları bünyesinde taşımaktadır. Örnek olarak, her alt birimin dolaylı maliyetleri ürünlere nasıl dağıtılır? Doğru faaliyetler, maliyet havuzları ve maliyet dağıtım esasları tanımlanmış mı? Seçilen sabit maliyet oranları fiili mi yoksa bütçeli mi olmalı? ¹⁵⁶ sorularını gösterebiliriz.

Sınırlamalara rağmen araştırmalar yöneticilerin genel olarak tam maliyete dayanan transfer fiyatlarını kullanmayı tercih ettiklerini göstermektedir¹⁵⁷. Tam maliyetlerin kullanılması, mutlaka şirket için kârı maksimize eden bir çözüme yol açmaz; ancak bazı avantajları vardır¹⁵⁸. İlk olarak, bu yöntem kolay anlaşılmakta ve transfer fiyatı belirlemesi için gerekli bilgiler muhasebe kayıtlarında hazır olarak bulunmaktadır¹⁵⁹.

¹⁴⁹ Warren, Reeve ve Duchac, s. 1093.

¹⁵⁰ Hansen ve Mowen, 2006, s. 457.

¹⁵¹ Atrill ve McLaney, s. 402.

¹⁵² Hansen ve Mowen, 2006, s. 457.

¹⁵³ Atrill ve McLaney, s. 402.

¹⁵⁴ Horngren, Datar ve Rajan, s. 807.

¹⁵⁵ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845.

¹⁵⁶ Horngren, Datar ve Rajan, s. 807.

¹⁵⁷ Horngren, Datar ve Rajan, s. 807.

¹⁵⁸ Lanen, Anderson ve Maher, s. 577.

¹⁵⁹ Blocher, Stout, Juras ve Smith, 2019, s. 845.

İkincisi, bu yönteme göre belirlenen transfer fiyatları uzun dönemli kararlar için uygun maliyetleri göstermekte, değişken ve sabit maliyete dayanan dış fiyatlamaya olanak tanımakta ve en az maliyetli olmaktadır¹⁶⁰. Üçüncüsü, bunlar satış birimine dahili olarak transfer etmeye bir teşvik sağlayan değişken maliyetlerin üzerinde tam maliyetin fazlalığına eşit bir katkıyı satış birimine sağlarlar¹⁶¹.

Pazar fiyatını tahmin etmek için, maliyete dayanan transfer fiyatları bazen tam maliyet artı kâr şeklinde tespit edilmektedir¹⁶². Transfer fiyatlandırması kuralı (satış bölümünün değişken gerçek maliyeti artı şirket için iç aktarım yapmasının fırsat maliyeti) şirketin değişken maliyetin güvenilir bir tahminine sahip olduğu varsaymasına rağmen, bu her zaman böyle değildir¹⁶³. Tam maliyet, bazen dahili transferin farklı maliyetlerini gösterme açısından değişken maliyetlerden daha iyi bir ölçü olabilir. Örneğin, aktarılan ürün mühendislik ve dolaylı sabit maliyetin içerisinde yer alan tasarım işini gerekli kılabilir. Bu örneklerde, bilinmeyen mühendislik ve tasarım maliyetlerini içerdikleri zaman tam maliyet farklı maliyetlerin makul bir ölçüsü olabilir¹⁶⁴.

İç transferlerin doğruluğuna karar verirken hem alıcı hem de satıcı birimlerin fırsat maliyetleri önemlidir¹⁶⁵. Piyasa fiyatlarının ölçüleri mevcut değilse, genel kuralın gerektirdiği fırsat maliyetini hesaplamak imkânsızdır. Sonuç olarak, şirketler sıklıkla değişken maliyetlerden daha yüksek olan ancak muhtemelen piyasa fiyatından daha az olan tam maliyetleri kullanır¹⁶⁶.

1.8.3. Pazarlık Fiyatı Yöntemi

Ara malı pazarında rekabet sorunları var olduğu zaman, pazar fiyatı artık uygun olmayabilir. Bu durumda pazarlık fiyatları kullanışlı olabilir¹⁶⁷ ve üst yönetim, transfer

¹⁶⁰ Horngren, Datar ve Rajan, s. 807.

¹⁶¹ Lanen, Anderson ve Maher, s. 577.

¹⁶² Horngren, Datar ve Rajan, s. 807.

¹⁶³ Lanen, Anderson ve Maher, s. 577.

¹⁶⁴ Lanen, Anderson ve Maher, s. 577.

¹⁶⁵ Hansen ve Mowen, 2006, s. 457.

¹⁶⁶ Lanen, Anderson ve Maher, s. 577.

¹⁶⁷ Hansen ve Mowen, 2006, s. 452.

fiyatını pazarlık etmeleri için satış ve satın alma bölümü yöneticilerine izin verebilir¹⁶⁸. Hem maliyete hem de pazara dayalı transfer fiyatları ile ilgili sorunlar nedeniyle, pazarlık fiyatı, sıklıkla satış ve satın alma yöneticilerinin aralarındaki bir pazarlık süreciyle tespit edilir¹⁶⁹. Temel olarak transfer fiyatı, transfer sonucunda tüm şirketin kazandığı herhangi bir kârı iki bölüm arasında bölmek için bir mekanizmadır. Eğer şirket bir bütün olarak transferde para kaybederse, bölünecek kâr olmayacak ve iki bölümün bir anlaşmaya varması imkânsız olacaktır¹⁷⁰.

Pazarlık fiyatı yöntemi, transfer fiyatını belirlemek için bir müzakere sürecini ve bazen birimler arasında uzlaşmayı içerir¹⁷¹. Bu yöntem, birimlerin önemli bir müzakere geçmişi olduğunda ve müzakere üzerinde uzlaşılan bir fiyatla sonuçlanabildiğinde tercih edilir¹⁷².

Piyasada rekabete ilişkin kusurlar olduğunda ilgili bölüm yöneticilerinin, bir pazarlık sürecine girmelerini sağlamak için şirket dışında alım ve satım özgürlüğüne sahip olmaları gerekir¹⁷³. Diğer bir ifade ile, pazarlığın içerisinde yer alan yöneticiler bağımsız şirketlerin yöneticileri gibi davranabilmelidir¹⁷⁴. Aynı zamanda, müzakerenin işe yaraması için, yöneticiler ilgili bilgileri paylaşmaya istekli olmalıdır¹⁷⁵.

İki bölüm tarafından müzakere edilen fiyatın, genel olarak ne maliyetler ne de piyasa fiyatı ile özel bir ilişkisi olmayacaktır. Ancak maliyet ve fiyat bilgisi genellikle müzakere sürecinin başlangıç noktasıdır¹⁷⁶.

Minimum (taban) transfer fiyatı, malın şirket içi bir bölüme satılması durumunda, dış alıcıya satılmasına kıyasla satış bölümünde daha kötü bir durum

¹⁶⁸ Hansen ve Mowen, 2007, s. 443.

¹⁶⁹ Kinney ve Raiborn, s. 569.

¹⁷⁰ Garrison, Noreen ve Brewer, s. 515.

¹⁷¹ Blocher, Stout, Juras ve Smith, 2019, s. 845

¹⁷² Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845.

¹⁷³ Colin Drury, s. 532

¹⁷⁴ Lanen, Anderson ve Maher, s. 578.

¹⁷⁵ Hansen ve Mowen, 2006, s. 456.

¹⁷⁶ Horngren, Datar ve Rajan, s. 802.

oluşturmayacak fiyattır¹⁷⁷. Maksimum (tavan) transfer fiyatı ise, şirket içi bir bölümden bir girdi satın alınırsa, aynı malın dışarıdan satın alınmasına kıyasla, satın alma bölümünü daha kötü hale getirmeyecek fiyattır¹⁷⁸. Dolayısıyla, pazarlık fiyatı, müzakere tabanı (satış bölümünün değişken maliyeti) ile müzakere tavanı (pazar fiyatı) arasında olacaktır¹⁷⁹. Şu şekilde,

$$[\text{Birim değişken maliyet} < \text{transfer fiyatı} < \text{pazar fiyatı}]$$

Eşitlikten de görüleceği üzere, pazarlık fiyatı yönteminde, transfer fiyatı hiçbir zaman pazar fiyatından yüksek olamayacağı gibi, birim değişken maliyetten de düşük olamaz.

Transferin sabit maliyetler üzerinde bir etkisi yoksa, satış bölümünün bakış açısından transfer fiyatı, hem transfer edilen malların üretiminin değişken maliyetlerini hem de kaybedilen satışlardan kaynaklanan her türlü fırsat maliyetini kapsamalıdır¹⁸⁰.

$$[\text{Transfer Fiyatı} \geq \text{Birim Değişken Maliyet} + \text{Satış Kaybının Toplam Brüt Kârı} / \text{Transfer Edilen Ürün Sayısı}]$$

Pazarlığa konu ürünü dışardan temin imkânı bulunması durumunda satın alan bölümün kabul edebileceği en yüksek transfer fiyatı, dış tedarikçinin fiyatıdır.

$$[\text{Transfer fiyatı} \leq \text{dış tedarikçiden alım maliyeti}]$$

Fırsat maliyetleri, gerçekleşen pazarlığın sınırlarını belirlemede kullanılabilir¹⁸¹. Diğer bir ifade ile pazarlık edilmiş sonuçlar, her bölümün karşılaştığı fırsat maliyetleri tarafından yönlendirilmelidir. Pazarlık fiyatı, yalnızca satış bölümünün fırsat maliyeti satın alma bölümünün fırsat maliyetinden daha az ise kabul edilmelidir¹⁸².

¹⁷⁷ Mayanne M. Mowen ve Don R. Hansen, Dan L. Heitger, **Cornerstones of Managerial Accounting**, 4. Baskı, South- Western Cengage Learning, 2012, s. 507.

¹⁷⁸ Hansen ve Mowen, 2006, s. 451.

¹⁷⁹ Needles, MPowers, ve Crosson, s. 1206.

¹⁸⁰ Garrison, Noreen ve Brewer, 513.

¹⁸¹ Hansen ve Mowen, 2006, s. 452.

¹⁸² Hansen ve Mowen, 2006, s. 452.

Satan bölümün atıl kapasiteyle ya da tam kapasiteyle çalışması ve satın alan bölümün ürünü pazardan temin etme imkânının olup olmaması, transfer fiyatının söz konusu aralıktaki [birim değişken maliyet < transfer fiyatı < pazar fiyatı] değerini belirlemektedir.

Pazarlık fiyatı yöntemi, ancak tedarikçi bölümün artı kapasiteye sahip olduğu zaman uygulanır. Diğer bir ifade ile, tedarikçi bölüm bütün üretimini pazar fiyatından dış alıcılara satamaz¹⁸³. Tamamen rekabetçi piyasalarda, satış bölümü dilediği her şeyi geçerli piyasa fiyatından satabilir. Daha az ideal bir ortamda, bir satış bölümü ürettiği her şeyi satamayabilir; buna göre, bölüm üretimini azaltabilir ve sonuç olarak âtıl kapasiteye sahip olabilir¹⁸⁴. Dolayısıyla, satış bölümünün iç talebi karşılayacak kadar âtıl kapasitesi bulunması durumunda, bu talep nedeniyle dış satışında bir azalma olmayacağı için, satış bölümünün kabul edeceği transfer fiyatı aşağıdaki gibi olacaktır:

$$[\text{Transfer Fiyatı} \geq \text{Birim Değişken Maliyet}]$$

Satış bölümünün iç talebi karşılayacak kadar âtıl kapasitesinin bulunmaması durumunda, bu talep nedeniyle dış satışındaki azalma nedeniyle fırsat maliyeti oluşacağı için satan bölümün kabul edeceği transfer fiyatı aşağıdaki gibi olacaktır:

$$[\text{Transfer Fiyatı} \geq \text{Birim Değişken Maliyet} + (\text{Azalan Satışın Brüt Kârı} / \text{Transfer Edilen Ürün Sayısı})]$$

Pazarlık fiyatı yönteminin birden çok olumsuz yanı mevcuttur. Bunlardan aşağıdaki gibi kısaca söz edebiliriz:

Müzakere edilen transfer fiyatlarının kullanımının ademi merkezîyetçilik teorisiyle tutarlı olduğu ileri sürülebilir¹⁸⁵. Ancak özerklik, işlevsiz davranışa ve yetersizliğe yol açabileceğinden, üst yönetim, birimlerin anlaşılamaması durumunda bir fiyat uzlaşması için müdahale edebilir¹⁸⁶. Dolayısıyla, bu yöntemin uygulanması,

¹⁸³ Warren, Reeve ve Duchac, s. 1093.

¹⁸⁴ Hansen ve Mowen, 2006, s. 454.

¹⁸⁵ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845.

¹⁸⁶ Kinney ve Raiborn, s. 569.

birimlerin istenen özerkliğini azaltabilir¹⁸⁷, zaman alıcı bir süreç olabilir ve üst yönetimi daha stratejik rollerinden saptırabilir¹⁸⁸.

Pazarlık fiyatları, muhtemelen müzakere becerilerinden etkilenecektir ve bu etki de sonucu büyük ölçüde belirleyen bir sorun olabilir¹⁸⁹. Bunun sonucu olarak, pazarlık fiyatları yapay ve yanıltıcı olabilir¹⁹⁰; performans ölçütleri, yöneticilerin müzakere becerileri nedeniyle bozulabilir¹⁹¹.

Bölüm yöneticileri rasyonel davrandıkları ve kabul edilebilir transfer fiyatları aralığında herhangi bir yerde bir transfer için pazarlık yaptıkları sürece, etkili kararlar alınacaktır. Bununla birlikte, bölüm yöneticilerinin çatışan çıkarları nedeniyle müzakereler genellikle zaman alıcı ve zor olabilir. İyi niyetli yöneticiler bile, kişilik sorunları nedeniyle tartışmayı gölgeleyen uzun müzakerelerde bulunabilirler¹⁹². Bunun yanında, çeşitli ülkelerde iş yapan yöneticilerin müzakere davranışlarında kültürel farklılıklar bulunacaktır (örneğin Avustralyalılar, ABD'li yöneticilerden daha uzlaşmacı olma eğilimindedir)¹⁹³. Bu nedenle, müzakere, önemli ölçüde zaman ve kaynak tüketebilir¹⁹⁴; şirket yöneticileri arasında sürtüşmeye neden olabilir¹⁹⁵.

Ayrıca, özel bilgilere sahip bir bölüm yöneticisi, başka bir bölüm yöneticisinden faydalanabilir¹⁹⁶. Bu yararlanmayla, pazarlık fiyatını olması gerekenden uzaklaştırarak, bölümünün performansını olması gerekenden yüksek göstermeye çalışabilir.

Bir transfer fiyatını müzakere etme yeteneği, bölüm yöneticilerinin, dahili müzakerelerin başarısız olması durumunda harici olarak ürün satma veya satın alma özerkliğine sahip olduğu anlamına gelir¹⁹⁷. Diğer anlatımla, satış bölümünün üretimine

¹⁸⁷ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845.

¹⁸⁸ Atrill ve McLaney, s. 403.

¹⁸⁹ Atrill ve McLaney, s. 403.

¹⁹⁰ Atrill ve McLaney, s. 402.

¹⁹¹ Hansen ve Mowen, 2006, s. 455.

¹⁹² Ramji Balakrishnan, K. Sivaramakrishnan ve Geoffrey B. Sprinkle, **Managerial Accounting**, John Wiley Sons, 2009, s. 509

¹⁹³ Maher, Stickney ve Weil, s. 401.

¹⁹⁴ Hansen ve Mowen, 2006, s. 455.

¹⁹⁵ Karen Wilken Braun ve Wendy M. Tietz, **Managerial Accounting**, 4. Baskı, Pearson, 2015, s.587.

¹⁹⁶ Hansen ve Mowen, 2006, s. 455.

¹⁹⁷ Kinney ve Raiborn, s. 569.

yeterince talep ve satın alan bölümün talebini karşılayacak dış satıcılar varsa, bölümlerin yöneticileri diğer bölümlerin yaptığı teklifleri kabul ya da reddetmek için serbesttirler¹⁹⁸. Müzakerenin etkili bir şekilde işlemesi için yöneticilerin eşit pazarlık gücüne sahip olması önemlidir. Alıcı bölümün ara ürün veya hizmet için birçok kaynak bulma olasılığı varsa, ancak tedarik bölümünün sınırlı satış noktaları varsa, yöneticilerin pazarlık gücü eşit olmayacaktır. Eşitsiz pazarlık gücü, transferlerin bölümlerden biri için işin nispeten küçük bir kısmı ve diğerinin işinin nispeten büyük bir kısmı olması durumunda da ortaya çıkabilir¹⁹⁹.

Pazarlık fiyatı yönteminin yukarıda saydığımız olumsuz yanlarının yanında birçok olumlu yanı da mevcuttur. Bunlardan kısaca aşağıdaki gibi söz edebiliriz.

Pazarlık fiyatı yönteminin en büyük avantajı, bölüm yöneticilerinin özerkliğini korumasıdır²⁰⁰. Ayrıca her bölüm yöneticisini bölümün faaliyet gelirini artırmak için çaba göstermeye motive etme avantajına da sahiptir²⁰¹. Bunların yanında, bölümlerin yöneticileri, transferin potansiyel maliyetleri ve faydaları hakkında şirketteki diğerlerine göre muhtemelen çok daha iyi bilgiye sahip olacaklardır²⁰²; bu bilgi de, müzakerelerle belirlenecek transfer fiyatını, bölümler ve toplamda şirket için en ideal fiyata yakın olarak tespit etmeye yardımcı olacaktır.

Pazarlık fiyatı yöntemi, genellikle hizmetler için kullanılır, çünkü hizmetlerin değerleri (uzmanlık, güvenilirlik, uygunluk veya yanıt verme yoluyla gösterildiği gibi) genellikle niteldir²⁰³. Bu yöntem özellikle de risk yönetimi ve özel yönetici eğitimi gibi özelleştirilmiş yüksek maliyetli ve yüksek hacimli hizmetler için kullanılır²⁰⁴.

Anketler, firmaların yaklaşık %15-20'sinin bölümler arası müzakereye dayalı olarak transfer fiyatları belirlediğini ortaya çıkarmıştır. Pazarlık fiyatı yöntemini

¹⁹⁸ Atrill ve McLaney, s. 403.

¹⁹⁹ Colin Drury, s. 532.

²⁰⁰ Lanen, Anderson ve Maher, s. 578.

²⁰¹ Horngren, Datar ve Rajan, s. 811.

²⁰² Garrison, Noreen ve Brewer, s. 513.

²⁰³ Kinney ve Raiborn, s. 569.

²⁰⁴ Kinney ve Raiborn, s. 569.

kullanmayan firmaların belirttiği en önemli neden, pazarlık sürecinin maliyeti, yani transfer fiyatları üzerinden pazarlık yapan yöneticilerin harcadıkları zaman ve enerjidir²⁰⁵.

Sonuçta, zaman alıcı olmasına rağmen, müzakere edilen transfer fiyatları, hedef uyumu, özerklik ve doğru performans değerlendirmesi şeklindeki üç kriterle uyum sağlama umudu sunmaktadır²⁰⁶.

1.8.4. İkili Transfer Fiyatlandırması Yöntemi

Nadiren, hedef uyumunu teşvik etme, yönetim çabasını motive etme, alt birim performansını değerlendirme ve alt birim özerkliğini koruma kriterlerini eşzamanlı olarak karşılayan tek bir transfer fiyatı vardır²⁰⁷. Transfer fiyatı belirlemedeki zorlukları azaltmanın bir başka yolu da ikili fiyatlandırma yaklaşımını basit olarak kullanmaktır²⁰⁸.

İkili transfer fiyatlandırmasında her bir bölümler arası işlemi fiyatlandırmak için iki ayrı transfer fiyatı kullanılır²⁰⁹. İkili fiyatlandırma ayarlaması, satıcının malların veya hizmetlerin transferini bir piyasa veya pazarlık edilmiş piyasa fiyatı üzerinden kaydetmesine ve alıcının transferi maliyete dayalı bir tutarda kaydetmesine izin vererek satış ve satın alma bölümleri için farklı transfer fiyatları sağlar. Bu düzenleme, satış bölümünden transfer edilen mallar için bir kâr marjı, fakat satın alma bölümüne asgari bir maliyet sağlar²¹⁰. Örneğin, tedarik bölümü, her işlem üzerinden tam maliyet artı bir kâr marjı ile alacaklandırılır ve satın alan bölüm transferlerin marjinal (değişken) maliyeti üzerinden borçlandırılabilir²¹¹. Diğer bir örnek olarak, iki birim arasında çok sayıda işlem olduğunda, alıcının transfer fiyatı olarak standart tam maliyet kullanılabilirken, satıcı piyasa fiyatını kullanabilir²¹².

²⁰⁵ Horngren, Datar ve Rajan, s. 811.

²⁰⁶ Hansen ve Mowen, 2006, s. 457.

²⁰⁷ Horngren, Datar ve Rajan, s. 811.

²⁰⁸ Kinney ve Raiborn, s. 569.

²⁰⁹ Colin Drury, s. 534.

²¹⁰ Kinney ve Raiborn, s. 569

²¹¹ Colin Drury, s. 534.

²¹² Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845

İki fiyat arasında oluşan fark, özel bir merkezi hesapta muhasebeleştirilebilir. Bu sistem, sonraki alıcı bölümleri için maliyet verilerini koruyacak²¹³ ve bu tür transferlerde satış bölümleri için bir kâr sağlayarak dahili transferleri teşvik edecektir²¹⁴; aynı zamanda bu sistem, her iki bölümü bir bütün olarak işletmenin çıkarlarına en iyi şekilde davranmaya teşvik etmeyi sağlayabilecektir²¹⁵.

İkili fiyatlandırma, kârları satış ve satın alma bölümleri arasında yapay olarak bölme zorunluluğunu ortadan kaldırır ve yöneticilerin karar verme ve performans değerlendirmesi için en uygun bilgilere sahip olmasına olanak tanır. Ancak, şirket dış mali tabloları hazırlanırken gelirleri ve maliyetleri düzeltmek için dahili bir mutabakat (konsolide şirketler arasında maliyet dışında bir tutardan şirketler arası satış yapıldığında konsolide tabloların hazırlanmasında kullanılabilecek) gereklidir²¹⁶.

İkili fiyatlandırma, maliyete dayanan transfer fiyatlandırma yönteminde ortaya çıkan hedef uyumsuzluğunu azaltmasına rağmen, pratikte yaygın olarak kullanılmamaktadır²¹⁷.

İkili transfer fiyatları, birçok nedenden dolayı uygulamada yaygın olarak kullanılmamaktadır²¹⁸. Bunlar kısaca aşağıdaki gibidir:

- ikili fiyatlandırmalar, bölümlerin yöneticilerini pazarın uyuşmazlıklarından izole ederler, çünkü tedarik bölümünün gelirlerini piyasa fiyatları değil maliyetler etkiler²¹⁹. Bunun sonucu olarak, bölümlerin etkili şekilde rekabet etme teşviklerini azaltırlar. Örneğin, tedarik bölümü, değişken maliyetle maliyetlendirildiklerinde satın alan

²¹³ Lanen, Anderson ve Maher, s. 578.

²¹⁴ Maher, Stickney ve Weil, s. 400.

²¹⁵ Atrill ve McLaney, s. 406.

²¹⁶ Kinney ve Raiborn, s. 569

²¹⁷ Horngren, Datar ve Rajan, s. 811.

²¹⁸ Colin Drury, s. 534.

²¹⁹ Horngren, Datar ve Rajan, s. 811.

bölmelere kolayca iç satışlar oluşturabilir. Bu, onları rekabetten korur ve üretkenliklerini artırmak için çok az teşvik sağlar²²⁰.

- performans değerlendirme değerinin bir kısmını ortadan kaldırma eğiliminde olabilir, çünkü her iki yönetici fayda sağlar ve merkezi hesaptaki fark genellikle göz ardı edilir²²¹.
- bu uygulama, işletme düzeyinde mükerrer kâr yazılmasına ve işletmenin kârının olması gerekenden daha fazla görünmesine neden olması nedeniyle, işletme genelinde kârın doğru tespit edilmesinde sorun yaratmaktadır²²². Üst düzey yöneticiler dahili kârların iki kez yazılmasını istemezler çünkü bu yanıltıcı bilgilere yol açabilir ve bölüm kârları hakkında yanlış bir izlenim yaratabilir. Ayrıca, bölümler arası kârlar, bir dizi transferin birkaç bölümü içerdiği durumlarda, toplam şirket kârından önemli ölçüde fazla olabilir. En uçta, şirket bir bütün olarak para kaybettiğinde, tüm bölümler kâr rapor edebilir²²³.
- farklı vergi yetki alanlarında bulunan alt birimlerin vergilendirilebilir gelirinin hesaplanmasında sorunlara yol açabilir²²⁴.
- özellikle, transferler iki bölümün ötesine yayıldığına karışıklığa neden olabilir²²⁵.

1.8.5. Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Seçimine Etki Eden Faktörler ve Yöntemlerin Karşılaştırılması

Transfer fiyatlandırmasının önemli bir yönü, transfer fiyatının şirketin tamamına fayda sağlayacak eylemlere yol açıp açmayacağıdır²²⁶. Bir şirketin bir bölümü başka bir

²²⁰ Colin Drury, s. 534.

²²¹ Lanen, Anderson ve Maher, s. 578.

²²² Elitaş, Elitaş ve Özkal, s.39.

²²³ Colin Drury, s. 534.

²²⁴ Horngren, Datar ve Rajan, s. 811.

²²⁵ Colin Drury, s. 534.

²²⁶ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845

bölüme satış yaptığında hem bu bölümler hem de şirketin tamamı etkilenir²²⁷. Düşük bir transfer fiyatı, satın alma bölümüne fayda sağlar, ancak satış bölümü zarar eder. Yüksek bir transfer fiyatının da tam tersi bir etkisi vardır. Her iki bölüm de kâr merkezi olduğu için doğal bir çatışma ortaya çıkar²²⁸. Bu nedenle, bir transfer fiyatı belirlemenin amacı, yöneticileri bir bütün olarak firmanın yararına en iyi şekilde davranmaya motive etmektir²²⁹.

Diğer taraftan, hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın, belirlenen transfer fiyatları hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurma ihtimaline sahiptir. Bu nedenle, transfer fiyatlandırması kullanmanın sonuçlarını, kullanılabilecek yöntemlerin bir şirketin temel amaçlarına ulaşmadaki uyumluluklarını, avantajlarını ve dezavantajlarını özet olarak karşılaştırmak faydalı olacaktır.

Transfer fiyatı yöntemlerini kullanmanın olumlu ve olumsuz sonuçları aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 1: Transfer Fiyatı Yöntemlerini Kullanmanın Olumlu ve Olumsuz Sonuçları ²³⁰	
Transfer fiyatlandırma sisteminin olumsuz sonuçları:	Transfer fiyatlandırma sisteminin olumlu sonuçları:
• transfer fiyatının nasıl belirleneceği konusunda birim yöneticileri arasındaki anlaşmazlık • ek organizasyon maliyetleri ve çalışan zamanı • organizasyon birimleri arasında işlevsiz davranış potansiyeli ve hizmetlerin gereğinden az kullanılması veya aşırı kullanılması	• bölüm performansını hesaplamak ve değerlendirmek için uygun bir temel • kurumsal bölümler arasında mal ve hizmet transferleri hakkında rasyonel satın alma kararları vermek için bilgi • talep veya piyasa koşullarındaki değişikliklere yanıt verme esnekliği

²²⁷ Hansen ve Mowen, 2007, s. 440.

²²⁸ Balakrishnan, Sivaramakrishnan ve Sprinkle, s. 507.

²²⁹ Charles E. Davis ve Elizabeth Davis, **Managerial Accounting**, 2. Baskı, Willey, 2014, s. 561.

²³⁰ Kinney ve Raiborn, s. 569

• transfer fiyatlarını ortadan kaldırmak için yıl sonu girişlerine duyulan ihtiyaç	• merkezi olmayan operasyonlarda yöneticiler tarafından hedef uygunluğunun teşvik edilmesi ve ödüllendirilmesi için bir yol

Belirlenen transfer fiyatlandırma yöntemi, organizasyonel birimlerin özelliklerini ve kurumsal hedeflerini fiyata yansıtmalıdır²³¹. Transfer fiyatı belirlemede kullanılan yöntemlerin şirketlerin genel amaçlarına ulaşması açısından özet karşılaştırması aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 2 : Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Şirket Amaçlarına Uyumu Karşılaştırması²³²			
Amaçlar	Pazara Dayalı Transfer Fiyatı	Maliyete Dayalı Transfer Fiyatı	Pazarlık Fiyatı
Hedef uyumunu gerçekleştirir	Piyasalar rekabetçi olduğu zaman, evet	Çoğu zaman, ama her zaman değil	Evet
Yönetim çabasını teşvik eder	Evet	Bütçelenmiş maliyetlere dayandığında, Evet (Transferler gerçek maliyetlere dayanıyorsa maliyetleri kontrol etmek için daha az teşvik sağlar)	Evet
Alt bölüm performans değerlendirmesi için faydalı	Pazar rekabetçi olduğu zaman, evet	Transfer fiyatı tam maliyeti aşmadığı ve o zaman bile biraz keyfi olmadığı sürece zordur	Evet, ama transfer fiyatları satan ve satın alan bölümlerin pazarlık güçlerinden etkilenir

²³¹ Kinney ve Raiborn, s. 569

²³² Horngren, Datar ve Rajan, s. 812.

Bölüm bağımsızlığını korur	Pazar rekabetçi olduğu zaman, evet	Hayır, çünkü kural tabanlı	Evet, çünkü bölümlerin pazarlıklarına dayanır

Makul bir transfer fiyatı belirlemek kolay bir iş değildir. Sürece dahil olan herkes, her tür transfer fiyatının hem olumlu hem de olumsuz yönlerinin farkında olmalı ve değişiklik önerilerine yanıt verebilmelidir²³³. Transfer fiyatlandırması yöntemlerinin olumlu ve olumsuz yönlerini aşağıdaki tablodaki gibi özetleyebiliriz:

Tablo 3: Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Olumlu ve Olumsuz Yanları²³⁴		
Yöntem	Olumlu Yanları	Olumsuz Yanları
Pazara Dayalı Fiyat	. Bölüm bağımsızlığının korunmasına yardım eder . Taraftarlar için transfer fiyatlarının kullanımını ‘gerçeğe dayalı’ olarak gerekçelendirmek daha kolaydır ve her bir bölüm tarafından adil fiyat olarak görülür . Dış tedarikçilerle rekabetçi olması için satan bölüme teşvik sağlar . Vergi düzenlemelerinin şartı olan emsallere uygunluk ilkesine sahiptir	. Sadece pazarın bulunması durumunda uygulanır ve ara malına ilişkin sıklıkla pazar fiyatı yoktur . Birden fazla pazar olabilir veya belirlenen pazarlar kusurlu olabilir . Düşük satış maliyetleri gibi dahili bir transferle ilişkili herhangi bir maliyet tasarrufu için ayarlanmalıdır . Dış ve iç pazarlar arasında farklılıklar olacaktır ve bu nedenle kullanıcılar

²³³ Kinney ve Raiborn, s. 569

²³⁴ Hugh Coombs, David Hobbs, Ellis Jenkins, Management Accounting: Principles and Applications, Sage Publications, 1. Baskı, 2005, Tablo: 10.4, s. 301; Blocher, Stout, Juras ve Smith, Tablo 19.9, s. 846; Braun ve Tietz, Tablo 10.9, s.587.

	. Genellikle uygun ekonomik teşvikler sağlar	transfer fiyatlarının kurum içi gerçekleri yansıtmadığından şikâyet edebilir . Veri toplama ve analizi, piyasalar değişken ve karmaşık olabileceğinden yoğun kaynak gerektirebilir
Tam Maliyete Dayalı Fiyat	. Kolay uygulanır . Sezgiseldir ve kolay anlaşılır . Vergi otoriteleri tarafından değişken maliyete tercih edilir . Sabit maliyetlerin ilgili olduğu ve fiyatların sabit ve değişken maliyetleri kapsamı gereken uzun vadeli karar verme için uygundur	. Kısa vadeli karar vermede sabit maliyetlerin ilişkisizliği ve alıcının firma içinden veya dışından satın alma seçiminde sabit maliyetler göz ardı edilmelidir . Kullanılıyorsa, gerçek maliyet yerine standart olmalıdır (alıcının maliyeti önceden bilmesini sağlar ve satıcının eksik bilgi vermesini önler)
Değişken Maliyete Dayalı Fiyat	. Yöneticiye, satıcının sabit maliyetlerinin değişmesinin beklenmediği kısa vadeli doğru kararı vermesi için uygun motivasyon sağlar; satıcının değişken maliyeti, alıcının dış fiyatından daha düşük olduğunda, değişken maliyet transfer fiyatı, iç kaynak kullanımına ve doğru kararın alınmasına neden olacaktır.	. Sabit maliyetlerin ilgili olduğu ve fiyatların sabit ve değişken maliyetleri kapsamı gereken uzun vadeli karar verme için uygun değildir. . Satıcı kâr veya yatırım merkezi ise, bu fiyat satıcı için haksızdır (yani transferden kâr tahakkuk etmemesi).
Pazarlık Fiyatı	. Bölüm yöneticilerine, üst yönetim tarafından bir transfer fiyatı dikte edilmek yerine özerk bir şekilde hareket etme olanağı sağlar . Önemli bir çatışma olduğunda en pratik yaklaşım olabilir . Âdem-i merkezîyetçilik teorisiyle tutarlıdır	. Uygulaması zaman ve çaba gerektirir; ayrıca, maliyetli olabilir . Ortaya çıkan kârlılık ölçütleri, iş biriminin operasyonel performansından ziyade, kısmen yöneticinin müzakere becerilerinin bir fonksiyonudur. . Neyin kabul edilebilir bir fiyat olduğu konusunda uzun süreli ve olumsuz tartışmalara yol açabilir; bölüm

		yöneticileri arasında sürtüşmeye neden olabilir . Özerkliği azaltabilecek müzakere kuralına ve / veya tahkim prosedürüne ihtiyaç duyar . Olası vergi sorunları; emsallere uygun fiyat olarak kabul edilmeyebilir . Müzakere edilen fiyat, taraflar açısından kabul edilebilir olmakla birlikte, bir bütün olarak şirket için en iyi fiyat olmayabilir

Farklı bir şekilde bakıldığında, transfer fiyatının firmaya fayda sağladığında bir iç transferi motive edip etmediğini ve böyle bir satış garanti edildiğinde (organizasyon çapında bir bakış açısıyla) bir dış satışı motive edip etmediğini sorabiliriz. Böyle bir kararı yönlendirmek için üç soru ele alınmalıdır²³⁵:

1. Pazarda dış tedarikçi var mı?

2. Satıcının değişken maliyeti (veya daha genel olarak, artan maliyeti) dış piyasa fiyatından daha düşük mü?

3. Satış birimi tam kapasite çalışıyor mu?

Dolayısıyla doğru transfer fiyatı seçimi ve mal ya da hizmetin şirketin diğer bir bölümünden veya dış tedarikçiden satın alma kararı almada belirleyici olan bu üç sorunun cevapları doğrultusunda alınması gereken kararlar aşağıdaki gibi olacaktır:

1. Pazarda dış tedarikçi var mı?

²³⁵ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 845

Satın alınacak mal ya da hizmetin pazarda dış tedarikçisi yoksa, pazar fiyatı da bulunmayacaktır. Bu durumda, en uygun transfer fiyatı maliyete dayalı fiyat ya da pazarlık fiyatı olacaktır. Pazarda dış tedarikçi olması durumunda, transfer fiyatı satan bölümün değişken maliyeti ile pazar fiyatı karşılaştırmasına göre belirlenecektir. Dolayısıyla ikinci sorunun cevabı önem arz edecektir.

2. Satıcının değişken maliyeti (veya daha genel olarak, artan maliyeti) dış piyasa fiyatından daha düşük mü?

Satıcının değişken maliyetinin pazar fiyatından düşük olmaması durumunda, uzun vadeli bir olumsuz durum beklentisi yoksa, dış tedarikçiden satın almak şirketin kârlılığı açısından daha uygun olabilir. Diğer taraftan, satan bölümün değişken maliyetlerinin pazar fiyatına eşit ya da düşük olması halinde, satan bölümün tam kapasiteyle mi yoksa iç talebi karşılayacak kadar âtil kapasiteyle mi çalıştığı önem arz eder ve üçüncü soruya verilecek cevaba göre karar alınır.

3. Satış birimi tam kapasite çalışıyor mu?

Satış biriminin tam kapasiteyle çalışıyor olması durumunda, iç talebi karşılayabilmek için dış talebi karşılamaktan vazgeçmek zorunda kalacak ve fırsat maliyeti oluşacaktır. Dolayısıyla, transfer fiyatı kararı fırsat maliyeti ile iç transfer nedeniyle yapılan maliyet tasarruflarının karşılaştırılmasını gerektirmektedir. Şirket içi satıştan kaynaklı maliyet tasarrufları, pazara satıştaki azalış nedeniyle katlanılan zarardan daha yüksek ise şirket içi satış şirketin yararına olacaktır ve makul transfer fiyatı da pazar fiyatı olacaktır. Diğer taraftan, satış birimi iç talebi karşılayacak kadar âtil kapasite ile çalışıyorsa, fırsat maliyeti oluşmayacak ve makul transfer fiyatı da değişken maliyet ile pazar fiyatı arasında gerçekleşecektir.

Transfer fiyatlarının kalıcı olması amaçlanmamıştır; maliyetler, arz, talep, rekabetçi güçler ve diğer faktörlerdeki değişikliklerle ilgili olarak sık sık yenilenirler. Satış bölümünün, üretim kapasitesi azaldığında transfer fiyatını artırma veya âtil kapasite

varken transfer fiyatını düşürme esnekliği, güçlü bir yönetim kaldırıdır²³⁶. Transfer fiyatlandırması uygulamasında mal ya da hizmet alımının şirket içinden mi, yoksa dışardan mı yapılacağını, uygulanacak fiyatın belirlenmesinde kullanılacak yöntemin seçimini aşağıdaki tabloda aşama aşama görebiliriz:

Tablo 4: Uygun Transfer Fiyatı Seçimi²³⁷		
	Transfer Kararı	Transfer Fiyatı
<i>Birinci: Dış tedarikçi var mı?</i>		
a- Dış tedarikçi yoksa b- Dış tedarikçi varsa, ikinci soruyu cevapla	a- Şirket içinden al	a-Maliyete Dayalı ya da Pazarlık
<i>İkinci: Satış Biriminin değişken maliyeti pazar fiyatından yüksek mi yoksa düşük mü?</i>		
a- pazar fiyatından yüksekse, satış birimi maliyetini düşürmeye çalışmalı, ancak, uygulanabilir değilse b- Satış biriminin değişken maliyeti pazar fiyatından düşükse, üçüncü soruyu cevapla	a- Dış tedarikçiden al	a- Transfer fiyatı yok
<i>Üçüncü: Satış birimi tam kapasiteyle mi çalışıyor?</i>		
a- Satış birimi atıl kapasiteye sahipse,	a- Şirket içinden al	a- Düşük: Değişken Maliyet, b- Yüksek: Pazar Fiyatı

²³⁶ Kinney ve Raiborn, s. 569

²³⁷ Blocher, Stout, Juras ve Smith, Tablo 19.10, s. 847.

b- Satış birimi tam kapasiteyle çalışıyorsa;		
<i>i- dışarıya satışların şirkete katkısı içerden alışların tasarrufundan daha fazla ise,</i>	<i>i- Dış tedarikçiden al</i>	<i>i- Transfer fiyatı yok</i>
<i>ii- dışarıya satışların şirkete katkısı içerden alışların tasarrufundan daha az ise,</i>	<i>ii- Şirket içinden al</i>	<i>ii- Pazar fiyatı</i>

Anketler, firmaların mümkün olduğunda piyasa bazlı transfer fiyatlarını kullanmayı tercih ettiğini göstermektedir. Bu tür fiyatlar, tüm transfer fiyatlarının %30 ila %50'sini oluşturmaktadır. Maliyete dayalı transfer fiyatları, transferlerin %25 ila 50'sini oluşturmakta ve tam maliyet bazlı fiyatlandırma en popüler olanıdır. Bakiye için müzakere edilen transfer fiyatları kullanılmaktadır²³⁸.

Yukarıda yapılan anlatımlardan da görüleceği üzere, hiçbir yöntemin diğer yöntemlere göre mutlak bir üstünlüğü bulunmamakta olup, her bir yöntemin kullanılmasından kaynaklanan olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Ayrıca, transfer fiyatlandırması yönteminin seçimi, içinde bulunulan sektör, işleme konu malın özellikleri vb. birçok etkene bağlıdır. Bunun sonucu olarak da transfer fiyatlandırması uygulamasında belli işlemler için ya da belli sektörler için mutlak geçerli bir transfer fiyatlandırması yöntemini en uygun yöntem olarak söylemek mümkün değildir.

²³⁸ Balakrishnan, Sivaramakrishnan ve Sprinkle, s. 509

2. BÖLÜM

TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN OECD DÜZENLEMELERİ VE EMSAL BEDELİN TESPİTİNE İLİŞKİN BELİRLENEN YÖNTEMLER

2.1. OECD’NİN OLUŞUMU

OECD’nin temelini oluşturan kuruluş, İkinci Dünya Savaşı’nın bitiminden sonra savaşta yıkılan Avrupa’nın yeniden inşası için Marshall Planı çerçevesinde Amerika ve Kanada’nın yardımlarını yönetmek amacıyla kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OEEC)’dir. OEEC, 14 Aralık 1960’ta Paris’teki Chateau de la Muette’de imzalanan ve 30 Eylül 1961’de yürürlüğe giren Anlaşma ile OECD’ye dönüştürülmüş ve böylece OECD kurulmuştur²³⁹.

OECD, küreselleşmenin ekonomik, sosyal ve yönetim zorluklarını ele almak ve fırsatlarından yararlanmak için ülke hükümetlerinin birlikte çalıştığı bir forumdur²⁴⁰. OECD’ye yıllar itibariyle başka ülkelerin kabulü devam etmiş ve en son 25.05.2021 tarihinde Kosta Rika’nın kabulüyle üye sayısı 38’e çıkmıştır²⁴¹.

OECD, politika oluşturma’nın neredeyse bütün alanlarını (eğitim, finans, ticaret, çevre ve kalkınma) kapsayan 300’den fazla komite, uzman ve çalışma grubu aracılığıyla çalışmaktadır. Komiteler çözümler önermekte, verileri ve politika başarılarını değerlendirmekte ve üye ülkeler arasındaki politika eylemlerini gözden geçirmektedir. Komite katılımcıları, üye ve ortak ülkelerden gelmekte ve devlet kurumlarını, akademi, iş dünyasını ve sivil toplumu temsil etmektedirler. Bu toplantılara her yıl yaklaşık 40.000

239 OECD, <https://www.oecd.org/60-years/>. (12 Ağustos 2021)

240 OECD, **The OECD**, 2008, s. 6.

241 <https://www.oecd.org/newsroom/oecd-welcomes-costa-rica-as-its-38th-member.htm> (20 Ağustos 2021)

kişi katılmaktadır. Bazı tartışmalar, tüm OECD ölkelerinin ortak küresel kuralları tanımladığı ve takip ettiği müzakerelere dönüşebilmektedir²⁴².

2.2. OECD’NİN TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİşKİN DÜZENLEMELERİ VE BU DÜZENLEMELERİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk şirket uygulamaları ve yasal düzenlemeler ABD’nde olmasına karşın, OECD ilk kuruluşundan günümüze kadar uluslararası ticaret ve transfer fiyatlandırmasına ilişkin Rehberler yayımlamaktadır.

OECD, çifte vergilendirmenin önlenmesine ilişkin ‘Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşması’²⁴³’nın ilk halini 1963 yılında yayımlamıřtır²⁴⁴. Bundan uzun süre sonra OECD Konseyi, Haziran 1976’daki bakanlar düzeyindeki toplantısının sonuç bildirgesinde üye ölkelerin kendi topraklarında faaliyet gösteren çok uluslu şirketlere bildirgenin ekinde yayımlanan ‘Uluslararası Yatırım ve Çok Uluslu şirketler Raporu’²⁴⁵’na uymayı müşterek olarak tavsiye ettiklerini açıklamıřtır²⁴⁶. Diğer taraftan OECD’nin transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk yayını 1979 yılında yayımladığı ‘OECD Transfer Fiyatlandırması ve Çok Uluslu İşletmeler Raporu’²⁴⁷’dur²⁴⁸. Bu Rapor OECD Mali İşler Komitesi tarafından gözden geçirilmiş, yenilenmiş, 27 Haziran 1995 tarihinde onaylanmış ve OECD Konseyi tarafından 13 Temmuz 1995 tarihinde ‘OECD Çok Uluslu şirketler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberi (OECD

²⁴² OECD, <https://www.oecd.org/about/structure/> (24 Ağustos 2021)

²⁴³ Draft Double Taxation Convention on Income and Capital, OECD, Paris, 1963.

²⁴⁴ OECD (GİB Tercümesi), **Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşma**, 2014, s.7-8.

²⁴⁵ OECD, International Investment and Multinational Enterprises, OECD, Paris, 1976.

²⁴⁶ Claes Hagg, “The OECD Guidelines for Multinational Enterprises A Critical Analysis”, **Journal of Business Ethics** 3 (1984), s. 71.

²⁴⁷ OECD Report: Transfer Pricing and Multinational Enterprises, OECD, Paris, 1979.

²⁴⁸ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, **Transfer Pricing Handbook: Guidance on the OECD Regulations**, Wiley, 2012, s. xvii.

Rehberi)²⁴⁹, olarak yayımlanmıştır²⁵⁰. OECD Rehberi yıllar içinde yenilenip, yeniden yayımlanmış, son hali ise 20 Ocak 2022 tarihinde yayımlanmıştır²⁵¹.

OECD bir yasama organı olmaması nedeniyle yayımladığı Rehberler ve Raporlar yasal düzenleme mahiyetinde değildir. Ayrıca, bu Rehberler OECD üyesi ülkeler tarafından imzalanan uluslararası bir anlaşma niteliği de taşımamaktadır. Bu nedenden dolayı ulusal vergi idarelerini ve mükellefleri bağlamamaktadır. Bunun yanında bu metinler, “bağlayıcı olmayan hukuki metinlerin”²⁵² birer örneği olmasına rağmen transfer fiyatlandırması konusunda tartışmasız en önemli bilgi kaynaklarını oluşturmaktadır²⁵³. Dolayısıyla OECD’nin yayımladığı OECD Rehberi, çok uluslu işletmeler ve vergi idareleri açısından vergi amaçlarına yönelik fiyatlandırmaya ve ilişkili işletmeler arasındaki sınır ötesi işlemlere emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması için rehberlik sağlamaktadır²⁵⁴. Diğer bir anlatımla, OECD Rehberi ülkelerin yasal düzenlemelerine yol gösterici nitelikte kabul edilen bir uzlaşma metnidir.

Diğer taraftan, OECD’nin transfer fiyatlandırması düzenlemeleri sabit olmayıp değişkendir²⁵⁵. OECD Rehberi’nde de yeni düzenlemelerle transfer fiyatlandırmasının farklı yönleriyle geliştirilmesinin ve devamlı olarak güncellenmesinin sürdürüleceği

²⁴⁹ OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, OECD, Paris, 1995. [OECD bu rehberin I. Kısımının revize edilmiş taslak metnini 8 Temmuz 1994 tarihinde yayımladı. Bundan bir hafta önce, ABD Hazine Bakanlığı, şirketler arası uygun fiyatları belirlemek için Kanun kapsamında uygulanacak yöntemleri Resmî leştiren, IRC’nin 482. maddesi kapsamında nihai düzenlemeleri yayımlamıştı. ABD düzenlemeleri çok daha ayrıntılı olmasına rağmen, iki belge yapı olarak dikkate değer ölçüde benzer ve transfer fiyatlandırması sorunlarının çözümüne yönelik yaklaşımları açısından uyumludur. (David G. Broadhurst, “The OECD Transfer-Pricing Report”, **Canadian Tax Journal**, vol. 43, no.1, 1995, s. 140.]

²⁵⁰ OECD, **OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations**, January 2022, s. 3, <https://doi.org/10.1787/0e655865-en>. (22 Şubat 2022)

²⁵¹ https://www.ey.com/en_gl/tax-alerts/oecd-publishes-2022-transfer-pricing-guidelines (10 Mart 2022)

²⁵² “Bağlayıcı olmayan hukuk” teriminin evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı yoktur. Uluslararası vergilendirme bağlamında, yasal olarak bağlayıcı bir gücü olmayan ancak devletlerin ve vergi mükelleflerinin uygulamaları üzerinde doğrudan etkisi olması amaçlanan yarı yasal bir aracı tanımlamak için kullanılabilir. Detaylı okuma için bkz: Andrew T. Guzman ve Timothy Meyer, *International Soft Law* (August 4, 2010). *The Journal of Legal Analysis*, Vol. 2, No. 1, Spring 2011, UC Berkeley Public Law Research Paper No. 1353444, <https://ssrn.com/abstract=1353444> veya <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1353444> (03 Mart 2022)

²⁵³ Jinyan Li, *Soft Law, Hard Realities and Pragmatic Suggestions: Critiquing the OECD Transfer Pricing Guidelines*, Schön Wolfgang ve Kai A. Konrad (Ed.). *Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics* içinde, Springer, 2012, s. 78.

²⁵⁴ Veronika Solilova ve Danuse Nerudova, **Transfer Pricing in SMEs Critical Analysis and Practical Solutions**, Springer, 2018, s.9.

²⁵⁵ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. xvii.

belirtilmiştir²⁵⁶. Bunun yanında, OECD Rehberi’ndeki düzenlemeler uluslararası fiyatlandırma standardı haline gelmekte²⁵⁷ ve gelişmiş ülkelerin çoğu OECD Rehberine uyumlu hale getirmeye dönük olarak yasal düzenlemelerinde değişiklikler yapmaktadır²⁵⁸. Türkiye de 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13. maddesi düzenlemesi ve devamındaki değişikliklerle transfer fiyatlandırması düzenlemelerini bu Rehber’e uyumlu hale getirmektedir.

Bu nedenlerden dolayı, OECD düzenlemeleri üzerinde durmak önem arz etmektedir.

2.3. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİ (The Arm’s Length Principle)

2.3.1. Genel Olarak

Hem uluslararası hem de ulusal düzeydeki düzenlemeler, vergi idarelerine çok uluslu şirketlerin kârlarını kontrol etme ve düzeltme hakkı vererek, vergi erozyonunun önüne geçme izni vermektedir. Bu yaklaşımın temelini, OECD üyeleri arasında kabul edilen uluslararası bir standart olan ve genel olarak kabul edilen Emsallere Uygunluk İlkesi oluşturmaktadır.²⁵⁹ OECD de üye ülkelerin haksız vergi kayıplarını azaltabilmeleri adına transfer fiyatlandırmasının uygulamasına ilişkin yayımladığı rehberlerde ‘emsallere uygunluk ilkesi’nin uygulanmasını tavsiye etmektedir²⁶⁰.

OECD’nin internet sayfasındaki sözlükte verilen tanımlamaya göre, emsallere uygunluk ilkesi, bir değerlendirme ilkesi olup, genellikle ilişkili şirketler arasındaki ticari ve finansal işlemlere uygulanır. Bu ilke, işlemlerin her biri kendi yararını en yükseğe

²⁵⁶ OECD, OECD Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations, January 2022, s. 5.

²⁵⁷ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 3.

²⁵⁸ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde. “International transfer pricing in multinational enterprises”, **Journal of Accounting Education**, 39 (2017), s. 59.

²⁵⁹ Karel Brychta, Michal Istok, Aleksandra Sulik-Gorecka ve Veronika Poreisz, **Transfer Pricing in V4 Countries**. Visegrad Fund. 2020, s. 64.

²⁶⁰ Peter Schuster, s.9.

çıkarmak şeklinde hareket eden ilişkisiz taraflar arasında gerçekleştirilmiş gibi değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir²⁶¹.

Bu yalın emsallere uygunluk ilkesi tanımından da anlaşılacağı üzere, emsallere uygunluk ilkesinin en temel şartı işleme taraf olanların bağımsız hareket etmiş gibi kabul edilebilir olmalarıdır.

Transfer fiyatlarının olması gerekenden farklılaştırılmasına (ve dolayısıyla vergi matrahının büyüklüğünün olması gerekenden farklılaştırılmasına) karşı oluşturulan bir kural olarak emsallere uygunluk ilkesi, 1933 yılından bu yana uluslararası vergi alanında kullanılan bir standarttır ve transfer fiyatlandırması kurallarının temel direğini oluşturmaktadır²⁶².

Teoride transfer fiyatlandırmasına ilişkin OECD Rehberi'nin üye ülkeler arasında transfer fiyatlandırması ilkeleri konusunda bir fikir birliği oluşturması beklenir. Ancak gerçekte, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması ve yorumlanmasında üye ülkeler arasında farklılıklar görülmektedir²⁶³. Diğer taraftan birçok sanayileşmiş ülke, vergi kaçakçılığını önlemek amacıyla OECD tarafından önerilen emsallere uygunluk ilkesiyle uyumlu olan transfer fiyatlandırması düzenlemelerini çıkarmıştır²⁶⁴.

2.3.2. OECD Model Vergi Anlaşmasının 9. Maddesi Düzenlemesinde Emsallere Uygunluk İlkesi

OECD'nin 1979 yılında yayımladığı Raporunda OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. maddesinin 1. Paragraf ile emsallere uygunluk ilkesinin eşdeğer olduğu zımnen kabul edilirken, OECD Rehberi'nin 1995 de yayımlanmış halinde söz konusu Anlaşmanın 9. Maddesinin 1. Paragrafının 'emsallere uygunluk ilkesi'nin hukuki bir

²⁶¹ <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=7245> (24 Ağustos 2021)

²⁶² Solilova ve Nerudova, , s.9.

²⁶³ Yuka Sakurai, "Comparing cross-cultural regulatory styles and processes in dealing with transfer pricing", International Journal of the Sociology of Law 30 (2002), s. 175.

²⁶⁴ Ramon Paz-Vega, "International Transfer Pricing and Subsidiary Performance: The role of organizational justice", Thunderbird International Business Review, Vol. 51, No. 3 May/June 2009, s. 222.

ifadesi olduğu açık olarak ilk kez belirtilmiştir²⁶⁵. Rehber'in son halinde de emsallere uygunluk ilkesinin OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. maddesinin 1. paragrafının temeli olduğu ve bunun da vergilendirme açısından ÇÜİ grubunun üyelerinin ayrı bir tüzel kişilik olarak kabul edilmesi yaklaşımını zorunlu kıldığı ifade edilmektedir²⁶⁶.

Emsallere uygunluk ilkesinin hukuki bir ifadesi, ikili vergi anlaşmalarının temelini oluşturan OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. maddesinin 1. paragrafında aşağıdaki gibi yer almaktadır²⁶⁷:

“İki ilişkili teşebbüs arasındaki ticari veya mali ilişkilerde bağımsız teşebbüsler arasında sağlanacak olanlardan farklı şartlar oluşturulduğu veya dayatıldığında, bu şartlar dışında, teşebbüslerden biri için oluşacak olan, ancak bu şartlar nedeniyle oluşmamış olan herhangi bir kazanç, o teşebbüsün kazancına dahil edilebilir ve buna göre vergilendirilebilir.”

Emsallere uygunluk ilkesi, karşılaştırılabilir işlemlerde ve karşılaştırılabilir koşullarda (örneğin, “karşılaştırılabilir kontrolsüz işlemlerde”) ilişkisiz işletmeler arasında sağlanan koşullara atıfta bulunarak kârları ayarlamaya çalışarak, çok uluslu işletme grubundaki her bir işletmeye tek bir şirketin ayrılmaz parçaları olarak değil, ayrı ayrı şirket olarak nitelendiren bir yaklaşımdır. Ayrı şirket yaklaşımı, birçok uluslu işletme (ÇÜİ) grubunun üyelerine bağımsız işletmeler gibi davrandığı için, bu üyeler arasındaki işlemlerin niteliğine ve bunların koşullarının karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerde elde edilecek koşullardan farklı olup olmadığına odaklanmaktadır²⁶⁸.

OECD Rehberine göre; OECD üyesi olan veya olmayan ülkelerin emsallere uygunluk ilkesini uygulamalarının en temel nedenlerinden birisi, emsallere uygunluk ilkesinin ÇÜİ grubundaki işletmeler ve ilişkisiz işletmelerin vergilendirme karşısında eşitliğini sağlamasıdır. Bu ilke, ilişkili ve ilişkisiz işletmeleri vergi amaçları açısından eşit

²⁶⁵ Frances M. Horner, “International Cooperation and Understanding: What's New about the OECD's Transfer Pricing Guidelines” **University of Miami Law Review** 50, no. 3 (April 1996), s. 578.

²⁶⁶ Jinyan Li, s. 80.

²⁶⁷ OECD, **Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations**, January 2022, paragraf B.1.6, s. 31.

²⁶⁸ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf B.1.6, s. 31.

görmekte ve ilişkili bir işlemler nedeniyle piyasadaki rekabet ortamını bozacak vergi avantajlarının veya dezavantajlarının yaratılmasını önlemektedir. Bir diğeri ise, emsallere uygunluk ilkesinin, ilişkili işlemlerin büyük çoğunluğunda etkili bir şekilde çalıştığıın görülmesidir. Ayrıca, emsallere uygunluk ilkesi serbest piyasanın işleyişine en yakın yaklaşımı sağladığı için teoride sağlam olup, uygulanması her zaman kolay olmasa da, genellikle ÇUİ grubundaki işletmeler arasında vergi idareleri tarafından kabul edilebilir düzeyde gelir sağlamaktadır²⁶⁹.

Diğer taraftan, OECD Rehberine göre emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasının zor ve karmaşık olduğu bazı önemli durumlar bulunmaktadır. Bunları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz²⁷⁰:

- yüksek derecede uzmanlaşma gerektiren malların entegre üretimi, özellikle gayri maddi varlıklar ve/veya özel hizmetlerin sağlanması ile uğraşan ÇUİ gruplarında bu ilkenin uygulanabilirliği oldukça düşüktür.
- emsallere uygunluk ilkesi, ayrı işletme yaklaşımının entegre işletmeler tarafından yaratılan çeşitli faaliyetlerin ölçek ekonomilerini ve karşılıklı ilişkilerini her zaman hesaba katamamaktadır. (Bununla birlikte, ölçek ekonomilerini veya grup şirketi olmaktan kaynaklanan entegrasyonun faydalarını ilişkili işletmeler arasında tahsis etmek için yaygın olarak kabul edilen hiçbir nesnel ölçü de bulunmamaktadır).
- grup şirketlerinin vergiden kaçınma amacı dışında grup içi fonksiyonlarından kaynaklı olarak üstlendikleri özellikli işlemlerin ilişkisiz şirketler arasında gerçekleşmemesi nedeniyle karşılaştırılabilir işlem bulunamamakta ve emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması güçleşmektedir.

²⁶⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, s. 32-34.

²⁷⁰ OECD Rehberi, Ocak 2022, s. 32-34.

- ilişkili işletmeler kendi aralarında yaptıkları işlemleri gerçekleşme tarihi itibarıyla emsallere uygunluk ilkesine uygun gerçekleştirmiş olsalar da, daha sonraki yıllarda vergi idaresi tarafından yapılacak bir incelemede bu durumu ispat etmek zorunda kalacaklar; işlemin yapıldığı tarih üzerinden zaman geçmesi nedeniyle delillendirme ve ispatlama hem işletme hem de idare açısından zorlaşacaktır.

OECD Rehberinde belirtildiği kadarıyla OECD üyesi ülkeler, yukarıdaki hususları kabul etmekle birlikte ilişkili işletmeler arasındaki transfer fiyatlarının değerlendirilmesinde emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasına devam edilmesi gerektiğini düşünmektedirler²⁷¹.

2.3.3. Emsallere Uygunluk İlkesinin Uluslararası Uzlaşı Olarak Sürdürülmesinin Gerekliği

OECD'ye göre ilişkili işletmeler arasında mal veya hizmetlerin transfere konu edildiği durumlarda açık piyasanın işleyişine en yakın yaklaşım emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasıdır²⁷². Bu nedenle, OECD Rehberinde belirtildiğine göre, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasının sürdürülmesi gerekmekte olup, bu ilkenin uygulanmasından vazgeçmenin, yerine konulabilecek daha uygun bir ilkenin olmaması nedeniyle ciddi olumsuz sonuçları olacaktır. Emsallere uygunluk ilkesinden uzaklaşma, üzerinde uzlaşılan sağlam teorik temelin terk edilmesine ve uluslararası uzlaşmanın ortadan kalkmasına ve böylece çifte vergilendirme riskinin önemli ölçüde artmasına neden olacaktır²⁷³.

Bunun yanında OECD'ye göre, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasında geçmişten günümüze elde edilen deneyim, şirketler ve idareler arasında transfer fiyatlandırması uygulamasında uzlaşının gelişmesini sağlamıştır. Bu ulaşılan uzlaş,

²⁷¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf B.2.1.14, s. 33-34.

²⁷² Hagen Luckhaupt , Michael Overesch ve Ulrich Schreiber, “The OECD Approach to Transfer Pricing: A Critical Assessment and Proposal”, Wolfgang Schön ve Kai A. Konrad (Ed.). **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics** içinde, Springer, 2012, s. 100.

²⁷³ OECD Rehberi, Ocak 2022, s. 34.

işlemler üzerindeki uygun kazanç paylaşımın tespiti ve olması gereken vergi matrahının belirlenmesi ile çifte vergilendirmeyi önlemede önemli bir işlev görmektedir. Bundan dolayı, emsallere uygunluk ilkesini daha da detaylandırmak, işleyişini iyileştirmek ve vergi mükelleflerine daha net rehberlik ve zamanında incelemeler sağlayarak idaresini iyileştirmek için bu deneyimden yararlanılmalıdır²⁷⁴. Bu nedenlerle OECD üye ülkeleri de bu ilkenin uygulanmasına devam edilmesini önemli ölçüde desteklemektedir²⁷⁵.

2.4. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİNE AYKIRI BİR YAKLAŞIM: KÜRESEL FORMÜLLERE DAYALI BÖLÜŞÜM (Global Formulary Apportionment)

2.4.1. Yaklaşımın Tanımı ve Geçmişi

Küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımı, kârların her bir vergilendirme bölgesine tahsisini belirlemenin alternatif bir yolu olup, bireysel işlemler için varsayımsal fiyatlara değil, önceden belirlenmiş bir formüle göre farklı vergilendirme bölgeleri arasında kâr paylaşımına dayalı bir yaklaşımdır²⁷⁶. Küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımı, ÇUİ'yi tek bir varlık olarak ele almakta ve grubun konsolide hesaplarına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, kazancı vergi bölgeleri arasında, esas olarak satışlar olmak üzere bir formüle göre bölüştürmektedir.²⁷⁷

Formüle dayalı paylaşım, ilk kez ABD'de emlakların vergilendirilmesi alanında 1870'te uygulanmış, gelir vergisi amacıyla da ilk kez ABD'nin Wisconsin eyaletinde uygulanmış, 1930'ların sonunda da neredeyse ABD'nin bütün eyaletlerinde eşit ağırlıklı üç faktöre (şirketlerin kârı, sermaye ve satışlar) dayalı formül uygulanmıştır. Bu formül de vergi teorisinde Massachusetts Formülü olarak adlandırılmaktadır.²⁷⁸

²⁷⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf B.2.1.15, s. 34.

²⁷⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf B.2.1.15, s. 34.

²⁷⁶ Helen Rogers ve Lynne Oats, "Emerging perspectives on the evolving arm's length principle and formulary apportionment", *British Tax Review*, [2019] No2 pp 150 –165, <https://core.ac.uk/reader/224783811> (25 Ağustos 2021)

²⁷⁷ John JA Burke, "Re-Thinking First Principles of Transfer Pricing", *Virginia Tax Review*, Vol. 30:613, s. 620.

²⁷⁸ Solilova ve Nerudova, s.140.

ABD’de günümüzde en çok kullanılan faktörler ücret, sermaye ve satışlardır. Bu faktörler, bölüşüm formüllerinde farklı kombinasyonlarda ve farklı ağırlıklarda kullanılmaktadır²⁷⁹. Avrupa Komisyonu ise, 2001 yılında Avrupa Birliği (AB)’nin var olan ayrı muhasebe sistemini kaldırmayı ve formüler paylaşımı getirmeyi önermiştir²⁸⁰.

Morse göre, formüler paylaşma emsallere uygun transfer fiyatlandırmasını ortadan kaldıracak ve geliri ilgili ticari kuruluşlar arasında bölüştürmek için bir formülün yerini alacaktır. ABD eyaletlerinin çoğu, satışlar, ücret ve sermaye olmak üzere üç faktöre dayalı bir formül kullanır, ancak birçok eyalet, satışları daha fazla ağırlıklandıran veya yalnızca satışları kullanan bir formüle geçmiş; Kanada eyaletleri de satış ve ücrete dayalı ulusal olarak tek tip bir formül kullanmaktadır²⁸¹. Diğer taraftan bu yaklaşım, şu anda Kanada ve ABD gibi belirli ülkelerde yerel vergilendirme yetki alanlarına kâr bölüşümü yapmak için kullanılırken, uluslararası işlemlerin vergilendirilmesinde kullanılmamaktadır²⁸².

Bu yaklaşımın uygulanmasında, vergilenecek birimin tespiti, birimin küresel kârlarının tespiti ve birimin küresel kârlarının bölüşümüne uygulanacak formülün tespiti (formül, yüksek oranda, maliyetler, varlıklar, ücretler ve satışlara dayalı olarak belirlenecektir.) olmak üzere üç ana unsur bulunmaktadır²⁸³. Bu üç unsurun uygulanması neticesinde işleme taraf olan her bir ilişkili şirketin kârı tespit edilmektedir.

2.4.2. Emsaller Uygunluk İlkesi ile Karşılaştırılması

Günümüzde çok uluslu şirketler, farklı ülkelerde bulunan ilişkili şirketleri ile daha fazla bütünleşmiş hale gelmektedir: Bu nedenle iç emsal mahiyetinde ilişkisiz şirketlerle işlemlerinin oranı azalmakta ve karşılaştırılabilir işlemleri bulmak zorlaşmaktadır.

²⁷⁹ Solilova ve Nerudova, s.140-141.

²⁸⁰ Helen Rogers ve Lynne Oats, “Emerging perspectives on the evolving arm’s length principle and formulary apportionment”, **British Tax Review**, [2019] No2 pp 150 –165, <https://core.ac.uk/reader/224783811> (25 Ağustos 2021)

²⁸¹ Morse, s. 600.

²⁸² Gianni De Robertis, “The end of the arm’s length principle?”, **KPMG- What to Tax?**, s. 16., <https://responsibletax.kpmg.com/page/the-end-of-the-arm-s-length-principle-> (26 Ağustos 2021).

²⁸³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf C.1.1.17, s. 34.

Formüler vergilendirmede ise, grup entegrasyonu gerçeği kabul edilmekte ve her bir yargı alanı içinde yer alan katma değerli ekonomik faaliyetle ilgili vergi gelirlerini eşleştiren uygulanabilir bir çözüm bulmaya çalışılmaktadır²⁸⁴.

OECD Rehberinde küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımını savunanların iddialarına yer verilmiştir. Bunlar²⁸⁵; küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımı,

- vergi mükellefleri için hem yönetim kolaylığı hem de belirlilik sağlar,
- ekonomik gerçeklikle daha uyumludur,
- bir ÇUİ grubundaki ilişkili işletmeler arasındaki ilişkilerin ticari gerçeklerinin tespit edilmesi amacıyla işlemlerin grup çapında ya da konsolide bazda değerlendirilmesi gerektiğinden dolayı daha kullanışlıdır.
- yüksek oranda iç içe geçmiş gruplar için daha uygundur, çünkü, emsallere uygunluk ilkesinde (ayrı muhasebe yöntemi) her bir ilişkili şirketin, grubun toplam kârına ne gibi katkı sağlayacağını belirlemek zordur.
- vergi mükellefleri için uyum maliyetlerini azaltacaktır, çünkü, prensipte yerel vergi amaçları için grup açısından yalnızca bir hesaplama formülü hazırlanacaktır.

Bunların yanında, geliri tüm yetki alanları arasında bölüştürmek için bir formül kullanılmış olsaydı, ÇUİ'ler artık transfer fiyatlandırması yoluyla vergi erozyonuna neden olamazlardı.²⁸⁶ Formüler paylaşırma, çok uluslu şirketlerin düşük vergi oranları uygulayan devletlerin kâr elde etmelerini çok daha zor hale getirebilecek;²⁸⁷ emsallere

²⁸⁴ Arthur Cockfield, (2004), Formulary taxation versus the arm's-length principle: The battle among doubting thomases, purists, and pragmatists. Canadian Tax Journal 2004, s.117.

²⁸⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, s. 34-37.

²⁸⁶ Susan C Morse, "Revisiting Global Formulary Apportionment" (May 28, 2010). **Virginia Tax Review**, Vol. 29, p. 600, 2010, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1617461> (25 Ağustos 2021)

²⁸⁷ Josh White, "The rise of a new transfer pricing order",

uygunluk ilkesinin aksine, en yaygın kâr kaydırma yöntemlerinden bazılarını ortadan kaldırabilecektir²⁸⁸.

OECD, küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımını emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak görmekte, teoride, uygulamada veya pratikte bu yaklaşımı kabul etmeyeceğini vurgulamaktadır²⁸⁹. Ayrıca OECD Rehberi'nde emsallere uygunluk ilkesine bir alternatif olarak küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımını reddetmek için çeşitli nedenler sıralanmaktadır²⁹⁰. Özet olarak küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımı²⁹¹,

- hem çifte vergilendirmeyi önleyecek hem de tek vergilendirmeyi sağlayacak şekilde uygulanması zordur.

- bazı ülkeler tarafından uygulanmak istense bile, her ülke kendi yetki alanında yoğun olan faaliyetlere veya faktörlere dayalı olarak formülde farklı etkenleri vurgulamak veya dahil etmek ve her ülke kendi gelirini maksimize edecek formüller veya formül ağırlıkları tasarlamak isteyebileceğinden çözümsüz anlaşmazlıklar olacaktır.

- uygulanmaya başlandığında, muazzam bir siyasi ve idari karışıklığa neden olacak ve uzlaşi için uluslararası vergilendirme alanında beklenmesi gerçekçi olmayan bir düzeyde uluslararası işbirliği gerektirecektir. ÇUI'lerin faaliyet gösterdiği bütün büyük ülkeler küresel formüller paylaştırmaya geçmeyi kabul etmezlerse, ÇUI'ler üyelerine tahakkuk eden kârları tamamen farklı iki standarda göre hesaplamak zorunda kalacaklardır. Bu da, her halükârda çifte vergilendirme (veya eksik vergilendirme) ihtimalini yaratacaktır.

<https://www.internationaltaxreview.com/article/b1fyghn2xtbfff/the-rise-of-a-new-transfer-pricing-order> (26 Ağustos 20121)

²⁸⁸ OECD Rehberi, Ocak 2022, s. 34-37.

²⁸⁹ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 57., OECD yayımladığı son Rehberinde de bu görüşü açık olarak ortaya koymaktadır: OECD üyesi ülkeler, aşağıda belirtilen siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı, küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımını emsallere uygunluk ilkesine gerçekçi bir alternatif olarak görmemektedir. (OECD Rehberi, s. 40-43.)

²⁹⁰ Jinyan Li, s. 87.

²⁹¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, s. 35-38.

- uygulandığı zaman, önceden belirlenmiş formüllerin keyfi olması ve piyasa koşullarını, her bir işletmenin özel koşullarını ve yönetimin kendi kaynak dağılımını göz önünde bulundurmaması nedeniyle, işlemin gerçekleştiği koşullara uygun olmayan bir kâr dağıtımına sebep olacaktır.

- döviz kuru hareketlerinin ekonomik sonuçlarıyla başa çıkmada emsallere uygunluk ilkesine göre daha yetersizdir. Çünkü, bu yaklaşımın aksine, emsallere uygunluk ilkesi, vergi mükellefinin kendine özgü durum ve koşullarının analizini gerektirmektedir.

- aşırı uyum maliyetleri ve veri gereksinimleri ortaya çıkarabilir, çünkü bilgilerin bütün ÇUİ grubu hakkında toplanması ve her bir idare bölgesinde para birimi ve defter ve vergi muhasebesi söz konusu idare yetkisinin kuralları temelinde sunulması gerekecektir. Bu nedenle, bu yaklaşımın uygulamasına ilişkin belgelendirme ve uyum gereklilikleri, genellikle emsallere uygunluk ilkesinin ayrı teşebbüs yaklaşımına göre daha külfetli olacaktır.

- uygulandığı zaman, her bir üyenin satışını belirlemede ve varlıkların değerlemesinde (örneğin, tarihi maliyete karşı piyasa değeri), özellikle maddi olmayan varlıkların değerlemesinde, zorluklar ortaya çıkacaktır. Bu zorluklar, farklı muhasebe standartlarının ve birden çok para biriminin vergilendirme yetki alanlarında bulunmasıyla daha da artacaktır. Bu zorluklardan bazıları, emsallere uygunluk ilkesi kapsamında da mevcuttur, ancak bu yaklaşıma ilişkin önemli ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen küresel formüller bölüşümü tercih etmek için hiçbir güvenilir çözüm ortaya konulamamıştır.

- bir ÇUİ grubunu konsolide bazda vergilendirme etkisine sahip olacak ve bu nedenle ayrı teşebbüs yaklaşımı terk edilecektir. Bunun sonucu olarak, ÇUİ grubu içindeki tek bir şirkete veya alt gruba özgü ve farklı vergi bölgelerindeki işletmeler arasındaki kârın dağılımını belirlemede uygun bir kriter olarak uygulanması gerekli olan önemli coğrafi farklılıklar, ayrı şirket faaliyetleri ve diğer etkenler göz ardı edilecektir.

- ikili vergi anlaşmaları ile getirilen kuralların uygulanmasını tartışmaya açacaktır.

- bir ÇUI grubunun bütün işletmelerine uygulanmadıkça, grubun küresel formüler bölüşüme tabi olan bölümü ile ÇUI grubunun geri kalanı arasındaki ilişkiler için bağımsız işletme ilkesine başvurulması gerekecektir. Küresel formüler bölüşüm, ÇUI grubunun küresel formüler bölüşüme tabi olanları ile tabi olmayanları arasındaki işlemleri değerlendirmek için kullanılamaz. Bundan dolayı, küresel formüler bölüşüm, bütün ÇUI grubu bazında uygulanamadığı sürece, bir ÇUI grubunun kârlarının dağıtımına tam bir çözüm sağlayamaz.

2.4.3. Yaklaşımın Reddi

OECD Rehber’inde, kâr dağıtımının karşılaştırılabilirlik analizi sonucunda belirlenen emsal fiyatına göre yapılmasının ve transfer fiyatlandırması yöntemlerinden birinin uygulanmasının emsallere uygunluk ilkesi ile uyumlu olduğu ve küresel formüle dayalı bölüşümün olmadığı belirtilmektedir²⁹². Ayrıca OECD Rehberi’nde verilen bilgilere göre üye ülkeler, emsallere uygunluk ilkesinin ÇUI’lerin ekonomik gerçekliğini ortaya koymakta tam yeterli olmadığına bilincinde olmalarına karşın bu ilkenin alternatifi olarak savunulan küresel bölüşüm yaklaşımını, mutlak olarak reddetmektedirler²⁹³.

2.5. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİNİN UYGULAMA ESASLARI

Bu ilkenin uygulanması genellikle kontrol edilen bir işlemdeki koşullar ile ilişkisiz işletmeler arasındaki işlemlerdeki koşulların karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Bu tür karşılaştırmaların yararlı olması karşılaştırılan koşulların ekonomik yansımalarının yeterince karşılaştırılabilir olmasına bağlıdır²⁹⁴.

OECD, işletmeleri bağımsız işletmeler veya ilişkili işletmeler olarak iki kategoriye ayırmakta ve bu iki terimi “ya hep ya hiç” önermelerini yansıtıyormuş gibi ele

²⁹² Jinyan Li, s. 80.

²⁹³ John JA Burke, s. 620. Bu husus, OECD Rehberinde “OECD üyesi ülkeler, üye ve üye olmayan ülkeler arasında yıllar içinde ortaya çıkan emsallere uygunluk ilkesinin kullanımına ilişkin fikir birliğine desteklerini yinelerler ve emsallere uygunluk ilkesi için teorik alternatifin küresel bölüşüm formülü tarafından temsil edildiği konusunun reddedilmesi gerektiği konusunda hemfikirdirler.” ifadeleriyle çok açık olarak ortaya konulmuştur. (paragraf C.3.1.32., s. 43)

²⁹⁴ OECD, *Comparability*, July 2010, s. 2-3.

almaktadır²⁹⁵. Bunun yanında emsallere uygunluk ilkesi uygulamasında da bir ÇUİ grubunun üyelerine ilişkisiz işletmeler gibi kabul etmekte ve bu üyeler arasındaki işlemlerin niteliğine ve bunların koşullarının karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerde elde edilecek koşullardan farklı olup olmadığına odaklanmaktadır²⁹⁶. “Karşılaştırılabilirlik analizi” olarak adlandırılan kontrol edilen işlemlerle kontrol dışı işlemlerin böyle bir analizi, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasının merkezinde yer almaktadır²⁹⁷.

2.5.1. Karşılaştırılabilirlik Analizi (Comparability Analysis)

OECD, emsallere uygunluk ilkesini, kontrol edilen işlemlerle ile kontrol dışı işlemlerde meydana gelen koşulların bir karşılaştırmasına dayandırmaktadır²⁹⁸. Emsallere uygunluk ilkesinin temelini oluşturan bu karşılaştırma işlemi karşılaştırılabilirlik analizi olup, kontrol edilen bir işlemin kontrol dışı bir işlem veya işlemlerle karşılaştırılmasından oluşmaktadır²⁹⁹. Bu nedenle, transfer fiyatlandırması yöntemleri kapsam ve ayrıntı bakımından farklılık gösterse de temel varsayım kontrollü işlemlerin kontrol dışı işlemlerle karşılaştırılabilir olmasıdır³⁰⁰.

OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. maddesinin 1. paragrafı, OECD Model Vergi Sözleşmesinin 9. Maddesi kapsamında izin verilen, ilişkili işletmelerin vergi yükümlülüklerinin hesaplanması amacıyla hesapların gerçeğe aykırı yazılıp yazılmadığını belirlemek için, ilişkili şirketler arasında yapılan veya uygulanan koşullar (fiyatlar ve diğer koşullar) ile ilişkisiz şirketler arasında yapılacaklar arasında bir karşılaştırmaya³⁰¹ ve hesapların gerçeğe aykırı yazılmış miktarını belirlemek için emsallere uygun olarak tahakkuk edecek kârların belirlenmesine duyulan ihtiyacı ortaya koyması nedeniyle karşılaştırılabilirlik analizlerinin temelini oluşturmaktadır.³⁰²

²⁹⁵ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 8.

²⁹⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf B.1.6, s. 31.

²⁹⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf B.1.6, s. 35.

²⁹⁸ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 149.

²⁹⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, s. 24.

³⁰⁰ Hagen Luckhaupt, Michael Overesch ve Ulrich Schreiber, s. 100.

³⁰¹ bkz. 9. maddenin yorumunun 2. paragrafı

³⁰² OECD, *Comparability*, July 2010, s. 2.

Karşılaştırılabilirlik analizinin, bir işlemin sözleşme şartlarının ekonomik olarak ilgili özelliklerinin belirlenmesi ve kontrollü işlem koşulları ile ilişkili olmayan taraflar arasındaki işlem koşullarının karşılaştırılması olmak üzere iki ana unsur vardır³⁰³.

Diğer taraftan OECD kuralları, bir işlemin kendine özgü gerçeklerini ve koşullarını göz önünde bulundurarak karşılaştırılabilirliği güvence altına almak için tasarlanmış olsa da sonuç, önemli ölçüde serbestliğe izin veren sözde bir doğruluktur. Bu nedenle, vergi idareleri farklı yaklaşımlar izleyebilmekte ve bu durum ÇUI'leri çifte vergilendirme riskine maruz bırakabilmektedir³⁰⁴.

2.5.1.1. *Karşılaştırılabilir Olmanın Anlamı ve Karşılaştırılabilirlik Analizinin Önemi*

“Karşılaştırılabilir”, “özdeş” anlamına gelmemektedir. Aşağıdaki durumların mevcut olması halinde karşılaştırılabilir bir durumun varlığından söz edilebilmektedir³⁰⁵:

- karşılaştırılan durumlar arasındaki farklılıkların (varsa) hiçbiri, seçilen transfer fiyatlandırması yönteminde incelenen fiyatı veya finansal göstergiyi önemli ölçüde etkileyemez veya

- oluşan farklılıkların etkisini ortadan kaldırmak amacıyla uygun ölçüde doğru düzeltmeler (karşılaştırılabilirlik düzeltmeleri) yapılabilir.

Kontrol edilen işlem ve kontrol dışı işlem arasındaki farklılıkların hiçbiri metodolojide incelenen faktörü (örneğin fiyat veya marj) önemli ölçüde etkilemiyorsa veya farklılıkların maddi yansımalarını ortadan kaldırmak için uygun şekilde düzeltmeler yapılabiliyorsa, bu işlemler karşılaştırılabilir³⁰⁶.

³⁰³ Karel Brychta, Michal Istok, Aleksandra Sulik-Gorecka ve Veronika Poreisz, s. 65.

³⁰⁴ Hagen Luckhaupt, Michael Overesch ve Ulrich Schreiber, s. 92.

³⁰⁵ OECD, **Comparability**, July 2010, s. 3.

³⁰⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, s. 20.

2.5.1.2. *Karşılaştırılabilirliği Belirleyen Unsurlar*

Yukarıda değinildiği üzere, karşılaştırmalar yapılırken, karşılaştırılan işlemler veya işletmeler arasındaki maddi farklılıklar dikkate alınmalıdır.

OECD Rehberi, grup içi işlemlerle karşılaştırılabilir olarak kabul edilebilecek piyasa işlemlerini belirlemek için beş karşılaştırılabilirlik faktörünü vurgulamaktadır. Bunlar³⁰⁷:

- sözleşme şartları
- işlev analizi
- mal veya hizmetlerin özellikleri
- ekonomik şartlar
- iş stratejileri

Karşılaştırılabilirlik faktörleri yukarıdakilerle sınırlı olarak görülmemelidir; bunun yerine, doğru bir karşılaştırılabilirlik analizi geliştirmede anahtar olacak olgusal temeli yapılandıran farklı unsurların varlığına işaret etmek olarak kabul edilmelidir. Ayrıca, her bir faktörün göreceli önemi, mevcut emsallere ve içinde bulunulan durumun koşullarına göre seçilen yöntemle bağlı olacaktır³⁰⁸. Diğer taraftan OECD'ye göre, bu beş karşılaştırılabilirlik faktöründen “işlev analizi”, transfer fiyatlarının gerçekleştirilen işlevleri, kullanılan varlıkları ve üstlenilen riskleri yansıtmaması gerektiği fikrine dayanması nedeniyle özellikle önemlidir³⁰⁹.

2.5.1.2.1 **Sözleşme Şartları**

OECD, çok uluslu şirketlerin veya vergi idarelerinin, sözleşme şartlarını bir karşılaştırılabilirlik faktörü olarak nasıl uygulayacağını ayrıntılı olarak açıklamaktadır.

³⁰⁷ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde, s. 60.

³⁰⁸ Aitor Navarro, **Transactional Adjustment in Transfer Pricing**, IBFD, 2017, s. 34.

³⁰⁹ Hagen Luckhaupt, Michael Overesch ve Ulrich Schreiber, s. 100.

OECD Rehberi'ne göre, emsallere uygun işlemlerde bir işlemin sözleşme şartları, genel olarak yükümlülüklerin, risklerin ve faydaların taraflar arasında paylaşımını açıkça veya zımnen belirlemektedir³¹⁰.

OECD'ye göre, çok uluslu şirketlerin veya vergi idarelerinin, yazılı bir sözleşmeye bakmak dışında, sözleşme şartlarını tespit etmek için taraflar arasındaki yazışmalara ve iletişime bakmaları gerekmektedir³¹¹. Sözleşmenin yazılı olmadığı durumlarda çok uluslu işletmeler veya vergi idareleri, sözleşmeye dayalı ilişkileri tarafların davranışlarından ve taraflar arasındaki ilişkilerin kaynağını oluşturan ekonomik ilkelere dayalı olarak belirlemelidir³¹².

Diğer taraftan, yazılı sözleşmelerin tek başına bir transfer fiyatlandırması analizi yapmak için gerekli tüm bilgileri sağlaması veya ilgili sözleşme şartlarına ilişkin yeterli ayrıntıda bilgi vermesi her zaman mümkün olmayabilir. Bu durumlarda diğer dört unsurdaki ekonomik olarak ilgili özelliklerin sağladığı ticari veya finansal ilişkilerin kanıtları dikkate alınarak daha fazla bilgi toplanması gerekecektir³¹³.

Bağımsız teşebbüsler arasındaki işlemlerde taraflar arasındaki menfaatlerin farklılığı, normalde birbirlerini sözleşme hükümlerine bağlı tutmaya çalışmalarını ve sözleşme hükümlerinin sadece her iki tarafın menfaatleri doğrultusunda olması durumunda yok sayılmasını ya da değiştirilmesini sağlamaktadır³¹⁴.

Bu nedenle, fiili durumun ekonomik olarak önemli sözleşme şartlarıyla tam olarak uyumlu olmadığı durumlarda, fiili işlemi belirlemek için daha fazla analiz yapılması gerekmektedir. Sözleşme hükümleri ile ilişkili şirketlerin birbirleriyle ilişkilerindeki davranışları fiilen ifa ettikleri işlevler, kullandıkları varlıklar ve üstlendikleri riskler arasında sözleşme hükümleri bağlamında dikkate alındığında önemli farklılıklar olması

³¹⁰ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 159.

³¹¹ OECD, **Comparability**, July 2010, s. 8.

³¹² Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 159.

³¹³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.1.1. 1.43., s. 43.

³¹⁴ OECD, **Comparability**, July 2010, s. 8.

durumunda gerçek durum belirlenmeli ve gerçek işlem doğru bir şekilde tespit edilmelidir³¹⁵.

2.5.1.2.2 İşlev Analizi

Serbest bir piyasada fiyat, işlemin her bir tarafının gerçekleştirdiği işlevlerden, işlemle ilgili olarak üstlendikleri risklerden ve kullandıkları varlıklardan etkilenmektedir³¹⁶. Bu nedenle, kontrol edilen işlemin tanımlanmasında ve kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler ya da şirketler arasındaki karşılaştırılabilirliğin belirlenmesinde işlev analizi gereklidir. Bu işlev analizi, yüklenilen ekonomik açıdan önemli faaliyetleri ve yükümlülükleri, kullanılan veya katkıda bulunan varlıkları ve işlemlerde taraflarca yüklenilen riskleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Analiz, tarafların gerçekte ne yaptıklarına ve sundukları imkânlarla yoğunlaşmalıdır³¹⁷.

Bu nedenle, grubun yapısını ve organizasyonunu ve bunların vergi mükellefinin faaliyet gösterdiği bağlamı nasıl etkilediğini anlamak işlev analizine yardımcı olabilecektir. Ayrıca, vergi mükellefinin işlevlerini yerine getirirken sahip olduğu yasal hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesi de işlev analizi ile ilgili olacaktır³¹⁸.

Mükelleflerin ve idarelerin tanımlaması ve karşılaştırması gerekebilecek işlevler, tasarım, imalat, hizmet, ulaşım, montaj, araştırma ve geliştirme, reklam, satın alma, dağıtım, pazarlama, finansman ve yönetim ve benzerlerini içermektedir³¹⁹.

İncelenen tarafça gerçekleştirilen temel işlevler tanımlanmalıdır. Tarafın karşılaştırılmakta olduğu herhangi bir ilişkisiz şirket tarafından üstlenilen işlevlerden herhangi bir önemli farklılık için düzeltmeler yapılmalıdır³²⁰.

OECD'ye göre işlev analizinde, tesis ve ekipman gibi kullanılan varlıkların türünün, değerli maddi olmayan varlıkların, finansal varlıklar gibi varlıkların

³¹⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.1.1. 1.46., s. 44.

³¹⁶ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde.), s. 60.

³¹⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.1.2.1.51., s. 46.

³¹⁸ OECD, *Comparability*, July 2010, s. 8.

³¹⁹ OECD, *Comparability*, July 2010, s. 7.

³²⁰ OECD, *Comparability*, July 2010, s. 7.

kullanımının ve pazar değerinin, yaşının, konumunun, var olan mülkiyet hakkı korumaları ve benzeri kullanılan varlıkların niteliğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir³²¹. Ancak, her şeye rağmen ekonomik açıdan işlev analizi kusurludur³²². Çünkü, merkezi olmayan ve entegre olmuş firmalar sinerjiler oluştururlar (örneğin, üretim maliyetlerini azaltarak veya bilgi birikimini paylaşarak) ve genellikle piyasada ticarete konu olmayan firmaya özgü varlıklara (örneğin, Ar-GE'ye dayalı özel bilgi ile üretim veya pazarlama teknik bilgisine) sahiptirler ve firmaya özgü ekonomik rantlar kazanırlar. İlke olarak, yüksek düzeyde bütünleşmiş bir değer üreten sürecin toplam kârını katma değer zincirinin her bir aşamasına dağıtabilecek herhangi bir ekonomik teori bulunmamaktadır³²³.

Göz önünde bulundurulması gereken risk türleri, döviz kuru ve faiz oranı değişkenliğinden kaynaklanan finansal riskler; üretim maliyeti ve ürün fiyatlarındaki dalgalanmalar gibi piyasa riskleri; maddi duran varlıklara yapılan yatırım ve bunların kullanımıyla ilgili zarar riskleri; araştırma ve geliştirmeye yapılan yatırımın başarısı veya başarısızlığı riskleri; kredi riskleri ve benzeri riskleri içermektedir³²⁴.

2.5.1.2.3 Mal veya Hizmetlerin Özellikleri

Mal veya hizmetlerin özelliklerindeki farklılıklar, serbest piyasadaki fiyatlarını etkilemektedir. Bu nedenle, ÇUİ grubundaki şirketlerin arasındaki işleme konu olan mal veya hizmetin özelliklerinin kontrol dışı işlemlerin özellikleri ile karşılaştırılabilir olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir³²⁵. Karşılaştırılabilirliği belirlemede göz önünde bulundurulması gereken önemli özellikleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz³²⁶:

- maddi malların işleme konu olması durumunda, malın fiziksel özellikleri, kalitesi ve güvenilirliği, tedarikçinin mevcudiyeti ve miktarı;

³²¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.1.2.1.54., s. 47.

³²² Hagen Luckhaupt, Michael Overesch ve Ulrich Schreiber, s. 100.

³²³ Hagen Luckhaupt, Michael Overesch ve Ulrich Schreiber, s. 101.

³²⁴ OECD, **Comparability**, July 2010, s. 8.

³²⁵ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde., s. 60.

³²⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.1.3.1.127., s. 70.

- hizmetlerin işleme konu olması durumunda, hizmetin niteliği ve kapsamı;
- ve gayri maddi haklar söz konusu olduğunda, işlemin şekli (örneğin lisanslama veya satış), gayri maddi hakkın türü (örneğin patent, know-how veya ticari marka), korumanın süresi ve kapsamı ve gayri maddi hakkın kullanımından beklenen faydalar.

2.5.1.2.4 Ekonomik Şartlar

Emsallere uygun fiyatlar, aynı mal ya da hizmetleri içeren işlemler açısından dahi farklı pazarlarda değişiklik gösterebilmektedir; bundan dolayı karşılaştırılabilirliğin ortaya konulabilmesi, ilişkisiz ve ilişkili şirketlerin faaliyet gösterdiği piyasalarda fiyat üzerinde önemli etkisi olan farklılıkların olmamasına veya uygun düzeltmelerin yapılabilmesine bağlıdır³²⁷.

Ekonomik koşulların belirlenmesinde ilk adım olarak, çok uluslu şirketlerin veya vergi idarelerinin, mevcut emsal malları veya emsal hizmetleri dikkate alarak ilgili pazarı veya ilgili pazarları belirlemesi esastır. OECD'nin işaret ettiği pazar karşılaştırılabilirliğinin belirlenmesiyle ilgili olabilecek ekonomik şartlar şunlardır: coğrafi konum; pazarların hacmi; alıcı ve satıcıların göreceli rekabetçi konumları; emsal mal ve hizmetlerin mevcudiyeti (riskleri); pazardaki ve ilgiliyse belirli bölgelerdeki arz ve talep seviyeleri; tüketici satın alma gücü; piyasa üzerindeki hükümet düzenlemesinin doğası ve kapsamı; sermaye, tesis ve işçi maliyetlerini de içeren üretim maliyetleri; taşıma maliyetleri; pazar seviyesi (örneğin perakende veya toptan satış); işlemlerin tarihi ve saati; ve diğer şartlar³²⁸.

2.5.1.2.5 İş Stratejileri

Piyasa ekonomisinde farklı iş stratejilerinin fiyatlar üzerinde önemli etkisi olabileceğinden, grup içi işlemlerde uygulanan iş stratejisinin incelenmesi ve potansiyel olarak karşılaştırılabilir piyasa işlemlerinde uygulanan iş stratejisiyle karşılaştırılması

³²⁷ OECD, **Comparability**, July 2010, s. 9.

³²⁸ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 161.

gerekmektedir³²⁹. İş stratejileri, yenilik ve yeni mal/hizmet geliştirme, çeşitlendirme derecesi, riskten kaçınma ve günlük işin gereği olan diğer ektenler gibi bir işletmenin birçok yönünü hesaba katmaktadır. Kontrol edilen işlem ile kontrol dışı işlemlerin ve şirketlerin karşılaştırılabilirliğini belirlerken bu tür iş stratejilerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir³³⁰.

İş stratejileri, pazara giriş planlarını da içerebilmektedir. Şirketler mevcut bir pazara girmek veya var olan pazarda payını artırmak amacıyla geçici olarak mal/hizmeti için aynı pazardaki diğer karşılaştırılabilir ürünlerin fiyatından daha düşük bir fiyat tespit edebilmektedir. Bunun yanında, şirketler yeni bir pazara girmek veya var olan pazarda payını artırmak (ya da korumak) amacıyla, geçici olarak daha yüksek maliyetlere katlanabilmekte ve aynı sektörde faaliyette bulunan diğer şirketlerden daha düşük seviyede kâr elde edebilmektedir³³¹.

2.5.2. Gerçek Mahiyeti Doğru Olarak Tespit Edilmiş İşlemin Kabulü ya da Reddi

OECD, vergi idarelerinin, kontrol edilen bir işlemin incelemesini ilişkili şirketler tarafından gerçekleştirilen fiili işleme dayandırmalarını tavsiye etmektedir³³². Dolayısıyla transfer fiyatlandırması analizinde, taraflar arasındaki ticari veya mali ilişkilerin özününün tespit edebilmesi ve ekonomik olarak ilgili özelliklerinin analiz edilerek fiili işlemin doğru bir şekilde tanımlanması gerekmektedir³³³. Analiz sırasında, taraflar arasındaki fiili işlem, yazılı sözleşmelerden ve tarafların uygulamalarından ortaya çıkarılmalı; sözleşmelerde belirtilen resmi şartlar, tarafların uygulamaları ve işlemin ekonomik olarak ilgili diğer özelliklerinin analiziyle açıklığa kavuşturulmalıdır³³⁴.

OECD, vergi idaresinin fiili işlemleri göz ardı etmemesini veya fiili işlemlerin yerine diğer işlemleri ikame etmemesini (emsal almamasını) tavsiye etmektedir. Bununla

³²⁹ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde., s. 59.

³³⁰ OECD, **Comparability**, July 2010, s. 9.

³³¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.1.5.1.135., s. 73.

³³² Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 165.

³³³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.2.1.139., s. 74.

³³⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.2.1.140., s. 74.

birlikte OECD, istisnai durumların geçerli olabileceğini ve bu işlemlerin göz ardı edilmesine veya işlemlerin ikame edilmesine yol açabileceğini kabul etmektedir. Ancak OECD, böyle bir düzenlemenin keyfi uygulanması halinde eşitsizlikleri artıracığını öne sürerek haklı ticari işlemlerin düzeltilmesini onaylamamaktadır. Haklı işlemlere ilişkin vergi idaresi tarafından yapılan bir düzeltme, özellikle diğer vergi idaresi tarafından kabul edilmediği durumlarda çifte vergilendirmeye yol açabilecektir³³⁵.

Analizdeki en temel soru, aynı işlemin ilişkisiz taraflar arasında fiilen yapılarak yapılmayacağından ziyade, yapılan işlemin karşılaştırılabilir ekonomik şartlar altında ilişkisiz taraflar arasında yapılacak sözleşmelerin ticari gerçekliği taşıyıp taşımadığıdır³³⁶.

Şirketler tarafından fiili olarak kabul edilen işlemin yerine transfer fiyatlandırması amaçları çerçevesinde idare tarafından konulan düzeltilmiş işlemin, tarafların anlaşmaya vardıkları sırada her ikisi için kabul edilebilir bir fiyata ulaşmasını sağlayarak, yapılan fiili işlemin gerçekleriyle mümkün olduğunca yakın olması gerekmektedir.³³⁷

Bunların bir sonucu olarak da vergi idareleri, OECD Rehberi'nin II. Bölümünde düzenlenen transfer fiyatlandırması yöntemlerini uygulayarak ilişkili şirketleri incelemelidir³³⁸.

2.5.3. Zararlar

Vergi idaresi, çok uluslu şirketler grubu bir bütün olarak kârlıyken, ilişkili şirketlerden birinin sürekli olarak zarar ettiğini tespit etmesi halinde gerçekleri ortaya çıkarmak için bu durumu özel bir inceleme nedeni olarak görebilmektedir³³⁹.

Diğer taraftan OECD, ilişkisiz şirketlere benzer şekilde ilişkili şirketlerin de gerçek zararlara maruz kalabileceğini,³⁴⁰ bazı durumlarda pazara giriş amacıyla özellikle

³³⁵ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 165.

³³⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.2.1.143., s. 76.

³³⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.2.1.144., s. 76.

³³⁸ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 165.

³³⁹ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 165.

³⁴⁰ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 165.

düşük fiyatlar belirlemeye yönelik bir iş stratejisi iddiası ile makul bir süre için tekrar eden zararların haklı çıkarılabileceğini kabul etmektedir³⁴¹.

Bununla birlikte OECD, ilişkisiz bir şirketin süresiz olarak devam eden zararları kabul edemeyeceğine, tekrarlayan zararlarla karşılaşan ilişkisiz bir şirketin iş yapmayı bırakacağına, bunun aksine, sürekli zararlar karşılaşan bir ilişkili şirketin ise işe devam etmesinin bir bütün olarak çok uluslu şirket için faydalı olması durumunda işe devam etmekte ısrarcı olacağına vurgu yapmıştır³⁴².

2.5.4. Hükümet Politikalarının Etkisi

OECD, bir vergi mükellefinin, hükümet müdahalelerini hesaba katarak emsallere uygun fiyat yaklaşımı altında fiyatını ayarlayacağını kabul etmektedir. Bu tür hükümet müdahalelerine örnek olarak şunları söyleyebiliriz: fiyat kontrolleri, belirli sektörlerde sübvansiyonlar, zorunlu fiyat indirimleri, faiz oranı kontrolleri, hizmetler veya yönetim ücretleri için ödemeler üzerindeki kontroller, telif ücretlerinin ödenmesi üzerindeki kontroller, döviz kontrolü, anti damping vergileri ve döviz kuru politikası gibi hükümet müdahaleleri³⁴³.

Dolayısıyla, söz konusu hükümet müdahaleleri, belirli bir ülkedeki piyasanın koşulları olarak ele alınması ve olağan ekonomik akış içinde emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasında dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle, söz konusu devlet müdahaleleri, uygulayan ülkedeki piyasanın koşulları olarak ele alınmalı ve olağan gidişatta, mükellefin o piyasadaki transfer fiyatının değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır. Ayrıca, bu koşullar ışığında, kontrol edilen taraflarca gerçekleştirilen işlemlerin kontrol dışı işletmeler arasındaki işlemlerle tutarlı olup olmadığı sorgulanması yapılmalıdır³⁴⁴.

³⁴¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf D.3.1.151., s. 78.

³⁴² Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 165.

³⁴³ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 165.

³⁴⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 1.152., s. 78.

2.5.5. Gümrük Kıymetlerinin Kullanımı

Emsallere uygunluk ilkesi, birçok ülke tarafından ilişkili şirketler tarafından ithal edilen ve şirketlerin aralarındaki özel ilişkiden etkilenebilecek eşyaya atfedilebilen değer ile ilişkisiz şirketler tarafından ithal edilen benzer eşyaların değerinin karşılaştırılmasında ilke olarak kullanılmaktadır³⁴⁵. Ancak OECD, gümrük idaresinin kullandığı değerlendirme yöntemlerinin OECD'nin kabul ettiği transfer fiyatlandırması yöntemleriyle uyumlu olmayabileceği konusunda uyarılmaktadır. Bunun yanında değerlemedeki bu farklılıklara rağmen gümrük değerlemeleri, kontrol edilen bir işlemin transfer fiyatının emsallere uygunluğunu değerlendirmede vergi idareleri için faydalı olabilmektedir³⁴⁶.

2.5.6. Konum Tasarrufları ve Yerel Pazarların Diğer Özellikleri

Ticari faaliyetlerin gerçekleştiği coğrafi pazarın genel özellikleri, karşılaştırılabilir olmayı ve emsal alınabilecek fiyatları etkileyebilmektedir. Coğrafi pazarlar, coğrafi konumlarından dolayı ortaya çıkan farklılıkların değerlendirilmesinde ve makul karşılaştırılabilirlik düzeltmelerinin belirlenmesinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bunlar, belirli bir pazarda faaliyet göstermeye atfedilebilen maliyet tasarruflarının dikkate alınmasıyla bağlantılı olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu tür tasarruflara bazen konum tasarrufları denilmektedir. Diğer durumlarda, konum tasarruflarıyla doğrudan ilişkilendirilemeyecek yerel pazar avantajlarının ya da dezavantajlarının dikkate alınması nedeniyle karşılaştırılabilirlik sorunları ortaya çıkabilmektedir³⁴⁷.

Güvenilir yerel pazar emsalleri mevcut olmadığında, bir ÇÜİ grubundaki şirketler arasında faaliyet yeri tasarruflarının mevcudiyeti ve bölüşümüne ilişkin tespitler ve konum tasarruflarını hesaba katmak için gereken herhangi bir karşılaştırılabilirlik düzeltmesi, ilişkili şirketlerin yerine getirdiği işlevler, üstlendiği riskler ve kullanılan

³⁴⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 1.157., s. 80.

³⁴⁶ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 165.

³⁴⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 1.159., s. 81.

varlıklar da dahil ilgili bütün koşulların dikkate alınması ile yapılan bir analize dayanmalıdır³⁴⁸.

2.5.7. Nitelikli İşgücü Havuzu Mevcudu

Bazı işletmeler, benzersiz niteliklere sahip ve deneyimli bir işgücü havuzu oluşturmada başarılı olabilmektedir. Böyle bir işgücü havuzunun varlığı, bu işgücü tarafından sağlanan hizmetler için emsallere uygun fiyatı veya şirket tarafından sağlanan hizmetlerin veya üretilen malların verimliliğini etkileyebilmektedir. Bu tür etkenler, normal olarak bir transfer fiyatlandırması karşılaştırılabilirlik analizinde dikkate alınması gerekmektedir³⁴⁹.

2.5.8. Çok Uluslu İşletmelerin Grup Sinerjileri

Karşılaştırılabilirlik sorunları ve karşılaştırılabilirlik düzeltmeleri ÇÜİ grubundaki şirketler arasında oluşan grup sinerjilerinin sonucu olarak da ortaya çıkabilir. Bazı durumlarda ÇÜİ grupları ve bu grupları oluşturan ilişkili şirketler, grup üyeleri arasında genellikle benzer konumdaki bağımsız şirketler için mevcut olmayan etkileşimlerden veya sinerjilerden yararlanabilmektedir³⁵⁰. Bu tür grup sinerjileri genellikle grup için olumludur. Bu nedenle, beklenen maliyet tasarruflarının gerçekten gerçekleşip gerçekleşmediğine ve rekabet koşullarına bağlı olarak grup şirketlerinin kazandığı toplam kârları artırabilir. Diğer durumlarda bu tür sinerjiler, kurumsal operasyonların boyutu ve kapsamı daha hızlı karar alabilen küçük şirketlerin karşılaşmadığı bürokratik engeller yarattığında veya şirketlerin bir kısmı ÇÜİ grubu tarafından belirlenen grup çapındaki standartlar nedeniyle kendi işi için verimli olamayan bilgisayar veya iletişim sistemleriyle çalışmak zorunda kaldığında olumsuz olabilir³⁵¹. Bu nedenlerden dolayı karşılaştırılabilirlik düzeltmeleri yapılırken grup sinerjilerinin de dikkate alınması gerekmektedir.

³⁴⁸ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 1.163., s. 82.

³⁴⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 1.172., s. 84.

³⁵⁰ Tahir Erdem, “Grup Sinerjilerinin Transfer Fiyatlandırması Boyutu”. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*. Ekim 2017, s. 92.

³⁵¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 1.177., s. 86.

2.5.9. Emsal Bedel Aralığının (Arm's Lenght Range) Kullanımı

Emsallere uygun bir transfer fiyatlandırması aralığının kullanılmasına ilişkin ilk düzenleme, 1995 yılı OECD Rehber’inde yapılmıştır. 1979 yılı Raporu’nda, ‘emsallere uygunluk ilkesine uygun bir fiyatın birçok durumda kesin olarak belirlenemeyeceği ve bu gibi durumlarda buna makul bir yaklaşım aramanın gerekli olacağı’ belirtilmiştir. Rapor, emsallere uygun bir fiyata tatmin edici bir yaklaşıma ulaşmak için birden fazla yöntem kullanmanın yararlı olabileceği tezini haklı çıkarmak için bu gözleme dayanıyordu, ancak yine de (yaklaşık bir fiyat da olsa) yalnızca bir fiyat öngörüyordu. 1979 yılı Raporu ayrıca şunu da belirtmiştir: transfer fiyatlandırmasının belirlenmesinde muhakeme ihtiyacının ışığında, eğer bir fiyat emsallere uygun görünüyorsa, ‘sadece küçük veya marjinal düzeltmeler’ yapmaya çalışmak için hiçbir gerekçe olmayacaktır. 1995 yılı OECD Rehberi ise, ‘vergi yöneticilerinin küçük veya marjinal ayarlamalar yapmaktan uzak durmaları gerektiğini’ belirtmiş ve özellikle birçok durumda emsal bedel aralığını da kabul etmiştir³⁵². OECD Rehberi’nin daha sonraki yenilenmiş hallerinde de emsal bedel aralığına yer verilmeye devam edilmiştir.

OECD Rehberi’nin son haline göre bazı durumlarda, bir işlemin koşullarının emsallere uygun olup olmadığını belirlemek için en güvenilir olan tek bir bedele (örneğin fiyat veya marj) ulaşmak için emsallere uygunluk ilkesini uygulamak mümkün olacaktır. Ancak, transfer fiyatlandırması kesin bir bilim olmadığı için, en uygun yöntem veya yöntemlerin uygulanmasının göreceli olarak eşit derecede güvenilir olan bir dizi değer ürettiği birçok durum olacaktır³⁵³. Bu durumlarda emsal bedel aralığının kullanımı gündeme gelecektir.

Emsal bedel aralığı, kontrol edilen işlemle karşılaştırılabilir bir dizi işleme en uygun transfer fiyatlandırması yönteminin uygulanmasıyla üretilen uygun finansal gösterge rakamlarının (örneğin, fiyat, yeniden satış marjı, maliyet marjı, net kâr oranı veya kârın bölünmesi) aralığıdır. Kontrol edilen işlem (ler)in sonuçlarının emsal bedel

³⁵² Frances M. Horner, s. 583-584.

³⁵³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 3.55., s. 165.

aralığında olduğu durumlarda, mükellefin emsallere uygunluk ilkesine uyduğu kabul edilecek ve herhangi bir düzeltme yapılmasına gerek olmayacaktır³⁵⁴.

Kontrol edilen işlemin ilgili koşulu (örneğin fiyat ya da marj) idare tarafından iddia edilen emsal bedel aralığının dışında kalıyorsa, vergi mükellefi, kontrol edilen işlemin koşullarının emsallere uygunluk ilkesini karşıladığını ve sonucun emsal bedel aralığı içinde olduğunu (yani emsal bedel aralığının idare tarafından belirtilenden farklı olduğunu) ispat etme hakkına sahip olmalıdır. Mükellef bu iddiasını ispatlayamazsa vergi idaresi kontrol edilen işlemin şartlarına göre ayarlayacağı emsal bedel aralığındaki noktayı belirlemek zorundadır³⁵⁵.

2.6. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YÖNTEMLERİ (Transfer Pricing Methods)

2.6.1. Transfer Fiyatlandırması Yönteminin Seçimi

2.6.1.1. *Olayın Koşullarına Uygun Transfer Fiyatlandırması Yönteminin Tespiti*

OECD, Transfer Fiyatlandırması Raporu-1979’nda transfer işlemlerinin şartlarına ve özelliklerine bağılı olarak, emsallere uygunluk ilkesinin uygun bir şekilde uygulanmasını sağlayan üç transfer fiyatlandırması yöntemini kabul etmiştir. Bunlar, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış fiyatı yöntemi. Geleneksel işlem yöntemlerinin uygulamasında yaşanan zorluklar nedeniyle, OECD, Transfer Fiyatlandırması Rehberinde (1995) söz konusu yöntemlerin yanında kâr temelli iki yönteme daha yer verilmiştir. Bunlar, işleme dayanan net kâr marjı yöntemi, (aynı zamanda karşılaştırılabilir kâr yöntemi olarak da bilinmektedir.) ve kâr bölüşüm yöntemidir³⁵⁶.

³⁵⁴ The Platform for Collaboration on Tax (IMF, OECD, UN ve WBG). **A Toolkit for Addressing Difficulties in Accessing Comparables Data for Transfer Pricing Analyses**. OECD. April 2017, s.61.

³⁵⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 3.61., s. 166. Vergi idarelerinin belirleyeceği emsal aralığına ve bu aralık dışındaki durumlara ilişkin ilk düzenleme 1995 OECD Rehberi’nde yapılmıştır. (Frances M. Horner, s. 584.)

³⁵⁶ Martine Cools, Clive Emmanuel ve Ann Jorissen, “Management control in the transfer pricing tax compliant multinational enterprise”, **Accounting, Organizations and Society** 33 (2008) s. 605-606.

Benzer şekilde 1995 yılı ve devamında yayımlanan OECD Rehberlerinde kabul edilen transfer fiyatlandırması yöntemleri, ilişkili işletmeler arasındaki ticari veya finansal ilişkilerde uygulanan koşulların emsallere uygunluk ilkesine uygun olup olmadığını tespit etmek için kullanılabilecek yöntemler “geleneksel işlem yöntemleri” ve “işleme dayalı kâr yöntemleri” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan geleneksel işlem yöntemleri, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi ve maliyet artı yöntemidir. İşleme dayalı kâr yöntemleri ise, işleme dayalı net kâr marjı yöntemi ve işleme dayalı kâr bölüşüm yöntemidir³⁵⁷.

İşlem değerlendirmesinin en önemli aşaması yöntem seçimidir. OECD’ye göre yöntem seçimi sırasında her bir yöntemin aşağıdaki gibi önemli özellikleri dikkate alınmalıdır³⁵⁸:

- işlemin niteliğine göre yöntemin uygunluğu,
- güvenilir bilgilerin mevcudiyeti ve
- gerekli karşılaştırılabilirlik düzeltmeleri dahil, kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesi.

Transfer fiyatlandırması yönteminin seçimi, her zaman belirli bir durum için en uygun yöntemi bulmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla seçim süreci, OECD tarafından tanınan yöntemlerin güçlü ve zayıf yönlerini; özellikle bir işlev analizi yoluyla belirlenen, kontrol edilen işlemin doğası açısından ele alınan yöntemin uygunluğu, seçilen yöntemin ve/veya diğer yöntemlerin uygulanması için ihtiyaç duyulan güvenilir bilgilerin (özellikle kontrol dışı emsaller hakkında) mevcudiyeti ve bunlar arasındaki önemli farklılıkları ortadan kaldırmak için gerekli olabilecek karşılaştırılabilirlik düzeltmelerinin güvenilirliği de dahil olmak üzere kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesini dikkate almalıdır. Hiçbir yöntem bütün olası durumlara

³⁵⁷ Frank J. Fabozzi, Pamela Peterson Drake ve Ralph S. Polimeni, **The Complete CFO Handbook**. John Wiley and Sons, 2008, s.421.

³⁵⁸ Karel Brychta, Michal Istok, Aleksandra Sulik-Gorecka ve Veronika Poreisz, s. 64.

uygun değildir ve belirli bir yöntemin bir duruma uygun olmadığının ispat edilmesine de gerek yoktur³⁵⁹.

OECD, geleneksel işlem yöntemlerini ilişkili işletmeler arasındaki ticari ve mali ilişkilerdeki koşulların emsallere uygun olup olmadığını belirlemenin en doğrudan yolu olarak kabul etmektedir³⁶⁰. Ayrıca OECD'ye göre, belli koşullar altında, geleneksel işlem yöntemi ve işleme dayalı kâr yönteminin eşit derecede güvenilir bir şekilde uygulanabildiği durumlarda, geleneksel işlem yönteminin işleme dayalı kâr yöntemine tercih edilmesi gerekmektedir³⁶¹. Bunun yanında OECD, belli koşullar dikkate alındığında karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi (KKDFY) ve başka bir transfer fiyatlandırması yöntemi eşit derecede güvenilir bir şekilde uygulanabiliyorsa, KKDFY'nin tercih edilmesi gerektiğini ifade etmektedir³⁶².

OECD'ye göre kâra dayalı yöntemler, sadece OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. maddesine uygun olduğu sürece kabul edilebilir. Bu uygunluk, yöntemlerin emsallere uygun fiyatlandırmaya yaklaşacak şekilde uygulanmasıyla sağlanacaktır³⁶³.

OECD'ye göre işlemsel kâr yöntemleri hiçbir durumda, esas olarak ortalamadan daha düşük kâr elde ettikleri için işletmelerin aşırı vergilendirilmesine veya ortalamadan daha yüksek kârlar elde eden işletmelerin düşük vergilendirilmesine neden olacak şekilde kullanılmamalıdır³⁶⁴. Ayrıca OECD, fiyatların OECD Rehberine uygun olarak emsallere uygunluk ilkesini karşılaması koşuluyla fiyatları belirlemek için Rehberde açıklanmayan yöntemleri (bundan sonra “diğer yöntemler” olarak anılacaktır) uygulayabilmeleri için ÇUI gruplarına imkân tanımıştır. Ancak Rehberde belirlenen yöntemlerin olayın gerçeklerine ve koşullarına daha uygun olduğu durumlarda, diğer yöntemlerin söz konusu yöntemler yerine kullanılmaması gerekmektedir³⁶⁵.

³⁵⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.2., s. 93.

³⁶⁰ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.3., s. 93-94.

³⁶¹ Karel Brychta, Michal Istok, Aleksandra Sulik-Gorecka ve Veronika Poreisz, s. 66.

³⁶² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.3., s. 93-94.

³⁶³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.6., s. 94.

³⁶⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.7., s. 94-95.

³⁶⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.9., s. 95.

Yukarıda verildiği üzere OECD Rehberi'nde herhangi bir yöntem için tercih verilmemekte, bunun yerine, kullanılması gereken yöntemin, belirli bir işlemde emsallere uygun koşulları en doğrudan ve güvenilir bir şekilde yansıtan yöntem olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, ulusal vergi idarelerinin özellikli işlemler için belli bir yöntem tercihi olabilmektedir³⁶⁶.

2.6.1.2. *Birden Çok Yöntemin Kullanımı*

Emsallere uygunluk ilkesi, belirli bir işlem (belirlenen standarda göre uygun şekilde bir araya getirilmiş bir dizi işlem) için birden fazla yöntemin uygulanmasını gerektirmez ve aslında böyle bir yaklaşıma gereğinden fazla güvenilmesi vergi mükellefleri için önemli bir yük oluşturabilir. Bu nedenle OECD Rehberi ne vergi idaresinin ne de şirketlerin birden fazla yöntem kullanarak analiz yapmasını zorunlu tutmamaktadır. Bazı durumlarda yönteme karar vermek kolay olmayabilir ve ilk başta birden fazla yöntemin uygulanabilir olduğu düşünülse de genellikle emsallere uygun bir fiyatın en iyi tahminini sağlamaya uygun olan bir yöntemin seçilmesi mümkün olacaktır. Ancak hiçbir yöntemin kesin olmadığı zor durumlarda, esnek bir yaklaşım farklı yöntemlerin sonuçlarının birlikte kullanılmasına izin verecektir³⁶⁷.

2.6.2. *Geleneksel İşlem Yöntemleri (Traditional Transaction Methods)*

OECD Rehber'inde, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması sırasında kullanılması kabul edilen geleneksel işlem yöntemleri, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi ve maliyet artı yöntemidir.

2.6.2.1. *Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi (Comparable Uncontrolled Price Method)*

Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi (KKDFY), temelde, kontrol dışı şirketler arasında var olması beklenen satış fiyatına dayanmaktadır³⁶⁸. Dolayısıyla bu

³⁶⁶ Frank J. Fabozzi, Pamela Peterson Drake ve Ralph S. Polimeni, s.421.

³⁶⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.12., s. 96.

³⁶⁸ Frank J. Fabozzi, Pamela Peterson Drake ve Ralph S. Polimeni, s.408.

yöntem, kontrol edilen bir işleme konu olan mal veya hizmetler için alınan fiyatı karşılaştırılabilir koşullar altında karşılaştırılabilir bir kontrol dışı işleme konu mal veya hizmetler için uygulanan fiyatla karşılaştırmaktadır³⁶⁹. İki fiyat arasında herhangi bir farklılık olması durumunda, ilişkili kuruluşların ticari ve mali ilişkilerindeki koşulların emsallere uygun olmadığını ve kontrol dışı işlemdeki fiyatın kontrol edilen işlemdeki fiyatın yerine kullanılması gerekebileceğini gösterebilmektedir³⁷⁰.

Aşağıdaki iki koşuldan birinin mevcut olması durumunda KKDFY'nin amaçları açısından kontrol dışı bir işlem kontrol edilen bir işlemle karşılaştırılabilir niteliktedir (yani karşılaştırılabilir bir kontrol dışı işlemidir)³⁷¹:

a) karşılaştırılan işlemler arasındaki ya da bu işlemleri gerçekleştiren şirketler arasındaki (varsa) farklılıkların hiçbirinin serbest piyasadaki fiyatı önemli ölçüde etkilememesi; ya da,

b) farklılıkların maddi etkilerini ortadan kaldırmak için kabul edilebilir düzeyde düzeltmeler yapılabilir.

OECD, 1979 yılı Raporunda olduğu gibi 1995 yılı Rehberinde de karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerin piyasada mevcut olduğu durumlarda, emsallere uygunluk ilkesini uygulamanın en doğrudan ve güvenilir yolunun KKDFY olduğunu, bu gibi durumlarda diğer tüm yöntemlere tercih edilmesi gerektiğini vurgulamış³⁷² ve bu görüşünü OECD Rehberinin yenilenmiş sonraki hallerinde de korumuştur³⁷³.

2.6.2.2. *Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi (Resale Price Method)*

Geleneksel yöntemlerden biri olan yeniden satış fiyatı yöntemi, yeniden satış eksi yöntemi olarak da bilinmektedir³⁷⁴. Bu yöntem, ilişkili bir şirketten satın alınan bir malın

³⁶⁹ Aitor Navarro, s. 34.

³⁷⁰ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.14., s. 97.

³⁷¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.15., s. 97.

³⁷² Frances M. Homer, s. 585.

³⁷³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.15., s. 97.

³⁷⁴ Wesley Thyse ve Martijn de Lange, Transfer Pricing Rules and Practice, 2018, s. 37, <https://transferpricingasia.com/wp-content/uploads/2019/11/Transfer-Pricing-Rules-Practice-Version-1.0.pdf> (03 Mart 2022)

ilişkisiz bir şirkete yeniden satıldığı fiyatla başlar. Daha sonra bu fiyattan (yeniden satış fiyatı), satıcının satış ve diğer faaliyet giderlerini karşılayacağı ve yerine getirdiği işlevler (kullanılan varlıklar ve üstlenilen riskler dikkate alınarak) ışığında uygun bir kâr elde edeceği tutara karşılık gelecek oranda bir brüt kâr marjı (yeniden satış fiyatı marjı) indirilir. Brüt kâr marjının çıkarılmasından sonra arta kalan tutar, ürünün satın alınmasıyla ilgili diğer maliyetler (örneğin gümrük vergileri) için düzeltme yapıldıktan sonra, malın ilişkili şirketler arasında orijinal transferi için emsallere uygun bir fiyat olarak kabul edilebilir³⁷⁵.

Yeniden satış fiyatı yöntemi açısından kontrol dışı bir işlemin kontrol edilen bir işlemle karşılaştırılabilir (yani karşılaştırılabilir kontrol dışı bir işlem) niteliğinde olması için aşağıdaki iki koşuldan birini karşılıyor olması gerekmektedir:³⁷⁶

a) farklılıkların hiçbiri (varsa) karşılaştırılan işlemler arasında ya da bu işlemleri yapan şirketler arasında serbest piyasada yeniden satış fiyat marjını önemli ölçüde etkilenmemektedir veya,

b) farklılıkların maddi etkilerini ortadan kaldırmak için kabul edilebilir düzeltmeler yapılabilmektedir.

2.6.2.3. *Maliyet Artı Yöntemi (Cost Plus Method)*

Maliyet artı yöntemi, ilişkili bir şirkete kontrol edilen bir işlem aracılığıyla transfer edilen mal veya sağlanan hizmetler için malın (veya hizmetlerin) tedarikçisi/üreticisi tarafından katlanılan maliyetlerin tespiti ile başlar³⁷⁷. Sonra bu maliyete, üreticinin kontrol dışı bir distribütöre satış fiyatını oluşturması için makul olduğu tespit edilen brüt kâr marjı eklenir³⁷⁸. Maliyetlere kâr marjı eklendikten sonra ulaşılan tutar, orijinal kontrol edilen işlemin emsallerine uygun bir fiyatı olarak kabul

³⁷⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.27., s. 101.

³⁷⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.29., s.102.

³⁷⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.45., s.106-107.

³⁷⁸ Julie Ronin, "Transfer Pricing in the Courts: A Cross-Country Comparison", Wolfgang Schön ve Kai A. Konrad (Ed.). **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics** içinde, Springer, 2012, s. 190.

edilebilir³⁷⁹. Burada eklenen uygun brüt kâr marjı, emsallere uygun işlemler bağlamında üretici tarafından kazanılan kâr marjlarına veya benzer işlemlerde diğer benzer imalat işletmeleri tarafından kazanılan kâr marjlarına dayanabilir³⁸⁰.

Maliyet artı yöntemi açısından kontrol dışı bir işlemin kontrol edilen bir işlemle karşılaştırılabilir (yani karşılaştırılabilir kontrol dışı bir işlem) niteliğinde olması için aşağıdaki iki koşuldan birini karşılıyor olması gerekmektedir³⁸¹:

a) karşılaştırılan işlemler arasındaki veya bu işlemleri yapan şirketler arasındaki (varsa) farklılıkların hiçbirisi serbest piyasada kâr oranını önemli düzeyde etkilememektedir; ya da,

b) farklılıkların maddi etkilerini ortadan kaldırmak için kabul edilebilir düzeltmeler yapılabilmektedir.

2.6.3. İşlemsel Kâr Yöntemleri (Transactional Profits Methods)

OECD'ye göre, emsallere uygunluk ilkesine uygun yegâne kâr yöntemleri, OECD Model Anlaşması'nın 9. maddesi ile tutarlı olan ve OECD Rehberi'nde açıklanan şekilde bir karşılaştırılabilirlik analizi gereksinimini karşılayan yöntemlerdir³⁸².

OECD, Rehberi-1995'nde (daha sonraki yıllarda yenilenmiş Rehberlerde de var olan) 'son çare yöntemleri' olarak nitelendirilen iki tür işlemsel kâr yöntemini kabul etmiştir³⁸³. Bunlar, OECD Rehberi'nin amaçlarına uygun olan işlemsel net kâr marjı yöntemi ve işlemsel kâr bölüşüm yöntemidir³⁸⁴. Her iki yöntem de 'işlemsel' olarak etiketlenmektedir³⁸⁵, çünkü bu yöntemler, belirli kontrol edilen işlemlerden kaynaklanan kârları incelemekte ve net kâr marjları (işlemsel net kâr marjı yöntemi) ile bir işlem veya işlem dizisinden (işlemsel kâr bölüşüm yöntemi) elde edilen tüm kârın dağıtımına

³⁷⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.45., s.106-107.

³⁸⁰ Julie Ronin, s. 190.

³⁸¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.47., s.107.

³⁸² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.62., s.113.

³⁸³ Frances M. Horner, s. 589.

³⁸⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.63., s.113.

³⁸⁵ Frances M. Horner, s. 589.

odaklanmaktadır³⁸⁶. Bu odaklanmanın nedeni de kontrol edilen bir işlemde doğan kâr işlemin başka türlü karşılaştırılabilir koşullarda ilişkisiz işletmeler tarafından yapılacak olanlardan farklı koşullardan etkilenip etkilenmediğinin önemli bir göstergesi olabilmesidir³⁸⁷.

‘Son çare’ durumu ise, geleneksel işlem yöntemlerinin güvenilir bir şekilde uygulanabildiği durumlarda işlemsel kâr yöntemlerinin kullanılamayacağı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte OECD Rehberi’nde, ‘son çare’ durumlarında bile ilk olarak geleneksel yöntemlerin güvenilirliğini dikkate almadan bir işlemsel kâr yönteminin otomatik olarak uygulanmasının uygun olmayacağı açıkça ifade edilmektedir³⁸⁸.

2.6.3.1. *İşlemsel Net Kâr Marjı Yöntemi (Transactional Net Margin Method)*

Bu yöntemde, vergi mükellefinin kontrol edilen bir işlemde elde ettiği net kârı makul bir tabana (örneğin maliyetler, satışlar, varlıklar) göre incelenmektedir³⁸⁹. Bu nedenle bu yöntem, brüt kâr marjları yerine karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerden elde edilen net kâr marjlarının kullanılması dışında, maliyet artı ve yeniden satış yöntemlerine benzer şekilde çalışan bir yöntemdir³⁹⁰. Bu benzerlik, işlemsel net kâr marjı yönteminin güvenilir bir şekilde uygulanabilmesi için yeniden satış fiyatı veya maliyet artı yönteminin uygulanma şekliyle benzer bir şekilde uygulanması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu, özellikle, vergi mükellefinin kontrol edilen işlemde elde ettiği net kâr göstergesinin, ideal olarak bir vergi mükellefinin aynı dönemde karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerinden (iç emsaller) kazandığı net kâr göstergesine göre belirlenmesi gerektiği; bunun mümkün olmadığı durumlarda ise, ilişkisiz bir işletmenin karşılaştırılabilir işlemlerden (dış emsaller) elde ettiği net kâr marjının dikkate alınması gerektiği anlamındadır. Ayrıca bu yöntemde, işlemlerin karşılaştırılabilir olup olmadığını ve güvenilir sonuçlar elde etmek için hangi düzeltmelerin gerekli olabileceğini belirlemek

³⁸⁶ Aitor Navarro, s. 36.

³⁸⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.63., s.113.

³⁸⁸ Frances M. Horner, s. 589.

³⁸⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.64., s.113-114.

³⁹⁰ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde., s. 63.

için kontrol edilen ve kontrol dışı işlemlerin bir işlev analizi gereklidir. Bunun yanında karşılaştırılabilirlik için diğer gerekliliklerin de uygulanması gerekmektedir³⁹¹.

İşlemsel net kâr marjı yöntemi, tipik olarak, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, yeniden satış yöntemi ve maliyet artı yönteminin kullanılmadığı, yani piyasa fiyatları veya brüt kâr marjları hakkında veri bulunmadığı ve grup içi işlemin tarafı olanlardan birinin özellikli bir maddi olmayan duran varlığa sahip olmadığı durumlarda kullanılabilir³⁹². Diğer taraftan, bir işlemin her iki tarafı da benzersiz ve değerli katkılarda bulunuyorsa, işlemsel net kâr marjı yönteminin güvenilir olması olası değildir. Bu ve benzeri durumlarda işlemsel kâr bölüşüm yöntemi daha iyi sonuç vermesinden dolayı en uygun yöntem kabul edilmektedir³⁹³.

İşlemsel net kâr marjı yönteminde en uygun net kâr marjı göstergesi belirlenirken, net kâr, genellikle, satışlar, maliyetler veya net aktiflere bölünür.

OECD'ye göre en uygun kâr göstergesi tespitinde aşağıdaki etkenlerin göz önünde bulundurulması gerekir³⁹⁴:

- her bir kullanılabilir göstergenin göreceli olarak zayıf ve güçlü tarafları,
- kontrol edilen işlemin özellikleri dikkate alındığında, özellikle işlev analizi yoluyla belirlenen göstergenin uygunluğu,
- bu göstergeye dayalı işleme dayalı net kâr marjı yöntemini uygulamak amacıyla ihtiyaç duyulan güvenilir bilgilerin varlığı;
- ve bu göstergeye dayanan işleme dayalı net kâr marjı yöntemini uygularken, kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesi (aralarındaki farkları ortadan kaldırmak için

³⁹¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.64., s.113-114.

³⁹² Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde., s. 63.

³⁹³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.65., s.114.

³⁹⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.82., s.119.

gerekebilecek karşılaştırılabilirlik düzeltmelerinin güvenilirliği de dahil olmak üzere).

Maliyete dayalı göstergeler, yalnızca maliyetlerin incelenen tarafın üstlendiği risklerin, gerçekleştirdiği işlevlerin ve kullandığı varlıkların değeriyle ilgili bir gösterge olduğu durumlarda kullanılmalıdır³⁹⁵.

Varlıklara dayanan işlemsel net kâr marjı yönteminin uygulanması durumlarında, yalnızca işletme varlıkları kullanılmalıdır. İşletme varlıkları, stoklar ve ticari alacaklar (ticari borçlar düşüldükten sonra), arazi ve binalar, tesis ve ekipman dahil olmak üzere maddi duran varlıkları, işletmede kullanılan patentler ve know-how gibi maddi olmayan duran varlıklarını içermektedir³⁹⁶.

2.6.3.2. İşlemsel Kâr Bölüşüm Yöntemi (*Transactional Profit Split Method*)

OECD, bu yöntemi “küresel formüllere dayalı kâr bölüşümü yöntemi”nden ayırt etmek için “işlemsel kâr bölüşümü yöntemi” olarak adlandırmaktadır³⁹⁷.

İşlemsel kâr bölüşüm yöntemi, karşılaştırılabilir bir işlem veya işlemlerde bulunan ilişkisiz şirketler arasında elde edilecek sonuçları yaklaşık olarak tahmin ederek kontrol edilen işlemler için emsallere uygun sonuçlar belirlemeyi amaçlamaktadır³⁹⁸.

Bu yöntemde, ilk olarak, ilişkili şirketlerin taraf olduğu kontrol edilen işlemlerden elde edilen ve ilişkili şirketlere bölünecek toplam kâr (birleşik kârlar) tespit edilir [“Kârlar” a yapılan atıflar, aynı şekilde zararlar için de uygulanır]³⁹⁹. Daha sonra toplam kâr, ilişkisiz tarafların benzer bir işlemde gerçekleştirmeyi bekledikleri net kâr marjına dayalı olarak, grup içi işlemin her bir tarafının yerine getirdiği işlevler, üstlendiği

³⁹⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.98., s.123.

³⁹⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.103., s.124.

³⁹⁷ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 71.

³⁹⁸ OECD (2018), Revised Guidance on the Application of the Transactional Profit Split Method: Inclusive Framework on BEPS: Action 10, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Paris. s.11. www.oecd.org/tax/beps/revised-guidance-on-the-application-of-the-transactional-profit-split-method-beps-action-10.pdf (10 Mart 2022)

³⁹⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.114., s.128.

riskler ve kullandığı varlıklar (özellikle maddi olmayan duran varlıklar) dikkate alınarak işleme taraf olan ÇUİ grup şirketleri arasında paylaştırılır⁴⁰⁰.

İşlemsel kâr bölüşüm yöntemine göre toplam kâr, emsallere uygun olarak yapılan bir anlaşmada öngörülmesi beklenen kâr dağılımını baz alan ekonomik açıdan geçerli bir temele göre ilişkili işletmeler arasında bölünecektir. Genel olarak, dağıtılacak toplam kârın ve dağıtım anahtarlarının belirlenmesi⁴⁰¹:

- incelenen kontrol edilen işlemin işlev analizi ile tutarlı olmalı ve özellikle risklerin taraflar arasındaki dağılımını yansıtmalı,
- bölünecek birleşik kârların ve ilişkisiz taraflar arasında kararlaştırılacak bölüştürme faktörlerinin belirlenmesinde tutarlı olmalı,
- kâr bölüşüm yaklaşımının türüyle (örnek olarak, katkı analizi, bakiye kâr analizi veya diğer) tutarlı olmalı; ve
- güvenilir bir şekilde ölçülebilir olmalıdır.

OECD Rehberi'nde, işlemsel kâr bölüşüm yöntemi 'son çare' (diğer yöntemlerden hiçbirisinin uygulanma imkânı olmaması durumuna karşın) olarak kabul edilmekte⁴⁰² ve bu yöntemin uygulanması sırasında kârların bölüştürülmesi için 'katkı analizi yaklaşımı' ve 'bakiye kâr analizi yaklaşımı' olmak üzere iki yaklaşım üzerinde durulmaktadır⁴⁰³.

Katkı analizi kapsamında, incelenen kontrol edilen işlemlerden elde edilen toplam kâr, ilişkisiz şirketlerin karşılaştırılabilir faaliyetlerde bulunmaları halinde elde etmeyi bekledikleri kârları kendi aralarında bölmelerine ilişkin makul bir tahmine dayalı olarak

⁴⁰⁰ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde., s. 64.

⁴⁰¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.147., s.136.

⁴⁰² Frances M. Horner, s. 590.

⁴⁰³ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 72.

ilişkili şirketler arasında bölüştürülecektir. Bu bölüşüm, imkânı varsa karşılaştırılabilir verilerle desteklenebilmelidir⁴⁰⁴.

Bakiye kâr analizi, incelenen kontrol edilen işlemlerden elde edilen toplam kârı iki aşamada bölüştürür. İlk aşamada her iki tarafa, dahil olduğu kontrol edilen işlemlerle ilgili özellikli olmayan katkıları için emsallere uygun bir pay dağıtılır. Normalde bu başlangıç payı, ilişkisiz işletmeler arasındaki karşılaştırılabilir işlemlerin kârına atıfta bulunularak, geleneksel işlem yöntemlerinden biri veya işlemsel net kâr marjı yöntemi uygulanarak belirlenecektir. Bundan dolayı bu aşama, genellikle tarafların özellikli ve önemli katkılarından elde etmeleri beklenen getiriye hesaba katmamaktadır. İkinci aşamada, birinci aşamadaki dağıtımdan sonra arta kalan kâr (veya zarar), durum ve koşulların analizine dayalı olarak OECD Rehberi'ndeki toplam kârın dağıtılmasına ilişkin açıklamalar izlenerek, dağıtım anahtarları kullanılarak taraflar arasında dağıtılır⁴⁰⁵.

Uygulamada, varlıklara/sermayeye (işletme varlıkları, sabit varlıklar, maddi olmayan varlıklar, kullanılan sermaye) veya maliyetlere (göreceli harcamalar ve/veya araştırma ve geliştirme, mühendislik, pazarlama gibi kilit alanlardaki yatırımlar) dayalı dağıtım anahtarları sıklıkla kullanılır. İşlemlerin gerçeklerine ve koşullarına bağlı olarak, artan satışlara, çalışan sayılarına (işlem için değer yaratan temel işlevlerde bulunan çalışanları sayısı), harcanan zaman ile yaratılan toplam kâr arasında yüksek bir ilişki varsa belirli bir çalışan grubu tarafından harcanan zamana, sunucu sayısına, veri depolamaya, perakende satış noktalarının alanına vb. diğer dağıtım anahtarlarına dayalı dağıtım uygun olabilir⁴⁰⁶.

Bu nedenlerle bu yöntemin, grup içi işlemdeki her iki şirketin de özellikli maddi olmayan duran varlığa sahip olduğu ve karmaşık, yüksek düzeyde bütünleşmiş grup içi işlemlerde bulunduğu durumlarda uygulanması uygundur⁴⁰⁷.

⁴⁰⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.150., s.137.

⁴⁰⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.152., s.138.

⁴⁰⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.169-2.183., s.143-147.

⁴⁰⁷ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde., s. 64.

2.7. TRANSFER FİYATLANDIRMASI UYUŞMAZLIKLARININ ÖNLENMESİ VE ÇÖZÜMÜ İÇİN İDARİ YAKLAŞIMLAR

OECD Rehberi'nde transfer fiyatlandırması uygulamasında yaşanan / yaşanma ihtimali olan sorunları azaltmak ve mükelleflerle vergi idareleri arasında ve işlemin tarafı olan mükelleflerin bağlı olduğu farklı vergi idareleri arasında oluşabilecek anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak amacıyla idari usullere yer verilmiştir. Bu usuller şunlardır:

- 1- Transfer fiyatlandırması uygunluk uygulamaları (inceleme uygulamaları, ispat yükü, cezalar)
- 2- Karşılıklı anlaşma usulü, karşıt ve ikincil düzeltmeler
- 3- Eş zamanlı vergi incelemeleri
- 4- Güvenli limanlar
- 5- Peşin fiyatlandırma anlaşmaları
- 6- Tahkim

2.7.1. Transfer Fiyatlandırması Uygunluk Uygulamaları

Transfer fiyatlandırması uyumsuzluklarının önlenmesine ilişkin uyum uygulamalarına ilk olarak OECD Rehberi-1995'nde yer verilmiştir⁴⁰⁸. OECD'ye üye ülkelerin her birinde vergiye uygunluk uygulamaları iç mevzuat düzenlemeleri ile geliştirilmektedir. Bu düzenlemelerin ve bunların uygulanmasının üç ana amacı bulunmaktadır: uyumsuzluk fırsatlarını azaltmak (örneğin stopaj vergileri ve bilgi raporlaması yoluyla); uyum için olumlu yardım sağlamak (örneğin, eğitim ve yayımlanmış rehberlik yoluyla); ve uyumsuzluk için caydırıcı önlemler almak⁴⁰⁹.

⁴⁰⁸ Frances M. Horner, s. 592.

⁴⁰⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.4., s.174.

OECD Rehberi'nin yenilenmiş son halinde yer alan transfer fiyatlandırması uygunluk uygulamalarını, genel anlamda, inceleme uygulamaları, ispat yükü ve cezalar şeklinde üç başlık altında toplayabiliriz.

2.7.1.1. *İnceleme Uygulamaları (Examination Practices)*

OECD Rehberi'ne göre, OECD üyesi ülkelerinin vergiye ilişkin idari uygulamalarında yüksek oranda farklılıklar gözlemlenmektedir. Bu farklılıklara, vergi idaresinin yapısı, ülkenin iç ve dış ticaretinin yapısı, coğrafi konumu, yüzölçümü ve nüfusu, kültürel ve tarihi etkiler ve benzeri etkenler neden olabilmektedir⁴¹⁰.

Bazı transfer fiyatlandırmasına konu işlemlerin özellikle değerlendirilmesi gereken gerçeklerinin karmaşık olması nedeniyle, iyi niyetli bir vergi mükellefi bile istemeden de olsa bir hata yapabilir. Benzer şekilde, iyi niyetli bir vergi inceleme elamanı da gerçeklerden yanlış sonuçlar çıkarabilir. OECD, vergi idarelerinin transfer fiyatlandırması incelemelerini yaparken bu gözlemi (olasılığı) dikkate almalarını tavsiye etmektedir⁴¹¹. Bu bağlamda OECD, vergi idarelerinin incelemeler sırasında esnek olmasını ve transfer fiyatlandırmasının ticari gerçeklere uygun hale getirilmesi için vergi mükellefinin ticari yargısını hesaba katmasını teşvik etmektedir⁴¹². Bu nedenle OECD'ye göre, vergi inceleme elamanları transfer fiyatlandırması analizlerine mükellefin fiyatlarını belirlerken uyguladığı yöntemin uygulamasını analiz ederek başlamalıdır⁴¹³.

2.7.1.2. *İspat Yükü (Burden of Proof)*

İspat yüküne ilişkin kurallar, belgelendirme hedeflerinin önemli bir yönüdür. Bu nedenle belgelendirme amaçları, ilgili yargı alanındaki ispat yüküne ilişkin düzenlemelerden etkilenebilmektedir⁴¹⁴.

⁴¹⁰ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.6., s.175.

⁴¹¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.9., s.175.

⁴¹² Frances M. Horner, s. 592.

⁴¹³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.9., s.175.

⁴¹⁴ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 242.

OECD Rehberinde yapılan açıklamalara göre, inceleme uygulamaları gibi vergi davalarında da ispat yükü OECD üyesi ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Çoğu ülkede vergi idaresi, hem vergi mükellefiyle kendi iç ilişkilerinde (örneğin tarhiyat ve itiraz) hem de davalarda ispat külfetini taşır. Bu ülkelerin bazılarında, vergi mükellefinin, örneğin, işbirliği yapmama veya olağan belge taleplerine uymama veya yanlış veya yanıltıcı beyannameler verme gibi nedenlerle iyi niyetle hareket etmediğinin tespit edilmesi halinde, vergi idaresinin vergiye tabi geliri re'sen belirlemesine izin vererek, ispat yükü tersine çevrilebilmektedir. Diğer ülkelerde ispat yükü mükelleftedir⁴¹⁵.

OECD, ne vergi idarelerinin ne de mükelleflerin bir transfer fiyatlandırması konusunu incelerken ispat külfetini kötüye kullanmamaları konusunda uyarmaktadır⁴¹⁶. Ayrıca OECD, ispat külfeti mükellefte olsa dahi, vergi idaresinin mükellefin transfer fiyatlandırması uygulamasının emsallere uygunluk ilkesine uygun olduğunu gösterme konusunda ve benzer şekilde mükelleflerin de ispat külfetinin nerede olduğuna bakılmaksızın transfer fiyatlandırması uygulamalarının emsallere uygunluk ilkesiyle tutarlı olduklarını ispatlamaya hazır olmaları gerektiğini belirtmiştir⁴¹⁷.

2.7.1.3. *Cezalar (Penalties)*

Cezalara, ilk olarak OECD Rehberi-1995’nde uyum uygulamaları ile ilgili bölümde yer verilmiş ve bir cezanın ağırlığının verildiği koşullara göre dengelenmesi gerektiği ve ‘ceza ne kadar ağır olursa, uygulanacağı koşulların o kadar sınırlı olduğu’ açıkça vurgulanmıştır⁴¹⁸. OECD Rehberi’nin devam eden yıllarda yayımlanan yenilenmiş hallerinde de cezalara yer verilmiştir.

OECD Rehberi’nin son haline göre cezalar, çoğunlukla gerekli bilgilerin sağlanması veya beyannamelerin doldurulması gibi usule ilişkin gerekliliklerle veya vergi sorumluluğunun tespit edilmesi gibi esası ilgilendiren durumlardaki uyumsuzlukları önlemek için caydırıcı bir etki yaratmaya yöneliktir. Cezalar, genellikle verginin eksik

⁴¹⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.16., s.177-178.

⁴¹⁶ Frances M. Horner, s. 592.

⁴¹⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.11., s.176.

⁴¹⁸ Frances M. Horner, s. 592.

ödenmelerini ve diğer uyumsuzluk türlerini uyumdan daha maliyetli hale getirmek için tasarlanmıştır. Mali İşler Komitesi, uyumun teşvik edilmesinin vergi cezalarının birincil amacı olması gerektiğini kabul etmiştir⁴¹⁹.

Ayrıca OECD, verginin eksik beyan edilmesi veya vergi mükellefinin belge gerekliliklerini karşılamaması nedeniyle önemli cezalar uygulandığı durumlarda, olması gerekene yakın beyan olasılığının daha yüksek olduğuna işaret etmektedir⁴²⁰.

2.7.2. Karşılıklı Anlaşma Usulü, Karşıt ve İkincil Düzeltmeler

2.7.2.1. Karşılıklı Anlaşma Usulü (The Mutual Agreement Procedure)

Karşılıklı anlaşma usulü, vergi idarelerinin çifte vergilendirme anlaşmasından kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmelerini teşvik etmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu usul, anlaşma hükümlerinin bir Anlaşma Devleti tarafından potansiyel olarak yanlış bir şekilde uygulanmasının diğer Anlaşma Devletinin vergi memurunun dikkatine sunulabileceği güvencesini yabancı vergi mükelleflerine sağlamayı amaçlamasından dolayı⁴²¹ anlaşmaların uygulanmasına ilişkin ihtilafları çözmek için başvuru köklü bir araçtır⁴²².

Karşılıklı anlaşma usulünün uygulanması Birleşmiş Milletler veya OECD Model Vergi Anlaşmasının (OECD Model Vergi Anlaşması) 25. Maddesine dayandırılabilir⁴²³. Bu maddelerde tanımlanan ve yetki verilen bu usul, transfer fiyatlandırması düzeltmelerinden kaynaklanabilecek çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırmak için kullanılabilir⁴²⁴.

OECD Model Vergi Anlaşması'nın 25. maddesinde, karşılıklı anlaşma usullerinin sıklıkla uygulandığı üç alan düzenlenmektedir. Birincisi, "Anlaşma hükümlerine uygun olmayan vergilendirme" durumlarını içermekte ve maddenin 1. ve 2.

⁴¹⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.18., s.178.

⁴²⁰ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent, s. 36.

⁴²¹ United Nations, **Handbook on Dispute Avoidance and Resolution of Tax Disputes**. 2021, s.111.

⁴²² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.29., s.181.

⁴²³ United Nations, **Handbook on Dispute Avoidance and Resolution of Tax Disputes**. 2021, s.116.

⁴²⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.29., s.181.

paragraflarında açıklanmaktadır. Bu alandaki işlemler genellikle vergi mükellefi tarafından başlatılır. Mükellefin mutlaka içinde bulunması gerekmeyen diğer iki alan 3. paragrafta ele alınmakta ve “Anlaşmanın yorumlanması veya uygulanması” ve Anlaşmada aksi belirtilmeyen durumlarda çifte vergilendirmenin önlenmesi konularını içermektedir. Anlaşmanın 25. maddesiyle ilgili yorumun 10. paragrafında, 25. maddenin yetkili makamlar tarafından yalnızca çifte vergilendirme sorunlarına ilişkin davalarda kullanılmasının değil, aynı zamanda 9. maddenin 1. paragrafı kapsamında yapılan transfer fiyatlandırması düzeltmelerinden kaynaklanan çifte vergilendirme sorunlarının da çözümünde de kullanılmasının amaçlandığı açıkça ifade edilmektedir⁴²⁵.

OECD Model Vergi Anlaşmasının 25. maddesinin 5. paragrafı uyarınca, yetkili makamların Anlaşmanın 25. maddesinin 1. paragrafı uyarınca işlemlerin başlamasından itibaren iki yıl içinde karşılıklı anlaşma usulü ile bir anlaşmaya varılamadığı durumlarda, çözüme kavuşturulamayan hususlar işlemlerin tarafı olan vergi mükellefinin talebi üzerine tahkim yoluyla çözülecektir⁴²⁶.

2.7.2.2. *Karşıt Düzeltmeler (Corresponding Adjustments)*

OECD’ye göre vergi idareleri, transfer fiyatlandırması uygulamalarında çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla OECD Model Vergi Anlaşmasının 9. maddesinin 2. paragrafında açıklandığı gibi karşıt düzeltme taleplerini değerlendirebilirler. Uygulamada bir vergi idaresinin emsallere uygunluk ilkesinin uygulamasının bir sonucu olarak bir şirketin vergilendirilebilir kârını artırdığı (yani birincil bir düzeltme yaptığı) durumlarda, karşılıklı anlaşma usulünün bir parçası olarak yapılabilecek karşıt düzeltme, çifte vergilendirmeyi azaltabilir ya da ortadan kaldırabilir. Böyle bir durumda karşıt düzeltme, ikinci ülke vergi idaresi tarafından ilişkili şirketin vergi borcunu azaltan düzeltmedir ve böylece ülkeler arasında kârın paylaşımı birincil düzeltme ile tutarlı olacak ve çifte vergilendirme ortaya çıkmayacaktır⁴²⁷.

⁴²⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.30., s.181.

⁴²⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.31., s.182.

⁴²⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.32., s.182.-183

Birinci vergi idaresinin, ikinci vergi idaresi ile istişare sürecinin bir sonucu olarak birincil düzeltmeyi azaltmayı (veya ortadan kaldırmayı) kabul etmesi de olasıdır; böyle bir durumda karşıt düzeltme daha küçük (veya belki de gereksiz) olacaktır⁴²⁸.

OECD'ye göre, OECD Model Vergi Anlaşmasının 9. maddesinin 2. paragrafı, özellikle gerekli olması halinde, yetkili makamların uygun karşıt düzeltmeleri belirlemek için birbirlerine danışmalarını öngörmekte; bu da 25. maddedeki karşılıklı anlaşma usulünün karşıt düzeltme taleplerini değerlendirmek için de kullanılabileceğini teyit etmektedir⁴²⁹.

OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. maddesinin 2. paragrafı uyarınca bir Akit Devlet karşıt düzeltmeyi, ya yenilenmiş uygun fiyat kullanılarak o ülkedeki ilişkili teşebbüsün vergiye tabi kazançlarının yeniden hesaplanmasıyla ya da hesaplamanın geçerli kılınması ve yenilenmiş transfer fiyatının bir sonucu olarak düzeltme yapan Devlet tarafından ilişkili teşebbüse uygulanan ek vergi için o Devlette ödenen kendi vergisine karşılık ilişkili teşebbüse muafiyet verilmesi suretiyle yapılabilir⁴³⁰.

OECD'ye göre, karşıt düzeltmeye imkânı tanıyan OECD Model Vergi Anlaşmasının 25. maddesinin 5. paragrafında öngörülen tahkim usulüne benzer bir tahkim sonucunda varılan kararın yokluğunda, karşıt düzeltmeler zorunlu değildir; bu da vergi idarelerinin anlaşmaya varmak zorunda olmadığı kuralını yansıtmaktadır. Ayrıca aynı anlaşmanın 9. maddesinin 2. paragrafı uyarınca bir vergi idaresi, yalnızca birincil düzeltmenin ilke ve miktar olarak haklı olduğunu düşündüğü sürece karşıt düzeltme yapmalıdır. Karşıt düzeltmelerin zorlayıcı kural olmaması, bir vergi idaresinin, başka bir Devlet tarafından yapılan keyfi ve yersiz bir düzeltmenin sonuçlarını kabul etmeye zorlanmaması açısından önemlidir. Bu durum, her bir OECD üyesi ülkenin mali egemenliğini korumak için de önemlidir⁴³¹.

⁴²⁸ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.32., s.182-183.

⁴²⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.33., s.183.

⁴³⁰ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.35., s.184.

⁴³¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.34., s.183.

Ayrıca OECD, karşıt düzeltmeleri transfer fiyatlandırmasına ilişkin uyumsuzluklar nedeniyle yapılan düzeltmelerden kaynaklanabilecek çifte vergilendirmeyi önleme bakımından önemli bir yol olarak görmektedir⁴³².

2.7.2.3. İkincil Düzeltmeler (Secondary Adjustments)

Birincil transfer fiyatlandırması düzeltmesinin sonucu olan düzeltmeler, sadece karşıt düzeltmeler değildir. Birincil transfer fiyatlandırması düzeltmeleri ve bunların karşılığı olarak yapılan karşıt düzeltmeler, vergi amaçları için işlemin tarafı olan şirketlerin vergiye tabi kârlarının bölüşümünü değiştirir; ancak düzeltme işlemine konu edilen fazla kârların, kontrol edilen işlemler emsallere uygun olarak yapılsaydı ortaya çıkacak sonuçla uyumlu olmadığı gerçeğini değiştirmez. Birincil transfer fiyatlandırması düzeltmesi ile tutarlı kârların fiili dağıtımını yapmak amacıyla, transfer fiyatlandırması düzeltmesini öngören bazı ülkeler, kendi iç mevzuatlarına göre birincil düzeltme nedeniyle oluşan fazla kârların başka bir şekilde transfer edilmiş ve buna göre vergilendirilmesi gereken yapıcı bir işlemin (ikincil bir işlem) varlığını ileri süreceklerdir. Normal olarak ikincil işlemler, örtülü temettüler, örtülü sermaye katkıları veya örtülü krediler şekli alacaktır. Örneğin, yabancı bir ana şirketin bir ilişkili şirketinin gelirinde birincil düzeltme yapan bir ülke, yabancı ana şirketin elindeki fazla kârı temettü olarak transfer edilmiş olarak değerlendirebilir ve bu durumda stopaj uygulanabilir. İkincil bir işlemin vergiye tabi tutulması, ikincil bir transfer fiyatlandırması düzeltmesine (ikincil bir düzeltme) yol açar. Bu nedenle, ikincil düzeltmeler vergiden kaçınmayı önlemeye yardımcı olabilir. İkincil bir işlemin ve bunun sonucundaki ikincil düzeltmenin tam şekli, olayın gerçeklerine ve ikincil düzeltmeyi talep eden ülkenin vergi kanunlarına göre farklılaşabilecektir⁴³³.

İkincil bir işlemi gerekli gören vergi idarelerinin bir başka örneğinde, birincil bir düzeltme yapan vergi idaresinin, fazla kârları bir birleşik teşebbüsten diğer bir birleşik teşebbüse örtülü bir kredi olarak ele alması olabilir. Bu durumda krediyi geri ödeme

⁴³² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.37., s.184.

⁴³³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.68., s.195-196.

yükümlülüğü doğmuş sayılacaktır. Birincil düzeltmeyi yapan vergi idaresi, makul bir faiz oranı kullanabilmek amacıyla bu ikincil işleme emsallere uygunluk ilkesini uygulamaya çalışabilir⁴³⁴.

İkincil bir düzeltme nedeniyle ortaya çıkabilecek ek vergi sorumluluğu için diğer ülke tarafından karşılık gelen bir kredi ya da farklı bir muafiyet imkânı sunulmadıkça, ikincil bir düzeltme çifte vergilendirmeye neden olabilir⁴³⁵.

OECD Model Vergi Anlaşmasının 9. maddesinin 2. paragrafına ilişkin yorumda, maddenin ikincil düzeltmeleri ele almadığını; dolayısıyla vergi idarelerinin ikincil düzeltmeler yapmasını ne yasakladığını ne de zorunlu kıldığı belirtilmektedir⁴³⁶.

2.7.3. Eş Zamanlı Vergi İncelemeleri (Simultaneous Tax Examinations)

Eşzamanlı Vergi İncelemelerinin Yapılmasına İlişkin OECD Model Anlaşması (OECD Model Anlaşması)⁴³⁷,na ilişkin Tavsiye, Mali İşler Komitesi'nin teklifi üzerine OECD Konseyi tarafından 23 Temmuz 1992'de kabul edilmiştir. Tavsiye Kararı, tarafların vergi idareleri eş zamanlı vergi incelemeleri yapmak istediklerinde OECD Model Anlaşmasını kullanmalarını tavsiye etmektedir. Böyle bir anlaşma, iki veya daha fazla ülkenin eşzamanlı vergi incelemesine dahil olup olmamasına bağlı olarak ikili veya çok taraflı olarak yapılabilir⁴³⁸.

Eşzamanlı vergi incelemeleri, OECD Model Anlaşması'nın A bölümünde tanımlanmıştır. Buna göre eş zamanlı vergi incelemesi, iki veya daha fazla tarafın, her biri kendi topraklarında, ortak veya ilişkili menfaatlerine sahip oldukları vergi mükelleflerinin vergi işlerini, elde ettikleri ilgili herhangi bir bilgiyi değiş tokuş ederek aynı anda ve bağımsız olarak incelemesi anlamına gelir.

⁴³⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.69., s.196.

⁴³⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.70., s. 196.

⁴³⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.71., s.196.

⁴³⁷1992 OECD Model Agreement For The Undertaking Of Simultaneous Tax Examinations, <https://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/2666483.pdf> (22 Şubat 2022)

⁴³⁸ OECD, Recommendation of the Council concerning an OECD Model Agreement for the Undertaking of Simultaneous Tax Examinations, OECD, 2022, s. 3.

OECD'ye göre, eş zamanlı vergi incelemeleri kapsamındaki karşılıklı yardım biçimi, karşılıklı anlaşma usulünün muadili olarak değerlendirilemez⁴³⁹.

Eşzamanlı vergi incelemeleri, OECD Model Vergi Anlaşmasının 26. maddesine dayalı bilgi değişimi mahiyetindedir. 26. Madde, Akit Devletlerin yetkili makamları arasında Anlaşma hükümlerinin veya Anlaşma kapsamındaki vergilere ilişkin iç mevzuat hükümlerinin yerine getirilmesi için gerekli bilgi değişimi şeklinde işbirliği sağlar. 26. madde ve Yorumu, Yorumda bahsedilen üç bilgi değişimi yöntemine yönelik (istek üzerine değişim, anlık bilgi değişimi ve otomatik bilgi değişimi) yardım olanaklarını sınırlamamaktadır⁴⁴⁰.

Eş zamanlı incelemeler, ülkeler bir veya daha fazla ilgili vergi mükellefinin mali işlerinde ortak veya tamamlayıcı bir çıkara sahip olduğunda uygun olabilir. Eş zamanlı incelemelerle ilgili genel harcama göz önüne alındığında, bu incelemeler büyük ve karmaşık davalar için daha uygun olabilecek bir yaklaşımdır. Ayrıca eş zamanlı incelemeler, yerel inceleme düzenlemelerinin inceleme elemanına belirli bir işlem veya vergi mükellefinin faaliyetlerinin bir kısmıyla ilgili vergisel sorumluluklarının tam resmini görmesine izin vermediği durumlarda (transfer fiyatlandırması incelemeleri, yerel düzenlemelerle elde edilen bilgilerin her zaman tam resmi görme imkânı sağlayamadığı incelemelerdendir.) daha faydalı olabilir⁴⁴¹.

2.7.4. Güvenli Limanlar (Safe Harbours)

Emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasında ortaya çıkan bazı zorluklar, şartlara uygun mükelleflerin açık ve dikkatli bir şekilde tanımlanmış işlemlerle bağlantılı olarak önceden belirlenmiş bir dizi basit transfer fiyatlandırması kurallarını uygulamayı seçebilecekleri veya genel transfer fiyatlandırması kurallarını uygulamadan muaf tutulabilecekleri koşullar sağlanarak önlenebilir. İlk durumda, bu kurallara göre

⁴³⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.80., s.199.

⁴⁴⁰ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.82., s.199.

⁴⁴¹ United Nations, **Handbook on Dispute Avoidance and Resolution of Tax Disputes**, 2021, s. 60.

belirlenen fiyatlar, bu kuralları açıkça benimseyen vergi idareleri tarafından otomatik olarak kabul edilecektir. Bu seçmeli hükümlere genellikle “güvenli limanlar” denir⁴⁴².

İlk OECD Rehberi (1995)’nde güvenli liman kurallarına ilişkin ifade edilen görüş genellikle olumsuzdur⁴⁴³. Güvenli limanların, transfer fiyatlandırmasına uyumu ve yönetimi basitleştirebilirken, güvenli liman kurallarının kontrol edilen işlemlerde bulunan şirketlerin fiyatlandırma kararları üzerinde ters etkiler yaratacak temel sorunları ortaya çıkarabileceği; tek taraflı güvenli limanların, güvenli liman uygulayan ülkenin vergi gelirleri ile güvenli limanı seçen mükelleflerle kontrollü işlem yapan ilişkili kuruluşlarının vergi gelirlerini olumsuz etkileyebileceği öne sürülmüştür⁴⁴⁴. Ayrıca, güvenli limanların emsallere uygunluk ilkesiyle uyumlu olamayabileceği iddia edilmiş; bu nedenle de transfer fiyatlandırmasında güvenli limanların kullanılmasının tavsiye edilmediği ifade edilmiştir⁴⁴⁵.

Bu genel olumsuz düşüncelere rağmen, birçok ülke güvenli liman kurallarını benimsemiş⁴⁴⁶; bu kuralları genellikle daha küçük vergi mükelleflerine ve/veya daha az karmaşık işlemlere uygulanmasını sağlamıştır⁴⁴⁷.

OECD daha sonra görüşünü değiştirmiş⁴⁴⁸; yeni görüşü, güvenli limanlar dikkatli bir şekilde tespit edildiğinde ve güvenli liman rejimlerinden kaynaklanabilecek sorunlardan kaçınmak için çaba gösterildiğinde, güvenli limanların faydalarının ilgili endişelerden daha ağır basacağı ve hem vergi idareleri hem de vergi mükellefleri tarafından genellikle olumlu olacağı yönündedir⁴⁴⁹.

OECD’ye göre, transfer fiyatlandırması müessesinde güvenli liman belirli bir vergi mükellefi kategorisine veya işlemlere uygulanan ve şartlara uyan vergi

⁴⁴² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.101., s.204.

⁴⁴³ Thomas W. Giegerich, “Transfer Pricing Safe Harbors- An Idea Whose Time Has Come”. **International Tax Journal**, vol. 43, no. 5, September-October 2017, s. 36.

⁴⁴⁴ OECD, Revised Section E on Safe Harbours in Chapter IV of The Transfer Pricing Guidelines, 16 May 2013, s. 4, <https://www.oecd.org/ctp/transfer-pricing/Revised-Section-E-Safe-Harbours-TP-Guidelines.pdf> (11 Mart 2022).

⁴⁴⁵ OECD, 16 May 2013, s. 4,

⁴⁴⁶ Thomas W. Giegerich, s. 36.

⁴⁴⁷ OECD, 16 May 2013, s. 4.

⁴⁴⁸ Thomas W. Giegerich, s. 36.

⁴⁴⁹ OECD, 16 May 2013, s. 4.

mükelleflerini ülkenin genel transfer fiyatlandırması kurallarının dayattığı belirli yükümlülüklerden kurtaran bir hükümdür. Güvenli liman, genel transfer fiyatlandırması rejimi kapsamındaki yükümlülüklerin yerine daha basit yükümlülükler getirmektedir⁴⁵⁰.

Genel olarak, güvenli limanların kurulmasının emsallere uygunluk ilkesinin daha kolay uygulanması için başka bir yararlı araç olma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir⁴⁵¹. Solilová göre, güvenli limanların başlıca faydaları şunlardır: uyumluluğu basitleştirmek, uyum maliyetlerini azaltmak, kesinlik sağlamak, idari kaynakların daha karmaşık veya daha yüksek riskli işlemlerin ve vergi mükelleflerinin incelenmesine yönlendirilmesi ve minimum inceleme gereksinimleri⁴⁵².

Diğer taraftan OECD'ye göre, bütün bu olumlu yanlarına rağmen güvenli limanların çok karmaşık ve yüksek riskli transfer fiyatlandırması konuları için OECD Rehberinin hükümleri kapsamında emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması durumuna göre daha uygulanabilir bir alternatif sağlama olasılığı yoktur⁴⁵³.

2.7.5. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları (Advance Pricing Arrangements)

Peşin fiyatlandırma anlaşması (PFA), kontrol edilen işlemlerden önce, belirli bir süre boyunca bu işlemler için uygulanacak transfer fiyatlandırmasının belirlenmesi için uygun bir dizi kriteri (örneğin, yöntem, emsal bedeller, bunlara ilişkin uygun düzeltmeler, gelecekteki olaylara ilişkin kritik varsayımlar) belirleyen bir anlaşmadır⁴⁵⁴. Bir PFA, bir vergi mükellefi tarafından resmi olarak başlatılır ve vergi mükellefi ile bir veya daha fazla vergi idaresi arasında müzakerelerin yapılmasını gerektirir. PFA'ları ile transfer fiyatlandırması sorunlarını çözmek için geleneksel idari, adli ve anlaşma mekanizmalarını desteklemesi amaçlanmaktadır. PFA'ları, geleneksel mekanizmalar başarısız olduğunda veya uygulanması zor olduğunda en çok faydayı sağlayabilirler⁴⁵⁵.

⁴⁵⁰ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.102., s. 204-205.

⁴⁵¹ Karel Brychta, Michal Istok, Aleksandra Sulik-Gorecka ve Veronika Poreisz, s. 45

⁴⁵² Solilová, V., Transfer pricing and safe harbours, Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 61(7), 2013, ss. 2757–2768 (aktaran: Karel Brychta, Michal Istok, Aleksandra Sulik-Gorecka ve Veronika Poreisz, s. 45)

⁴⁵³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.132., s.212.

⁴⁵⁴ United Nations, Handbook on Dispute Avoidance and Resolution of Tax Disputes. 2021, s.40.

⁴⁵⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.134., s.213.

Bunun yanında, karşılıklı anlaşma usulüne ilişkin davaların büyük bir kısmının transfer fiyatlandırmasıyla ilgili olmasından dolayı, anlaşmazlıkları önlemede de etkili bir araç olabilir⁴⁵⁶.

OECD, Matrahın Aşındırılması ve Kârın Aktarılmasına İlişkin Eylem Planı (BEPS Eylem Planı)⁴⁵⁷'nin 14. Eylemi⁴⁵⁸ uyarınca antlaşmalarla ilgili anlaşmazlıkların zamanında, etkili ve verimli bir şekilde çözülmesini sağlamak için ülkelerin yeterli kapasitelere sahip oldukları anda ikili PFA programlarını uygulamalarını tavsiye etmektedir; çünkü, PFA'ların her iki anlaşma ortağının yetki alanında daha yüksek düzeyde kesinlik sağlayacağı, çifte vergilendirme olasılığını azaltacağı ve transfer fiyatlandırması anlaşmazlıklarının ortaya çıkmadan önlenmesini sağlayacağı değerlendirmesini yapmaktadır⁴⁵⁹.

OECD Rehberinde belirtildiği üzere, ülkeler mükellefleriyle yaptıkları PFA'lara Karşılıklı Anlaşma Usulü'nden feragat etme şartı koymamalıdır; ayrıca, PFA'ları da değiştirilemez bir anlaşma olarak görmemelidirler⁴⁶⁰.

Vergi idareleri, PFA'ları özellikle küresel menkul kıymetler ve emtia ticareti operasyonları bağlamında ortaya çıkan kâr dağıtımı veya gelirin ilişkilendirilmesi konularında ve ayrıca çok taraflı maliyet katkı anlaşmalarının ele alınmasında yararlı bulabilirler. PFA kavramı, bölüşüm sorunları, işyeri ve şube operasyonları ile ilgili OECD Model Vergi Anlaşması'nın 7. maddesi kapsamında gündeme gelen sorunların çözümünde de faydalı olabilir.⁴⁶¹

⁴⁵⁶ United Nations, Handbook on Dispute Avoidance and Resolution of Tax Disputes. 2021, s.40.

⁴⁵⁷ OECD, Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting, OECD, 2013 <http://dx.doi.org/10.1787/9789264202719-en> (11 Mart 2022)

⁴⁵⁸ "14. Eylemin konusu: Vergisel uyumsuzlukların çözümünde kullanılan mekanizmaları (Karşılıklı anlaşma usulü ve tahkime başvurma) daha etkin hale getirme; Öngörülen çalışma: OECD Model Vergi Anlaşmasında değişiklikler yapmak" Ramazan Biçer ve Mehmet Erginay, "OECD Matrahın Aşındırılması ve Kârın Aktarılması Eylem Planı ve Türkiye'ye Etkileri," **Vergi Sorunları Dergisi**, Kasım 2015, s. 56.

OECD bu eyleme ilişkin sonuç raporunu 2015 yılında yayımlamıştır. Ayrıntılı okuma için bkz: OECD, Making Dispute Resolution Mechanisms More Effective, Action 14- 2015 Final Report, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD, 2015., <http://dx.doi.org/10.1787/9789264241633-en> (11 Mart 2022)

⁴⁵⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.134., s.213.

⁴⁶⁰ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.140., s.214.

⁴⁶¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.142., s. 215.

OECD, vergi idarelerinin PFA ile vergi mükelleflerinin anlaşmanın şartlarına uygun işlem yaptıkları sürece transfer fiyatlandırması düzeltilmesi yapılmayacağına dönük olarak kendi yetki alanlarındaki ilişkili şirketlere güvence vermeleri gerektiğini, vurgulamaktadır⁴⁶².

OECD'ye göre, PFA vergi mükelleflerinin talebi doğrultusunda belirli ilişkili şirketlerle olan işlemlere ya da bazı ilişkili işlemlerle sınırlandırılabilir. PFA gelecek dönemlere ilişkin olacak olup, zaman aşımına uğramamış geçmiş dönemlerde yapılmış benzer işlemlere de uygulanması mümkündür. Ancak PFA'larının geçmiş dönemlere uygulanabilmesi için mükellefin ve anlaşmanın tarafı bir başka ülke bulunması halinde o ülkenin de kabulü gerekmektedir⁴⁶³.

Ayrıca OECD'ye göre, PFA anlaşma sürecinde sunulan belgelerin gerçeği yansıtmadığının ve sahtekârlık olduğunun ya da mükellefin anlaşma koşullarına uymadığının tespit edilmesi durumunda, PFA'nın, geçmişe dönük olarak bile, geçersiz sayılması gerekmektedir⁴⁶⁴. Ayrıca OECD Model Vergi Anlaşması'nın 25. maddesinde açıkça belirtilmese de anlaşmaya taraf olanlardan birinin yetkili makamının dahil olduğu PFA'lar, karşılıklı anlaşma usulü kapsamında değerlendirilmelidir. Bu maddenin 3. paragrafı uyarınca, yetkili makamlar Anlaşmanın yorumlanması veya uygulanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan herhangi bir zorluk veya şüpheyi karşılıklı anlaşma yoluyla çözmeye çaba göstereceklerdir⁴⁶⁵.

2.7.6. Tahkim (Arbitration)

Ekonomik gelişmelerin ve ticaretin uluslararası boyutunun artması neticesinde ÇUI sayısı artmış ve vergi anlaşmazlıkları da çok yönlü hale gelmiş, sadece vergi mükellefi ile yetki alanında faaliyet gösterdiği vergi idaresi arasında olmaktan çıkmış ülkeler arası çözüme kavuşturulması gereken sorunlar haline gelmiştir.

⁴⁶² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.146., s. 216.

⁴⁶³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.147., s. 216.

⁴⁶⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.149., s. 217.

⁴⁶⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.150., s. 217.

Hukukun çeşitli alanlarında, uluslararası tahkim, devletler arasında özel tarafları içeren uluslararası uyuşmazlıkların çözümü için uzun süredir kullanılmasına karşılık, uluslararası vergi tahkimi oldukça yenidir. Gerçek başlangıç noktası, OECD'nin OECD Model Anlaşması'nın 25 maddesine bir tahkim mekanizmasını dahil etmesidir⁴⁶⁶. OECD Model Vergi Anlaşması'nın 2008 yılında yapılan güncellemesiyle 25. maddeye yetkili makamların iki yıl içinde anlaşmaya varamadığı durumlarda, çözüme kavuşturulmayan sorunların davada temsil edilen kişinin talebi üzerine tahkim⁴⁶⁷ sürecinde çözüleceğini öngören 5. paragraf⁴⁶⁸ eklenmiştir⁴⁶⁹. Bu paragraf vergi idareleri arasındaki vergi anlaşmalarının yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin sınır ötesi anlaşmazlıkların idari çözümünde karşılıklı anlaşma prosedürlerini (MAP'ler) tamamlayıcı mahiyettedir⁴⁷⁰. OECD'ye de göre, 25. maddenin 5. paragrafı kapsamındaki tahkim, karşılıklı anlaşma usulünün ayrılmaz bir parçasıdır⁴⁷¹ ve devletler arasındaki vergi anlaşması anlaşmazlıklarının çözümü için alternatif bir yol oluşturmamaktadır. 25. Maddeye ilişkin Yorumun 63-85. paragrafları da karşılıklı anlaşma usulünün tahkim aşamasına ilişkin yol göstericidir⁴⁷².

⁴⁶⁶ Pasquale Pistone, "General Report", Michael Lang (Ed.). **Tax Treaty Arbitration** içinde, IBFD, 2020, s. 1.

⁴⁶⁷ Tahkim, taraflarca kararlaştırılan ve sözleşme kapsamında özel bir hâkim veya hakeme tahkim kararı vererek bir uyuşmazlığı çözüme görevinin verildiği bir durum olarak tanımlanabilir. Tahkim anlaşmazlığın hızlı bir çözüm yoludur. Ayrıntılı okuma için: OECD, Arbitration and Competition, 2010, s. 7, <https://www.oecd.org/daf/competition/abuse/49294392.pdf> (11 Mart 2022)

⁴⁶⁸ United Nations, **Handbook on Dispute Avoidance and Resolution of Tax Disputes**, 2021, s.234; OECD Model Vergi Sözleşmesi'nin 25. maddesinin 5. paragrafı, Birleşmiş Milletler Model Vergi Sözleşmesi'nin 25. maddesinin (alternatif B) 5. paragrafına büyük ölçüde benzerdir.

⁴⁶⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.178., s. 228.

⁴⁷⁰ Pasquale Pistone, "General Report", Michael Lang (Ed.). **Tax Treaty Arbitration** içinde, IBFD, 2020, s. 1.

⁴⁷¹ United Nations, **Handbook on Dispute Avoidance and Resolution of Tax Disputes**, 2021, s.231: Karşılıklı anlaşma usulü, mevcut bir karşılıklı anlaşma usulünü programına sahip ülkelerde getirilen davaların çoğunu çözüme genel olarak başarılı olmasına rağmen, bazı ülkeler karşılıklı anlaşma usulü sürecine zorunlu bir tahkim mekanizmasını dahil etmeye karar vermiştir.

⁴⁷² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.178., s. 225.

3. BÖLÜM

TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN ABD DÜZENLEMELERİ VE EMSAL BEDELİN TESPİTİNE İLİŞKİN BELİRLENEN YÖNTEMLER

3.1. TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

3.1.1. Genel Olarak

Transfer fiyatlandırması, ABD’de üzerinde önemle durulan ekonomik konulardan biridir⁴⁷³. Bunun başlıca nedeni bütün dünyada faaliyet gösteren ÇÜİ’ler arasında ABD menşei olanların sayıca fazla olmasıdır⁴⁷⁴. Bunun yanında ana merkezi diğer ülkelerde bulunan ÇÜİ’ler açısından ABD’nin önemli bir pazar olması nedeniyle ABD mevzuatına uyum bu şirketler için de önemli bir konudur⁴⁷⁵.

ABD’de transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler kısa sürede yapılmamıştır. İlk olarak, akademisyenler tarafından yapılan araştırmalarda, “kâr paylaşırma sorunlarının” uluslararası düzeyde değil, federal hükümet sistemleri içinde yerel düzeyde ortaya çıktığı gözlemlenmiştir⁴⁷⁶. Zaman içinde çok uluslu şirketlerin yaygınlaşması nedeniyle⁴⁷⁷, yüksek transfer fiyatları kullanan yabancı şirketlerin vergiden kaçınması, ABD’deki ilişkili şirketlerine yüksek transfer fiyatlarıyla mal satan yabancı şirketlerin, ABD’deki ilişkili şirketlerinin kârını yapay olarak azaltmaları

⁴⁷³ Ahmet Kemal Çelebi, Pelin Mastar Özcan, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamaları: Seçilmiş Ülkeler Açısından Bir Değerlendirme”, **Manisa Celal Bayar Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:24, Sayı:2, 2007, s. 288.

⁴⁷⁴ Kimberly A. Clausing, “Tax-Motivated Transfer Pricing and U.S. Intrafirm Trade Prices”, **Journal of Public Economics**, sayı: 87, Eylül 2003, s. 2207 (Aktaran: Ali Terzi, Nurettin Köse, “Bir vergi Planlama Aracı Olarak Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Haziran 2016, ss. 77): ‘Yapılan araştırmalara göre ABD’nin dış ticaret hacminin yaklaşık olarak %40’ının ÇÜİ grubunda yer alan şirketlerin kendi aralarında yaptıkları ticari faaliyetlerden oluşmaktadır.’

⁴⁷⁵ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1056, <https://www.pwc.com/internationaltp> (19.03.2021)

⁴⁷⁶ John JA Burke, s. 616.

⁴⁷⁷ John JA Burke, s. 616.

Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük bir siyasi sorun yaratmıştır⁴⁷⁸. Bunun bir sonucu olarak, ABD Kongresi de hem şirketlerin çifte vergilendirilmesinin hem de yerleşik ana şirketlerin kurdukları yabancı iştirakler aracılığıyla gelirlerini düşük göstermelerinin önüne geçmek amacıyla yasalar çıkarmıştır⁴⁷⁹.

Bu bağlamda ilişkili şirketler arasındaki işlemlerde oluşan gelir ve giderlerin dağıtımına ilişkin olarak komisyon üyelerine yetki verilmesi durumu ilk olarak 1917 yılındaki Savaş Gelirleri Anlaşması'nda (The War Revenue Act of 1917) görülmektedir⁴⁸⁰. Diğer bir ifade ile 1917 gibi erken bir tarihte İç Gelir Yönetimi [The Internal Revenue Service⁴⁸¹ (IRS)] ilişkili şirketler arasındaki gelir ve giderleri bölüştürme ve ilişkili şirketlerin konsolide beyanname vermelerini isteme yetkisine sahip olmuştur. Günümüzdeki transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerin ilk hallerinin yürürlüğe girme tarihleri de 1921 ve 1928 yıllarıdır⁴⁸².

ABD Kongresi, çok uluslu şirketlerin kazançlarının, kârlarının, gelirlerinin, kesintilerinin ve sermayelerinin ilgili şirketler arasında doğru bir şekilde paylaştırılmasının sağlanabilmesi için konsolide muhasebe raporları hazırlamalarını zorunlu kılan bir yasayı 1921'de çıkarmış; 1928'de de bu yasayı yeniden düzenlemiştir⁴⁸³.

İç Gelir Kanunu [Internal Revenue Code (IRC)]'na 1928 yılında eklenen 45. madde⁴⁸⁴ ile 'ilişkili şirket kazançlarının', 'kazançların birleştirilmesi' bölümünden (240 No'lu bölüm) çıkartılarak bağımsız bir bölümde yer verilmesi sağlanmıştır⁴⁸⁵. Bu eklenen madde hükümlerinde, IRS Komiserine gelirin beyanlara doğru yansımalarının sağlanması ve vergiden kaçınmanın önlenmesi için gerekli olduğu ölçüde ilgili tarafların

⁴⁷⁸ Maher, Stickney ve Weil, s. 402.

⁴⁷⁹ John JA Burke, s. 616.

⁴⁸⁰ Tuncay Kapusuzoğlu, "Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Olarak ABD'de Yapılan Düzenlemeler (I)", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 214, Haziran 1999.

⁴⁸¹ IRS hakkında geniş bilgi için bkz: <https://www.irs.gov/about-irs>, (11 Mart 2022)

⁴⁸² IRS, Report on the Application and Administration of Section 482, April 21, 1999, s. 26. (<https://www.ibfd.org/IBFD-Products/Journal-Articles/International-Transfer-Pricing-Journal/collections/itpj/pdf/itpj059909.pdf>) (17.03.2021)

⁴⁸³ John JA Burke, "Re-Thinking First Principles of Transfer Pricing", Virginia Tax Review, Vol. 30:613, s. 616.

⁴⁸⁴ Carl F. Steiss ve Luc Blanchette, "The International Transfer-Pricing Debate" **Canadian Tax Journal**, vol. 43, no. 5, 1995, s. 1570.

⁴⁸⁵ LaMont, Howard. "Multinational Enterprise, Transfer Pricing, and the 482 Mess" **Columbia Journal of Transactional Law**, vol. 14, no. 3, 1975, s. 385.

hesaplarında düzeltmeler yapma yetkisi verilmiş ve ilgili tarafların elde ettiği “gerçek vergilendirilebilir gelirlerini” en üst makamın (Komiserin) belirlemesine izin verildiği açık olarak ifade edilmiştir⁴⁸⁶. Bu bağlamda Kongre, 1928’deki bu düzenlemeyle IRS’e vergilerden kaçınmak amacıyla yapılan gelirin düşük vergili ülkelere kaydırılmasını önlemek için kontrol edilen vergi mükellefleri arasında brüt gelir, kesinti ve kredi tahsis etmesine izin vermiştir⁴⁸⁷.

Söz konusu maddeye ilişkin olarak 1954 yılında değişiklikler yapılarak, transfer fiyatlandırmasını düzenleyen ve halen yürürlükte olan 482. maddenin⁴⁸⁸, ilk olarak IRC⁴⁸⁹’de yerini alması sağlanmıştır⁴⁹⁰. Bu madde, maddi olmayan varlıkların transferini daha fazla ayarlamak ve “gelirle orantılı” standardını eklemek amacıyla 1986 yılında değiştirilmiştir⁴⁹¹. Bu değişiklikle Kongre, 482. maddeye ‘maddi olmayan varlıklarla ilişkilendirilebilen gelirle orantılı’ gelir elde etmek amacıyla ilgili tarafların maddi olmayan varlıkların transferlerini şart koşan ikinci bir cümle eklemiştir⁴⁹².

Kongre, vergi mükelleflerine yeni bilgi raporlama ve kayıt tutma gereklilikleri uygulamak ve IRS’in gelir denetçilerine bu bilgilere daha fazla erişimini sağlamak amacıyla 1988 ve 1992 yılları arasında IRC’ye 6038A, 6038C ve 6503 (k) ’yi eklemiş ve 482’de değişiklik yapmıştır. Buna ek olarak Kongre, önemli transfer fiyatlandırması ayarlamalarında ceza uygulamak amacıyla IRC’ye 6662 (e) ve (h)’yi eklemiştir⁴⁹³.

⁴⁸⁶ IRS, Report on the Application and Administration of Section 482, April 21, 1999, s. 26. (<https://www.ibfd.org/IBFD-Products/Journal-Articles/International-Transfer-Pricing-Journal/collections/itpj/pdf/itpj059909.pdf>) (17.03.2021)

⁴⁸⁷ Franklin ve Myers, s. 75.

⁴⁸⁸ 26 United State Code Section 482: Allocation of income and deductions among taxpayers (Vergi mükellefleri arasında gelir dağılımı ve kesintiler)

⁴⁸⁹ 26 United State Code

⁴⁹⁰ 26 USC 482: Allocation of income and deductions among taxpayers, <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title26-section482&num=0&edition=prelim#regulations-note> (17.03.2021)

⁴⁹¹ Franklin ve Myers, s. 75.

⁴⁹² IRS, Report on the Application and Administration of Section 482, April 21, 1999, s. 26. (<https://www.ibfd.org/IBFD-Products/Journal-Articles/International-Transfer-Pricing-Journal/collections/itpj/pdf/itpj059909.pdf>) (17.03.2021)

⁴⁹³ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1057.

IRC'nin 482. maddesindeki son değişiklikler 6 Ekim 1994'ten sonra başlayan hesap dönemleri için geçerli olmak üzere Temmuz 1994'te yayımlanmıştır⁴⁹⁴.

Günümüzde ABD'nin transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerindeki hiyerarşı, Türkiye'de mevcut olan hiyerarşıye benzerlik göstermektedir: Kanun (United States Code)⁴⁹⁵, Tebliğ (Regulation)⁴⁹⁶, Gelir Kararı-Sirküler (Revenue Ruling)⁴⁹⁷, Gelir Rehberleri (Revenue Procedurer)⁴⁹⁸ ve Özelge (Private Letter Ruling / (PLR)⁴⁹⁹.

⁴⁹⁴ Grand Thornton, **Global Transfer Pricing Guide 2015/16**, s. 161. <https://www.granthornton.global/globalassets/1.-member-firms/global/insights/article-pdfs/2016/global-transfer-pricing-guide-2015-16.pdf> (22 Mart 2022)

⁴⁹⁵ **United States Code (Kanun)**: Kongre tarafından kabul edilen ve Başkan tarafından imzalanan (veya Başkanın vetosunu aşan) federal kanunlar Birleşik Devletler Yasasında (U.S.C.) bir bütün olarak yer alır. (https://www.law.cornell.edu/wex/united_states_code) (15.03.2021)

Birleşik Devletler Yasası, Amerika Birleşik Devletleri'nin genel ve kalıcı yasalarının konularına göre kodlanmış halidir. Yasalar konularına göre 53 başlığa bölünmüş ve ABD Temsilciler Meclisi Hukuk Revizyon Danışmanı Ofisi tarafından yayımlanmıştır. ABD Yasası ilk olarak 1926'da yayımlanmıştır. Bir sonraki ana baskısı 1934'te ve sonraki ana baskılar 1934'ten bu yana altı yılda bir yayımlanmıştır. Baskılar arasında, en güncel bilgileri sunmak için yıllık kümülatif ekler yayımlanmaktadır. (<https://www.govinfo.gov/app/collection/uscode>) (15.03.2021)

⁴⁹⁶ **Regulation (Tebliğ)**: IRS ve Hazine Müdürlüğü tarafından yeni mevzuata rehberlik etmek veya mevcut İç Gelir Kanunu (Internal Revenue Code) bölümleri ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunları ele almak için tebliğ çıkarmaktadır. Tebliğler, yasalara uyma konusunda talimatları ve yorumları içermektedir ve Resmî Gazete (Federal Register)'de yayımlanır. Genel olarak, düzenlemeler ilk olarak Önerilen Kural Oluşturma Bildirimi'nde (NPRM) önerilen biçimde yayımlanır. Yazılı yorumlar ve hatta kamuya açık bir toplantı yoluyla halkın katkısı tamamen değerlendirildikten sonra nihai bir düzenleme veya geçici bir düzenleme, yine Federal Register'da Hazine Kararı (TD) olarak yayımlanır. (<https://www.irs.gov/newsroom/understanding-irs-guidance-a-brief-primer>) (15.03.2021)

⁴⁹⁷ **Revenue Ruling (Gelir Kararı- Sirküler)**: İç Gelir Kanunu'nun, ilgili kanunların, vergi anlaşmalarının ve tebliğlerinin IRS tarafından yapılan Resmî bir yorum olup, Kanunun belirli durumlara nasıl uygulanacağına dair IRS'in vardığı sonuçlardır. Gelir kararları, vergi mükelleflerinin, IRS personelinin ve vergi uzmanlarının bilgilendirilmesi ve rehberlik amacıyla İç Gelir Bülteninde (IRB) yayımlanmaktadır. Örneğin, bir gelir kararı, vergi mükelleflerinin belirli otomobil masraflarını düşebileceğini düzenleyebilir. (<https://www.irs.gov/newsroom/understanding-irs-guidance-a-brief-primer>) (15.03.2021). Gelir Kararları yalnızca Ulusal Ofis tarafından verilmekte ve vergi mükellefleri, Gelir İdaresi yetkilileri ve diğer ilgili diğer kişilerin bilgi ve rehberliği için yayımlanmaktadır. (26 CFR § 601.601 - Rules and regulations, (2) Objectives and standards for publication of Revenue Rulings and Revenue Procedures in the Internal Revenue Bulletin, (i)(a) A Revenue Ruling, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/601.601>) (12.03.2021).

⁴⁹⁸ **Revenue Procedure (Gelir Rehberi)**: vergi mükelleflerinin veya diğer kamu mensuplarının İç Gelir Kanunu, ilgili kanunlar, vergi anlaşmaları ve tebliğler uyarınca haklarını veya görevlerini etkileyen ve kamuoyunun bilgisi dahilinde olması gereken bir prosedürün Resmî ifadesidir. İç Gelir Bülteninde de yayımlanmaktadır. Bir gelir kuralı genellikle IRS yorumunu belirtirken, bir gelir rehberi iade dosyalama veya IRS'in pozisyonuyla ilgili diğer talimatları sağlar. Örneğin, bir gelir rehberi, belirli otomobil masraflarını mahsup etme hakkına sahip olanların, fiili işletme giderlerini hesaplamak yerine belirli bir kilometre oranı uygulayarak bunları nasıl hesaplamaları gerektiğini belirleyebilmektedir. (<https://www.irs.gov/newsroom/understanding-irs-guidance-a-brief-primer>) (15.03.2021), (26 CFR § 601.601 - Rules and regulations, (2) Objectives and standards for publication of Revenue Rulings and Revenue Procedures in the Internal Revenue Bulletin, (i) (b) A Revenue Procedure <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/601.601>, (12.03.2021)

⁴⁹⁹ **Private Letter Ruling (Özelge) veya PLR**: vergi kanunlarını vergi mükellefinin belirli gerçeklerine uygulayan ve yorumlayan vergi mükellefine verilen yazılı bir beyandır. Belirli bir işlemin federal vergi sonuçlarını, işlem tamamlanmadan veya vergi mükellefinin beyannamesi sunulmadan önce kesin olarak tespit etmek için bir PLR düzenlenir. Bir vergi mükellefi tarafından sunulan yazılı bir talebe yanıt olarak bir PLR düzenlenir ve vergi mükellefi talepte önerilen işlemi tam ve doğru bir şekilde açıklarsa ve işlemi açıklanan şekilde gerçekleştirirse IRS için bağlayıcıdır. Diğer vergi mükellefleri veya IRS personeli bir PLR'ye emsal olarak kullanamaz. PLR'ler genellikle, verildiği vergi mükellefini tanımlayabilecek tüm bilgiler kaldırıldıktan sonra kamuoyuna duyurulur. (<https://www.irs.gov/newsroom/understanding-irs-guidance-a-brief-primer>) (15.03.2021)

Kanunlar ve tebliğler Resmî Gazete (Federal Register⁵⁰⁰)’de yayımlanırken, diğerleri İç Gelir Bülteni (Internal Revenue Bulletin⁵⁰¹)’nde yayımlanmaktadır.

ABD’de transfer fiyatlandırması kuralları da dahil olmak üzere tüm federal vergi yasalarına ilişkin düzenleyici metinleri çıkarmaktan⁵⁰² ve bunların uygulanmasından sorumlu kurum ABD Hazine Bakanlığı’na bağlı olarak çalışan IRS’dir⁵⁰³. IRS içinde ise, Büyük İşletme ve Uluslararası Bölümün Anlaşma ve Transfer Fiyatlandırması Operasyonları Uygulama Alanı, transfer fiyatlandırması konularında birincil sorumluluğa sahiptir⁵⁰⁴.

ABD’de transfer fiyatlandırması işlemlerine ilişkin en temel yasal düzenleme IRC’nin 482. maddesi⁵⁰⁵ olup⁵⁰⁶, alt düzenlemeler bu maddeye dayanarak yapılmaktadır⁵⁰⁷. Bu maddenin yürürlükteki son hali aşağıdaki gibidir:⁵⁰⁸

“Aynı çıkar birliği tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak sahip olunan veya kontrol edilen iki veya daha fazla kuruluş, ticarethane veya işletme (şirket olsun veya

⁵⁰⁰ <https://www.federalregister.gov/>

⁵⁰¹ Internal Revenue Bulletin (IRB) (İç Gelir Bülteni), daha önce yayımlanan herhangi bir kararın veya rehberin yerini alan, geçersiz kılan, değiştiren, düzelteren veya etkileyen tüm kararlar ve rehberler beyanları dahil olmak üzere, İç Gelir İdaresi’nin Resmî karar ve rehberlerinin yayımlanması için İç Gelir İdaresi Komiserinin yetkili aracıdır. 26 CFR § 601.601 - Rules and regulations, (2) Objectives and standards for publication of Revenue Rulings and Revenue Procedures in the Internal Revenue Bulletin, (ii) (a) The Internal Revenue Bulletin, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/601.601>, (12.03.2021)
<https://apps.irs.gov/app/picklist/list/internalRevenueBulletins.html>

⁵⁰² Rasoul H. Tondkar, Wendy W. Achilles ve Joyce van de Laan Smith. “Transfer Pricing Practices and Regulatory Actions in The U.S. and U.K.: A Cross-Country Comparison and Analysis”. **Advances in International Accounting**, Volume 18, 2005, s.201.

⁵⁰³ Adnan Islam, **International Taxation**, AICPA, 2019, s. 8.3.

⁵⁰⁴ Adnan Islam, s. 8.3.

⁵⁰⁵ Bu madde, IRC’nin IRS’e en geniş yetkiler veren maddesidir (Reuven S. Avi-Yonah, **International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime**, Cambridge, 2007, s. 103); Birçok eyalet vergi dairesi de IRS de Kanun Bölüm 482’de verilene benzer ayarlamalar yapma konusunda takdir yetkisine sahiptir. Giderek artan bir şekilde, bu yetkiyi kullanmakta ve vergi mükelleflerinden şirketler arası işlemler için transfer fiyatlarını gerekçelendirmelerini talep etmektedirler. Örneğin, New York Eyaleti kanunu uyarınca, bir vergi mükellefi ile başka bir şirket arasında, vergi mükellefinin eyalet içindeki işini, gelirini veya sermayesini yersiz veya yanlış bir şekilde yansıtan bir ayarlama varsa, New York vergi dairesi 482. madde kapsamındaki benzer düzeltmeler yapabilir veya ilişkili vergi mükelleflerini, “uyumsuzluğu” düzeltmek için gerektiğinde, genellikle federal konsolide getirilere eşdeğer birleşik raporlar sunmaya zorlayabilir (Rosen, Jay M. ve James W. Wetzler. “The Use of Transfer Pricing Analysis for State Tax Purposes”. **Journal of State Taxation**, vol. 16, no. 3, Winter 1998, s. 1-2).

⁵⁰⁶ Lorraine Eden, **Taxing Multinationals: Transfer Pricing and Corporate Income Taxation in North America**, University of Toronto Press, 1998, s. 384.

⁵⁰⁷ Franklin ve Myers, s. 74

⁵⁰⁸ 26 USC 482: Allocation of income and deductions among taxpayers, <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title26-section482&num=0&edition=prelim#regulations-note> (17.03.2021)

olmasın, Birleşik Devletlerde kurulmuş olsun veya olmasın ve bağlı olsun veya olmasın) her durumda, Bakanlık, vergi kaçakçılığını önlemek veya net bir şekilde geliri yansıtmak için bu tür bir dağıtım, bölme veya tahsisin gerekli olduğuna karar verirse, toplam geliri, kesintileri, kredileri veya ödenekleri bu tür kuruluşlar, ticarethaneler veya işletmeler arasında dağıtabilir, bölüştürebilir veya tahsis edebilir. Maddi olmayan varlığın herhangi bir devri (veya lisansı) durumunda [(367 (d) (4) maddesinin anlamı dahilinde], söz konusu devir veya lisansa ilişkin gelir, maddi olmayan varlığa atfedilebilen gelirle orantılı olacaktır. Bu bölümün amaçları doğrultusunda, Bakanlık, bu tür transferlerin en güvenilir değerlendirme yönteminin belirlediği yöntem olduğuna karar verirse, Bakanlık, maddi olmayan varlık devirlerinin (diğer mal veya hizmetlerle devredilen maddi olmayan varlıklar dahil) toplu olarak değerlemesini veya böyle bir devrin bu tür bir devire gerçekçi alternatifler temelinde değerlendirilmesini isteyecektir.”

Transfer fiyatlandırmasını düzenleyen yukarıdaki ana maddenin yanında IRC’de yer alan transfer fiyatlandırmasına ilişkin diğer maddeler ve düzenledikleri alanlar aşağıdaki gibidir:

- 6038A⁵⁰⁹, 6038C⁵¹⁰: kayıt tutma gereklilikleri ile raporlama ve IRS gelir denetçilerinin bunlara erişimini sağlama ve ibraz etme ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.
- 6662 (e)⁵¹¹ ve (h)⁵¹²: Ceza uygulamasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir⁵¹³.

⁵⁰⁹ 26 U.S. Code § 6038A - Information with respect to certain foreign-owned corporations, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/6038A>, (19.03.2021).

⁵¹⁰ 26 U.S. Code § 6038C - Information with respect to foreign corporations engaged in U.S. business, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/6038C>, (19.03.2021).

⁵¹¹ Kanun'un 662(e) maddesi, transfer fiyatlarını tanımlanmış önemli miktarlarda yanlış beyan eden vergi mükelleflerine büyük cezalar uygulamaktadır. [David G. Broadhurst, “The OECD Transfer-Pricing Report”. **Canadian Tax Journal**, vol. 43, no.1, 1995, s.143]

⁵¹² 26 U.S. Code § 6662 - Imposition of accuracy-related penalty on underpayments, <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/26/6662> (19.03.2021).

⁵¹³ John S. Nolan, “U.S. Final Transfer Pricing Regulations”, **University of Miami Law Review**, vol. 50, no. 3, April 1996, ss. 537.

Transfer fiyatlandırmasıyla ilgili yasal düzenlemelerin uygulanmasına ilişkin olarak IRS tarafından düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerden olan ‘Regulation’lar (ABD Tebliğleri), ülkemizde Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından çıkarılan ‘genel tebliğ’lerle aynı mahiyettedirler.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin maddelerin uygulanmasına ilişkin olarak 1935'te çıkarılan düzenlemelerle ‘emsallere uygun işlem’ kavramının tanımı daha açık hale getirilmiş ve bu düzenlemeler 1968’e kadar aynı kalmıştır⁵¹⁴. Diğer bir ifade ile düzenlemeler, ana maddenin uygulanmasında ‘emsallere uygunluk’ standardını 1935'ten beri kullanmaktadır⁵¹⁵.

Diğer taraftan 1968 yılında yayımlanan transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerde, belirli fiyatlandırma yöntemleri ve belirli şirketler arası işlem türleri için ek kurallar dahil olmak üzere, emsallere uygunluk standardının uygulanmasına ilişkin daha detaylı açıklamalarda bulunulmuştur⁵¹⁶.

Yürürlükte olan transfer fiyatlandırması genel tebliğleri (Regulations) aşağıdaki gibidir⁵¹⁷:

- Hazine Genel Tebliği Bölüm (Treasury Regulation Section) 1.482⁵¹⁸
- Hazine Genel Tebliği Bölüm (Treasury Regulation Section) 1.6662⁵¹⁹

⁵¹⁴ Franklin ve Myers, s. 75.

⁵¹⁵ CliftonLarsonAllen, Transfer Pricing: History and Application of Regulations, <https://www.claconnect.com>, 19.03.2021.

⁵¹⁶ IRS, Report on the Application and Administration of Section 482, April 21, 1999, s. 26. (<https://www.irs.gov/IBFD-Products/Journal-Articles/International-Transfer-Pricing-Journal/collections/itpj/pdf/itpj059909.pdf>) (17.03.2021)

⁵¹⁷ EY, Worldwide Transfer Pricing Reference Guide 2019-20, s.671, https://www.ey.com/en_gl/tax-guides/worldwide-transfer-pricing-reference-guide-2020 (19.03.2021)

⁵¹⁸ https://www.ecfr.gov/cgi-bin/text-idx?SID=1c66fe4d3af5498aca10aa2961efcfdd&mc=true&node=se26.8.1_1482_60&rgn=div8 (19.03.2021)

⁵¹⁹ Ceza uygulamasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.6662-0>, (19.03.2021)

- Hazine Genel Tebliği Bölüm (Treasury Regulation Section) 1.6038A⁵²⁰

Genel tebliğlerin numaralarından da anlaşılacağı üzere, madde düzenlemelerine paralel numaralandırma yapılmış; her bir tebliğ, ilgili maddenin uygulanmasına açıklık getirmek amacıyla IRS tarafından Resmî Gazete (Federal Register)’de yayımlanmıştır.

Mevcut transfer fiyatlandırması uygulamasında, şirketlerin emsallere uygunluk ilkesine [Arm’s Length Standard (ALS)] göre iç fiyatları belirlemesi gerekmekte ve IRS bu fiyatları emsallere uygun bir bedeli yansıtacak şekilde yeniden belirleme yetkisine sahiptir. Belirli bir fiyatın belirlenmesi, üç kurala başvurulmasını gerektirmektedir. Birinci kural kategorisi, farklı türden işlemler için tek bir ‘emsaillere uygun bedel’ üretmek için çeşitli yöntemler ortaya koymaktadır⁵²¹. İkincisi, en iyi yöntem kuralı olup, belirli bir durumda hangi yöntemlerin kullanılması gerektiğini seçmek için bir kurallar dizisi sağlamaktadır⁵²². Üçüncüsü, düzenlemeler tüm gerçekler ve koşullar ışığında kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesini değerlendirmek için bir koşullar listesi⁵²³ sağlamaktadır⁵²⁴.

Bütün bunların yanında ABD’nin transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeleri OECD Rehberi ile yüksek oranda tutarlı ve uyumludur⁵²⁵. Bunun bir sonucu olarak da vergi mükelleflerinin çifte vergilendirmeden veya iki taraflı Peşin Fiyatlandırma Anlaşması [Advance Pricing Agreement (APA)]’dan yetkili makam muafiyeti talep etmesi durumunda, işlemin makul ve uluslararası ilkelere uygun olduğunu göstermek için

⁵²⁰ Kayıt tutma gereklilikleri ile raporlama ve IRS gelir denetçilerinin bunlara erişimini sağlama ve ibraz etme ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. https://www.ecfr.gov/cgi-bin/text-idx?SID=b136cf2209a51c2d45ca37f862913854&mc=true&node=se26.15.1_16038a_60&rgn=div8 (19.03.2021).

⁵²¹ 1.482-3 Methods to determine taxable income in connection with a transfer of tangible property, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> ve 1.482-4 Methods to determine taxable income in connection with a transfer of intangible property., https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2 (20.03.2021).

⁵²² 1.482-1 Allocation of income and deductions among taxpayers, (c) Best method rule, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1> (23.03.2021).

⁵²³ 1.482-1 Allocation of income and deductions among taxpayers, (c) Best method rule, (2) Determining the best method.

⁵²⁴ Glen Rectenwald, “A Proposed Framework for Resolving the Transfer Pricing Problem: Allocation the Tax Base of Multinational Entities Based on Real Economic Indicators of Benefit and Burden”, **Duke Journal of Comparative and International Law**, Vol 23:425, 2012, s. 432.

⁵²⁵ Grand Thornton, **Global Transfer Pricing Guide 2018: Understanding the global transfer pricing landscape, 2018**, s. 136. https://www.grant-thornton.ch/globalassets/1.-member-firms/switzerland/insights/pdf/2018/201805/180528_gti-tp-guide-2018.pdf (22 Mart 2022)

OECD Rehberi kullanılabilmektedir. Diğer taraftan IRS yurt içi işlemler için OECD Rehberi'nin uygulanmasını kabul etmemektedir⁵²⁶.

Diğer bir anlatımla, Gelir vergisi anlaşması kapsamındaki bir MAP veya ikili APA bağlamı dışında, IRS, OECD Transfer Fiyatlandırması İlkelerine atıfta bulunmaksızın, Bölüm 482 kapsamında kendi transfer fiyatlandırması kurallarını uygulamaktadır. Bununla birlikte, ABD, OECD Transfer Fiyatlandırması İlkelerinin geliştirilmesinde aktif bir katılımcısı olup, 482. Bölüm düzenlemeleri ile yönergelerinin tamamen tutarlı olduğu düşünülmektedir. MAP ve ikili APA davalarında, IRS, davayı diğer hükümetle müzakere etmek için OECD Transfer Fiyatlandırması Yönergelerini ortak bir referans noktası olarak görmektedir⁵²⁷.

3.1.2. Yasal Düzenlemenin Amacı ve Amaç Doğrultusunda ABD Tebliği'nde Yer Verilen Düzenlemeler

Yürürlükteki Kanun'un⁵²⁸ 482. maddesi, IRS'e vergi gelirlerinin doğru beyan edilmesini sağlamak amacıyla ilişkili şirketler arasında yapılan işlemlerden elde edilen gelirin dağıtımına müdahale ederek⁵²⁹ vergi mükelleflerinin gelirlerini, kesintilerini, kredilerini veya ödeneklerini ayarlama yetkisi vermektedir⁵³⁰. Ayrıca 482. maddenin uygulanmasına ilişkin düzenlemeler, genel olarak, malların, hizmetlerin veya maddi olmayan varlıkların transferini içeren şirketler arası işlemde bir bağlı teşebbüs tarafından diğerine uygulanan fiyatların, aynı koşullar altında aynı işlem için kontrol dışı vergi mükelleflerinin taraf olması durumunda gerçekleşecek sonuçlarla tutarlı sonuçlar vermesini sağlamayı amaçlamaktadır⁵³¹. Kısaca 482. maddenin ve ilgili düzenlemelerin

⁵²⁶ EY, Worldwide Transfer Pricing Reference Guide 2019-20, s. 671. ; IRS, transfer fiyatlandırması yasalarının ve düzenlemelerinin OECD Yönergeleri ile tamamen uyumlu olduğunu düşünmektedir. Yerel amaçlar için, OECD Yönergeleri destek sağlamamaktadır ve herhangi bir fiyatlandırma yönteminin uygulanmasıyla doğrudan ilgili olmayacaktır. Ancak, vergi mükellefleri yetkili makamların çifte vergilendirmeden veya ikili bir peşin fiyatlandırma anlaşmasından (APA) muafiyet talep etmeleri halinde, OECD Yönergeleri konuyla ilgilidir ve uluslararası ilkelere uygunluğu göstermek için kullanılabilir (Adnan Islam, s. 8.2.).

⁵²⁷ Adnan Islam, s. 8.3.

⁵²⁸ United State Code-26: Internal Revenue Code

⁵²⁹ Shay Menuchin ve Yariv Brauner. "United States", Michael Lang (Ed.). **GAARs – A Key Element of Tax Systems in the Post-BEPS World** içinde, IBFD, 2016, s. 712.

⁵³⁰ Higinbotham, Harlow N., David W. Asper, Philip A. Stoffregen ve Raymond P. Wexler. "Effective Application of the Section 482 Transfer Pricing Regulations" **Tax Law Review**, vol. 42, no. 2, Winter 1987, s. 300.

⁵³¹ <https://www.irs.gov/businesses/international-businesses/transfer-pricing> 19.03.2021.

amacı, vergi mükelleflerinin kontrol edilen işlemlerine atfedilebilen gelirleri doğru olarak kayıtlarına yansıtmasını sağlayarak⁵³² “gerçek vergilendirilebilir gelir” olarak emsallere uygun bir sonuca ulaşmak⁵³³ ve bu tür işlemlerden kaynaklanabilecek vergilerden kaçınılmaları önlemektir⁵³⁴.

Bu bağlamda 1.482 numaralı ABD Tebliği (Regulation), 482. madde uyarınca izlenecek genel ilkeleri ve yönergeleri ortaya koymaktadır. ABD Tebliği’nin 1.482-2 numaralı bölümü, krediler veya avanslar veya maddi malların kullanımını içeren kontrol edilen işlemler dahil olmak üzere, belirli durumlarda kontrol edilen vergi mükelleflerinin gerçek vergilendirilebilir gelirinin belirlenmesine yönelik kuralları içermektedir. Bunun yanında ABD Tebliği’nin 1.482-3 ila 1.482-6 arasındaki bölümleri de malın satışı ile ilgili durumlarda kontrol edilen vergi mükelleflerinin gerçek vergilendirilebilir gelirinin belirlenmesi için kuralları; 1.482-7T numaralı bölümü, 5 Ocak 2009 tarihinde veya sonrasında başlayan vergilendirilebilir yıllar için geçerli maliyet paylaşım hükümlerini ortaya koymaktadır. Ayrıca 1.482-8 numaralı bölümü, en iyi yöntem kuralının uygulanmasını gösteren örnekler sunmakta; 1.482-9 bölümü de hizmetlerin ifasını içeren durumlarda kontrol edilen vergi mükelleflerinin gerçek vergilendirilebilir gelirinin belirlenmesi için uygulanacak kuralları içermektedir⁵³⁵.

Transfer fiyatlandırması uygulamasına yön veren 1.482 no’lu ABD Tebliği (Bundan sonsa sadece ABD Tebliği olarak geçecektir.) ve diğer düzenlemelerde kullanılan **organizasyon, ticaret veya işletme, vergi mükellefi, kontrol altında olmak, kontrol edilen vergi mükellefi, grup, kontrol edilen grup ve kontrol edilen vergi mükellefleri grubu, işlem, kontrol edilen işlem veya kontrol edilen transfer, gerçek**

⁵³² 1.482-1 [Allocation](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1) of [income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1) and [deductions](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1) among taxpayers. (a) In general - (1) Purpose and scope, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1> (19.03.2021)

⁵³³ Robert Feinschreiber, General Principles and Guidelines. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 41.

⁵³⁴ Lorraine Eden, s. 385.

⁵³⁵ 1.482-1 [Allocation](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1) of [income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1) and [deductions](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1) among taxpayers. (a) In general - (1) Purpose and scope, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1> (19.03.2021)

vergilendirilebilir gelir ve kontrol dışı emsal kavramlarının ne anlama geldiği ise, bu Tebliğ'in 1.482-1.(4)(3)(i)⁵³⁶ bölümünde açıklanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Transfer fiyatlandırması ile ilgili konuların idaresi, kurumlar gelir vergisi sisteminin öz değerlendirmeye dayanması ve dolayısıyla ispat yükünün mükellefte olması ilkesine dayanmaktadır⁵³⁷.

⁵³⁶ 1.482-1.(4)(3)(i) bölümü için bkz: <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1> (19.03.2021).

Organizasyon, ticaretin veya işin organizasyonunun, operasyonunun veya yürütülmesinin yerine bakılmaksızın ve yerli ya da yabancı bir kuruluş olmasının önemi olmaksızın, muaf bir kuruluş olsun olmasın veya bir konsolide ABD gelir vergisi beyannamesi veren bir bağlı grubun üyesi olup olmadığına ya da konsolide bir ABD gelir vergisi beyannamesi vermeyen bağlı bir grubun üyesi olup olmadığına bakılmaksızın, bir şahıs şirketi, bir ortaklık, bir tröst, bir mülk, bir dernek veya bir şirket (her biri İç Gelir Yasasında veya bunun kapsamındaki düzenlemelerde tanımlandığı veya anlaşıldığı şekilde) çeşidine bakılmaksızın her türden bir organizasyonu içerir.

Ticaret veya işletme, ister tek başına ister başka bir şekilde sahip olunan olsun, organize olsun veya olmasın ve faaliyet yerine bakılmaksızın her türden bir ticaret veya ticari faaliyeti içerir.

Vergi mükellefi, herhangi bir dahili gelir vergisine tabi olsun veya olmasın, herhangi bir kişi, kuruluş, ticaret veya işletme anlamına gelir.

Kontrol altında olmak, uyum içinde veya ortak bir hedef veya amaçla hareket eden iki veya daha fazla vergi mükellefinin eylemlerinden kaynaklanan kontrol dahil olmak üzere, yasal olarak uygulanabilir olsun veya olmasın, her türden doğrudan veya dolaylı kontrolü içerir. Belirleyici olan, kontrolün biçimi ya da uygulama tarzı değil, gerçekliğidir. Gelir veya kesintiler keyfi olarak değiştirilirse, bir kontrol karanesi ortaya çıkar.

Kontrol edilen vergi mükellefi, aynı menfaatlerle doğrudan veya dolaylı olarak sahip olunan veya kontrol edilen iki veya daha fazla vergi mükellefinden herhangi biri anlamına gelir ve diğer vergi mükelleflerinin sahibi olan veya kontrol eden vergi mükellefini içerir. Kontrol dışı vergi mükellefi, aynı menfaatlerle doğrudan veya dolaylı olarak sahip olunmayan veya kontrol edilmeyen iki veya daha fazla vergi mükellefinden herhangi biri anlamına gelir.

Grup, kontrol edilen grup ve kontrol edilen vergi mükellefleri grubu, aynı menfaatlerle doğrudan veya dolaylı olarak sahip olunan veya kontrol edilen vergi mükellefleri anlamına gelir.

İşlem, herhangi bir varlığın (maddi veya maddi olmayan, gerçek veya kişisel olmasına bakılmaksızın) ya da paranın kullanım hakkının ya da herhangi bir menfaatinin ilişkin herhangi bir satış, devir, kiralama, lisans, kredi, avans, katkı veya herhangi bir şekilde devri anlamına gelir, ancak bu tür bir işlemin şartlarının Resmî olarak belgelendirilip belgelenmemesi bu tür işlemi etkiler. İşlem aynı zamanda herhangi bir hizmetin başka bir vergi mükellefi lehine veya adına gerçekleştirilmesini de içerir.

Kontrol edilen işlem veya kontrol edilen transfer, kontrol edilen aynı vergi mükellefi grubunun iki veya daha fazla üyesi arasındaki herhangi bir işlem veya transfer anlamına gelir. Kontrol dışı işlem terimi, kontrol edilen aynı vergi mükellefi grubunun üyesi olmayan iki veya daha fazla vergi mükellefi arasındaki herhangi bir işlemi ifade eder.

Gerçek vergilendirilebilir gelir, kontrol edilen bir vergi mükellefi olması durumunda, grubun diğer üyesi veya üyeleri ile emsallere uygunluk ilkesine uygun ticaret yapılsaydı ortaya çıkacak vergilendirilebilir gelir anlamına gelir. Bu, kontrol edilen vergi mükellefinin yapmayı seçtiği belirli bir sözleşme, işlem veya düzenleme nedeniyle kontrol edilen vergi mükellefi için ortaya çıkan vergilendirilebilir gelir anlamına gelmez (söz konusu sözleşme, işlem veya düzenleme taraflar için yasal olarak bağlayıcı olsa bile).

Kontrol dışı karşılaştırılabilir (emsal), herhangi bir geçerli fiyatlandırma metodolojisi kapsamında kontrol edilen bir işlem veya vergi mükellefi ile karşılaştırılan kontrol dışı işlem veya kontrol dışı vergi mükellefi anlamına gelir. Bu nedenle, örneğin, karşılaştırılabilir kârlar yöntemi altında, karşılaştırılabilir bir işletme kârı oluşturmak için verilerin kullanıldığı herhangi bir kontrol dışı vergi mükellefi, kontrol dışı karşılaştırılabilirdir.

⁵³⁷ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1076.

3.2. EMSALLERE UYGUNLUK İLKESİ (The Arm's Length Standard)

3.2.1. Genel Olarak

ABD’de çok uluslu şirketlerin uluslararası ilişkili işlemleri 482. madde kapsamında emsallere uygunluk ilkesine göre vergilendirilmektedir. Bunun yanında, şirketlerin ABD içindeki ilişkili işlemlerinde formüler paylaşırma yöntemi de uygulanmaktadır⁵³⁸.

Emsallere uygunluk ilkesi⁵³⁹, çok uluslu şirketlerin aralarında uyguladıkları transfer fiyatlandırmasının kazancı doğru bir şekilde yansıtır yansıtmadığını belirlemek amacıyla ABD’de 1934 yılından beri uygulanmakta olup⁵⁴⁰, şirketler arası transfer fiyatlandırmalarını değerlendirmek için uluslararası kabul görmüş bir norm haline gelmiştir⁵⁴¹.

IRS, emsallere uygunluk ilkesi için gerekli olan uygulama kurallarını ve transfer fiyatlandırması sonuçlarının emsallerine uygunluğunu test etmek amacıyla kullanılan özel transfer fiyatlandırması yöntemlerini içeren düzenlemeleri 1968 yılında yayımlamıştır⁵⁴². Yayımlanan bu düzenlemelerde yer alan işleme dayalı yöntemler (karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi ve maliyet artı yöntemi) uluslararası alanda da kabul görmüştür⁵⁴³.

Bunun yanında vergi mükelleflerinin ve IRS denetçilerinin emsallere uygunluk ilkesini kullanmalarıyla ilgili temel açıklamalara, Temmuz 1994’te 482. bölümde yapılan

⁵³⁸ Reuven S. Avi-Yonah, *International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime*, Cambridge, 2007, s. 114.

⁵³⁹ The Arm's Length Standard

⁵⁴⁰ Otto B. Martinson ve Tim C. McKee. “Staying Out of Trouble with Transfer Pricing”. **The Journal of Corporate Accounting and Finance**, November/December 20021, s. 41

⁵⁴¹ PWC, *International Transfer Pricing* 2015/16, s. 1057.

⁵⁴² Lorraine Eden, s. 387.

⁵⁴³ PWC, *International Transfer Pricing* 2015/16, s. 1057.

değişikliklerde yer verilmiş olup, bu değişiklikler OECD Rehberi-1995 ile aynı zamanda geliştirilmiştir ve tamamen uyumludur⁵⁴⁴.

Emsallere uygunluk ilkesinin (Arm's Length Standard) yürürlükteki hali, IRC'nin 482. maddesinin verdiği yetki çerçevesinde ABD Tebliği'nin 1.482-1(b)(1) numaralı bölümünde düzenlenmiştir⁵⁴⁵. Söz konusu düzenleme aşağıdaki gibidir:

“Kontrol edilen bir vergi mükellefinin gerçek vergilendirilebilir gelirinin tespit edilmesinde, her durumda uygulanacak standart, kontrol dışı bir vergi mükellefi ile emsallerine uygun olarak iş yapan bir mükellefinkidir. Kontrol edilen işlem, işlemin sonuçları, kontrol dışı vergi mükelleflerinin aynı koşullar altında aynı işlemi gerçekleştirmesi durumunda gerçekleşecek sonuçlarla tutarlı olması durumunda emsallerine uygunluk ilkesini karşılar (emsallerine uygunluk sonucu). Bununla birlikte, benzer işlemler nadiren bulunabildiğinden, bir işlemin emsallere uygun sonuç doğurup doğurmayacağı genel olarak karşılaştırılabilir koşullar altında karşılaştırılabilir işlemlerin sonuçlarına referansla belirlenecektir (Karşılaştırılabilirlik Standardı⁵⁴⁶). Kontrol edilen bir işlemin emsallerine uygun bir sonuç üretilip üretilmediğinin değerlendirilmesi, en iyi yöntem kuralı⁵⁴⁷ uyarınca seçilen bir yöntemle göre yapılır.”

3.2.2. Emsallere Uygunluk Yöntemleri

ABD Tebliği uyarınca uygulanan transfer fiyatlandırması yöntemleri kapsamlı ve karmaşıktır⁵⁴⁸. Bu Tebliğe göre; **bir maddi varlığın** kontrol edilen bir transferinde tahsil edilen emsal bedelinin, tebliğde belirtilen altı yöntemden birine göre belirlenmesi; yöntemlerin her birinin de, en iyi yöntem kuralı⁵⁴⁹, karşılaştırılabilirlik analizi⁵⁵⁰ ve emsal

⁵⁴⁴ IRS, Report on the Application and Administration of Section 482, April 21, 1999, s. 28. (<https://www.ibfd.org/IBFD-Products/Journal-Articles/International-Transfer-Pricing-Journal/collections/itpj/pdf/itpj059909.pdf>) (17.03.2021)

⁵⁴⁵ Shay Menuchin ve Yariv Brauner. “United States”, Michael Lang (Ed.). **GAARs – A Key Element of Tax Systems in the Post-BEPS World** içinde, IBFD, 2016, s. 712.

⁵⁴⁶ 1.482-1 (d) (2) 'de açıklanmıştır.

⁵⁴⁷ 1.482-1 (c) 'de açıklanmıştır.

⁵⁴⁸ Charles Gustafson. “The USA”, Michael Lang, Pasquale Pistone, Josef Schuch ve Claus Staringer (Ed.). **The Impact of the OECD and UN Model Conventions on Bilateral Tax Treaties** içinde. Cambridge University Press, 2012. 1165.

⁵⁴⁹ 1.482-1 (c) 'de düzenlenmiştir.

⁵⁵⁰ 1.482-1 (d) 'de düzenlenmiştir.

bedel aralığı⁵⁵¹ dahil olmak üzere, ABD Tebliğinin 1.482-1 numaralı bölümünün tüm hükümlerine uygun olarak uygulanması gerekmektedir. Söz konusu yöntemler aşağıdaki gibidir⁵⁵²:

- Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi⁵⁵³,
- Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi⁵⁵⁴,
- Maliyet Artı Yöntemi⁵⁵⁵,
- Karşılaştırılabilir Kârlar Yöntemi⁵⁵⁶,
- Kâr Bölüşüm Yöntemi⁵⁵⁷,
- Belirtilmemiş Yöntemler⁵⁵⁸.

Yine ABD Tebliğinin düzenlemesine göre, **bir maddi olmayan duran varlığın** kontrol edilen bir transferinde tahsil edilen emsal bedelinin, Tebliğ’de belirtilen dört yöntemden birine göre belirlenmesi; yöntemlerin her birinin de en iyi yöntem kuralı, karşılaştırılabilirlik analizi ve emsal bedel aralığı dahil olmak üzere, Tebliğ’in 1.482-1 bölümündeki tüm hükümlerine uygun olarak uygulanması gerekmektedir. Ayrıca bir gayri maddi varlığın devri için emsallerine göre emsal bedeli, maddi olmayana atfedilebilir gelir ile orantılı olmalıdır⁵⁵⁹. Söz konusu yöntemler aşağıdaki gibidir⁵⁶⁰:

- Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı İşlem Yöntemi⁵⁶¹,

⁵⁵¹ 1.482-1 (e)' de düzenlenmiştir.

⁵⁵² 1.482-3 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) of tangible [property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3), <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (20 Mart 2021).

⁵⁵³ The [comparable uncontrolled price method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2) (CUP) (20 Mart 2021)

⁵⁵⁴ The [resale price method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2) (RPM) (20 Mart 2021)

⁵⁵⁵ The [cost plus method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2) (CPM) (20 Mart 2021)

⁵⁵⁶ The [comparable profits method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2) (20 Mart 2021)

⁵⁵⁷ The [profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2) (20 Mart 2021)

⁵⁵⁸ [Unspecified methods](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2) (20.03.2021)

⁵⁵⁹ Bkz. 1.482-4 (f) (2), https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2 (20.03.2021)

⁵⁶⁰ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2) of [intangible property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2), https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2 (20.21.2021).

⁵⁶¹ The [comparable uncontrolled transaction method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4#f_2) (20.03.2021); 1.482-4 (c)'de düzenlenmiştir.

- Karşılaştırılabilir Kârlar Yöntemi⁵⁶²,
- Kâr Bölüşüm Yöntemi⁵⁶³,
- Belirtilmemiş yöntemler⁵⁶⁴.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında ABD’de emsallere uygunluk ilkesinin uygulamasında kullanılan transfer fiyatlandırması yöntemlerinin, düzenlendiği Tebliğ maddeleri ile maddi ve maddi olmayan varlıkların konu olduğu işlemlerde kullanılıp kullanılamamalarını aşağıdaki tablodaki gibi özetleyebiliriz.

Tablo 5: ABD’de Uygulanan Transfer Fiyatlandırması Yöntemleri				
	Yöntemin Adı	Düzenlendiği Tebliğ Maddesi	Maddi Varlığın Konu Olduğu İşlemlerde	Maddi Olmayan Varlığın Konu Olduğu İşlemlerde
1	Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi	1.482-3 (b)	Kullanılabilir	Kullanılamaz
2	Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi	1.482-3 (c)	Kullanılabilir	Kullanılamaz
3	Maliyet Artı Yöntemi	1.482-3 (d)	Kullanılabilir	Kullanılamaz
4	Karşılaştırılabilir Kârlar Yöntemi	1.482-5	Kullanılabilir	Kullanılabilir
5	Kâr Bölüşüm Yöntemi	1.482-6	Kullanılabilir	Kullanılabilir
6	Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı İşlem Yöntemi	1.482-4 (c)	Kullanılamaz	Kullanılabilir
7	Belirtilmemiş Yöntemler	1.482-3 (e) 1.482-4 (d)	Kullanılabilir	Kullanılabilir

⁵⁶² The [comparable profits method](#) (20.03.2021); 1.482-5’te düzenlenmiştir.

⁵⁶³ The [profit split method](#) (20.03.2021); 1.482-6’da düzenlenmiştir.

⁵⁶⁴ 1.482-4 (d)’de düzenlenmiştir.

3.3. EN İYİ YÖNTEM KURALI (The Best Method Rule)

3.3.1. Genel Olarak

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak 1968 yılında yapılan düzenlemeler, transfer fiyatlarının belirlenmesinde kullanılabilecek yöntemler arasında bir yöntem hiyerarşisi ortaya koymuştur⁵⁶⁵. Bu uygulanma sırasına göre ilk önce karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, ardından yeniden satış fiyatı ardından da maliyet artı yöntemi uygulanabiliyordu. Bu üç yöntemi denedikten sonra başka bir yöntemin kullanılmasına izin veriliyordu⁵⁶⁶. Bu hiyerarşi, vergi mükellefi veya IRS daha düşük öncelikli bir yöntemin uygulanmasını savunduğunda, daha yüksek öncelikli yöntemin veya seçilmeyen yöntemlerin uygulanabilirliğinin fiilen çürütülmesi yükü yaratmıştır⁵⁶⁷. Bu nedenle, 1994 yılında yapılan değişikliklerle uluslararası transfer fiyatlandırması yöntemlerine ilişkin gereklilikler daha esnek ve daha öznel hale getirilerek⁵⁶⁸, transfer fiyatlandırmasına konu işlemlere ilişkin koşulları ve gerçek mahiyetleri dikkate alan ‘en iyi yöntem’e izin verilmiştir⁵⁶⁹.

En iyi yöntem kuralına göre, emsallere uygun bedelin en güvenilir ölçüsünü sağlayan yöntem en iyi yöntemdir. En iyi yöntem kuralı, maddi olmayan varlıkların kontrollü transferleri de dahil olmak üzere tüm kontrol altındaki işlemler için geçerlidir.⁵⁷⁰

Dolayısıyla ABD Tebliği düzenlemelerine göre, vergi mükellefinin en uygun transfer fiyatlandırması yöntemini seçmesi gerekmektedir.⁵⁷¹ Ayrıca vergi mükellefi en

⁵⁶⁵ IRS, Report on the Application and Administration of Section 482, April 21, 1999, s. 28. (<https://www.ibfd.org/IBFD-Products/Journal-Articles/International-Transfer-Pricing-Journal/collections/itpj/pdf/itpj059909.pdf>) (17.03.2021)

⁵⁶⁶ Reuven S. Avi-Yonah, International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime, Cambridge, 2007, s. 114.

⁵⁶⁷ IRS, Report on the Application and Administration of Section 482, April 21, 1999, s. 28.

⁵⁶⁸ Otto B. Martinson, Ted D. Englebrecht ve Carla Mitchell, s. 95.

⁵⁶⁹ Tuncay Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Olarak ABD’de Yapılan Düzenlemeler (I)”, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 214, Haziran 1999.

⁵⁷⁰ Adnan Islam, s. 8.9.

⁵⁷¹ 1.482-1(c)(1) uyarınca

iyi yöntemi⁵⁷² seçtikten sonra, IRS seçimi gözden geçirebilmekte ve vergi mükellefinin seçimini doğrulamasını isteyebilmektedir⁵⁷³.

En iyi yöntem kuralının uygulanmasına ilişkin örneklerle ABD Tebliği'nin 1.482-8 bölümünde yer verilmiştir.

3.3.2. En İyi Yöntemin Belirlenmesi

Mükellefin işleminin gerçeklerine ve koşullarına bağlı olarak potansiyel transfer fiyatlandırması yöntemlerinden yalnızca biri en iyi yöntemdir⁵⁷⁴. Bu nedenle, en iyi yöntem kuralı uyarınca kontrol edilen bir işlemin emsallere uygun bedeli, gerçekler ve koşullar altında emsallere uygunluk sonucunun en güvenilir ölçüsünü sağlayan yöntemle belirlenmesi gerekmektedir⁵⁷⁵.

Yöntemlerin birbirine kesin bir önceliği yoktur⁵⁷⁶ ve hiçbir yöntem her zaman diğerlerinden daha güvenilir olarak kabul edilmemektedir⁵⁷⁷. Emsallere uygun bedel, başka bir yöntemin uygulanamazlığı belirlenmeden herhangi bir yöntem altında belirlenebilir, ancak daha sonra başka bir yöntemin, emsallere uygun bedel için daha güvenilir bir ölçüsünü ürettiği gösterilirse, bahse konu bu yöntemin kullanılması zorunludur. Benzer şekilde tek bir yöntemin iki veya daha fazla uygulanması tutarsız sonuçlar veriyorsa emsallere uygun bedelin, gerçekler ve koşullar altında emsal bedelin en güvenilir ölçüsünü sağlayan yöntem uygulanarak belirlenmesi gerekmektedir⁵⁷⁸.

Mükellefin ilişkili işlemlerinde kullanmak üzere belirli bir yöntemi seçmeden önce diğer yöntemlerin uygulanamaz olduğunu göstermesi gerekmesi gerekse de, olası cezalardan kaçınmak için mükellefin en iyi yöntemi seçmeden önce diğer yöntemlerin

⁵⁷² The Best Method Rule

⁵⁷³ Robert Feinschreiber, General Principles and Guidelines. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 41.

⁵⁷⁴ Robert Feinschreiber, General Principles and Guidelines. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 41.

⁵⁷⁵ 1.482-1 [Allocation](#) of [income](#) and [deductions](#) among taxpayers, (c) Best method rule, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1> (23.03.2021).

⁵⁷⁶ ABD uygulamasının aksine, OECD uygulamasında Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yönteminin önceliği vardır.

⁵⁷⁷ Adnan İslam, s. 8.21.

⁵⁷⁸ 1.482-1 [Allocation](#) of [income](#) and [deductions](#) among taxpayers, (c) Best method rule, (1) In general,

potansiyel uygulanabilirliğini değerlendirmek için makul bir çaba sarf ettiklerini eş zamanlı belgelerle göstermesi gerekmektedir⁵⁷⁹.

ABD Tebliği'ne göre, ilişkili olmayan taraflar arasındaki işlemlerin sonuçlarına dayalı veriler, kontrol edilen bir işlemin sonuçlarının emsallerine uygun olup olmadığını belirlemek için en objektif temeli sağlamaktadır. Dolayısıyla, mevcut iki veya daha fazla yöntemden hangisinin (veya tek bir yöntemin uygulanmasının) emsallere uygun bedelin en güvenilir ölçüsünü sağladığını belirlerken dikkate alınması gereken iki ana faktör vardır: kontrol edilen işlem (veya vergi mükellefi) ile kontrol dışı emsaller arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesi ile değerlendirmede kullanılan veri ve varsayımların niteliği⁵⁸⁰ ve kalitesidir⁵⁸¹. Bunun yanında en iyi yöntem kuralı hangi yöntemin seçilmesi gerektiğini açıkça ortaya koyamıyorsa dikkate alınabilecek ek bir faktör daha vardır; o da, uygulanabilir yöntemlerden herhangi birinin diğer yöntemin uygun uygulamasından elde edilen sonuçlarla tutarlı sonuçlar üretip üretmediğidir⁵⁸². Bu etkenlere ilişkin detaylı açıklamalar ABD Tebliği'nin 1.482-1 (c) (2) (i), (ii) ve (iii) paragraflarında yapılmıştır⁵⁸³.

3.4. KARŞILAŞTIRILABİLİRLİK (Comparability)

3.4.1. Genel Olarak

Transfer fiyatlandırması ilişkili taraf işleminin ekonomik gerçekliğine ve her bir ilişkili tarafın işlevlerine, risklerine ve varlıklarına odaklanmaktadır⁵⁸⁴. Bu nedenle, IRC 482. maddesinin uygulamasına yönelik düzenlemelerde bütün transfer fiyatlandırması analizlerinde karşılaştırılabilirliği analiz etmek için bir dizi temel ilkeye yer verilmekte

⁵⁷⁹ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1060.

⁵⁸⁰ 1.482-1 [Allocation](#) of [income](#) and [deductions](#) among taxpayers, (c) Best method rule, (2) Determining the best method.

⁵⁸¹ Catherine Charpentier, "Facing up to Transfer Pricing". *International Tax Review*, vol. 5, 1994, p. 13.

⁵⁸² IRS, Report on the Application and Administration of Section 482, April 21, 1999, s. 32.

⁵⁸³ 1.482-1 [Allocation](#) of [income](#) and [deductions](#) among taxpayers, (c) Best method rule, (2) Determining the best method.

⁵⁸⁴ Adnan Islam, s. 8.3.

olup: karşılaştırılabilirlik⁵⁸⁵ ilkesi ABD Tebliği'nin 1.482-1 (d) (1) bölümünde açıklanmıştır⁵⁸⁶.

ABD Tebliği'ne göre kontrol edilen bir işlemin emsallere uygunluk ilkesine uygun bir sonuca yol açıp açmadığı, genellikle bu işlemin sonuçları ile karşılaştırılabilir koşullar altında karşılaştırılabilir işlemlerde bulunan kontrol dışı vergi mükelleflerinin gerçekleştirdiği sonuçlarla karşılaştırılarak değerlendirilmektedir. Bu amaçla işlemlerin ve koşulların karşılaştırılabilirliği emsal alınabilecek işlemlerdeki fiyatları veya kârları etkileyebilecek bütün faktörler (karşılaştırılabilirlik faktörleri) dikkate alınarak değerlendirilmektedir. Ayrıca belirli bir karşılaştırılabilirlik faktörü bir yöntemin uygulanmasında özel bir öneme sahip olabilmesine karşın, her bir yöntemin uygulanması sırasında uygulanan yöntemin altında karşılaştırılabilirliği etkileyen bütün faktörlerin analiz edilmesi gerekmektedir⁵⁸⁷.

Diğer yandan karşılaştırılabilirlik faktörlerinin analiz edilmesi neticesinde kontrol edilen işleme bire bir uyan kontrol dışı işlem bulmak imkânsıza yakındır. Bundan dolayı ABD Tebliği'nde kontrol edilen işleme taraf olan şirketlerin göz önünde bulundurmaları gereken karşılaştırılabilirliği kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmıştır⁵⁸⁸. ABD Tebliği'ne göre bir işlemin karşılaştırılabilir olarak kabul edilmesi için aynı olması gerekmez; işlem 'yeterince benzer' ise, bir işlem karşılaştırılabilir olarak kullanılabilir⁵⁸⁹.

Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasında önemli farklılıklar varsa, bu farklılıkların fiyatlar veya kârlar üzerindeki etkisi yeterli doğrulukla tespit edilebiliyorsa düzeltmeler yapılması gerekmektedir⁵⁹⁰. Karşılaştırılabilirliğin amaçları doğrultusunda uygulanan yöntemle göre emsal bedel ölçüsünü önemli oranda etkileyecek olan durum, önemli bir farklılıktır. Önemli farklılıklar için düzeltmeler yapılamazsa kontrol dışı işlem,

⁵⁸⁵ Comparability

⁵⁸⁶ Joel B. Rosenberg, Barbara N. McLennan, Ahmed H. Mohammed ve Alan D. McInnes, "Transfer Pricing Comparability: Concepts, Methods and Applications", **Corporate Business Taxation Monthly**, December 2003, s.5.

⁵⁸⁷ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (1) In general, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

⁵⁸⁸ Adnan Islam, s. 8.12.

⁵⁸⁹ Robert Feinschreiber, General Principles and Guidelines. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 43.

⁵⁹⁰ Adnan Islam, s. 8.13.

emsallere uygun bedelin bir ölçüsü olarak kullanılabilir, ancak analizin güvenilirliği azalacaktır⁵⁹¹.

Genel olarak bu tür düzeltmelerin, kontrol dışı karşılaştırılabilir sonuçlara yapılması ve ticari uygulamalara, ekonomik ilkelere veya istatistiksel analizlere dayandırılması gerekmektedir⁵⁹².

3.4.2. Karşılaştırılabilirliği Belirleyen Faktörler

İşlemlerin ve koşulların karşılaştırılabilirliğinin, emsallere uygun işlemlerdeki fiyatları veya kârı etkileyebilecek tüm karşılaştırılabilirlik faktörlerinin dikkate alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir⁵⁹³. ABD Rehberi'ne göre karşılaştırılabilirlik analizinde dikkate alınması gereken faktörleri⁵⁹⁴ aşağıdaki gibi sıralayabiliriz⁵⁹⁵:

i- İşlevler

ii- Sözleşme şartları

iii- Riskler

iv- Ekonomik koşullar

v- Mal veya hizmetler

i) *İşlem Analizleri*: Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesinin belirlenmesi, her işlemde vergi mükellefleri tarafından

⁵⁹¹ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (2) Standard of Comparability, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

⁵⁹² Robert Feinschreiber, General Principles and Guidelines. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 43.

⁵⁹³ Adnan Islam, s. 8.12.

⁵⁹⁴ Factors for Determining Comparability

⁵⁹⁵ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (1) In general, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

gerçekleştirilen işlevlerin ve kullanılan ilişkili kaynakların karşılaştırmasını gerektirmektedir⁵⁹⁶.

ii) *Sözleşme şartları*: Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesinin belirlenmesi, iki işlemin sonuçlarını etkileyebilecek düzeydeki önemli sözleşme koşullarının karşılaştırılmasını gerektirmektedir⁵⁹⁷.

iii) *Risk*: Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesinin belirlenmesi, iki işlemde tahsil edilecek veya ödenecek fiyatları veya kazanılacak kârı etkileyebilecek önemli risklerin karşılaştırılmasını gerektirmektedir⁵⁹⁸.

iv) *Ekonomik koşullar*: Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesinin belirlenmesi, tahsil edilecek veya ödenecek fiyatları veya işlemlerin her birinde kazanılacak kârı etkileyebilecek önemli ekonomik koşulların (pazar büyüklüğü, coğrafya, paylaşım, rekabet ve satış düzeyinin benzerliği gibi⁵⁹⁹) karşılaştırılmasını gerektirmektedir⁶⁰⁰.

⁵⁹⁶ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021). “İki işlemin karşılaştırılabilirliğini belirlemede dikkate alınması gerekebilecek işlevler şunları içerir: araştırma ve geliştirme; ürün tasarımı ve mühendisliği; imalat, üretim ve süreç mühendisliği; ürün imalatı, ekstraksiyonu ve montajı; satın alma ve malzeme yönetimi; envanter yönetimi, garanti yönetimi ve reklamcılık faaliyetleri dahil olmak üzere pazarlama ve dağıtım işlevleri; nakliye ve depolama; yönetim, hukuk, muhasebe ve finans, kredi ve tahsilat, eğitim ve personel yönetimi, hizmetleri.” [26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).]

⁵⁹⁷ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, (ii) Contractual terms, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021). “Bu koşullar şunları içerir: tahsilat ya da ödeme şekli; satış veya satın alma hacmi; sağlanan garantilerin kapsamı ve koşulları; güncelleme, revizyon veya değişiklik hakları; ilgili lisans, sözleşme veya diğer anlaşmaların süresi ve fesih veya yeniden müzakere hakları; yan hizmetlere veya yan hizmetlerin sağlanmasına yönelik düzenlemeler dahil olmak üzere, alıcı ve satıcı arasında teminat işlemleri veya devam eden iş ilişkileri; kredi ve ödeme koşullarının uzatılması.” [26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, (ii) Contractual terms, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).]

⁵⁹⁸ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, (iii) Risk, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021). “Dikkate alınması gereken ilgili riskler şunları içerir⁵⁹⁸: maliyet, talep, fiyatlandırma ve envanter seviyelerindeki dalgalanmalar dahil olmak üzere piyasa riskleri; araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin başarısı veya başarısızlığı ile ilgili riskler; döviz kurları ve faiz oranlarındaki dalgalanmalar dahil finansal riskler; kredi ve tahsilat riskleri; ürün sorumluluğu riskleri; araç gereç, fabrika ve maddi duran varlığın mülkiyetiyle ilgili genel ticari riskler.” [26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, (iii) Risk, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).]

⁵⁹⁹ Russell L. Parr, **Intellectual Property: Valuation, Exploitation ve Infringement Damages**. Wiley, 2018, s. 391

⁶⁰⁰ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, (iv) Economic conditions, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021). “Bu faktörler şunları içerir: coğrafi pazarların benzerliği; her bir pazarın göreceli büyüklüğü ve her bir

v) *Mal veya hizmetler*: Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesinin değerlendirilmesi, işlemlerde devredilen mal veya hizmetlerin karşılaştırılmasını gerektirmektedir⁶⁰¹.

İşlemler veya vergi mükellefleri arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesinin ve karşılaştırılabilirlik ayarlamalarının ne ölçüde gerekli olabileceğinin belirlenmesinde bu faktörlerin her birinin dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca özel durumları (pazar payı stratejisi, farklı coğrafi pazarlar ve benzeri) içeren belirli durumlarda, Tebliğin 1.482-1 (d) (4) paragrafında belirtilen kuralların uygulanması gerekmektedir⁶⁰².

Diğer taraftan, transfer fiyatlandırması yöntemlerinin uygulanması sırasında bu faktörlerin her birisi eşit ağırlıkta olmayıp, bazı yöntemlerin uygulanması sırasında belirli faktörlere diğerlerinden daha fazla ağırlık verilmektedir⁶⁰³.

3.4.3. Özel Durumlar

i) *Pazar payı stratejisi*: Bazı durumlarda, vergi mükellefleri yeni pazarlara girmek veya bir ürünün mevcut bir pazardaki payını artırmak için stratejiler benimseyebilmektedir (pazar payı stratejisi). Böyle bir strateji geçici olarak artan pazar geliştirme giderlerinin veya aynı pazardaki benzer ürünler için uygulanan fiyatlardan geçici olarak daha düşük yeniden satış fiyatlarının oluşmasına neden olabilmektedir. Stratejinin transfer fiyatına yansıtılıp yansıtılmayacağı, kontrol edilen işlemin hangi tarafının fiyatlandırma stratejisinin maliyetlerini üstlendiğine bağlıdır. Her halükârda, bir pazar payı stratejisinin kontrol edilen bir işlem üzerindeki etkisi, ancak, kontrol dışı bir

pazardaki genel ekonomik gelişmenin boyutu; pazarın seviyesi (örneğin, toptan satış, perakende vb.); transfer edilen veya sağlanan ürünler, mallar veya hizmetler için ilgili pazar payları; üretim ve dağıtım faktörlerinin konuma özgü maliyetleri; incelenen mal veya hizmetlerle ilgili olarak her pazardaki rekabetin boyutu; pazarın daralmakta mı yoksa genişlemekte mi olduğu dahil olmak üzere belirli bir sektörün ekonomik durumu; alıcı ve satıcı için gerçekçi olarak mevcut olan seçenekler.”[26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, (iv) Economic conditions, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021)]

⁶⁰¹ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, (v) Property or services, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

⁶⁰² 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (3) Factors for determining comparability, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

⁶⁰³ Robert Feinschreiber, General Principles and Guidelines. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 43.

vergi mükellefinin karşılaştırılabilir bir süre boyunca karşılaştırılabilir bir strateji uyguladığının gösterilebilmesi ve vergi mükellefinin aşağıdakileri doğrulayan belgelendirme sağlaması durumunda İdare tarafından dikkate alınmaktadır⁶⁰⁴:

- Pazar payı stratejisini uygulamak için katlanılan maliyetler, stratejiden kaynaklanan gelecekteki kârları elde edecek kontrol edilen vergi mükellefi tarafından karşılanmakta ve bu stratejiyi uygulamak için katlanılan maliyetlerle ilişkili uygun bir getiriyi yansıtan gelecekteki kârlarla sonuçlanması için makul bir olasılık bulunmakta;

- Pazar payı stratejisi, söz konusu endüstri ve ürün dikkate alınarak, yalnızca makul olan bir süre için takip edilmekte;

- Pazar payı stratejisi, strateji uygulanmadan önce ilgili maliyetler ve beklenen getiriler ve kontrol edilen vergi mükellefleri arasında ilgili maliyetleri paylaşmaya yönelik bir anlaşma yapılmıştır.

ii) Farklı coğrafi pazarlar: Kontrol dışı karşılaştırılabilir mallar, normalde, kontrol edilen vergi mükellefinin faaliyet gösterdiği coğrafi pazardan elde edilmesi gerekmektedir, çünkü farklı pazarlarda ekonomik koşullarda önemli farklılıklar oluşabilmektedir. Aynı pazardan bilgi mevcut değilse, iki pazar arasındaki farkları hesaba katmak için ayarlamalar yapılabilir, farklı bir coğrafi pazardan türetilen kontrol dışı bir karşılaştırılabilirler ölçü olarak kullanılabilir. Bu tür farklılıklar için ayarlamalara izin veren bilgi mevcut değilse, güvenilir verilerin mevcut olduğu en çok benzeyen pazardaki kontrol dışı karşılaştırmalardan elde edilen bilgiler kullanılabilir, ancak bu tür farklılıkların kapsamı, en iyi yöntem kuralının amaçları olan yöntemin güvenilirliğini etkileyebilmektedir. Bu amaçla bir coğrafi pazar ilgili ürün veya hizmet için ekonomik

⁶⁰⁴ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (4) Special circumstances, (i) Market share strategy, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

koşulların büyük ölçüde aynı olduğu ve ekonomik koşullara bağlı olarak birden fazla ülkeyi kapsayabileceği herhangi bir coğrafi bölge olacaktır⁶⁰⁵.

Kontrol dışı bir vergi mükellefi, kontrol edilen vergi mükellefinden farklı bir coğrafi pazarda faaliyet gösteriyorsa, coğrafi pazarlara atfedilebilir maliyetlerdeki önemli farklılıkları hesaba katmak için ayarlamalar gerekli olabilmektedir. Bu ayarlamalar, her pazardaki alıcıların ve satıcıların nispi rekabetçi konumları göz önüne alındığında, bu tür farklılıkların kontrollü işlemde tahsil edilen veya ödenen bedel üzerindeki etkisine dayanmalıdır. Bu nedenle, örneğin, yalnızca maliyet farkları alıcıların ve satıcıların o pazardaki rekabetçi pozisyonları göz önüne alındığında emsallere uygunluk ilkesine uygun olarak faaliyet gösteren karşılaştırılabilir kontrol dışı üreticilerin kârlarını artırırsa, kontrol edilen bir üreticinin coğrafi pazarında faaliyet göstermenin toplam maliyetlerinin, diğer pazarlarda faaliyet göstermenin toplam maliyetlerinden daha az olması, olağan olarak üreticiye daha yüksek kârları haklı çıkaracaktır⁶⁰⁶.

iii) *Emsal olarak kabul edilmeyen işlemler*: ABD Tebliği'ne göre aşağıdaki işlemler emsallere uygunluk ilkesinin güvenilir ölçülerini sağlamamaktadır⁶⁰⁷:

- normal iş akışı içinde yapılmayan işlemler;
- temel amaçlarından biri, kontrol edilen işlem için emsallerine uygun bir sonuç oluşturmak olan kontrol dışı işlemler.

3.5. EMSAL BEDEL ARALIĞI (Arm's Length Range)

ABD Tebliği'ne göre, bazı durumlarda transfer fiyatlandırması yöntemlerinden birinin uygulanması, emsallere uygun bedelin en güvenilir ölçüsü olarak tek bir sonuç

⁶⁰⁵ 26 CFR § 1.482-1- Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (4) Special circumstances, (ii) Different geographic markets, (A) In general, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

⁶⁰⁶ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (4) Special circumstances, (ii) Different geographic markets, (C) Location savings, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

⁶⁰⁷ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (4) Special circumstances, (iii) Transactions ordinarily not accepted as comparables, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

ortaya çıkarabilecektir. Ancak bazı durumlarda da bir yöntemin uygulanması, güvenilir sonuçlar aralığı içinde elde edilebilecek birkaç sonuç doğurabilecektir⁶⁰⁸, oluşan bu aralığa ‘emsal bedel aralığı’ (Arm's Length Range) denilmektedir.

Emsal bedel aralığı bütün transfer fiyatlandırması yöntemleri için geçerlidir. Bir dizi kontrol dışı fiyat, yeniden satış fiyatı yönteminin uygulanmasında emsallere uygun bir dizi kâr marjı veya maliyet artı yönteminin hesaplanmasında bir aralık olabilmektedir⁶⁰⁹.

Kontrol dışı emsaller, uygulanan yöntemle ilgili karşılaştırılabilirlik kriterlerine dayalı olarak seçilmesi ve emsal bedelin güvenilir bir ölçüsünü sağlamaları için kontrol edilen işleme yeterince benzer olması gerekmektedir. Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasında önemli farklılıklar varsa, bu farklılıkların fiyat veya kâr üzerindeki etkisi sonuçların güvenilirliğini artırmak için yeterli doğrulukla tespit edilebiliyorsa, kontrol dışı işlemin sonuçlarında düzeltmeler yapılmalıdır⁶¹⁰. Bunun yanında kontrol edilen ve kontrol dışı işlemlere ilişkin bilgilerin, bütün önemli farklılıkların tanımlanabilmesi ve fiyat veya kârlar üzerinde kesin ve makul olarak tanımlanabilir bir etkisi olan bütün farklılıkların hesaba katılması ve düzeltmelerin yapılabilmesi için yeterince eksiksiz olması gerekmektedir⁶¹¹.

Dolayısıyla emsal bedel aralığı, şu koşulları sağlayan bütün kontrol dışı emsallerin sonuçlarından oluşacaktır: kontrol edilen işlem ve kontrol dışı karşılaştırılabilir unsurlar hakkındaki bilgiler yeterince eksiksizdir; büyük ihtimalle tüm önemli farklılıklar tanımlanmış, bu tür farkların her birinin fiyat veya kâr üzerinde kesin

⁶⁰⁸ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (e) Arm's length range, (1) In general, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (26.03.2021).

⁶⁰⁹ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. “Comparable Profits Method”. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde. Wiley, 2004, s. 86.

⁶¹⁰ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (e) Arm's length range, (2) Determination of arm's length range, (ii) Selection of comparables, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (26.03.2021).

⁶¹¹ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. “Comparable Profits Method”, s. 86.

ve makul olarak tahmin edilebilir bir etkisi vardır ve bu farkların her birinin etkisini ortadan kaldırmak için bir düzeltme yapılabilir⁶¹².

ABD Tebliği, emsallere uygun aralığın belirlenmesinde üç yaklaşım ortaya koymaktadır⁶¹³:

- sadece bir emsal bedel vardır, dolayısıyla emsal bedel aralığı yoktur,
- emsal bedel aralığı, karşılaştırılabilir işlemler için geçerlidir,
- işlemler tam olarak karşılaştırılabilir değildir ve sonuçların iki ucunda kalan %25 atılıp anlamlı bir sonuç elde edilebiliyorsa emsal bedel aralığı kullanılabilir.

Düzenlemelere göre emsal bedel aralığı, ancak her bir emsalin yüksek oranda bir karşılaştırılabilirlik standardını karşılaması durumunda bütün emsallere dayalı olacaktır⁶¹⁴. Bunun yanında kesin olmayan emsaller kullanılıyorsa, analizin güvenilirliğini artırmak için, mümkünse geçerli bir istatistiksel yöntemin uygulanması yoluyla aralık ayarlanmalıdır⁶¹⁵. Bu durumda bir sonucun aralığın alt ucunun üzerine düşme olasılığının yüzde 75 ve aralığın üst ucunun altına düşme olasılığının yüzde 75 olduğu bir sonuç aralığı oluşturmak için istatistiksel yöntemler geçerliyse kabul edilebilirlik testi karşılanmış olacak ve çeyrekler arası aralık kabul edilebilirlik testini karşılayacaktır. Böylece, çeyrekler arası aralık, kontrol dışı işleminden (yani orta yüzde 50) elde edilen sonuçların yüzde 25'inden yüzde 75'ine kadar olan aralık emsal bedel aralığı olacaktır⁶¹⁶.

⁶¹² 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (e) Arm's length range, (2) Determination of arm's length range, (iii) Comparables included in arm's length range, (A) In general, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (26.03.2021).

⁶¹³ Robert Feinschreiber, General Principles and Guidelines. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 47.; ABD Tebliği'nin 1.482-1(e) maddesi.

⁶¹⁴ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1061.

⁶¹⁵ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. "Comparable Profits Method", s. 86.

⁶¹⁶ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. "Comparable Profits Method", s. 86.

Dolayısıyla mükellefin fiyatlandırmada kullandığı bedel emsal bedel aralığında olması durumunda vergi mükellefinin fiyatlandırması değiştirilmeyecektir⁶¹⁷. Ancak, kontrol edilen bir işlemin sonuçları, emsal bedel aralığının dışında çıkarsa, IRS kontrol edilen vergi mükellefinin sonucunu emsal bedel aralığı içindeki herhangi bir noktayı baz alan dağıtımları yapabilecektir⁶¹⁸. Söz konusu dağıtım (düzeltme) çeyrekler arası aralığa göre yapılırsa, ayarlama normalde sonuçların ortancasına⁶¹⁹ veya yüzde 50'sine göre yapılır⁶²⁰. Diğer durumlarda, düzeltme genellikle sonuçların aritmetik ortalamasına göre yapılır. Mükellefin kullandığı transfer fiyatlandırması yöntemi ne olursa olsun, bu durumda İdare başka bir yöntemle düzeltme yapabilir. Mükellef, sonuçlarının eşit derecede güvenilir kontrol dışı fiyatlar tarafından belirlenen aralık içinde olduğunu gösterebiliyorsa, herhangi bir düzeltme yapılmayacaktır⁶²¹.

Düzenlemeler birden çok dönemi kapsayan kontrol edilen ve kontrol dışı işlemlerin ortalama sonuçlarına dayanan karşılaştırmaya izin vermektedir. Bir vergi mükellefinin sonuçları, birden çok yıla ilişkin veriler kullanılarak hesaplanan emsal bedel aralığında değilse, bir yıl için düzeltme, yalnızca o yıla ait veriler kullanılarak hesaplanan emsal bedel aralığı baz alınarak yapılmaktadır⁶²².

3.6. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YÖNTEMLERİ

ABD'de uygulanan transfer fiyatlandırması yöntemlerini maddi varlıkların transferi ile ilgili verilendirilebilir gelirin tespitine ilişkin yöntemler, maddi olmayan varlıkların transferi ile ilgili vergilenebilir gelirin tespiti için yöntemler, ortak yöntemler ve peşin fiyatlandırma anlaşmaları olmak üzere dört bölüm altında toplayabiliriz.

⁶¹⁷ Robert Feinschreiber, General Principles and Guidelines. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 47.

⁶¹⁸ 26 CFR § 1.482-1- Allocation of income and deductions among taxpayers, (e) Arm's length range, (3) Adjustment if taxpayer's results are outside arm's length range, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (27.03.2021).

⁶¹⁹ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1061.

⁶²⁰ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. "Comparable Profits Method", s. 86.

⁶²¹ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. "Comparable Profits Method", s. 86.

⁶²² PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1061.

ABD transfer fiyatlandırması düzenlemeleri özel durumlar olarak ayrı hükümlerde ele alınan şirket içi “maliyet paylaşımını”⁶²³ ve “küresel paylaşımı”⁶²⁴ da kapsamaktadır. Maliyet paylaşımı düzenlemeleri ilişkili şirketlerin araştırma ve geliştirme faaliyetlerine ortaklaşa katkıda bulunduğu ve araştırma sonuçlarına birbiriyle aynı olmayan özellikli mülkiyet haklarının katkı sağladığı durumları düzenlemektedir⁶²⁵.

3.6.1. Sadece Maddi Varlıkların Transferi ile İlgili Vergilendirilebilir Gelirin Tespiti İçin Uygulanabilen Yöntemler

ABD’de transfer fiyatlandırması uygulamasında vergilendirilebilir gelirin tespiti amacıyla sadece maddi varlıkların konu olduğu işlemlere uygulanabilen yöntemler, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi ve maliyet artı yöntemidir.

3.6.1.1. Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yöntemi (Comparable Uncontrolled Price Method)

Karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi (CUP)⁶²⁶ kontrol edilen bir işlemde tahsil edilen tutarın, karşılaştırılabilir kontrol dışı bir işlemde tahsil edilen tutara göre emsallerine uygun olup olmadığını değerlendirmektedir⁶²⁷. Bu yöntemin uygulanmasından elde edilen sonuçların emsallere uygun en güvenilir sonuçlar olup olmadığının en iyi yöntem kuralı altında açıklanan faktörler⁶²⁸ kullanılarak belirlenmesi gerekmektedir⁶²⁹.

⁶²³ Cost Sharing

⁶²⁴ Global Dealing

⁶²⁵ Elizabeth King, Transfer Pricing and Corporate Taxation: Problems, Practical Implications and Proposed Solutions. Springer, 2009, s. 11.

⁶²⁶ 1.482-3(b)(1); The [comparable uncontrolled price method](#) (CUP) (22 Mart 2021)

⁶²⁷ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 63.

⁶²⁸ Bkz.1.482-1 (c)

⁶²⁹ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (b) Comparable uncontrolled price method, (2) Comparability and reliability considerations, (i) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (27.03.2021).

CUP yöntemi altında uygulanan karşılaştırılabilirlik standardının çok yüksek⁶³⁰ olmasının yanında genellikle ürünlerin benzerliği karşılaştırılabilirlik üzerinde en büyük etkiye sahiptir⁶³¹. Ayrıca sözleşme şartlarındaki veya ekonomik koşullardaki küçük farklılıklar bile kontrol dışı bir işlemde tahsil edilen tutarı önemli ölçüde etkileyebileceğinden bu yöntem kapsamındaki karşılaştırılabilirlik, bu faktörlerle ilgili olarak yakın benzerliğe veya herhangi bir farkı hesaba katan düzeltmelere bağlıdır⁶³². Bu nedenle kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasında fiyatı etkileyecek farklılıklar varsa kontrol edilen işlemin fiyatında karşılaştırılabilirlik hükümlerine⁶³³ göre düzeltmeler yapılmalıdır. Bu bağlamda bu yöntemle özellikle ilgili olabilecek faktörlerin bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz⁶³⁴: ürünün kalitesi; sözleşme hükümleri (örneğin, sağlanan garantilerin kapsamı ve koşulları, satış veya satın alma hacmi, kredi koşulları, nakliye koşulları); pazar seviyesi (yani toptan, perakende vb.); işlemin gerçekleştiği coğrafi pazar; işlemin tarihi; satışla ilgili gayri maddi haklar; döviz kuru riskleri; alıcı ve satıcı için mevcut olan gerçekçi alternatifler.

ABD düzenlemeleri uyarınca söz konusu faktörler dikkate alınarak karşılaştırılabilir veriler iki kaynaktan elde edilebilmektedir⁶³⁵:

- CUP yöntemini kullanmak isteyen bir vergi mükellefi, olası kontrol dışı işlemlerin bir analizini hazırlayıp elde edilen verileri düzenleyerek karşılaştırılabilir verileri üretebilmektedir⁶³⁶.
- IRS, kontrol dışı işlemlerin belirlenmesinde “halka açık borsalardan ve kotasyon medyasından” elde edilen verileri kabul edebilmektedir⁶³⁷.

⁶³⁰ Elizabeth King, 2009, s. 22.

⁶³¹ John S. Nolan, s. 554.

⁶³² Adnan Islam, s. 8.13.

⁶³³ Bkz 1.482-1 (d) (2)

⁶³⁴ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (b) Comparable uncontrolled price method, (2) Comparability and reliability considerations, (ii) Comparability, (B) Adjustments for differences between controlled and uncontrolled transactions, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (27.03.2021).

⁶³⁵ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 64.

⁶³⁶ 1.482-3(b)(2)(ii)(B)

⁶³⁷ 1.482-3(b)(5).

Bunun yanında ABD Tebliği'ne göre karşılaştırılabilir bir kontrol dışı fiyat ancak aşağıdaki şartları karşılamaları koşuluyla halka açık borsalardan veya medya fiyatlarından elde edilen verilerden türetilmektedir⁶³⁸:

- veriler, sektördeki olağan iş akışında, kontrol dışı satışlar için fiyatları müzakere etmek için yaygın ve rutin olarak kullanılmaktadır;
- halka açık borsalardan veya medya fiyatlarından elde edilen veriler, endüstrideki kontrol dışı vergi mükellefleri tarafından kullanıldığı gibi kontrol edilen işlemde fiyatları belirlemek için kullanılır; ve
- kontrol edilen işlemde tahsil edilen tutar, ürün kalitesi ve miktarı, sözleşme hükümleri, nakliye maliyetleri, piyasa koşulları, taşınan riskler ve kontrol dışı vergi mükellefleri tarafından kabul edilecek fiyatı etkileyen diğer faktörlerdeki farklılıkları yansıtacak şekilde düzeltilir.

Diğer taraftan ABD Tebliği'ne göre halka açık borsalardan veya medya fiyatlarından alınan verilerin kullanılması, olağanüstü piyasa koşulları altında uygun olmayabilir⁶³⁹. Diğer bir ifade ile sektör ortalama getirileri vergi mükellefinin şirketler arası fiyatlarını bu tür piyasa veya sektör endekslerine dayalı olarak belirlediğinin ve diğer gerekliliklere uyulduğunun kanıtlanabildiği nadir durumlar dışında, emsallere uygun bir sonuç belirlemek için kullanılamaz⁶⁴⁰.

Ayrıca karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yönteminden elde edilen sonuçların güvenilirliği, kullanılan verilerin eksiksizliğinden ve doğruluğundan ve yöntemi uygulamak için yapılan varsayımların güvenilirliğinden etkilenmektedir⁶⁴¹. Bu nedenle

⁶³⁸ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (b) Comparable uncontrolled price method, (5) Indirect evidence of comparable uncontrolled transactions, (i) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (27.03.2021).

⁶³⁹ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (b) Comparable uncontrolled price method, (5) Indirect evidence of comparable uncontrolled transactions, (ii) Limitation, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (27.03.2021).

⁶⁴⁰ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1060.

⁶⁴¹ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (b) Comparable uncontrolled price method, (2) Comparability and reliability considerations, (iii) Data and assumptions, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (27.03.2021).

ancak gerçek bir karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat olması halinde CUP yöntemi en iyi yöntem olacaktır⁶⁴².

Bütün bu anlatılanların ışığında vergi mükellefleri şu ürün kategorileri için CUP yöntemini kullanmayı tercih edebilirler: yer altından çıkarılan hammaddeler (altın, gümüş, bakır, alüminyum külçe, ham petrol, kalorifer yakıtı, akaryakıt, benzin vb.), hasat edilen ürünler (buğday, mısır, soya fasulyesi, soya fasulyesi yağı, hint yağı, pamuk tohumu, pamuk unu, pamuk yağı, şeker ve benzeri; belki arpa, yulaf, hint fasulyesi, pamuk vb.), hayvansal ürünler (sığır, sakatat, domuz karınları, postlar, donyağı vb.), muadil kimyasallar (aspartam, sakarin, amonyak, fruktoz vb.), marka adı olmayan diğer muadil mallar (kalem, kurşun kalem, ataç, bilgisayar diskleri), diğer markalı muadil ürünler (yumuşak kontak lensler)⁶⁴³.

3.6.1.2. *Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi (Resale Price Method)*

Yeniden satış fiyatı yöntemi⁶⁴⁴, ilişkili satıcının brüt kâr marjına odaklanmakta⁶⁴⁵; kontrol edilen bir işlemde tahsil edilen tutarın emsallerine uygun olup olmadığını karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerde gerçekleşen brüt kâr marjını referans alarak tespit etmektedir⁶⁴⁶. Diğer bir ifade ile bu yöntemde, test edilmek istenen bileşen, maddi malın alıcısı ve satıcısı olarak hareket eden bir işletme tarafından kazanılan yüzde kâr marjıdır⁶⁴⁷. Bu amaç doğrultusunda bu yöntem, temel olarak bir ABD ihracatçısının maddi malı yabancı bir ilişkili kuruluşa sattığı ve ardından maddi malı ilişkisiz müşterilere yeniden sattığı bir durumu öngörmekte⁶⁴⁸; kontrol edilen satıcının fiyatını karşılaştırılabilir brüt kâr marjlarıyla iskonto ederek piyasa fiyatını yeniden yapılandırmaktadır⁶⁴⁹. Bu yapılandırma sırasında belirlenen brüt kârın emsal bedelin en

⁶⁴² Adnan Islam, s. 8.9.

⁶⁴³ Robert Feinschreiber, "Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method", s. 69.

⁶⁴⁴ The [resale price method](#) (22 Mart 2021)

⁶⁴⁵ Higinbotham, Harlow N., David W. Asper, Philip A. Stoffregen ve Raymond P. Wexler. "Effective Application of the Section 482 Transfer Pricing Regulations" **Tax Law Review**, vol. 42, no. 2, Winter 1987, s. 341.

⁶⁴⁶ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (c) Resale price method, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (27.03.2021).

⁶⁴⁷ Adnan Islam, s. 8.6.

⁶⁴⁸ Adnan Islam, s. 8.6.

⁶⁴⁹ Marc M. Levey, "Inbound Transfer Pricing" **International Tax Journal**, vol. 15, no. 2, Spring 1989, s. 113

güvenilir ölçüsü olup olmadığı en iyi yöntem kuralı altında açıklanan faktörler⁶⁵⁰ kullanılarak belirlenmesi gerekmektedir⁶⁵¹. Bu bağlamda yeniden satış fiyatı yöntemi ile ilgili beş faktör bulunmaktadır^{652 653}:

- yeniden satış fiyatı yönteminin, emsallere uygun bir sonucun en güvenilir ölçüsünü sağlayıp sağlamadığının belirlenmesi, “en iyi yöntem” faktörleri altında belirlenir.
- yeniden satış fiyatı yönteminde işlevsel karşılaştırılabilirlik en önemli faktör olup, üstlenilen riskler ve sözleşme koşulları da hemen hemen aynı derecede önemlidir.
- fiziksel benzerliğin daha az önemli olduğu diğer karşılaştırılabilirlik faktörleri dikkate alınır.
- kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki farklara ilişkin düzeltme, kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki önemli farkların brüt marjı etkileyeceği durumlarda yapılmalıdır.
- komisyon ve alım-satım işlemleri eşdeğer kabul edilir.

Diğer taraftan yeniden satış fiyatı yöntemi beş faktörün karşılaştırmasını gerektirmesine rağmen, bu yöntem kapsamında yapılan karşılaştırılabilirlikte fiziksel ürünlerin karşılaştırılabilirliğinin önemi düşüktür⁶⁵⁴ ve ürün farklılıkları işlevsel farklılıklar içermedikçe karşılaştırılabilirlik ürün benzerliğine daha az bağlıdır⁶⁵⁵. Bu

⁶⁵⁰ 1.482-1 (d) (3).

⁶⁵¹ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (c) Resale price method, (3) Comparability and reliability considerations, (i) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (27.03.2021).

⁶⁵² Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 70.

⁶⁵³ 1.482-3(c)(3).

⁶⁵⁴ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 71.

⁶⁵⁵ John S. Nolan, s. 555.

nedenle de yeniden satış fiyatı yöntemindeki karşılaştırılabilirlik, CUP yöntemine kıyasla fiziksel benzerlik oranından daha az etkilenmektedir⁶⁵⁶.

Bu yöntemde kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasında brüt kâr marjını etkileyebilecek önemli farklılıklar varsa kontrol dışı işleme göre kazanılan brüt kâr marjında, karşılaştırılabilirlik hükümlerine⁶⁵⁷ göre düzeltmeler yapılması gerekmektedir⁶⁵⁸. Gerçekleştirilen işlevler ve üstlenilen risklerle ilişkili işletme giderlerinin dikkate alınması gerekli olabilir, çünkü gerçekleştirilen işlevlerdeki farklılıklar genellikle işletme giderlerine yansıtılmaktadır⁶⁵⁹. Ancak gerçekleştirilen işlevlerde farklılıklar varsa, bu tür farklılıkların brüt kâr üzerindeki etkisi, ilgili faaliyet giderleri tutarındaki farklılıklara ister istemez eşit olmayabilmektedir⁶⁶⁰.

Bu yöntem genellikle satıcının yeniden satıştan önce malları fiziksel olarak değiştirerek maddi mallara önemli bir değer katmadığı maddi malların satın alınması ve yeniden satışını içeren durumlarda⁶⁶¹ kullanılmaktadır⁶⁶². Bu nedenle bu yöntem çok az değer eklendiği ve önemli üretim operasyonlarının olmadığı distribütörler ve pazarlama birimleri için kullanılmakta; transfer fiyatı, benzer ürünleri satan ilişkisiz firmaların brüt kârları kullanılarak uygun bir kâr marjına dayandırılmaktadır⁶⁶³. Diğer bir anlatımla yeniden satış fiyatı yönteminde, ilişkili distribütörün ilişkili şirketlerden temin ettiği ürünlerdeki brüt kâr marjı ile ilişkili olmayan şirketlerden temin edilen ürünlerdeki brüt kâr marjı karşılaştırılmaktadır⁶⁶⁴. Bu karşılaştırma sırasında, varsa, kontrollü satışa dahil olan bayinin karşılaştırılabilir kontrol dışı alımlarından ve yeniden satışlarından uygun brüt

⁶⁵⁶ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 71.

⁶⁵⁷ Bknz:1.482-1 (d) (2)

⁶⁵⁸ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (c) Resale price method, (3) Comparability and reliability considerations, (ii) Comparability, (C) Adjustments for differences between controlled and uncontrolled transactions, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

⁶⁵⁹ Adnan Islam, s. 8.14.

⁶⁶⁰ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (c) Resale price method, (3) Comparability and reliability considerations, (ii) Comparability, (C) Adjustments for differences between controlled and uncontrolled transactions.

⁶⁶¹ Paketleme, yeniden paketleme, etiketleme veya küçük montaj, normal olarak fiziksel değişiklik oluşturmamaktadır (1.482-3(c)(1)).

⁶⁶² 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (c) Resale price method, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (27.03.2021).

⁶⁶³ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 850.

⁶⁶⁴ Elizabeth King, 2009, s. 19.

kâr marjları elde edilmelidir, çünkü benzer özelliklerin aynı distribütör tarafından yapılan farklı yeniden satışlarda benzer özelliklerin bulunma olasılığı diğer distribütörler tarafından yapılan satışlardan daha yüksektir. Aynı distribütörü içeren karşılaştırılabilir işlemlerin olmaması durumunda, diğer distribütörlerin karşılaştırılabilir işlemlerinden uygun bir brüt kâr marjı elde edilebilir⁶⁶⁵. Diğer taraftan bu yöntem, kontrol edilen vergi mükellefinin maddi mallara önemli bir değer katmak için gayri maddi haklarını kullandığı durumlarda doğal olarak kullanılmamaktadır⁶⁶⁶.

Yeniden satış fiyatı yöntemi, ilişkisiz distribütörlerin birden fazla tedarikçisine emsallere uygun olarak benzer satın alma fiyatlarını ödeyeceğini ve ilişkisiz müşterilerine benzer satış fiyatları uygulayacağını varsaymaktadır. Bu varsayımlar dizisi, sırayla, (a) tedarikçilerin aynı rekabetçi piyasada faaliyet gösterdiğini veya bağlayıcı kapasite kısıtlamalarının bulunmadığını ve söz konusu distribütörün işine nispeten yüksek değer verdiğini ve (b) distribütörün satış fiyatlarını belirlerken müşterileri arasında ayırım yapmayacağını (ve buna zorlanmadığını) ima etmektedir⁶⁶⁷.

Yeniden satış fiyatı yönteminden elde edilen sonuçların güvenilirliği, kullanılan verilerin eksiksizliği ve doğruluğu ile bu yöntemi uygulamak için yapılan varsayımların güvenilirliğinden etkilenmektedir⁶⁶⁸. Ayrıca brüt kâr marjını önemli ölçüde etkileyen kontrol edilen işlem ile kontrol dışı emsaller arasındaki muhasebe uygulamalarındaki tutarlılık derecesi de, sonucun güvenilirliği üzerinde yaratmaktadır. Bu nedenle, örneğin, envanterdeki ve diğer maliyet muhasebesi uygulamalarındaki farklılıklar brüt kâr marjını önemli ölçüde etkiliyorsa, bu tür farklılıklar için güvenilir düzeltmelerin yapılabilirliği, sonuçların güvenilirliğini etkileyecektir. Ayrıca kontrol edilen işlem ve kontrol dışı emsal işlemin, satılan malların maliyeti ile faaliyet giderleri arasındaki kalemlerinin (indirimler,

⁶⁶⁵ Adnan Islam, s. 8.14.

⁶⁶⁶ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) of tangible [property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3), (c) Resale price method, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (27.03.2021).

⁶⁶⁷ Elizabeth King, 2009, s. 19.

⁶⁶⁸ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) of tangible [property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3), (c) Resale price method, (3) Comparability and reliability considerations, (iii) Data and assumptions, (A) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

iadeler ve tahsisatlar, iskonto, nakliye maliyetleri, sigorta ve paketleme gibi) raporlanmasında tutarlılık olmalıdır⁶⁶⁹.

3.6.1.3. *Maliyet Artı Yöntemi (Cost Method)*

Maliyet artı yönteminin yeniden satış fiyatı yöntemiyle benzerlik taşıması nedeniyle düzenlemelerde maliyet artı yöntemi için yeniden satış fiyatı yöntemiyle aynı karşılaştırılabilirlik dili benimsenmekte ve “bayi” yerine “üretici” ve “yeniden satış işlevleri” yerine “üretim işlevleri” ifadesi kullanılmaktadır⁶⁷⁰.

Maliyet artı yöntemi⁶⁷¹, kontrol edilen bir işlemde tahsil edilen tutarın, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerde gerçekleşen brüt kâr marjına göre emsallere uygun olup olmadığını değerlendirmektedir⁶⁷². Bu yöntemde ilk olarak maddi varlığın üretilmesi için doğrudan ve dolaylı maliyetler hesaplanmakta, devamında mükellefin belirlenen maliyetine uygun brüt kâr eklenerek emsal fiyat tespit edilmektedir⁶⁷³. Uygun brüt kâr ise, kontrol edilen vergi mükellefinin devredilen malı üretme maliyetinin, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerde kazanılan ve maliyetin bir yüzdesi olarak ifade edilen brüt kâr marjı⁶⁷⁴ ile hesaplanmaktadır⁶⁷⁵.

Maliyet artı yöntemi, ilişkisiz üreticilerin satış fiyatlarını belirlerken alıcılar arasında ayırım yapamayacaklarını ve farklı alıcılar için ürün üretirken aynı veya benzer teknolojileri kullanabileceklerini varsaymaktadır. Bu gerekçe doğrultusunda da ilişkisiz üreticinin malları üzerindeki kâr marjlarının birbirine çok yakın olması zorunludur⁶⁷⁶. Dolayısıyla ilişkili işlemlerde uygulanacak olan maliyet artı yönteminde kullanılacak brüt

⁶⁶⁹ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (c) Resale price method, (3) Comparability and reliability considerations, (iii) Data and assumptions, (B) Consistency in accounting, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

⁶⁷⁰ Adnan Islam, s. 8.15.

⁶⁷¹ The [cost plus method](#) (22 Mart 2021)

⁶⁷² Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 850.

⁶⁷³ Adnan Islam, s. 8.15.

⁶⁷⁴ Elizabeth King, 2009, s. 19.

⁶⁷⁵ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (d) Cost plus method, (2) Determination of arm's length price, (ii) Appropriate gross profit, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

⁶⁷⁶ Elizabeth King, 2009, s. 19.

kâr marjının da ilişkisiz işlemlerde oluşan brüt kâr brüt kâr marjına yakın olması beklenmektedir.

Bu yöntemin uygulanmasından elde edilen sonuçların, emsal bedelin en güvenilir ölçüsü olup olmadığı, en iyi yöntem kuralı altında açıklanan faktörler⁶⁷⁷ kullanılarak belirlenmesi gerekmektedir⁶⁷⁸. Diğer taraftan bu yöntemle özellikle ilgili olabilecek faktörlerin belirli örnekleri şunlardır⁶⁷⁹:

- imalat veya montajın karmaşıklığı;
- imalat, üretim ve süreç mühendisliği;
- tedarik, satın alma ve envanter kontrol faaliyetleri;
- test fonksiyonları;
- satış, genel ve idari giderler;
- döviz kuru riskleri; ve
- sözleşme hükümleri (örneğin, sağlanan garantilerin kapsamı ve koşulları, satış veya satın alma hacmi, kredi koşulları, nakliye koşulları).

Bu yöntemin uygulanması sırasında kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesinin, karşılaştırılabilirlik hükümleri⁶⁸⁰ uygulanarak belirlenmesi gerekmektedir. Bir üreticinin brüt kârı, üreticinin sermaye yatırımı için bir işletme kârı ve risklerin varsayımı dahil olmak üzere, incelenen ürün veya ürünlerle ilgili üretim işlevlerinin performansı için kazanç sağlamaktadır. Bu nedenle ABD Tebliğinin 1.482-1 (d) (3) numaralı bölümünde açıklanan bütün faktörlerin dikkate alınması

⁶⁷⁷ Bknz: 1.482-1(c)

⁶⁷⁸ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (d) Cost plus method, (3) Comparability and reliability considerations, (i) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

⁶⁷⁹ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (d) Cost plus method, (3) Comparability and reliability considerations, (ii) Comparability, (C) Adjustments for differences between controlled and uncontrolled transactions, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

⁶⁸⁰ Bknz: 1.482-1 (d)

gerekmesine rağmen, bu yöntem kapsamındaki karşılaştırılabilirlik özellikle gerçekleştirilen işlevlerin benzerliğine, taşınan risklere ve sözleşme şartlarına veya bu tür farklılıkların etkilerini hesaba katacak düzeltmelere bağlıdır⁶⁸¹. Ayrıca uygun brüt kâr marjı, mümkünse, kontrol edilen işlemi gerçekleştiren vergi mükellefinin karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerinden türetilmelidir, çünkü benzer özelliklerin aynı üreticinin mal satışları arasında bulunma olasılığı diğer üreticilerin satışları arasında bulunma olasılığından daha yüksektir. Bu tür satışların bulunmaması durumunda üreticiler aynı kontrol edilen grubun üyesi olsun ya da olmasın diğer üreticilerin karşılaştırılabilir kontrol dışı satışlarında oluşan makul bir brüt kâr marjını emsal olarak kullanabilirler⁶⁸².

Ayrıca bu yöntem altındaki karşılaştırılabilirlik, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemine göre transfer edilen ürünler arasındaki yakın fiziksel benzerliğe daha az bağlıdır. Bununla birlikte ürünlerdeki önemli farklılıklar, kontrol edilen ve kontrol dışı vergi mükellefleri arasındaki önemli işlevsel farklılıklara işaret edebilmektedir. Bu nedenle, aynı ürün kategorilerindeki mal üreticileri ile karşılaştırmalar yapılmalıdır⁶⁸³.

Maliyet artı yönteminden elde edilen sonuçların güvenilirliği, kullanılan verilerin eksiksizliğinden ve doğruluğundan ve bu yöntemi uygulamak için yapılan varsayımların güvenilirliğinden etkilenmektedir⁶⁸⁴. Dolayısıyla brüt kâr marjını etkileyebilecek kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasında önemli farklılıklar varsa, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemde kazanılan brüt kâr marjında düzeltmelerin⁶⁸⁵ yapılması gerekmektedir⁶⁸⁶. Bu amaçla, gerçekleştirilen işlevlerle ilişkili faaliyet giderlerinin ve üstlenilen risklerin

⁶⁸¹ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) of tangible [property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3), (d) Cost plus method, (3) Comparability and reliability considerations, (ii) Comparability, (A) Functional comparability, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

⁶⁸² Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 79.

⁶⁸³ John S. Nolan, s. 557.

⁶⁸⁴ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) of tangible [property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3), (d) Cost plus method, (3) Comparability and reliability considerations, (iii) Data and assumptions, (A) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

⁶⁸⁵ Düzeltmeler, 1.482-1 (d) (2) hükümlerine göre yapılır.

⁶⁸⁶ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) of tangible [property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3), (d) Cost plus method, (3) Comparability and reliability considerations, (ii) Comparability, (C) Adjustments for differences between controlled and uncontrolled transactions, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

dikkate alınması gerekli olabilir, çünkü gerçekleştirilen işlevlerdeki farklılıklar genellikle faaliyet giderlerine yansıtılmaktadır. Ancak gerçekleştirilen işlevlerde farklılıklar varsa, bu tür farklılıkların brüt kâr üzerindeki etkisi, ilgili faaliyet giderleri tutarındaki farklılıklara eşit olmayabilmektedir⁶⁸⁷.

Bu bağlamda brüt kâr marjını önemli ölçüde etkileyen kontrol edilen işlem ile kontrol dışı emsaller arasındaki muhasebe uygulamalarındaki tutarlılık derecesi de sonucun güvenilirliğini etkilemektedir⁶⁸⁸. Bu nedenle, örneğin, envanterdeki ve diğer maliyet muhasebesi uygulamalarındaki farklılıklar brüt kâr marjını önemli ölçüde etkiliyorsa, bu tür farklılıklar için güvenilir düzeltmelerin yapılabilirliği, sonuçların güvenilirliğini etkileyecektir. Ayrıca kontrol edilen işlem ve karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem, satılan malların maliyeti ile faaliyet giderleri arasındaki maliyetlerin raporlanmasında tutarlı olmalıdır⁶⁸⁹.

Üretici dağıtıcıdan daha eksiksiz veri sağlıyorsa maliyet artı yöntemi en iyi yöntem olabilmektedir⁶⁹⁰. Bu yöntem tipik olarak bir üreticinin kârlılığını belirlemek için kullanılmakta⁶⁹¹; ilişkili taraflara satılan malların imalatı, montajı veya diğer üretimlerini içeren durumlarda uygulanmaktadır⁶⁹².

Diğer taraftan “test edilen taraf” ile kontrol dışı emsaller arasında önemli farklılıklar olduğu durumlarda ise, maliyet artı yönteminin uygulanmasına izin verilmemekte; bunun tek istisnası, gerçekler ve koşullar altında diğer yöntemlerin bu yöntemden “daha az güvenilir” olmasıdır⁶⁹³.

⁶⁸⁷ 1.482-3 (d) (3) (ii) (C)

⁶⁸⁸ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of tangible [property](#), (d) Cost plus method, (3) Comparability and reliability considerations, (iii) Data and assumptions, (B) Consistency in accounting, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

⁶⁸⁹ 1.482-3 (d) (3) (iii) (B)

⁶⁹⁰ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 78.; 1.482-3(d)(1).

⁶⁹¹ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 69-70.

⁶⁹² Roger Y. W. Tang, “New Transfer Pricing IRS Regulations and Their Business Implications”. **The Journal of Corporate Accounting and Finance**, Summer 1995, s. 94.

⁶⁹³ Joel D. Bonfiglio, “Tax Planning Strategies for Multinationals under the New Transfer Pricing Regulations”. **International Tax Journal**, vol. 21, no. 4, Fall 1995, p. 9.

3.6.2. Sadece Maddi Olmayan Varlıkların Transferi ile İlgili Vergilenebilir Gelirin Tespiti İçin Uygulanabilen Yöntemler

Maddi olmayan duran bir varlığın kontrol edilen bir transferinde tahsil edilen emsal bedel tutarı, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem yöntemi, karşılaştırılabilir kârlar yöntemi, kâr bölüşüm yöntemi ve belirtilmemiş yöntemlerden birine göre belirlenebilir⁶⁹⁴. Yöntemlerin her biri, en iyi yöntem kuralı⁶⁹⁵, karşılaştırılabilirlik analizi⁶⁹⁶ ve emsal bedel aralığı⁶⁹⁷ da dahil olmak üzere, transfer fiyatlandırması düzenlemesinin bütün hükümlerine⁶⁹⁸ uygun olarak uygulanmak zorundadır⁶⁹⁹. Ayrıca maddi olmayan bir varlığın transferi için belirlenen emsallerine uygun bedel, maddi olmayan varlıkla ilişkilendirilebilen gelirle orantılı olmalıdır⁷⁰⁰.

Yukarıda bahsi geçen yöntemlerden karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem yöntemi sadece maddi olmayan varlıklara ilişkin işlemlerde emsal bedelin tespitinde kullanılabilirken, diğerleri maddi varlıklara ilişkin işlemlerde de kullanılabilir.

3.6.2.1. Maddi Olmayan Varlığın Tanımı

ABD Tebliği'ne göre, transfer fiyatlandırması düzenlemesi amaçları doğrultusunda maddi olmayan varlık aşağıdaki unsurlardan herhangi birini içeren ve herhangi bir bireyin hizmetlerinden bağımsız olarak önemli bir değere sahip olan bir varlıktır⁷⁰¹:

- patentler, buluşlar, formüller, süreçler, tasarımlar, modeller veya teknik bilgiler;

⁶⁹⁴ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) of [intangible property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4), (a) In General, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4> (28.03.2021).

⁶⁹⁵ Bknz: 1.482-1 (c)

⁶⁹⁶ Bknz: 1.482-1 (d)

⁶⁹⁷ Bknz:1.482-1 (e)

⁶⁹⁸ Bknz:1.482-1

⁶⁹⁹ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) of [intangible property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4), (a) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4> (29.03.2021).

⁷⁰⁰ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) of [intangible property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4), (a) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4> (29.03.2021).

⁷⁰¹ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) of [intangible property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4), (b) Definition of intangible, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4> (29.03.2021).

- telif hakları ve edebi, müzikal veya sanatsal eserler;
- ticari markalar, ticari isimler veya marka isimleri;
- franchise, lisans veya sözleşmeler;
- yöntemler, programlar, sistemler, prosedürler, kampanyalar, anketler, araştırmalar, tahminler, değerlendirmeler, müşteri listeleri veya teknik veriler; ve
- diğer benzer varlıklar.

Transfer fiyatlandırması düzenlemesinin amaçları doğrultusunda bir varlık değerini fiziksel özelliklerinden değil, fikri içeriğinden veya diğer soyut özelliklerinden alıyorsa yukarıda listelenenlere benzer kabul edilmektedir.

3.6.2.2. *Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı İşlem Yöntemi (Comparable Uncontrolled Method)*

Karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem yöntemi⁷⁰², maddi olmayan varlığın kontrol edilen bir devri için tahsil edilen tutarın, karşılaştırılabilir bir kontrol dışı işlemde tahsil edilen tutara göre emsaline uygun olup olmadığını tespit etmektedir. Bu yöntem uyarınca belirlenen miktar, dönemsel ayarlama düzenlemeleri⁷⁰³ uyarınca gerekli olduğu şekilde ayarlanabilmektedir⁷⁰⁴.

Bu yöntemin uygulamalarından elde edilen sonuçların, emsal bedelin en güvenilir ölçüsü olup olmadığı, en iyi yöntem kuralı⁷⁰⁵ altında açıklanan etkenler⁷⁰⁶ kullanılarak belirlenmesi gerekmektedir⁷⁰⁷.

⁷⁰² The [comparable uncontrolled transaction method](#) (22 Mart 2021)

⁷⁰³ Bknz: 1.482-4 (f) (2)

⁷⁰⁴ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of [intangible property](#), (c) Comparable uncontrolled transaction method, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4> (29.03.2021).

⁷⁰⁵ Bknz: § 1.482-1 (c)

⁷⁰⁶ Karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem yöntemi uygulanmasında: güvenilirlik ve karşılaştırılabilirlik

⁷⁰⁷ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of [intangible property](#), (c) Comparable uncontrolled transaction method, (2) Comparability and reliability considerations, (i) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4> (29.03.2021).

Ayrıca bu yöntem açısından karşılaştırılabilirliği belirlemede dikkate alınacak özellikli etkenler şunlardır⁷⁰⁸:

* Kontrol dışı bir işleme dahil olan maddi olmayan varlığın, kontrol edilen işlemde yer alan maddi olmayan varlık ile karşılaştırılabilir olarak kabul edilebilmesi için, her iki maddi olmayan varlık aynı genel endüstri veya pazardaki benzer ürünler veya süreçlerle bağlantılı olarak kullanılmalı ve benzer kâr potansiyeline sahip olmalıdır⁷⁰⁹.

* Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemlerin koşullarının karşılaştırılabilirliğini değerlendirirken, karşılaştırılabilirliği belirleyen tüm etkenlerin⁷¹⁰ dikkate alınması gerekmesine rağmen, bu yöntemle özellikle ilgili olabilecek etkenler aşağıdakilerdir⁷¹¹:

- maddi olmayan varlığın garanti ettiği kullanım hakları, verilen maddi olmayan varlığın münhasır veya münhasır olmayan niteliği, kullanım üzerindeki kısıtlamalar veya hakların yararlanılacağı coğrafi alandaki herhangi bir sınırlama dahil olmak üzere devir şartları;

- maddi olmayan varlığın kullanılacağı pazardaki maddi olmayanın gelişme aşaması (uygun olduğu yer, gerekli devlet onayları, yetkilendirmeler veya lisanslar dahil);

- maddi olmayan varlığın güncellemelerini, revizyonlarını veya değişikliklerini alma hakları;

- ilgili ülkelerin kanunları uyarınca varlığa sağlanan korumanın derecesi ve süresi de dahil olmak üzere varlığın benzersizliği ve benzersiz kaldığı süre;

⁷⁰⁸ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of [intangible property](#), (c) Comparable uncontrolled transaction method, (2) Comparability and reliability considerations, (iii) Comparability, (A) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4> (29.03.2021).

⁷⁰⁹ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of [intangible property](#), (c) Comparable uncontrolled transaction method, (2) Comparability and reliability considerations, (iii) Comparability, (B) Factors to be considered in determining comparability, (1) Comparable intangible property, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4> (29.03.2021).

⁷¹⁰ 1.482-1 (d) (3) 'te açıklanmıştır.

⁷¹¹ 1.482-4 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [transfer](#) of [intangible property](#), (c) Comparable uncontrolled transaction method, (2) Comparability and reliability considerations, (iii) Comparability, (B) Factors to be considered in determining comparability, (2) Comparable circumstances, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4> (30.03.2021).

- lisans, sözleşme veya diğer anlaşmanın süresi ve her türlü fesih veya yeniden müzakere hakları;
- devralan tarafından üstlenilecek her türlü ekonomik ve ürün sorumluluğu riski;
- herhangi bir teminat işleminin veya devreden ile devralan arasında devam eden iş ilişkilerinin varlığı ve kapsamı; ve
- yardımcı veya tamamlayıcı hizmetler dahil olmak üzere devreden ve devralan tarafından yerine getirilecek işlevler.

3.6.3. Maddi ve Maddi Olmayan Varlıkların Transferi ile İlgili Vergilendirilebilir Gelirin Tespiti İçin Ortak Yöntemler

Maddi ve maddi olmayan varlıkların transfer fiyatlandırması kapsamında emsal bedelin belirlenmesinde, karşılaştırılabilir kârlar yöntemi ve kâr bölüşüm yöntemi kullanılabilir.

3.6.3.1. Karşılaştırılabilir Kârlar Yöntemi (Comparable Profits Method)

Karşılaştırılabilir kârlar yöntemi⁷¹² (CPM), hem maddi hem de maddi olmayan varlıkların transferlerinin emsallerine uygun olup olmadığını tespit etmek için kullanılabilir⁷¹³. Bu yöntemin uygulanmasında test edilen tarafın kâr düzeyi göstergesi ile ölçülen (genellikle faaliyet kârına dayalı) kârlılığı, benzer koşullarda kontrol dışı vergi mükelleflerinin kârlılığıyla karşılaştırılmakta;⁷¹⁴ emsallere uygun fiyatı belirlenirken de “kâr düzeyi göstergeleri” adı verilen objektif kârlılık ölçütleri kullanılmaktadır. Bu kâr seviyesi göstergeleri, benzer koşullar altında benzer ticari faaliyetlerde bulunan kontrol dışı şirketlerin verilerinden türetilmekte; ayrıca bu yöntemde benzer konumdaki vergi mükelleflerinin makul bir süre boyunca benzer

⁷¹² The [comparable profits method](#) (CPM) (22 Mart 2021); OECD Rehberi’nde yer alan İşlemsel Net Kâr Marjı Yönteminin (the transactional net margin method ya da TNMM) aynısıdır.

⁷¹³ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1064.

⁷¹⁴ 1.482-5 [Comparable profits method](#), (c) Comparability and reliability considerations, (2) Comparability, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5> (01.04.2021).

getiriler elde etme eğiliminde olacağının varsayılmasından dolayı da test edilen tarafın kontrol edilen işlemleri için emsal teşkil edeceği kabul edilmektedir⁷¹⁵. Dış pazar kıyaslamalarına dayanan tüm yöntemlerde olduğu gibi, test edilen taraf ile kontrol dışı vergi mükellefi arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesi ne kadar yüksek olursa, bu yöntemin uygulanmasından elde edilen sonuçlar açısından da o kadar güvenilir olacaktır⁷¹⁶.

CPM uygulanması süreci, aşağıdakiler de dahil olmak üzere faaliyetin çeşitli yönlerinin görünümüne ilişkin bir durum analizidir⁷¹⁷:

- ilgili iş kolları
- ürün veya hizmet için kullanılan varlıklar (örneğin, maddi ve maddi olmayan varlıklar)
- faaliyetin büyüklüğü ve kapsamı
- iş veya ürün döngüsündeki aşama

Bu yöntemin uygulanmasından elde edilen sonuçların, emsallere uygun sonucun en güvenilir ölçüsü olup olmadığının, en iyi yöntem kuralı altında açıklanan faktörler⁷¹⁸ kullanılarak tespit edilmesi zorunludur⁷¹⁹. Bu kapsamda CPM'nin uygulanması sürecinde test edilen taraf ile emsaller arasında gerçekleştirilen işlevler, kullanılan kaynaklar ve üstlenilen risklerdeki farklılıkların dikkate alınması⁷²⁰ ve kullanılan kaynaklar ve üstlenilen riskler açısından test edilen tarafa benzeyen kontrol dışı şirketlerden oluşan bir örneklem oluşturulması gerekmektedir⁷²¹. Bu nedenle oluşturulan kâr seviyesi göstergeleri, kârlar ve katlanılan maliyetler veya kullanılan kaynaklar arasındaki ilişkileri

⁷¹⁵ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. “Comparable Profits Method”, s. 84.

⁷¹⁶ ABD Tebliği: 1.482-5(c)(2)(1)

⁷¹⁷ ABD Tebliği: 1.482-5(c)(2).

⁷¹⁸ Bknz:1.482-1 (c)

⁷¹⁹ 1.482-5 [Comparable profits method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5), (c) Comparability and reliability considerations, (2) Comparability, (i) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5> (01.04.2021).

⁷²⁰ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1064.

⁷²¹ Elizabeth King, 2009, s. 12.

ölçen oranlar olacaktır.⁷²² Ayrıca emsallere uygun sonuçlara ulaşmak için de bir veya daha fazla oran uygulanabilecektir⁷²³. Bu bağlamda emsal bedel de, ‘test edilen tarafın’ kâr düzeyi göstergeleri kontrol dışı karşılaştırılabilir bir işletme kârına eşit olması durumunda ilişkili taraf işlemlerinden elde edeceği faaliyet kârının miktarı olacaktır⁷²⁴. Bir veya daha fazla kâr seviyesi göstergesi, test edilen tarafın en dar tanımlanabilir ticari faaliyetinin finansal verileriyle karşılaştırmak için üçüncü taraf işlemlerinden seçilir. Bu faaliyet, kontrol edilen işlemi içeren verilerin mevcut olduğu “ilgili ticari faaliyet”tir. Kontrol dışı emsallerin işletme kârı ile karşılaştırıldığında benzer bir sonuç elde edilirse, test edilen tarafın rapor edilen faaliyet kârı emsallere uygun bir sonuç olacaktır⁷²⁵.

Bunların yanında kâr seviyesi göstergelerinin, kontrol dışı emsal değerlere tahakkuk eden getirileri makul bir şekilde ölçmek için yeterli sayıda yıllık veriden türetilmeleri gerekmekte olup, en azından incelenen vergilendirilebilir yılı ve önceki iki vergilendirilebilir yılın verilerini kapsamalıdır⁷²⁶. Test edilen tarafın ve kontrol dışı emsallerin faaliyet kârlarını karşılaştırmak için güvenilir bir temel sağlayabilecek kâr seviyesi göstergeleri ise aşağıda verilenlerden oluşmaktadır⁷²⁷:

- *Kullanılan sermayenin getiri oranı*⁷²⁸
- *Finansal oranlar*⁷²⁹:

⁷²² 1.482-5 [Comparable profits method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5), (b) Determination of arm's length result, (4) Profit level indicators, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5> (01.04.2021).

⁷²³ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. “Comparable Profits Method”, s. 85.

⁷²⁴ Adnan İslam, s. 8.16.

⁷²⁵ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. “Comparable Profits Method”, s. 85.

⁷²⁶ Bu analiz § 1.482-1 (f) (2) (iii) (D) uyarınca uygulanmalıdır.

⁷²⁷ 1.482-5 [Comparable profits method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5), (b) Determination of arm's length result, (4) Profit level indicators, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5> (01.04.2021).

⁷²⁸ Kullanılan sermayenin getiri oranı, faaliyet kârının faaliyet varlıklarına oranıdır. Bu kâr seviyesi göstergesinin güvenilirliği, işletme varlıkları hem test edilen taraf hem de kontrol edilmeyen emsal için işletme kârı yaratmada daha büyük bir rol oynadıkça artar. Ayrıca, bu kâr seviyesi göstergesi kapsamındaki güvenilirlik, test edilen tarafın varlıklarının bileşiminin kontrol edilmeyen karşılaştırılabilir varlığın varlıklarına ne ölçüde benzer olduğuna bağlıdır. İşletme varlıklarının uygun şekilde değerlendirilmesindeki zorluklar, bu kâr seviyesi göstergesinin güvenilirliğini azaltacaktır (Adnan İslam, s. 8.16.).

⁷²⁹ Finansal oranlar, kâr ile maliyetler veya satış geliri arasındaki ilişkileri ölçer. Fonksiyonel farklar genellikle kâr ve maliyetler veya satış hasılatı arasındaki ilişki üzerinde kâr ve işletme varlıkları arasındaki ilişkiden daha büyük bir etkiye sahip olduğundan, finansal oranlar fonksiyonel farklılıklara kullanılan sermaye getiri oranından daha duyarlıdır. Bu nedenle, benzer şekilde güvenilir bir emsallere uygunluk sonucu elde etmek için, normal olarak, bir finansal oran altında, kullanılan sermaye getirisi oranından daha yakın işlevsel karşılaştırılabilirlik gereklidir. Uygun olabilecek finansal oranlar şunları içerir: a. Faaliyet kârının satışlara oranı b. Brüt kârın faaliyet giderlerine oranı

- *Diğer kâr seviyesi göstergeleri*⁷³⁰

CPM kapsamındaki güvenilirlik, faaliyet kârının ürün farklılıklarına brüt kârdan genellikle daha az duyarlı olması nedeniyle, yeniden satış fiyatı veya maliyet artı yöntemi kadar ürün benzerliğine bağlı değildir⁷³¹. Ayrıca CPM yöntemi için gerekli olan veriler, kamuya açık kaynaklardan kolaylıkla elde edilebilmektedir. Bunun tersine, yeniden satış fiyatı yöntemini, maliyet artı yöntemini ve CUP'u uygulamak için gerekli olan karşılaştırılabilir brüt kâr verilerini elde etmek özellikle zordur ve genellikle kamuya açık kaynaklardan elde edilemez⁷³². Bu durum CPM'nin diğer yöntemlere olan üstünlüğüdür.

Diğer taraftan CPM, ABD düzenlemelerinin amaçları için bile güvenli bir liman değildir. Ayrıca diğer transfer fiyatlandırma yöntemleri, özellikle işlem yöntemleri, yeterli veri temin edilebilmesi durumunda CPM'den daha yüksek düzeyde karşılaştırılabilirlik sağlarlar⁷³³.

ABD Tebliği'ne göre bu yöntemin amaçları doğrultusunda test edilen taraf, kontrol edilen işlemlere atfedilebilen faaliyet kârı en güvenilir veriler kullanılarak doğrulanabilen, en az ve en güvenilir düzeltmeleri gerektiren ve kontrol dışı emsallere ilişkin güvenilir verilerin bulunabileceği kontrol edilen işlemin tarafı olacaktır. Sonuç olarak çoğu durumda test edilen taraf, kontrol edilen işleme taraf olan vergi mükellefleri arasında en az karmaşık olanı ve potansiyel kontrol dışı emsal varlıklardan ayıran özellikli maddi olmayan varlıklara veya özgün varlıklara sahip olmayan tarafı olacaktır⁷³⁴.

Aynı zamanda test edilen taraf ile kontrol edilmeyen emsal arasında, ilgili kâr düzeyi göstergesine göre belirlenen kâr önemli ölçüde etkileyecek farklılıklar varsa,

Bu kâr seviyesi göstergesi kapsamındaki güvenilirlik, test edilen tarafın faaliyet giderlerinin kompozisyonunun kontrol edilmeyen emsallerinkine ne ölçüde benzer olduğuna da bağlıdır. (Adnan Islam, s. 8.16.)

⁷³⁰ Diğer kâr seviyesi göstergeleri, test edilen tarafın emsallere uygun, kontrollü işletmelerle uğraşmış olsaydı kazanacağı gelirin güvenilir ölçümlerini sağlıyorsa kullanılabilir (Adnan Islam, s. 8.16.).

⁷³¹ Adnan Islam, s. 8.18.

⁷³² John S. Nolan, s. 563.

⁷³³ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber. "Comparable Profits Method", s. 84.

⁷³⁴ 1.482-5 [Comparable profits method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5), (b) Determination of arm's length result, (2) Tested party, (i) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5> (01.04.2021).

genel karşılaştırılabilirlik hükümlerine göre düzeltmeler yapılmalıdır. Bazı durumlarda, kontrol dışı emsallerin, test edilen taraf ile kontrol dışı emsal arasında daha fazla karşılaştırılabilirlik elde etmek için ayarlanması gerekebilir. Ayrıca, kontrol edilen işlem ile faaliyet kârını önemli ölçüde etkileyen kontrol dışı emsaller arasındaki muhasebe uygulamalarında tutarlılık derecesi, sonucun güvenilirliğini etkileyebilir⁷³⁵. Bu nedenle, örneğin, envanter ve diğer maliyet muhasebesi uygulamalarındaki farklılıklar işletme kârını önemli ölçüde etkiliyorsa, bu tür farklılıklar için güvenilir düzeltmelerin yapılabilirliği, sonuçların güvenilirliğini etkileyecektir⁷³⁶.

Bu bağlamda şirketler karşılaştırılabilir kârlar yönteminde uygun emsali oluşturmak için bir dizi düzeltme yaparlar. Bunlara örnek olarak aşağıdakileri verebiliriz⁷³⁷:

- envanter düzeltmeleri
- alıcılar hesabı düzeltmeleri
- satıcılar hesabı düzeltmeleri
- dövizli hesaplardaki kur değişimi düzeltmeleri

OECD üyesi ülkeler, genellikle CPM/TNMM'ye olumsuz bir gözle bakmaktadırlar. Bununla birlikte bu yöntem ABD'de IRS denetçileri tarafından analiz edilen transfer fiyatlandırması işlemlerinin önemli çoğunluğunda kullanılmakta; ayrıca şirketler, IRS Ulusal Ofisi ve vergi makamları arasında müzakere edilen Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının neredeyse tamamında dikkate alınmakta ve diğer yargı alanlarında da çok yaygın olarak uygulanmaktadır⁷³⁸.

⁷³⁵ Adnan Islam, s. 8.18.

⁷³⁶ 1.482-5 [Comparable profits method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5), (c) Comparability and reliability considerations, (3) Data and assumptions, (ii) Consistency in accounting, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-5> (01.04.2021).

⁷³⁷ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent. "Transfer Pricing Basics". Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde. Wiley, 2004, s. 52-53.

⁷³⁸ Elizabeth King, 2009, s. 14.

CPM'nin ABD'de yaygın olarak kullanılmasının en az iki nedeni vardır. İlk olarak, pratik bir mesele olarak, uygulamadaki IRS denetçileri ve Ulusal Ofis personeli, yeniden satış fiyatı ve maliyet artı yöntemleri altında, yönetmeliklerin öngördüğünden daha yüksek karşılaştırılabilirlik standartları uygulama eğiliminde olmuşlardır, bu da bunların uygulanabilirliğini önemli ölçüde sınırlandırmaktadır. Ayrıca CPM, bir dizi işlem ve sektör için geçerli olan 'cookie cutter (birbirinin aynı)' analizlerine uygundur. Bu nedenle bu yöntem hem şirketler hem de IRS için uygun maliyetlidir⁷³⁹.

3.6.3.2. *Kâr Bölüşüm Yöntemi (Profit Split Method)*

3.6.3.2.1.1 Genel Olarak

ABD'de yüksek teknoloji endüstrilerinin güçlü ısrarı üzerine transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak 1994 yılında yapılan düzenlemelere kâr bölüşüm yöntemleri (PSM'ler)⁷⁴⁰ de dahil edilmiştir⁷⁴¹. Bu yöntemler⁷⁴², bir veya daha fazla kontrol edilen işlemle ilişkilendirilebilen toplam faaliyet kârı veya zararının dağıtılmasının, her bir kontrol edilen vergi mükellefinin söz konusu toplam faaliyet kârı veya zararına katkısının nispi değerini dikkate alarak emsallerine uygun olup olmadığını tespit etmektedir⁷⁴³. Buradaki toplam faaliyet kâr veya zararının ise, kontrol edilen işlemleri (ilgili ticari faaliyeti) içeren verilerin mevcut olduğu, kontrol edilen vergi mükelleflerinin en dar tanımlanabilir ticari faaliyetlerinden elde edilmesi gerekmektedir⁷⁴⁴.

ABD Tebliği'ne göre kâr bölüşüm yönteminde kâr veya zarar dağıtımını aşağıdaki dağıtım yöntemlerinden birine göre yapılmak zorundadır⁷⁴⁵:

⁷³⁹ Elizabeth King, 2009, s. 14.

⁷⁴⁰ The [profit split method](#) (22 Mart 2021)

⁷⁴¹ John S. Nolan, s. 538.

⁷⁴² The [profit split method](#) (22 Mart 2021)

⁷⁴³ 1.482-6 [Profit split method](#), (a) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (02.04.2021).

⁷⁴⁴ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, "Profit Methods". Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde, Wiley, 2004, s. 191; ABD Tebliği: 1.482-6(a).

⁷⁴⁵ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, "Profit Methods", s. 191; ABD Tebliği: 1.482-6(c)(1).

- karşılaştırılabilir kâr bölüşüm yöntemi⁷⁴⁶,
- bakiye kâr bölüşümü yöntemi⁷⁴⁷.

Kâr bölüşüm yöntemleri hem maddi hem de maddi olmayan varlıkların transferlerinin emsallerine uygun karakterini test etmek için belirlenmiş yöntemlerdir. Bununla birlikte düzenlemelerde karşılaştırılabilir işlemlere yapılan vurgu, PSM'lerin kullanımını vergi mükellefinin işlemlerini çevreleyen gerçeklerin başka bir yöntem altında yeterince güvenilir kontrol edilmeyen emsalleri tanımlamayı imkânsız kıldığı olağandışı durumlarla sınırlamayı amaçlamaktadır⁷⁴⁸. Dolayısıyla bu yöntemler, geleneksel işlem yöntemleri ya da CPM/TNMM'nin uygulanamadığı, kontrol edilen bir işlemin her iki tarafının da değerli gayri maddi varlıklara sahip olduğu işlemlere uygulanabilmektedir⁷⁴⁹.

Bunların yanında bu yöntemlerin uygulanması sırasında her bir kontrol edilen vergi mükellefinin ilgili ticari faaliyetin başarısına katkısının nispi değeri, karşılaştırılabilirlik hükümlerine⁷⁵⁰ uygun olarak, ilgili iş faaliyetinde her bir katılımcı tarafından gerçekleştirilen işlevleri, üstlenilen riskleri ve kullanılan kaynakları yansıtacak şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Bu tür bir dağıtım, ilgili ticari faaliyette yer alan çeşitli kontrol dışı vergi mükelleflerinkine benzer işlevleri yerine getiren, kontrol dışı vergi mükellefleri arasındaki bir ayarlamadan kaynaklanacak kâr veya zarar bölüşümüne denk gelmeyi amaçlamaktadır. Kontrol edilen bir grubun herhangi bir üyesine dağıtılan kâr, ille de grubun ilgili ticari faaliyetten elde edilen toplam faaliyet kârı ile sınırlı değildir. Örneğin, belirli bir yılda, grubun bir üyesi zarara uğramasına karşın diğer bir üye kâr elde edebilir. Ayrıca, ilgili ticari faaliyetten kaynaklanan toplam faaliyet kârı veya zararının eşit olarak veya herhangi bir başka keyfi oranda paylaşılması gerektiği

⁷⁴⁶ The Comparable Profit Split Method; 1.482-6 (c) (2) paragrafında açıklanmıştır.

⁷⁴⁷ The Residual Profit Split Method; 1.482-6 (c) (3) paragrafında açıklanmıştır.

⁷⁴⁸ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1064.

⁷⁴⁹ Elizabeth King, 2009, s. 29.

⁷⁵⁰ 1.482-1 (d) (3)'de açıklanmıştır.

varsayılmaz. Dağıtımın özel yöntemi, bu yöntemin uygulamasına ilişkin hükümler⁷⁵¹ kapsamında belirlenmesi gerekmektedir⁷⁵².

3.6.3.2.1.2 Karşılaştırılabilir Kâr Bölüşüm Yöntemi (Comparable Profit Split Method)

Karşılaştırılabilir kâr bölüşüm yöntemi, birbiriyle ilişkili olmayan iki işletme arasındaki karşılaştırılabilir işlemlerden elde edilen kâra bağlıdır⁷⁵³. Diğer bir ifade ile kâr bölüşüm miktarı, işlemleri ve faaliyetleri ilgili ticari faaliyetteki kontrol edilen vergi mükelleflerinkine benzer olan kontrol dışı mükelleflerin toplam faaliyet kârından elde edilir. Bu yöntemde, her bir kontrol dışı vergi mükellefinin birleşik faaliyet kâr veya zarar yüzdesi, ilgili ticari faaliyetin toplam faaliyet kârı veya zararını dağıtmak için kullanılmaktadır⁷⁵⁴. Bunun nedeni karşılaştırılabilir kâr bölüşüm yönteminin amacının, faaliyet kârlarını kontrol edilen vergi mükellefleri arasında kontrol edilmeyen işlemlerden kaynaklananlara benzer miktarlarda bölüştürmek olmasıdır⁷⁵⁵. Bu amaç doğrultusunda da kontrol dışı iki şirketin birleşik faaliyet kârları, karşılaştırıldıkları bağlı şirketlerin birleşik faaliyet kârlarından ‘önemli ölçüde farklı’ olmaması gerekmektedir⁷⁵⁶. Ayrıca kontrol edilen ve kontrol dışı vergi mükellefleri arasında faaliyet kârının bölünmesini önemli ölçüde etkileyecek farklılıklar varsa, düzeltmeler yapılması zorundadır⁷⁵⁷.

Bu yöntemin uygulanmasından elde edilen sonuçların, emsal bedelin en güvenilir ölçüsü olup olmadığı, en iyi yöntem kuralı altındaki faktörler kullanılarak belirlenmesi gerekmektedir⁷⁵⁸. Kontrol edilen ve kontrol dışı vergi mükellefleri arasındaki

⁷⁵¹ 1.482-5 (c)’de açıklanmıştır.

⁷⁵² 1.482-6 [Profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6), (b) Appropriate share of profits and losses, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (02.04.2021)

⁷⁵³ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, “Profit Methods”, s. 192.

⁷⁵⁴ 1.482-6 [Profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6), (c) Application, (2) Comparable profit split, (i) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (02.04.2021)

⁷⁵⁵ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, “Profit Methods”, s. 192.

⁷⁵⁶ Elizabeth King, 2009, s. 31.

⁷⁵⁷ 1.482-6 [Profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6), (c) Application, (2) Comparable profit split, (ii) Comparability and reliability considerations, (B) Comparability, (2) Adjustments for differences between the controlled and uncontrolled taxpayers, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (09.04.2021)

⁷⁵⁸ 1.482-6 [Profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6), (c) Application, (2) Comparable profit split, (ii) Comparability and reliability considerations, (A) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (02.04.2021)

karşılaştırılabilirlik derecesi, karşılaştırılabilirlik hükümleri⁷⁵⁹ uygulanarak belirlenmektedir. Karşılaştırılabilir kâr payı, benzer koşullar altında benzer faaliyetlerde bulunan kontrol dışı vergi mükellefleri arasında faaliyet kârlarının bölüşümü ile kontrol edilen vergi mükellefleri arasındaki işletme kârının bölüşümünü karşılaştırmaktadır. Karşılaştırılabilirliği belirleyen bütün faktörlerin⁷⁶⁰ dikkate alınması gerekmesine rağmen, bu yöntem altındaki karşılaştırılabilirlikte özellikle karşılaştırılabilir kârlar yöntemindeki karşılaştırılabilirlik ve güvenilirlik hususları⁷⁶¹ veya kontrol edilen servis hizmetlerine uygulanan karşılaştırılabilir kârlar yöntemindeki karşılaştırılabilirlik ve güvenilirlik hususları⁷⁶² dikkate alınmaktadır. Çünkü bu yöntem, kontrol edilen ve kontrol dışı vergi mükelleflerinin işletme kârlarının karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Buna ek olarak, ilgili iş faaliyetindeki katılımcılar arasındaki ilişkinin sözleşme şartları, işlevlerin ve bunlar arasındaki risklerin dağılımının temel belirleyicisi olacağından, bu yöntem kapsamındaki karşılaştırılabilirlik de özellikle kontrol edilen ve kontrol dışı vergi mükelleflerinin sözleşme şartlarındaki benzerlik derecesi göz önünde bulundurulur. Son olarak, kontrol dışı karşılaştırılabilir unsurların toplam faaliyet kârı (toplam varlıkların yüzdesi olarak), kontrol edilen vergi mükellefleri tarafından kazanılanlardan önemli ölçüde farklılık gösteriyorsa, karşılaştırılabilir kâr paylaşımı kullanılamayabilir⁷⁶³.

Diğer yöntemlere benzer şekilde, karşılaştırılabilir kâr dağılımı yalnızca dış piyasa kıyaslamalarına dayanmaktadır⁷⁶⁴. Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesi arttıkça, bu yöntem altında analize verilen nispi ağırlık artacaktır. Ayrıca, bu yöntem kapsamındaki analizin güvenilirliği, kontrol edilen işlemin tüm taraflarının karşılaştırılabilir kâr bölüşümü altında değerlendirilmesiyle artırılabilir. Ancak, bir işlemin tüm taraflarından gelen bilgilere dayanan bir analizin sonuçlarının güvenilirliği, verilerin güvenilirliğinden ve her bir tarafın kontrol edilen işlemle ilgili varsayımlarından etkilenir. Dolayısıyla veriler ve varsayımlar taraflardan

⁷⁵⁹ 1.482-1 (d)'de açıklanmıştır.

⁷⁶⁰ 1.482-1 (d) (3)'te açıklanmıştır.

⁷⁶¹ 1.482-5 (c) (2)'de açıklanmıştır.

⁷⁶² 1.482-9 (f) (2) (iii)'de açıklanmıştır.

⁷⁶³ 1.482-6 [Profit split method](#), (c) Application, (2) Comparable profit split, (ii) Comparability and reliability considerations, (B) Comparability, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (09.04.2021)

⁷⁶⁴ Elizabeth King, 2009, s. 31.

biri açısından diğerlerine göre önemli ölçüde daha güvenilir ise, yalnızca o tarafın sonuçlarına odaklanan farklı bir yöntem daha güvenilir sonuçlar verebilmektedir⁷⁶⁵.

ABD düzenlemeleri, daha çok dış pazar kıyaslamalarına dayandığından, ‘bakiye kâr bölüşüm yöntemi’ kıyasla ‘karşılaştırılabilir kâr bölüşüm yönteminin’ tercih edilmesini teşvik etmektedir⁷⁶⁶. Diğer taraftan yeterince karşılaştırılabilir bağlı şirket işlemleri nadiren bulunabileceğinden, uygulayıcılar karşılaştırılabilir kâr bölüşüm yöntemini nadiren kullanmaktadırlar⁷⁶⁷.

3.6.3.2.1.3 Bakiye Kâr Bölüşüm Yöntemi (Residual Profit Split)

Bakiye kâr bölüşüm yönteminde ilgili ticari faaliyetten elde edilen toplam faaliyet kârı veya zararı iki aşamalı süreci takiben kontrol edilen vergi mükellefleri arasında dağıtılır⁷⁶⁸.

Bakiye kâr dağıtımının ilk aşaması kârlılığın pazar kıyaslamalarına dayanır⁷⁶⁹ ve bu aşamada ilgili ticari faaliyete yaptığı rutin katkılar için bir piyasa getirisi sağlamak amacıyla kontrol edilen işlemlerden elde edilen faaliyet kârı, her bir tarafa bu rutin katkılar dikkate alınarak dağıtılır⁷⁷⁰. Bahsi geçen rutin katkılardan kasıt, piyasa getirilerinin belirlenmesinin mümkün olduğu benzer ticari faaliyetlerde yer alan kontrol dışı vergi mükellefleri tarafından yapılanlarla aynı veya benzer türdeki katkılardır⁷⁷¹; bu katkılar genellikle benzer faaliyetlerde bulunan kontrol dışı vergi mükelleflerinin sahip olduğu maddi varlık, hizmetler ve maddi olmayan varlıkların katkılarını içerir⁷⁷². Bu katkılar gerçekleştirilen işlemlere, üstlenilen risklere ve kontrol edilen vergi mükelleflerinin her biri tarafından kullanılan kaynaklara göre belirlemek için işlevsel bir

⁷⁶⁵ 1.482-6 [Profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6), (c) Application, (2) Comparable profit split, (ii) Comparability and reliability considerations, (D) Other factors affecting reliability, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (09.04.2021)

⁷⁶⁶ Elizabeth King, 2009, s. 31.

⁷⁶⁷ Elizabeth King, 2009, s. 31.

⁷⁶⁸ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, “Profit Methods”, s. 193; ABD Tebliği: 1.482-6(c)(3)(i).

⁷⁶⁹ 1.482-6 [Profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6), (c) Application, ((3) Residual profit split, (ii) Comparability and reliability considerations, (B) Comparability, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (09.04.2021)

⁷⁷⁰ 1.482-6 [Profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6), (c) Application, ((3) Residual profit split, (i) In general, (A) Allocate income to routine contributions, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (09.04.2021)

⁷⁷¹ ABD Tebliği: 1.482-6(c)(3)(i)(A).

⁷⁷² Elizabeth King, 2009, s. 29.

analiz gereklidir. Bu katkıların piyasa getirileri, diğer yöntemlerle tutarlı olarak, benzer faaliyetlerde bulunan kontrol dışı vergi mükelleflerinin elde ettiği getiriler emsal alınarak belirlenmesi gerekmektedir⁷⁷³. Dolayısıyla kontrol edilen işleme taraf olanlar, kontrol dışı vergi mükelleflerinin piyasa getirilerine dayalı bir getiri oranı elde eder. Bu amaç doğrultusunda kontrol dışı vergi mükelleflerinin piyasa getirileri, belirtilen diğer herhangi bir yönteme (örneğin, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem yöntemi veya CPM) atıfta bulunularak tespit edilebilmektedir⁷⁷⁴. Bunun yanında bu tür dağıtımlar genellikle CPM'nin uygulanmasıyla belirlenmektedir⁷⁷⁵.

Bakiye kâr yönteminde ikinci aşamada bakiye kâr dağıtılır⁷⁷⁶. İlk aşamadaki gelirin kontrol edilen vergi mükellefinin rutin katkılarına dağıtımı, her kontrol edilen vergi mükellefinin rutin olmayan ilgili ticari faaliyete yaptığı katkılara atfedilebilen kârları yansıtmayacaktır (rutin olmayan katkılar). Rutin olmayan katkı, rutin katkı olarak hesaba katılmayan bir katkıdır⁷⁷⁷. Çoğu durumda bir vergi mükellefinin ilgili ticari faaliyete rutin olmayan katkıları, maddi olmayan varlık katkıları olabilir. Bakiye kârın dağıtımında kullanmak amacıyla, vergi mükelleflerinin katkıda bulunduğu rutin olmayan maddi olmayan varlığın göreceli değeri, bu tür maddi olmayan varlığın gerçeğe uygun piyasa değerini yansıtan dış piyasa karşılaştırmaları ile ölçülebilir. Alternatif olarak, rutin olmayan maddi olmayan varlık katkılarının göreceli değeri, maddi olmayan varlığın geliştirilmesinin kapitalize edilmiş maliyeti ve ilgili tüm iyileştirmeler ve güncellemelerle, her bir maddi olmayan varlığın faydalı ömrüne dayanan uygun bir amortisman tutarı çıkarılmasıyla tahmin edilebilir⁷⁷⁸. Bu bağlamda bu tür rutin olmayan katkıların mevcut olduğu durumlarda, ilk aşamadaki gelir dağıtımında dikkate alınamamalarından dolayı dağıtılmamış bir bakiye kâr oluşacaktır. Bu kâr ikinci aşamada,

⁷⁷³ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, "Profit Methods", s. 193.

⁷⁷⁴ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, "Profit Methods", s. 193; ABD Tebliği: 1.482-6(c)(3)(i)(A).

⁷⁷⁵ Elizabeth King, 2009, s. 29.

⁷⁷⁶ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, "Profit Methods", s. 193; ABD Tebliği: 1.482-6(c)(3)(i)(B).

⁷⁷⁷ 1.482-6 [Profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6), (c) Application, ((3) Residual profit split, (i) In general, (B) Allocate residual profit, (1) Nonroutine contributions generally, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (09.04.2021)

⁷⁷⁸ 1.482-6 [Profit split method](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6), (c) Application, ((3) Residual profit split, (i) In general, (B) Allocate residual profit, (2) Nonroutine contributions of intangible property, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-6> (09.04.2021)

genellikle, ilgili ticari faaliyete yaptıkları rutin olmayan katkılarının nispi değerine dayalı olarak kontrol edilen vergi mükellefleri arasında paylaştırılacaktır⁷⁷⁹.

Mükellefler, diğer transfer fiyatlandırması yöntemlerinde olduğu gibi bakiye kâr bölüşüm yönteminde de emsal bulmak zorundadır⁷⁸⁰. Diğer yöntemlerde olduğu gibi bu yöntemde de mükellefler en çok yabancı ülkelerde yürüttükleri faaliyetler açısından emsal bulmakta sorun yaşamaktadırlar⁷⁸¹.

3.6.3.3. *Belirtilmemiş Yöntemler (Unspecified Methods)*

ABD Tebliğine göre, Tebliğde belirtilmeyen yöntemler⁷⁸², kontrol edilen bir işlemde tahsil edilen tutarın emsallerine uygun olup olmadığını değerlendirmek için kullanılabilir.⁷⁸³ Bu kapsamda kullanılan herhangi bir yöntem, transfer fiyatlandırması hükümlerine uygun olarak uygulanmalıdır. Diğer bir ifade ile kontrol edilen bir işlemin emsallerine uygun bir sonuca ulaşp ulaşmadığını belirlerken, belirtilmemiş bir yöntem, kontrol edilen işlemin gerçekçi bir alternatifini seçerek kontrol edilen vergi mükellefinin elde edebileceği fiyatlar veya kârlar hakkında bilgi sağlamalıdır⁷⁸⁴. Diğer taraftan herhangi bir yöntemde olduğu gibi, en iyi yöntem kuralı ilkeleri altında bir emsal bedel sonucunun en güvenilir ölçüsünü sağlamadığı sürece, belirtilmemiş bir yöntem uygulanamayacaktır⁷⁸⁵.

⁷⁷⁹ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, “Profit Methods”, s. 193; ABD Tebliği, 1.482-6(c)(3)(i)(B).

⁷⁸⁰ ABD Tebliği, 1.482-6(c)(3)(i).

⁷⁸¹ M. Richard Hammer ve Robert Feinschreiber, “Profit Methods”, s. 193.

⁷⁸² 1.482-3 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) of tangible [property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3), (e) Unspecified methods, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> ve 1.482-4 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4) of [intangible property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4), (d) Unspecified methods, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-4>, (29.03.2021).

⁷⁸³ Marc M. Levey ve David Balaban, “U.S. Treatment of Intercompany Sales”, William H. Green (Ed.). **U.S. Transfer Pricing Sourcebook** içinde, World Trade Executive, Inc, 2005, s. 37.

⁷⁸⁴ 1.482-3(e)(1) ve 1.482-4(d)(1).

⁷⁸⁵ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1060.

3.6.4. Maliyet Paylaşım Ayarlamasıyla Bağlantılı Olarak Vergilendirilebilir Geliri Belirleme Yöntemleri

3.6.4.1. Genel Olarak

*Maliyet paylaşım ayarlaması*⁷⁸⁶ (CSA), kontrol edilen katılımcıların maliyet paylaşımını gayri maddi varlıkları geliştirmenin maliyetlerini ve risklerini makul olarak beklenen faydaların paylarıyla orantılı olarak paylaştıkları bir düzenlemedir. Bir ayarlama, yalnızca ve ancak ABD Tebliğinin 1.482-7(b) (1) ila (4) numaralı paragraflarında belirtilen şartları karşılaması durumunda bir CSA olarak kabul edilecektir⁷⁸⁷.

CSA düzenlemesi uyarınca, maddi olmayan varlıkların geliştirilmesine katkıda bulunması beklenen kontrol edilen bir işlemde tahsil edilen emsallere uygun tutarın, aşağıda açıklanan yöntemlerden birine göre belirlenmesi gerekmektedir⁷⁸⁸.

*Maliyet paylaşım işlemleri için makul ölçüde beklenen fayda*⁷⁸⁹ paylaşımı yönteminde kontrol edilen katılımcılar, maliyet paylaşım işlemlerine girerek makul olarak beklenen faydaların paylarıyla orantılı olarak maddi olmayan varlığın geliştirme maliyetlerini paylaşırlar⁷⁹⁰.

Diğer taraftan kontrol edilen bir katılımcının CSA'ya platform katkısı yapması durumunda, kontrol edilen katılımcıya emsallere uygun bir bedel ödenmelidir⁷⁹¹. ABD Tebliği uyarınca da CSA'larla bağlantılı olarak platform katkı işlemlerinde (PCTs) emsal bedelin belirlenmesinde aşağıdaki yöntemlerden birisi kullanılabilir⁷⁹²:

⁷⁸⁶ Cost Sharing Arrangement

⁷⁸⁷ 1.482-7 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [cost sharing arrangement](#), (b) Cost sharing arrangement, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7>, (10.04.2021).

⁷⁸⁸ 1.482-7 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [cost sharing arrangement](#), (a) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7>, (10.04.2021).

⁷⁸⁹ Reasonably anticipated benefit (RAB)

⁷⁹⁰ 1.482-7 Methods to determine [taxable income](#) in connection with a [cost sharing arrangement](#), (a) In general, (1) RAB share method for cost sharing transactions (CSTs), <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7>, (10.04.2021).

⁷⁹¹ Office of Chief Counsel Internal Revenue Service Memorandum, s:5; [https://s3.amazonaws.com/pdfs.taxnotes.com/2018/2018-32125 TNTIRSdocs_am-2018-003.pdf](https://s3.amazonaws.com/pdfs.taxnotes.com/2018/2018-32125_TNTIRSdocs_am-2018-003.pdf) (01 Ocak 2023)

⁷⁹² Adnan Islam, s. 8.6.

- Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı İşlem Yöntemi (CUTM)⁷⁹³ veya Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Hizmet Fiyatı Yöntemi (CUSPM)⁷⁹⁴
- Gelir Yöntemi⁷⁹⁵
- Satın Alma Bedeli Yöntemi⁷⁹⁶
- Piyasa Değeri Yöntemi⁷⁹⁷
- Bakiye Kâr Paylaşım Yöntemi⁷⁹⁸
- Belirtilmemiş Yöntemler⁷⁹⁹

3.6.4.2. *Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Hizmet Fiyatı Yöntemi (Comparable Uncontrolled Transaction Method)*

Karşılaştırılabilir kontrol dışı hizmetler fiyat yöntemi (CUSPM), bir kontrol edilen hizmetler işleminde tahsil edilen tutarın, karşılaştırılabilir bir kontrol dışı hizmetler işleminde tahsil edilen tutara atıfta bulunarak emsallere uygun olup olmadığını değerlendirmektedir⁸⁰⁰.

CUSPM, CUP ve CUT'a benzer olup, CUSPM uygulamasında karşılaştırılabilir kontrol dışı hizmetlerde uygulanan fiyat, kontrol edilen hizmetlerin fiyatlarının emsallere uygunluğunun değerlendirilmesinin temelini oluşturur. Genel olarak, CUSPM, ilişkili taraf hizmetlerinin karşılaştırılabilir kontrolsüz hizmet işlemlerine benzer olduğu (veya yüksek derecede benzerliğe sahip olduğu) durumlarda geçerlidir⁸⁰¹.

3.6.4.3. *Gelir Yöntemi (Income Method)*

Gelir yöntemi, kontrol edilen bir katılımcının bir maliyet paylaşım ayarlamasına girmek için en gerçekçi alternatifine atıfta bulunarak, bir platform katkı işlemlerinde

⁷⁹³ The [comparable uncontrolled transaction method](#); 1.482-4(c)'de açıklanmıştır.

⁷⁹⁴ The [comparable uncontrolled services price method](#); (CUSPM), 1.482-9(c) ile 1.482-7 [paragraph \(g\)\(3\)](#)'de açıklanmıştır.

⁷⁹⁵ The [income method](#); 1.482-7 [paragraph \(g\)\(4\)](#)'de açıklanmıştır.

⁷⁹⁶ The [acquisition price method](#); 1.482-7 [paragraph \(g\)\(5\)](#)'de açıklanmıştır.

⁷⁹⁷ The [market capitalization method](#); 1.482-7 [paragraph \(g\)\(6\)](#)'de açıklanmıştır.

⁷⁹⁸ The [residual profit split method](#); 1.482-7 [paragraph \(g\)\(7\)](#)'de açıklanmıştır.

⁷⁹⁹ [Unspecified methods](#); 1.482-7 [paragraph \(g\)\(8\)](#)'de açıklanmıştır.

⁸⁰⁰ 1.482-9 - Methods to determine taxable income in connection with a controlled services transaction (c) Comparable uncontrolled services price method, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-9#c> (17 Eylül 2021).

⁸⁰¹ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1068.

tahsil edilen miktarın emsallere uygun olup olmadığını tespit etmektedir. Bu yöntemle göre, bir platform katkı işlemlerindeki emsallere uygun ödeme, kontrol edilen bir katılımcının platform katkı işlemlerinin tarihi itibarıyla, bir maliyet paylaşım ayarlamasına girmenin maliyet paylaşım alternatifinin bugünkü değeri, en gerçekçi alternatifinin bugünkü değerine eşit olacak şekilde bir miktar olacaktır. Genel olarak, platform katkı işlemlerinde borçlunun maliyet paylaşım ayarlamasına girmek için en gerçekçi alternatifi, aksi takdirde maliyet paylaşım ayarlaması kapsamında paylaşılacak olan tüm gayri maddi varlık geliştirme riskini üstlenme taahhüdünü üstlenen kontrol dışı bir lisans veren tarafından geliştirilecek gayri maddi varlıkların lisanslanması olacaktır. Benzer şekilde, platform katkı işlemlerinde alacaklının maliyet paylaşım ayarlamasına girme konusundaki en gerçekçi alternatifi, aksi takdirde maliyet paylaşım ayarlaması kapsamında paylaşılacak olan tüm gayri maddi varlık geliştirme riskini üstlenme taahhüdünü üstlenmek ve ortaya çıkan maddi olmayan varlıkları kontrol dışı bir lisans alana lisanslamak olacaktır. ABD Tebliğinin 1.482-7 (g)(4)(i)(B) ila (vi) arasındaki paragrafları, gelir yönteminin belirli uygulamalarını açıklamakta olup, ancak bu yöntemin diğer olası uygulamalarını engellememektedir⁸⁰².

3.6.4.4. *Satın Alma Bedeli Yöntemi (Acquisition Price Method)*

Satın alma bedeli yöntemi, kontrol dışı bir işlemde bir kuruluşun tamamının veya bir kısmının (hedef) hisse senedi veya varlık alımı için tahsil edilen tutarını (satın alma fiyatı) referans alarak, bir PCT'de ya da PCT grubunda ödenen tutarın emsallere uygun olup olmadığını tespit etmek için karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem yöntemini veya karşılaştırılabilir kontrol dışı hizmetler fiyat yöntemini uygulamaktadır⁸⁰³.

⁸⁰² 1.482-7 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7) in connection with a [cost sharing arrangement](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7), (g) Supplemental guidance on methods applicable to PCTs, (4) Income method, (i) In general , <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7>, (17.09.2021).

⁸⁰³ 1.482-7 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7) in connection with a [cost sharing arrangement](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7), (g) Supplemental guidance on methods applicable to PCTs, (5) Acquisition price method, (i) In general , <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7>, (20.09.2021).

3.6.4.5. *Piyasa Değeri Yöntemi (Market Capitalization Method)*

Piyasa değeri, hisse senedi düzenli olarak yerleşik bir menkul kıymetler piyasasında işlem gören kontrol edilen bir katılımcının (PCT Alacaklısı) ortalama piyasa değerini referans alarak, bir PCT'de ya da bir PCT grubunda ödenen tutarın emsallere uygun olup olmadığını tespit etmek için, karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem yöntemini veya karşılaştırılabilir kontrol dışı hizmetler fiyat yöntemini uygulamaktadır⁸⁰⁴.

3.6.4.6. *Bakiye Kâr Bölüşüm Yöntemi (Residual Profit Split Method)*

Bakiye kâr bölüşüm yöntemi, bir PCT'ye tabi bir veya daha fazla platform katkısına atfedilebilen toplam faaliyet kârı veya zararının bölüşümünün, her bir kontrol edilen katılımcının bu toplam faaliyet kârına veya zararına katkısının nispi değerine atıfta bulunarak emsallere uygun olup olmadığını tespit etmektedir. Toplam faaliyet kârı veya zararı, CSA Faaliyetini içeren verilerin mevcut olduğu, kontrol edilen katılımcıların en dar şekilde tanımlanabilir ticari faaliyetinden (ilgili ticari faaliyet) elde edilmesi gerekmektedir. Yalnızca bir kontrol edilen katılımcının CSA etkinliğine rutin olmayan önemli katkılar (platform veya işletme katkıları dahil) yaptığı durumlarda kâr bölüşüm yöntemi kullanılamaz⁸⁰⁵.

3.6.4.7. *Belirtilmemiş Yöntemler (Unspecified Methods)*

Maliyet paylaşım ayarlamasıyla bağlantılı olarak vergilendirilebilir gelirin belirlenmesinde, yukarıda belirtilen yöntemlerin yanında belirli şartların varlığı halinde belirtilmeyen yöntemler de kullanılabilir⁸⁰⁶.

⁸⁰⁴ 1.482-7 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7) in connection with a [cost sharing arrangement](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7), (g) Supplemental guidance on methods applicable to PCTs, (6) Market capitalization method, (i) In general , <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7>, (20.09.2021).

⁸⁰⁵ 1.482-7 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7) in connection with a [cost sharing arrangement](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7), (g) Supplemental guidance on methods applicable to PCTs, (7) Residual profit split method, (i) In general , <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7>, (20.09.2021).

⁸⁰⁶ 1.482-7 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7) in connection with a [cost sharing arrangement](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7), (g) Supplemental guidance on methods applicable to PCTs, (8) Unspecified methods , <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-7>, (20.09.2021).

3.6.5. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları (*Advance Pricing Agreement*)

Peşin Fiyatlandırma Anlaşması⁸⁰⁷ (APA), uluslararası bir işlemde uygulanacak fiyatlandırma yöntemi konusunda IRS ile vergi mükellefi arasında yapılan bir anlaşmadır⁸⁰⁸.

IRS, vergi mükelleflerine vergi beyannamesi öncesinde teklif edilen bir transfer fiyatının IRS açısından kabul edilebilir olup olmadığını belirlemede yardımcı olmak için peşin fiyatlandırma anlaşmaları (APA) düzenleme yetkisine sahiptir⁸⁰⁹. Bunun sonucu olarak APA'da vergi mükellefi, transfer fiyatlandırmasını uygulayıp, belgelerini hazırlayıp ve ardından IRS tarafından incelenme riskini beklemek yerine IRS ile bir peşin fiyatlandırma anlaşmasını müzakere edebilme imkânına sahiptir⁸¹⁰. Dolayısıyla APA, kârın IRC'nin 482. maddesi ve ilgili düzenlemeler kapsamında ilgili taraflar arasında dağıtmak için transfer fiyatlandırması yöntemlerine ilişkin yapılan bir anlaşmadır⁸¹¹. APA'ların amacı, transfer fiyatlandırması anlaşmazlıklarını zamanında çözmek ve maliyetli davalardan kaçınmaktır⁸¹².

Mükellefler tek taraflı, iki taraflı veya çok taraflı APA talep edebilirler⁸¹³. Tek taraflı bir APA'nın tarafları vergi mükellefi ve IRS'dir. İkili APA'nın tarafları, vergi mükellefi, bir yabancı bağlı kuruluş, IRS ve yabancı bağlı kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin vergi idaresidir. Çok taraflı bir APA'nın tarafları, vergi mükellefi, kapsanan konu(lar) ile ilgili vergi mükellefinin yabancı iştirakleri, IRS ve ilgili yabancı iştiraklerin faaliyette bulunduğu ülkelerin vergi idareleridir⁸¹⁴.

⁸⁰⁷ Advance Pricing Agreement

⁸⁰⁸ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 853.

⁸⁰⁹ Hansen ve Mowen, 2007, s. 835.

⁸¹⁰ Reuven S. Avi-Yonah, **International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime**, Cambridge, 2007, s. 118.

⁸¹¹ IRS, Apa Study Guide, s. 1, https://www.irs.gov/pub/irs-apa/apa_study_guide.pdf (20.09.2021).

⁸¹² Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 853.

⁸¹³ Adnan Islam, s. 8.8.

⁸¹⁴ IRS, Advance Pricing Agreement for Tangible Goods Transactions, s.6, September 15, 2017 https://www.irs.gov/pub/int_practice_units/isi_p_06_07_07.pdf, (20.09.2021)

APA süreci, IRS Peşin Fiyatlandırma ve Karşılıklı Anlaşma Programı (APMAP)⁸¹⁵ tarafından yürütülmektedir⁸¹⁶. Genel olarak, ABD'nin kapsanan konu(lar) ile ilgili yabancı vergi idare (ler)i arasında bir Karşılıklı Anlaşma Süreci (Mutual Agreement Process) içeren bir vergi anlaşması varsa, IRS vergi mükellefini iki taraflı veya çok taraflı bir APA'ya teşvik edecektir. Ayrıca vergi mükellefi, ikili veya çok taraflı APA kapsamında olabilecek herhangi bir konuyu kapsamı için tek taraflı bir APA talep ederse, vergi mükellefi, tek taraflı bir APA'nın neden uygun olduğuna inandığını bir ön bilgilendirmeye açıklaması gerekmektedir. İlgili yabancı ülke ile bir anlaşma veya Karşılıklı Anlaşma olmadığında, APA yalnızca tek taraflı yapılabilmektedir⁸¹⁷.

APA talep edebilmenin şartları, başvuru için gerekli belgeler ile APA sürecinin yönetimine ilişkin olarak Gelir Rehberi 2015-41⁸¹⁸, de düzenleme yapılmıştır⁸¹⁹. Bunun yanında vergi mükellefinin, ABD'nin veya bir anlaşma ülkesinin eylemlerinin geçerli ABD vergi anlaşmasına aykırı şekilde vergilendirmeye neden olduğuna veya neden olacağına inandığı durumlarda ABD'nin Yetkili Makamlarından yardım talep etmesine ilişkin usul ve esaslar Gelir Rehberi 2015-40'da düzenlenmektedir⁸²⁰.

APA'da normal olarak aşağıdaki önemli hususlar üzerinde anlaşmaya varılması gerekmektedir⁸²¹:

- transfer fiyatlandırması yönteminin seçimi,
- karşılaştırılabilir kontrol dışı şirket veya işlemlerin seçimi (emsaller)
- emsale uygun sonuçların analiz edildiği yıllara (analiz penceresi) ve ilgili hususlara karar verilmesi,

⁸¹⁵ IRS Advance Pricing and Mutual Agreement Program

⁸¹⁶ Adnan Islam, s. 8.8.

⁸¹⁷ IRS, Advance Pricing Agreement for Tangible Goods Transactions, s.6, September 15, 2017 https://www.irs.gov/pub/int_practice_units/isi_p_06_07_07.pdf, (20.09.2021)

⁸¹⁸ <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/rp-15-41.pdf> (22 Mart 2022)

⁸¹⁹ EY, Worldwide Transfer Pricing Reference Guide 2019-20, s. 675.

⁸²⁰ IRS, Announcement and Report Concerning Advance Pricing Agreements (ARCAPA), s. 2, March 23, 2021, <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/a-21-06.pdf>, (20.09.2021)

⁸²¹ IRS, Apa Study Guide, s. 1, https://www.irs.gov/pub/irs-apa/apa_study_guide.pdf (20.09.2021).

- test edilen tarafla ilgili farklılıklar nedeniyle emsallere uygun sonuçların düzeltilmesi,
- bir dizi emsallere uygunluk sonucu oluşturmak,
- APA dönemindeki test sonuçları ve emsallere uygun olmayan aralığın dışında olmanın sonuçları,
- kritik varsayımlar.

APA'nın maliyeti ve riski yüksek olmasına rağmen, geniş alana yayılmış uluslararası faaliyetleri olan büyük ABD şirketleri ve ABD'de iş yapan yabancı şirketler açısından transfer fiyatlandırmasına ilişkin riskleri azaltmak için kesinlikle en güvenli yoldur⁸²².

APA'ların geçmiş dönemlere ilişkin olarak uygulanma imkânı bulunmaktadır. Çoğu ABD APA'sının ileriye dönük beş yıllık bir süresi olduğundan, geçmiş dönemlerin eklenmesi halinde, bir vergi mükellefinin tek bir müzakere sürecinde sekiz veya daha fazla yıllık geçici koruma sorununu kapsamasına izin verebilmektedir⁸²³.

Mükellefler hükümet belirsizliğini ve idari maliyeti en aza indirmek için, iki taraflı ve çok taraflı APA'lar genellikle de tek taraflı APA'ları tercih etmektedirler. İkili veya çok taraflı APA kapsamında olabilecek bir konuyu kapsamak için tek taraflı bir APA talebi olması durumunda, mükellefin, tek taraflı APA'nın bu konuyu kapsamasının uygun olduğunu desteklemek için bir açıklama yapması gerekmektedir. APMA, bir vergi mükellefinin tek taraflı APA talebini, özellikle kabul etmesi belirli anlaşma ortaklarıyla oluşturulan prosedürlere ve uygulamalara aykırı olacağı durumlarda, çeşitli nedenlerle reddedebilmektedir⁸²⁴.

⁸²² John S. Nolan, s. 538.

⁸²³ EY, Worldwide Transfer Pricing Reference Guide 2019-20, s. 676.

⁸²⁴ IRS, Advance Pricing Agreement for Tangible Goods Transactions, s.23, September 15, 2017 https://www.irs.gov/pub/int_practice_units/isi_p_06_07_07.pdf, (20.09.2021)

ABD’de 1921-2020 yılları arasında;

- sadece kendi mükellefleri ile 662,
 - bir başka ülkenin de taraf olduğu 1.385, ve
 - birden fazla ülkenin taraf olduğu 20,
- olmak üzere toplam 2.067 APA imzalanmıştır⁸²⁵.

Model APA’ya IRS tarafından yayımlanan ‘Announcement and Report Concerning Advance Pricing Agreements’ dokümanının 1 numaralı ekinde yer verilmiştir⁸²⁶.

⁸²⁵ ARCAPA, s. 4

⁸²⁶ ARCAPA, s.14

4. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE EMSAL BEDEL KAVRAMI İLE TRANSFER FİYATLANDIRMASINA İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER VE TRANSFER FİYATLANDIRMASINDA EMSAL BEDELİ BELİRLEME YÖNTEMLERİ

4.1. TÜRKİYE’DE EMSAL BEDELE İLİŞKİN DÜZENLEMELER

4.1.1. Emsal Bedel Kavramı

“Emsal⁸²⁷” sözcüğü Türk Dil Kurumu tarafından benzer, eş, denk ve örnek olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere; emsal iki ya da daha fazla şeyin birbirleri ile karşılaştırılması neticesinde benzerliğin ya da denkliğin var olduğunu veya bunların birbirlerine örnek oluşturduğunu belirtmek için kullanılan bir kavramdır.

Emsal kavramı hukuki anlamda da kullanılmakta olup, vergi hukukunda, ‘emsal’ kavramı, vergiye konu bir işlemin piyasadaki benzeri bir işlemi ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile, vergi hukukunda emsal, vergiye konu bir işlemin benzer şartlar altında faaliyet gösteren vergi mükellefleri veya aynı vergi konuları için vergilemede kullanılabilecek ticari hayatın olağan şartları içinde mutad ve makul bir durumun kanuni ölçüsüdür. Bu kavrama, çeşitli vergi kanunlarında, bir kanuni karşılaştırma ölçüsü olarak sıkça başvurulmaktadır⁸²⁸. Bu karşılaştırma ölçüleri ve vergiye konu durum ve işlemlerin mahiyeti vergi hukukunda yorumu⁸²⁹ kaçınılmaz hale getirmektedir.

⁸²⁷http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a327ddcbc6b16.25463969

⁸²⁸ Billur Yaltı, “Transfer Fiyatlandırmasında- Gizli Emsal”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Ağustos 2009, s. 9.

⁸²⁹ Kanun hükümlerinin herkesin anlayacağı şekilde ve tartışmaya yer bırakmayacak sadelikte yazılması gerekmektedir. (Abdurrahman Akdoğan, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, Gazi Kitapevi, Ekim 2019, s. 35). Bunun sonucu olarak hukuk kuralları genel ve soyutlurlar (Kırbaş 53). Diğer taraftan hukuk kuralları çıkarıldığı zamandaki kanun koyucunun ürünü olması nedeniyle zaman içerisinde uygulamaya dönük eksikler ve boşluklar oluşmaktadır (Sadık Kırbaş, **Vergi Hukuku**, Siyasal Kitabevi. 2015, s. 54). Kanun hükümlerinin uygulanması sırasında karşılaşılan bu belirsizliklerin giderilmesi ve anlamının tam tespit edilmesine dönük yapılan işlemlere yorum denilmektedir (Şevki Özbilen, **Vergi Hukuku**, Gazi Kitapevi, Ocak 2013, s. 61-62).

Vergi borcunun kaynağını oluşturan durum ya da işlem, esasında, ekonomik mahiyette⁸³⁰ olması nedeniyle vergi kanunlarındaki bu düzenlemeler, vergi kanunlarına ilişkin olarak amaçsal yorumun yapılmasında ‘ekonomik yaklaşım ilkesini’ zorunlu kılmaktadır. Vergi hukukunda bu ilkeye dayanan ekonomik (amaçsal) yorum⁸³¹ kaynağını Vergi Usul Kanun (VUK)’nun 3. maddesinin “İspat” başlıklı B-2 fıkrasındaki “*Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır.*” hükmünden almaktadır⁸³².

Diğer bir anlatımla söz konusu hüküm mahiyeti itibariyle bir delillendirme kuralından ziyade vergi hukuku açısından ekonomik yaklaşımın kullanılabilmesinin

Kanunlara ilişkin olarak yapılan yorumlar, yapan kuruma ve yapılış şekline göre sınıflandırılmaktadır (Mahmut Kalenderoğlu, Vergi **Hukuku Türk Vergi Sistemi**, Agon Bilgi Akademisi, 2017, s.32). Yapan kuruma göre yapılan sınıflandırmaya yorum çeşiti, yapılış şekline göre olan sınıflandırmaya da yorum yöntemi denilmektedir (*Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, Vergi Hukuku (Genel Hükümler)*, Ekin Yayınları, 2022, s. 63). Yorum çeşitleri ve yöntemleri aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir (Fevzi Rifat ORTAÇ ve Hilmi ÜNSAL, **Vergi Hukuku (Genel Hükümler)**, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 71-73):

- Yorum çeşitleri: yasama yorumu, yasama organı tarafından yapılan yorum; idari yorum, idare tarafından yapılan yorum; yargısal yorum, yargı organları tarafından yapılan yorum; bilimsel yorum, bilim insanları yapılan yorumdur. -Yorum yöntemleri: lafzi yorum, metne sadık kalınarak yapılan yorum; sistematik yorum, maddenin içerisinde bulunduğu kanundaki yeri ve diğer kanunlarla ilişkisi dikkate alınarak yapılan yorum; amaçsal yorum, maddenin güncel şartlar altında ulaşmak istediği amacı tespit etmeye dönük yapılan; tarihi yorum, yasama organının maddeyi çıkarırken öngördüğü amacı esas alan yorumdur.

Vergi kanunları, uygulama alanı çok geniş ve yüksek oranda karmaşık ve değişken durumlara uygulanması gereken kanunlardır (Erdoğan Öner, **Vergi Hukuku**, Seçkin Yayınları, 2022, s. 45). Bu durum, vergi kanunlarının uygulanmasında madde metninde geçen ifadelerden anlaşılması gerekenin ortaya konulmasını önemli hale getirmekte (Abdurrahman Akdoğan, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, Gazi Kitapevi, Ekim 2019, s. 35) ve kanun maddelerinin yorumlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Vergi kanunlarında yoruma imkân sağlayan düzenleme VUK’un ‘Vergi Kanunlarının Uygulanması ve İspat’ başlığını taşıyan 3. Maddesinin A/2 fıkrasındaki “*Vergi kanunları lafzı ve ruhu ile hüküm ifade eder. Lafzın açık olmadığı hallerde vergi kanunlarının hükümleri, konuluştaki maksat, hükümlerin kanunun yapısındaki yeri ve diğer maddelerle olan bağlantısı göz önünde tutularak uygulanır.*” düzenlemesidir. Bu düzenleme ile vergi hukukumuz, yorum ve uygulama ile ilgili olarak “Bilimsel Yorumlama Metodu” esası getirilmiştir (14.07.1981 tarih ve 17402 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 143 sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği)

Yukarıdaki madde metnindeki “*Vergi kanunları lafzı*” ifadesi lafzi yorumu; “*Konuluştaki maksat*” ifadesi tarihi yorumu; “*hükümlerin kanunun yapısındaki yeri ve diğer maddelerle olan bağlantısı göz önünde tutularak uygulanır*” ifadesi sistematik yorumu; “*Ruhu*” ifadesi amaçsal yorumu ifade etmektedir (Murat Batı, **Vergi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 65-66).

Aynı maddenin B/1 fıkrasındaki “*Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır.*” düzenleme de vergi kanunlarının yorumlanmasıyla yakından ilgili olup (Şevki Özbilen, **Vergi Hukuku**, Gazi Kitapevi, Ocak 2013, s. 70), vergilendirmeye konu olan işlemlere ilişkin ekonomik yaklaşıma dayalı olarak amaçsal yoruma imkân sağlamaktadır.

⁸³⁰ Erdoğan Öner, **Vergi Hukuku**, Seçkin Yayınları, 2022, s. 47.

⁸³¹ Vergi kanunlarına ilişkin olarak yapılan amaçsal yorum ekonomik yaklaşım kavramı ile özdeşleştirilebilir. Bunun nedeni bu yorum yönteminde vergi kanunları içinde bulunan ekonomik şartlar dikkate alınarak kazandığı güncel anlamıyla yorumlanmaktadır. (Mahmut KALENDEROĞLU, **Vergi Hukuku Türk Vergi Sistemi**, Agon Bilgi Akademisi, 2017, s. 33.)

⁸³² Doğan ŞENYÜZ, Mehmet YÜCE, Adnan GERÇEK, **Vergi Hukuku (Genel Hükümler)**, Ekin Yayınları, 2022, s. 71.

önünü açan bir kural ortaya koymaktadır⁸³³. Bu bağlamda vergiyi doğuran işlem, olay ve hukuki durumların vergi kanunları karşısındaki durumları değerlendirmeye tabi tutulurken sadece görünürdeki halleri değil yapılarındaki gerçek iradenin de dikkate alınması gerekmektedir.

4.1.2. Vergi Usul Kanununda Emsal Bedel

Vergi kanunlarının özel olarak belirlediği birkaç bedel belirleme hükümleri dışında, vergileme işlemlerine ilişkin olarak bedelin belirlenmesi VUK hükümlerine göre gerçekleştirilmektedir. Bu durum, ilgili vergi kanununun VUK'un ilgili maddesine özel olarak gönderme yapması ile olabileceği gibi genel hükümler çerçevesinde de olabilmektedir. Diğer bir ifade ile, vergi kanunlarında özel bir düzenleme (Gelir Vergisi Kanunun 73. maddesindeki Emsal Kira Bedeli, Kurumlar Vergisi Kanunun 13. maddesindeki Transfer Fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler gibi) yoksa vergiyi doğuran olaya konu olan durum ve işlemlerin içerdiği ekonomik unsurların değerlemesi VUK'un hükümlerine göre yapılmaktadır.

4.1.2.1. Değerlemenin Tanımı, Günü ve Esasları

Değerleme esas itibarıyla bir iktisadi kıymetin değerinin tespit edilmesi, parasal karşılığının belirlenmesidir⁸³⁴. Vergi hukuku bağlamında değerlemenin tanımı ise VUK'un 258. maddesinde, “*vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti*” şeklinde yapılmıştır.

Diğer taraftan, iktisadi kıymetlerin değerinin belirlenememesi hallerinde, vergiye tabi kazancın belirlenebilmesi için, iktisadi kıymetin değerinin kabul edilebilir veriler kullanılarak belirlenmesi için takdir esası da değerlemenin kapsamına alınmıştır⁸³⁵. Bu

⁸³³ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, **Vergi Hukuku**, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1997, s. 25.

⁸³⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu-3: Vergi Usul Kanunu**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, 2017, s. 167.

⁸³⁵ VUK'un 267. maddesi

yolla değerleri belirlenecek iktisadi kıymetler, vergiyi doğuran olayın konusu olan maddi malların yanı sıra gayri maddi haklardır⁸³⁶.

Vergilendirilebilir kazancın doğru bir şekilde tespit edilebilmesi açısından⁸³⁷ değerlemenin yapılacağı zaman önem arz etmektedir⁸³⁸. Değerlemenin ne zaman yapılacağı VUK'nin 259. maddesinde; “değerlemede, *iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymetler esas tutulur.*” şeklinde düzenlemiştir. Dolayısıyla vergi kanunları kapsamında yapılacak değerlemenin, maddelerde belirtilen gün ve zamanlarda yapılması gerekmektedir.

Bahse konu gün ve zamanlar, hesap döneminin sonundaki mevcutlar için dönemin son günü olmakla birlikte, dönem içindeki iktisadi işlemlerde iktisadi kıymetin alışının ya da satışının yapıldığı, üretiminin veya kuruluşunun tamamlandığı, işletmenin aktifine alındığı ya da işletmeden çıkışının yapıldığı gün de olabilmektedir.

Değerlemede, işletmenin aktifinde yer alan iktisadi kıymetlerin ayrı ayrı dikkate alınması gerekmektedir⁸³⁹. Ancak, ticari teamüllere göre aynı cinsten kabul edilen malların ve düşük değerdeki birbirinden ayrı eşyanın topluca değerlemeye tabi tutulabilmesi Kanun koyucu tarafından kabul edilmiştir⁸⁴⁰. Dolayısıyla ölçülmesi, tartılması ve sayılması mümkün olmayan veya teamülen gerekli görülmeyen malların değerlerinin topluca, tahminen belirlenmesi mümkündür⁸⁴¹.

4.1.2.2. *Değerleme Ölçüleri*

4.1.2.2.1 Genel Olarak

İktisadi kıymetlerin değerlemesi, mükelleflerin vergi matrahlarının tespit edilmesiyle bire bir ilişkili bir işlemdir. Bu nedenle VUK'ta değerlemede kullanılacak ölçüler ve her bir iktisadi kıymetin hangi ölçüye göre değerlendirileceği açık bir şekilde

⁸³⁶ Kazım Yılmaz, **VUK, GVK, KVK ve KDVK Açısından Değerleme**, Ankara 2000, 2. Baskı, s. 5.

⁸³⁷ Abdurrahman Akdoğan, Ekim 2019, s. 135.

⁸³⁸ Murat Batı, **Vergi Hukuku** (Genel Hükümler), Seçkin Yayınevi, 2022, s. 403.

⁸³⁹ Hamza Koçakoğlu, **Uygulamalı Vergi Hukuku**, Gazi Kitabevi, Nisan 2016, s. 76; VUK'un 260. Maddesi.

⁸⁴⁰ VUK'un 260. maddesi

⁸⁴¹ Volkan Alptekin, **Vergi Hukuku**, Gazi Kitabevi, Ocak 2013, s. 77.

belirtilmiş ve değerlemeye ilişkin vergi mükelleflerine yöntem seçiminde tercih imkânı sunulmamıştır⁸⁴².

Değerleme ölçüleri VUK'un 261. maddesinde sayılmış olup, değerlemenin, aktife kayıtlı iktisadi kıymetlerin çeşit ve niteliğine göre aşağıdaki ölçülerden biri kullanılarak yapılması gerekmektedir:

- 1- Maliyet bedeli,
- 2- Borsa rayici,
- 3- Tasarruf değeri,
- 4- Mukayyet değer,
- 5- İtibari değer,
- 6- Vergi değeri,
- 7- Rayiç bedel,
- 8- Emsal bedeli ve ücreti,
- 9- Alış bedeli

Bu değerleme ölçülerinin yanında yine VUK ve diğer vergi kanunlarında, belli durumlara ilişkin olarak, yukarıdakilerden farklı özel değerleme ölçüleri de kabul edilmiştir⁸⁴³. Bunları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- 1- Alış emsal bedeli⁸⁴⁴

⁸⁴² Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu-3: Vergi Usul Kanunu**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayını, 2017, s. 169.

⁸⁴³ Recep KAYA, "Emtia Değerlemesi", **Vergi Dünyası Dergisi**, Aralık 2004.

⁸⁴⁴ VUK Geçici 4. maddesinde düzenlenmiştir.

- 2- Mükellefçe tahmin olunacak bedel⁸⁴⁵
- 3- Tapu siciline kayıtlı bedel⁸⁴⁶
- 4- Ortalama perakende satış fiyatı⁸⁴⁷
- 5- Finansal kiralamalarda kira ödemelerinin bugünkü değeri⁸⁴⁸

Ayrıca yukarıda saydığımız değerlendirme ölçülerinin yanında yüksek enflasyon dönemlerinde VUK'un 298. maddesi hükümleri uyarınca mali tablolarda yer alan parasal olmayan iktisadi kıymetlerin enflasyon düzeltmesine tabi tutulması durumunda bu maddedeki hükümler de dikkate alınarak değerlendirme işlemlerinin yapılacağı bilinmesi gerekmektedir⁸⁴⁹.

4.1.2.2.2 Maliyet Bedeli

Maliyet bedeli, VUK'un 262. maddesinde “*iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veya değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilumum giderlerin toplamını ifade eder.*”⁸⁵⁰ şeklinde tanımlanmıştır.

Bu tanımlamadan yola çıkarak maliyet bedeli oluşturan unsurları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz⁸⁵¹;

- iktisadi kıymetin edinilmesi için yapılan ödemeler
- mevcut iktisadi kıymetin değerini artıran ödemeler
- bu iki durumla ilgili yapılan diğer bütün ödemeler

⁸⁴⁵ VUK Geçici 5. maddesinde düzenlenmiştir.

⁸⁴⁶ VUK 296. maddesinde düzenlenmiştir.

⁸⁴⁷ GVK 63. maddesinin son fıkrasında düzenlenmiştir.

⁸⁴⁸ VUK mükerrer 290. maddesinde düzenlenmiştir.

⁸⁴⁹ Abdurrahman Akdoğan, Ekim 2019, s. 136.

⁸⁵⁰ VUK'un 262. maddesi

⁸⁵¹ Murat Batı, **Vergi Hukuku** (Genel Hükümler), Seçkin Yayınevi, 2022, s. 404-405.

VUK'un 262. maddesinde maliyet bedeli genel hatlarıyla tanımlanmış olmasının yanında ayrıntılı düzenlemeler, maliyet bedeli ile değeri lenmesi gereken iktisadi kıymetlere ilişkin olan maddelerde yapılmıştır.

Ayrıca aynı maddenin 2. Fıkrası uyarınca *“iktisadi kıymetin iktisap edilmesi veya değeri nin artırılması ile doğrudan ilgili; gümrük vergileri, gümrük komisyonları, yükleme, boşaltma, nakliye ve montaj giderleri ile resim ve harçlar, noter, tapu, mahkeme, değeri tespiti, danışmanlık, komisyon ve ilan giderlerinin”* ve iktisadi kıymetin finansmanında kullanılan kredilere ait faiz giderleri ve bunlara ilişkin kur farklarının ise belli şartlar çerçevesinde maliyet bedeline eklenmesi gerekmektedir.

Bunun yanında VUK'un 271. maddesinde bina, gemi, makina ve tesisat için; 275. maddesinde ise emtia için belirtildiği üzere, iktisadi kıymet işletme bünyesinde üretilmiş olması halinde maliyet bedeli, bahse konu maddelerde sayılan üretim giderlerinin toplamından oluşacaktır⁸⁵².

Diğer taraftan, VUK'un 270/2 maddesi uyarınca *“mükellefler noter, mahkeme, kıymet takdiri, komisyon ve tellaliye giderleri ile Emlak Alım ve Özel Tüketim Vergilerini maliyet bedeline eklemek ya da genel giderler arasında göstermek arasında tercih yapabilme hakkına sahiptirler.”*

Kanun koyucu gayrimenkul veya elektrik üretim ve dağıtım varlıklarının alımından sonra bunlar için yapılan giderlere ilişkin olarak VUK'un 272. maddesinde özel düzenleme yapmıştır. Bu düzenleme uyarınca; *“normal bakım, tamir ve temizleme giderleri dışında, gayrimenkulün veya elektrik üretim ve dağıtım varlıklarını genişletmek veya iktisadi kıymetini devamlı olarak artırmak maksadıyla yapılan giderler, gayrimenkulün veya üretim ve dağıtım varlıklarının maliyet bedeline eklenmesi”* zorunludur.

⁸⁵² Birgül DİKMEN ve Öznur GÖKÇE, “Dönem Sonu Değerleme İşlemleri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Aralık 2017 sayısı Eki, s. 16.

Diğer taraftan, maliyet bedeli düzenlemesinde en fazla tartışma yaratan ve konuşulan konulardan birisi de madde metninde geçen “*bunlara müteferri bilumum giderler*”dir. Bu giderler, bir iktisadi kıymetin edinilmesiyle veya değerinin artırılmasıyla ilişkili olmaları koşuluyla maliyete intikali zorunlu olan giderlerdir⁸⁵³. Bu giderlere, faiz, vade farkı, kur farkı, montaj giderleri, taşıma giderleri, komisyon giderleri, nakliye sigortası, alım vergisi gibi giderleri örnek olarak gösterebiliriz⁸⁵⁴.

Aktife kayıtlı iktisadi kıymetlerden maliyet bedeli ile değerlendirilecek olanlar şunlardır⁸⁵⁵;

- Gayrimenkuller ve bunların mütemmim cüzleri ile teferruatları; tesisat ve makinalar; gemiler ve diğer taşıtlar, gayri maddi haklar⁸⁵⁶
- Özel maliyet bedeli⁸⁵⁷
- Alet, edevat, mefruşat ve demirbaş eşya⁸⁵⁸
- Emtia⁸⁵⁹
- Zirai mahsuller⁸⁶⁰
- Zirai işletmeye dahil hayvanlar⁸⁶¹

4.1.2.2.3 Borsa Rayici

Borsa rayici, VUK’un 263. maddesinde “*gerek menkul kıymetler ve kambiyo borsasına, gerekse ticaret borsalarına kayıtlı olan iktisadi kıymetlerin değerlemeden*

⁸⁵³ Kazım Yılmaz, Ankara 2000, s. 9.

⁸⁵⁴ Detaylı okumalar için VUK’un 270 ve 273. maddeleri ile 163, 176 ve 238 sıra No’lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğlerine bakılabilir.

⁸⁵⁵ Murat Batı, **Vergi Hukuku** (Genel Hükümler), Seçkin Yayınevi, 2022, s. 406.

⁸⁵⁶ VUK’un 269. maddesi hükümleri uyarınca.

⁸⁵⁷ VUK’un 272. maddesi hükümleri uyarınca.

⁸⁵⁸ VUK’un 273. maddesi hükümleri uyarınca.

⁸⁵⁹ VUK’un 274. maddesi hükümleri uyarınca.

⁸⁶⁰ VUK’un 276. maddesi hükümleri uyarınca.

⁸⁶¹ VUK’un 277. maddesi hükümleri uyarınca.

evvelki son muamele gününde borsadaki muamelelerinin ortalama değerlerini ifade eder.” şeklinde tanımlanmıştır.

Normal dalgalanmalar dışında fiyatlarda aşırı kararsızlıkların olduğu durumlarda, son işlem günü yerine değerlemeye rastlayan 30 gün içindeki ortalama rayici esas olarak aldirmaya Hazine ve Maliye Bakanlığı yetkilidir⁸⁶².

Diğer taraftan, madde metninde geçen borsalardan kasıt, Türkiye’de kurulu bulunan menkul kıymet, vadeli işlem ve ticaret borsaları olup, iktisadi kıymetin yabancı ülke borsa değerleri VUK kapsamında borsa rayici olarak kabul edilmemektedir⁸⁶³. Diğer bir ifade ile, borsa rayici açısından borsanın Türkiye’de kurulu olması gerekir. Uluslararası borsalarda işlem gören iktisadi kıymetlerin (alış bedeliyle değerlendirilen hisse senetleri dışında kalanların) aynı zamanda Borsa İstanbul’da da işlem görmesi durumunda, Borsa İstanbul’da gerçekleşen borsa değeri değerlemede esas alınacaktır⁸⁶⁴.

Borsa rayici ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler aşağıdaki gibidir:

- Borsa rayici bulunan devlet tahvili, hazine bonosu vb. bazı menkul kıymetler⁸⁶⁵
- İktisadi işletmeye dahil yabancı paralar, yabancı para ile olan senetli veya senetsiz alacaklar ile borçlar⁸⁶⁶
- Servetlerin değerlendirilmesi sırasında, ticari sermayeye dahil olsun olmasın bütün esham ve tahvilat⁸⁶⁷
- Borsada işlem gören esham ile yabancı paralar⁸⁶⁸

⁸⁶² VUK’un 263. maddesi hükümleri uyarınca.

⁸⁶³ DİKMEN ve GÖKÇE, s. 17.

⁸⁶⁴ A. Özkan BUYRUK, “Menkul Kıymetlerin Vergi Kanunlarına Göre Değerleme Esasları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Aralık 2015, s. 77.

⁸⁶⁵ VUK’un 279. maddesi uyarınca.

⁸⁶⁶ VUK’un 280. maddesi uyarınca.

⁸⁶⁷ VUK’un 294. maddesi uyarınca.

⁸⁶⁸ Veraset ve İntikal Vergisi Kanunun 10. maddenin d ve f bentleri uyarınca.

İktisadi işletmelere dahil olan yabancı paraların öncelikli değerlendirme ölçüsü borsa rayicidir. Borsa rayicinin bulunmaması halinde ise değerlemeye kullanılacak kur, Hazine ve Maliye Bakanlığınca belirlenecek kur olacaktır⁸⁶⁹.

Ülkemizde yabancı paraların alım ve satım işlemlerinin gerçekleştirildiği bir kambiyo borsası bulunmaması nedeniyle, yabancı paraların değerlemesinde, Hazine ve Maliye Bakanlığının belirleyeceği kurlar kullanılacaktır. Bunun yanında 130 Sıra Numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde, Hazine ve Maliye Bakanlığınca kur tespit ve ilan edilmediği sürece T.C. Merkez Bankası'na (TCMB) tespit ve ilan olunan döviz alış kurlarının değerlendirilmede kullanılacağı ifade edilmiştir. Dolayısıyla, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından tespit edilmiş ve ilan edilmiş kur; Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından kur tespit ve ilan edilmemişse T.C. Merkez Bankası tarafından tespit edilen döviz alış kurları değerlendirilmede esas alınır⁸⁷⁰.

Uygulamada, Hazine ve Maliye Bakanlığı sadece yıl sonlarında bilanço günü için (31 Aralık) döviz kurlarını ilan etmektedir. Bu nedenle, mükelleflerin, yıl sonu dışında, yabancı para cinsinden olan para ve yabancı para ile olan senetli ve senetsiz alacak ve borçlarının değerlendirilmesinde TCMB tarafından ilan edilen günlük döviz alış kurlarını kullanmaları gerekmektedir.

4.1.2.2.4 Tasarruf Değeri

Tasarruf değeri, VUK'un 264. maddesinde, *“bir iktisadi kıymetin değerlendirme gününde sahibi için arz ettiği gerçek değerdir.”* şeklinde tanımlanmıştır.

Madde metnindeki tanımdan da anlaşılacağı üzere, tasarruf değeri, iktisadi kıymetin değerinin belirlenmesini tamamen sahibinin değerlendirmesine bırakan

⁸⁶⁹ VUK'un 280. maddesinin 1 ve 2. fıkraları

⁸⁷⁰ Emre ZENGİN, “Alacak ve Borçlar ile Yabancı Paraların Değerlemesi, Reeskont İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Aralık 2015, s. 130.

subjektif bir değerleme ölçüsüdür ve vergi hukukunda pek de yer bulmamıştır⁸⁷¹. Fakat kullanım alanı olması nedeniyle bir değerleme ölçüsü olarak kabul edilmiştir⁸⁷².

Tasarruf değerinin ismen geçtiği nadir maddelerden biri VUK’un 323. maddesidir. Bu madde uyarınca, şüpheli alacaklar için değerleme gününde belirlenen tasarruf değeri üzerinden bilançonun pasifinde karşılık ayrılabilir⁸⁷³. Diğer bir örnek de VUK’un geçici maddesinde yer verilen ve bu maddede belirtilen durumlarda amortismanı tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedeli bilinmiyorsa bizzat kendilerince alış tarihindeki rayice göre tahmin olunacak bedeli ile deęerlenecektir⁸⁷⁴. Yine tasarruf değeri ifadesi açık olarak belirtilmemiş olsa da VUK’un 281 ve 285. maddeleri de tasarruf değerinin uygulamasına birer örnek oluşturmaktadır. Bu maddelere göre, maddelerde sayılan varlık ve borçların, esas değerleme kriteri olan mukayyet değerlerinin ötesine geçilerek, değerleme günündeki kıymetlerine irca olunması işlemlerini de tasarruf değerini tespit etmeye yönelik işlemler olarak ele almak mümkündür.⁸⁷⁵

4.1.2.2.5 Mukayyet Değer

Mukayyet değer, VUK’un 265. maddesinde, “*bir iktisadi kıymetin muhasebe kayıtlarında gösterilen hesap değeridir.*” şeklinde tanımlanmıştır.

Kanun koyucu, mukayyet değerle değerlenen iktisadi kıymetlerin değerlemesi için defter kayıtlarında var olan ve sadece bu kayıtlardan çıkarılabilen tutarları değerlemede dikkate alınmasını yeterli görmüş olup, bu tür kıymetlerin değerlemesi için kayıtlardan çıkarılabilen değer dışında bir değer aramayı gerekli görmemiştir⁸⁷⁶.

⁸⁷¹ Kazım YILMAZ, “Değerleme: Anlamı, Zamanı ve Değerleme Ölçüleri”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Aralık 2005.

⁸⁷² Kazım YILMAZ, “Değerleme: Anlamı, Zamanı ve Değerleme Ölçüleri”, *Vergi Dünyası Dergisi*, Aralık 2005.

⁸⁷³ Gürol Ürel, *Vergi Usul Kanunu Uygulaması*, Seçkin Yayınları, 2022, s. 487.

⁸⁷⁴ DİKMEN ve GÖKÇE, s. 18.

⁸⁷⁵ Osman Bayri ve Feden Koç, *TMS/TFRS ve Vergi Mevzuatına Göre Değerleme ve Ertelenmiş Vergiler*, Gazi Kitapevi, Mayıs 2020, s. 20.

⁸⁷⁶ Kazım Yılmaz, Ankara 2000, s. 23.

Mukayyet değer, muhtelif iktisadi kıymetlerin değerleme ölçüsü olarak VUK'un çeşitli maddelerinde geçmektedir. Mukayyet değerle değerlendirilecek iktisadi kıymetleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Türk Lirası cinsinden avanslar dahil olmak üzere, alacaklar⁸⁷⁷
- Aktife kaydedilen ilk tesis ve taazzuv giderleri ile peştemallıklar⁸⁷⁸
- Aktif geçici hesap kıymetleri (peşin ödenen giderler ve gelir tahakkukları)⁸⁷⁹
- Türk Lirası avanslar dahil olarak, borçlar⁸⁸⁰
- Pasif Geçici Hesap Kıymetleri (peşin tahsil edilen gelirler ve gider tahakkukları)⁸⁸¹
- Karşılıklar⁸⁸²
- Özel halleri olan bazı iktisadi kıymetler⁸⁸³
- Değersiz alacaklar⁸⁸⁴

4.1.2.2.6 İtibari Değer

İtibari değer, VUK'un 266. maddesindeki düzenleme uyarınca, “*her nevi senetlerle esham ve tahvillerin üzerinde yazılı olan değerlerdir*”. İtibari değer aynı zamanda nominal bedel olarak da adlandırmakta olup⁸⁸⁵, itibari değer senet ve tahvillerin nominal değerleridir⁸⁸⁶. Dolayısıyla, itibari değer ile değerlendirilecek iktisadi kıymetlerin

⁸⁷⁷ VUK'un 281. maddesi uyarınca.

⁸⁷⁸ VUK'un 282. maddesi uyarınca.

⁸⁷⁹ VUK'un 283. maddesi uyarınca.

⁸⁸⁰ VUK'un 285. maddesi uyarınca.

⁸⁸¹ VUK'un 287. maddesi uyarınca.

⁸⁸² VUK'un 288. maddesi uyarınca.

⁸⁸³ VUK'un 289. maddesi uyarınca.

⁸⁸⁴ VUK'un 322. maddesi uyarınca.

⁸⁸⁵ Osman Bayrı ve Feden Koç, Mayıs 2020, s. 20.

⁸⁸⁶ Murat Batı, **Vergi Hukuku** (Genel Hükümler), Seçkin Yayınevi, 2022, s. 406.

değerlenmesinde dikkate alınacak değerler bunların üzerinde yazılı olan değerler olacaktır.

Genel olarak kayıtlı değer ile itibari değer aynı tutarı gösterse de bazı durumlarda bu değerler farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma, bazı durumlarda iktisadi kıymetin alındığı zaman muhasebe kayıtlarına alındığı bedel (mukayyet değer) ile üzerinde yazan bedelin (itibari değer) eşit olmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun en tipik örneği, hisse senetleridir. Hisse senetlerinin üzerindeki değer ile alış bedeli farklı olabilmektedir. Bunun öngören Kanun koyucu hisse senetlerini alış bedeli ile değerlendirilmesi gerektiğini hüküm altına almıştır⁸⁸⁷.

İtibari değer ile değerlendirilecek iktisadi kıymetler şunlardır⁸⁸⁸:

- Kasa mevcutlarından TL olanlar⁸⁸⁹,
- Sermayesi paylara bölünmüş şirketlerde ihraç edilen hisse senetleri,
- Sermayesi paylara bölünmüş şirketlerle iktisadi kamu müesseseleri tarafından çıkarılan tahviller⁸⁹⁰.

4.1.2.2.7 Rayiç Bedel

Rayiç bedel, VUK'un mükerrer 266. maddesindeki düzenleme uyarınca, “bir iktisadi kıymetin değerlendirilme günündeki normal alım satım değeridir”. Diğer değerlendirme ölçülerinin yanında vergi hukukunda rayiç bedelin uygulanma durumu oldukça sınırlıdır⁸⁹¹.

⁸⁸⁷ VUK'un 279. maddesi “Menkul kıymetler: Madde 279 –Hisse senetleri ile fon portföyünün en az % 51'i Türkiye’de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluşturduğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirilme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kâr ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirilme günü itibariyle hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirilir.”

⁸⁸⁸ Gürol Ürel, 2022, s. 487.

⁸⁸⁹ VUK'un 284. maddesi uyarınca.

⁸⁹⁰ VUK'un 286. maddesi uyarınca.

⁸⁹¹ Gürol Ürel, 2022, s. 488.

Tanımda geçen ‘normal’ kelimesi, rayiç bedelin iktisadi kıymetin değerinin serbest piyasa şartlarında arz ve talebin durumuna göre ortaya çıkan fiyat / bedel olduğunu ortaya koymaktadır⁸⁹². Dolayısıyla rayiç bedel ile tasarruf değeri arasındaki fark, rayiç bedel piyasada iktisadi kıymet için olası oluşabilecek bedel olmasına karşın tasarruf değeri iktisadi kıymetin sahibi tarafından satmaya razı olunacak bedeldir.

Rayiç bedel, vergi değerinin belirlenmesinde önemli olup emlak vergisinde bina ve arazi için rayiç bedel esas alınmaktadır⁸⁹³. Bunların yanında, VUK’un mükerrer 290. maddesine göre, kiracı tarafından finansal kiralama işlemine konu iktisadi kıymeti kullanma hakkı ve sözleşmeden doğan borç, kiralama konusu iktisadi kıymetin rayiç bedeli veya sözleşmeye göre yapılacak kira ödemelerinin bugünkü değerinden düşük olanı ile değerlendirilir⁸⁹⁴. Ayrıca aynı madde hükümleri çerçevesinde kiralayanın finansal kiralamaya konu iktisadi kıymetin üretimini veya alım satımını yapması halinde, net bilanço aktif değeri olarak rayiç bedel kullanılmaktadır.

4.1.2.2.8 Vergi Değeri

Vergi değeri, VUK’un 268. maddesindeki düzenleme uyarınca, “*bina ve arazinin Emlak Vergisi Kanununun 29. maddesine⁸⁹⁵ göre tespit edilen değeridir*”.

İktisadi kıymetlerden bina ve arazilerin maliyet bedellerinin bilinmemesi durumunda bunların vergi değeri değerlendirme ölçüsü olarak kullanılmaktadır⁸⁹⁶. Bu hüküm

⁸⁹² Murat Batı, **Vergi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 17.

⁸⁹³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Beyanname Düzenleme Kılavuzu-3 Vergi Usul Kanunu**, 2017, s. 173.

⁸⁹⁴ Volkan Alptekin, Ocak 2013, s. 79.

⁸⁹⁵ “Vergi değeri Madde 29 – Vergi değeri;

a) Arsa ve araziler için, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun asgari ölçüde birim değer tespitine ilişkin hükümlerine göre takdir komisyonlarınca arsalar için her mahalle ve arsa sayılacak parsellenmemiş arazide her köy için cadde, sokak veya değer bakımından farklı bölgeler (turistik bölgelerdeki cadde, sokak veya değer bakımından farklı olanlar ilgili valilerce tespit edilecek pafta, ada veya parseller), arazide her il veya ilçe için arazinin cinsi (kırak, taban, sulak) itibarıyla takdir olunan birim değerlere göre,

b) Binalar için, Maliye ve Bayındırlık ve İskân bakanlıklarınca müştereken tespit ve ilân edilecek bina metrekaresi normal inşaat maliyetleri ile (a) bendinde belirtilen esaslara göre bulunacak arsa veya arsa payı değeri esas alınarak 31 inci madde uyarınca hazırlanmış bulunan tüzük hükümlerinden yararlanılmak suretiyle, hesaplanan bedeldir.”

⁸⁹⁶ VUK’un 289. maddesi:

“Özel haller: Madde 289 – Bu bölümde yazılı olmıyan veyahut yazılı olup da kendi ölçülerıyla değerlendirilmesine imkân bulunmıyan iktisadi kıymetlerden bina ve arazi vergi değeriyle, diğerleri, varsa borsa rayici, yoksa mukayyet değerleri, o da yoksa emsal bedeliyle değerlendirilir.”

bu iktisadi kıymetlerin maliyet bedelini belirlemek üzere kullanılabilmekte, ancak bunların satışları için yapılan incelemelerde, satış bedelinin olması gerekenden daha düşük olup olmadığının tespitinde bunların emsal bedeli dikkate alınmaktadır.

4.1.2.2.9 Alış Bedeli

Alış bedeli, VUK'un 268/A.⁸⁹⁷ maddesi uyarınca, “*bir iktisadi kıymetin satın alma bedelidir.*” Ancak, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi ile ilgili diğer giderler alış bedeline dahil değildir.

VUK'un 279. maddesinde bazı hisse senetlerini alış bedeli ile değerlendirileceği belirtilmesine rağmen, 7338 sayılı Kanun ile 26.10.2021 tarihinde yapılan değişikliklere kadar VUK'un değerlendirme ölçülerini düzenleyen 261. maddesinde alış bedeline yer verilmediği gibi, hiçbir maddesinde de tanımı yapılmamıştır.

Söz konusu değişiklik ile ‘alış bedeli’, VUK'un 261. maddesindeki değerlendirme ölçüleri içerisinde yerini almış ve Kanuna eklenen 268/A maddesiyle de tanımı yapılmıştır. Böylece, alış bedeline ilişkin olarak günümüze kadar yaşanan belirsizlikler ortadan kaldırılmaya çalışılmış ve alış bedelinin neyi ifade ettiği açık olarak ortaya konularak uygulamada yaşanan tereddütler ile teoride yaşanan tartışmaların önüne geçilmeye çalışılmıştır^{898 899}.

⁸⁹⁷ VUK md: 268/A (26.10.2021 tarih ve 31640 sayılı RG yayımlanan 7338 sayılı Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 28. maddesi ile eklenmiştir.)

⁸⁹⁸ 26.10.2021 tarih ve 31640 sayılı RG yayımlanan 7338 sayılı Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 26. maddesi gerekçesi: “*VUK'un 279. maddesinde; hisse senetleri ile fon portföyünün en az %51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgelerinin alış bedeliyle, bunlar dışında kalan ancak borsa rayıcı olmayan veya borsa rayıcının muvazaalı bir şekilde olduğu anlaşılan her türlü menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle bulunan tutarla, borsa rayıcı bulunmayan, getirisi ihraç edenin kâr ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetlerin alış bedeliyle, değerlendirileceği belirtilmiş olmakla birlikte, Kanunun 261 inci maddesinde değerlendirme ölçüleri arasında alış bedeline yer verilmemiştir. Bu kapsamda maddeyle alış bedeli, değerlendirme ölçüleri arasına eklenmektedir.*”

⁸⁹⁹ 26.10.2021 tarih ve 31640 sayılı RG yayımlanan 7338 sayılı Vergi Usul Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 28. maddesi gerekçesi: “*Yapılan değişiklik ile, 213 sayılı Kanunun 261 inci maddesine değerlendirme ölçüsü olarak eklenen “alış bedeli”nin tanımı ve kapsamı belirlenmek suretiyle mevcut durumdaki belirsizlik giderilmekte olup, alış bedeli olarak dikkate alınacak tutarın ne olduğu açık bir şekilde ifade edilmek suretiyle uygulamada yaşanan tereddütlerin önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.*”

4.1.2.2.10 Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti

4.1.2.2.10.1 Emsal Bedelin Tanımı

Emsal bedeli, bir malın alış, satış veya maliyet bedeli ile bir bağı olmayıp, o malın değerlendirme gününde piyasada talep göreceği bedeldir⁹⁰⁰. Vergi hukuku kapsamında emsal bedeli, VUK'un 267. maddesi uyarınca “*gerçek bedeli olmıyan veya bilinmiyen veyahut doğru olarak tesbit edilemiyen bir malın, değerlendirme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değerdir.*” Dolayısıyla emsal bedel, iktisadi bir kıymetin değerlendirme gününde piyasada aynı özelliklere sahip iktisadi kıymetlere göre satılabileceği bedeldir⁹⁰¹.

Maddede emsal bedel, sadece mallar için tanımlanmış olup, bu nedenle sadece mal alım satım işlemlerine uygulanabileceği, diğer iktisadi kıymetler için uygulanamayacağı yorumuna neden olabilmektedir⁹⁰². Ancak, emsal bedelin vergi kanunlarında kullanım alanı çok geniştir⁹⁰³. Şöyle ki mallar dışındaki iktisadi kıymetler için vergi kanunlarında yapılan değerlendirme düzenlemelerinde de bu maddeye atıf yapılmasından dolayı, emsal bedel sadece mallar için değil, duruma göre diğer iktisadi kıymetler için de değerlendirme ölçüsü olarak kullanılmaktadır.

4.1.2.2.10.2 Emsal Bedel Uygulamasını Gerektiren Durumlar

Emsal bedeli, aşağıdaki durumlardan herhangi birinin varlığı halinde uygulanabilir⁹⁰⁴: değerlemeye konu malın,

- gerçek bedeli yoksa,
- gerçek bedeli bilinmiyorsa,

⁹⁰⁰ M. Kâmil Mutluer, **Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, 2011, s. 133.

⁹⁰¹ Yavuz Ilgaz, **Değerleme: Dönem sonu İşlemleri**, Der Yayınları, 2017, s. 15.

⁹⁰² Gürol Ürel, Şubat 2003, s. 368.

⁹⁰³ Gürol Ürel, 2022, s. 488.

⁹⁰⁴ Hamza Koçakoğlu, Nisan 2016, s. 81.

- gerçek bedelinin doğru tespitine imkân yoksa.

Diğer taraftan, vergi kanunlarında emsal bedelin uygulanması için bazı özel şartlar da zorunlu tutulmuştur. Örneğin, emtianın değerlemesini düzenleyen VUK'un 274. maddesinde, emtianın maliyet bedeli yerine emsal bedeli ile değerlendirilmesi için emtianın satış bedelinin değerlendirme gününde %10 veya daha fazla bir düşüklük göstermesi gerekmektedir. Bu örnekte de olduğu gibi, iktisadi kıymetin önceden bilinen bir fiyatı mevcut olsa bile, değerlendirme gününde değerinde yüksek oranda azalma olduğu zaman da emsal bedeli uygulanmak zorundadır. Aynı zamanda, vergi kanunlarındaki bazı iktisadi işlemlerin değerinin belirlenmesinde de emsal bedelin uygulanacağı yönündeki düzenlemeler, emsal bedelin sadece mallar için değil kanunların gerekli gördüğü diğer iktisadi kıymetlerin ve işlemlerin değerlemesinde ölçü olmasını sağlamış ve değerlendirme ölçüsü olarak emsal bedeli uygulaması genişlemiştir.

Buna karşın, gerçek değeri bilinmiyor olsa bile değerlemesi için kanunlarda özel değerlendirme ölçüsü belirlenmiş olan iktisadi kıymetlerin değerlemesi, belirlenen değerlendirme ölçüsüne göre yapılır, bu durumlarda emsal bedeli ile değerlendirme yapılamaz. Örneğin, VUK'un 289. maddesi hükmü uyarınca, *“kendi ölçüleriyle değerlendirilmesine imkân bulunmayan iktisadi kıymetlerden bina ve arazi vergi değeriyle değerlendirilir”*. Bu nedenle, bunların değerlemesinde emsal bedeli uygulanamaz; bunların değerlemesinde maliyet bedeli esas alınmakta olup, bu bedel bilinmiyorsa değerlendirme ölçülerinden vergi değeri ölçüsü değerlemede esas alınacaktır.

Diğer taraftan bahsi geçen iktisadi kıymetlerin satışı sırasında satış bedelinin olması gerekenden farklı gösterilmesi halinde gerçek satış bedelinin tespitinde emsal bedeli kullanılacaktır⁹⁰⁵.

⁹⁰⁵ Kazım Yılmaz, Ankara 2000, s. 28.

4.1.2.2.10.3 Emsal Bedeli Belirlemede Kullanılacak Yöntemler ve Uygulanma Sırası

Emsal bedeli esasına göre bedel belirlenirken ilk olarak ‘işletme içi’ emsallerin var olup olmadığına bakılır; varsa bu emsaller kullanılır, yoksa ‘takdir esas’ uygulanarak ‘işletme dışı’ veriler de dahil olmak üzere kıymetin emsal bedeli tespit edilir⁹⁰⁶.

VUK düzenlemesinde emsal bedelinin belirlenmesinde aşağıdaki üç esas sırasıyla uygulanmaktadır. Bunlar;

- ortalama fiyat esas,
- maliyet bedeli esas,
- takdir esas’ ır.

Emsal bedelin belirlenmesinde, VUK’un 267. maddesinde verilen yukarıdaki sıralamaya uyulması zorunlu olup⁹⁰⁷, ihtiyarılık söz konusu değildir⁹⁰⁸. Bu zorunluluk maddedeki “*emsal bedeli sıra ile, aşağıdaki esaslara göre tayin olunur: ...*” ifadelerinden açık olarak anlaşılmaktadır. Bunun sonucu olarak emsal bedelin belirlenmesi amacıyla önce birinci sıradaki ortalama fiyat esas uygulanacak, birinci sıraya göre emsal bedelin tespiti yapılamazsa ikinci sıradaki maliyet bedeli esasının uygulanmasına geçilecektir⁹⁰⁹. İkinci sıradaki maliyet bedeli esasına göre de emsal bedel belirlenemezse son yöntem olarak takdir esasına göre emsal bedel belirlenecektir⁹¹⁰.

⁹⁰⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, *Beyanname Düzenleme Kılavuzu-4 Vergi Usul Kanunu*, 2017 s. 260.

⁹⁰⁷ Murat Batı, **Vergi Hukuku** (Genel Hükümler), Seçkin Yayınevi, 2022, s. 410.

⁹⁰⁸ Metin Köy, **TMS/TFRS, BOBİ ve VUK Değerleme Hükümlerinin Uygulamaları ve Farklılıkları**, Gazi Kitabevi, 2021, s. 34.

⁹⁰⁹ Gürol Ürel, 2022, s. 488.

⁹¹⁰ Osman Bayrı ve Koç, Mayıs 2020, s. 22.

4.1.2.2.10.3.1 Ortalama Fiyat Esası

Emsal bedelin birinci sırasında uygulanacak olan ortalama satış fiyatı esası, mükellefin sürekli alım satımını yaptığı mallar için kullanılabilir. Diğer bir ifade ile, sürekli alım satımı yapılmayan mallar için, aşağıda belirtilen şartların yerine getirilmesi mümkün olmayacağı için bu yöntem kullanılamaz.

Ortalama fiyat esasında, “*aynı cins ve nevideki mallardan sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya bir evvelki veya bir daha evvelki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan "Ortalama satış fiyatı" ile hesaplanır. Bu esasın uygulanması için, aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak her bir malın miktarına nazaran % 25 ten az olmaması şarttır*”⁹¹¹.

Ortalama fiyat esasına göre emsal bedelinin belirlenmesinde şirketin defter ve belgelerindeki satış miktarları ve tutarları dikkate alınmaktadır. Ortalama fiyat esasının, emsal bedelin belirlenmesinde uygulanabilmesi için aşağıdaki şartların bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir:

- Emsal alınacak malın aynı cins ve neviden olması,
- değerlemenin yapılacağı ayda veya bir önceki ayda ya da bir daha önceki ayda emsal alınabilecek maldan satışın gerçekleşmiş olması,
- emsal alınabilecek maldan belirtilen ayda yapılan satışların, değerlendirilecek malın miktarının en az %25’i veya fazlası olması.

Burada şunu da belirtmek gerekir ki, aynı cins ve neviden olan her mal değerlendirilecek malın değerlemesinde bu esas kullanılamayabilir. Örneğin, aynı cins ve

⁹¹¹ VUK’un 267. maddesi 3. fıkra.

neviden olsa bile kalitesi farklı olan mallar emsal bedelin belirlenmesinde bu esasa göre emsal olarak kullanılamazlar⁹¹².

Ayrıca emsal bedelin belirlenmesinde %25’lik satış miktarının dikkate alınmasında her bir ayın satış miktarı ayrı ayrı dikkate alınır; kümülatif toplama yapılmaz. Değerlemenin yapılacağı ayda %25’lik satış miktarı yoksa, bir önceki aydaki satışlara bakılır, bunda da %25’lik oran bulunmaz ise, bir daha önceki satışlara bakılır.

4.1.2.2.10.3.2 Maliyet Bedeli Esası

VUK’un 267. maddesindeki düzenlemeye göre maliyet bedeli esasında, “*emsal bedeli belli edilecek malın, maliyet bedeli bilinir veya çıkarılması mümkün olursa, bu takdirde mükellef bu maliyet bedeline, toptan satışlar için %5, perakende satışlar için % 10 ilave etmek suretiyle emsal bedelini bizzat belli eder*”⁹¹³.

Dolayısıyla, maliyet bedeli esasının uygulanabilmesi için, değerlemesi yapılacak malın maliyet bedelinin şirketin defter kayıtlarında bulunması ya da defter ve belgeler marifetiyle tespit edilebilmesi gerekmektedir⁹¹⁴. Bunun sonucu olarak da maliyet bedeli esası, şirketlerin devamlı olarak alım satımını yaptığı mallar için kullanılabilmekte olup, devamlı olarak alım satımı yapılmayan mallar için kullanılamamaktadır.

4.1.2.2.10.3.3 Takdir Esası

Kanun koyucu değerlenmede ilk iki esasın uygulanamamasından dolayı ortaya çıkabilecek değerlendirme sorunlarına çözüm olması amacıyla takdir esasını uygulanabilir son yöntem olarak VUK’un 267. maddesinde düzenlemiştir.

Takdir esasında, emsal bedeli ortalama fiyat esası ve maliyet bedeli esaslarına göre belli edilemeyen iktisadi kıymetin emsal bedeli ilgililerin müracaatı üzerine takdir komisyonunca takdir yolu ile tespit edilebilmektedir.⁹¹⁵ Dolayısıyla, emsal bedelin tespit

⁹¹² Murat Batı, **Vergi Hukuku** (Genel Hükümler), Seçkin Yayınevi, 2022, s. 410.

⁹¹³ VUK’un 267. maddesinin 4. fıkrası

⁹¹⁴ Murat Batı, **Vergi Hukuku** (Genel Hükümler), Seçkin Yayınevi, 2022, s. 410-11.

⁹¹⁵ VUK’un 267. maddesinin 5. fıkrası

edilmesi için takdir komisyonlarına, mükellefler müracaat edebildiği gibi, vergi incelemelerinde ve diğer vergilendirmeye ilişkin işlemlerde ihtiyaç duyulması durumunda idare tarafından da müracaat edilebilmektedir⁹¹⁶. Takdirler ise, maliyet bedeli ve piyasa kıymetleri araştırılmak ve kullanılmış eşya için ayrıca yıpranma dereceleri nazara alınmak suretiyle takdir komisyonu tarafından yapılmaktadır⁹¹⁷.

Takdir edilen bedel bir idari işlem olup, Anayasa'nın 125⁹¹⁸. maddesinin bir yansıması olan VUK'un 267. maddesinin 5. fıkrası uyarınca, “*takdir edilen bedellere mükelleflerin vergi mahkemesinde dava açma hakkı mahfuzdur*”⁹¹⁹. Buradaki dava açma hakkı sadece mükelleflerin müracaatı üzerine verilen takdir komisyonu kararları için geçerlidir. Takdir komisyonu kararı alan mükellefler dilerlerse takdir komisyonu kararına istinaden beyanlarını ihtirazi kayıt düşerek verecekleri beyanname ile düzeltip çıkacak tarhiyata karşı dava açabilirler (dolaylı olarak da komisyon kararına karşı dava açmış olacaklardır).

Buna karşın, idarenin talebi üzerine verilen takdir komisyonu kararlarının idari bir işlem haline gelebilmesi, ancak takdir komisyonu kararına istinaden yapılacak ilgili işlemin tesis edilip, mükellefe tebliği ile olacaktır. Örneğin, takdir komisyonu kararına istinaden vergi tarh ettirilerek mükellefe tebliğ edilmesi durumunda ortaya bir idari işlem çıkmaktadır. Bu durumda da idari işlem takdir komisyonu kararı değil, verginin tahakkuk ettirilmesi idari bir işlem olacaktır. Mükellefler de takdir komisyonu kararına karşı değil, vergi tarhiyatına karşı dava açabileceklerdir.

Mükelleflerin müracaatları üzerine verilen takdir komisyonu kararları neticesinde ihtirazi kayıtlı beyanname vermeleri durumunda, bu beyannamelere istinaden tarh edilecek vergiye ilişkin açılacak davalar verginin tahsilini durdurmamaktadır⁹²⁰. Ancak,

⁹¹⁶ Osman Bayrı ve Feden Koç, Mayıs 2020, s. 22; VUK'un 267. maddesinin 5. fıkrası uyarınca.

⁹¹⁷ Gürol Ürel, 2022, s. 489; VUK'un 267. maddesinin 5. fıkrası uyarınca.

⁹¹⁸ Anayasa'nın 125. maddesinin 1. fıkrası “*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.*”

⁹¹⁹ Ayrıca, VUK'un 377. maddesinin 2. fıkrasında da “*Mükellefler vergi dairesi tadilat ve takdir komisyonlarının tahmin ve takdir olunan matrahlara karşı vergi mahkemesinde dava açabilir.*” hükmü yer almaktadır.

⁹²⁰ İYUK'nun 27. maddesinin 4. fıkrası “4. Vergi mahkemelerinde, vergi uyumsuzluklarından doğan davaların açılması, tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlerin ve bunların zam ve cezalarının dava konusu edilen bölümünün tahsil işlemlerini durdurur. Ancak, 26'ncı maddenin 3'üncü fıkrasına göre işlemden kaldırılan vergi davası dosyalarında tahsil işlemi devam eder. Bu şekilde işlemden kaldırılan dosyanın yeniden işleme konulması ile ihirazi

mükellefler verginin tahsilinin durdurulmasını açacakları davada talep edebilirler. Mahkeme yürütmenin durdurulması kararını verirse, verginin tahsili işlemleri durur, o ana kadar ödenmiş olan vergiler mükellefe iade olunur.

Diğer taraftan, idare tarafından mükellef adına tarh (re'sen, ikmalen veya idarece) ve tebliğ edilerek tahakkuk ettirilen vergi ve cezaları için de mükellefler tarafından dava açılabilir⁹²¹ ve açılan bu dava verginin tahsilini durduracaktır⁹²².

4.1.2.2.10.4 Emsal Bedelinin Belirlenmesine İlişkin Olan Kayıt ve Cetvellerin Korunması

VUK'un 267. maddesinin 7. fıkrası uyarınca “*emsal bedelinin mükellef tarafından bizzat hesaplandığı hallerde, bu hesaplara ait kayıt ve cetveller ispat edici kağıtlar olarak muhafaza edilir*”⁹²³. Dolayısıyla emsal bedelin tespitinde mükellef tarafından ortalama fiyat esası ya da maliyet bedeli esası kullanılması durumunda her türlü hesaplama ile ilişkin olan defter kayıtlarının yanında alış ve satış faturaları ile ispat edici diğer bütün belgelerin saklanması zorunludur.

4.1.2.2.10.5 Emsal Bedel Yerine Geçen Değerler

Yargı mercilerince re'sen değer biçildiği durumlarda, değerlemede yöntem sırası göz önünde tutulmamaktadır⁹²⁴. Yargı organlarının re'sen biçtikleri değerler ile zirai kazanç ölçülerini tespit eden kararnamelerde yer alan unsurlar, maddedeki sıralamaya tabi olmaksızın, birinci derece de değerlendirme ölçüsü olarak kullanılmak zorundadır⁹²⁵.

kayıtları verilen beyannameler üzerine yapılan işlemlerle tahsilat işlemlerinden dolayı açılan davalar, tahsil işlemini durdurmaz. Bunlar hakkında yürütmenin durdurulması istenebilir.”

⁹²¹ VUK'un 377. maddesinin 1. fıkrası “Mükellefler ve kendilerine vergi cezası kesilenler, tarh edilen vergilere ve kesilen cezalara karşı vergi mahkemesinde dava açabilirler.”

⁹²² İdari Yargılama Kanunu'nun 27. maddesinin 4. fıkrası uyarınca, “Vergi mahkemelerinde, vergi uyuşmazlıklarından doğan davaların açılması, tarh edilen vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlülüklerin ve bunların zam ve cezalarının dava konusu edilen bölümünün tahsil işlemlerini durdurur.”

⁹²³ VUK'un 267. maddesinin 7. fıkrası

⁹²⁴ Mehmet ARSLAN, **Vergi Hukuku**, MKM Yayıncılık, 2012, s. 184.

⁹²⁵ VUK'un 267. maddesi 7. fıkra.

4.1.2.2.11 Emsal Ücreti

VUK'un 267. maddesinin son fıkrası uyarınca, *“ücretle yapılan imalatta ücretin gerçek miktarının bilinmemesi veya doğru olarak tayin edilememesi hallerinde tespit edilecek emsal ücret de emsal bedeli esaslarına göre tayin olunur.”*

4.1.3. Gelir Vergisi Kanunu'nda Emsal Bedel Ve Emsal Ücret

4.1.3.1. Ticari Kazançlarda Emsal Bedel

Ticari kazanç, GVK'nın 37. maddesinde *“her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançlar”* olarak tanımlanmıştır. Kanunun bu tanımından yola çıkarak ticari kazancın sermaye, emek, girişim yeteneği ve doğal kaynakların bir araya getirilmesiyle yürütülen faaliyetin meydana getirdiği katma değer olduğunu söyleyebiliriz.⁹²⁶ Bir ticari teşebbüs geliri olan ticari kazanç, gelir vergisine tabi gelir unsurları arasında en önemlisi olup, kayıtlı mükellef sayısı açısından da en fazla olanıdır⁹²⁷.

GVK, ticari kazançlarda değeri bilinmeyen ya da değerinde emsallerine nazaran düşüklük olan veya bedeli muvazaalı olarak belirlenen iktisadi değerlerin ya da işlemlerin gerçek bedelinin tespit edilmesine ilişkin olarak ilgili maddelerde VUK'un 267. maddesindeki ‘emsal bedeli ve emsal ücreti’ düzenlemesine ya da GVK'nın 73. maddesindeki ‘emsal kira bedeli’ düzenlemesine gönderme yaparak, bedellerin bu maddeler çerçevesinde belirlenmesini zorunlu kılmıştır.

Bunlardan bazılarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- GVK'nın 41/1 maddesi uyarınca işletme sahibi ile eşinin ve çocuklarının işletmeden parasal olmayan kıymet olarak aldıkları her türlü değer, emsal bedeli ile değerlendirilerek ticari kazanca ilave olunması gerekmektedir.

⁹²⁶ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, **Türk Vergi Sistemi**, Ekin Yayınları, 2022, s. 13.

⁹²⁷ Erdoğan Öner, **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınları, 2023, s. 49.

- GVK'nın 47. maddesi uyarınca basit usulü uygulamanın genel koşullarından birisi olan iş yeri kira bedelinin belli bir tutarı aşamaması şartının tespiti sırasında, *“işyeri mülkiyetinin iş sahibine ait olması halinde emsal kira bedelinin”* dikkate alınması gerekmektedir.

Bunların yanında değişen ekonomik şartların sonucu olarak dünyada vergilemeye ilişkin olarak meydana gelen değişikliklere GVK'da da yer vermek ve uluslararası vergi mevzuatına uyumlu hale getirmek amacıyla Transfer Fiyatlandırmasına ilişkin olarak 28.03.2007 tarih ve 5615 sayılı Kanun'un 3. maddesiyle GVK'nın 41⁹²⁸. maddesine 5. bent eklenmiştir. Böylece daha önce KVK'nın 13. maddesiyle vergi kanunlarımıza dahil edilen transfer fiyatlandırması düzenlemesine paralel bir düzenleme GVK'da da yerini almıştır.

Söz konusu maddenin diğer bentlerinde geçen ve gider kabul edilmeyen ödemelerin aksine, eklenen bu bent ile bazı ödemeler ancak bentte belirtilen bazı şartların varlığı halinde gider kabul edilmemektedir.

Düzenleme uyarınca *“teşebbüs sahibinin, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel veya fiyatlar üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs*

⁹²⁸ GVK'nın 41. maddesi;

“Gider kabul edilmeyen ödemeler;

Madde 41 – Aşağıda yazılı ödemelerin gider olarak indirilmesi kabul olunmaz:

...

5. Bu fıkranın 1 ilâ 4 numaralı bentlerinde yazılı olan işlemler hariç olmak üzere, teşebbüs sahibinin, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel veya fiyatlar üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılır.

Teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılır.

Bu bent uygulamasında, imalat ve inşaat, kiralama ve kiraya verme, ödünç para alınması veya verilmesi, ücret, ikramiye ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler, her hâl ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

İşletmeden çekilmiş sayılan farklar, ilişkili kişi tarafından beyan edilmiş gelir veya kurumlar vergisi matrahının hesabında dikkate alınmış ise ilişkili kişinin vergilendirme işlemleri buna göre düzeltilir. İlişkili kişiler ve bu kişilerle yapılan işlemler hakkında bu maddede yer almayan hususlar bakımından, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 13 üncü maddesi hükmü uygulanır.”

sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılmakta” olup, ticari kazancın hesaplanmasında gider olarak dikkate alınan bu tutarlar giderler arasından çıkarılarak dönem kazancına ilave olunması gerekmektedir.

Ayrıca maddeki düzenleme uyarınca maddede geçen “*ilişkili kişiler ve bu kişilerle yapılan işlemler hakkında maddede yer almayan hususlar bakımından KVK’nın 13 üncü maddesi (transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı) hükmü uygulanacaktır*”⁹²⁹.

GVK ve KVK transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerine ilişkin daha geniş açıklamalara Tezin ‘4.2. TARANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI’ bölümünde yer verilecektir.

4.1.3.2. **Zirai Kazançlarda Emsal Bedel**

Zirai kazanç, GVK’nın 52. maddesinde “*zirai faaliyetlerden doğan kazanç*” olarak tanımlandıktan sonra zirai faaliyetin hangi faaliyetler olduğu belirtilmiştir.

GVK’nın 56 ve 57. maddelerinde, zirai kazanç/hasılat tespit edilirken bazı iktisadi kıymetlerin emsal bedeli ile değerlendirileceği belirtilmiştir. Söz konusu düzenlemeler uyarınca aşağıdaki iktisadi kıymetlerin bedeli olarak, hem zirai işletme hesabı esasına göre hasılatın tespitinde hem de kazancın bilanço esasına⁹³⁰ göre tespitinde emsal bedelleri dikkate alınmaktadır:

- “*zirai mahsullerin, istihsal vasıtaları ile zat, aile veya işletme ihtiyaçlarında kullanılmak üzere tüketim maddeleri ile değiştirilmesi halinde verilen mahsulün bedeli*”⁹³¹,

⁹²⁹ Binhan Elif Yılmaz ve Murat Batı. **Türk Vergi Sistemi**. Seçkin Yayınevi, 2023, s. 50.

⁹³⁰ GVK’nın 59. maddesinin son fıkrasının “*Zirai kazancın bilanço esasına göre tesbitinde, 56, 57 ve 58 inci maddeler hükmü de göz önünde tutularak...*” hükmü gereğince.

⁹³¹ GVK’nın 56. maddesinin 2. fıkrası

- “ziraat makine ve aletlerinin başka çiftçilerin zirai işlerinde çalıştırılması karşılığında herhangi bir tüketim maddesi veya üretim vasıtası alınması halinde alınan madde veya vasıtaların bedeli”⁹³²,
- “işletmede üretilip de tohum, yem ve sair suretlerle kullanılan zirai mahsullerin bedelleri”.^{933 934}

Yukarıda sözü edilen iktisadi kıymetlerin emsal bedellerinin kapsamı ve hesaplanması VUK’un 267. maddesine göre yapılacaktır⁹³⁵.

Örneğin, bir zirai işletmede üretilen hububat, zeytin, süt, gibi ürünler yine işletmede tohum, yem ve sair suretlerle (işletmede beslenen hayvanlar için kullanılması veya işletmede çalışanlara hizmet karşılığı olarak verilmesi gibi) kullanıldığında, bunların emsal bedeli hasılatla eklenecektir. Diğer taraftan hasılat olarak dikkate alınan ürün bedelleri aynı zamanda gider olarak da dikkate alınacaktır. Zira bunlar işletmede sair suretle kullanılmakla gider niteliği kazanmaktadır⁹³⁶.

4.1.3.3. Ücret Gelirlerinde Emsal Ücret

Ücret, üretim faktörlerinden birisi olan emeğin üretim aşamalarına fiziksel veya zihinsel katılımı sonucunda elde ettiği gelirdir^{937 938}. Vergi hukuku açısından ücret, GVK’nın 61. maddesinde “işverene tabi belirli bir işyerine bağlı olarak çalışanlara hizmet karşılığı verilen para ve ayınlar ile sağlanan ve para ile temsil edilebilen menfaatler” olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla ücret, bir işin yapılmasına yönelik olan hizmet sözleşmesinin gereği olarak sarf edilen çabanın karşılığında elde edilen

⁹³² GVK’nın 56. maddesinin 3. fıkrası

⁹³³ GVK’nın 56. maddesinin son fıkrası.

⁹³⁴ GVK’nın 57. maddesinin 2. fıkrası.

⁹³⁵ M. Kâmil Mutluer, s. 407.

⁹³⁶ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, *Beyanname Düzenleme Kılavuzu-3: Vergi Usul Kanunu*, 2017, s. 109.

⁹³⁷ Binhan Elif Yılmaz ve Murat Batı, 2023, s. 64.

⁹³⁸ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, *Türk Vergi Sistemi*, Ekin Yayınları, 2022, s. 79.

kazançtır⁹³⁹. Ayrıca işverenlerce çalışanlara yapılan ödemenin nakdi veya ayni olarak yapılması ücret olma durumunu değiştirmemektedir⁹⁴⁰.

Ücretin kapsamında kabul edilen ve işverenin çalışanına para dışında ayni olarak nitelendirilecek şekilde yaptığı ödemelerin ve sağladığı menfaatlerin parasal değerinin nasıl tespit edileceği önemli bir sorundur. Kanun koyucu, bu sorunu GVK'nın 63. maddesinin sonundaki *“Hizmet erbabına verilen ayınlar, verildiği gün ve yerdeki ortalama perakende fiyatlarına göre; konut tedariki ve sair suretle sağlanan menfaatler, konutun emsal kirasına veya menfaatin emsal bedeline göre değerlendirilir.”* düzenlemesiyle çözmüştür.

Dolayısıyla işverenin ayni olarak sağladığı menfaat, konut temini⁹⁴¹ ise emsal bedelin belirlenmesinde GVK'nın 73. maddesindeki ‘Emsal Kira Bedeli Esası’, diğer hallerde ise VUK'un 267. maddesindeki ‘Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti’ hükümleri uygulanacaktır.

Örneğin, bir işletmenin çalışanına ayni ücret olarak ödediği malın alım satımını yapması halinde, çalışanın emsal ücreti hesaplanırken, işletmenin alım bedeli değil, çalışana verilen malın ortalama perakende satış fiyatının dikkate alınması gerekmektedir⁹⁴². Diğer taraftan normal bir tüketicinin ortalama ihtiyacını aşmayacak miktarda ücretliye verilen ayni değer, işletmenin alış fiyatı (piyasa satış fiyatı) ile değerlendirilebilir. Ancak, işletmenin alımı büyük bir parti halindeyse, işletmenin satın alma fiyatı piyasadaki perakende satış fiyatı ortalamasından daha düşük olacaktır. Bu nedenle, ortalama perakende fiyatın ayrıca tespit edilmesi ve emsal ücretin ona göre belirlenmesi gerekmektedir. Bu durumda, alış bedeli ile emsal bedeli (perakende satış fiyatı-emsal ücret) arasındaki farkın, gelir kaydedilerek dönem kazancına ilave edilmesi gerekecektir⁹⁴³.

⁹³⁹ Erdoğan Öner, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınları, 2014, s. 292.

⁹⁴⁰ Ali Değirmendereli, **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınevi, 2020, s. 73.

⁹⁴¹ GVK'nın 23/1-9. Maddesindeki ücretten istisna tutulan konut teminleri dışındaki teminler için

⁹⁴² Recep BIYIK, Çalışanlara Yapılan Ayni Ödemelerin Vergisi, **Dünya Gazetesi**, 20 Ocak 2016 <https://www.dunya.com/kose-yazisi/calisanlara-yapilan-ayni-odemelerin-vergisi/26848>, (04.01.2017)

⁹⁴³ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, *Beyanname Düzenleme Kılavuzu-3 Vergi Usul Kanunu*, 2017, s. 149.

4.1.3.4. Gayrimenkul Sermaye İratlarında Emsal Bedel

4.1.3.4.1 Genel Olarak

Gayrimenkul sermaye iradı, üretim faktörlerinden sermayenin kullanımı sonucu oluşan ve gelir vergisine tabi gelir unsurlarından birisi⁹⁴⁴ olması nedeniyle ‘irat’ özelliği ön plandadır⁹⁴⁵. Gayrimenkul sermaye iradı GVK’nın 70. maddesinde “*maddede sayılan mal ve hakların sahipleri, mutasarrıfları, zilyedleri, irtifak ve intifa hakkı sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen iratlar*” olarak tanımlandıktan sonra söz konusu mal ve haklar⁹⁴⁶ bentler halinde düzenlenmiştir⁹⁴⁷.

⁹⁴⁴ Erdoğan Öner, **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınları, 2023, s. 107.

⁹⁴⁵ Selda Aydın, **Vergi Revizyonu ve Muhasebesi**, Gazi Kitabevi, 2022, s. 26.

⁹⁴⁶ GVK’nın 70. maddesi:

“Gayrimenkul sermaye iradının tanımı:

Madde 70 – Aşağıda yazılı mal ve hakların sahipleri, mutasarrıfları, zilyedleri, irtifak ve intifa hakkı sahipleri veya kiracıları tarafından kiraya verilmesinden elde edilen iratlar gayrimenkul sermaye iradıdır:

1. Arazi, bina (Döşeli olarak kiraya verilenlerde döşeme için alınan kira bedelleri dahildir.), maden suları, menba suları, madenler, taş ocakları, kum ve çakıl istihsal yerleri, tuğla ve kiremit harmanları, tuzlalar ve bunların mütemmim cüzileri ve teferruatı;

2. Voli mahalleri ve dalyanlar;

3. Gayrimenkullerin, ayrı olarak kiraya verilen, mütemmim cüzileri ve teferruatı ile bilümm tesisatı, demirbaş eşyası ve döşemeleri;

4. Gayrimenkul olarak tescil edilen haklar;

5. (Değişik: 4/12/1985 - 3239/55 md.) Arama, işletme ve imtiyaz hakları ve ruhsatları, ihtira beratı (İhtira beratının mucitleri veya kanuni mirasçıları tarafından kiralananmasından doğan kazançlar, serbest meslek kazancıdır.), alimeti farika, marka, ticaret unvanı, her türlü teknik resim, desen, model, plan ile sinema ve televizyon filmleri, ses ve görüntü bantları, sanayi ve ticaret ve bilim alanlarında elde edilmiş bir tecrübeye ait bilgilerle gizli bir formül veya bir imalat usulü üzerindeki kullanma hakkı veya kullanma imtiyazı gibi haklar (Bu hakların kullanılması için gerekli malzeme ve teçhizat bedelleri de gayrimenkul sermaye iradı sayılır.);

6. (Değişik: 19/2/1963 - 202/35 md.) Telif hakları (Bu hakların, müellifleri veya bunların kanuni mirasçıları tarafından kiralananmasından doğan kazançlar, serbest meslek kazancıdır.);

7. (Değişik: 19/2/1963 - 202/35 md.) Gemi ve gemi payları (Motorlu olup olmadıklarına ve tonilatolarına bakılmaz) ile bilümm motorlu tahmil ve tahliye vasıtaları;

8. (Değişik: 4/12/1985 - 3239/55 md.) Motorlu nakil ve cer vasıtaları, her türlü motorlu araç, makine ve tesisat ile bunların eklentileri.

(Değişik: 4/12/1985 - 3239/55 md.) Yukarıda yazılı mallar ve haklar ticari veya zirai bir işletmeye dahil bulunduğu takdirde bunların iratları ticari veya zirai kazancın tespitine müteallik hükümlere göre hesaplanır.

(Değişik: 4/12/1985 - 3239/55 md.) Tüccarlara ait olsa dahi, işletmeye dahil bulunmayan gayrimenkullerle haklar hakkında bu bölümdeki hükümler uygulanır.

(Değişik: 24/12/1980 - 2361/49 md.) Vakfın gelirinden hizmet karşılığı olmayarak alınan hisseler ile zirai faaliyete bilfiil iştirak etmeksizin sadece üründen pay alan arazi sahiplerinin gelirleri bu kanunun uygulanmasında gayrimenkul sermaye iradı addolunur.”

⁹⁴⁷ Gayrimenkullerin neler olduğu esas olarak Medeni Kanununda düzenlenmiş (Ali Değirmendereli, **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınevi, 2020, s. 82.) olmasına karşılık Gelir Vergisindeki bu düzenleme söz konusu Kanundan daha geniş bir gayrimenkul kapsamı belirlemiştir (Binhan Elif Yılmaz ve Murat Batı, 2023, s. 64); Maddede bentler halinde sayılan ve kiraya verilmesinden elde edilen gelirleri gayrimenkul sermaye iradı kapsamında vergilendirilen mal ve hakların büyük bir kısmı Medeni Kanun düzenlemesinde de gayrimenkul kapsamına girmesine rağmen bazıları söz konusu kapsam dışındadır. Örneğin, gemi ve motorlu araçlar (Erdoğan Öner, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınları, 2014, s. 302).

Gayrimenkul sermaye iratlarında gayri safi hasılat belirlenirken, aynı (mal, eşya vb) olarak tahsil edilen kira bedelleri VUK'un 267. maddesi hükümleri çerçevesinde belirlenen emsal bedelleriyle dikkate alınmaktadır^{948 949}. Bunun yanında, gayrimenkul sermaye iratlarında safi iradın bulunması için, gayrisafi hasılatтан indirilebilecek giderlerin sayıldığı GVK'nın 74⁹⁵⁰. maddesi uyarınca, “kiraya verilen mal ve haklar için ayrılan amortismanlar” da gider yazılabilecek; “amortismanına tabi değer, belli ise maliyet bedeli, belli değilse, bina ve arazi için vergi değeri”, diğer mallar için VUK'un 267. maddesi kapsamında takdir esasına göre tespit edilecek olan emsal bedeli olacaktır.

4.1.3.4.2 Emsal Kira Bedeli Esası

Kiraya verilen mal ve haklardan kira bedelleri belli olmayan ya da düşük belirlenenlerinin gerçek bedellerinin tespit edilebilmesi amacıyla bir vergi güvenlik

⁹⁴⁸ Serkan Koşar, Özkan Aykar ve Onur Şahin, Tüm Yönleriyle Gayrimenkul Vergi Rehberi, Adalet Yayınevi, 2023, s. 83.

⁹⁴⁹ GVK'nın 72. Maddesinin 1 ve 2. fıkrası hükümleri gereğince;

“Gayrimenkul sermaye iratlarında gayrisafi hasılatın, 70 inci maddede yazılı mal ve hakların kiraya verilmesinden bir takvim yılı içinde o yıla veya geçmiş yıllara ait olarak nakten veya aynen tahsil edilen kira bedellerinin tutarındır. Ayn olarak tahsil edilen kiralar, Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre emsal bedeli ile paraya çevrilir.”

⁹⁵⁰ GVK'nın 74. maddesi: “Giderler:

Madde 74 – (Değişik birinci fıkra: 24/12/1980- 2361/51 md.) Safi iradın bulunması için, 21 inci maddeye göre istisna edilen gayrisafi hasılatı isabet edenler hariç olmak üzere gayrisafi hasılatтан aşağıda yazılı giderler indirilir.

....

6. Kiraya verilen mal ve haklar için ayrılan amortismanlar (Amortismanına tabi değer, malüm ise maliyet bedeli, malüm değilse, bina ve arazi için vergi değeri, diğer mallar için Vergi Usul Kanununun 267 nci maddesinin 3 üncü sırasına göre tesbit edilen emsal değeridir) ile kiraya veren tarafından yapılan ve gayrimenkulün iktisadi değerini artırıcı niteliği olan ısı yalıtımı ve enerji tasarrufu sağlamaya yönelik harcamalar (Bu harcamalar bir takvim yılı içinde Vergi Usul Kanununun 313 üncü maddesinde belirlenen tutarı aşmıyor ise maliyet olarak dikkate alınabilir.

... ”

müessesesi olan ‘*emsal kira bedeli esası*’ GVK’nın 73⁹⁵¹. maddesinde düzenlenmiştir⁹⁵². Bu madde ile getirilen “*emsal kira bedeli esası*”, “*ev kirasız-para faizsiz olmaz*” şeklindeki ekonomik yaklaşımın bir sonucu olarak getirilmiş olup, gayrimenkul sahiplerinin emsallerinden daha düşük bir bedelle ya da tamamen bedelsiz olarak gayrimenkullerini kiraya vermelerinin mümkün olamayacağından hareketle⁹⁵³ Kanun koyucu gayrisafi irada kanuni bir asgari bedel esası getirerek⁹⁵⁴ vergi matrahının aşındırılmasının önüne geçmek istemiştir⁹⁵⁵. Bu amacın bir sonucu olarak düzenleme uyarınca “*kiraya verilen mal ve hakların kira bedelleri emsal kira bedelinden düşük olamamakta; bedelsiz olarak başkalarının kullanımına bırakılan mal ve hakların emsal kira bedeli, bu mal ve hakların kirası sayılmakta; bina ve arazide emsal kira bedeli, yetkili özel mercilerce veya mahkemelerce takdir veya tespit edilmiş kirası, bu surette takdir veya tespit edilmiş kira mevcut değilse Vergi Usul Kanununa göre belirlenen vergi değerinin*⁹⁵⁶ %5’i ”⁹⁵⁷ olarak kabul edilmektedir.

Diğer bir anlatımla emsal kira bedeli uygulaması, özünde, gayrimenkullerin GVK’nın 73. maddesinde sayılanlardan başka kişilere bedelsiz kullandırılması, kira

⁹⁵¹ GVK’nın 73. maddesi: “*Emsal kira bedeli esası:*

Madde 73 – (Değişik birinci fıkra: 4/12/1985 - 3239/56 md.) Kiraya verilen mal ve hakların kira bedelleri emsal kira bedelinden düşük olamaz. Bedelsiz olarak başkalarının intifasına bırakılan mal ve hakların emsal kira bedeli, bu mal ve hakların kirası sayılır. Bina ve arazide emsal kira bedeli, yetkili özel mercilerce veya mahkemelerce takdir veya tespit edilmiş kirası, bu surette takdir veya tespit edilmiş kira mevcut değilse Vergi Usul Kanununa göre belirlenen vergi değerinin % 5’idir. Diğer mal ve haklarda emsal kira bedeli, bu mal ve hakların maliyet bedelinin, bu bedel bilinmiyorsa, Vergi Usul Kanununun servetlerin değerlendirilmesi hakkındaki hükümlerine göre belli edilen değerlerinin % 10’udur.

Aşağıda yazılı hallerde emsal kira bedeli esası uygulanmaz:

1. Boş kalan gayrimenkullerin muhafazaları maksadıyla bedelsiz olarak başkalarının ikametine bırakılması;
2. (Değişik: 4/12/1985 - 3239/56 md.) Binaların mal sahiplerinin usul, fîru veya kardeşlerinin ikametine tahsis edilmesi (Usul, fîru veya kardeşlerden herbirinin ikametine birden fazla konut tahsis edilmiş ise bu konutların yalnız birisi hakkında emsal kira bedeli hesaplanmaz. Kardeşler evli ise eşlerden sadece biri için emsal kira bedeli hesaplanmaz.);
3. Mal sahibi ile birlikte akrabaların da aynı evde veya dairede ikamet etmesi;
4. (Ek: 4/12/1985 - 3239/56 md.) Genel bütçeye dahil daireler ve katma bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan kiralamalarda.”

⁹⁵² Erdoğan Öner, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınları, 2014, s. 307.

⁹⁵³ Bumin DOĞRUSÖZ, “Emsal Kira Bedeli”, **Dünya Gazetesi**, 01 Mart 2016 <https://www.dunya.com/kose-yazisi/emsal-kira-bedeli/27326> (29 Aralık 2017)

⁹⁵⁴ Ali Değirmendereli, **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınevi, 2020, s. 87.

⁹⁵⁵ Binhan Elif Yılmaz ve Murat Batı, 2023, s. 86.

⁹⁵⁶ VUK’un 268. maddesinde, “*vergi değeri, bina ve arazinin Emlâk Vergisi Kanununun (EVK) 29. maddesine göre tespit edilen değeri*” olarak hüküm altına alınmıştır. Bu hükümler uyarınca, bina ve arazilerin yetkili mercilerce takdir ve tespit edilmiş kira bedeli bulunmadığı takdirde, bu taşınmazların EVK’nun 29. maddesine göre belirlenen vergi değerinin %5’i emsal kira bedeli olacaktır.

⁹⁵⁷ VUK’un 73. maddesi hükmü gereğince.

bedelinin belirlenememesi ve muvazaalı olarak gerçek kira gelirinden daha düşük beyanda bulunulması nedenleriyle ortaya çıkacak olan vergi kaybının önlenmesi⁹⁵⁸ ve vergilemede adaletin sağlanması amacıyla geliştirilmiş bir vergi güvenlik müessesidir⁹⁵⁹.

GVK'nın 73. maddesi uyarınca, iki durumda emsal kira bedeli esas uygulanabilecektir. Birincisi, kiraya verilen mal ve hakların kiralının, emsal kira bedelinden düşük olması; diğeri ise, söz konusu mal ve hakların bedelsiz şekilde maddede sayılanlar dışındaki kişilerin kullanımına bırakılmasıdır⁹⁶⁰.

Emsal kira bedeli esasının uygulamasına ilişkin olarak en tipik örnek 'para faizsiz ev kirasız' şeklinde yapılan gayrimenkul kiralalamalarıdır. Bu durum ile ilgili olarak Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından 89⁹⁶¹ ve 104⁹⁶² seri No'lu Gelir Vergisi Genel Tebliğlerinde açıklamalar yapılmıştır⁹⁶³.

⁹⁵⁸ Mehmet Ezhan DOĞRUSÖZ, "Emsal Kira Bedeli Kavramı", **Yaklaşım Dergisi**, Temmuz 2015,

⁹⁵⁹ Övül ÇOLGEZEN BATUN, "Emsal Kira Bedeli Esası", **Vergi Dünyası Dergisi**, Mayıs 2016, s. 85.

⁹⁶⁰ M. Kamil Mutluer, s. 440.

⁹⁶¹ 29.11.1968 Tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

"12. Para faizsiz ev kirasız hali (G. V. K. Mad. 75, 85):

Bazı kimselerin borç para verdikleri şahıslardan faiz almadıkları; buna mukabil, borçlunun evinde kirasız olarak oturdukları ve bu muamelenin genellikle para faizsiz, ev kirasız şeklinde ifade edildiği görülmektedir.

Bilindiği gibi, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 75 inci maddesinin birinci fıkrasında, menkul sermaye iradı, "sahibinin ticarî, zirai veya meslekî faaliyeti dışında, nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşkil sermaye dolayısıyla elde ettiği temettü, faiz, kira ve benzeri iratlar şeklinde tarif olunmuş; aynı maddenin ikinci fıkrasının 4 numaralı bendinde de her nev'i alacak faizleri (adi, imtiyazlı, rehinli, senetli alacaklarla cari hesap alacaklarından doğan faizdir. Hazine tahvili ve bonoları da dahil olmak üzere kamu tüzel kişilerin borçlanılan ve senede bağlanmış olan meblâğlar için verilen faizler dahildir) menkul sermaye iradı sayılmıştır.

Bu durumda:

1. Borç para verenin, parayı alanın evinde kira vermeksizin oturmak suretiyle başladığı menfaat, anılan 75 inci madde hükmü gereğince alacak faizi nev'inden menkul sermaye iradidir.

2. Evini bedelsiz olarak borç para aldığı kimsenin intifasına veya ikametine terk eden şahıs Gelir Vergisi Kanunu'nun 73 üncü maddesi uyarınca, evinin emsal kira bedeli tutarında (Binalarda emsal kira bedeli, bu yerin gayrisaafi iradidir.) kira hasılatı elde etmiş sayılacaktır.

Şu hale göre, evini bedelsiz olarak borç aldığı şahsa tahsis eden kimsenin -gayrisaafi irat tutarında- sağladığı kira hasılatı kendisi için gayrimenkul sermaye iradı, borç para veren kimse için de menkul sermaye iradidir.

Öte yandan Gelir Vergisi Kanunu'nun 21 inci maddesi ile gayrimenkul sermaye iratları için 5.000 liralık, 22 nci maddesi ile de menkul sermaye iratlarında 200 liralık istisna kabul edilmiş olduğundan, bu hadlerin aşılmış olması halinde vergiye tabi gelirin ilgililerce genel hükümler dahilinde yıllık beyanname ile beyan edilmesi lâzım gelir."

⁹⁶² 08.07.1972 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁹⁶³ İlgili Özelge Özetleri:

- 08.04.2014 tarih ve 51421814-120[70-2013/100]-45 sayılı Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) Özelgesi, <http://www.gib.gov.tr/node/94457> (02.01.2018): "... fîru (altsoy) kapsamında bulunan toruna konut olarak kullanılmak üzere devredilen gayrimenkul bakımından emsal kira bedeli esasının uygulanmaması gerekmektedir."

- 14.08.2012 tarih ve 62030549-GVK 70-2564 sayılı GİB Özelgesi, <http://www.gib.gov.tr/node/93339> (02.01.2018): "...gayrimenkulün bedelsiz olarak vefat eden kardeşin eşinin kullanımına tahsis edilmesi halinde, emsal kira bedeli uygulanması gerekmektedir."

4.1.4. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Emsal Bedel

KVK'nın 1. maddesi uyarınca “kurum kazancı, gelir vergisinin konusuna giren gelir unsurlarından oluşmaktadır”. Aynı Kanunun 6. maddesinde ise kurumlar vergisinin, “mükelleflerin bir hesap dönemi içinde elde ettikleri safi kurum kazancı üzerinden hesaplanacağı⁹⁶⁴” belirtildikten sonra, “safi kurum kazancının tespitinde Gelir Vergisi Kanununun ticarî kazanç hakkındaki hükümlerinin uygulanacağı⁹⁶⁵” hüküm altına alınmıştır.

Kurumların gelirleri GVK'nın 2. maddesinde sayılan gelir unsurlarının tamamından oluşmakta ve kurum kazancının tespitinde ayırım yapılmaksızın bir bütün olarak değerlendirilmektedir⁹⁶⁶.

Kanun koyucunun safi kurum kazancının tespit edilmesi açısından GVK'nın hükümlerine gönderme yapmış⁹⁶⁷ olmasının bir sonucu olarak GVK'daki emsal bedelin belirlenmesine ilişkin olarak VUK'un 267. maddesine yapılan göndermeler kurumlar vergisi mükellefleri için de geçerli olup, safi kurum kazancının tespitinde kullanılacaktır.

Bunun yanında KVK'da da VUK'un emsal bedele ilişkin hükümlerine göndermeler yapılmıştır. Örneğin, KVK'nın 10. maddesinde uyarınca, kurumlar vergisi matrahının belirlenmesi esnasında kurumlar vergisi beyannamesi üzerinde ayrıca gösterilmek şartıyla, kurum kazancından indirilebilecek bağış ve yardımların tutarı belirlenirken, bağışlanan veya yardımın konusunu oluşturan mal veya hakkın maliyet

- 13.09.2012 tarih ve 84098128-120-850 sayılı GİB Özelgesi, <http://www.gib.gov.tr/node/97880> (02.01.2018): “...gayrimenkulün bedelsiz olarak yeğenin ikametine bırakılması halinde, Gelir Vergisi Kanunu'nun 73'üncü maddesinin birinci fıkrası kapsamında emsal kira bedeli hesaplanması gerekmektedir.”

- 17.01.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.20.15.01-40-MUK-2011-51-56 sayılı GİB Özelgesi, <http://www.gib.gov.tr/node/99576> (02.01.2018): “...şirket aktifine kayıtlı gayrimenkulün ilişkili kişilere emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel üzerinden kiraya verilmesi halinde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazancın da kurum kazancına dahil edilerek vergilendirilmesi gerekmektedir.”

⁹⁶⁴ KVK'nın 6/1. maddesi hükmü gereği.

⁹⁶⁵ KVK'nın 6/2. maddesi hükmü gereği.

⁹⁶⁶ Erdoğan Öner, **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınları, 2023, s. 180.

⁹⁶⁷ Abdurrahman Akdoğan, **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**, Gazi Kitabevi, Ekim 2019, s. 440.

bedeli veya kayıtlı değeri, bu değer mevcut değilse VUK hükümlerine göre takdir komisyonlarınca tespit edilecek emsal bedeli esas alınacaktır⁹⁶⁸.

Diğer taraftan KVK'nın 13. maddesinde de emsal bedel belirlemeye ilişkin olarak düzenlemeler yapılmış ve transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının var olup olmadığının tespiti amacıyla özel yöntemlere yer verilmiştir. Bu düzenlemeye ve özel yöntemlere ilişkin geniş açıklamalara Tezin '4.2. TARANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI' bölümünde yer verilecektir.

4.1.5. Katma Değer Vergisi Kanununda Emsal Bedel ve Emsal Ücret

Katma değer vergisine tabi olan işlemlerde matrah esas itibarıyla bu işlemlerin karşılığı olan parasal bedeldir⁹⁶⁹. Diğer taraftan bazı işlemlerde bedel bulunmamakta veya bilinmemekte ya da emsallerine göre belirgin olarak düşük olabilmektedir. Bu durumlarda bedelin belirlenmesine dönük olarak KDVK'nın 27. maddesinde düzenleme yapılmıştır⁹⁷⁰.

KDVK'nın 27. maddesindeki düzenleme uyarınca, *“bedeli bulunmayan veya bilinmeyen işlemler ile bedelin mal, menfaat, hizmet gibi paradan başka değerler olması halinde matrah işlemin mahiyetine göre emsal bedeli veya emsal ücretidir.”* Bunun yanında, *“bedelin emsal bedeline veya emsal ücretine göre açık bir şekilde düşük olduğu ve bu düşüklüğün mükellefçe haklı bir sebeple açıklanamadığı hallerde de, matrah olarak emsal bedeli veya emsal ücreti esas”* alınması gerekmektedir.

Diğer taraftan KDVK'da emsal bedelin tespitine ilişkin usuller belirlenmemiş; bunun yerine VUK'a gönderme yapılarak emsal bedeli ve emsal ücretin tespitinin VUK'un hükümlerine göre yapılacağı hüküm altına alınmıştır⁹⁷¹. Bunun bir istisnası olarak katma değer vergisi uygulaması bakımından emsal bedelin tespitinde genel idare

⁹⁶⁸ KVK'nın 10/2. maddesi hükmü gereği.

⁹⁶⁹ KDVK'nın 20. maddesi uyarınca.

⁹⁷⁰ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, **Türk Vergi Sistemi**, Ekin Yayınları, 2022, s. 277.

⁹⁷¹ KDVK'nın 27/3. maddesi uyarınca.

giderleri ve genel giderlerden mamule düşen payın bedele ilave edilmesi mecburi olmasına⁹⁷² karşın, VUK'un 275. maddesi uyarınca mükelleflerin genel idare giderlerinden imal edilen emtianın maliyetine pay verip vermeme konusunda tercih hakları bulunmaktadır.

KDVK'nın uygulamasına yönelik olarak çıkarılan Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliğinin⁹⁷³ (KDV Genel Uygulama Tebliği) III-A-7. bölümünde yapılan açıklamalara göre ise *“KDV uygulaması açısından mükellefler, imal ettikleri emtiada emsal satış bedellerini, maliyet bedeli esasına (Vergi Usul Kanununun 267 nci maddesinin ikinci sırasına) göre tayin ettikleri takdirde, genel idare giderlerinden mamule düşen hisseyi emsal satış bedeline dâhil edebilmektedirler.”*

Kanunu koyucu bahse konu maddede serbest meslek faaliyetleri için de özellikli bir düzenleme yapmıştır. Bu düzenleme kapsamında, serbest meslek faaliyeti için meslek kuruluşlarında belirlenmiş bir tarife varsa, hizmetin bedeli, bu tarifiede gösterilen ücretten daha düşük olamayacaktır.

Son olarak, bu maddeye 7104 sayılı Kanunun⁹⁷⁴ 7. maddesi ile arsa karşılığı inşaat işlerinde bedelin tespitine ilişkin olarak 6. bent eklenmiştir. Söz konusu bende göre, *“arsa karşılığı inşaat işlerine ilişkin bedelin tespitinde, müteahhit tarafından arsa sahibine bırakılan konut veya işyerinin, Vergi Usul Kanununun 267 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ikinci sıradaki maliyet bedeli esasına göre belirlenen tutarı esas alınacaktır.”*

Ayrıca belgesiz mal bulundurdıkları veya hizmet satın aldıkları tespit edilenler tespit tarihinden itibaren 10 gün içinde alış belgelerini ibraz etmemeleri halinde söz konusu mal ve hizmetlerin bedeli tespit tarihindeki emsal bedeli olarak kabul edilecek ve bu bedel üzerinden re'sen katma değer vergisi tarh edilecektir⁹⁷⁵.

⁹⁷² KDVK'nın 27/3. maddesi uyarınca.

⁹⁷³ 26/04/2014 tarihli ve 28983 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁹⁷⁴ 06/04/2018 tarihli ve 30383 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

⁹⁷⁵ KDVK'nın 9. maddesi gereği.

4.1.6. Sermaye Piyasası Kanununda Örtülü Kazanç Aktarımı ve Emsal Bedel

4.1.6.1. Genel Olarak

Sermaye Piyasası Kanunu (SPK)⁹⁷⁶’nda, Sermaye Piyasası Kurulu’nun denetimine tabi olan şirketler için kârın hesaplanmasına ve dağıtımına ilişkin olarak açık ve net kurallar getirilmiştir. Bunun yanında yöneticilerin sorumlulukları düzenlenmiş ve belli bir büyüklüğün üzerine ulaşmış ilişkili kişilerle yapılan işlemlerin rapora bağlanması zorunlu tutulmuştur⁹⁷⁷. Bu düzenlemenin temel amacı, hem halka açık ortaklıkların muvazaalı şekilde zarar ettirilmesinin önlenmesi⁹⁷⁸ hem de bu şirketlere yatırım yapanların haklarının korunmasıdır⁹⁷⁹.

SPK’nın “Örtülü Kazanç Aktarımı Yasağı” başlıklı 21. maddesinde yapılan düzenleme, KVK’daki “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı” müessesesine benzer bir düzenlemedir⁹⁸⁰. Ancak KVK’daki düzenleme bütün şirketlere uygulanabilirken SPK’daki düzenleme sadece halka açık şirketlere uygulanabilmektedir.

Bahse konu maddenin 1. fıkrası uyarınca, “*halka açık ortaklıklar ve kolektif yatırım kuruluşları ile bunların iştirak ve bağlı ortaklıklarının; yönetim, denetim veya sermaye bakımından doğrudan veya dolaylı olarak ilişkide bulundukları gerçek veya tüzel kişiler ile emsallerine uygunluk, piyasa teamülleri, ticari hayatın basiret ve dürüstlük ilkelerine aykırı olarak farklı fiyat, ücret, bedel veya şartlar içeren anlaşmalar veya ticari uygulamalar yapmak veya işlem hacmi üretmek gibi işlemlerde bulunmak suretiyle kârlarını veya malvarlıklarını azaltarak veya kârlarının veya malvarlıklarının artmasını engelleyerek kazanç aktarımında bulunmaları yasaktır.*” Madde metninden de

⁹⁷⁶ 30.12.2012 tarih ve 28513 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

⁹⁷⁷ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması ve Ticaret Hukuku”, **Yaklaşım Dergisi**, Şubat 2009, s. 45.

⁹⁷⁸ Umut Kolcuoğlu, “Halka Açık Ortaklıklarda Örtülü Kazanç Aktarımı Yasağı”, **Dünya Gazetesi**, 06 Ocak 2017, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/halka-acik-ortakliklarda-ortulu-kazanc-aktarimi-yasagi/344603> (11 Ocak 2023).

⁹⁷⁹ Nahit Akarkarasu, “Örtülü Kazanç ve Sermaye Aktarımı”, Banka ve Finans Hukuku, Panel ve Seminer Notları, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul 2009, s. 253. Aktaran: Tekin Memiş ve Gökçen Turan, Sermaye Piyasası Hukuku, Seçkin Yayınları 2022, s. 138.

⁹⁸⁰ M. Selçuk Taşkiran ve Mustafa Sefa Kara. “Sermaye Piyasası ve Kurumlar Vergisi Kanunu Bağlamında Örtülü Kazanç Aktarımı”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Aralık 2018, s. 32.

analaşılacağı üzere, halka açık şirketlerin ilişkili kişilerle işlem yapmaları tamamen yasaklanmamış sadece şirket menfaatinin gözetilmediği ve şirketlerden doğrudan veya dolaylı olarak kazanç aktarımı sonucunu doğuran işlemler yasaklanmıştır⁹⁸¹.

Aynı maddenin 2. fıkrası gereği, “*halka açık ortaklıklar ve kolektif yatırım kuruluşları ile bunların iştirak ve bağlı ortaklıklarının, esas sözleşmeleri veya iç tüzükleri çerçevesinde basiretli ve dürüst bir tacir olarak veya piyasa teamülleri uyarınca kârlarını ya da malvarlıklarını korumak veya artırmak için yapmaları beklenen faaliyetleri yapmamaları yoluyla ilişkili oldukları gerçek veya tüzel kişilerin kârlarının ya da malvarlıklarının artmasını sağlamaları da örtülü kazanç aktarımı sayılmaktadır.*”

Dolayısıyla SPK kapsamında örtülü kazanç aktarımından bahsedebilmek için aşağıdaki şartların bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir⁹⁸²:

- kazanç aktarımının halka açık anonim şirket tarafından yapılması,
- kazancın ilişkili tarafa aktarılması,
- yapılan işlemin fiyat, ücret, bedel veya şartlarının, emsallerine uygunluk, piyasa teamülleri, ticari hayatın basiret ve dürüstlük ilkelerine aykırı olarak belirlenmesi,
- belirtilen kriterlere aykırı belirlenen fiyat, ücret, bedel veya şartlar nedeniyle, şirketin kârlarının veya malvarlıklarının azaltılması veya kârlarının veya malvarlıklarının artmasının engellenmesi.

Yukarıda sayılan şartlardan de görüleceği üzere, KVK kapsamındaki transfer fiyatlandırması uygulamasının (Tezin 4.2 no’lu bölümünde açıklanan) aksine, SPK kapsamında örtülü kazanç aktarımının gerçekleşmesinden bahsedebilmek için hazine zararının (KVK’da yurt içi işlemler için aranmaktadır) bulunup bulunmamasının bir

⁹⁸¹ Tekin Memiş ve Gökçen Turan, Sermaye Piyasası Hukuku, Seçkin Yayınları 2022, s. 140.

⁹⁸² Arslan Kaya, “Halka Açık Ortaklıklarda Örtülü Kazanç Aktarımı Yasası (SerPK M.21)”. **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, sayı:2, 2013, ss. 197-203.

önemi yoktur. Diğer bir ifade ile hazine zararının olmadığı durumlarda da, SPK kapsamında örtülü kazanç aktarımı gerçekleştirilmekte ve SPK’da öngörülen müeyyideler uygulanabilmektedir. Bu durum, transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak KVK ve SPK düzenlemeleri arasındaki en belirgin farktır.

4.1.6.2. *İlişkili Taraf*

SPK kapsamındaki örtülü kazanç aktarımının şartlarından biri olan “ilişkili taraf” kavramı SPK’da tanımlanmamıştır. Bunun yerine Kurul tarafından çıkarılan Kurumsal Yönetim Tebliği⁹⁸³’nin 3. maddesinin g bendinde ilişkili tarafın Türkiye Muhasebe Standartlarında⁹⁸⁴ tanımlanan ilişkili taraf olduğu; ğ bendinde ise ilişkili taraf işlemlerinin de Türkiye Muhasebe Standartlarında tanımlanan ilişkili taraf işlemleri olduğu ifade edilmiştir.

İlişkili taraf ile ilgili düzenlemeler, Kamu Gözetim Kurulu tarafından çıkarılan “İlişkili Taraf Açıklamaları”nı düzenleyen Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 24)⁹⁸⁵’nda yer almaktadır. Bu Standardın 9. maddesinde “*ilişkili taraf, finansal tablolarını hazırlayan işletmeyle (Standartta ‘raporlayan işletme’ olarak kullanılmaktadır) ilişkili olan kişi veya işletme*” olarak tanımlanmış; kimlerin ilişkili kişi olacağı sayılmış ve ilişkili tarafla yapılan işlemin de, “*raporlayan işletme ile ilişkili bir taraf arasında kaynakların, hizmetlerin ya da yükümlülüklerin, bir bedel karşılığı olup olmadığına bakılmaksızın transferi*” olduğu belirtilmiştir.

TMS-24 de yapılan ilişkili taraf tanımı ile KVK kapsamındaki transfer fiyatlandırması uygulamasındaki ilişkili kişi tanımı arasında bazı farklılıklar olmasına rağmen genel anlamda kapsamı yakındır. Ancak her iki düzenlemede de belirsiz ifadelere yer verilmesi, ilişkili kişilerin kapsamının çok geniş olmasına neden olmuştur. Şöyle ki,

⁹⁸³ 03.01.2014 tarih ve 28871 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

⁹⁸⁴ Kamu Gözetim Kurulu tarafından çıkarılmaktadır.;

[https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10437/TFRS-2023-Seti-\(Kirmizi_Kitap\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10437/TFRS-2023-Seti-(Kirmizi_Kitap).pdf) (01 Ocak 2023)

⁹⁸⁵ 31/12/2005 tarihli ve 26040 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.;

https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2023/Kirmizi_Kitap/TMS_/TMS%2024.pdf (01 Ocak 2023)

KVK'daki düzenlemede ilişkili kişinin tanımında yer verilen '*ilgili bulunduğu*'⁹⁸⁶ kavramı ile TMS-24'teki ilişkili taraf tanımındaki '*önemli etki*' kavramının herhangi bir tanımı yapılmadığından, belirsizlik oluşmakta ve ilişkili kişilerin kapsamının çok geniş uygulanmasına neden olunmaktadır⁹⁸⁷.

İki düzenleme arasındaki diğer bir fark da SPK'daki düzenlemede belli işlemlerin ilişkili taraf ile yapılmadan önce yönetim kurulu kararı alınması zorunluluğu⁹⁸⁸ getirilmiş olmasına karşın KVK düzenlemesinde böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Kurumsal Yönetim Tebliği'nin 'İlişkili Taraflarla Gerçekleştirilecek İşlemler' başlıklı 9. maddesinde ortaklıkların ve bağlı ortaklıklarının, ilişkili tarafları ile gerçekleştirecekleri hangi işlemlere başlamadan önce, yapılacak işlemin esaslarını belirleyen bir yönetim kurulu kararı almalarının zorunlu olduğu sıralanmıştır.

4.1.6.3. *Değerleme / Bedel*

Halka açık anonim şirketlerin SPK kapsamında örtülü kazanç aktarımı yapıp yapmadıklarının belirlenmesi sırasında SPK'nın emtia ve hizmet değerlemelerinde kullanılmasını zorunlu kıldığı değerlendirme standartları önem taşımaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu'nun yayımladığı Sermaye Piyasasında Değerleme Standartları Hakkında Tebliğ⁹⁸⁹ (III-62.1)'in 3. maddesinin birinci fıkrası gereğince, "*sermaye piyasası mevzuatı uyarınca yapılan değerlendirme faaliyetlerinde, Türkiye*

⁹⁸⁶ KVK madde 13/ (2) "*İlişkili kişi: kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade eder. ...*"

⁹⁸⁷ Zafer Çalışkan, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Sermaye Piyasası Kanunu ile Olan İlişkisi", *Vergi Sorunları Dergisi*, Mayıs 2015, s. 47.

⁹⁸⁸ Bahse konu zorunluluk SPK'nın 'Kurumsal Yönetim İlkeleri' başlıklı 17. maddesinin 3. fıkrasında yapılmıştır. Bu fıkra uyarınca, "*halka açık ortaklıkların, ilişkili tarafları ile gerçekleştirecekleri Kurulca belirlenecek nitelikteki işlemlere başlamadan önce, yapılacak işlemin esaslarını belirleyen bir yönetim kurulu kararı almaları zorunludur. Söz konusu yönetim kurulu kararlarının uygulanabilmesi için bağımsız yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunun onayı aranır. Bağımsız yönetim kurulu üyelerinin çoğunluğunun söz konusu işlemi onaylamaması hâlinde, bu durum işleme ilişkin yeterli bilgiyi içerecek şekilde kamuyu aydınlatma düzenlemeleri çerçevesinde kamuya duyurulur ve işlem genel kurul onayına sunulur. Söz konusu genel kurul toplantılarında, işlemin tarafları ve bunlarla ilişkili kişilerin oy kullanamayacakları bir oylamada karar alınır. Bu maddenin genel kurul toplantısında görüşülmesinde, toplantı nisabı aranmaz, oy hakkı bulunanların basit çoğunluğu ile karar alınır. Burada belirtilen esaslara uygun olarak alınmayan yönetim kurulu kararları ile genel kurul kararları geçerli sayılmaz.*"

⁹⁸⁹ 01.02.2017 tarih ve 29966 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Değerleme Uzmanları Birliği⁹⁹⁰ ve Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği⁹⁹¹ tarafından yayımlanan Uluslararası Değerleme Standartlarına uyulması zorunludur.”

Uluslararası Değerleme Standartları Konseyi tarafından yayımlanan Uluslararası Değerleme Standartları⁹⁹²’ndan (UDS) 104 numaralı standartta ‘*değer esasları*’ ve 105 numaralı standartta da ‘*değerleme yaklaşımları ve yöntemleri*’ düzenlenmiştir.

UDS’de, aşağıdaki ‘UDS’de tanımlı değer esaslarının’ yanı sıra, ülkelerin bireysel hukuk mevzuatında tanımlanmış veya uluslararası sözleşmelerle kabul edilip benimsenmiş ‘UDS’de tanımlı olmayan değer esaslarının’ dar kapsamlı listesine de yer verilmektedir⁹⁹³:

i- UDS’de tanımlı değer esasları: *pazar değeri*⁹⁹⁴, *pazar kirası*⁹⁹⁵, *makul değer*⁹⁹⁶, *yatırım değeri / bedeli*⁹⁹⁷, *sinerji değeri*⁹⁹⁸, *tasfiye değeri*⁹⁹⁹.

⁹⁹⁰ <https://tdub.org.tr> (01 Ocak 2023)

⁹⁹¹ <https://tspb.org.tr/tr> (01 Ocak 2023)

⁹⁹² <https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/2015/06/Ek-UDS.pdf> (01 Ocak 2023)

⁹⁹³ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 20.1, s. 25.

⁹⁹⁴ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 30.1, s. 26.: “*Pazar değeri, bir varlık veya yükümlülüğün, uygun pazarlama faaliyetleri sonucunda, istekli bir satıcı ve istekli bir alıcı arasında, tarafların bilgili ve basiretli bir şekilde ve zorlama altında kalmaksızın hareket ettikleri, muvazaasız bir işlem ile değerlendirme tarihi itibarıyla el değiştirmesinde kullanılması gerekli görülen tahmini tutardır.*”

⁹⁹⁵ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 40.1, s. 30; “*Pazar kirası, taşınmaz mülkiyet haklarının, uygun pazarlama faaliyetleri sonucunda, istekli bir kiralayan ve istekli bir kiracı arasında, tarafların bilgili ve basiretli bir şekilde ve zorlama altında kalmaksızın hareket ettikleri, muvazaasız bir işlem ile uygun kiralama şartları çerçevesinde, değerlendirme tarihi itibarıyla kiralınması sonucu elde edilecek fayda için tahmin edilmesi gerekli görülen tutardır.*”

⁹⁹⁶ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 50.1, s. 31.; “*Makul değer, bir varlığın veya yükümlülüğün bilgili ve istekli taraflar arasında devredilmesi için, ilgili tarafların her birinin menfaatini yansıtan tahmini fiyatıdır.*”

⁹⁹⁷ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 60.1, s. 31. “*Yatırım değeri / bedeli bireysel yatırım veya işletme amaçları doğrultusunda sahibi veya gelecek sahibi için bir varlığın değeridir.*”

⁹⁹⁸ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 70.1, s. 32.; “*Sinerji değeri, iki veya daha fazla varlığın veya hakkın bir araya gelmesi sonucunda oluşan, bunların bir arada toplam değerinin, ayrı ayrı değerlerinin toplamından daha yüksek değeri ifade eder. Oluşan sinerji sadece belirli bir alıcı için geçerli ise, sinerji değeri, varlığın sadece belirli bir alıcıya yönelik değer ifade eden niteliklerini yansıtacağından, pazar değerinden farklı olacaktır. İlgili hakların toplamının da üzerindeki ilave değer genellikle “birleşme değeri” olarak nitelendirilir.*”

⁹⁹⁹ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 80.1, s. 32. “*Tasfiye değeri, bir varlığın veya bir grup varlığın birer birer satılması sonucunda elde edilen tutardır. Tasfiye değerinin varlıkların satılabilir duruma getirilmesine ve elden çıkarma işlemine ilişkin maliyetler dikkate alınarak belirlenmesi gerekli görülmektedir.*”

ii- Diğer değer esasları (dar kapsamlı): *gerçeğe uygun değer*¹⁰⁰⁰, *Gerçeğe Uygun Pazar Değeri*^{1001 1002}, *Diğer Mevzuatta Gerçeğe Uygun Değer* (Yasal).

4.1.6.4. **Emsal Bedelin Belirlenmesinde Uygulanacak Değerleme Yaklaşımları ve Yöntemleri**

UDS 105 numaralı standartta değerleme yaklaşımları ve yöntemleri düzenlenmiştir. Bu standart uyarınca, “*değerleme yaklaşımlarının uygun ve değerlendirilen varlıklarının içeriği ile ilişkili olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki üç yaklaşım değerlemede kullanılacak temel yaklaşımlardır. Bunların tümü, fiyat dengesi, fiyat beklentisi veya ikame ekonomi ilkelerine dayanmaktadır.*” Temel değerleme yaklaşımları ve bu yaklaşımlara uygun olan yöntemler şunlardır;

- Pazar Yaklaşımı¹⁰⁰³: Karşılaştırılabilir İşlemler Yöntemi ve Borsadaki Kılavuz Emsaller Yöntemi
- Gelir Yaklaşımı¹⁰⁰⁴: İndirgenmiş Nakit Akışları (İNA) yönteminin varyasyonları
- Maliyet Yaklaşımı¹⁰⁰⁵: İkame Maliyet Yöntemi, Yeniden Üretim Maliyeti Yöntemi ve Toplama Yöntemi

¹⁰⁰⁰ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 90.1, s. 32.; “(Uluslararası Finansal Raporlama Standartları), UFRS 13’te gerçeğe uygun değer, piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat olarak tanımlanmaktadır.”

¹⁰⁰¹ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 100.1, s. 33.; “(Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü- OECD), OECD tarafından Gerçeğe Uygun Pazar Değeri açık pazardaki bir işlemde istekli bir alıcının istekli bir satıcıya ödeyeceği fiyat olarak tanımlanmaktadır.”

¹⁰⁰² Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 110.1, s. 33.; “(ABD Devlet Gelirleri Dairesi), ABD vergi uygulamaları amacına ilişkin olarak, 20.2031-1 nolu Düzenleme’de “gerçeğe uygun pazar değeri, malvarlığının, alış veya satış baskısı altında olmayan ve işlemle ilgili gerçekler hakkında makul seviyede bilgi sahibi, istekli bir alıcı ve istekli bir satıcı arasında el değiştireceği fiyattır.” ifadesi yer almaktadır.”

¹⁰⁰³ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 20.1, 20.2, s. 43.; “Pazar Yaklaşımı, varlığın fiyat bilgisi elde edilebilir olan aynı veya karşılaştırılabilir (benzer) varlıklarla karşılaştırılması suretiyle gösterge niteliğindeki değer belirlendiği yaklaşımı ifade eder.”

¹⁰⁰⁴ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 40.1, 40.2, s. 51.; “Gelir yaklaşımı, gösterge niteliğindeki değer, gelecekteki nakit akışlarının tek bir cari değere dönüştürülmesi ile belirlenmesini sağlar. Gelir yaklaşımında varlığın değeri, varlık tarafından yaratılan gelirlerin, nakit akışlarının veya maliyet tasarruflarının bugünkü değerine dayanılarak tespit edilir. Aşağıda yer verilen durumlarda, gelir yaklaşımının uygulanması ve bu yaklaşıma önemli ve/veya anlamlı ağırlık verilmesi gerekli görülmektedir.”

¹⁰⁰⁵ Uluslararası Değerleme Standartları 2017, bölüm 60.1, 60.2, s. 60.; “Maliyet yaklaşımı, bir alıcının, gereksiz külfet doğuran zaman, elverişsizlik, risk gibi etkenler söz konusu olmadıkça, belli bir varlık için, ister satın alma, isterse

SPK kapsamında örtülü kazanç aktarımından söz edebilmek için bu yaklaşımların uygun yöntemlerinden olanının kullanılması neticesinde bulunan fiyat, bedel veya kira ile şirketin mevcut işleme uyguladığı arasında bariz farklılık olması gerekmektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, SPK kapsamında örtülü kazanç aktarımından bahsedebilmek için işlem neticesinde hazine zararının oluşup oluşmamasının bir önemi bulunmamaktadır.

4.1.6.5. *Uygulanacak Yaptırımlar*

Kanun koyucu, TTK'daki sermayenin korunmasına yönelik yaptırımların yanında halka açık şirketlere yönelik özel yaptırımları gerekli görmüştür¹⁰⁰⁶. Bu doğrultuda da SPK kapsamında örtülü kazanç aktarımında bulunan halka açık anonim şirketler için uygulanmak üzere, SPK'nın 92, 94, 103 ve 110. maddelerinde belli tedbirlerin uygulanmasını hüküm altında alınmıştır.

SPK kapsamındaki örtülü kazanç dağıtımında hazine zararı şartı olmaması nedeniyle hazine zararı oluşup oluşmadığına bakılmaksızın örtülü kazanç dağıtımı yapan halka açık şirketler, yukarıdaki maddelerdeki yaptırımlarla karşı karşıya kalacaklardır. Diğer bir ifade, halka açık şirketlerin örtülü kazanç dağıtımına neden olan hiçbir işlemine izin verilmemektedir¹⁰⁰⁷.

4.1.7. **Gümrük Kanunu'nda Emsal Bedel (Gümrük Kıymeti)**

Gümrük vergileri, Gümrük Kanunu (GK)¹⁰⁰⁸'nin yürürlükteki hükümleri uyarınca Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesine giren ve çıkan “eşyaya uygulanan ithalat vergilerinin ya da ihracat vergilerinin tümünü” kapsamaktadır¹⁰⁰⁹. Eşya

yapım yoluyla edinilmiş olsun, kendisine eşit faydaya sahip başka bir varlığı elde etme maliyetinden daha fazla ödeme yapmayacağı ekonomik ilkesinin uygulanmasıyla gösterge niteliğindeki değerin belirlendiği yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, bir varlığın cari ikame maliyetinin veya yeniden üretim maliyetinin hesaplanması ve fiziksel bozulma ve diğer biçimlerde gerçekleşen tüm yıpranma paylarının düşülmesi suretiyle gösterge niteliğindeki değer belirlenmektedir.”

¹⁰⁰⁶ Tekin Memiş ve Gökçen Turan, Sermaye Piyasası Hukuku, Seçkin Yayınları 2022, s. 137-138.

¹⁰⁰⁷ Zafer Çalışkan, Mayıs 2015, s.48.

¹⁰⁰⁸ 4458 sayılı Gümrük Kanunu 04.11.1999 tarih ve 23866 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰⁰⁹ Gümrük Kanunu 3/8. madde

üzerinden alınacak söz konusu gümrük vergilerinin doğru hesaplanabilmesi için eşyanın gümrük kıymetinin doğru belirlenmesi gerekmektedir¹⁰¹⁰.

Gümrük Mevzuatında transfer fiyatlandırmasına yönelik olarak açık bir düzenleme bulunmamaktadır. İthal eşyanın kıymetinin tespiti Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII'nci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmanın¹⁰¹¹, GK'nın ve Gümrük Yönetmeliği (GY)¹⁰¹²'nin hükümlerine göre yapılmaktadır.^{1013 1014}

GK'nın 23. maddesinde, *“eşyanın gümrük kıymeti, Gümrük Tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla, ilgili bölümde yer alan hükümler çerçevesinde belirlenen kıymettir.”* şeklinde tanımlanmıştır.

Aynı Kanunun 24. maddesinde de *“ithal eşyasının gümrük kıymetinin, eşyanın satış bedeli”* olduğu; *“satış bedelinin ise, Türkiye'ye ihraç amacıyla yapılan satışta 27 ve 28 inci maddelere göre gerekli düzeltmelerin de yapıldığı, filen ödenen veya ödenecek fiyat”* olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında ithal eşyasının gümrük kıymetinin tespitine ilişkin olarak, GK'nın 23 ila 31 ve GY'nin 43 ila 57. maddelerinde düzenlemelere yer verilmiş olup, ithal eşyasının gümrük kıymeti bu hükümler çerçevesinde tespit edilmektedir.

İlişkili kişiler arasında yapılan işlemlere konu ithal eşyasının¹⁰¹⁵ ve gümrük kıymeti belli olmayan ithal eşyasının¹⁰¹⁶ gümrük kıymeti aşağıdaki bedellerden sırasıyla uygulanabilir olanıdır¹⁰¹⁷:

¹⁰¹⁰ Mustafa ALICI, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Gümrük Vergileri Boyutu”, **Gümrük Dergisi**, Ekim-Aralık 2007, s. 84.

¹⁰¹¹ Cenevre Kıymet Kodu olarak da isimlendirilmektedir. (Mehmet Eryılmaz, “Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük Kıymeti”, **Gümrük Dergisi**, Ekim-Aralık 2005, s. 85.)

¹⁰¹² 07.10.2009 tarih ve 27369 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁰¹³ Mehmet Eryılmaz, “Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük Kıymeti”, **Gümrük Dergisi**, Ekim-Aralık 2005, s. 88.

¹⁰¹⁴ Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII'nci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmanın ve bu anlaşmaya bağlı olan Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Kıymet Anlaşmasının gümrük kıymetine ilişkin hükümleri GK ve GY'ye aynen alınmıştır. (Şahin, Mustafa. **Gümrük Vergileri**. Gazi Yayınevi, 2019, s. 63)

¹⁰¹⁵ GK'nın 24. madde uyarınca.

¹⁰¹⁶ GK'nın 25. madde uyarınca.

¹⁰¹⁷ GVK'nın 24/2-b ve 25/2. maddeler uyarınca.

“a) Türkiye’ye ihraç amacıyla satılarak, kıymeti belirlenecek eşya ile aynı veya yakın bir tarihte ihraç edilen aynı eşyanın satış bedeli,

b) Türkiye’ye ihraç amacıyla satılarak, kıymeti belirlenecek eşya ile aynı veya yakın bir tarihte ihraç edilen benzer eşyanın satış bedeli,

c) İthal eşyasının veya aynı ya da benzer eşyanın Türkiye içinde satıcılardan müstakil kişilere yapılan en büyük miktardaki satışına ait birim fiyata dayalı kıymet,

d) İthal eşyasının üretiminde kullanılan malzeme ve imalat veya diğer imal işlemlerinin bedel veya kıymetleri ile Türkiye’ye ihraç edilmek üzere ihraç ülkesindeki üreticiler tarafından üretilen, kıymeti belirlenecek eşya ile aynı sınıf veya cins eşyanın satışında mutat olan kâr ve genel giderlere eşit bir tutar ve 27 nci maddenin 1 inci fıkrasının (e) bendinde sayılan diğer bedel veya kıymetler toplamından oluşan hesaplanmış kıymet.”

Kanun koyucu yukarıdaki bedel belirlenme yöntemlerinin uygulanmasına ilişkin usul ve esasların yönetmelikle belirleneceğini belirtmiş¹⁰¹⁸ ve bu doğrultuda GY’de düzenlemeler yapılmıştır.

GY’nin 44. maddesi uyarınca, “eşyanın gümrük kıymeti, gümrük tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla 45 ila 50 nci maddelerde yer alan yöntemlerin sırasıyla uygulanması yoluyla tayin ve tespit olunan kıymettir.”

Gümrük kıymetinin tespitine ilişkin yöntemlerle ilgili düzenlemeler GY’nin 45 ile 50. maddeleri arasında yapılmış olup, GY’de düzenlenen yöntemler; satış bedeli yöntemi¹⁰¹⁹, aynı eşyanın satış bedeli yöntemi¹⁰²⁰, benzer eşyanın satış bedeli yöntemi¹⁰²¹,

¹⁰¹⁸ GK’nın 25/3. maddesi.

¹⁰¹⁹ GY’nin 45. maddesi; GK’nın 21/1 maddesi uyarınca, “Satış bedeli, eşyanın ithalinde fiilen ödenen veya ödenecek fiyattır.” Bu yöntem, ithal edilen eşyanın kıymetinin tespitinde en çok uygulanan yöntemdir. (İnenci, Ahmet. *Türkiye’de Gümrük Vergileri Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*. Adalet Yayınevi, 2021, s. 116)

¹⁰²⁰ GY’nin 46. maddesi; “İthal eşyasının gümrük kıymeti Türkiye’ye ihraç amacıyla satılarak kıymeti belirlenecek eşya ile aynı veya yakın bir tarihte ihraç edilen aynı eşyanın satış bedelidir.”

¹⁰²¹ GY’nin 47. maddesi; “İthal eşyasının gümrük kıymeti Türkiye’ye ihraç amacıyla satılarak, kıymeti belirlenecek eşya ile aynı veya yakın bir tarihte ihraç edilen benzer eşyanın satış bedelidir.”

indirgeme yöntemi¹⁰²², hesaplanmış kıymet yöntemi¹⁰²³, son yöntem¹⁰²⁴ olmak üzere altı tanedir.

Eşyanın gümrük kıymetinin belirlenmesinde öncelikli yöntem, satış bedeli yöntemidir¹⁰²⁵. Bununla birlikte, alıcı ve satıcı arasında fiyatı etkileme olasılığı yaratacak bir ilişki olması ve başka nedenlerle satış bedelinin eşyanın kıymetine temel oluşturamayacağı hallerde, gümrük kıymetinin belirlenmesinde diğer kıymet tespit yöntemlerinin uygulanması zorunlu hale gelmektedir¹⁰²⁶. Bu durum daha çok mükellefin beyanındaki kıymetin doğruluğu ve gerçekliği hakkında gümrük idaresinin şüphe duyması ve ilgili kişilerden talep ettiği ek bilgi ve belgelerin de yeterli görülmemesi hallerinde ortaya çıkmaktadır.¹⁰²⁷

Yöntemlerin uygulamasının sırasına ilişkin olarak hem GK'nın 25. maddesinde hem de GY'nin 44. maddesinde düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelere göre; “*bir*

¹⁰²² GY'nin 48. maddesi; “*Bu yöntemde, kıymeti belirlenecek eşya ya da aynı veya benzer eşya, Türkiye’de ithal edildiği hal ve durumda satılmışsa, bu yöntemde göre ithal eşyasının gümrük kıymetinin belirlenmesinde, bu eşyanın ya da aynı veya benzer ithal eşyasının yurt içindeki satıcıdan müstakil alıcılara kıymeti belirlenecek eşyanın ithal tarihi ile aynı veya yakın bir tarihte yapılan en büyük miktardaki satışına ait birim fiyat esas alınır.*”

¹⁰²³ GY'nin 49. maddesi; “*Bu yöntemde göre ithal eşyasının gümrük kıymeti, hesaplanmış kıymet esas alınarak belirlenir. Bu yöntemin uygulanması için ithalatçının gerekli bilgi ve belgeleri gümrük idaresine ibraz etmesi ve bu bilgi ve belgelerin doğruluğunu ispata hazır olduğunu üretici ülke makamlarından alacağı belge ile tevsik etmesi gerekir.*”;

Gümrük kıymet takdiri yöntemlerinden birisi olan bu yöntemin uygulaması, KVK kapsamındaki transfer fiyatlandırmasında kullanılan ‘maliyet artı’ yönteminin uygulamasına benzemektedir. Bu yöntemde ithal eşyasının kıymeti, bu eşyanın üretim maliyetlerinin üzerine bu eşya ile aynı sınıf veya cins eşyanın satışında mutat olarak elde edilen kâr ve katılan genel giderlere eşit bir tutar ilave edilmek suretiyle tespit edilmektedir. (Ramazan BİÇER, “Transfer Fiyatlandırması İle Gümrük Kıymet Takdirine İlişkin Kuralların Karşılaştırılması”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Mayıs 2009, s. 152)

¹⁰²⁴ GY'nin 50. maddesi uyarınca, yukarıda yer alan yöntemlere göre belirlenemeyen ithal eşyasının gümrük kıymeti Kanunun 26 ncı maddesinde belirtilen esaslar çerçevesinde belirlenmektedir.

Dolayısıyla, “*ilk beş yöntemde göre belirlenemeyen ithal eşyasının gümrük kıymeti;*

- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII’nci Maddesinin Uygulanmasına İlişkin Anlaşmanın,
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasının VII’nci maddesinin,
- Gümrük Kanunu ve Gümrük Yönetmeliğinin Eşyanın Gümrük Kıymeti ile ilgili bölüm hükümlerinin,

esaslarına ve genel hükümlerine uygun yöntemlerle ve Türkiye’de mevcut hükümler esas alınarak belirlenmektedir.” [<https://ggm.gtb.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/ticari/gumruk-kiymeti> (22.03.2018)]

Bu yöntem, gerçek anlamda bir yöntem değildir. Bu yöntem ile, kıymet tespiti için ilk beş yöntemin uygulanamayacağı durumlarda gümrük idaresine belirli sınırlar içerisinde kıymet takdiri için esneklik sağlanmanın yanında idarenin keyfi uygulamalarının önüne de geçilmektedir. [Gürkan ÖZTÜRK, “Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük Kıymetinin Tespitine İlişkin Yöntemler”

http://www.verginet.net/UserFiles/File/Transfer%20Fiyatlandirmasi/Makaleler/Transfer%20fiyatland%C4%B1rmas%C4%B1%20_G%C3%BCrkan_Ozturk.pdf (22.03.2018)]

¹⁰²⁵ Cahit Yerci, **Gümrük Hukuku ve Davaları**, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 181.

¹⁰²⁶ Mustafa Şahin, **Gümrük Vergileri**, Gazi Yayınevi, 2019, s. 64.

¹⁰²⁷ Asaf Es, Gümrük Vergisi ve Gümrük Vergi Uyuşmazlıklarının İdari ve Adli Çözüm Yolları. Seçkin Yayınevi, 2021, s. 41.

yönteme göre belirlenemeyen kıymet için sıra dahilinde olmak üzere izleyen yönteme geçilir. Eşyanın gümrük kıymeti bir üst sırada yer alan yöntem hükümlerine göre belirlenebildiği sürece bir alt sıra hükümleri uygulanamaz. Ancak, beyan sahibinin yazılı talebinin gümrük idaresince uygun bulunması şartıyla, yukarıda yer alan yöntemlerden indirgeme yöntemi ile hesaplanmış kıymet yönteminin uygulama sırası değiştirilebilir.”

Dolayısıyla ithal eşyasının gümrük kıymetinin, GK ve GY’de düzenlenen kıymet belirleme yöntemleri sırayla kullanılarak tespit edilmesi zorunludur¹⁰²⁸. Örneğin, ithalatçının beyan ettiği bedelin gümrük kıymeti olarak uygun görülüp görülemeyeceği, satışa ilişkin diğer hususlar da dikkate alınarak öncelikle, “*satış bedeli yöntemine*” göre belirlenecektir. Bu yöntem test edilmeden bir sonraki yöntem olan “*aynı eşyanın satış bedeli yöntemine*” geçilemez. İlk yöntem olan satış yönteminin uygulanamayacağı gerekçeleriyle ortaya konulduktan sonra “*aynı eşyanın satış bedeli yöntemine*”; “*aynı eşyanın satış bedeli yönteminin*” uygulanamaması durumunda ise sırasıyla “*benzer eşyanın satış bedeli yöntemi*”, “*indirgeme yöntemi*” ve “*hesaplanmış kıymet yöntemlerine*” geçilmesi gerekmektedir. Ancak ilk beş yönteme göre kıymet tespit edilememesi halinde ise son yönteme göre gümrük kıymetinin tespit edilmesi gerekmektedir¹⁰²⁹.

¹⁰²⁸ Güngör, Aydın. **Gümrük İşlemleri ve Uygulamaları**. Seçkin Yayınevi, 2022, s. 210.

¹⁰²⁹ Genelge (2012/29), T.C. Gümrük Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdürlüğü.

4.2. TRANSFER FİYATLANDIRMASI YOLUYLA ÖRTÜLÜ KAZANÇ DAĞITIMI

4.2.1. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımına İlişkin Düzenlemeler

Transfer fiyatlandırmasına yönelik olarak vergi mevzuatımızdaki ilk düzenleme 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan 'örtülü kazanç' müessesidir.¹⁰³⁰ Bu düzenleme, uluslararası ticaretteki gelişmeler¹⁰³¹ ve OECD'nin önerileri¹⁰³² de göz önünde bulundurularak kurumlar vergisine ilişkin olarak yapılan yasal çalışmalar neticesinde TBMM tarafından çıkarılan ve 01/01/2007 tarihinde yürürlüğe giren 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK)¹⁰³³'nin 13 üncü maddesi ile "Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı" adı altında yeniden düzenlenmiştir¹⁰³⁴.

Başlangıçta, kurumlar vergisi mükellefleri için getirilen transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeye paralel bir düzenleme 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK)¹⁰³⁵'nda yer almamaktaydı¹⁰³⁶. Daha sonra söz konusu düzenlemeye paralel bir düzenleme 5615 sayılı Kanun¹⁰³⁷ün 3. maddesiyle GVK'nın 'Gider kabul edilmeyen ödemeler' başlıklı 41. Maddesine 5. bend eklenerek gelir vergisi mükelleflerine de transfer fiyatlandırması hükümleri uygulanabilir hale getirilmiştir¹⁰³⁸.

Vergi mevzuatımızdaki transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı belirli mükelleflerin bazı faaliyet ve işlemleri vasıtasıyla bazı kurum ve kişilere kazançların vergi

¹⁰³⁰ Ufuk Olcay Tokay Acar, **Transfer Fiyatlandırması**, Seçkin Yayınları, Haziran 2013. s. 176.

¹⁰³¹ Mehmet Batun, "Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme Müessesesi ve Bazı Sorular", **Vergi Dünyası Dergisi**. Temmuz 2010, s. 78.

¹⁰³² Onur Eroğlu, **Kurumlar Vergisinde Vergi Planlaması**, Ekin Yayınevi, 2014, s. 111.

¹⁰³³ 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰³⁴ Doğan Gökbek, **Vergiden Kaçınmanın Önlenmesi**, Seçkin Yayınevi, 2011, s. 163.

¹⁰³⁵ 06.01.1961 tarih ve 10700 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰³⁶ 5615 sayılı Kanununun gerekçesi, <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss1346m.htm> (11 Ocak 2022); "Uluslararası uygulamalar çerçevesinde, 13/6/2006 tarihli ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile vergi sistemimize dahil edilen, transfer fiyatlandırması, kontrol edilen yabancı kurum ve zararlı vergi rekabeti uygulamalarıyla mücadele edilmesi müesseselerine paralel düzenlemeler, bu Tasarıyla Gelir Vergisi Kanununda da yapılmaktadır."

¹⁰³⁷ Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun; 04.04.2007 tarih ve 26483 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

¹⁰³⁸ Murat Batı, **Muhasebe Hileleri ve Vergiden Kaçınma**, Seçkin Yayınevi, 2023, s. 244.

dışı bırakılarak dağıtılmasından ibarettir.¹⁰³⁹ Bu işlemler muvazaalı işlemler olup, kurum kazancının düşük gösterilmesini amaçlamakta ve matrahın azalması sonucunu doğurmaktadır¹⁰⁴⁰. Kanunu koyucu hem KVK hem de GVK’da transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak yaptığı düzenlemelerle söz konusu işlemler yoluyla vergilendirilebilir kazancın örtülü olarak eritilmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır¹⁰⁴¹. 2007/12888 sayılı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı (2007/12888 sayılı BKK)¹⁰⁴²,’nda da bu düzenlemelerin temel amacının “*ilişkili kişilerle mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan gerçek kişi ve kurumların gelirlerinin tam ve doğru olarak beyan edilmesini sağlamak ve transfer fiyatlandırması yoluyla vergi matrahının aşındırılmasına engel olmak*” olduğu açık olarak belirtilmiştir¹⁰⁴³.

KVK’nın “Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı” başlıklı 13. maddesi aşağıdaki gibidir:

“MADDE 13- (1) Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

(2) İlişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade eder. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır. Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi

¹⁰³⁹ Erdoğan Öner, **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınları, 2023, s. 185.

¹⁰⁴⁰ Abdurrahman Akdoğan, Ekim 2019, s. 457.

¹⁰⁴¹ Mehmet Demiroğlu, “Transfer Fiyatlandırması ve Hazine Zararı Koşulu”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Nisan 2023, s. 9.

¹⁰⁴² 2007/12888 sayılı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı, 06.12.2007 tarih ve 26722 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰⁴³ 2007/12888 sayılı BKK, m. 2.;

ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Cumhurbaşkanınca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılır. İlişkinin doğrudan veya dolaylı olarak ortaklık kanalıyla olduğu durumların örtülü kazanç dağıtımı kapsamında sayılması için en az %10 oranında ortaklık, oy veya kâr payı hakkının olması şartı aranır. Ortaklık ilişkisi olmadan doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında oy veya kâr payı hakkının olduğu durumlarda da taraflar ilişkili kişi sayılır. İlişkili kişiler açısından bu oranlar topluca dikkate alınır.

(3) Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder. Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat veya bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kâğıtlar olarak saklanması zorunludur.

(4) Kurumlar, ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, aşağıdaki yöntemlerden işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit eder:

a) Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi: Bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesini ifade eder.

b) Maliyet artı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kâr oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade eder.

c) Yeniden satış fiyatı yöntemi: Emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt satış kârı düşülerek hesaplanmasını ifade eder.

ç) İşlemsel kâr yöntemleri: Emsallere uygun fiyat veya bedelin tespitinde, ilişkili kişiler arasındaki işlemde doğan kârı esas alan yöntemleri ifade eder. Bu yöntemler, işleme

dayalı net kâr marjı yöntemi ve kâr bölüşüm yöntemidir. İşleme dayalı net kâr marjı yöntemi, mükellefin kontrol altındaki bir işlemde; maliyetler, satışlar veya varlıklar gibi ilgili ve uygun bir temele dayanarak tespit ettiği net kâr marjının incelenmesi esasına dayanır. Kâr bölüşüm yöntemi, ilişkili kişilerin bir veya daha fazla sayıdaki kontrol altındaki işlemlere ilişkin toplam faaliyet kârı ya da zararının, üstlendikleri işlevler ve yüklendikleri riskler nispetinde ilişkili kişiler arasında emsallere uygun olarak bölüştürülmesi esasına dayanır.

d) Emsallere uygun fiyata yukarıdaki yöntemlerden herhangi birisi ile ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemin niteliğine uygun olarak kendi belirleyeceği bir yöntemi de kullanabilir.

(5) İlişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanacak fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşarak belirlenebilir. Bu şekilde belirlenen yöntem, üç yılı aşmamak üzere anlaşmada tespit edilen süre ve şartlar dahilinde kesinlik taşır. Mükellef ve Bakanlık, belirlenen yöntemin zamanaşımına uğramamış geçmiş vergilendirme dönemlerine de tatbik edilmesini, Vergi Usul Kanununun pişmanlık ve ıslah hükümlerinin uygulanmasının mümkün olması ile anlaşma koşullarının bu dönemlerde de geçerli olması hâlinde, anlaşma kapsamına almak suretiyle sağlayabilir. Bu durumda, imzalanan anlaşma söz konusu hükümlerde yer alan haber verme dilekçesi yerine geçer, beyan ve ödeme işlemleri buna göre tekemmül ettirilir. Anlaşmanın geçmiş vergilendirme dönemlerine uygulanması sebebiyle daha önceden ödenen vergiler ret ve iade edilmez.

(6) Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarının uygulamasında, bu maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kâr payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilir. Şu kadar ki, bu düzeltmenin yapılması için örtülü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması şarttır.

(7) Tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimî temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler

nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığıının kabulü Hazine zararının doğması şartına bağlıdır. Hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir¹⁰⁴⁴.

(8) Transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirme yükümlülüklerinin tam ve zamanında yerine getirilmiş olması kaydıyla, örtülü olarak dağıtılan kazanç nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmemiş veya eksik tahakkuk ettirilmiş vergiler için vergi ziyai cezası (Vergi Usul Kanununun 359 uncu maddesinde yazılı fiillerle vergi ziyasına sebebiyet verilmesi hali hariç) %50 indirimli olarak uygulanır¹⁰⁴⁵.

(9) Cumhurbaşkanınca; ikinci fıkra da yer alan oranları, gerçek kişiler, kurumlar, doğrudan veya dolaylı ortaklar itibarıyla ya da ortaklık payının edinim şekline göre topluca veya ayrı ayrı %1'e kadar indirmeye, %25'e kadar çıkarmaya, oran şartını kaldırmaya; beşinci fıkra da yer alan süreyi beş yıla kadar artırmaya, belgelendirme yükümlülükleri ve bu yükümlülükler kapsamına, uluslararası anlaşmalar doğrultusunda, yurt dışında yer alan ilişkili kişilerin faaliyetlerine ilişkin bilgilerin dâhil edilmesi zorunluluğu getirmeye; bu bilgilerin uluslararası anlaşmalar çerçevesinde diğer ülkelerle karşılıklı olarak paylaşılmasına ilişkin usullerle transfer fiyatlandırması ile ilgili diğer usul ve esasları belirlemeye yetkilidir.”

KVK'daki transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeye paralel olarak GVK'nın 'Gider Kabul Edilmiyen Ödemeler' başlıklı 41. maddesinin 5. bendinde yer alan düzenleme ise aşağıdaki gibidir:

“Madde 41 – Aşağıda yazılı ödemelerin gider olarak indirilmesi kabul olunmaz:

....

¹⁰⁴⁴ 4/6/2008 tarihli ve 5766 sayılı Kanunun 21 inci maddesiyle (7) numaralı fıkra eklenmiş ve mevcut yedinci fıkra (8) olarak teselsül ettirilmiştir.

¹⁰⁴⁵ 4/6/2008 tarihli ve 5766 sayılı Kanunun 21 inci maddesiyle (7) numaralı fıkra eklenmiş ve mevcut yedinci fıkra (8) olarak teselsül ettirilmiştir. Daha sonra 15/7/2016 tarihli ve 6728 sayılı Kanunun 59 uncu maddesi ile yedinci fıkrasından sonra gelmek üzere (8) numaralı fıkra eklenmiş ve mevcut sekizinci fıkra buna göre teselsül ettirilmiştir.

5. Bu fıkranın 1 ilâ 4 numaralı bentlerinde yazılı olan işlemler hariç olmak üzere, **teşebbüs sahibinin**, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen bedel veya fiyatlar üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunması halinde, emsallere uygun bedel veya fiyatlar ile teşebbüs sahibince uygulanmış bedel veya fiyat arasındaki işletme aleyhine oluşan farklar işletmeden çekilmiş sayılır.

Teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılır.

Bu bent uygulamasında, imalat ve inşaat, kiralama ve kiraya verme, ödünç para alınması veya verilmesi, ücret, ikramiye ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler, her hâl ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir.

İşletmeden çekilmiş sayılan farklar, ilişkili kişi tarafından beyan edilmiş gelir veya kurumlar vergisi matrahının hesabında dikkate alınmış ise ilişkili kişinin vergilendirme işlemleri buna göre düzeltilir. İlişkili kişiler ve bu kişilerle yapılan işlemler hakkında bu maddede yer almayan hususlar bakımından, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 13 üncü maddesi hükmü uygulanır.”

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak 2007/12888 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (2007/12888 sayılı BKK)¹⁰⁴⁶ çıkarılmış, daha sonra bu Kararda, 2008/13490 sayılı BKK¹⁰⁴⁷ ve 2151 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı¹⁰⁴⁸ ile değişiklikler yapılmıştır.

Transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin uygulanmasına yönelik olarak en detaylı düzenleme 1 seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ (Tebliğ)’i¹⁰⁴⁹ ile yapılmıştır. Daha sonra da bu Tebliğ’de 2, 3 ve 4 seri No’lu

¹⁰⁴⁶ 06.12.2007 tarih ve 26722 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰⁴⁷ 13.04.2008 tarih ve 26846 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰⁴⁸ 25.02.2020 tarih ve 31050 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰⁴⁹ 18.11.2007 tarih ve 26704 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği¹⁰⁵⁰ ile değişikliğe gidilmiştir.

Ayrıca 24.08.2008 tarihinde Transfer Fiyatlandırması, Kontrol Edilen Yabancı Kurum ve Örtülü Sermayeye İlişkin Formun Doldurulması ile ilgili olarak 1 numaralı Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Sirküler yayımlanmıştır.

Bu düzenlemelerin yanında 213 sayılı VUK'un 413. maddesinde mükellefe tanınan hak kapsamında, mükelleflerin transfer fiyatlandırmasının uygulamasına ilişkin olarak tereddüt ettikleri hususlarla ilgili muhtelif zamanlarda talep ettikleri bilgilendirmelere ilişkin olarak İdarenin Özelge adı altında verdiği cevaplar bulunmaktadır¹⁰⁵¹. Her ne kadar diğer düzenlemeler bütün mükellefleri bağlamasına karşılık özgelere, mükellefe özel¹⁰⁵² olsa dahi bütün mükelleflerin olası karşılaşacakları benzer sorunlara ışık tutar mahiyettedirler.

4.2.2. Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının Kapsamına Giren Mükellefler

Türkiye'deki **tam** ve **dar** mükellef gerçek kişi ve kurumların tamamı, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı" uygulamasının kapsamındadır^{1053 1054}.

Dolayısıyla KVK'nın 2'nci maddesinde tadadi olarak sayılan kurumlar vergisi mükellefleri transfer fiyatlandırması uygulamasının kapsamındadır: *Sermaye şirketleri*¹⁰⁵⁵,

¹⁰⁵⁰ 2 seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği 22.04.2008 tarih ve 26855 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

3 seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği 07.12.2017 tarih ve 30263 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

4 seri No'lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliği 01.09.2020 tarih ve 31231 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹⁰⁵¹ Fevzi Rifat Ortaç ve Hilmi ÜNSAL, **Vergi Hukuku (Genel Hükümler)**, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 58.

¹⁰⁵² Volkan Alptekin, s. 11.

¹⁰⁵³ Erdoğan Öner, **Türk Vergi Sistemi**, Seçkin Yayınları, 2023, s. 185.

¹⁰⁵⁴ 2007/12888 sayılı BKK, m. 1: "(1) Bu Karar ile 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13'üncü maddesinde yer alan 'Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı' hükümlerinin uygulanmasına ilişkin usuller düzenlenmekte olup, Türkiye'deki tam ve dar mükellef gerçek kişi ve kurumların tamamı bu düzenlemenin kapsamı içindedir.", RG, 06/12/2007, 26722.

¹⁰⁵⁵ KVK'nın 2. maddesi uyarınca "29/6/1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler ile benzer nitelikteki yabancı kurumlar sermaye şirkettir."

Fonlar¹⁰⁵⁶, Kooperatifler¹⁰⁵⁷, İktisadî kamu kuruluşları¹⁰⁵⁸, Dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmeler¹⁰⁵⁹, İş ortaklıkları¹⁰⁶⁰.

Gelir vergisi mükelleflerinden transfer fiyatlandırması kapsamında olanlar, düzenlemenin yapıldığı GVK'nın 41. maddesinin uygulandığı kazançları elde eden mükellefler olacaktır. Ticari kazancın tespitinde gider olarak kabul edilmeyen ödemelerin neler olduğunu düzenleyen söz konusu madde, hem ticari kazancın bilanço ve işletme hesabı esasında tespitinde hem de zirai kazancın zirai işletme hesabı ve bilanço hesabı esasında tespitinde hüküm ifade etmektedir¹⁰⁶¹. Bunun sonucu olarak aşağıda sayılan gelir vergisi mükellefleri transfer fiyatlandırması kapsamındadır;

- kazancı bilanço ve işletme hesabı esasına göre tespit olunan ticari kazanç sahipleri (adi şirket ortakları, kolektif şirket ortakları ile komandit şirketlerin komandite ortakları)
- kazancı gerçek usulde bilanço ve işletme hesabı esasına göre tespit olunan zirai kazanç sahipleri

Diğer taraftan yukarıda sayılan gelir vergisi mükellefleri dışında kalan ve serbest meslek kazancı, ücret, gayrimenkul sermaye iradı, menkul sermaye iradı ve diğer kazanç ve iradı elde eden gelir vergisi mükellefler ile ticari kazançları basit usule tabi gelir vergisi mükellefleri transfer fiyatlandırması uygulamasının kapsamı dışındadırlar.

¹⁰⁵⁶ KVK'nın 2. maddesi uyarınca “Kanununu uygulanmasında, Sermaye Piyasası Kurulunun düzenleme ve denetimine tâbi fonlar ile bu fonlara benzer yabancı fonlar sermaye şirketi sayılır.”

¹⁰⁵⁷ KVK'nın 2. maddesi uyarınca “24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa veya özel kanunlarına göre kurulan kooperatifler ile benzer nitelikteki yabancı kooperatifleri ifade eder.”

¹⁰⁵⁸ KVK'nın 2. maddesi uyarınca “Devlete, il özel idarelerine, belediyelere, diğer kamu idarelerine ve kuruluşlarına ait veya bağlı olup, faaliyetleri devamlı bulunan ve birinci ve ikinci fıkralar dışında kalan ticarî, sınai ve zirai işletmeler iktisadî kamu kuruluşudur. Yabancı devletlere, yabancı kamu idare ve kuruluşlarına ait veya bağlı olup, sermaye şirketleri, fonlar ve kooperatifler dışında kalan ticarî, sınai ve zirai işletmeler, iktisadî kamu kuruluşu gibi değerlendirilir.”

¹⁰⁵⁹ KVK'nın 2. maddesi uyarınca “Dernek veya vakıflara ait veya bağlı olup faaliyetleri devamlı bulunan ve bu maddenin birinci ve ikinci fıkraları dışında kalan ticarî, sınai ve zirai işletmeler ile benzer nitelikteki yabancı işletmeler, dernek veya vakıfların iktisadî işletmeleridir. Bu Kanunun uygulanmasında sendikalar dernek; cemaatler ise vakıf sayılır.”

¹⁰⁶⁰ KVK'nın 2. maddesi uyarınca “Kurumlar vergisine tabi diğer kurumların kendi aralarında veya şahıs ortaklıkları ya da gerçek kişilerle, belli bir işin birlikte yapılmasını ortaklaşa yüklenmek ve kazancını paylaşmak amacıyla kurdukları ortaklıklardan bu şekilde mükellefiyet tesis edilmesini talep edenler iş ortaklıklarıdır. Bunların tüzel kişiliklerinin olmaması mükellefiyetlerini etkilemez.”

¹⁰⁶¹ M. Emin AKYOL, Ticari Faaliyette İlişkili Kişilerle Yapılan İşlemlerde Emsallere Uygunluk İlkesine Uyulması Zorunluluğu, **Vergi Dünyası Dergisi**, Mayıs 2007.

4.2.3. Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının Kapsamına Giren İşlemler

Bir önceki bölümde belirtilen ve transfer fiyatlandırması kapsamında bulunan Türkiye’de gelir vergisi veya kurumlar vergisi yönünden tam ve dar mükellef olan gerçek kişi ve kurumların, ilişkili kişilerle gerek yurt içi gerekse yurt dışı faaliyetleri ile ilgili olarak yapılan mal veya hizmet alım ya da satım işlemleri transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı çerçevesinde değerlendirilmektedir¹⁰⁶².

Transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin uygulanmasında “*alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak*” dikkate alınmaktadır¹⁰⁶³. Bunların yanında gayri maddi hak satışı ya da lisanslanması işlemleri de mal veya hizmet alım ya da satımı kapsamında değerlendirilmektedir¹⁰⁶⁴.

4.2.4. Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımın Unsurları

Madde düzenlemesinden de görüleceği üzere, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının oluşması için yurt içi ve yurtdışı işlemlerde 3 temel unsurun bir arada bulunması gerekmekte olup, bunlar işlem, ilişkili kişi ve aykırılık unsurlarıdır¹⁰⁶⁵. Bunların yanında yurt içi işlemlerde hazine zararı unsurunun da bulunması zorunludur¹⁰⁶⁶. Söz konusu unsurlar özet olarak aşağıda açıklanmış olup, detaylı açıklamalara Tezin devamındaki ilgili bölümlerde yer verilecektir.

¹⁰⁶² Tebliğ, s. 2.

¹⁰⁶³ 5520 sayılı KVK’nın 13. maddesinin 1 numaralı fıkrası.

¹⁰⁶⁴ GİB, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber 2010, s. 3.

¹⁰⁶⁵ İsmail Onay, “Transfer Fiyatlandırmasına Bağlı Düzeltme İşlemlerinde Muhasebeleştirilme Süreci ve İlişkili Kişi Bünyesinde Vergileme Rejimi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Mart 2023, s. 87.

¹⁰⁶⁶ Zinnur Tunç, “Gayrimaddi Hakların Transfer Fiyatlandırması Hükümleri Kapsamında Vergilendirilmesi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ocak 2021, s. 119.

4.2.4.1. *İşlem Unsuru*

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından bahsedilebilmesi için öncelikli olarak ortada bir işlemin bulunması gerekmektedir¹⁰⁶⁷. Bu işlem, yukarıda belirtildiği üzere bir mal veya hizmet alım veya satımı olabileceği gibi, KVK ve GVK'nın her hal ve şartta bu nitelikte saydığı alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler de olabilmektedir¹⁰⁶⁸.

4.2.4.2. *Kişi Unsuru*

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında, emsallere aykırı olarak belirlenen fiyat üzerinden yapılan mal ya da hizmet alım-satımının örtülü kazanç dağıtımına neden olduğundan bahsedebilmek için işlemin ilişkili gerçek ya da tüzel kişilerle yapılmış olması gerekmektedir¹⁰⁶⁹. Diğer bir ifade ile ortada ilişkili kişi ile yapılan bir işlem yoksa transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından söz edilemez.

Bu unsurun kaynağı KVK'nın 13. maddesinin 2. fıkrasındaki 'ilişkili kişi'ye ilişkin düzenlemedir.

4.2.4.3. *Aykırlık Unsuru*

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının unsurlarından diğer birisi de işlemin aykırılık unsurunu taşımasıdır¹⁰⁷⁰. Bu unsura göre, yapılan mal veya hizmet alım fiyatının, ilişkili kişi ile yapılmasından kaynaklı olarak üçüncü kişilere uygulanan ya da piyasada mevcut olan emsal fiyatlarına nazaran bariz farklı olarak belirlenmiş olması gerekmektedir¹⁰⁷¹.

¹⁰⁶⁷ Abdulkadir Benli, "Gayrimenkullerin Kiraya Verilmesinde Takdir Komisyonu Kararları Emsal Bedel Olarak Kullanılabilir mi?", **Vergi Dünyası Dergisi**, Haziran 2011, s. 91.

¹⁰⁶⁸ Mahmut Kalenderoğlu, 2017, s.188

¹⁰⁶⁹ İsmail Pamuk, "Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı", **Vergi Raporu Dergisi**, Nisan 2012, s. 151.

¹⁰⁷⁰ Abdulkadir Benli, Haziran 2011, s. 91.

¹⁰⁷¹ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, 2022, s. 182.

Bu unsur kaynağını KVK'nın 13. maddesinin 3. fıkrasındaki “Emsallere uygunluk ilkesi”nden almaktadır.

4.2.4.4. *Hazine Zararı Unsuru*

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının unsurlarından bir diğeri olan hazine zararı unsuru KVK'nın 13. maddesinin 7. fıkrasında düzenlenmiş olup, sadece yurt içindeki işlemler için geçerlidir.

Bu düzenlemeye göre, “*hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat ve bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir.*”

Ayrıca tam mükellef kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye'deki işyeri veya daimî temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekleştirdikleri yurt içindeki işlemler nedeniyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığının kabulü Hazine zararının doğması şartına bağlıdır¹⁰⁷². Ancak bu mükelleflerin yurt dışı ile yapılan işlemlerinde hazine zararı unsuru aranmamaktadır¹⁰⁷³.

4.2.5. *İlişkili Kişi*

4.2.5.1. *Genel Olarak*

Ülkelerde Kanun koyucular tarafından genellikle transfer fiyatlandırması düzenlemeleri tüzel kişi bazında yapılmakta; böylece transfer fiyatlandırmasında öncelikle tüzel kişilerin yasal mülkiyeti ve kontrolüne odaklanılmakta; transfer fiyatlandırması açısından şubelere veya bölümlere çok az dikkat edilmektedir. Bunun yanında vergi idareleri, sözleşmeye dayalı ilişkileri, kurumsal ortaklıkları ve diğer faaliyetleri inceleyebilmektedirler¹⁰⁷⁴.

¹⁰⁷² Mehmet Demiroğlu, Nisan 2023, s. 10.

¹⁰⁷³ KVK'nın 13. maddesinin 7. fıkrası uyarınca.

¹⁰⁷⁴ Robert Feinschereiber ve Margaret Kent. “A Guide to Global Transfer Pricing Strategy”. The Journal of Corporate Accounting ve Finance, September/October 2001. s. 30.

Vergi mevzuatımızda bulunan ve bir vergi güvenlik müessesesi olan transfer fiyatlandırması¹⁰⁷⁵ yoluyla örtülü kazanç dağıtımının en önemli unsurlarından birisi “ilişkili kişi” olup¹⁰⁷⁶, bu kapsamda değerlendirilen kişilerin kurumlar ile yaptıkları işlemler nedeniyle sağladığı faydaların ilişkili kişi olmalarının bir sonucu sağlanmış olması hukuki durumunun belirleyicisi olmaktadır¹⁰⁷⁷. Bundan dolayı gerçek ya da tüzel kişiler arasında transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımından söz edilebilmesi için öncelikli olarak işleme taraf olanlar arasında Kanunun öngördüğü anlamda bir ilişkinin mevcut olması gerekmektedir¹⁰⁷⁸. Bu nedenle “ilişkili kişi” kavramının kapsamına hangi gerçek/tüzel kişilerin girdiğinin, hangi gerçek/tüzel kişilerin girmediğinin tespiti önem arz etmektedir.

KVK’nın 13. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, aşağıdaki gerçek ve tüzel kişiler kurumlar bakımından ilişkili kişi kabul edilmektedir;

- *“Kurumların kendi ortakları,*
- *Kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumlar,*
- *Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişi veya kurumlar,*
- *Kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumlar,*
- *Ortakların eşleri,*

¹⁰⁷⁵ Gökçe Gücüyener, “Transfer Fiyatlandırması Mevzuatında İlişkili Kişi Kavramı”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Haziran 2014, s. 69.

¹⁰⁷⁶ İhsan Kağan Bayraktar, “Kurumlar Çalışanlarına Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Olarak Kazanç Dağıtılabılır mı?”, **Vergi Dünyası Dergisi**. Nisan 2010, s. 118.

¹⁰⁷⁷ Nergis Feride Kaplan Dönmez, “Transfer Fiyatlandırması Kavramı ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi”, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**, Temmuz 2020, s. 413.

¹⁰⁷⁸ Doğan Gökbel, **Vergiden Kaçınmanın Önlenmesi**, Seçkin Yayınevi, 2011, s. 165.

- *Ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy, üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları”*

İlişkili kişiler sayılırken KVK’nın 13. maddesinde yer verilen “gerçek kişi” ifadesi, GVK’nın uygulamasında gerçek kişi olarak vergilendirilen şahıslar ile şahıs şirketlerini veya adi ortaklıklarını; “kurum” ifadesi de sermaye şirketlerini, kooperatifleri, iktisadi kamu kuruluşlarını, dernek veya vakıflar ile bunlara ait iktisadi işletmelerini ve iş ortaklıklarını ifade etmektedir¹⁰⁷⁹.

GVK’nın uygulanmasında ise teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoy, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi sayılmaktadır¹⁰⁸⁰.

Bunların yanında hem kurumlar vergisi hem de gelir vergisi mükellefleri açısından, kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Cumhurbaşkanlığı’nca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler ilişkili kişilerle yapılmış kabul edilmektedir¹⁰⁸¹.

“İlişkili kişi”nin belirlenmesinde her bir işlemin kendi şartları içinde değerlendirilmesi gerekmektedir¹⁰⁸². Örneğin, aynı derneğe üye olan gerçek kişi veya kurumlar, sadece aynı derneğin üyeleri olmaları nedeniyle ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmeyecektir¹⁰⁸³.

¹⁰⁷⁹ Tebliğ, 3. İlişkili Kişi, s.3.

¹⁰⁸⁰ GVK’nın 41. maddesinin 1. fıkrasının 5. bendi uyarınca.

¹⁰⁸¹ KVK’nın 13/2. maddesi uyarınca.

¹⁰⁸² Tebliğ, 3. İlişkili Kişi, s.3.

¹⁰⁸³ Tebliğ, 3. İlişkili Kişi, s.3.

4.2.5.2. *Gelir Vergisi Kanunu’nun Uygulamasında İlişkili Kişi*

GVK’nın 41/5. maddesi düzenlemesi uyarınca; *“teşebbüs sahibinin eşi, üstsoy ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları ile doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketler, bu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler ilişkili kişi”* sayılmaktadır.

Örneğin, şahsi işletmesi olan H gerçek kişinin aynı anda K A.Ş.’nde ortaklığı bulunması durumunda, H gerçek kişisi ile K A.Ş. ilişkili kişi kabul edilecektir.

Benzer şekilde, teşebbüs sahibinin bir şirkete dolaylı ya da doğrudan ortak olması durumunda teşebbüs sahibi ile söz konusu şirketin ortakları ilişkili kişi olarak kabul edilecektir¹⁰⁸⁴. Örneğin; H gerçek kişisi ile K A.Ş.’nin diğer ortağı olan S gerçek kişisi ilişkili kişi olacaktır.

Uygulamada sorunlar çıkmaması adına düzenlemeye geçen *“Teşebbüs sahibinin doğrudan veya dolaylı ortağı bulunduğu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından kontrolü altında bulunan diğer şirketler”* ifadesinden hangi şirketlerin kastedildiğinin ortaya konulması önem arz etmektedir. Bundan dolayı Tebliğ’de bu şirketlerin *“teşebbüs sahibinin doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu şirket/şirketlerin ekonomik ve ticari kararlarını etkileyebilecek ölçüde sermayesine, kâr payına veya oy kullanma hakkına sahip olduğu diğer şirketlerin”* olduğu açık olarak belirtilmiştir¹⁰⁸⁵.

İşletme sahibinin eşi, üst soyu ve altsoyu, üçüncü derece dahil yansoy ve kayın hısımları da ticari hayatın içinde bulunabilmekte ve başka şirketlere ortak olabilmektedirler. İşte bu kişilerin doğrudan ya da dolaylı olarak ortağı bulundukları şirketler ile söz konusu şirketlerin ortakları, bu şirketlerin idaresi, denetimi veya sermayesi açısından nüfuzu altında

¹⁰⁸⁴ Tebliğ, 3.2. Gelir Vergisi Kanunu’nun Uygulamasında İlişkili Kişi, s. 9.

¹⁰⁸⁵ Tebliğ, 3.2, s. 9.

bulanan diğer şirketlerin arasındaki ilişki de GVK'nın transfer fiyatlandırması uygulamasında ilişkili kişi olarak kabul edilmektedir¹⁰⁸⁶.

4.2.5.3. ***Kurumlar Vergisi Kanunu'nun Uygulamasında İlişkili Kişi***

4.2.5.3.1 **Kurumların Kendi Ortakları**

Kurumlar ile kurum ortaklarının arasındaki hukuki bağı 'ortaklık ilişkisi' olarak ifade edebiliriz¹⁰⁸⁷. KVK açısından ise tüzel kişiliği olup olmamasına bakılmaksızın, kurum kazançları bu Kanun hükümleri çerçevesinde vergilendirilen kurumlar vergisi mükelleflerinin doğrudan veya dolaylı olarak sermaye payına sahip gerçek ve tüzel kişi ortakları ilişkili kişi sayılmakta¹⁰⁸⁸; kurumların bu kişilerle yaptığı mal veya hizmet alım ya da satım işlemlerini emsallere uygunluk ilkesine uygun olarak yapmaları gerekmektedir¹⁰⁸⁹. Söz konusu işlemlerin emsallere aykırı olarak gerçekleştirilmesi durumunda, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı ortaya çıkmakta¹⁰⁹⁰; kurumların transfer fiyatlandırması aracılığıyla en yaygın örtülü kazanç dağıttıkları ilişkili kişiler ise bu kapsamdaki kişiler olmaktadır¹⁰⁹¹.

Bunun yanında ortakların doğrudan veya dolaylı ortak oldukları kurumlarla ve bu kurumların kendi aralarındaki ilişki de transfer fiyatlandırması uygulamasında ilişkili kişi kapsamında kabul edilmekte olup¹⁰⁹², bunların karşılıklı yapacakları işlemlerin de emsallere uygunluk ilkesine aykırı olmaması gerekmektedir.

4.2.5.3.2 **Kurumların veya Ortaklarının İlgili Bulunduğu Gerçek Kişi veya Kurumlar**

Tebliğ'e göre, düzenlemede yer alan '*kurumun ilgili bulunduğu gerçek kişi*' ifadesinden, kurumun kendi ortağı olan gerçek kişiler hariç olmak üzere, kurumların ortak

¹⁰⁸⁶ GVK'nın 41/1-5 maddesi uyarınca.

¹⁰⁸⁷ Serkan Ağar, **TBB Dergisi**, 2011 (94), s. 201.

¹⁰⁸⁸ KVK'nın 13/2. madde uyarınca.

¹⁰⁸⁹ Özlem Tokur Tuncer, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Grup İçi Hizmetler", **Vergi Dünyası Dergisi**, Ocak 2008.

¹⁰⁹⁰ KVK'nın 13/1. maddesi uyarınca.

¹⁰⁹¹ Nergis Feride Kaplan Dönmez, Temmuz 2020, ss. 414.

¹⁰⁹² Tebliğ, 3.1.1-Kurumların Kendi Ortakları, s. 5.

oldukları şahıs şirketlerinin diğer gerçek kişi ortakları ile kurumların çalışanları ve benzeri nitelikteki gerçek kişilerin anlaşılması gerekmektedir¹⁰⁹³.

Diğer yandan, kurum çalışanlarının söz konusu kurum ile ilişkilerinin sadece işveren-hizmet erbabı ilişkisi içinde bulunması halinde çalışan, yapılan ödemeler nedeniyle kurumun ilişkili kişisi olarak nitelendirilmemekte; ancak aralarında istihdam ilişkisi dışında yapılan işlemler, ilişkili kişilerle yapılan işlemler olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁹⁴ Dolayısıyla kurumların kararlarında doğrudan ya da dolaylı etkisi olmayan ve sadece istihdam ilişkisi kapsamında ödemeler alan çalışanlar ilişkili kişi kapsamının dışında tutulmaktadır.

Düzenlemedeki ‘*kurumun ilgili bulunduğu kurum*’ dan kasıt ise, kurumun iştiraklerini ifade etmektedir¹⁰⁹⁵. Diğer bir ifade ile, bahse konu olan kurumlar, kurumun kendi ortakları dışında kalan, ortaklığının bulunduğu diğer kurumlardır. Bu kurumlar, başka kurumlara ortak olmaları halinde ise dolaylı ortak olarak kabul edilmekte ve dolaylı ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedirler¹⁰⁹⁶. Bunun sonucu olarak, kurumların doğrudan ya da dolaylı olarak ortak oldukları diğer kurumlar ve şahıs şirketleri ilişkili kişi olarak kabul edilmektedirler. Bunun yanında kurumun ortak olduğu şahıs şirketinin diğer kurum ortakları da ilişkili kişi olarak sayılmaktadırlar.

Tebliğ’e göre “*kurum ortağının ilgili bulunduğu gerçek kişiler, ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları, kayın hısımlarını ya da kurum ortakları ile ekonomik ve sosyal olarak ilişkisi bulunan gerçek kişileri ifade etmektedir*”¹⁰⁹⁷. Ayrıca kurum ortağının ortak olduğu şahıs şirketlerinin diğer gerçek kişi ortakları da ilişkili kişi kabul edilmektedir.¹⁰⁹⁸

Tebliğ’in yukarıda verilen bölümünde, kurum ortakları ile ekonomik ve sosyal olarak ilişkisi bulunan gerçek kişiler de kurum ortağının ilgili bulunduğu gerçek kişiler kapsamında

¹⁰⁹³ Tebliğ, 3.1.2-Kurumların veya Ortaklarının İlgili Bulunduğu Gerçek Kişi veya Kurum, s. 6.

¹⁰⁹⁴ Tebliğ, 3.1.2, s. 6.

¹⁰⁹⁵ Nergis Feride Kaplan Dönmez, Temmuz 2020, s. 416.

¹⁰⁹⁶ Serkan Açar, **TBB Dergisi**, 2011 (94), s. 206.

¹⁰⁹⁷ Tebliğ, 3.1.2-Kurumların veya Ortaklarının İlgili Bulunduğu Gerçek Kişi veya Kurum, s. 6.

¹⁰⁹⁸ Adil Nas, Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Koşulları ve Hukuki Sonuçları, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Ocak 2019, s. 32.

kabul edilmiş ve ilişkili kişiler olarak değerlendirilecekleri belirtilmiştir. Bu belirleme Kanunun düzenlemesini genişletici mahiyet taşımakta olup, vergi hukukunda bu tarz bir genişletici yorum hukuken mümkün olamayacağı için, bu açıklamaların hukuki dayanağının olmadığı kanaatindeyiz.

Kurum ortağının doğrudan ya da dolaylı olarak ortak olduğu kurumlar ve şahıs şirketleri ile bu kurum ve şahıs şirketlerinin diğer kurum ortakları da kurum açısından ilişkili kişi kabul edilmektedir¹⁰⁹⁹.

Diğer taraftan Tebliğe göre, bir kurumun ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumların kendi aralarındaki ilişki ve bir kurumun ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumların kendi aralarındaki ilişki KVK'nın uygulamasında ilişkili kişi kapsamında değerlendirilmektedir¹¹⁰⁰.

4.2.5.3.3 Kurumun veya Ortaklarının İdaresi, Denetimi veya Sermayesi Bakımından Doğrudan veya Dolaylı Olarak Bağlı Bulunduğu ya da Nüfuzu Altında Bulundurduğu Gerçek Kişi veya Kurumlar

Kanun koyucu maddedeki “*kurumların veya ortaklarının idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumlar*”¹¹⁰¹ ifadeleriyle özünde, kurumların ortağı olmayan gerçek ve tüzel kişilere dönük olarak bir belirleme yapmış; söz konusu kişilerin ‘ortak gibi’ değerlendirilmesini ve bunların kurumlarla yaptıkları işlemlerden sağlayacakları menfaatlerin örtülü kazanç kapsamında değerlendirmeye tabi tutulmasını sağlamıştır¹¹⁰².

Tebliğ’de, “*kurumun veya ortaklarının idaresi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişilerin; ortaklık ilişkisi olmaksızın kurumun kararlarında doğrudan veya dolaylı olarak etkisi bulunabilecek kurumun yönetim kurulu başkan ve üyeleri, genel müdürü, üst düzey müdürleri, aynı düzeydeki yüksek memurları gibi şahısları*” ifade ettiği belirtilmiştir; bunun yanında, “*ortaklık ilişkisi olmaksızın kurumun kararlarında*

¹⁰⁹⁹ Tebliğ, 3.1.2-Kurumların veya Ortaklarının İlgili Bulunduğu Gerçek Kişi veya Kurum, s. 6.

¹¹⁰⁰ Tebliğ, 3.1.2-Kurumların veya Ortaklarının İlgili Bulunduğu Gerçek Kişi veya Kurum, s. 6.

¹¹⁰¹ KVK'nın 13/2. maddesi.

¹¹⁰² Serkan Açar, **TBB Dergisi**, 2011 (94), s. 209.

doğrudan veya dolaylı olarak etkide bulunabilecek herhangi bir gerçek kişi veya kurumun da ilişkili kişiler arasında sayılacağı” vurgulanmıştır. Bunun yanında Tebliğe göre, kurum ile herhangi bir ortaklık ilişkisi olmaksızın kurumun kararları üzerinde doğrudan veya dolaylı olarak etki de bulunabilecek kurumun denetçileri gibi gerçek ve tüzel kişiler de ilişkili kişi kapsamında kabul edilmektedir¹¹⁰³.

Madde metninde geçen “*nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumlar*”¹¹⁰⁴ ifadesinde geçen gerçek ve tüzel kişilerin belirlenmesi önem arz etmiş ve Tebliğ’de açıklama yapılmıştır. Tebliğ’deki açıklamalara göre söz konusu kişiler, “*kurumun ekonomik ve ticari kararlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecek şekilde sürekli bir iktisadi ilişki veya devamlı borç para verme ya da alma ilişkisi içinde bulunduğu gerçek kişi veya kurumlardır*”¹¹⁰⁵. Dolayısıyla bir kurumun diğer bir kurumla ilişkili sayılabilmesi için kurumun diğer bir kurum tarafından kontrol edilmesi, kurumun başka bir kurumu kontrol etmesi ya da aynı kurum ile ortak kontrol altında bulunması gerekmektedir¹¹⁰⁶.

Diğer taraftan transfer fiyatlandırması uygulamasında bir kurumun diğer bir gerçek kişi ya da kurumu nüfuz altında bulundurup bulundurmadığının tespiti aşamasında her iki tarafında ekonomik şartlarının ve içinde bulundukları sektörel yapının göze önünde bulundurulması zorunluluk arz etmekte olup, konuya salt ikili işlem bazında bakılıp karar verilmesi hukuka uygun sonuçlar doğurmayacaktır.

4.2.5.3.4 Ortakların Eşleri ile Ortakların veya Eşlerinin Üstsoy ve Altsoy, Üçüncü Derece Dahil Yansoy Hısımları ve Kayın Hısımları

KVK’nın 13. maddesinin 2. fıkrası uyarınca “*kurum ortaklarının eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımları*” da “*ilişkili kişi*” sayılmaktadır.

¹¹⁰³ Tebliğ, 3.1.3-Kurumun veya Ortaklarının İdaresi, Denetimi veya Sermayesi Bakımından Doğrudan veya Dolaylı Olarak Bağlı Bulunduğu ya da Nüfuzu Altında Bulundurduğu Gerçek Kişi veya Kurumlar, s. 7.

¹¹⁰⁴ KVK’nın 13/2. maddesi.

¹¹⁰⁵ Tebliğ, 3.1.3, s. 8.

¹¹⁰⁶ Tebliğ, 3.1.3, s. 8.

Hısımlık konusu Türk Medeni Kanunu (TMK)¹¹⁰⁷,nun 17 ve 18. maddelerinde düzenlenmiş olup, hısımlık kan hısımlığı ve kayın hısımlığı olmak üzere iki ana hısımlık vardır¹¹⁰⁸. Diğer taraftan hısımlık özü itibariyle sadece gerçek kişiler arasında kurulan bir kurum olup, tüzel kişiler arasında hısımlıktan bahsedilemez¹¹⁰⁹.

Kan hısımlığı, bir kişi ile onun kendilerine kan bağıyla bağlı olduğu kişiler arasındaki kişiler arasındaki hısımlık olup, kan hısımlığının derecesi, hısımları birbirine bağlayan doğum sayısı ile belirlenmektedir. Biri diğerinden gelen kişiler arasındaki hısımlık üstsoy-altsoy hısımlığı; biri diğerinden gelmeyip de ortak bir kökten gelen kişiler arasındaki hısımlık yansoy hısımlığı olarak isimlendirilmektedir¹¹¹⁰.

Üstsoy-altsoy hısımlığı, aynı zamanda düz hat hısımlığı olarak da adlandırılmakta olup, biri diğerinden gelen, yani birbirlerinden üreyen kişiler arasındaki hısımlıktır. Bu hısımlık hem baba hem de ana tarafından sınırsız olan bir hısımlıktır. Bir kimsenin düz hattın aşağı inen hısımları altsoy hısımları, düz hattın üzerindeki hısımları ise üstsoy hısımlarıdır. Örneğin, bir kimsenin babası, dedesi, büyük dedesi, annesi, anneannesi üstsoy, oğlu, oğlunun oğlu veya kızı ise altsoyudur¹¹¹¹.

Yansoy hısımlığı ise, ortak soydan gelenler arasındaki hısımlıktır¹¹¹². İki gerçek kişinin birbirlerinin yansoy hısımları olabilmeleri için, her ikisinin de ortak bir soydan gelmeleri gerekir. Bunun sonucu olarak, kardeşler arasındaki; bir kişi ile amcası, halası, dayısı ve teyzesi arasındaki; aynı şekilde, o kişi ile amca, hala, dayı ve teyzesinin çocukları arasındaki hısımlık yansoy hısımlığıdır¹¹¹³.

Kayın hısımlığı ise bir kişinin eşinin kan hısımları ile arasındaki hısımlıktır¹¹¹⁴. Evlenen kişilerden biri ile diğer tarafın kan hısımları, aynı tür ve dereceden kayın

¹¹⁰⁷ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu 08.12.2001 tarih ve 24607 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

¹¹⁰⁸ Şaban Kayıhan, **Medeni Hukuk Bilgisi**, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 184.

¹¹⁰⁹ Süleyman Yılmaz ve Abdülkerim Yıldırım, **Medeni Hukuk-I**, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 130.

¹¹¹⁰ TMK'nın 17. maddesi uyarınca.

¹¹¹¹ Şebnem AKİPEK ÖCAL, **Medeni Hukuk-I**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Haziran 2012, s.43.

¹¹¹² Şaban Kayıhan, s. 185.

¹¹¹³ Şebnem AKİPEK ÖCAL, s. 43.

¹¹¹⁴ Şaban Kayıhan, s. 185.

hısımlarıdır. Ayrıca, kayın hısımlığı evlilik sona erse de ortadan kalmamaktadır¹¹¹⁵. Diğer taraftan eşlerin kan hısımları arasında herhangi bir hısımlık mevcut değildir¹¹¹⁶.

4.2.5.3.1 İlişkinin Doğrudan veya Dolaylı Olarak Ortaklık Kanalıyla Oluştugu Durumların Örtülü Kazanç Dağıtımı Kapsamında Sayılması için %10 Ortaklık, Oy veya Kâr Payı Şartı

Kanun koyucu transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerinde (KVK'nın 13/2 ve GVK'nın 41/1-5 maddeleri) hem dolaylı yolla örtülü kazanç oluşabileceğini kabul etmiş¹¹¹⁷ hem de bu düzenlemelerin ilk hallerinde ortaklık oranına ilişkin bir kısıtlama yapmamıştır. Diğer bir ifade ile, ilk düzenlemelerde “ilişkili kişi”nin kapsamını çok geniş tutmuştur.

Bu geniş kapsam nedeniyle şirketlerin, işlemlerinin transfer fiyatlandırması düzenlemelerine uygunluğu belirleme ve ona göre hareket etmelerini çok zorlaştırmıştır. Bazı işlemlerin ilişkili kişilerle yapıldığının tespiti ancak bir vergi incelemesinde ortaya çıkabilmesi; bunun sonucu olarak mükelleflerin yükümlülüklerini zamanında yerine getirememelerinden dolayı hukuki yaptırımlara maruz kalması ihtimali ortaya çıkmıştır¹¹¹⁸.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazancın dağıtımında ilişkili kişinin belirlenmesi hususunda yaşanan sorunlar nedeniyle uygulanamayacak derecede geniş olan kapsam¹¹¹⁹, sorunların çözümü amacıyla 6728 sayılı Kanununun 59. maddesi ile KVK'nın 13. maddesinin 2. fıkrasına cümleler eklenerek ilişkili kişinin belirlenmesinde %10'luk bir oran getirilmiştir. Değişiklik yapan maddenin gerekçesinde de yapılan değişikliğin amacının transfer fiyatlandırması “*uygulanmasında karşılaşılan sorunların giderilmesi ve genel olarak transfer fiyatlandırmasına ilişkin uluslararası düzenlemeler ve uygulamalar ile uyum sağlanması*” olduğu açık olarak ifade edilmiştir¹¹²⁰. Değişiklik neticesinde transfer

¹¹¹⁵ TMK'nın 18. maddesi uyarınca.

¹¹¹⁶ Süleyman Yılmaz ve Abdülkerim Yıldırım, s. 132.

¹¹¹⁷ Serkan Ağar, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi”, *TBB Dergisi*, 2011 (94), s. 196.

¹¹¹⁸ Onur Elele, “Transfer Fiyatlandırması Üzerine Yorumlar, Öneriler ve Sorunlar”, *Yaklaşım Dergisi*, Sayı:182, Nisan 2008, s. 3-4.

¹¹¹⁹ Gökçe Gücüyener, s. 72.

¹¹²⁰ 6728 sayılı Kanununun 59. maddesinin madde gerekçesinden “5520 sayılı Kanunun transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler getiren 13 üncü maddesinde yapılan değişikliklerle mevcut hükümlerin uygulanmasında karşılaşılan sorunların girilmesi ve genel olarak transfer fiyatlandırmasına ilişkin uluslararası düzenlemeler ve uygulamalar ile uyum sağlanması amaçlanmaktadır.

fiyatlandırmasının uygulamasında ilişkili kişi ile ilgili olan geniş kapsam ortaklar ve bunlarla ilişkili kişiler açısından belirli bir oran getirilerek daraltılmıştır¹¹²¹.

Düzenlemenin son haline göre transfer fiyatlandırması anlamında bir ilişkili kişiden bahsedebilmek için “*ilişkinin doğrudan veya dolaylı olarak ortaklık kanalıyla olduğu durumlarda en az %10 oranında ortaklık, oy veya kâr payı hakkının olması*”¹¹²² gerekmektedir. Bunun yanında “*ortaklık ilişkisi olmadan doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında oy veya kâr payı hakkının olduğu durumlarda da taraflar ilişkili kişi*”¹¹²³ sayılmaktadır. Kanun koyucu orana ilişkin ortaya çıkabilecek yeni tartışmaları önlemek amacıyla da “*ilişkili kişiler açısından bu oranların topluca dikkate alınacağını*” belirtmiştir.

Diğer taraftan, kurumun idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu kişiler arasındaki işlemler, %10'luk ortaklık şartı aranmaksızın ilişkili kişilerle yapılmış işlemler olarak değerlendirilmektedir¹¹²⁴.

4.2.5.3.2 Cumhurbaşkanlığınca İlan Edilen Ülkelerde veya Bölgelerde Bulunan Kişiler

KVK'nın “*ilişkili kişi*”yi düzenleyen 13. maddesinin 2. fıkrasında, ülkemizdeki tam ve dar mükelleflerin özellikle vergi cenneti olarak kabul edilen ülkelerde faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilerle yaptıkları işlemlerini transfer fiyatlandırması kapsamına alabilmek amacıyla¹¹²⁵, “*kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı*

Yapılan değişiklikle, ilişkili kişi kapsamı yeniden belirlenmektedir. Böylelikle, ilişkinin doğrudan veya dolaylı olarak ortaklık kanalıyla olduğu durumlarda, örtülü kazanç dağıtımı kapsamında değerlendirme yapılabilmesi için, en az %10 oranında ortaklık, oy veya kâr payı hakkının olması şartı aranacaktır. İlişkili kişiler açısından bu oranların topluca dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca ortaklık ilişkisi olmaksızın doğrudan veya dolaylı olarak oy veya kâr payı hakkının bu oranın üzerinde olması halinde de tarafların ilişkili kişi sayılacağı hususuna açıklık getirilmektedir. Diğer taraftan, ortaklık ilişkisi olup olmadığına veya ortaklık oranına bakılmaksızın kurumların idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu kişiler, ilişkili kişi sayılmaya ve bu kişilerle yapılan mal veya hizmet alımı ya da satımı, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı kapsamında değerlendirilmeye devam edilecektir.”

¹¹²¹ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, **Vergi Hukuku (Genel Hükümler)**, Ekin Yayınları, 2022, s. 182.

¹¹²² KVK'nın 13. maddesinin 2. fıkrası uyarınca.

¹¹²³ KVK'nın 13. maddesinin 2. fıkrası uyarınca.

¹¹²⁴ Tebliğ, 3.3-İlişkinin Doğrudan veya Dolaylı Olarak Ortaklık Kanalıyla Oluştugu Durumların Örtülü Kazanç Dağıtımı Kapsamında Sayılması için %10 Ortaklık, Oy veya Kâr Payı Şartı, s. 10.

¹¹²⁵ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, **Vergi Hukuku (Genel Hükümler)**, Ekin Yayınları, 2022, s. 182.

vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Cumhurbaşkanlığınca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler ilişkili kişilerle yapılmış” kabul edilmektedir.

Söz konusu maddede Cumhurbaşkanına, aşağıdaki şartların mevcut olduğu ülkeleri ve/veya bölgeleri ilan ederek, bu ülke ya da bölgelerde bulunan kişilerin Türkiye’de işleme taraf olan gerçek ya da tüzel kişilerle ortaklık, yönetim ve denetim ya da hısımlık ilişkisinin olup olmamasına bakılmaksızın ilişkili kişi kapsamına alma yetkisi verilmiştir.

Cumhurbaşkanı,

- kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlamaması,
- kazancın elde edildiği ülke ile Türkiye arasında bilgi değişimi ile ilgili olarak sorun yaşanması,

durumlarının birlikte meydana geldiğinin tespit edildiği ülke ya da bölgelerde bulunan kişilerle yapılan bütün işlemleri ilişkili kişilerle yapılmış işlem kapsamına alabilmektedir.

Cumhurbaşkanınca ilan edilmesi olası olan ülke ya da bölgeler vergi cenneti olarak isimlendirilen ülke veya bölgelerdir. Vergi cennetleri, vergi oranlarının çok düşük olduğu ve vergi ile ilgili bazı kolaylıklar sağlayan ya da uluslararası rekabet şartlarında işletmelere veya gerçek kişilere vergiden kaçınmaları için özel imkânlar sunan ülke veya bölgelerdir¹¹²⁶. Bu düzenlemeye ilişkin olarak Tezin bitim aşamasına kadar herhangi bir belirleme yapılmamıştır.

¹¹²⁶ Serdar Öztürk, “Vergi Cennetlerinin Küresel Kriz Üzerine Ekonomik Etkileri: Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma ve Kara Para Aklamadaki Rolü”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Ocak 2016, s. 238.

4.2.6. Emsallere Uygunluk İlkesi

4.2.6.1. Emsallere Uygunluk İlkesinin Tanımı ve Kapsamı

Emsallere uygunluk ilkesi transfer fiyatlandırmasının bir diğer önemli unsuru olup¹¹²⁷, kontrol edilen kuruluşlar arasındaki işlemlerde uygulanan fiyatların uygunluğunu değerlendirmek açısından mihenk taşıdır¹¹²⁸.

Yaltı'ya göre, emsallere uygunluk ilkesi, karşılaştırılabilir koşullar altındaki mükelleflerin karşılaştırılabilir piyasa fiyatlarını uygulamasını talep eden, hukuki açıdan eşitlik ilkesinin vergi hukukundaki özel bir uygulaması şeklinde nitelendirilebilen, piyasa koşul ve fiyatlarına göndermede bulunan, karşılaştırılan gruplara hâkim ortam ve koşullar eşitse, uygulanan fiyatın eşit olmasını gerektiren bir ilkedir¹¹²⁹.

KVK'daki düzenlemeye göre ise “*emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade*” etmektedir¹¹³⁰. Dolayısıyla emsallere uygunluk ilkesi uyarınca, kontrol altındaki işlemlerde uygulanan fiyatların aynı koşullar altında kontrol dışı bir tarafın ödeyeceği fiyatı yansıtmamasını gerekmektedir^{1131 1132}.

Çoğu ülke emsallere uygunluk standardını ilke olarak desteklemekte¹¹³³ ve bu ilke kontrol altındaki işlemi test etmek için neredeyse evrensel olarak kullanılmaktadır¹¹³⁴. OECD düzenlemelerinde de transfer fiyatlandırmasının sonuçlarına daha az ve transfer fiyatlarının, kontrol dışı tarafların fiyatları müzakere etme şekline büyük ölçüde benzer olarak (emsallere uygunluk ilkesine uygun olarak) tespit edilip edilmediğine daha fazla

¹¹²⁷ Carl F. Steiss ve Luc Blanchette, “The International Transfer-Pricing Debate” **Canadian Tax Journal**. vol. 43, no. 5, 1995, s. 1569.

¹¹²⁸ Adnan İslam, s. 8.11.

¹¹²⁹ Billur Yaltı, Ağustos 2009, s. 10.

¹¹³⁰ KVK'nın 13/3. maddesi.

¹¹³¹ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 850.

¹¹³² Adnan İslam, s. 8.11.

¹¹³³ Elizabeth King, 2009, s. 9.

¹¹³⁴ Russell L. Parr, **Intellectual Property: Valuation, Exploitation ve Infringement Damages**, Wiley, 2018, s. 384.

odaklanılmaktadır¹¹³⁵. OECD Rehberine göre, OECD üyesi olan veya olmayan devletlerin ikili vergi anlaşmalarının temelini OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. Maddesinin birinci paragrafı^{1136 1137} oluşturmakta; bu nedenle emsallere uygunluk ilkesinin de uluslararası kabul gören ifadesi olarak görülmektedir.¹¹³⁸ OECD'nin düzenlemesinin de etkisiyle emsallere uygunluk ilkesi çoğu ülkede ilişkili taraf ilişkilerinde oluşan fiyatın makul olup olmadığını değerlendirmek amacıyla öncelikli ilke olarak kullanılmaktadır¹¹³⁹.

Maddenin gerekçesinde de “*emsallere uygunluk ilkesi*”nin tanımının OECD Rehberi esas alınarak yapıldığı belirtildikten sonra, “*emsallere uygun fiyat ya da bedelin, aralarında ilişkili kişi tanımı kapsamında söz konusu bu fiyat ya da bedeli etkileyecek herhangi bir bağ, ilişki olmayan kişilerin, tamamen işlemin gerçekleştiği andaki koşullar altında oluşturduğu, piyasa ya da pazar fiyatı olarak da adlandırılan tutarı*” ifade ettiği açıklamasına yer verilmiştir. Ayrıca “*bu şekilde oluşan fiyat ya da bedelin, işlem anında hiçbir etki olmaksızın objektif olarak belirlenen ideal tutar*” olduğu belirtilmiştir.

Bunun yanında konuya ilişkin yayımlanan 2007/12888 sayılı BKK'da emsallere uygunluk ilkesinin temel amacının, “*ilişkili kişiler arasındaki mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, söz konusu mal veya hizmet alım ya da satımı için aralarında ilişki bulunmayan kişiler arasında belirlenen fiyat veya bedele karşılaştırılabilir koşullar altında eşit olması*” olduğu ifade edilmiştir¹¹⁴⁰.

Dolayısıyla aralarında ilişki olmayan gerçek kişi veya kurumlar arasındaki işlemlerde fiyat piyasa şartlarına uygun olarak tespit edilmesi nedeniyle, ilişkili kişiler arasındaki

¹¹³⁵ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1087.

¹¹³⁶ “İki ilişkili teşebbüs arasındaki ticari veya mali ilişkilerde bağımsız teşebbüsler arasında sağlanacak olanlardan farklı şartlar oluşturulduğu veya dayatıldığında, bu şartlar dışında, teşebbüslerden biri için oluşacak olan, ancak bu şartlar nedeniyle oluşmamış olan herhangi bir kazanç, o teşebbüsün kazancına dahil edilebilir ve buna göre vergilendirilebilir.”

¹¹³⁷ Düzenlemedeki bağımsız teşebbüs yaklaşımının ticari işlemlerdeki yansıması emsallere uygunluk ilkesidir. (İsmail Onay, “Bağımlı Teşebbüs İlişkili Kavramına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Haziran 2020, s. 84.)

¹¹³⁸ Wesley Thyse ve Martin de Lange, Transfer Pricing Rules and Practice, 2018, s. 15, <https://transferpricingasia.com/wp-content/uploads/2019/11/Transfer-Pricing-Rules-Practice-Version-1.0.pdf> (03 Mart 2022)

¹¹³⁹ Carl F. Steiss ve Luc Blanchette, “The International Transfer-Pricing Debate” **Canadian Tax Journal**. vol. 43, no. 5, 1995, s. 1569.

¹¹⁴⁰ 2007/12888 sayılı BKK m. 3.

işlemlerde de benzer şartların geçerli olması; taraflar arasındaki ilişkinin mal veya hizmetin fiyatının tespitinde herhangi bir etkisinin olmaması gerekmektedir¹¹⁴¹.

Diğer bir ifade ile, ilişkili kişiler arasındaki mal veya hizmet alım ya da satım işlemlerinde kullanılan fiyat veya bedelin piyasa fiyatından uzaklaşması halinde, ilişkili kişiler arasındaki işlemlerde kullanılan bu fiyat veya bedel emsallere uygunluk ilkesine uygun olarak belirlenmemiş olacaktır¹¹⁴².

Sonuç olarak, ilişkili kişiler arasındaki bir işlem de belirlenen bedelin, aradaki ilişkiden etkilenmeden¹¹⁴³, piyasa şartları göz önüne alınarak objektif olarak ilişkili ilişkisiz kişi ayrımı yapılmaksızın belirlenmesi gerekmektedir¹¹⁴⁴. Aksi durum transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının ortaya çıkmasına neden olacaktır.

4.2.6.2. *Emsallere Uygun Fiyat ya da Bedelin Tespiti*

Transfer fiyatlandırması uygulamasında ilişkili kişi kriteri ve hazine zararı şartı emsallere uygunluk ilkesine göre daha nesnel kriterlerdir. Bu nesnellik farkı, ilişkili kişinin yasal düzenlemede açık olarak belirlenmesine ve hazine zararının da bir hesaplama neticesinde ortaya konulabilir olmasına karşın, emsallere uygunluk kriterinin birçok nedenden dolayı yoruma ve takdire açık olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da transfer fiyatlandırmasına ilişkin uyuşmazlıkların birçoğu emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasından oluşmaktadır. Bu durum, emsal bedelin mümkün olduğunca nesnel ölçülere göre tespit edilmesinin vergi adaletinin sağlanması açısından önemini ortaya koyar niteliktedir¹¹⁴⁵. Bundan dolayı ilişkili kişiler arasında belirlenen fiyatın/bedelin emsal bedele uygun olup olmadığının belirlenmesinde emsal bedel ile karşılaştırılabilirliği çok

¹¹⁴¹ Tebliğ, 4. Emsallere Uygunluk, s. 12.

¹¹⁴² Tebliğ, 4. Emsallere Uygunluk, s. 12.

¹¹⁴³ Gücüyener, Gökçe. “Emsallerine Uygunluk İlkesi Kapsamında Grupçi Kredilerin Değerlendirilmesi ve Emsal Faiz Kavramı”. **Vergi Sorunları Dergisi**, Nisan 2015, ss. 41.

¹¹⁴⁴ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, **Türk Vergi Sistemi**, Ekin Yayınları, 2022, s. 182.

¹¹⁴⁵ Osman SARIASLAN, “Transfer Fiyatlandırması Tespiti Sürecinde Gizli Emsal Uygulaması ve Adil Yargılama Hakkı”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Nisan 2016, s. 318

önemli bir yer tutmaktadır¹¹⁴⁶. Bu nedenle de emsal bedelin tespit edilebilmesi için ‘karşılaştırılabilirlik analizi’nin kabul edilebilir düzeyde yapılabilir olması zorunludur¹¹⁴⁷.

BKK ve Tebliğ’e göre emsal bedelin belirlenmesinde aşağıda açıklamalarına yer verilen iç emsal ve dış emsal kullanılabilir. ¹¹⁴⁸

4.2.6.2.1 İç Emsal

İç emsal, 2007/12888 sayılı BKK’da, “*mükellefin ilişkisiz kişilerle yaptığı işlemlerde kullandığı fiyat ya da bedeli ifade eder.*” ¹¹⁴⁹ şeklinde tanımlanmıştır.

Tebliğ’e göre emsallere uygun fiyat veya bedele ulaşmak için öncelikle iç emsalin kullanılması, bu şekilde kullanılacak fiyat veya bedelin bulunmaması ya da güvenilir olmaması halinde dış emsal karşılaştırmada esas alınacaktır¹¹⁵⁰. Diğer bir ifade ile emsal bedelin belirlenmesinde iç emsal araştırılmadan doğrudan dış emsalin araştırılması ve kullanılması mümkün değildir.

Devam eden bölümlerde karşılaştırılabilirlik analizine ilişkin olarak yer verilen açıklamalardan da görüleceği üzere, şirketlerin ilişkili kişilerle yaptıkları işlemler için bulunabilecek en doğru emsaller tartışmasız bir şekilde şirketlerin ilişkisiz kişilerle yaptıkları benzer işlemler, iç emsaller olacaktır¹¹⁵¹. Çünkü her iki işlem açısından hem işleme konu olan mal/hizmet hem de işlemin gerçekleşme koşulları büyük ölçüde benzerdir ya da aynıdır. Aradaki olası farklılıklar için ise karşılaştırılabilirlik analizi göreceli olarak daha kolay olacaktır¹¹⁵². Dolayısıyla bir mükellefin bir malı hem ilişkili kişiye hem de ilişkisiz kişi/kişilere satışının mevcut olması halinde, ilişkisiz kişiye satış fiyatı, transfer fiyatlandırması uygulamasında ilişkili kişiye satış fiyatı için emsal bedel mahiyetindedir¹¹⁵³.

¹¹⁴⁶ Kazım Okan Erol, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygun Bedelin Belirlenmesi ve İspat Yüğü”. **Vergi Sorunları Dergisi**, Ocak 2022, s. 103.

¹¹⁴⁷ Serkan Ağar, **TBB Dergisi**, 2011 (94), s. 194.

¹¹⁴⁸ A. Selçuk Özgenç, “Transfer Fiyatlandırmasında Yabancı Emsal”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Ağustos 2016, s. 84.

¹¹⁴⁹ 2007/12888 sayılı BKK m. 3/ğ

¹¹⁵⁰ Tebliğ, 4. Emsallere Uygunluk, s. 12.

¹¹⁵¹ Serkan Ağar, **TBB Dergisi**, 2011 (94), s. 191.

¹¹⁵² S. Serdar SUNAY, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında Dış Emsallerin Veri Tabanları Vasıtasıyla Tespiti”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Kasım 2009, s. 155.

¹¹⁵³ Osman SARIASLAN, s. 319

Danıştay da KVK öncesi 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’ndaki (mülga kanun) örtülü kazanç dağıtımı düzenlemesine ilişkin olarak görülen bir davadaki kararında¹¹⁵⁴; *“Teşhir ve tanıtım hizmetleri ile ilgili emsal karşılaştırması sırasında ölçü alınacak fiyatların işletme içi emsallerden seçilmesi esastır. İşletme içi emsallerin kabul edilmemesi halinde işletme dışından emsal araştırmasına gidilmesi ve emsallerin iyi seçilmiş olması önem taşımaktadır.”* ifadeleriyle iç emsalin önceliğine vurgu yapmıştır.

Daha önceki düzenlemelerde iç ve dış emsal tanımlaması yapılmamış ve iç emsalin öncelikli olduğu açık olarak belirtilmemişken, 5520 sayılı KVK’nın uygulamasına ilişkin yapılan açıklayıcı düzenlemelerde (BKK, Tebliğ) bu hususlar açık olarak ifade edilmiştir. Böylece idarenin vergi incelemelerinde ve mahkeme kararlarında yerleşik hale gelen, ‘iç emsalin öncelikli uygulanması gerekir’ görüşü, düzenleyici metinlerde de yerini almıştır.

Bu açıklamalardan yola çıkarak iç emsalin öncelikli olmasının temel nedenlerini aşağıdaki gibi sıralayabilir:

- işlem bedelinin belirlenmesinde kullanılabilecek objektif kriterlere dayandırılabilen en uygun fiyata ulaşılabilir olması,
- karşılaştırma sorunun daha az olması.

Diğer taraftan mükelleflerin iç emsalin uygulanabilmesi için, bir mal ya da hizmete ilişkin toplam işlem hacmi içerisinde ilişkisiz işlemlerin oranının kaç olması gerektiği konusunda mevzuatta bir düzenleme mevcut değildir. Örneğin, satışının % 95’i ilişkili kişiye yapılan A malının emsal bedeli tespit edilirken %5 oranındaki ilişkisiz kişiye yapılan satışlar emsal olarak kullanılabilir mi? Bu durum iç emsal uygulamadan dış emsale geçip geçememe konusunda mükellefleri zor durumda bırakmaktadır. Bunun yanında bu belirsizlik mükelleflerin vergi incelemelerinde farklı yaklaşımlarla karşı karşıya kalma riskini artırmaktadır.

¹¹⁵⁴ Danıştay Vergi Dava Daireleri Genel Kurulu’nun 17.01.1997 tarih ve E.1995/415, K.1997/6 sayılı Kararı

Emsal bedel uygulaması için makul bir oranın olması gerektiği¹¹⁵⁵ söylene de her bir duruma uygulanabilecek makul bir oranın tam olarak ne olacağını söylemek imkânsıza yakındır. Diğer taraftan, doğrudan transfer fiyatlandırması uygulamaları ile ilgisi olmasa da VUK'un 267. maddesindeki 'Ortalama fiyat Esas'ında uygulanan %25 oranının, kanun koyucunun makul olarak kabul ettiği bir oran olarak dikkate alınabileceği yönünde görüşler mevcuttur¹¹⁵⁶.

Şunu belirtmek gerekir ki, %25'lik oranın uygulanabilir olduğunu kabul etmek, emsal bulunurken bir kanuni orana dayanmak ve olası eleştiriye konu olmama isteğinin bir sonucudur. Yoksa transfer fiyatlandırmasının uygulamasında, VUK'daki söz konusu oranın uygulanmasının zorunlu olduğunu iddia etmek hukuki olmayacaktır. Bu nedenle Kanun Koyucunun transfer fiyatlandırmasını da içine alacak şekilde VUK ve diğer Kanunlardaki emsal bedel ve fiyata ilişkin düzenlemelerde değişiklik yapması gerektiğini düşünüyoruz.

4.2.6.2.2 Dış Emsal

4.2.6.2.2.1 Genel Olarak

Dış emsal, 2007/12888 sayılı BKK'da *"ilişkisiz kişilerin kendi aralarında yaptıkları karşılaştırılabilir nitelikteki işlemlerde kullandığı fiyat ya da bedeli ifade eder."*¹¹⁵⁷ şeklinde tanımlanmıştır.

BKK'da yapılan tanım uyarınca, transfer fiyatlandırması uygulamasında bir fiyatın emsal bedel olarak alınabilmesi için, nesnelliğinin ve adaletin sağlanabilmesi adına emsal

¹¹⁵⁵ Serkan Açar, **TBB Dergisi**, 2011 (94), s. 193.

¹¹⁵⁶ Erdoğan ÖCAL, "Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Sorunu", **Yaklaşım Dergisi**, Temmuz 2008, s. 32: *"Bunun makul bir oran olması gerektiğini söylemek kolaydır, ama her durumda kullanılacak makul oranın ne olacağını söylemek hemen hemen olanaksızdır. Mevzuatta herhangi bir düzenleme yoktur derken, doğrudan Transfer Fiyatlandırması ile ilgili olarak yoktur demek istedik. Yoksa, Vergi Usul Kanunu'nun "Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti" başlığını taşıyan 267. maddesi gerçek bedeli olmayan ya da bilinmeyen malların rayiç bedelinin belirlenmesinde kullanılabilecek metotları belirtirken, birinci sırada başvurulabilecek "Ortalama Fiyat Esası"nda "Aynı cins ve nevideki mallardan sıra ile değerlemenin yapılacağı ayda veya bir evvelki veya bir daha evvelki aylarda satış yapılmışsa, emsal bedeli bu satışların miktar ve tutarına göre mükellef tarafından çıkarılacak olan «Ortalama satış fiyatı» ile hesaplanır. Bu esasın uygulanması için, aylık satış miktarının, emsal bedeli tayin olunacak her bir malın miktarına nazaran % 25 ten az olmaması şarttır."* denilmektedir. Doğrudan Transfer Fiyatlandırması uygulamaları ile ilgili olmayan bu %25 oranının, kanun koyucunun makul olarak kabul ettiği bir oran olarak dikkate alınabilir. Yani işletmenin ilişkili kişilerle yaptığı işlem hacmi 100 birim ise, ilişkisiz kişilerle aynı nitelikteki ilişkilerinin hacminin en az 25 birim olması, bu işlemlerin dahili emsal olarak kullanılması için yeterli olabilecektir."

¹¹⁵⁷ 2007/12888 sayılı BKK, m. 3/h.

alınacak şirket ile işlemi gerçekleştiren şirketin karşılaştırılabilir olmasının¹¹⁵⁸ yanında işlemlerin kendisinin de karşılaştırılabilir olması gerekmektedir¹¹⁵⁹.

İç emsalin bulunamaması ya da mevcut iç emsallerin uygulanabilir olmaması durumunda, emsal bedelin tespitinde dış emsal kullanılacaktır¹¹⁶⁰; ancak, burada şirketler arasındaki farklılıklar (kayıt ve finansal raporlama teknikleri ve diğer) en aza indirilecek şekilde düzeltme işlemlerinin yapılması gerekmektedir¹¹⁶¹. Diğer taraftan şirketler arasındaki farklılıklar düzeltmelerle ortadan kaldırılamayacak kadar büyük olması halinde, bu şirketlerin fiyatlarının emsal bedel olarak kullanılması mümkün olamayacaktır.

Vergi idaresinin transfer fiyatlandırması uygulamasında işlem bazında bir yaklaşımı benimsediği, Tebliğ'deki örnekler ve yöntemlere ilişkin açıklamalardan anlaşılmaktadır. Buna karşın, emsal bedelin belirlenmesi sırasında iç emsallerin mevcut olmaması durumlarında her bir işlem bazında fiyatların emsallere uygunluğunun test edilmesi, söz konusu işlem ile satılan/alınan mal ya da hizmetin bir borsa değerinin olmaması durumunda imkânsıza yakındır. Bu durum, marka değeri, gayri maddi varlıklar, ekonomik koşullar vb. birçok nedenden kaynaklanmaktadır¹¹⁶².

Bu nedenle, transfer fiyatlandırması uygulamasında iç emsalin bulunmadığı ve dış emsalin araştırılması gerektiği durumlarda, işlemi yapan şirketle aynı sektörde ve benzer faaliyet yapısına (üretici/dağıtıcı/ ya da üretici-dağıtıcı/ toptancı/ perakendeci ...vb.) sahip şirketlerin finansal tabloları analiz edilerek, bu şirketlerin kârlılık oranları ile işlemi yapan şirketin kârlılık oranı karşılaştırılmaktadır.

Şirketlerin dış emsale ulaşabilmek için kullanabilecekleri Türkiye'deki bilgi kaynakları aşağıdaki gibi olup, bunların dışında Türkiye'de başka bir bilgi kaynağı

¹¹⁵⁸ Osman SARIASLAN, s. 319

¹¹⁵⁹ Onur Elele, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsallere Uygunluk İlkesi ve Karşılaştırılabilirlik Analizine İlişkin Değerlendirmeler", *Yaklaşım Dergisi*, Şubat 2008, s. 59.

¹¹⁶⁰ Zinnur Böbek, *Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Tespitine İlişkin Yeni Yöntemler*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 60. Seri/Yıl 2016-2, ss: 63.

¹¹⁶¹ Ufuk Olcay Tokay Acar, s. 176.

¹¹⁶² S. Serdar SUNAY, Kasım 2009, s. 157.

bulunmamaktadır. Ancak aşağıda da özetleyeceğimiz üzere bu kaynaklar da emsal bedeli bulma konusunda güvenilir kaynak niteliğinde değildir:

- 1- Halka açık şirketlerin bilanço ve gelir tabloları
- 2- İnternet sitesi kurmak zorunda olan şirketlerin yayımladıkları mali tablolar
- 3- Ticaret ve Sanayi Odalarının yayımladığı sektörel kârlılık verileri
- 4- Gayri resmi olarak elde edilen diğer şirketlerin verileri
- 5- T.C. Merkez Bankasının Raporları

4.2.6.2.2.2 Halka Açık Şirketlerin Mali Mali Tabloları

Türkiye’de Borsa İstanbul’da işlem gören halka açık şirketlerin hem sayısı çok az hem de bu şirketlerin kamuya açıkladığı veriler faaliyette bulundukları sektörleri kavrama adına yetersizdir¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴. Bunun sonucu olarak, Türkiye’de halka açık bir şirketin mali tablolarına ulaşılabile bile, bu şirketin hem ilişkisiz hem de ilişkili şirketlerle işlemlerinin bulunması halinde mali tablolarının, işleme dayalı kâr yöntemlerinde kullanılması sağlıklı bir sonuç vermeyebilecektir¹¹⁶⁵. Ayrıca söz konusu şirketlerin muhasebe ve raporlama standartlarının kullanımında tercih ettikleri farklılıklar nedeniyle, yayımladıkları bilanço ve gelir tablosu kullanılarak yapılan analiz neticesinde ulaşılabilecek bedelin uygun emsal olma vasfı tartışmalı olacaktır.

¹¹⁶³ Ayşe Tuba Berk, “Bir Transfer Fiyatlandırması Açmazı: Uygun Emsal Tespiti Üzerine Tartışmalar ve Öneriler”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mayıs 2012, s. 96.

¹¹⁶⁴ 04 Haziran 2023 tarihi itibarıyla Borsa İstanbul’da işlem göre şirket sayısı sadece 613 olmasına (<https://www.kap.org.tr/tr/bist-sirketler>) karşın Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği’ne kayıtlı işletme sayısı 1 milyon 200 binden fazla (<https://www.tobb.org.tr/Sayfalar/AmaciveYapisi.php>) olup, İstanbul Sanayi Odasına kayıtlı şirket sayısı bile 22.000’den fazladır (<https://www.iso.org.tr/kurumsal/tarihce-ve-turkiye-ekonomisindeki-yeri/>).

¹¹⁶⁵ Özgür TOROS, “Transfer Fiyatlandırması Analizlerinde Neden Yurt Dışı Kaynaklı Veri Tabanları Kullanılıyor?”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Şubat 2011, s. 164.

4.2.6.2.2.3 İnternet Sitesi Açmak Zorunda Olan Şirketlerin Yayımladıkları Mali Tablolar

Hangi şirketlerin internet sitesi açmak zorunda olduğu Türk Ticaret Kanunu (TTK)¹¹⁶⁶,nın 1524. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddenin 1. fıkrası hükmü uyarınca, “TTK’nın 397. maddesinin dördüncü fıkrası kapsamında denetime tabi olan sermaye şirketlerin, kuruluşlarının ticaret siciline tescili tarihinden itibaren üç ay içinde bir internet sitesi açmaları ve bu sitenin belirli bir bölümünü şirketçe kanunen yapılması gereken ilanların yayımlanmasına özgülemeleri” gerekmektedir.

Cumhurbaşkanı, TTK’nın 397. maddesi hükmü uyarınca yayımladığı Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Cumhurbaşkanlığı Kararı¹¹⁶⁷,nın 3. maddesinde hangi şirketlerin bağımsız denetime tabi tutulacağını ve bunun bir sonucu olarak da internet sitesi açmak zorunda olan şirketleri de belirlemiştir.

Bu madde çerçevesinde “aşağıda belirtilen şirketler, 6102 sayılı Kanun ile 26/9/2011 tarihli ve 660 sayılı Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri çerçevesinde bağımsız denetime tabidir:

a) Herhangi bir ölçüte bağlı olmaksızın Karara ekli (I) sayılı listede belirtilen şirketler (halka açık şirketler, yatırım ve finans sektöründe faaliyet gösteren belirli şirketler gibi)

b) Aşağıdaki üç ölçütten en az ikisinin eşik değerlerini art arda iki hesap döneminde aşan diğer şirketler:

1) Sermaye piyasası araçları bir borsada veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen ancak 6/12/2012 tarihli ve 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında halka açık sayılan şirketler için eşik değerler:

¹¹⁶⁶ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 13.01.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹¹⁶⁷ 30.11.2022 tarih ve 28537 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

i) Aktif toplamı 30 milyon Türk Lirası.

ii) Yıllık net satış hasılatı 40 milyon Türk Lirası.

iii) Çalışan sayısı 50 kişi.

2) Ekli (II) sayılı listede belirtilen şirketler için eşik değerler:

i) Aktif toplamı 60 milyon Türk Lirası.

ii) Yıllık net satış hasılatı 80 milyon Türk Lirası.

iii) Çalışan sayısı 100 kişi.

3) (1) ve (2) numaralı alt bentlerde belirtilenler kapsamında olmayan şirketler için eşik değerler:

i) Aktif toplamı 75 milyon Türk Lirası.

ii) Yıllık net satış hasılatı 150 milyon Türk Lirası.

iii) Çalışan sayısı 150 kişi.”

Diğer taraftan internet sitesi açma zorunda olan şirketlerin bu sitede hangi bilgileri ne kadar süreyle paylaşmaları gerektiğine ilişkin düzenlemeler ile diğer usul ve esaslara ilişkin düzenlemeler “Sermaye Şirketlerinin Açacakları İnternet Sitelerine Dair Yönetmelik”¹¹⁶⁸ ile yapılmıştır.

Yönetmeliğin uygulamasının kapsamında olan şirketler, kapsama girdikleri tarihten itibaren üç ay içinde internet sitesi açmak ve kanunun belirlediği bilgileri internet sitelerinde yayımlamak zorundadırlar¹¹⁶⁹.

Ayrıca internet sitesinde yayımlanacak içeriklerin, TTK’da tespit edilmiş bir süre varsa bu süre içinde, tespit edilmemişse ise içeriğin dayanağı olan işlemin veya durumun

¹¹⁶⁸ 31.05.2013 tarih ve 28663 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹¹⁶⁹ Sermaye Şirketlerinin Açacakları İnternet Sitelerine Dair Yönetmelik, md. 5/1 ve 5/2.

gerçekleştiği tarihten, tescil veya ilana dayanan durumlarda ise tescil veya ilanın yapıldığı tarihten itibaren en geç beş gün içinde, şirketin kuruluşundan internet sitesi açılıncaya kadar geçen sürede yayımlanması gereken içerikler de bu sitenin açıldığı tarihte siteye konulması gerekmektedir¹¹⁷⁰.

İnternet sitesi açmaya ilişkin usul ve esasları belirleyen Yönetmelik'in 6. maddesinde¹¹⁷¹ ise bazı bilgilerin devamlı olarak¹¹⁷², bazı bilgilerin ise 6 ay¹¹⁷³ sitede yayımlanması zorunluluğu getirilmiştir.

Söz konusu yasal düzenlemeler ve açıklayıcı metinler uyarınca internet sitesi açmak mecburiyetinde olan şirketler, sadece birleşme¹¹⁷⁴ veya bölünmeye¹¹⁷⁵ konu olmalarında bazı finansal tablolarını internet sitelerinde yayımlamak zorunda olmakla beraber bu tablolarını da 6 ayın sonunda sitelerinden kaldırabilme hakkına sahiptirler. Diğer bir ifade ile finansal tablolar, sadece birleşme ve bölünme olması durumunda ve belirli bir süre için internet sitesinde yayımlanmak zorundadır.

¹¹⁷⁰ TTK'nın 1524. maddesinin 1. fıkrası

¹¹⁷¹ "İnternet sitesinde yayımlanan içerik

MADDE 6 – (1) İnternet sitesinin açılması ile birlikte aşağıdaki içerikler internet sitesinde sürekli olarak yayımlanır.

a) Şirketin MERSİS numarası, ticaret unvanı, merkezi, taahhüt edilen ve ödenen sermaye miktarı ile anonim şirketlerde yönetim kurulu başkan ve üyelerinin, limited şirketlerde müdürlerin, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde yöneticilerin ad ve soyadları.

b) Bir tüzel kişinin; anonim şirketlerde yönetim kuruluna üye olarak limited şirketlerde müdür olarak seçilmesi durumunda; tüzel kişiyle birlikte, tüzel kişi adına tüzel kişi tarafından belirlenen gerçek kişinin de tescil ve ilan olunduğuna ilişkin açıklama, seçilen tüzel kişinin MERSİS numarası, ticaret unvanı, merkezi ve tüzel kişi ile birlikte tescil edilen gerçek kişinin adı ve soyadı.

c) Seçilen denetçinin adı ve soyadı/unvanı, yerleşim yeri/merkezi, varsa tescil edilmiş şubesi.

(2) Birinci fıkra uyarınca yayımlanan içeriklerde değişiklik olması halinde bu içeriklerin yeni hali, değişikliğin meydana geldiği tarihte internet sitesinde yayımlanır.

(3) Şirketçe internet sitesinde en az altı aylık süre için yayımlanması gereken hususlar aşağıda belirtilmiştir.

a) Kanunun 149 uncu maddesinin birinci fıkrasına göre, birleşme sözleşmesi, birleşme raporu, son üç yılın finansal tabloları ile yıllık faaliyet raporları, gereğinde ara bilançoları ortakların incelemesine sunulmak üzere genel kurul kararından önceki otuz gün içinde internet sitesine konur.

....

ç) Bölünmeye katılan şirketlerden her biri tarafından, Kanunun 171 inci maddesi uyarınca bölünme sözleşmesi veya planı, bölünme raporu, son üç yılın finansal tabloları ile yıllık faaliyet raporları ve varsa ara bilançoları üzerinde inceleme yapma hakkına işaret eden ve bu belgelerin nereye tevdi edildiklerine ve nerelerde incelemeye hazır tutulduklarına dair ilan, bölünme kararının alındığı tarihten iki ay önce internet sitesine konur.

...

(5) Kanun ve diğer kanunlar uyarınca yapılması gereken ilanlar, ilgili mevzuatta öngörüldüğü şekilde internet sitesinde yayımlanır."

¹¹⁷² Yönetmeliğin 6/1. maddesi

¹¹⁷³ Yönetmeliğin 6/3. maddesi

¹¹⁷⁴ Yönetmeliğin 6/3-a, b, c. maddesi

¹¹⁷⁵ Yönetmeliğin 6/3-ç, d. maddesi

Bu açıklamalar ışığında TTK kapsamında şirketler tarafından açılan internet sitelerinde yayımlanan finansal tablolar, hem kısıtlı durumlar için yayımlanacak olmaları hem de belli bir süre erişilebilir olarak kalmalarından dolayı transfer fiyatlandırması uygulaması sırasında emsal bedelin tespitinde kullanılabilecek verileri sağlamamaktadırlar.

Bu nedenlerden dolayı bahse konu internet sitelerinde yayımlanacak verilerin, emsal bedelin belirlenmesi için bir veri kaynağı olarak görülmeleri mümkün değildir.

4.2.6.2.2.4 Ticaret ve Sanayi Odalarının Yayımladığı Sektörel Kârlılık Verileri

Ticaret ve sanayii odalarının yayımladığı sektörel raporlara¹¹⁷⁶ ve kârlılık verilerine¹¹⁷⁷ bütün şirketler ulaşabilmektedir. Bu veriler sektörlere ilişkin genel fikir sahibi olmak için faydalı verilerdir. Ancak bu verilerin şirketler ya da idare tarafından transfer fiyatlandırması uygulamasında emsal bedelin tespitinde kullanılması çok da uygun sonuçlar vermemektedir. Çünkü bu veriler, sektörel genel veriler olup aynı sektörde ya da iş kolunda olan birbirinden çok farklı faaliyet yapısına sahip şirketlerin verileri bir havuzda birleştirilmekte ve sektördeki ilişkili işlemleri de içermektedir.

Bunun yanında Türkiye’de her bir sektör için bu tarz bilgilerin mevcut olduğunun garantisi olmadığı gibi, bu veriler, her bir şirketin üstlendiği işlevlerin, aldıkları risklerin ve kullandıkları varlıkların farklı olması nedeniyle topyekûn kârlılıklarının karşılaştırılmasına da imkân vermemektedir¹¹⁷⁸.

Ülkemizdeki transfer fiyatlandırması düzenlemelerinde odaların yayımladığı bahse konu verilerinin transfer fiyatlandırması uygulamasında kullanılıp kullanılamayacağına yönelik herhangi bir düzenleme bulunmamakta; buna karşın hem transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin ilk yapıldığı ABD’nin düzenlemeleri¹¹⁷⁹ hem de uluslararası

¹¹⁷⁶ <https://www.iso.org.tr/projeler/arastirmalar/sektorel-arastirmalar/sektor-raporlari/> (04 Haziran 2023)

¹¹⁷⁷ <https://bilgi.atso.org.tr/books/sektorlere-gore-karlilik-oranlari/page/sektorlere-gore-karlilik-oranlari>; <https://www.iso.org.tr/projeler/arastirmalar/diger-arastirmalar/> ; <https://ito.org.tr/tr/hizmetler/fire-ve-randiman-oranlari> ; <https://www.altso.org.tr/bilgi-hizmetleri/sektorlere-gore-karlilik-oranlari/> (04 Haziran 2023)

¹¹⁷⁸ Özgür TOROS, s. 164.

¹¹⁷⁹ 26 CFR § 1.482-1 - Allocation of income and deductions among taxpayers, (d) Comparability, (2) Standard of Comparability, https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-1#d_3 (25.03.2021).

düzenlemeleri yapan OECD'nin düzenlemeleri, emsallere uygun bir sonuç elde etmek için düzeltilmemiş sektör ortalama getirilerinin kullanılmasını açıkça yasaklamaktadır¹¹⁸⁰.

4.2.6.2.2.5 Merkez Bankasının Sektörel Raporları

Merkez Bankası'nın yayımladığı veriler¹¹⁸¹, sektörel genel veriler olması nedeniyle, sektörlerle ilişkin olarak genel bilgi verme mahiyetindedir. Bu nedenle dış emsalin bulunmasında bu verilerin kullanılması uygun olmayacaktır.

4.2.6.2.2.6 Gayri Resmi Olarak Elde Edilen Diğer Şirketlerin Verileri

Gayri resmi yollardan diğer şirketlerin verileri ya o şirketin isteyerek kendi verilerini paylaşmasıyla ya da etik olmayan yollardan temin edilebilecektir. Şirketler bu tarz verileri hem ticari sır olması hem de karşı tarafın ticari rakip olmasından dolayı, genellikle diğer şirketlerle paylaşmak istemeyeceklerdir. Etik olmayan şekilde temin edilen başka şirketlerin verilerinin transfer fiyatlandırması uygulamasında kullanılması ise hukuken mümkün olamayacaktır.

4.2.6.2.2.7 Yabancı Emsal

Transfer fiyatlandırması uygulamasında emsal bedel araştırması sürecinde, iç emsalin olmaması durumunda dış emsal araştırması yapılması gerekmekte; bu araştırma sırasında da esas olarak yurt içinde bir dış emsal araştırılması gerekmektedir¹¹⁸². Bunun nedeni hem faaliyette bulunulan yurt içi piyasanın şirketin faaliyetine benzerliğinden¹¹⁸³ hem de idarenin ve yargının yabancı dış emsale olumsuz bakışından kaynaklanmaktadır¹¹⁸⁴. Bu durum, ilgili bir Yargı Kararı metninden¹¹⁸⁵ özetlendiği üzere, idarenin kontrol edemeyeceği veya denetleyemeyeceği veri kaynaklarının kullanımının emsal bedelin tespitinin ana unsuru

¹¹⁸⁰ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1086.

¹¹⁸¹ <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilançolari/> (04 Haziran 2023)

¹¹⁸² Ufuk Olcay Tokay Acar, s. 204.

¹¹⁸³ Serkan Açar, **TBB Dergisi**, 2011 (94), s. 194.

¹¹⁸⁴ İstanbul 11. Vergi Mahkemesinin 2009/3169 Esas ve 2010/2091 Karar No'lu Kararı; Danıştay 4. Dairesinin 2010/9249 Esas No'lu temyiz Kararı ile onanmış ve devamında da karar düzeltme aşamasından geçerek kesinleşmiştir (A. Selçuk Özgenç, s. 96.).

¹¹⁸⁵ Kararın ilgili bölümüne Tezin '5.2.4. Yabancı Veri Tabanlarının Hukuki Kabul Edilebilirliği' başlığının altında yer verilmiştir.

olan karşılaştırılabilirlik analizine imkân sunamamasının (ülkelerin ekonomik yapısının, tüketici davranışlarının vb. özelliklerinin farklı olmasından dolayı) bir sonucudur.

Diğer taraftan ülkemizde dış emsal araştırması yapılabilecek herhangi bir veri tabanı bulunmamakta ve diğer veri kaynakları da yetersizdir¹¹⁸⁶. Bu nedenle yerli ve uluslararası yabancı şirketler emsal bedel bulmakta büyük sıkıntılar yaşamakta ve bu nedenle emsal bedelin tespiti amacıyla yabancı ülkelerdeki veri tabanlarını kullanmak zorunda kalmaktadırlar¹¹⁸⁷.

Yabancı veri tabanlarına ilişkin geniş açıklamaya Tezin devamındaki “5.2 Dış Emsal Tespitinde Yabancı Veri Tabanlarının Kullanılması” başlığı altında yer verilecektir.

4.2.6.2.2.8 Dış Emsal Sorununa Çözüm Önerilerimiz

Transfer fiyatlandırmasının uygulamasında dış emsalin tespitinde karşılaşılan sorunların çözümü için aşağıdaki düzenlemeler yapılabilir:

- yapılacak bir düzenlemeyle TTK’nın 1524. maddesindeki “*şirketlerin internet sitesi açmak zorunluluğunun*” kapsamı genişletilerek, belli ölçeğin üzerindeki firmaların 5 yıllık mali tablolarının her bir yılının beşer yıllık süre için kamuya paylaşımının sağlanması uygun olacaktır.
- Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde var olan Veri Ambarı (VERİA)¹¹⁸⁸ vergi incelemelerinde kullanılmaktadır¹¹⁸⁹. Söz

¹¹⁸⁶ Ayşe Tuba Berk, Mayıs 2012, s. 96.

¹¹⁸⁷ Ufuk Olcay Tokay Acar, s. 204.

¹¹⁸⁸ Gelir İdaresi Başkanlığı 2009-2013 Stratejik Planı s. 29. Ayrıca bu planın 44. Sayfasında VERİA ile ilgili şu açıklamalara yer verilmiştir: “**Denetim amaçlı kullanılan veri ambarı kapasitesinin genişletilmesi**
Ekonomik olayların, gerçek kişiler için vatandaşlık ve kurumlar için vergi kimlik numarası altında izlenmesini ve bu bilgilerin denetim birimlerince etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak üzere geliştirilen ve mükellef bilgilerinin yanı sıra, kamu ve özel sektörden alınan mevcut bilgilere ilave olarak veri toplama kapasitemizin ihtiyaçlarına uygun şekilde geliştirilmesi sağlanarak Veri Ambarı Sistemimizin kapsamı genişletilecektir. Ayrıca halihazırda bilgi almakta olduğumuz kurumlarla işbirliği artırılarak, bu kurumların geliştirecekleri yazılımların Başkanlığımızın ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde üretilmesi yönünde girişimlerde bulunulacaktır.”

<http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/Gyhc0+GelirIdaresiBaskanligiSP0913.pdf> (05 Haziran 2023)

¹¹⁸⁹ Behçet Bal, “Elektronik Vergi Denetimi (E-Denetim)”, Vergi Raporu Dergisi, Haziran 2009, s. 9-10.; Mehmet Ünsal Memiş, Turgut Çürük ve Yasemin Ünal. “Elektronik Uygulamaların Vergi Denetimi Üzerine Etkisi: Denetimin Tarafları Üzerine Bir Araştırma”. **Maliye Dergisi**. Ocak-Haziran 2019, s. 475.

konusu veri kaynağının transfer fiyatlandırmasında emsal bedelin tespitinde kullanılabilir hale getirilmesi mükelleflerin dış emsal bulmasını kolaylaştıracaktır. Bu amaca dönük olarak Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükelleflerine yönelik var olan faaliyet listeleri ihtiyacı karşılayacak düzeyde detaylandırılması ve mükelleflerin Beyannamelerini ve eki mali tablolarını kendilerine en uygun olan koda göre verip vermediklerinin yakından takip edilmesi yerinde olacaktır. Emsal bedelin tespitine uygun hale getirilen Veri Ambarının ilgili bölümünün şirketlerin kullanımına açılması, Türkiye’de faaliyette bulunan her bir şirketin faaliyette bulunduğu sektördeki benzer şirketlerin (vergi mahremiyetinin göz önünde bulundurulması kaydıyla) kârlılık oranlarına ulaşabilme imkânına kavuşturacak ve emsal bedel bulma sorununun çözümüne katkıda bulunacaktır. Diğer taraftan söz konusu verilere ulaşabilmenin ön koşulu olarak da aynı kod altında faaliyette bulunma ve transfer fiyatlandırması raporu tanzim etme zorunda olma ve gerekli diğer şartlar getirilerek verilerin kullanımı kısıtlanarak ilgisiz mükelleflerin verileri kullanımı önlenebilecektir.

- Diğer bir çözüm, Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesindeki veri ambarının bir benzerinin Ticaret ve Sanayii Odaları bünyesinde oluşturulması ve emsal bedel kullanımı için üyelerine sunulmasıdır. Her ne kadar Odalar sektörlerin kârlılığına ilişkin olarak oranlar açıklıyor olsa da bu oranlar çok genel olup, emsal bedelin tespiti için gerekli olan karşılaştırılabilirlik kriterini karşılamaktan uzaktırlar.
- Bir başka çözüm de Türkiye’de faaliyette bulunan özellikle uluslararası şirketlerin transfer fiyatlandırması uygulamasında emsal bedel bulmada yaşadıkları sorunları ortadan kaldırmak için uluslararası veri tabanlarına benzer veri tabanları

oluşturabilmeleri için özel sektörün teşvik edilmesidir. Bu bağlamda hem oluşumu teşvik edilecek yerli veri tabanlarının hem de yabancı uluslararası veri tabanlarının uygulamada kabul edilir olmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması yerinde olacaktır.

4.2.7. Karşılaştırılabilirlik Analizi

4.2.7.1. Genel Olarak

Karşılaştırılabilirlik, transfer fiyatlandırmasında emsallere uygunluk ilkesinin uygulamasının en temel unsurlarından biridir¹¹⁹⁰. Bu nedenle karşılaştırılabilirlik konusunu, bir yandan güvenilirliği, diğer yandan mükellefler ve vergi idareleri için yarattığı yük açısından dengeli bir yaklaşıma olan ihtiyacı vurgulamak için geniş bir bakış açısı ile ortaya koymak önemlidir¹¹⁹¹.

2007/12888 sayılı BKK'na göre karşılaştırılabilirlik, *“kontrol altındaki işlemler ile kontrol dışı işlemlerin karşılaştırılabilir olmasını”*¹¹⁹² ifade etmekte; Ayrıca yine BKK'ya göre *“işlemler arasında maddi bir farklılık yoksa ya da var olan farklılıkların düzeltimlerle giderilmesi mümkünse, kontrol altındaki işlem ile kontrol dışı işlem karşılaştırılabilir nitelikte”*¹¹⁹³ kabul edilmektedir.

Uyanık'a göre de transfer fiyatlandırması kapsamında örtülü kazanç dağıtımı yapıp yapılmadığı sorusunun cevaplandırılması 'karşılaştırma analizi' demektir. Sorunun olmazsa olmaz şartı bu karşılaştırmadır. Karşılaştırma analizlerinin en önemli kısmını ise karşılaştırılabilir işlemlerin tespiti ve daha sonra bunların analizi oluşturmaktadır.

¹¹⁹⁰ Ünel, Ayben. “Transfer Fiyatlandırması Analizinin Kalbi: İşlev Analizi”. **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. Şubat 2012, s. 113.

¹¹⁹¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf B.1.1.7, s. 31.

¹¹⁹² 2007/12888 sayılı BKK'nın 3/1-ı. maddesi.

¹¹⁹³ 2007/12888 sayılı BKK'nın 3/1-ı. maddesi.

Karşılaştırma analizi yapılmadan transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtıldığının anlaşılması ve iddia edilmesi mümkün değildir¹¹⁹⁴.

Karşılaştırılabilirlik analizi “kontrol altındaki işlemlerin sahip olduğu koşullar ile kontrol dışı işlemlerin sahip olduğu koşulların karşılaştırılmasına” dayanmaktadır¹¹⁹⁵. Diğer taraftan bu karşılaştırmalardan güvenilir sonuçların elde edilebilmesi; karşılaştırılan durumlar arasında farklılıkların varlığı halinde, söz konusu farklılıkların işlemi somut olarak etkilememesi ya da bu farklılıkların yarattığı etkilerin telafi edilmesi için uygun düzeltmelerin yapılmasına bağlıdır¹¹⁹⁶.

Ayrıca karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulandığı durumlarda karşılaştırılabilirlik analizindeki takdir alanı küçük olsa da diğer yöntemler uygulandığında karşılaştırılabilirlik analizi çok karmaşık hale gelmekte ve takdir alanı genişlemektedir¹¹⁹⁷.

4.2.7.2. *Karşılaştırılabilirlik Analizi Yapılırken Dikkate Alınacak Hususlar*

Transfer fiyatlandırması uygulamasında karşılaştırılabilirlik analizi, emsallere uygun fiyatı bulmak amacıyla yapılmaktadır. Bunun sonucu olarak, emsallere uygunluk ilkesiyle tutarlı bir karşılaştırılabilirlik analizi, benzer fonksiyonları yerine getiren, aynı riskleri üstlenen ve benzer varlık yapısını kullanan ilişkili olamayan kişilerin benzer koşullar altında yaptıkları işlemler ile ilişkili kişiler arasında yapılan işlemlerin karşılaştırılmasından oluşmaktadır¹¹⁹⁸.

Bu bağlamda kontrol altındaki işlemler ile kontrol dışı işlemler arasında yapılacak olan karşılaştırılabilirlik analizlerinde dikkate alınması gereken ana hususları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz¹¹⁹⁹:

¹¹⁹⁴ Namık Kemal Uyanık, “Fonksiyonel ve Karşılaştırılabilirlik Analizinin En Uygun Transfer Fiyatlandırma Metodunun Seçimine Etkisi-I”, **Yaklaşım Dergisi**, Ocak 2010, s. 40.

¹¹⁹⁵ 2007/12888 sayılı BKK’nın 5/1. maddesi.

¹¹⁹⁶ Tebliğ, 4.1- Karşılaştırılabilirlik Analizi, s. 12.

¹¹⁹⁷ Hagen Luckhaupt, Michael Overesch ve Ulrich Schreiber, s. 103.

¹¹⁹⁸ Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının En Kritik Yönü: Karşılaştırılabilirlik Analizi”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Kasım 2008, s. 52.

¹¹⁹⁹ 2007/12888 sayılı BKK’nın 5/2. maddesi; OECD Rehberi’ne göre de, karşılaştırılabilirlik analizinde emsal alınacak şirketlerin seçiminde malın veya hizmetin niteliği, taraflarca gerçekleştirilen işlevler, sözleşme şartları, ekonomik koşullar ve iş stratejilerinin karşılaştırılabilirlik kriterleri olarak dikkate alınması gerekmektedir (Elizabeth King, 2009, s. 13).

- Mal veya hizmetlerin nitelikleri,
- İşlev analizi,
- Ekonomik koşullar,
- İş stratejileri.

Diğer taraftan, mal veya hizmetlerin nitelikleri ile işlev karşılaştırması sırasında *“yapılacak olan ilişkili ve ilişkisiz kişiler arasında karşılaştırılmasında, söz konusu işlemlere ilişkin sözleşme koşullarının da (sağlanan garantinin kapsamı ve süresi, taşıma süreleri, kredi süreleri gibi) dikkate alınması”* gerekmektedir¹²⁰⁰.

4.2.7.2.1 Mal veya Hizmetlerin Nitelikleri

Mal veya hizmetlerin fiyatında / bedelinde ortaya çıkan farkların en temel nedenlerinden birisi işleme konu mal ya da hizmetlerin niteliklerindeki farklardır¹²⁰¹. Bu nedenle karşılaştırılabilirlik analizinin birinci aşamasında, karşılaştırmaya konu edilecek kontrol altındaki işlem ile kontrol dışı işlemlerin nitelikleri arasındaki farkların dikkate alınması gerekmektedir¹²⁰².

Tebliğ’e göre, kontrol altındaki işlem ile kontrol dışı işlemlerin karşılaştırılabilirliğinin tespitinde mal veya hizmetlere ilişkin olarak göz önünde bulundurulması gereken başlıca nitelikler aşağıdaki gibidir¹²⁰³:

- mal alım ya da satımında malların fiziksel özellikleri, kalite ve güvenilirliği, satış / tedarik miktarı, pazarda bulunabilirlik vb. özellikler

¹²⁰⁰ Tebliğ, 4.1- Karşılaştırılabilirlik Analizi, s. 12.

¹²⁰¹ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Sorunu”, **Yaklaşım Dergisi**, Temmuz 2008, s. 33.

¹²⁰² Sema Küçük, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Emsallere Uygunluk İlkesi Doğrultusunda Karşılaştırılabilirlik Analizi”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Ağustos 2009, s. 52.

¹²⁰³ Tebliğ, 4.1.a- Mal veya hizmetlerin nitelikleri, s. 13.

- hizmetlerin alımı ya da satımında hizmetin yapısı ve büyüklüğü gibi özellikler.
- gayri maddi varlıklarda ise işlemin biçimi (satış, lisans gibi), hakkın tipi (patent, marka, know-how gibi), garanti süresi ve kapsamı, malın kullanımından sağlanan / sağlanması beklenen faydalar.

Mal veya hizmetin yukarıda saydığımız özelliklerinin karşılaştırılması emsal bedele ulaşma konusunda çok önemli bir işlev görmektedir¹²⁰⁴. Örneğin, marka değeri olan ve bundan dolayı piyasada rakiplerine nazaran yüksek bedelle satılan bir ürünün marka değerinin olmasından kaynaklanan fiyat farklılaşması dikkate alınmadan, diğer ürünlerle karşılaştırılması neticesinde olması gereken emsallere uygun fiyata ulaşamayacaktır. Bu nedenle farklılığın dikkate alınması gerekmektedir¹²⁰⁵. Söz konusu marka değerinden dolayı oluşan fark tespit edilemiyor ve ortaya konulamıyorsa, diğer bir ifade ile düzeltme yapılamıyorsa, karşılaştırılmak istenen ürünler emsal bedelin tespitinde kullanılamazlar¹²⁰⁶.

Bu unsur daha çok karşılaştırılabilir fiyat yönteminde önemli bir yere sahiptir. Diğer taraftan uygulanacak yöntem örneğin işleme dayalı net kâr marjı yöntemi ise, mal ve hizmetin özelliklerinin ayrıntılı analizine ihtiyaç olmayacaktır.

4.2.7.2.2 İşlev Analizi

2007/12888 sayılı BKK işlev analizini, “kontrol dışı işlemler ile kontrol altındaki işlemlerin karşılaştırılmasında, üstlenilen riskler ve kullanılan varlıklara göre tarafların gerçekleştirdikleri işlevleri esas alarak yapılan analiz” olarak tanımlamaktadır¹²⁰⁷.

¹²⁰⁴ Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının En Kritik Yönü: Karşılaştırılabilirlik Analizi”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Kasım 2008, s. 54.

¹²⁰⁵ Onur Elele, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsallere Uygunluk İlkesi ve Karşılaştırılabilirlik Analizine İlişkin Değerlendirmeler”, **Yaklaşım Dergisi**, Şubat 2008, s. 59.; Tebliğ, 4.1.a- Mal veya hizmetlerin nitelikleri, s. 13.

¹²⁰⁶ Sema Küçük, Ağustos 2009, s. 53.

¹²⁰⁷ 2007/12888 sayılı BKK m. 3/i.

Karşılaştırılabilirliğin belirlenmesinde işlev analizi anahtar role sahiptir¹²⁰⁸. Bu nedenle karşılaştırılabilirlik analizinde dikkate alınması gereken mal veya hizmetin alış/satış bedelini doğrudan etkileyen diğer bir etken de mal veya hizmetin ifası için işleme taraf olanların yaptıkları işlevler olup,¹²⁰⁹ bu işlevlerin analize tabi tutulması gerekmektedir¹²¹⁰.

Tebliğe göre “ilişkisiz kişiler arasındaki işlemlerde, her bir tarafın kullandığı varlıklar ve üstlendiği riskler, emsallere uygun fiyat veya bedel üzerinde doğrudan etkide bulunması nedeniyle yapılan işlemlerin karşılaştırılabilirliğinin tespitinde, tarafların gerçekleştirdikleri işlevlerin göz önünde bulundurulması; bunların yanında işlev analizi yapılırken, ilgili tarafların üstlendikleri risklerin de dikkate alınması gerekmektedir.”¹²¹¹

Bu nedenlerle karşılaştırılabilirlik derecesinin tespiti, üstlenilen ekonomik açıdan önemli işlevleri, kullanılan varlıkları ve incelenen işlemlerde yer alan kontrollü ve kontrolsüz taraflarca katlanılan riskleri belirlemek için yapılan bir işlev analizine dayanmalıdır¹²¹². Dolayısıyla işlev analizinde, işlem için kullanılan varlıklar, üstlenilen işlevler, katlanılması olası olan riskler olmak üzere üç temel husus bulunmaktadır¹²¹³.

Karşılaştırılabilirlik analizi sırasında kullanılacak işlevler arasında şunları sayabiliriz: “*tasarım, üretim, montaj, araştırma ve geliştirme, hizmet, satın alma, dağıtım, pazarlama, reklam, nakliye, finansman, yönetim ve benzeri işlevler*”¹²¹⁴.

Ayrıca işlev analizi yapılırken “*kontrol altındaki ve kontrol dışındaki işlemlerde kullanılan ya da kullanılacak olan varlıkların neler olduğunun, bu varlıkların türünün (kullanılan fabrika ve tesis, gayri maddi varlıklar vb.) ve niteliğinin (kullanılan varlığın yaşı, piyasa değeri, yeri, mülkiyet hakkının sağladığı koruma vb.)*” dikkate alınması gerekmektedir¹²¹⁵.

¹²⁰⁸ Russell L. Parr, Intellectual Property: Valuation, Exploitation ve Infringement Damages. Wiley, 2018, s. 392.

¹²⁰⁹ Sema Küçük, Ağustos 2009, s. 53.

¹²¹⁰ Ramazan Biçer, Kasım 2008, s. 55.

¹²¹¹ Tebliğ, 4.1.b- İşlev analizi, s. 13.

¹²¹² PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1086.

¹²¹³ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1086.; Tebliğ, 4.1.b- İşlev analizi, s. 13.

¹²¹⁴ Tebliğ, 4.1.b- İşlev analizi, s. 13.

¹²¹⁵ Tebliğ, 4.1.b) İşlev analizi, s. 13.

Diğer taraftan ticari hayatta genel olarak üstlenilen yüksek risk zarar olasılığının artmasına neden olmaktadır¹²¹⁶. Bunun sonucu olarak yüksek getiri beklentisi olmadan hiçbir tacir yüksek riske katlanmak istemeyecektir¹²¹⁷. Bu nedenle, işlev analizi yapılırken, işlemlere taraf olanların üstlendikleri risklerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir¹²¹⁸.

İşlev analizinde dikkate alınması gereken riskleri şu şekilde sıralayabiliriz¹²¹⁹:

- *pazar riski*: pazarın yapısından kaynaklı olarak girdi maliyetleri ve çıktı maliyetlerinin dalgalanması
- *finansal riskler*: ülkenin ekonomik durumundan kaynaklı faiz oranlarındaki ve döviz kurlarındaki dalgalanmalar ile hem finansal piyasalar hem de ilgili tarafın kredibilitesinden kaynaklı kredi riskleri
- *araştırma ve geliştirme yatırımlarındaki başarısızlık riski*: yapılan araştırma ve geliştirme sonucunda her zaman yeni bir ürüne ulaşılabileceğinin garantisi yoktur. Hatta bu tarz çalışmalar neticesinde yeni ürüne ulaşma oranı bir hayli düşük olmasından dolayı, bu çeşit çalışmalar temelinde riski barındırdığından, normal ticari getirinin üzerinde, yüksek gelir beklentisi motivasyonu ile yapılmaktadır.
- *yatırımlarla, kullanılan malzeme, tesis ve fabrikalarla bağlantılı zarar riski*: yapılan yeni yatırım her zaman başarısız olma ihtimali vardır, üretilen malın ya da hizmetin pazarda tutunamama ve zarar riski her zaman bulunmaktadır. Diğer

¹²¹⁶ Emre Betül Güçlü, “Karşılaştırılabilirlik Analizinde Risk, Fonksiyon ve Varlık Kullanımı Kavramları ile Bunlara Bağlı Düzeltmeler”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Mayıs 2012, s. 55.

¹²¹⁷ Namık Kemal Uyanık, Ocak 2010, s. 38.

¹²¹⁸ Onur Elele, Şubat 2008, s. 59

¹²¹⁹ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1086: Bu risklere hem ABD düzenlemelerinde hem de OECD düzenlemelerinde yer verilmiştir.; Benzer şekilde Tebliğ’de de bu risklere yer verilmiştir (Tebliğ, 4.1.b- İşlev analizi, s. 13.)

tarafından kullanılan malzeme, tesis ve fabrikalara bağlı başarısızlık nedeniyle zarar riskleri de oluşabilmektedir.

4.2.7.2.3 Ekonomik Koşullar

İşleme konu olan mal veya hizmetin fiyatının/bedelinin belirlenmesindeki etkenlerden birisi de işlemin gerçekleştiği pazarın ekonomik koşullarıdır¹²²⁰. Bu koşulların farklılaşması işleme konu mal veya hizmetin fiyatının, benzer mal ya da hizmetlerin fiyatından ayrıştırmasına sebep olmaktadır¹²²¹.

Ekonomik koşulların analizinde ilk olarak, işlemin yapıldığı pazarın ve diğer pazarların ekonomik durumlarına ilişkin genel benzerlikler ve farklılıklar belirlenmelidir. Devamında şirketin veya şirketlerin bu genel ekonomik durumlardan nasıl etkilendiğinin, bunun sonucu olarak da işleme etki edebilecek ekonomik koşulların ortaya konulması gerekmektedir¹²²².

Dolayısıyla karşılaştırma analizi yapılırken, işlemin yapıldığı pazar ile emsal bedel karşılaştırılması yapılacak olan işlemlerin pazar koşullarının benzer olması¹²²³ ya da farklılıkların fiyat üzerindeki etkisinin biliniyor ve giderilebilir olması gerekmektedir¹²²⁴. Aradaki farklılıkların nedeni ortaya konulamıyor ve/veya düzeltimlerle giderilemeyecek kadar büyük fark mevcut ise, işlemler karşılaştırılabilir nitelikte kabul edilmeyecektir¹²²⁵.

Tebliğ’de karşılaştırma konusu olabilecek ekonomik koşulların, coğrafi konum, pazar hacmi, pazardaki rekabetin boyutu, alıcı ve satıcının pozisyonları, mal ve hizmetlerin benzerlerinin bulunabilirliği, bölgeler itibarıyla mal veya hizmet arz ya da talep düzeyi, pazarda devlet tarafından yapılan düzenlemeler, arazi, işçilik ve sermaye unsurlarını da içeren

¹²²⁰ Ufuk Olcay Tokay Acar, s. 209.

¹²²¹ Ramazan Biçer, Kasım 2008, s. 55.

¹²²² Feyyaz Yazar, “Transfer Fiyatlandırmasında Karşılaştırılabilirlik Analizi, Önemi ve Uygulaması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Haziran 2009.

¹²²³ Sema Küçük, Ağustos 2009, s. 55.

¹²²⁴ Tebliğ, 4.1.b- İşlev analizi, s. 13.

¹²²⁵ Onur Elele, Şubat 2008, s. 61.; Ramazan Biçer, Kasım 2008, s. 57.

ürün maliyetleri, ulaşım masrafları, perakendeci ya da toptancı olma koşulları, işlem tarihi, zamanı, ve benzerleri koşulların olduğu belirtilmiştir¹²²⁶.

4.2.7.2.4 İş Stratejileri

Kurumların iş stratejileri, taraf oldukları işlemlerin fiyatlarını etkileyen unsurlardan birisi olup¹²²⁷, karşılaştırılabilirlik analizi sırasında göz önünde bulundurulması gereken unsurlar arasında analizi en zor olanıdır¹²²⁸. Diğer unsurların fiyat üzerindeki etkisi nedeniyle oluşan farklılıklar daha nesnel ölçülerle ölçülebilirken, iş stratejilerinden kaynaklanan fiyat farklılıklarının nesnel olarak ölçülmesi bazen imkânsız hale gelebilmektedir. Bunun sonucu olarak da transfer fiyatlandırmasının uygulanmasında idare ile mükellefler arasındaki ihtilafların çoğu iş stratejilerinin fiyat üzerindeki etkisine yönelik olmaktadır¹²²⁹.

Karşılaştırılabilirlik analizinde dikkate alınması gereken iş stratejilerinin arasında pazar payının arttırılmasını ve/veya korunmasını, yenileme ve yeni ürün geliştirilmesini, riskten kaçınmayı, portföy çeşitlendirmesini ve işin gündelik akışına ilişkin diğer faktörleri sayabiliriz¹²³⁰.

Örneğin, mevcut bir piyasaya ilk olarak girmeye veya pazardaki payını arttırmaya çalışan bir şirketin uyguladığı fiyat, piyasada kendini kabul ettirmiş bir şirketin ya da mevcut durumunu kabullenmiş ve korumaya çalışan bir şirketin uyguladığı fiyat birbirinde farklı olacaktır. İlk durumdaki şirketler mal veya hizmetlerinin fiyatlarının diğerlerine nazaran daha düşük olmasının gerekçesini piyasaya girme, tutunma ve uzun vadede yüksek kâr beklentisi olarak iddia edebilmektedirler. Ancak, bu hususun bütün yönleriyle idareye açıklanabilir şekilde delillendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bu şirketlerin transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını yaptıkları yönünde bir eleştiriye maruz kalabileceklerdir. İdarenin de söz konusu iddianın gerçekliğini, en azından işleme konu mal

¹²²⁶ Tebliğ, 4.1.c- Ekonomik koşullar, s. 13.

¹²²⁷ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1087.

¹²²⁸ Ufuk Olcay Tokay Acar, s. 210; Erdoğan Öcal, "Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Sorunu", **Yaklaşım Dergisi**, Temmuz 2008, s. 34.

¹²²⁹ Onur Elele, "Transfer Fiyatlandırması Üzerine Yorumlar, Öneriler ve Sorunlar", Nisan 2008, s. 61.

¹²³⁰ Tebliğ, 4.1.d- İş stratejileri s. 13.

ya da hizmetin benzeri mal ya da hizmetlerin piyasaya giriş süresini dikkate alarak araştırma yapması yerinde olacaktır.

4.2.7.2.5 İşlem Düzeltimi

BKK’da işlem düzeltimi “kontrol dışı işlemler ile kontrol altındaki işlemlerin karşılaştırılmasında, söz konusu işlemler arasındaki farklılıklar karşılaştırma konusu unsurlar üzerinde maddi etkide bulunuyorsa, karşılaştırmanın güvenilir sonuçlar verebilmesi amacıyla bu farklılıkların giderilmesi için yapılan işlemleri ifade eder.” şeklinde tanımlanmıştır¹²³¹.

Yukarıda açıkladığımız karşılaştırılabilirlik analizinin zorunlu unsurlarının göz önünde bulundurulması neticesinde belli farklılıklar tespit edilmiş ise, bu farklılıkların düzeltilebilir olması durumunda düzeltimin yapılması gerekmektedir¹²³². Dolayısıyla, kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemlerin karşılaştırması sırasında, ilgili tarafların üstlendikleri işlevlerin, kullandıkları varlıkların ve katlandıkları olası risklerin koşulları etkilediğinin anlaşılması durumunda, tarafların sayılan farklılıklarının işlev düzeltimi yapılarak giderilmesi gerekmektedir¹²³³.

Diğer taraftan söz konusu farkların fiyat / bedel üzerindeki etkisi tam olarak tespit edilemiyor ya da düzeltme yoluyla giderilmesine imkân olmayacak kadar büyük farklar mevcut ise işlemler arasında karşılaştırılabilirlik mümkün olmayacaktır.

4.2.8. Emsal Fiyat Aralığı

Transfer fiyatlandırmasının dünyadaki ilk uygulamalarında emsal bedel karşılaştırmaları, ilişkili kişiler arasında yapılan işlemin bedelinin ilişkisiz kişiler arasındaki işlemde uygulanan tek bir bedel ile karşılaştırılması şeklinde uygulanmıştır. Ancak devam

¹²³¹ 2007/12888 sayılı BKK’nın 3/1-j. maddesi.

¹²³² Türkiye uygulamasının örnek alındığı OECD düzenlemeleri ile ABD düzenlemeleri de incelenmekte olan kontrollü işleme benzer, kesin olmayan emsallerin kullanımına izin vermektedir. Bu düzenlemelere göre de kontrol edilmeyen emsallerde makul ölçüde doğru düzeltmeler yapılmalı; ancak, bu düzeltmelerin seçilen fiyatlandırma yöntemi altında elde edilen sonuçların güvenilirliğini artıracaksa, kontrollü ve kontrolsüz işlemler arasındaki önemli farklılıkları hesaba katmak için yapılması gerekmektedir. (PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1086.)

¹²³³ Emre Betül Güçlü, Mayıs 2012, s. 57-58.

eden yıllar içerisinde tek bir bedelin emsalin belirlenmesi için yeterli olamayacağı anlayışı hâkim olmuş ve ilişkili işlemin emsal bedelinin belirlenmesinde tek bir fiyat yerine, belli bir fiyat aralığının kullanılmasının daha uygun olacağı kabul görmüştür¹²³⁴.

Nitekim BKK'da da emsallere uygunluk ilkesi açısından en güvenilir sonucun, karşılaştırmalar sonucunda ulaşılan tek bir fiyat veya bedel olacağı; bununla birlikte, yapılan karşılaştırmalar ve uygulanan yöntemler sonucu, tek bir fiyat veya bedelden ziyade birbirine yakın birden çok sonucu içeren belli bir fiyat veya bedel aralığı tespit edilebileceği ifade edilmiştir¹²³⁵.

Yine BKK'da emsal fiyat aralığı, *“aynı yöntemin farklı karşılaştırılabilir kontrol dışı işlem verilerine uygulanmasından veya aynı verilere farklı transfer fiyatlandırması yöntemlerinin uygulanmasından elde edilen değişik emsal fiyatların oluşturduğu bir fiyat dizisi”* olarak tanımlanmış¹²³⁶; Tebliğ'de de benzer tanımlamaya yer verilmiştir¹²³⁷.

Dolayısıyla emsal fiyat aralığı, emsal bedel ya da fiyatın tespiti sırasında tek bir fiyat bulunamaması durumunda uygulanacak bedel aralığıdır¹²³⁸. Kurumların fiyatlarını bu aralık içerisinde istatistik yöntemlerinden aritmetik ortalama, mod, medyan veya başka bir yöntemden en kabul edilebilir olanını kullanarak tespit etmeleri durumunda belirledikleri fiyatlar, emsallere uygun olarak kabul edilecektir¹²³⁹.

4.2.9. Emsal Fiyatı / Bedeli Belirlemede Kullanılabilecek Yöntemler

Transfer Fiyatlandırması uygulamasında, kurumların ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, KVK'nın 13/4. maddesinde sayılan yöntemlerden yaptıkları işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit etmeleri

¹²³⁴ Hüseyin Işık, 2005, s. 100-103.

¹²³⁵ 2007/12888 sayılı BKK'nın 6/1. maddesi.; Benzer şekilde ABD ve OECD düzenlemeleri göre de, eğer bulunan sonuçlar emsallere uygun bir aralıktaysa, vergi mükellefinin transfer fiyatlandırması sonuçlarında herhangi bir düzeltme yapılmasına gerek bulunmamaktadır. (PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1087.)

¹²³⁶ 2007/12888 sayılı BKK'nın 6/1. maddesi.

¹²³⁷ Tebliğ, 4.2-Emsal Fiyat Aralığı s. 14.

¹²³⁸ Cihangir Özçelik, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında ‘Emsal Fiyat Aralığı’”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Mayıs 2012, s. 80.

¹²³⁹ Fuat Usta, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Fiyat Aralığının Belirlenmesinin Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve İstatistiksel Yöntem Kullanılması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Ağustos 2013, s. 100.

gerekmektedir¹²⁴⁰. Diğer taraftan kurumlar, bu yöntemlerden herhangi birisi ile emsallere uygun fiyata ulaşma imkânı olmaması durumlarında işlemin niteliğine uygun olarak kendilerinin belirleyecekleri bir yöntemi de kullanabilmektedir.¹²⁴¹

Kurumların emsallere uygun bedeli/ fiyatı belirlemede kullanabilecekleri yöntemler aşağıdaki gibidir:

a) Geleneksel İşlem Yöntemleri

- Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi¹²⁴²,

- Maliyet artı yöntemi¹²⁴³,

- Yeniden satış fiyatı yöntemi¹²⁴⁴,

b) İşlemsel Kâr Yöntemleri^{1245 1246}

- İşleme dayalı net kâr yöntemi

- Kâr bölüşüm yöntemi

c) Kurumların kendi belirleyeceği yöntemler¹²⁴⁷

¹²⁴⁰ KVK'nın 13/4-a, b,c,d,ç maddesinde sayılan yöntemler.

¹²⁴¹ KVK'nın 13/4-d maddesi.

¹²⁴² KVK'nın 13/4-a maddesi.

¹²⁴³ KVK'nın 13/4-b maddesi.

¹²⁴⁴ KVK'nın 13/4-c maddesi.

¹²⁴⁵ KVK'nın 13/4-ç maddesi.

¹²⁴⁶ Kanunun ilk düzenlemesinde 'işlemsel kâr yöntemleri'ne yer verilmemiş, bu yöntemlere BKK'da ve Tebliğ'de yer verilmiştir. Bu düzenlemelerde de emsallere uygun fiyata geleneksel işlem yöntemlerinden herhangi birisiyle ulaşma olanağı olmaması durumunda şirketlere işlemlerin mahiyetine uygun diğer yöntemleri (işlemsel kâr yöntemleri) kullanabilecekleri belirtilerek, emsal bedelin belirlenmesinde geleneksel işlem yöntemlerinin uygulamasına öncelik verilmesi zorunlu tutulmuştur. ; 2007/12888 sayılı BKK m. 11 (2151 sayılı Cumhurbaşkan Kararı ile değişmeden önceki hali): "Emsallere uygun fiyata geleneksel işlem yöntemlerinden herhangi birisiyle ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak diğer yöntemleri kullanabilir. Ancak, diğer yöntemler olarak adlandırılan işleme dayalı kâr yöntemlerinin emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde fiyat ya da bedel tespitine olanak vermemesi durumunda, mükellef kendi belirleyebileceği ve daha doğru sonuç verdiği inandığı bir yöntemi de kullanabilecektir. İşleyiş sistemi mükellefler tarafından belirlenecek bu yöntemin de emsallere uygunluk ilkesine göre tespit edilmesi zorunludur." ; KVK md 13/4-ç (6728 sayılı Kanunun 59. maddesiyle değişmeden önceki hali): "ç) Emsallere uygun fiyata yukarıdaki yöntemlerden herhangi birisi ile ulaşma olanağı yoksa mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyeceği diğer yöntemleri kullanabilir." 'Yukarıdaki yöntemlerden' kasıt, geleneksel yöntemlerdir.

¹²⁴⁷ KVK'nın 13/4-d maddesi.

d) Peşin fiyatlandırma anlaşması¹²⁴⁸

Düzenlemenin son haline göre emsallere uygun fiyat veya bedeller, geleneksel işlem yöntemleri olarak adlandırılan karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış fiyatı yöntemi ile işlemsel kâr yöntemleri olarak adlandırılan kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr marjı yöntemlerinden işlemin mahiyetine en uygun olan yöntem kullanılarak tespit edilmesi gerekmektedir¹²⁴⁹. Bazı ülkelerin geçerli transfer fiyatlandırması yöntemini belirlemede bir öncelik sırası uygulamasına karşılık ABD de dahil olmak üzere ülkeler genellikle yöntemler arasında belirli bir öncelik uygulamamaktadır¹²⁵⁰. Benzer şekilde Türkiye’de de yöntemler arasında herhangi bir öncelik sırası bulunmamaktadır. Bununla birlikte, yöntemlerin eşit şekilde uygulanabilir olduğu durumlarda geleneksel işlem yöntemleri işlemsel kâr yöntemlerine tercih edilmesi gerekmektedir¹²⁵¹.

Söz konusu yöntemlerden karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, ürün karşılaştırılabilirliğine; yeniden satış fiyatı ve maliyet artı yöntemi, gerçekleştirilen işlevlerin, üstlenilen risklerin ve sözleşme şartlarının karşılaştırılabilirliğine; işleme dayalı net kâr yöntemi, işlev, kaynak ve risk karşılaştırılabilirliğine ve kâr bölüşüm yöntemi ise işlev, risk, kaynak ve sözleşmeye şartlarının karşılaştırılabilirliğe dayanmaktadır¹²⁵².

Diğer taraftan yukarıda belirtilen yöntemlerden herhangi birisinin uygulanmasıyla emsallere uygun fiyata ulaşma olanağı bulunmadığında mükellefler, işlemin niteliğine uygun olarak kendi belirleyeceği ve daha doğru sonuç verdiği inandığı bir yöntemi de kullanabilecektir. İşleyiş sistemi mükellefler tarafından belirlenecek bu yöntemin de emsallere uygunluk ilkesine göre tespit edilmesi zorunluluk arz etmektedir¹²⁵³.

¹²⁴⁸ KVK’nın 13/5. maddesi.

¹²⁴⁹ Tebliğ, s.15, bölüm 5, ikinci paragraf, (4 seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğinin 3. maddesiyle değişik)

¹²⁵⁰ Robert Feinschreiber ve Margaret Kent. “Transfer Pricing Basics”. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde. Wiley, 2004, s. 52.

¹²⁵¹ Tebliğ, s.15, bölüm 5, ikinci paragraf, (4 seri No’lu Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğinin 3. maddesiyle değişik)

¹²⁵² Adnan İslam, s. 8.9.

¹²⁵³ 2007/12888 sayılı BKK’nın 7/2 maddesi (25 Şubat 2020 tarih ve 3150 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 251 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı’nın 3. maddesiyle eklenmiştir).

Dolayısıyla burada önemli olan en doğru emsal bedel ya da fiyatı belirlemek olup, söz konusu bedele ulaşmak için Kanunda sayılan yöntemler kısıtlayıcı mahiyette olmayıp, mükellefler emsallere en uygun fiyatı belirlemede kullanacakları yöntemin en uygun yöntem olduğunu ortaya koydukları sürece kendi belirleyecekleri yöntemi de kullanabileceklerdir.

4.2.10. En Uygun Yöntem

“ABD Transfer Fiyatlandırması Düzenlemeleri” bölümünde belirtildiği üzere ABD düzenlemelerine göre transfer fiyatlandırmasında kullanılacak yönteminin seçiminde ‘en iyi yöntem kuralı’nın uygulanması gerekmektedir. OECD Düzenlemelerinde ise, prensipte, ABD düzenlemelerinde tanımlanan “en iyi yöntem”e çok benzeyen “en uygun yöntem”in kullanımına atıfta bulunmaktadır.

OECD’ye göre mükelleflerin her bir yöntemi ayrıntılı olarak incelemesi gerekmesi de durumun gerçeklerini ve koşullarını, özellikle karşılaştırılabilir verilerin mevcudiyeti ile ilgili olarak mevcut kanıtların ve işlemsel yöntemlerin kullanımına yönelik bir düzeydeki önyargıyı ve uygulanabilir olabilecek olan çeşitli yöntemlerin göreceli güvenilirliğini dikkate almaları gerekmektedir¹²⁵⁴.

ABD uygulamasına benzer ve OECD uygulamasına paralel olarak Türkiye uygulamasında da mükelleflerin işlemin koşullarını ve özelliklerini en iyi yansıtan yöntemi kullanarak, ilişkili kişilerle yaptıkları mal veya hizmet alım ya da satımında emsallere uygunluk ilkesiyle tutarlı fiyat veya bedel uyguladıklarını göstermeleri gerekmektedir¹²⁵⁵.

4.2.11. Geleneksel İşlem Yöntemleri ve Kullanılabilecek Durumlar

Geleneksel işlem yöntemleri karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış fiyatı yöntemi olmak üzere üç yöntemden oluşmaktadır¹²⁵⁶.

¹²⁵⁴ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1086.

¹²⁵⁵ 2007/12888 sayılı BKK m.7/1.

¹²⁵⁶ Bu yöntemlerin altında yatan teorik kavramlar, bu yöntemlerin uygulanma şekli veya bu yöntemlerin muhtemelen en iyi yöntem olacağı koşullar konusunda ABD düzenlemeleri ile OECD Yönergeleri arasında önemli bir fark yoktur. (PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1088.). Ülkemiz transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin OECD Rehberine uyumlu hale getirilmesi nedeniyle, ülkemiz uygulaması da ABD ve OECD uygulamasına benzerdir.

Bu yöntemler, 1960'larda ABD tarafından geliştirilmiş ve OECD transfer fiyatlandırması rehberlerine dahil edilerek transfer fiyatlandırması uygulamasında kullanılması tavsiye edilmiştir. Geleneksel yöntemler günümüzde de kullanılan bu üç yöntemden oluşmak da olup, bu yöntemler o zamandan günümüze sürekli güncellenmektedir¹²⁵⁷.

Bahse konu yöntemler, ilişkili olmayan şirketler arasındaki fiili işlemlerin şart ve koşullarını ölçmekte ve bunları kontrol edilen işlemlerle karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırma, bir işlemin fiyatı gibi doğrudan ölçülere dayalı olarak yapılabileceği gibi, belirli işlemlerde gerçekleştirilen brüt kâr marjları gibi dolaylı ölçülere de dayandırılabilir¹²⁵⁸. Örneğin karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, ürünlerin karşılaştırılabilirliğine, yeniden satış fiyatı ve maliyet art yöntemi ise, işlevlerin karşılaştırılabilirliğine odaklanmaktadır¹²⁵⁹.

Geleneksel işlem yöntemlerinin diğer yöntemler karşısında göreceli güvenilirliği öncelikle aşağıdaki etkenlere bağlıdır¹²⁶⁰:

- karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerin kullanımı ve bu işlemler ile vergi mükellefinin incelenen işlemleri arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesi,
- temel verilerin tamlığı ve doğruluğu ve yapılan varsayımların güvenilirliği ve karşılaştırılabilirliği artırmak için yapılması gereken düzeltmeler.

4.2.11.1. *Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi*

4.2.11.1.1 Genel Olarak

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, vergi makamları tarafından en yaygın olarak kullanılan ve en çok tercih edilen yöntemdir. İlişkili olmayan şirketler tarafından yapılan

¹²⁵⁷ Reuven S. Avi-Yonah, International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime, Cambridge, 2007, s. 104.

¹²⁵⁸ Wesley Thyse ve Martijn de Lange, Transfer Pricing Rules and Practice, 2018, s. 34, <https://transferpricingasia.com/wp-content/uploads/2019/11/Transfer-Pricing-Rules-Practice-Version-1.0.pdf> (03 Mart 2022)

¹²⁵⁹ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1087.

¹²⁶⁰ PWC, International Transfer Pricing 2015/16, s. 1060.

benzer ürünlerin satış fiyatlarını kullanarak emsallere uygun fiyatın tespitini sağlamaktadır¹²⁶¹.

KVK’da karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, *“bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesi”* şeklinde tanımlanmaktadır¹²⁶².

Bu yöntemin ekonomik mantığı iki farklı kabule dayanmaktadır. Birincisi, bağımsız taraflar kendi çıkarlarını elde etmeye çalışacaklardır. Örneğin, bir firma hiçbir ürün için aynı ürünün alternatif bir satıcısından alabileceği fiyattan daha fazlasını ödemez ve hiçbir bağımsız firma alternatif bir alıcıya satabileceği fiyattan daha azını kabul etmez. İkincisi, piyasa dengesi teorisi olup, belirli bir mal veya hizmet için belirli bir fiyata ulaşmak için arz ve talebi karşılaştırmakta;¹²⁶³ dolayısıyla bu yöntem, rekabetçi baskıların fiyatların ve hizmet bedellerinin eşitlenmesine neden olacağı varsayımına dayanmaktadır¹²⁶⁴.

Tebliğ’e göre bu yöntemin uygulanabilmesi için kontrol edilen işlemin, kontrol dışı olan işlemler ile karşılaştırılabilir mahiyette olması gerekmektedir¹²⁶⁵. Önceki bölümlerde açıklandığı üzere karşılaştırılabilirlik, ilişkili kişiler arasında yapılan işlem ile ilişkisiz kişiler arasında yapılan işlemlere konu mal veya hizmetlerin şartlarının, benzer nitelikte ve ölçülebilir derecede kıyaslanabilir özelliklere sahip olmasını ifade etmektedir¹²⁶⁶. Ayrıca, kontrol edilen ve kontrol dışı işlemlerin karşılaştırılabilir olup olmadığı değerlendirilirken sadece ürünlerin karşılaştırılabilirliği değil, daha geniş ticari fonksiyonların fiyatın üzerindeki etkisinin de dikkate alınması gerekmektedir¹²⁶⁷.

¹²⁶¹ Blocher, Stout, Juras ve Smith, s. 850.

¹²⁶² 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, m. 13/ (4)/a.

¹²⁶³ Aitor Navarro, s. 34.

¹²⁶⁴ Elizabeth King, 2009, s. 22.

¹²⁶⁵ Tebliğ, 5.1- Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, s. 15.

¹²⁶⁶ Sema Küçük, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygun Fiyat Tespit Yöntemleri-I”, **Yaklaşım**, Haziran 2009, s. 61.

¹²⁶⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.17., s. 98.

Karşılaştırılabilir fiyat yönteminin emtia işlemlerine güvenilir bir şekilde uygulanabilmesi için, kontrol edilen işlemin ve kontrol dışı işlemlerin ekonomik olarak önemli özelliklerinin veya satış fiyatı içeren kontrol dışı anlaşmaların karşılaştırılabilir olması gerekmektedir. Malların ekonomik olarak önemli özellikleri, diğerlerinin yanı sıra, malın fiziksel özellikleri ve kalitesi ile kontrollü işlemin sözleşmeye bağlı koşulları (işlem hacmi, anlaşmaların süresi, teslimatın zamanlaması ve koşulları, nakliye, sigorta ve döviz koşulları gibi) içermektedir¹²⁶⁸.

Diğer taraftan mükelleflerin, kontrol dışı işlem ile kontrol altındaki işlem arasındaki ortaya çıkan farklılıkları düzeltmeleri gerekmektedir. Farklılıklar, şunlardan oluşabilmektedir: ürünün kalitesi: incelik (değerli metallerin), nem (tanenin), kullanım süresi, kusurların olmaması¹²⁶⁹; sözleşme koşulları: sağlanan garantilerin kapsamı ve koşulları, satış veya satın alma hacmi, kredi koşulları, nakliye koşulları¹²⁷⁰; pazar seviyesi: toptan, perakende, diğer distribütör düzenlemeleri; coğrafi pazar: işlemin gerçekleştiği yer (tipik olarak bir ülke); işlem tarihi, satışla ilişkili maddi olmayan duran varlıklar, yabancı para riskleri¹²⁷¹.

Bu yöntem, diğer faktörlerin yanı sıra ilgili mal veya hizmet ile seçilen karşılaştırılabilir ürün arasında yüksek derecede benzerlik ve aynı zamanda gerçekleştirilen işlevler arasında uygun bir benzerlik talep etmesine rağmen, emsallere uygunluk ilkesine uymak için en basit yöntem olup¹²⁷², bu yöntemin uygulanabilmesi için özet olarak aşağıdaki iki temel unsurun bir arada bulunması gerekmektedir:

- işlemler ve işlemlerin yapıldığı koşullar karşılaştırılabilir olmalı,
- aralarında farklılıklar olması durumunda ise bu farklılıkların fiyat üzerindeki etkisi düzeltilebilir olmalı.

¹²⁶⁸ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.20., s. 99.

¹²⁶⁹ Robert Feinschreiber, "Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method", s. 65.

¹²⁷⁰ Aitor Navarro, s. 34-35.

¹²⁷¹ Robert Feinschreiber, "Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method", s. 65.

¹²⁷² Aitor Navarro, s. 34-35.

Dolayısıyla işlemler arasında ölçülebilir nitelikte küçük farklılıklar varsa, bu farklılıklar düzeltilerek yöntemin uygulanması mümkündür. Ancak farklılıkların büyük olması ya da farklılıkların ölçülebilmesinin yani somut bir biçimde tespit işlemlerinde dikkate alınabilme olanağının mümkün olmaması halinde, bu yöntemin uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır¹²⁷³.

4.2.11.1.2 Karşılaştırılabilir Fiyat Yönteminin Güçlü Yanları

Karşılaştırılabilir fiyat yönteminin güçlü yanlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz¹²⁷⁴:

- bu yöntem, kullanılan fiyatın, bir işlem için iki ilişkisiz kişi arasında anlaşılan fiyatı yansıtması halinde, iki taraflı bir analizi içermektedir.
- karşılaştırmaya konu edilmesi gereken kontrol altındaki işlemin tarafı olan ilişkili kişilerin, transfer fiyatlandırması amacıyla test edilen kişi olması durumunda meydana çıkan sorunlar bu yöntemde çıkmamaktadır. Örneğin, maliyet artı yönteminde karşılaştırılan üretici ve yeniden satış yönteminde satış şirketi baz alınmaktadır ve bunlar ilişkili şirketlerdir. Bu yöntemde böyle bir durum bulunmamaktadır.
- bu yöntem ilişkisiz kişiler arasındaki benzer bir işlemin doğrudan işlemsel karşılaştırmasını içermektedir.

Bu güçlü yanları dikkate alınarak, hem OECD hem de ülkemiz uygulamasında karşılaştırılabilir ilişkisiz işlemlerin olması halinde emsallere uygun fiyat/bedelin belirlenmesi açısından emsallere uygunluk ilkesinin doğrudan ve güvenilir şekilde

¹²⁷³ KVK'nın 13. maddesinin gerekçesi

¹²⁷⁴ United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2017, s. 158.

uygulandığı bir yöntem olması nedeniyle karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, diğer yöntemlere yeğlenmektedir^{1275 1276}.

Doğrudan karşılaştırma yapılmasına olanak veren bu yöntem, karşılaştırabilir ilişkisiz işlemler bakımından uygulamada en sık uygulanan yöntemdir¹²⁷⁷. Bu sık kullanıma rağmen bu yöntemin güvenilirliğinin, karşılaştırılabilirlik analizi nedeniyle yapılacak uyumlaştırmalar veya düzeltmeler ile fiyat bilgilerinin doğruluk derecesiyle doğru orantılı olduğunun göz önünde bulundurulması gerekmektedir¹²⁷⁸.

4.2.11.1.3 Karşılaştırılabilir Fiyat Yönteminin Zayıf Yanları

Transfer fiyatlandırmasında emsallere uygunluk ilkesine uygun emsal bedelin belirlenmesinde teorik olarak en çok tercih edilen yöntem olmasına rağmen, bu yöntemin çok uluslu işlemlere uygulanmasına ilişkin olarak, hem vergi idarelerinden hem de mükelleflerden çeşitli şikâyetler gelmektedir. Bu şikâyetlerin en temel iki kaynağı, bu yöntemin sadece belirli tipteki işlemlere uygulanabilir olması ve yöntemin uygulanmasında kullanılması gereken karşılaştırma standartlarının yeterince esnek olmamasıdır¹²⁷⁹.

Ayrıca bazı durumlarda karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulanması kabul görmemektedir. Bunun nedeni bu yöntemin bazı durumlarda karşılaştırılabilirlik kıstaslarından bir ya da daha fazlasını karşılayamamasıdır. Örneğin, benzer piyasalar, işlem hacimleri ve işlem zincirindeki yer, birçok sektörde iki işlem arasındaki küçük farklar fiyat üzerinde etki yaratabilmektedir¹²⁸⁰.

Bu yöntemin zayıf yanlarından bir diğeri de, diğer yöntemlerin kullandığı brüt ya da net kâr marjı vb. göstergelerine çeşitli kaynaklardan elde edilebilen emsal şirketlerin finansal tablolarından ulaşabilmek mümkün olmasına rağmen, karşılaştırılabilir fiyat yönteminin bu

¹²⁷⁵ Tebliğ, 5.1- Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemi, s. 15.

¹²⁷⁶ OECD Transfer Pricing Guidelines 2010 paragraf 2.14.

¹²⁷⁷ KVK'nın 13. maddesinin gerekçesi

¹²⁷⁸ Timur Çakmak, "Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Emsallere Uygun Fiyatın Belirlenmesi İçin Kullanılan Yöntemler ve Yöntemlerin İşleyişi", **Vergi Dünyası**, Şubat 2007.

¹²⁷⁹ Ramazan Biçer, "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında Kullanılan Yöntemler", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Temmuz 2007, s. 140.

¹²⁸⁰ Elizabeth Hughes, "The different methods of TP: pros and cons", <https://www.taxjournal.com/articles/different-methods-tp-pros-and-cons> (02 Ağustos 2018)

tarz verilerden yararlanamaması ve ulaşılması daha güç olan (bazen imkânsız olan) daha başka kaynaklardan elde edilmesi gereken bilgilere ihtiyaç duymasıdır¹²⁸¹.

Bunların yanında kontrol dışı iç işlemlere ilişkin olarak detaylı bilginin var olması durumunda bile, bu işlemler, sıklıkla karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulamasının amaçları için karşılaştırılabilir nitelikte olmamaktadır. Örneğin ilişkisiz kişilerle olan benzer işlemler, aynı piyasada ya da başka coğrafi piyasalarda farklı seviyede işlem görebilmektedir¹²⁸².

Maddi olmayan varlıklarla ilgili olarak, karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, bireysel lisans verenin, benzer gayri maddi varlığın iki lisans vereninin yapacağı gibi, bağımsız lisans sahiplerinden genellikle aynı varlık üzerindeki aynı haklar için aynı telif ücreti alacağını varsaymaktadır¹²⁸³. Ancak maddi varlıklar ve hizmetler ile ilgili olarak, pazarın rekabet derecesine bağlı olarak fiyatlar ve ücretler eşitlenebileceği gibi farklılık devam edebilmektedir¹²⁸⁴.

4.2.11.1.4 Değerlendirme

Karşılaştırılabilir fiyat yönteminin temelini karşılaştırılabilir nitelikte olan en az bir kontrol edilemeyen işlem bulunması oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile, emsal bedeli bulunmak istenen mal ya da hizmetin karşılaştırılabileceği bir işlem bulunmaması durumunda bu yöntem kullanılamaz.

Bu yöntem, emsal bedeli tespit edilmek istenen mal veya hizmet ile karşılaştırılabilir nitelikte olan kontrol edilemeyen mal veya hizmetlerin fiyat ya da bedellerinin herkese açık olarak yayımlanan mal ya da hizmetlerden olması durumunda en güvenilir ve en doğrudan kullanılabilir yöntem olması nedeniyle, diğer yöntemlere tercih edilmesi gerekmektedir. Örneğin, borsası bulunan malların emsal bedelinin bulunmasından dolayı karşılaştırılabilir fiyat yönteminin kullanılması gerekmektedir. Bir başka örnek olarak, para kullandırma

¹²⁸¹ Erdoğan Öcal, “Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Uygulamasında Fiyat, Brüt ya da Net Kâr Marjı ve Kâr Kavramları”, **Vergi Sorunları**, Ekim 2012, s. 167.

¹²⁸² Cooper, Fox, Loeprick ve Mohindra, s. 182

¹²⁸³ Elizabeth King, 2009, s. 22.

¹²⁸⁴ Elizabeth King, 2009, s. 23.

işleminde emsal faiz oranının bulunması, işleme taraf olan firmaların bankalar ile uyguladıkları faiz oranları ya da böyle bir işlem yoksa para piyasasında oluşan faiz oranları ya da Merkez Bankasının uyguladığı borçlanma faiz oranları karşılaştırılabilir fiyatın tespitinde kullanılabilir.

Ayrıca bir ilişkili şirket gerçek anlamda tam rekabetçi bir piyasada faaliyet gösterdiğinde, somut mal veya hizmetlere uygulanan bu yöntem, makul ekonomik ilkelere dayanmakta olmasına karşın söz konusu kontrol edilen grup, farklılaştırılmış ürün veya hizmetlere sahip pazarlarda faaliyet gösterdiğinde veya pazarlarda rekabet yeterince olmadığında, kesin olarak bu yöntem aynı ekonomik geçerliliğe sahip değildir (ve genellikle hiçbir durumda uygulanamamaktadır)¹²⁸⁵.

Karşılaştırılabilir fiyat yönteminin en yaygın uygulandığı işlemleri, iç emsallerin bulunduğu işlemler (duran varlıklar, hizmetler, royalty oranları vb.), belli emtia işlemleri ve finansal işlemler (borçlanma faiz oranları vb.) olarak sayabilir¹²⁸⁶.

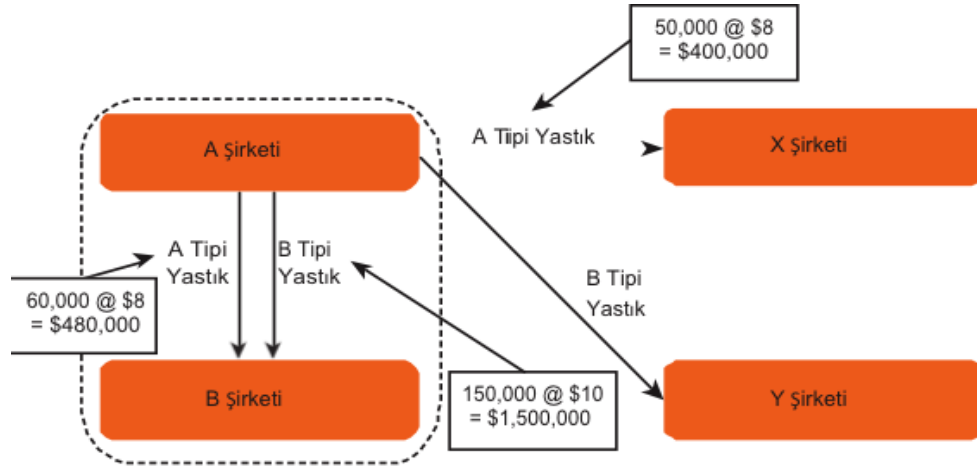
4.2.11.1.5 Karşılaştırılabilir Fiyat Yöntemine İlişkin Örnek

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemini aşağıda verilen örnek yardımıyla açıklayabiliriz¹²⁸⁷:

¹²⁸⁵ Elizabeth King, 2009, s. 26.

¹²⁸⁶ Joel Cooper, Randall Fox, Jan Loeprick ve Komal Mohindra, **Transfer Pricing and Developing Economies A Handbook for Policy Makers and Practitioners**, The World Bank, 2016, s. 183

¹²⁸⁷ Joel Cooper, Randall Fox, Jan Loeprick ve Komal Mohindra, **Transfer Pricing and Developing Economies A Handbook for Policy Makers and Practitioners**, The World Bank, 2016, s. 186

Şekil 1: Karşılaştırılabilir Fiyat Yönteminin Uygulaması

Kaynak: Joel Cooper, Randall Fox, Jan Loeprick ve Komal Mohindra, **Transfer Pricing and Developing Economies A Handbook for Policy Makers and Practitioners**, The World Bank, 2016, s. 186

Örneğe ilişkin bilgiler;

- A ve B şirketleri ilişkili kişiler
- A şirketi yastık (A ve B tipinde) üretiyor ve B şirketine satıyor, B şirketi de yastıkları yerel piyasada satışını yapıyor.
- A şirketi aynı zamanda A tipi yastıkları X şirketine ve B tipi yastıkları Y şirketine satıyor, her iki şirkette yurt içinde ilişkisiz şirketlerdir.

Karşılaştırılabilirlik analizi aşağıdaki sonuçları ortaya koyacaktır;

- ilişkisiz şirket olan X şirketine yapılan A tipi yastıkların satışı ilişkili şirket olan B şirketine yapılan A tipi yastıkların satışına karşılaştırılabilir fiyat olacaktır.
- Y şirketine sağlanan %10 kalite indirimi dışında, Y şirketine yapılan B tipi yastıkların satışı, B şirketine yapılan B tipi yastıkların satışına karşılaştırılabilir fiyat olacaktır. İlave araştırma, bu indirimin yıllık alımı 100.000 birimin üzerinde olan bütün ilişkisiz müşterilere sağlandığını gösteriyor.

Değerlendirmeler;

- A tipi yastıklar için B şirketine uygulanan fiyat, emsallere uygunluk ilkesine uygun olacak ve düzeltmeye ihtiyaç olmayacaktır.
- B tipi yastıklar için B şirketine uygulanan fiyat emsallere uygunluk ilkesine uygunluk taşımayacak olup, düzeltme yapılması gerekecektir. Bu düzeltme şu şekilde olabilir: B şirketine uygulanan fiyat, %10 indirilebilir (emsal bedel \$9 olacaktır), ilişkisiz kişilere uygulanan indirim benzer kalite indirimine benzer şekilde; uygulanan toplam fiyatta \$150.000'a kadar indirim, B şirketinin kârını 150.000'a kadar artırırken, A şirketinin kârını \$150.000'a kadar düşürecektir.

4.2.11.2. **Maliyet Artı Yöntemi**

4.2.11.2.1 **Genel Olarak**

Maliyet artı yöntemi, basitçe maliyete dayalı transfer fiyatıdır¹²⁸⁸. Bu yöntem altında emsallere uygun bir fiyat belirlenirken, satıcının toplam ürün maliyetine uygun bir kâr marjı eklenmektedir¹²⁸⁹.

KVK'da maliyet artı yöntemi, “*emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kâr oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanması*” şeklinde tanımlanmaktadır.¹²⁹⁰

Brüt kâr oranı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

¹²⁸⁸ Hansen ve Mowen, 2007, s. 442.

¹²⁸⁹ Marcia A. Wiss, “Multinationals and the Third World- Issues Related to Transfer Pricing”. **Third World Legal Studies**. 1983 s. 92.

¹²⁹⁰ KVK'nın 13/ (4) /b. maddesi.

$$\frac{\text{Satışlar} - \text{Maliyet}}{\text{Satışlar}} = \text{Brüt kâr oranı}$$

Maliyet

Buradaki makul brüt kâr oranı, söz konusu mal veya hizmetin alım veya satımı sırasında kontrol dışı kişilere satılması durumunda kullanılacak fiyatı yansıtan kâr oranı anlamına gelmektedir. Şartların uygun olması halinde, işlemi yapan mükellefin bu mal veya hizmetlere kontrol dışındaki kişilerle yaptığı işlemlerde uyguladığı genel brüt kâr marjı (iç emsal), ideal oran olmaktadır¹²⁹¹.

Diğer bir ifade ile, piyasa koşulları ve üstlenilen işlevler göz önünde bulundurularak ilgili mal ve hizmet maliyetlerinin uygun bir brüt kâr oranı kadar artırılması sonucunda erişilen bedel, kontrol altındaki kişilerle yapılan işlemlerde emsallere uygun fiyat/bedel olarak kullanılabilir. Maliyete eklenecek kâr marjı olarak işlemi yapan mükellefin bu mal veya hizmetlere ilişkin olarak kontrol dışındaki kişilerle yaptığı işlemlerde kullandığı brüt kâr marjı kullanılmaktadır. Ancak, böyle bir kâr marjı yoksa ya da karşılaştırma için yeterli işlem sayısı mevcut değilse¹²⁹², karşılaştırılabilir işlemler arasında tespit edilen fiyat ya da bedeli etkileyen bir farklılığın olmaması ya da mevcut farklılıkların düzeltilebilir mahiyette olması şartlarının karşılanması halinde, kontrol dışında olan kişilerin karşılaştırılabilir işlemlerine ait brüt kâr oranları (dış emsal) da bu yöntemin uygulamasında kullanılabilir¹²⁹³.

Bu yöntemde karşılaştırılabilir fiyat yönteminin aksine ürünlerin benzer ve farklı yanlarının analiz edilmesinden daha çok karşılaştırılabilirlik analizinin diğer unsurları üzerinde durulması gerekmektedir¹²⁹⁴. Bunun sonucu olarak maliyet artı yönteminde iç emsalin varlığı durumunda fonksiyon analizinin, kontrol edilen ve kontrol dışı işlemlerde yerine getirilen işlevler ve işlemlerin şartları üzerinde yoğunlaştırılması ve bunlarla ilgili bilgi ve belgelerin detaylı olarak toplanması gerekmektedir. Diğer taraftan dış emsalin

¹²⁹¹ KVK'nın 13/ (4) /b. maddesinin gerekçesi.

¹²⁹² Tebliğ, 5.2- Maliyet Artı Yöntemi, s. 17.

¹²⁹³ 2007/12888 sayılı BKK'nın 9. maddesi.

¹²⁹⁴ Tebliğ, 5.2- Maliyet Artı Yöntemi, s. 18.

araştırılması durumunda ise işlev analizinin, ilişkisiz kurumun faaliyet giderlerinin farklılaşmasına neden olan işlevlerine odaklanması gerekmektedir¹²⁹⁵.

Tebliğe göre brüt kâr marjının hesaplanması esnasında “*maliyet bazının kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemlerde aynı olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, maliyet bazının az ya da çok olması brüt kâr marjını etkileyeceğinden maliyetler kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemlerde aynı olması*” gerekmektedir¹²⁹⁶.

Dolayısıyla maliyet artı yönteminin kullanılabilmesi için kontrol dışı bir işlemin kontrol altındaki bir işlemle karşılaştırılması sırasında; karşılaştırılan işlemler arasında taraflarca üstlenilen risk ve gerçekleştirilen işlevlerle birlikte maliyetler arasındaki farklılıklar dikkate alınarak, mevcut farklılıkların maddi sonuçlarını telafi edecek düzeltmelerin uygulanabilir olması gerekmektedir. Bunun yanında, kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemlerde kullanılan muhasebe yöntemleri arasında farklılıklar bulunması durumunda tutarlılığı sağlamak amacıyla kullanılan bilgiler üzerinde makul düzeltmelerin yapılması ve benzer usul ve esasların uygulamasında devamlılık oluşturulması gerekmektedir¹²⁹⁷.

4.2.11.2.2 Maliyet Artı Yönteminin Güçlü Yanları

Piyasada yaygın olarak işlem gören bir malın emsal bedelinin tespitinde öncelikli olarak karşılaştırılabilir fiyat yönteminin kullanılması daha iyi sonuç vermesine karşılık, malların her açıdan (ürünün kalitesi, üretim özelliği, marka vb. özellikler) karşılaştırılabilir olması ön şartı uygulamada zorluklar çıkarmaktadır. Bu nedenle, ilişkili ve ilişkisiz işleme konu olan mal / hizmetlerin arasında tam bir karşılaştırılabilirlik bulunmuyorsa maliyet artı yönteminin kullanılması daha uygun olacaktır¹²⁹⁸.

¹²⁹⁵ Namık Kemal Uyanık, “Fonksiyonel ve Karşılaştırılabilirlik Analizinin En Uygun Transfer Fiyatlandırma Metodunun Seçimine Etkisi-I”, Şubat 2010, s. 70.

¹²⁹⁶ Tebliğ, 5.2- Maliyet Artı Yöntemi, s. 18.

¹²⁹⁷ Tebliğ, 5.2- Maliyet Artı Yöntemi, s. 18.

¹²⁹⁸ Sema Küçük, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygun Fiyat Tespit Yöntemleri-I”, Haziran 2009, s. 62.

Bu yöntemin en önemli güçlü yanı ise, uygulanmasının kurumun maliyetleri üzerinden yapılması ve bu maliyetlerinde muhasebe kayıtlarından rahatlıkla tespit edilebiliyor olmasıdır.

Bunun bir sonucu olarak da diğer bazı yöntemlerde gerekli olan, kâr bölüşümleri ve aralık belirlemek için karmaşık hesap tablolarına ihtiyaç duymaksızın, artı kâr marjı belirlendiğinde, faturalar artırılabilmekte ve ödemeler yapılabilmektedir¹²⁹⁹.

4.2.11.2.3 Maliyet Artı Yönteminin Zayıf Yanları

Maliyet artı yönteminin zayıf yönleri genel olarak aşağıdakilerden oluşmaktadır¹³⁰⁰:

- piyasa fiyatı ve maliyetlerin seviyesi arasında bağlantı zayıf olabilir.
- muhasebe tutarsızlıkları ve diğer nedenlerden dolayı brüt kâr marjları hakkındaki bilgiler karşılaştırılabilir olmayabilir.
- kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasında muhasebe tutarlılığı zorunludur.
- analiz sadece ilişkili kişi üretici üzerinde yoğunlaşmaktadır.
- yöntemin gerçek maliyetleri temel almasından dolayı, maliyetleri kontrol etmek için kontrol edilen üretici açısından herhangi bir teşvik mevcut olmayabilir.

Ayrıca brüt kâra dayalı kâr ölçümlerinin güvenilirliği, fiyatlar üzerinde daha az etkisi olan maliyet yapıları (tesis ve ekipmanın yaşı), iş deneyimi (işletmenin başlangıç aşamasında mı yoksa olgun mu olduğu), yönetim verimliliği (satışları genişleterek veya daraltarak veya zaman içinde yönetici tazminatıyla belirtildiği gibi) gibi faktörlerden olumsuz

¹²⁹⁹Elizabeth Hughes, “The different methods of TP: pros and cons”,

<https://www.taxjournal.com/articles/different-methods-tp-pros-and-cons> (02 Ağustos 2018)

¹³⁰⁰ United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2013, s. 220.

etkilenebilmektedir¹³⁰¹. Bu durum brüt kâr oranına dayanan maliyet artı yönteminin zayıf yanlarından birisidir.

4.2.11.2.4 Değerlendirme

Maliyet artı yöntemi karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulanmasına imkân bulunmayan durumlarda kullanılabilecek bir yöntemdir. Bu yöntemin de yukarıda açıkladığımız üzere güçlü ve zayıf yanları bulunmaktadır.

Maliyet artı yöntemi, basit olmasına karşın bazı kriterlerin varlığını zorunlu kılmaktadır. Piyasa fiyatı ile ürünün maliyeti arasında güçlü bir ilişki olması bu yöntemin başarısı için önem arz etmektedir. Bazı ürünler açısından bu bağlantı ya hiç yoktur ya da bazı ekonomik şartların oluşması halinde zayıflamaktadır. Piyasa fiyatı ve gerçekleşen maliyetler arasındaki bağlantı çok zayıf olduğu zamanlarda da brüt kâr marjı, her bir yıl için çok büyük farklılık gösterebilmekte; bu durumlarda maliyet artı yönteminin uygulanması sağlıklı sonuç vermeyecektir. Bu nedenle söz konusu bağın düşük ya da hiç olmadığı ürünler için bu yöntemin kullanılması doğru olmayacaktır.

İç emsalin bulunmaması nedeniyle dış emsalin tespiti amacıyla yapılacak analizlerde, kurumların maliyet yapıları dikkatli analiz edilmek zorundadır. Bir mal veya hizmetin maliyetini oluşturan maliyetler iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar, mal veya hizmetin üretilmesi için yapılan doğrudan ve dolaylı harcamalar ile tek bir mal veya hizmete tahsis edilemeyen kurumun faaliyet giderleridir. Burada dikkat edilmesi gerek en önemli husus, mal ve hizmetin maliyetine doğrudan katılan harcamalar bütün kurumların maliyet hesaplamalarında dikkate alınırken, faaliyet giderlerinden mal veya hizmetin maliyetine pay verilmesi hususunda kurumlar arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bazı kurumlar faaliyet giderlerinden işlemin maliyetine pay vermekten bazı kurumlar faaliyet giderleri altında takip etmekte ve her bir işleme pay etmemektedirler. Bu durum, maliyet artı

¹³⁰¹ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 79; 1.482-3(d)(3)(ii)(B).

yönteminin uygulaması sırasında maliyetin üzerine konulacak kâr marjının tespitinde çok önemli sonuçlar doğurabilmektedir.

Dolayısıyla muhasebe tutarlılığı maliyet artı yöntemi için hayati öneme sahip olmakta; brüt kâr marjının, ilişkili kişi ve ilişkisiz kişi tarafından aynı esaslara göre hesaplanmış olması gerekmektedir. Muhasebe kayıtlarının benzer esaslara göre tutulmuş olması, dış emsalin bu yöntemle tespiti açısından çok önem arz etmektedir. Ancak, uygulamada firmaların muhasebe kayıtlarını nasıl tuttukları özel bilgi olmasından dolayı, bu tarz bir karşılaştırmayı yapmak ve uygunluğunu test etmek firmalar açısından genel olarak zor olmaktadır. Bundan dolayı bu yöntemde dış emsalin kullanıldığı durumlarda muhasebe tutarlılığının sağlanabilmesi oldukça güçleşmektedir.

Diğer taraftan iç emsalin bulunması durumunda bu yöntem firmalar açısından sağlıklı sonuç almaları için uygun bir yöntem olmaktadır. Çünkü, iç emsalin varlığı durumunda bu yöntemin en zayıf yanlarından olan muhasebe kayıtlarında tutarlılığın var olup olmadığı şüphesi ve bunun araştırılma zorunluluğu ortadan kalkmaktadır.

Burada dikkat edilmesi gereken bir başka husus da, bu yöntemde dağıtıcının maliyetlerinin doğru olup olmadığının test edilmesi sırasında da analizin malın üreticisinin maliyetleri üzerinde yoğunlaştığıdır. Bu nedenle dağıtıcının ürünün satış fiyatı üzerinde büyük etki yaratan bir fonksiyonu (know how, dağıtım ağının güçlü olması vs.) varsa, söz konusu ürün için bu yöntem kullanılamaz.

Üzerinde durulması gereken diğer bir konu da, maliyet artı yönteminde iç emsalin varlığından söz edebilmek için gerekli olan işlem sayısının ne olduğu konusunda bir belirsizlik olduğudur. Konuya ilişkin olarak sadece Tebliğ’de ‘... *ya da karşılaştırma için gerekli işlem sayısı yetersizse...*’¹³⁰² ifadesi kullanılmış, başkaca herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu durumda, gerekli işlem sayısı olarak VUK’un 267. maddesindeki % 25 oranı gibi bir oranın dikkate alınabileceğini düşünüyoruz.

¹³⁰² Tebliğ, 5.2- Maliyet Artı Yöntemi, s. 17.

Bu yöntem özellikle ilişkili taraflar arasında hammadde ve yarı mamul ürünlerin satıldığı,¹³⁰³ ilişkili tarafların ortak tesis anlaşmaları veya uzun vadeli satın alma ve tedarik anlaşmaları yaptığı veya kontrol edilen işlemin hizmetlerin sağlanması olduğu¹³⁰⁴, satılan malların imalatı, montajı¹³⁰⁵ veya diğer üretimini içeren durumlarda kullanılmaktadır¹³⁰⁶.

4.2.11.2.5 Maliyet Artı Yöntemine İlişkin Örnek¹³⁰⁷

“Türkiye’de tam mükellef olan (A) Kurumu, çanta üretimi yapmaktadır.

(A) Kurumu çantaları Romanya’da bulunan iştiraki (B)’ye satmaktadır. Her bir çantanın maliyeti 50 TL olup, çanta üretimine ilişkin olarak yapılan genel yönetim giderleri üretim maliyetleri içinde izlenmektedir. (A) Kurumu söz konusu üretimine ilişkin satışlardan %5 brüt kâr elde etmiştir. (A) Kurumunun aynı ürünü ilişkisiz kişilere satışı bulunmamaktadır.

Türkiye’deki tam mükellef (C) ve (D)’nin aralarında ilişki bulunmadığı ve çanta üretimi yaparak Fransa’daki ilişkisiz alıcılara sattıkları tespit edilmiştir. Ancak, (C) ve (D) Kurumları genel yönetim giderlerini faaliyet giderleri arasında izlemekte ve söz konusu üretime ilişkin satışlardan % 10 brüt kâr elde etmektedir.

(A) Kurumunda maliyet bazının içerisinde genel yönetim giderleri de yer almakta iken, (C) ve (D) Kurumlarının maliyet bazında genel yönetim giderleri bulunmamaktadır. Bu durumda, ilişkili kişilerle ve ilişkisiz kişilerle yapılan işlemlerin karşılaştırılmasında, maliyetlerin bileşenlerinin farklı olması nedeniyle muhasebeden kaynaklanan farklılıklar düzeltilmelidir. Böylece, (A) Kurumu % 5 brüt kâr oranı yerine dış emsali kullanmak suretiyle % 10 brüt kâr oranını esas alacaktır. Bu durumda, (A) Kurumunun genel yönetim giderlerinin 5 TL olduğu varsayımı altında, 45 TL (50 TL – 5 TL =) üzerine % 10 brüt kâr

¹³⁰³ Tebliğ, 5.2- Maliyet Artı Yöntemi, s. 18.

¹³⁰⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.45., s.106-107.

¹³⁰⁵ 1.482-3 Methods to determine [taxable income](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) in connection with a [transfer](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3) of tangible [property](https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3), (d) Cost plus method, (1) In general, <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

¹³⁰⁶ Jay M. Rosen ve James W. Wetzler, “The Use of Transfer Pricing Analysis for State Tax Purposes”, **Journal of State Taxation**, vol. 16, no. 3, Winter 1998, s. 5.

¹³⁰⁷ Tebliğ’den alınmıştır.; Tebliğ, 5.2- Maliyet Artı Yöntemi, s. 18.

oranı ilave edilmek suretiyle iştirak (B)'ye satılan her bir çanta için transfer fiyatı 49,5 TL olarak belirlenecektir.”

4.2.11.3. *Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi*

4.2.11.3.1 **Genel Olarak**

Yeniden satış fiyatı yönteminin amacı, ilişkisiz taraflar arasındaki karşılaştırılabilir işlemler temelinde, ilişkili bayinin (ve benzeri şirketlerin) emsallerine uygun transfer fiyatını belirlemektir¹³⁰⁸. Bu amaç doğrultusunda bu yöntem de bayi tarafından uygulanan satış fiyatından uygun bir kâr marjının çıkarılmasıyla bir bedel tespit edilmektedir. Diğer bir ifade ile, yeniden satış için bir malı satın alan ilişkili şirket, yeniden satış fiyatından brüt kâr yüzdesinin çıkarılmasıyla elde edilen değere eşit bir transfer fiyatı belirlemektedir¹³⁰⁹.

KVK’da ise yeniden satış fiyatı yöntemi, “*emsallere uygun fiyatın, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt kârı düşülerek hesaplanması*” şeklinde tanımlanmaktadır.¹³¹⁰

Dolayısıyla yeniden satış fiyatı yönteminde emsallere uygun fiyat aşağıdaki şekilde hesaplanacaktır:

$$\frac{\text{Yeniden satış fiyatı}}{1 + \text{Brüt satış kâr oranı}} = \text{Emsallere Uygun Fiyat veya Bedel}$$

$$1 + \text{Brüt satış kâr oranı}$$

¹³⁰⁸ Higinbotham, Harlow N., David W. Asper, Philip A. Stoffregen ve Raymond P. Wexler. “Effective Application of the Section 482 Transfer Pricing Regulations” **Tax Law Review**, vol. 42, no. 2, Winter 1987, s. 340-341.

¹³⁰⁹ Hansen ve Mowen, 2007, s. 835.

¹³¹⁰ KVK’nın 13/ (4) /c maddesi.

Bu hesaplamanın amacı, grup içi yeniden satıcının karşılaştırılabilirlik faktörlerine¹³¹¹ dayalı olarak bağımsız karşılaştırılabilir piyasa oyuncularınıninkine benzer bir brüt kâr marjı kazanmasını sağlamaktır¹³¹².

Bu yöntemde emsallere uygun fiyata/bedele varmak amacıyla temel kabul edilen husus, aralarında herhangi bir ilişki olmayan gerçek veya tüzel kişilere yapılması olasılık dahilinde olan satış ve bu satışta kullanılacak fiyat/bedeldir. Varsayımlara dayalı olarak tespit edilen bahse konu fiyat ya da bedelden makul bir brüt satış kârı indirilerek ilgili işlem için emsallere uygun fiyat bulunabilecektir¹³¹³.

BKK'ya göre bu yöntemde uygulanacak olan makul brüt satış kârı ise, bahse konu mal veya hizmetin yeniden satışında üstlenilen satış ve diğer faaliyet giderleri ile katlanılan riskler ve kullanılan varlıklar temel alınarak gerçekleştirilen işlevlerin karşılığı olan kâr tutarı anlamına gelmektedir¹³¹⁴. Diğer bir ifadeyle, makul brüt satış kârı söz konusu mal veya hizmet için işlem anında uygulanabilecek, piyasa koşullarına göre belirlenen veya üstlenilen işlev ve riskleri dikkate alarak belirlenebilecek objektif nitelikte bir oran ile saptanan kârı ifade etmektedir¹³¹⁵. Dolayısıyla buradaki brüt kâr, ilişkili şirketin yeniden satış işlevleri için bir karşılığı temsil etmekte olup, bu şirketin sermaye yatırımı ve risk üstlenmesinin getirisi olarak kabul edilmektedir¹³¹⁶. Böylece bahse konu kâr düşüldükten sonra mal veya hizmetin ilişkili kişilere satılmasında uygulanabilecek emsallere uygun fiyata ulaşılabilir¹³¹⁷.

Bu yöntemde sabit dağıtıcılar (distribütörler), aynı dönemde hem ilişkili hem de ilişkisiz şirketlerden benzer ürünler tedarik etmiyorsa, ilişkili tedarikçilerden alınan mallar üzerindeki yeniden satış marjı, benzer ürünleri ilişkisiz tedarikçilerden tedarik eden ilişkisiz distribütörler tarafından uygulanan yeniden satış marjları ile karşılaştırılabilmektedir¹³¹⁸. Bu

¹³¹¹ Bu kriterler, mal veya hizmetin karakterini, taraflarca gerçekleştirilen işlevleri, sözleşme şartlarını, ekonomik koşulları ve iş stratejilerini içermektedir (Elizabeth King, 2009, s. 13.).

¹³¹² Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde., s. 62.

¹³¹³ KVK'nın 13/ (4) /c maddesinin gerekçesi.

¹³¹⁴ 2007/12888 sayılı BKK'nın 10. maddesi.

¹³¹⁵ Tebliğ, 5.3- Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi, s. 19.

¹³¹⁶ John S. Nolan, s. 555.

¹³¹⁷ Tebliğ, 5.3- Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi, s. 19.

¹³¹⁸ Elizabeth King, 2009, s. 19.

karşılaştırılabilirlik ise daha çok gerçekleştirilen işlevlerin, üstlenilen risklerin ve sözleşme şartlarının benzerliğine bağlı olmaktadır¹³¹⁹.

Diğer taraftan, bu yöntemde yapılan karşılaştırılabilirlik analizinde ilişkili kişiye satılan mal ile ilişkisiz kişiler arasında satılan malın fiziksel benzerliği karşılaştırılabilir fiyat yönteminde yapılan analize nazaran çok daha az öneme sahiptir.

Örneğin, çok çeşitli dayanıklı tüketim mallarının distribütörleri, dağıtılan belirli dayanıklı mallara bakılmaksızın karşılaştırılabilir dağıtım işlevlerini yerine getirebilmektedir. Bununla birlikte, ürünlerdeki önemli farklılıklar, kontrol edilen ve kontrol edilmeyen vergi mükellefleri arasındaki önemli işlevsel farklılıklara işaret edebilmektedir. Bu nedenle, normalde kontrol edilen ve kontrol dışı işlemlerin aynı genel tipteki ürünlerin (örneğin tüketici elektroniği) dağıtımını içermesi beklenmektedir. Ayrıca örneğin bir ticari markanın değeri nedeniyle dağıtılan malların değerindeki önemli farklılıklar da karşılaştırmanın güvenilirliğini etkileyebilmektedir¹³²⁰.

Ayrıca güvenilirlik, yeniden satış fiyatının belirlenmesinde önemli bir unsur olup, brüt kâra dayalı kâr ölçümlerinin güvenilirliği, fiyatlar üzerinde daha az etkisi olan faktörlerden olumsuz etkilenebilmektedir¹³²¹. Örneğin, brüt kâr, maliyet yapıları (yansıtıldığı üzere, örneğin, tesis ve ekipman yaşında), iş deneyimi (işletmenin başlangıç aşamasında ya da olgunluk aşamasında olup olmadığı gibi) veya yönetim verimliliği (belirtildiği gibi, örneğin zaman içinde satışları veya yönetici ücretlerini artırarak veya sözleşme yaparak) dahil olmak üzere çeşitli diğer faktörlerden etkilenebilmektedir¹³²². Bu nedenle karşılaştırılabilirlik analizin güvenilirliği, bu faktörlerde nesnel kanıtlara dayalı olarak belirlenen önemli farklılıklardan dolayı zayıflayabilmektedir¹³²³.

Diğer taraftan Tebliğe göre, bu yöntemin kullanıldığı işlemlerde genel olarak yeniden satışı gerçekleştiren kişi ya da kuruluş, satmak amacıyla tedarik ettiği mallara kıymet artırıcı

¹³¹⁹ John S. Nolan, s. 555.

¹³²⁰ 1.482-3, (c) Resale price method, (3), (ii) (B), <https://www.law.cornell.edu/cfr/text/26/1.482-3> (28.03.2021).

¹³²¹ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 72.

¹³²² 1.482-3, (c) Resale price method, (3) (ii), (B).

¹³²³ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 72.

herhangi bir katkı sağlamamakta, malın fiziksel yapısını değiştirmemekte ve bu malı aldığı şekliyle satmaktadır. Bu kapsamda paketleme, etiketleme ve küçük çaplı montajlar değer artırıcı katkı ya da fiziksel değişim olarak değerlendirilmeyecektir. Ancak, yeniden satıştan önce mala çok belirgin değer katılması veya bir başka malla birleştirilmesi nedeniyle malın ilk özelliğini kaybetmesi durumlarında emsallere uygun bedel tespit etmek zorlaşacağından, bu yöntemin uygulanması kabul grmeyecektir¹³²⁴.

4.2.11.3.2 Yeniden Satış Fiyatı Yönteminin Güçlü Yanları

Bu yöntem yeniden satış fiyatına (piyasa fiyatına) dayanmakta ve bu nedenle piyasa talebine bağlı bir yöntemi yansıtmaktadır; mal ya da hizmetin satış fiyatı ile gerçekleşen maliyetler arasındaki ilişkinin zayıf olduğu durumlarda (rneğin, talebin esnek olmadığı zamanlarda) yeniden satış fiyatı yöntemi daha güvenilir olabilmektedir¹³²⁵.

Yeniden satış fiyatı yönteminin amaçları doğrultusunda karşılaştırmalar yaparken, ürün farklılıklarını hesaba katmak için normalde karşılaştırılabilir fiyat yöntemine göre daha az düzeltmeye ihtiyaç duyulur, çünkü küçük ürün farklılıklarının fiyat üzerinde olduğu kadar kr marjları üzerinde de önemli bir etki yaratma olasılığı daha dřktr¹³²⁶.

Bu yöntemde tedarikçi / üretici firmanın satışında uyguladığı fiyatın emsalinin tespiti karşılaştırılabilir fiyat yöntemi ile olanaksız olması nedeniyle, satıcının elde etmesi gereken kâr marjı hesaplanarak tedarikçinin olması gereken satış fiyatı daha kolay bir yöntemle bulunabilmektedir. Diğer bir ifade ile bu yöntem, karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulamasında karşılaşılan zorlukların bir çoğunu ortadan kaldırmaktadır (rneğin, malların bire bir aynı olması şartı yoktur.).

¹³²⁴ Tebliğ, 5.3- Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi, s. 19.

¹³²⁵ United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2017, s. 168.

¹³²⁶ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.29., s.102.

4.2.11.3.3 Yeniden Satış Fiyatı Yönteminin Zayıf Yanları

Bu yöntem bazı kısıtları barındırmaktadır. Örneğin, bu yöntem ancak aşağıdaki koşullar altında çok güvenilir sonuçlar vermektedir¹³²⁷;

- işlemin tarafı olan ilişkili kişinin işlemin gerçekleşmesi sırasında ifa ettiği fonksiyonlar mümkün olan en az seviyede karmaşıktır.
- işlemin tarafı olan ilişkili kişi, işleme değer ya da özelliği olan maddi duran varlık katkısı yapmamaktadır.

Bu yöntemin en önemli zayıf yanlarından birisi, farklı muhasebe uygulamalarından dolayı makul brüt kârın tespiti için karşılaştırılabilir verilerin bulunmasının oldukça güç olmasıdır. Diğer bir ifade ile dış emsal verilerine ulaşmada ve makul brüt kârın tespitinde karşılaşılan sorunlar bu yöntemin uygulamasını da çok büyük ölçüde etkilemektedir.

Bu yöntem, kalan tutarı, yani piyasa fiyatından piyasaya dayalı brüt marjın çıkarılması sonucu elde edilen tutarı, emsallere uygun transfer fiyatı olarak kabul eden tek taraflı bir yöntem olup, transfer fiyatının belirlenmesinde sadece ilişkili bayiye analiz etmekte ve mal veya hizmetin tedarikçisini dikkate almamaktadır¹³²⁸. Bu durumda karşılaştırılabilirlik analizinin dayandığı makul brüt kâr marjı, satıcı firmanın ilişkili tedarikçisi açısından çok uç noktada sonuçlara sebep olabilmektedir (örneğin, tedarikçi kârlı olmasına rağmen zararla karşılaşabilmektedir.)¹³²⁹.

4.2.11.3.4 Değerlendirme

Bu yöntem karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulama imkânı olmayan işlemlerde uygulanabilmekte olup, söz konusu yöntemde karşılaşılan uygulama zorluklarını büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Örneğin, karşılaştırılabilir fiyat yönteminde işleme konu olan

¹³²⁷ Przsuski, Martin, Lalapet ve Srin. "Transfer Pricing Method Selection in the United States and Canada", *Corporate Business Taxation Monthly*. Aug 2004, Vol. 5 Issue 11, s.12.

¹³²⁸ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde., s. 62.

¹³²⁹ United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2013, s. 211.

mal veya hizmetin mahiyeti bire bir aynı olması gerekirken, bu yöntemde malların bire bir (kalite vb.) olmasından ziyade işlevi önemlidir.

Bu yöntemin uygulamasında ortada ilişkili kişiden alınan bir malın ilişkisiz kişi ya da kişilere satışı işleminin mevcut olması gerekmektedir. Burada malın ilişkisiz kişiye satışı sırasında uygulanan fiyatı baz alınarak, ilişkili kişiler arasındaki alış/satış işleminin emsal bedeli belirlenmektedir. Bu belirleme yapılırken, ilişkisiz kişiye yapılan satışta uygulanan fiyattan uygun bir brüt kâr marjı düşülmekte ve ilişkili kişiler arasındaki işlemin emsal bedeli tespit edilmektedir. Uygun brüt kârının belirlenmesi sırasında, ilişkili kişi olan satıcının malın satışı için katlandığı satış ve diğer faaliyet giderleri ile bu satış için tahsis ettiği varlıklar ve üstlenmek zorunda kaldığı risklerin, objektif kriterlerle belirlenmesi ve uygun brüt kâr marjının tespitinde dikkate alınması gerekmektedir.

Diğer taraftan, bu yöntemin uygulama alanı, diğer yöntemlere nazaran daha kısıtlıdır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi, satıcının satışa konu olan mal ya da hizmeti hiç bir önemli değer katmadan ve fiziksel değişiklik yapmadan satmasının bu yöntemin uygulanabilmesinin ön şartı olmasıdır. Burada şunu da tekrar belirtmek gerekir ki, idare paketleme, etiketleme ve küçük çaplı montajları değer artırıcı katkı ya da fiziksel değişim olarak değerlendirmemektedir.

Diğer yöntemlerde olduğu gibi, bu yöntemin uygulaması sırasında da, karşılaştırılabilirlik analizi önem arz etmekte olup, uygun brüt kâr marjının tespiti için kullanılacak kontrol dışı işlem ile kontrol altındaki işlemin karşılaştırılabilir olması gerekmektedir.

Kontrol edilen ve kontrol dışı işlemlerin muhasebeleştirilmesindeki muhasebe tutarlılığının seviyesi brüt kâr marjına ilişkin varılacak sonuçların güvenilirliğini ve karşılaştırılabilirliğini doğrudan etkileyecektir. Dolayısıyla malın satış maliyetinin farklı kriterlere göre belirlenip belirlenmediğinin belirlenmesi, varsa farklılıkların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Örneğin, bazı firmalar araştırma ve geliştirme giderlerini faaliyet giderleri içerisinde gösterirken, bazı firmalar satışların maliyeti içerisinde gösterebilmektedirler. Bu durumda, makul brüt kâr marjının tespitinde kullanılacak kontrol dışı işlemin tarafı olan firmanın muhasebe uygulaması farklı ise, söz konusu farklılık

giderilmeden uyguladığı brüt kâr marjı emsal olarak kullanılamaz. Söz konusu kontrol dışındaki işlemin fiyatı üzerinde düzeltme yapılması zorunlu olup, düzeltme yapıldıktan sonra bulunacak brüt kâr marjı emsal kâr marjı olarak alınabilmektedir.

Ayrıca, kontrol edilen işlem ve karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemin raporlaması sırasında raporlanan kalemlerin (indirimler, iadeler, nakliye giderleri, sigorta giderleri ve paketleme giderleri vb.) satılan malın maliyeti ve faaliyet giderleri arasında gösterilmesi konusunda da bir tutarlılık aranmalıdır. Mevcut farklılıklar düzeltmeler yoluyla giderilmelidir.

Bir diğer husus, bazı etkenler fiyat üzerinde az etkileri olsa da brüt kâr marjına dayanan kâr hesaplamalarının güvenilirliğini ciddi anlamda etkide bulunabilmektedirler. Bu etkenler maliyet yapısı (fabrikanın ve kullanılan makinelerin yaşı vb.), iş tecrübesi (işletmenin sektörde yeni ya da uzun süredir var olması) ve yönetim etkinliği vb. olarak sayılabilir. Bu etkenlerde önemli ölçüde farklılıkların olduğunun tespit edilmesi durumunda, karşılaştırılabilirlik analizinin bu etkenler çerçevesinde yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Yukarıda yaptığımız açıklamalar ışığında bu fiyatlandırma yönteminin en uygun yöntem olarak seçilebilmesi için en azından aşağıdaki koşulların bir arada bulunması gerekmektedir:

- mallar arasındaki farklılıklar nedeniyle karşılaştırılabilir fiyat yöntemi uygulanamıyor olmalı,
- test edilen işlemin tarafı olan ilişkili firma aldığı malı hiç bir değer katmadan ve fiziksel değişiklik yapmadan aynen satıyor olmalı,
- test edilen işlemin tarafı olan ilişkili firmanın satış işleminde üstlendiği riskler ve yerine getirdiği fonksiyonlar aynı ya da varsa farklılıklar düzeltilebiliyor olmalı,
- ilişkili kişi ve ilişkisiz kişinin uyguladığı muhasebe varsayımları aynı ya da varsa farklılıklar düzeltilebiliyor olmalıdır.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda bu yöntemin, tipik olarak distribütörlerin kârlılığını belirlemek için kullanıldığını¹³³⁰; özellikle satıcının mallara önemli bir değer katmadığı maddi malın satın alınması ve yeniden satışını içeren¹³³¹ pazarlama¹³³² ve dağıtım gibi faaliyetlerde ilişkili şirketten alınan mal veya hizmetin ilişkisiz kişilere satışında emsal bedel tespiti için güvenilir bir yöntem¹³³³ olduğunu; bu faaliyetler dışında ise pek uygulama alanının bulunmadığını ifade edebiliriz.

4.2.11.3.5 Yeniden Satış Fiyatı Yöntemine İlişkin Örnek¹³³⁴

“Türkiye’de tam mükellef (A) Kurumu, Azerbaycan’da bulunan ana şirketi adına Türkiye’de küçük ev aletleri pazarlamaktadır. (B) Kurumu ise Türkiye’de ilişkisiz bir şirket olarak söz konusu ana şirket ile ticaret yapmakta ve benzer ürünleri aynı şekilde pazarlamaktadır. Üründeki küçük farklılıklar dışında kontrol altındaki ve kontrol dışı işlemler arasındaki farklılık aşağıda belirtilmiştir.

Ana şirket, ilişkisiz (B) Kurumu ile olan işlemlerinde garanti risklerini üstlenirken, ilişkili (A) Kurumu ile olan işlemlerinde garanti riskini üstlenmemektedir.

Ana şirket, ilişkisiz (B) Kurumuna reklam ve pazarlama malzemelerini ücretsiz sağlarken, ilişkili (A) Kurumu reklam ve pazarlama harcamalarına katlanmaktadır.

Örneğimizde, küçük ev aletleri piyasası Türkiye ve Azerbaycan’da aynıdır. (B) Kurumu sattığı küçük ev aletlerinin net satışlar tutarının % 10’u kadar komisyon almaktadır. Buna göre, Azerbaycan’da bulunan ana şirket ile (A) Kurumu arasındaki emsallere uygun fiyat aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.”

(TL)

¹³³⁰ Robert Feinschreiber, “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”, s. 69-70.

¹³³¹ Jay M. Rosen ve James W. Wetzler, “The Use of Transfer Pricing Analysis for State Tax Purposes”, **Journal of State Taxation**, vol. 16, no. 3, Winter 1998, s. 5.

¹³³² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.27., s. 101.

¹³³³ Tebliğ, 5.3- Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi, s. 19.

¹³³⁴ Tebliğ’den alınmıştır. Tebliğ, 5.3- Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi, s. 20.

(A) Kurumunca ilişkisiz kişilere satış fiyatı		3.000
Emsal satış komisyonu		% 10
Emsallere Uygun Fiyat $[3000 / (1+0,10)]$		2.727
İşlev ve risk farklılıklarının düzeltimi (-)		30
Reklam ve pazarlama maliyetleri	10	
Garanti maliyetleri	20	
Emsallere Uygun Fiyat		2.697

4.2.12. İşlemsel Kâr Yöntemleri ve Kullanılabilecek Durumlar

Emsallere uygun fiyat veya bedelin tespitinde, ilişkili kişiler arasındaki işlemten doğan kârı esas alan işlemsel kâr yöntemleri, kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr marjı yöntemi olmak üzere iki yöntemdir.

Dünya üzerinde işlemsel kâr yöntemlerine ilişkin ilk araştırmalar ABD Kongre'sinin 1986 yılında Hazine'ye transfer fiyatlandırmasına ilişkin yeni yöntemler araştırma yapma görevi vermesiyle başlamış; işlemsel kâr yöntemlerine ilişkin ilk yasal düzenleme de 1995 yılında yine ABD'de yapılmıştır. ABD'nin yeni düzenlemesinin yayımından birkaç hafta sonrasında OECD de bu yeni yöntemleri benimseyerek yayımlamıştır. ABD ve OECD düzenlemeleri bazı özellikleri bakımından çok az farklılıklar barındırsa da genel olarak benzer hükümler içermektedir¹³³⁵.

Ülkemiz uygulamasında ise bu yöntemler, KVK'nın yeniden yazımı sırasında transfer fiyatlandırmasının düzenlendiği 13. maddenin metninde düzenlenmemiş; ancak bu yöntemlere maddenin gerekçesinde yer verilmiştir.

Söz konusu maddenin gerekçesinde “*emsallere uygun fiyata ulaşmada geleneksel yöntemlerin hiç birisi uygulanamıyorsa, mükellef kendi belirleyeceği ve daha doğru sonuç verdiği inandığı bir yöntemi de transfer fiyatlandırmasına konu işlemlere uygulayabilir. Mükellefler, bu kapsamda uygulayabilecekleri yöntemleri tamamen kendileri*

¹³³⁵ Reuven S. Avi-Yonah, *International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime*, Cambridge, 2007, s. 114.

belirleyecekleri gibi, maddede sayılmayan ancak OECD'nin 'Uluslararası Şirketler ve Vergi Daireleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde belirtilen ya da diğer ülkelerin uygulamalarında karşılaşılabilen yöntemleri de kullanabileceklerdir. Bu bağlamda uygulama olanağı bulabilecek yöntemlerin en önemlileri, OECD'nin Uluslararası Şirketler ve Vergi Daireleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nde 'geleneksel işlem yöntemleri'ne başvurma olanağının olmadığı haller için "diğer yöntemler" başlığı altında önerilen kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr marjı yöntemidir. Bu yöntemler, bağlantılı şirketlerden doğan kârı temel almaktadır." ifadelerine yer verilmiştir.

Gerekçede yapılan bu açıklamalar dayanak alınarak BKK ve Tebliğ'de işleme dayalı kâr yöntemlerine (kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr marjı yöntemi) yer verilmiştir.

Daha sonra madde metninde 6728 sayılı Kanunun 59. maddesiyle değişiklik yapılarak 'işlemsel kâr yöntemleri' madde metnine de konulmuştur. Bu yöntemlerin madde metnine konulmasının gerekçesi olarak da, uluslararası düzenlemeler ve uygulamalar ile uyum sağlanması amacıyla, Kanunun 01.01.2007 tarihinde yürürlüğe giren transfer fiyatlandırmasına ilişkin madde hükmünde yer alan emsallere uygunluk ilkesinin tespitinde önerilen yöntemler açısından esas alınan OECD'nin 'Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi'nin OECD tarafından 2010 yılında revize edilmiş halinde, işlemsel kâr yöntemleri ile geleneksel yöntemler arasındaki hiyerarşinin kaldırılması gösterilmiştir.

Böylece madde metnindeki değişiklikten önce gerekçeye dayanılarak BKK ve Tebliğ'de işlemsel kâr yöntemlerine ilişkin olarak yapılan açıklamalar, söz konusu değişiklik ile yasal dayanağa kavuşmuştur.

Bu modern transfer fiyatlandırması yöntemleri, çok daha esnek ve modern iş dünyasına uygulanabilir olmaları bakımından eski yöntemlerden daha iyidir ¹³³⁶. Bu yöntemler, ilişkisiz şirketler arasındaki fiili işlemlerin şart ve koşullarını analiz etmemekte

¹³³⁶ Reuven S. Avi-Yonah, **International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime**, Cambridge, 2007, s. 114.

ve bunları kontrollü işlemlerle karşılaştırmamaktadır. Bu yöntemlerde karşılaştırma, belirli işlemlerde gerçekleştirilen brüt kâr marjları gibi doğrudan ölçümlere dayalı olarak yapılmaktadır¹³³⁷.

Bunun yanında bu yöntemlerin ekonomik kabul edilebilirlikleri aşağıdaki temel varsayımlara bağlıdır:¹³³⁸

- ürün piyasaları genellikle rekabetçi ve dengededir; bu nedenle, muhasebe getiri oranları genel olarak benzer ürün pazarlarındaki imalat veya dağıtım firmaları arasında eşitlenir;
- hizmet piyasaları genellikle rekabetçi ve dengededir; ve bu koşullar altında, toplam maliyet üzerinden işletme kâr marjları, büyük ölçüde benzer hizmetler sunan hizmet sağlayıcılar arasında eşitlenir.

Bütün bunların yanında, bu yöntemler yalnızca diğer yöntemler altında uygulanan karşılaştırılabilirlik standartları karşılanamadığında veya muhasebe belirsizlikleri kullanımlarını engellediğinde kullanılabilir¹³³⁹. Diğer bir ifadeyle, karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulanmasının mümkün olmadığı ve yeniden satış fiyatı ve maliyet artı yönteminin uygulanabilmesi içinde uygun karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerde kazanılan brüt kâr marjı hakkında bilgi mevcut olmadığında, şirketler zorunlu olarak net marjlara odaklanan işlemsel kâr yöntemlerini kullanmaktadırlar¹³⁴⁰.

¹³³⁷ Wesley Thyse ve Martijn de Lange, Transfer Pricing Rules and Practice, 2018, s. 37, <https://transferpricingasia.com/wp-content/uploads/2019/11/Transfer-Pricing-Rules-Practice-Version-1.0.pdf> (03 Mart 2022)

¹³³⁸ Elizabeth King, 2009, s. 13.

¹³³⁹ Elizabeth King, 2009, s. 13.

¹³⁴⁰ Christian Plesner Rossing, Martine Cools ve Carsten Rohde., s. 59.

4.2.12.1. *Kâr Bölüşüm Yöntemi*

4.2.12.1.1 Genel Olarak

KVK’da kâr bölüşüm yöntemi, “*ilişkili kişilerin bir veya daha fazla sayıdaki kontrol altındaki işlemlere ilişkin toplam faaliyet kârı ya da zararının, üstlendikleri işlevler ve yükledikleri riskler nispetinde ilişkili kişiler arasında emsallere uygun olarak bölüştürülmesi esasına dayanan*” yöntem olarak tanımlanmaktadır¹³⁴¹.

Bu yöntemde, kontrol altındaki işlemde, tarafların ilişkili olmasından kaynaklanan, toplam kâr paylaşımındaki anormallik, ilişkisiz kişiler arasındaki benzer işlemlerde oluşan kâr paylaşımları dikkate alınarak ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

OECD’nin 2018 yılında yayımladığı Raporu’na göre kâr bölüşüm yönteminin en uygun yöntem olabilmesi için üç etkenin bir arada mevcut olması gerekmektedir. Söz konusu üç etken, her bir tarafın özgün ve değerli bir katkısının olması, tarafların katkılarının her birinden ayrılması güvenilir şekilde değerlendirilmesini ortadan kaldıracak derecede tarafların işlerinde çok yüksek iç içe geçme olması ve ekonomik olarak önemli risklere dönük beklentilerin paylaşılması veya ayrı olarak ilişkili risklere dönük beklentileri hemen hemen aynı var saymalarıdır¹³⁴².

Tebliğe göre bu yönteme başvurulması halinde göz önünde bulundurulması gereken faktörler aşağıdaki gibidir ¹³⁴³:

- bir malın temini, üretimi veya satımı ya da hizmetin sağlanması amacıyla yapılan harcamalar,

¹³⁴¹ KVK’nın 13/ (4) /ç maddesi.

¹³⁴² Deloitte, **OECD releases new guidance on transactional profit split method and hard to value intangibles**, p.2. <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjH6NTDtJzeAhWPtosKHQwIck8QFjAAegQICRAC&url=https%3A%2F%2Fwww2.deloitte.com%2Fcontent%2Fdam%2FDeloitte%2Fglobal%2FDocuments%2FTax%2Fdtl-tax-global-transfer-pricing-alert-18-020-17-july-2018.pdf&usg=AOvVaw2uL92ch8XpstOMfJGVhQoq> (23.10.2018)

¹³⁴³ Tebliğ, 5.4- Kâr Bölüşüm Yöntemi, s. 21.

- bir malın geliştirilmesi veya hizmetin sağlanması sırasında ihtiyaç duyulan sermaye veya kullanılan varlıklar ya da üstlenilen risk derecesi,
- işlemin her aşamasında yerine getirilen işlevlerin nispi önemi,
- ölçülebilir mahiyetteki diğer faktörler.

Bu yöntem, genel olarak kontrol edilen işlemin tarafı olanlarca önemli gayri maddi hak katkısında bulunulduğu zaman kullanılmakta; kâr da, iş ortaklığı ilişkisi varmış gibi dağıtılmaktadır¹³⁴⁴. Kârın dağıtımında öncelikli olarak ilişkili kişilerin yaptıkları işlemlerden elde edilen toplam kâr belirlenmektedir. Devamında ise, ilişkili kişilerin elde ettiği bu toplam paylaşılabılır kâr, emsallere uygunluk ilkesi ve sağlam ekonomik gerekçeler dikkate alınarak aşağıdaki iki aşamada ilişkili şirketler arasında yeniden paylaştırılmaktadır¹³⁴⁵:

- birinci aşamada, ilişkisiz kişilerin benzer işlemlerden elde ettiği ve emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde karşılaştırılabilir mahiyette olan kâr oranları dikkate alınarak, her bir ilişkili kişinin toplam paylaşılabılır kârdan alması gereken kâr tutarı tespit edilmektedir.
- ikinci aşamada ise, birinci aşamanın neticesinde toplam paylaştırılabilir kârdan arta kalan bakiye paylaştırılabilir kâr olması halinde, bu kâr ilişkili kişiler arasında işlemde gerçekleştirdikleri işlevler ve üstlendikleri riskler dikkate alınarak dağıtılmaktadır.

Bu iki aşama neticesinde, toplam paylaştırılabilir kâr ilişkili kişiler arasında dağıtılmakta ve elde edilmesi gereken kârlar yeniden hesaplanmaktadır. Böylece kontrol altındaki işlemin olması gereken fiyatı da belirlenmektedir. Yeniden belirlenen fiyat ve

¹³⁴⁴ United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2013, s.213.

¹³⁴⁵ Tebliğ, 5.4- Kâr Bölüşüm Yöntemi, s. 21.

kârlar ile işlemde var olan fiyat ve kârlar arasında farklılıklar olması halinde KVK çerçevesinde transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı ortaya çıkmaktadır.

Bu yöntemde, ilişkili tarafların kârın oluşumuna yaptığı katkının değeri işlev analizlerine göre yapılır ve bu katkılar dış piyasadan elde edilen güvenilir bilgileri kapsayacak şekilde değerlendirilir. İşlev analizi ilişkili taraflar arasında gerçekleştirilen işlevlerin analizi olup, tarafların üstlendiği riskler ve kullandıkları varlıklar hesaba katılmalıdır. Ayrıca, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması sırasında, her durumun kendi koşullarının göz önünde bulundurulması büyük bir önem taşımaktadır. Özellikle, kârın bölüşüm sürecinde bakiye kârın taraflar arasında bölüşümünün mümkün olduğu ölçüde kesin rakamları içermesi gerekmektedir. Örneğin, araştırma ve geliştirme harcamalarına yer verildiği durumlarda, Ar-Ge harcamaları arasındaki farklılıkların dikkate alınması gerekebilir¹³⁴⁶.

4.2.12.1.2 Kâr Bölüşüm Yönteminin Güçlü Yanları

Kâr bölüşüm yönteminin ana güçlü yanı, tek taraflı yönteme uygun olmayan yüksek düzeyde iç içe geçmiş faaliyetler için çözüm ortaya koymasıdır. Ayrıca bu yöntem her iki tarafın da özgün ve değerli katkılarda bulunduğu işlemlerde en uygun yöntemi sağlayabilmektedir. Çünkü bu tarz durumlarda ilişkisiz kişiler kendilerinin kişisel katkıları oranında işlemin kârlarını paylaşmaya istekli olabilmekte ve bu durumlar için çift taraflı bir yöntem tek taraflı yönteme nazaran daha uygun olabilmektedir. Bunlara ek olarak, özgün ve değerli katkıların varlığı durumunda, güvenilir karşılaştırılabilir bilgiler diğer yöntemleri uygulamak için yetersiz olabilmektedir¹³⁴⁷.

Bu yöntemin bir diğer güçlü yanı, ilişkisiz kişilerde olmayan, ilişkili kişilerin kendilerine özgü, özel muhasebelerini, gerçeklerini ve durumlarını dikkate alarak esneklik sağlayabilmesidir. Bunun yanında her bir tarafın işlem ile ilişkisinin yüksek derecede belirsizlik olması durumunda, örneğin işlemler tarafların ekonomik olarak önemli risklerin paylaşım beklentisini içeriyorsa, bu yöntemin esnekliği işlemle ilgili risklerin gerçek

¹³⁴⁶ Tebliğ, 5.4- Kâr Bölüşüm Yöntemi, s. 21.

¹³⁴⁷ OECD, Transfer Pricing Guidelines, June 2017, paragraf 2.115, s. 133-134

sonuçlarıyla birlikte her bir taraf için farklılaşan emsallere uygun kârın kararlaştırılmasına izin verebilmektedir¹³⁴⁸.

Bu yöntemin bir başka güçlü yanı da, bu yöntemde işlemin her iki tarafının da değerlendirilmesinden dolayı, kontrol edilen işlemin her bir tarafına aşırı ve uygun olmayan kâr sonucunun çıkması çok düşük olasılıktır¹³⁴⁹. Diğer bir ifade ile bu yöntem, çift taraflı analiz yaklaşımı uygulanmasından dolayı, işleme taraf olanlardan herhangi birisi için aşırı bir sonucun çıkmasını önlemektedir¹³⁵⁰. Bundan dolayı, bu yöntem kontrol edilen işlemlerde kullanılan maddi olmayan varlıklar hususunda tarafların katkılarının analiz edilmesi sırasında özellikle önemlidir¹³⁵¹.

Bunların yanında bu yöntem ölçek ekonomilerinden kaynaklanan kârlar ve gayri maddi varlıklar arasındaki birlikteliğin getirilerini başarılı bir şekilde dağıttırabilmektedir¹³⁵².

4.2.12.1.3 Kâr Bölüşüm Yönteminin Zayıf Yanları

Bu yöntemin zayıf yanı, uygulamasındaki zorluklarla ilgilidir. İlk bakışta, bu yöntem hem mükellefler hem de vergi idarisi için rahatlıkla ulaşılabilir görünebilir çünkü bu yöntemde ilişkisiz kişiler hakkındaki bilgilere daha az güvenilme eğilimi vardır. Bununla birlikte, ilişkili kişiler ve vergi idaresi benzer şekilde yabancı ilişkili kişilerden elde edilebilecek bilgilere ulaşabilme zorluğu yaşayabilmektedirler. Ayrıca, kontrol edilen işlemdeki ilişkili kişilerin paylaştığı maliyetlerin ve birleştirilmiş kârın tespiti zor olabilmektedir. Çünkü bu tespit, muhasebe kayıtlarının ve para birimlerinin düzeltiliminin yapılmasını ve ortak temele dayalı kayıt ve defter ifadelerini gerektirmektedir. Bir başka konu, bu yöntem faaliyet kârına uygulandığı zaman, işlemlerle ilgili faaliyet harcamalarının

¹³⁴⁸ OECD, Revised Guidance on the Application of the Transactional Profit Split Method, Inclusive Framework on Beps: Actions 10, June 2018, s.13.

¹³⁴⁹ OECD, Review of Comparability and of Profit Methods: Revision of Chapters I-III of The Transfer Pricing Guidelines, 22 July 2010, s. 44.

¹³⁵⁰ United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2013, s. 253.

¹³⁵¹ OECD, Review of Comparability and of Profit Methods: Revision of Chapters I-III of The Transfer Pricing Guidelines, 22 July 2010, s. 44.

¹³⁵² United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2013, s. 253.

tespit edilmesinde ve maliyetlerin işlemler ile ilişkili kişilerin diğer faaliyetleri arasında dağıtımında zorluk oluşturabilmektedir¹³⁵³.

Bu yöntemin tarafları bir iş ortağı şeklinde değerlendirme eğilimi, kârı da bu eğilime göre dağıtması yöntemin zayıf yanlarından birini oluşturmaktadır.

4.2.12.1.4 Değerlendirme

Bu yöntem transfer fiyatlandırmasında uygulanacak ilk yöntemlerden değildir. Bu yöntemin uygulanabilmesi için analize konu edilen işleme geleneksel işlem yöntemlerinin (karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi, yeniden satış yöntemi) kullanılması olasılığının olmaması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile, örneğin analize konu olan işleme karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulanabilmesi durumunda söz konusu işleme bu yöntem uygulanamaz.

İşleme taraf olanların, işleme özgün ve değerli katkı sağlamaları durumunda, geleneksel işlem yöntemleri bu tarz işlemlerde söz konusu katkıların kâr üzerindeki etkisini belirlemekte yetersiz kalmakta olup, bu yöntem emsallere uygun fiyatı bulmada çok daha iyi sonuçlar vermektedir.

Diğer taraftan, benzer işlemlerdeki ilişkisiz kişilerin kârlılık oranlarının kullanılması ve bu oranların ulaşılabilirliğindeki zorluklar bu yöntemin uygulanabilirliğini yüksek oranda etkilemektedir.

Sonuç olarak bu yöntem, daha çok, işlemlerin çok yüksek ölçüde iç içe geçtiği ve bağlantının fazla olduğu ya da her bir işlemin birbirinden ayrılmasının ve ayrı ayrı değerlendirilmesinin mümkün olmadığı işlemlerde kullanılması önerilmektedir¹³⁵⁴.

¹³⁵³ OECD, Transfer Pricing Guidelines, June 2017, paragraf 2.120, s. 135.

¹³⁵⁴ Tebliğ'in 5.4. bölümünde "Bu yöntem, geleneksel işlem yöntemlerinin (karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi) kullanılmadığı özellikle karşılaştırılabilir işlemlerin olmadığı ve ilişkili kişiler arasındaki işlemlerin birbirinin ayrılmaz bir parçası olduğu durumlarda kullanılmalıdır." ifadelerine yer verilmiştir.

4.2.12.1.1 Kâr Bölüşüm Yöntemine İlişkin Örnek¹³⁵⁵

“İsviçre’de faaliyette bulunan (A) Kurumu kanser tedavisinde kullanılmak amacıyla “Kodezyak” adı verilen bir ilacın ana maddesini üretmektedir. Bunun yanında, Türkiye’de tam mükellef olan ilişkili (B) Kurumu ise söz konusu ilacın İsviçre’de (A) Kurumunca üretilmesinden sonra kendisinin yapmış olduğu Ar-Ge faaliyeti sonuçları ile ana maddeyi birleştirerek nihai ürün haline getirmektedir. Ayrıca, (B) Kurumu nihai ürünün Türkiye’de dağıtımına yetkili tek şirkettir.

Konuya ilişkin diğer bilgiler aşağıdaki gibidir:

- (B) Kurumu söz konusu ilacın geliştirilmesi için (A) Kurumu ile Ar-Ge ve pazarlama faaliyetleri yürütmektedir.
- Söz konusu ilaca ilişkin, (A) Kurumu 3 TL, (B) Kurumu ise 12 TL olmak üzere toplam 15 TL Ar-Ge ve pazarlama gideri gerçekleştirmiştir.

Üretilen ürünün son derece özgün ve ileri düzeyde bir yapıya sahip olması nedeniyle, piyasada karşılaştırılabilir benzer nitelikte bir ürün bulunmamaktadır. Bu nedenle, karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulanması mümkün değildir.

Maliyet artı yönteminin uygulanabilmesi için de yeterli veri ve bilgi bulunmamaktadır. Ürünün ilişkili kişiler arasında nitelik değiştirerek alım ya da satıma konu edilmesi nedeniyle yeniden satış fiyatı yönteminin de uygulanması mümkün değildir. Bu durumda uygulanabilecek en iyi yöntem kâr bölüşüm yöntemi olacaktır.

Aynı piyasada benzer bir ürünü gayri maddi varlık kullanmadan üreten ve satan firmalara ilişkin veriler temin edilebilmiştir. Bu piyasada üreticilerin % 10 kâr marjı, toptan satıcıların ise satış fiyatı üzerinden % 25 kâr marjı ile çalıştığı tespit edilmiş olup, (A) ve (B) Kurumlarının birim başına kârdan alacakları paylar iki aşamada tespit edilecektir.

¹³⁵⁵ Tebliğ’den alınmıştır. Tebliğ, 5.4- Kâr Bölüşüm Yöntemi, s. 21-23.

1. Aşama: Getiri tutarının tespit edilmesi

(A) ve (B) Kurumlarının basitleştirilmiş hesapları aşağıdaki gibidir:

(TL)				
		(A) Kurumu		(B) Kurumu
Satışlar		100		125
Satılan Malın Maliyeti (-)		60		100
Brüt Kâr		40		25
Ar-Ge ve Pazarlama Giderleri	3		12	
Genel Yönetim Giderleri	2		3	
Faaliyet Giderleri (-)		5		15
Kâr		35		10

Grubun toplam kârı 45 TL'dir.

(A) Kurumu:

(TL)	
Satılan Malın Maliyeti	60
Karşılaştırılabilir Firma Esas Alınarak Hesaplanan Kâr ($60 \times \%10$)	6
Karşılaştırılabilir Firma Esas Alınarak Hesaplanan Transfer Fiyatı (Gayri Maddi Varlıklar Hariç)	66

(B) Kurumu:

(TL)	
Üçüncü Kişilere Satışlar	125
Karşılaştırılabilir Firmaların Yeniden Satışta Kâr Marjı	% 25
Brüt Kâr (Yeniden Satışta Kâr Marjı) $125 \times \% 25$	31,25

Karşılaştırılabilir firmalar (gayri maddi varlıklar hariç) esas alınarak getiriler aşağıdaki gibi hesaplanacaktır:

(TL)		
	(A) Kurumu	(B) Kurumu
Satışlar	66,00	
Satılan Malın Maliyeti (-)	60,00	
Brüt Kâr	6,00	31,25
Faaliyet Giderleri (-)	5,00	15,00
Kâr	1,00	16,25

Bu durumda grubun 1. aşamada paylaştırılan toplam kârı 17,25 TL olacaktır.

2. Aşama: Bakiye kârın bölüştürülmesi

Grubun toplam kârından 1. aşamada paylaştırılan kâr sonrası arta kalan bakiye kârı $(45 - 17,25 =) 27,75$ TL'dir.

Her iki firma açısından araştırma ve geliştirme giderleri ile pazarlama giderlerinin, ürünün üretim ve satışında önemli bir role sahip oldukları görülmüştür. Araştırma ve geliştirme giderleri ile pazarlama giderlerinin firmalar itibarıyla durumu aşağıdaki şekildedir:

(A) Kurumu	3 TL (% 20)
(B) Kurumu	12 TL (% 80)
Toplam	15 TL (% 100)

Bakiye kârın bölüşümü, bu harcama oranlarından yararlanılarak aşağıdaki gibi yapılacaktır.

(A) Kurumunun bakiye kârdan alacağı pay $(\% 20 \times 27,75)$ 5,55 TL

(B) Kurumunun bakiye kârdan alacağı pay $(\% 80 \times 27,75)$ 22,20 TL

Bu durumda, düzeltilmiş faaliyet kârları aşağıdaki gibi olacaktır:

A Kurumu $= 5,55 + 1,0 = 6,55$ TL

B Kurumu $= 22,20 + 16,25 = 38,45$ TL

Sonuç olarak, düzeltilmiş hesaplar her iki Kurum için aşağıdaki gibi olacaktır:

	(A) Kurumu	(B) Kurumu
Satışlar	71,55	125,00
Satılan Malın Maliyeti (-)	60,00	71,55
Brüt Kâr	11,55	53,45
Faaliyet Giderleri (-)	5,00	15,00
Kâr	6,55	38,45

Kâr bölüşüm yöntemine göre, (A) Kurumunun satışları için uygulayacağı emsallere uygun fiyat yukarıda da görüleceği üzere birim başına 71,55 TL olarak gerçekleşecektir.”

4.2.12.2. *İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi*

4.2.12.2.1 Genel Olarak

KVK’da işleme dayalı net kâr marjı yöntemi, “*mükellefin kontrol altındaki bir işlemde; maliyetler, satışlar veya varlıklar gibi ilgili ve uygun bir temele dayanarak tespit ettiği net kâr marjının incelenmesi esasına dayanan*” yöntem olarak tanımlanmaktadır¹³⁵⁶.

Maliyet artı ve yeniden satış yöntemlerine benzer şekilde, bu yöntemde inceleme altındaki tarafın kullandığı varlıklar, üstlendiği riskler ve yerine getirdiği işlevlere ilişkin karşılaştırılabilirlik analizinin yapılması gerekmektedir¹³⁵⁷. Bunun yanında bu yöntemin uygulanmasında işlev karşılaştırması genel olarak ürün karşılaştırmasından daha önemli bulunmakta;¹³⁵⁸ bu nedenle, bu yöntemin uygulanmasında ilişkili kurumlara ilişkin işlev analizi önem arz etmektedir¹³⁵⁹.

Ayrıca aralarında ilişki olmayan kurumların net faaliyet kâr marjlarının uygulanacağı hallerde, güvenilir sonuçların sağlanabilmesi amacıyla işlemlerin karşılaştırılabilir olup olmadığının ve olası düzeltmenin derecesinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında bu yöntemin kullanılması sırasında yapılacak analizlerde,

¹³⁵⁶ KVK’nın 13/ (4) /ç maddesi.

¹³⁵⁷ Przsuski, Martin, Lalapet ve Srin, s.13.

¹³⁵⁸ OECD, Transfer Pricing Methods, July 2010, paragraf 19, s.6.

¹³⁵⁹ Tebliğ, 5.5- İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi, s. 24.

ilişkili kurumun tek bir kontrol altındaki işlemine ait kârın göz önünde bulundurulması gerekmektedir¹³⁶⁰.

Bu yöntemin uygulanması maliyet artı ve yeniden satış fiyatı yönteminin uygulanmasına benzerlik gösterse de, diğer iki yöntemin temel aldığı marj, brüt kâr marjı olmasına¹³⁶¹ karşın, bu yöntem de temel alınan marj, net faaliyet kâr marjıdır (faiz, olağandışı öğeler ve gelir vergileri öncesi)¹³⁶². Ayrıca diğer yöntemlerde olduğu gibi bu yöntemde de karşılaştırılabilirlik analizinin yapılması gerekse de işlevlerde farklılık olsa dahi, net faaliyet kâr marjı, bu farklılıktan maliyet artı ve yeniden satış fiyatı yönteminde dikkate alınan brüt kâr marjına göre daha az etkilenmektedir¹³⁶³.

Yukarıdaki tanım ve anlatımdan da anlaşılacağı üzere, bu yöntem, karşılaştırılabilir fiyat, yeniden satış fiyatı ve maliyet artı yöntemlerin aksine kontrol dışı emsallere dayanmamakta; bunun yerine, benzer bir ekonomik faaliyet yürüten benzer konumdaki işletmelerin makul bir süre içinde benzer getiriler elde etme eğiliminde olacağı fikrine dayanmaktadır. Buna göre, eğer bu getiriler yeterince tespit edilebilirse, kontrol edilen işletmenin getirilerini değerlendirmek için kullanılabilecek bir aralık oluşturmak mümkün olabilecektir. Kontrol edilen şirketin marjları da bu aralığın içindeyse, emsallerine uygun bir getiri elde etmiş kabul edilecektir¹³⁶⁴.

Net faaliyet kâr marjının belirlenmesi sırasında, ilk olarak mükellefin karşılaştırılabilir kontrol dışı bir işlemde kullandığı net faaliyet kâr marjının (iç emsal) göz önünde bulundurulması gerekmekte; bu mümkün değilse, ilişkisiz bir kurumun

¹³⁶⁰ Tebliğ, 5.5- İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi, s. 24.

¹³⁶¹ Tebliğ, 5.5- İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi, s. 24.

¹³⁶² OECD, Transfer Pricing Methods, July 2010, paragraf 16, 17, s.6.

¹³⁶³ Tebliğ, 5.5- İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi, s. 24.

¹³⁶⁴ Adnan İslam, s. 8.16.

karşılaştırılabilir kontrol dışı bir işlemde kullandığı net faaliyet kâr marjının (dış emsal) esas alınması gerekmektedir¹³⁶⁵.

Net kâr marjlarını etkileyen belli başlı etkenlerini ise, piyasada var olan rekabet koşulları, şirket yönetiminin etkinliği, şirketin iş stratejileri, pazara giriş engellerinin olup olmaması, piyasada muadil ürün olup olmaması ya da piyasaya giriş olasılığının olup olmaması, iş tecrübesinin derecesi (piyasaya yeni giren ya da çok uzun süredir var olan) olarak sıralayabiliriz¹³⁶⁶.

Net kâr marjlarını yüksek oranda etkileyen etkenlerin farklılaşması durumunda, taraflar arasındaki bu farklılaşmanın makul ölçüler kullanılarak düzeltilmesi ve ondan sonra elde edilecek olan net kâr marjlarının bu yöntemin uygulanmasında kullanılması gerekmektedir. Söz konusu farklar güvenilir şekilde ortadan kaldırılamıyorsa bu yöntemin uygulamasından vazgeçilmesi gerekmektedir.

Bu yöntemin uygulanması sırasında, net kârın değerlendirilmesinde genel olarak üretim ve hizmet faaliyetleri için maliyetlerin, satış faaliyetleri için satışların ve varlık yoğun faaliyetler için varlıkların kullanıldığı gözlenmektedir¹³⁶⁷.

Yukarıda söz edilen kâr marjları, gelir tablosu ve bilanço verileri üzerinden hesaplanabilen mali oranlar olup, bu yöntemde sıkça kullanılanlarını, net kâr marjı (faaliyet kârı / net satışlar), net maliyet artı marjı (faaliyet Kârı / (satışların maliyeti + faaliyet giderleri), berry oranı (brüt kâr / faaliyet giderleri), kullanılan varlıklara getiri oranı (faaliyet kârı / kullanılan varlıklar) olarak sıralayabiliriz¹³⁶⁸.

¹³⁶⁵ Tebliğ, 5.5- İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi, s. 24.

¹³⁶⁶ United Nations. Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2017, bölüm: B.3.3.9.3., s. 200.

¹³⁶⁷ OECD, Transfer Pricing Methods, July 2010, paragraf 16, 17, s.6.

¹³⁶⁸ Özgür TOROS, s. 163.

Diğer taraftan seçilen finansal göstergelerin şu şartları taşıması gerekmektedir¹³⁶⁹: test edilen tarafın varlıkları ve risklerini hesaba katarak, onun yerine getirdiği işlevlerin değerini yansıtmalı, transfer fiyatının formülünden makul bir şekilde bağımsız olmalı, kontrol dışı işlem ve kontrol altındaki işlemin seviyesinde makul derecede güvenilir ve tutarlı bir usul ile hesaplanabilir olmalı.

Bunun yanında, ilke olarak, bu yöntemin uygulanması için net kâr göstergelerinin kararının verilmesinde kontrol edilen işlemlerle doğrudan ya da dolaylı ilişkili olan öğelerin ve faaliyetin doğal sonucu olan öğelerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir¹³⁷⁰.

Yöntemin uygulanması sırasında kontrol dışı işlem ile karşılaştırılabilirliği önemli ölçüde etkiledikleri düşünülen incelemeye konu kontrol altındaki işlemle ilgili olmayan maliyetler ve gelirler hesaplamalardan çıkarılmalıdır. Bu nedenle, hepsi birlikte toplam olarak kontrol dışındaki şirketin işlemleri ile uygun bir şekilde karşılaştırılmaz nitelikte olan farklı kontrol altındaki işlemleri iç içe yapan şirket mevcutsa, bu yöntemin söz konusu şirkete bir bütün olarak uygulanması uygun olmayacaktır¹³⁷¹. Diğer bir anlatımla yöntemin uygulanması sırasında ilişkisiz kişilerle yapılan işlemler mahiyetleri gereği olması gereken fiyat ile gerçekleştirilmelerinden dolayı emsallere uyguluk ilkesine aykırılık taşımazlar, bu nedenle bu ilişkisiz işlemlerin karşılaştırılabilirlik analizlerine dahil edilmesi, yapılacak analizin doğru sonuç vermesini engellemektedir. Bunun sonucu olarak da, ilişkili işlemler ile ilişkisiz işlemlerin birbirinden ayrıştırılamadığı gelir tablolarını temel alarak bu yöntemin uygulanması kabul edilebilir olmayacaktır¹³⁷².

¹³⁶⁹ OECD, Transfer Pricing Methods, July 2010, paragraf 18, s.6.

¹³⁷⁰ OECD, Review of Comparability and of Profit Methods: Revision of Chapters I-III of The Transfer Pricing Guidelines, 22 July 2010, s. 37.

¹³⁷¹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.84, s. 119.

¹³⁷² İlteriş Emiroğlu, “Transfer Fiyatlandırmasında Kâr Düzey Göstergeleri”, <https://www.verginet.net/Haber.aspx?ID=1245> (03 Kasım 2018).

Uygulamada dikkate alınacak paydadaki satış rakamının, incelenen kontrol edilen işlem ile satın alınan malların yeniden satışı olması gerekmektedir. Kontrol dışı faaliyetlerden (ilişkisiz taraflardan ilişkisiz taraflara yeniden satışı amacıyla satın almalar) elde edilen satış geliri, kontrol edilen işlemlere ilişkin fiyatın belirlenmesine veya test edilmesine dahil edilmemelidir; ancak, kontrol dışı işlemler incelemeyi önemli ölçüde etkilemediği sürece ve/veya kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler, ayrı ayrı yeterince değerlendirilemeyecek kadar bağlantılı olması halinde karşılaştırmada dikkate alınması gerekmektedir¹³⁷³.

Maliyete dayalı işleme dayalı net kâr marjı yönteminin uygulanmasında ise, faaliyet veya işleme atfedilebilen tüm doğrudan ve dolaylı maliyetler ve işin genel giderlerine ilişkin uygun bir dağıtım dahil olmak üzere, genellikle tam maliyetlerin kullanılması gerekmektedir¹³⁷⁴.

4.2.12.2.2 İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yönteminin Güçlü Yanları

Bu yöntemin güçlü yanlarından birisi, işleme dayalı farkların, net kâr göstergeleri (örneğin, varlıkların getiri oranı, faaliyet gelirinin satışlara oranı ve net kârın olası diğer hesaplamaları) üzerindeki etkilerinin, karşılaştırılabilir fiyat yönteminde kullanılan fiyat üzerindeki etkililerine nazaran daha az olmasıdır¹³⁷⁵. Diğer bir ifade ile, işlemler arasındaki farkların net kârlar üzerindeki etkisi fiyat üzerindeki etkisinden daha az olup, benzer şekilde işlevler arasındaki farkların net kârlar üzerindeki etkisi de brüt kârlar üzerindeki etkisinden daha azdır¹³⁷⁶. Bu nedenle, söz konusu farklılıklar bu brüt kâr marjlarının geniş bir aralıkta oluşması sonucunu doğururken, net kâr göstergelerinin seviyesinin genel olarak benzer seviyede kalması sonucunu doğurmaya devam

¹³⁷³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.96., s.122.

¹³⁷⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.99., s.123.

¹³⁷⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.68, s. 114-115.

¹³⁷⁶ United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2013, s. 245.

etmektedir¹³⁷⁷. Bu durum bu yöntemin uygulamasında, ürün ve işlev karşılaştırılabilirliğinin önemini azaltmaktadır¹³⁷⁸. Bu durum diğer transfer fiyatlandırması yöntemlerine karşın, bu yöntemin uygulanmasını kolaylaştırmakta ve karşılaştırılabilirliği daha az olan daha geniş yelpazedeki (karşılaştırılabilir işlemlerin kontrol altındaki işlemle bire bir aynı olmak zorunda olmaması) benzer işlemlerin kullanılabilmesini sağlamaktadır¹³⁷⁹. Bunun bir sonucu olarak da mükellefler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır¹³⁸⁰.

Bu yöntemin diğer bir güçlü yanı, karşılaştırılabilirlik analizi yapılırken kullanılan bilgilerin yetersiz olmasından dolayı, brüt ve faaliyet kârlarının içinde bulunan harcamaların sınıflandırılması ve brüt kâr marjlarının karşılaştırılmasında yaşanan zorlukları, net kâr göstergelerinin kullanımı ortadan kaldırmaktadır. Bu durumlarda net kâr göstergeleri test edilen tarafa karşılaştırılabilir bir gösterge bulmada kolaylık sağlamaktadır. Bunun bir sonucu olarak da, bu yöntemin kullanımı için gerekli olan net kâr göstergeleri için ulaşılabilir karşılaştırılabilir mahiyetteki verilerin sayısı, karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, yeniden satış yöntemi ve maliyet artı yönteminin güvenilir şekilde uygulanabilmesi için gerekli karşılaştırılabilir mahiyetteki verilerin sayısından daha fazla olmaktadır.

Bu yöntemin uygulanmasındaki diğer bir güçlü yan, tek taraflı yöntem¹³⁸¹ olarak, ilişkili kişilerin sadece birisi (test edilen taraf) için finansal göstergenin incelenmesinin önemli olmasıdır. Benzer olarak, bu yöntemde işlemlerin taraflarının kayıtları ve defterlerinin ortak temele göre ifade edilmesi ya da bütün taraflar için maliyetlerin

¹³⁷⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.68, s. 114-115.

¹³⁷⁸ Elizabeth King, 2009, s. 12.

¹³⁷⁹ The Transactional Net Margin Method with Example, <https://transferpricingasia.com/2017/03/18/transactional-net-margin-method-example/> (26 Ekim 2018)

¹³⁸⁰ Ramazan Oruç, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Kâr Düzeyi Göstergesi Olarak Berry Oranı Kullanımı”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Kasım 2016, s. 89.

¹³⁸¹ Bu yöntem, ilişkili taraflardan sadece birisi için uygulanmasından dolayı, daha az karışık işlev analizi gerektirmekte; tek taraflı uygulanabilen bir yöntem olması nedeniyle işleme taraf olanların her birine ayrı ayrı uygulanabilmektedir.

dağıtılması (kâr bölüşüm yönteminde önemli olan) sıklıkla önemli değildir. Bu da, taraflardan birisi hakkında güvenilir bilgi sağlamanın zor olduğu, ya da işlemin taraflarından birisinin karışık ve çok iç içe faaliyete sahip olduğu zaman, uygulamada kolaylık sağlayabilmektedir¹³⁸².

Bunlara ek olarak, bu yöntem uygulanırken karşılaştırmaya konu edilenin net faaliyet kârı olmasından dolayı, harcamalar ve gelirlerin ayrıştırılması hususunda muhasebe tutarlılığı genel olarak yeniden satış yöntemi ve maliyet artı yöntemindekine nazaran daha az önem arz etmektedir¹³⁸³.

4.2.12.2.3 İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yönteminin Zayıf Yanları

Bu yöntemin temel zayıf yanlarından birisi, tek taraflı bir yöntem olması ve ilişkili işleme taraf olanlardan sadece birini test etmesidir¹³⁸⁴. Bu yöntemde uygulanan analizin tek taraflı doğasıyla birlikte transfer fiyatı ile ilgili olmayan birçok etken net kârları etkileyebilmekte, karşılaştırılabilirliğin yetersiz bir standartta uygulanması halinde söz konusu durum bu yöntemin bütün güvenilirliğini etkileyebilmektedir¹³⁸⁵. Şöyle ki, taraflardan birisi için seçilen finansal göstergenin kontrol edilen işlemin sonuçları açısından diğer tarafa aşırı bir sonuç (örneğin, zarar, ya da olağanüstü kârlılık) meydana getirebilme olasılığı oluşmaktadır¹³⁸⁶. Bu zayıf yan maliyet artı ve yeniden satış yönteminde de vardır, ancak bu yöntemde daha önemli sonuçlar doğurabilmekte, çünkü transfer fiyatı üzerinde hiçbir etkisi olmayan bazı etkenler net kârlar üzerinde etkili olabilmektedir.

¹³⁸² OECD, Review of Comparability and of Profit Methods: Revision of Chapters I-III of The Transfer Pricing Guidelines, 22 July 2010, s. 34.

¹³⁸³ Cooper, Fox, Loeprick, and Mohindra, s. 164

¹³⁸⁴ Przsuski, Martin, Lalapet, Srin, s.13-14.; Yöntemin tek taraflı olması bazı bakış açılarına göre yöntemin güçlü yanlarından birisi olmasına rağmen bazı bakış açılarına göre ise zayıf yanlarından birisidir.

¹³⁸⁵ OECD, Review of Comparability and of Profit Methods: Revision of Chapters I-III of The Transfer Pricing Guidelines, 22 July 2010, s. 35.

¹³⁸⁶ Cooper, Fox, Loeprick, and Mohindra, s. 166.

Ayrıca bu yönteme ilişkin sorunlar, test edilen yabancı şirketlere güvenen analizlerden de kaynaklanabilmektedir. Bu yöntemin en önemli eleştirisi, net kârların transfer fiyatlarından daha çok başka etkenlerden etkilenmesidir¹³⁸⁷. İlişkisiz kişiler arasındaki brüt kâr oranları veya fiyat üzerinde ya hiç etkisi olmayan ya da daha az önemli veya doğrudan etkiye sahip olacak bazı etkenler, mükelleflerin net kâr göstergelerini etkileyebilmektedir. Bu bakış açıları doğru ve güvenilir emsallere uygun net kâr göstergesi kararlarını zorlaştırmaktadır¹³⁸⁸. Diğer bir ifade ile, brüt kârlar veya fiyatlar üzerinde hiç etkisi olmayan ya da daha az etkisi olan bazı etkenler (örneğin, faaliyet giderlerindeki değişkenlik) net kârları etkilemektedir. Bu etkenler net kârları ve bu nedenle de bu yöntemin sonuçlarını etkiler, ama ilişkili kişinin transfer fiyatı ile ilgili olarak herhangi bir etki yapmayabilir¹³⁸⁹. Bu yüzden, karşılaştırılabilirlik analizi sırasında, kontrol edilen işlemle ilgili olmayan diğer etkenlerin dikkate alındığından emin olmak önem arz etmektedir¹³⁹⁰.

Ayrıca mükellefler, bu yöntemin geçerli bir uygulamasını yapmak için, karşılaştırılabilir kontrol dışı işleme atfedilebilir kârlar hakkında yeterli özel bilgiye ulaşamayabilirler. Bunun yanında, işlemler için kâr hesaplanırken kullanılan net kâr göstergesini oluşturmak için kullanılan kontrol altındaki işlemlerle ilgili gelir ve faaliyet harcamalarının tespit edilmesi zor olabilmektedir¹³⁹¹.

4.2.12.2.4 Değerlendirme

Bu yöntem, işlemin taraflarından birisini test etmesinden dolayı tek taraflı yöntem olup, göreceli olarak zayıf bir yöntemdir. Bu nedenle mükelleflerin ya işleme

¹³⁸⁷ Cooper, Fox, Loeprick, and Mohindra, s. 166.

¹³⁸⁸ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 2.70, s. 115.

¹³⁸⁹ United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2013, s. 246.

¹³⁹⁰ Cooper, Fox, Loeprick, and Mohindra, s. 166.

¹³⁹¹ OECD, Review of Comparability and of Profit Methods: Revision of Chapters I-III of The Transfer Pricing Guidelines, 22 July 2010, s. 34.

taraf olan diğ er tarafı da test etmeleri ya da bu yöntemin sonuçlarını diğ er yöntemlerle birlikte desteklemeleri gerekmektedir.

Kontrol altındaki işlemin gerçekleştirilmesi sırasında, taraflardan birisinin işleme değ erli ve özgün bir katkısı olması durumunda bu yöntemin uygulanması durumunda ortaya çıkan sonuçların güvenilir olma olasılığı düşmektedir. Bu nedenle bu tarz katkılarının olduğu işlemler için en uygun yöntem genellikle k r bölüşüm yöntemi olmaktadır. Buna karşılık, kontrol altındaki işleme taraflardan sadece birisi özgün bir katkıda bulunacak olursa, bu yöntem katkıda bulunmayan tarafa uygulanabilmektedir. Burada önemli olan noktalardan birisi de, test edilecek tarafın ticari ilişkilerinin çok i  i e olmamasıdır. Her iki tarafın da, i  içe geçmiş faaliyetlerinin olması durumunda bu yöntemin uygulanması mümkün değildir.

Bu yöntemde kullanılabilecek dış emsal k r marjlarına ulaşabilmek, bunların herkese açık ortamlarda dahi yayımlanıyor olmasından dolayı, diğ er yöntemler için gerekli verilere ula maktan daha kolay olsa da, elde edilen bu verilerin kontrol altındaki işleme uygulayabilmek için yeterli ve güvenilir olacağını her zaman için söylemek mümkün değildir. Bunun en temel nedeni de, kar ıla tırılabilir olduğu düşünülen şirketlerin işlev analizinin yapılamaması durumunda, bunların verilerini kullanan şirketin, herkese açık verilerini elde ettiği şirketlerin bilgilerine ve muhasebe kayıtlarına güvenmek zorunda kalması; bunun sonucu olarak da, kontrol edilen işleme emsal olarak kullanılacak verilerin yeterince test edilememesinden dolayı bu verilerin aranan kriterlere uygun olmama riskini beraberinde getirmesidir.

Örneğın, test edilen taraf ile kar ıla tırılabilir mahiyette olduğu düşünülen firmaların içinde bulundukları sektörlerdeki konumları (giriş aşaması, uzun süredir var olma, marka değ erleri vs.) net kârın farklılaşmasının en önemli nedeni haline gelebilmektedir. Bu durumda bu farklılıkların düzeltilmesi gerekmesine rağmen bu yöntemde bunların etkilerini düzeltmek bir hayli zor olmaktadır.

Diğer yöntemlerde olduğu gibi bu yöntemde de zorunlu düzeltmelerin güvenilir bir şekilde yapılması, yapılacak analizin güvenilir olması için çok önemlidir. Aynı sektörde faaliyette bulunup, faaliyetleri açısından bire bir aynı olsalar da, şirketlerin pazar payları, rekabet güçleri vb. etkenler her zaman aynı düzeyde olmayacağından, bunların kârlılıkları da farklılaşabilecektir. Bu durumda bu yöntemin uygulanabilmesi, ancak gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra mümkün olacaktır. Diğer taraftan söz konusu düzeltmelerin güvenilir zeminde yapılma imkânı yoksa bu yöntem uygulanamayacaktır.

Diğer bir sorunlu durumda, test edilen şirketin ilişkili şirketlerden aldığı malları yine ilişkili şirketlere satması durumunda karşımıza çıkmaktadır. Teste tabi tutulan şirketin net kâr göstergelerinin karşılaştırılabilir şirketlerin verileri ile karşılaştırılması sonucunda farklılık ortaya çıkarsa, bu durumda test edilen şirketin net kârı artırılırken /azaltılırken, satıcının mı alıcının mı kârı düşürülecektir / yükseltilecektir. Bu sorunun makul bir çözümü bu yöntem ile bulunamayacağından dolayı, böylesi bir durumda bu yöntem uygulanamaz.

Diğer taraftan bu yöntemin, diğer yöntemlerin çözümsüz kaldığı durumlar için büyük ölçüde çözüm üreten bir yöntem olduğunu söyleyebiliriz. Uygulamada bu yöntemin yaygın olarak kullanıldığı durumları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz¹³⁹²:

- yeniden satış yöntemini uygulamak için verilerin ulaşılabilir olmadığı distribütörler tarafından yapılan emtia satışları (distribütörlerin önemli pazar işlevi yerine getirmediği veya değerli maddi duran varlık katkısında bulunmadığı),
- üreticiler tarafından yapılan, maliyet artı yöntemini uygulamak için verilerin ulaşılabilir olmadığı emtia satışları (üreticilerin normal üretim işlevi yerine getirdikleri ve

¹³⁹² Cooper, Fox, Loeprick, and Mohindra, s. 166

değerli maddi duran varlık katkısında bulunmadıkları ya da önemli riske katlanmadıkları),

- brüt kâr verilerine ulaşılabilir olmasına karşın, bu verilerin muhasebe farklılıklarından dolayı güvenilir olmadığı durumlar,
- araştırma ve geliştirme planlarının sözleşmelerini içeren grup içi hizmetler.

4.2.12.2.5 İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemine İlişkin Örnek¹³⁹³

“Türkiye’de faaliyette bulunan tam mükellef (A) Kurumu, Hollanda’da bulunan ilişkili (B) şirketine televizyon satmakta olup, bu işleme ilişkin açıklamalara aşağıda yer verilmiştir:

(A) Kurumu ile ilişkili (B) şirketi arasındaki emsallere uygun fiyatın belirlenebilmesinde geleneksel işlem yöntemlerinin uygulanması için gerekli veriler bulunmadığından, işleme dayalı net kâr marjı yöntemi kullanılmıştır.

- Televizyonun satış fiyatı 600 TL’dir ve ilgili yılda (B) şirketine 1000 adet televizyon satılmıştır.

	(TL)
Satışlar	600.000
Satılan Malın Maliyeti (-)	550.000
Faaliyet Giderleri (-)	20.000
Faaliyet Kârı	30.000

¹³⁹³ Tebliğ’den alınmıştır. Tebliğ, 5.5- İşleme Dayalı Net Kâr Marjı Yöntemi, s. 24.

Söz konusu faaliyet için şirketin kullandığı varlıklar (dönen ve duran varlıklar) toplamı 1.000.000 TL’dir. Bu durumda varlıkların getiri oranı $30.000/1.000.000 = \% 3$ olmaktadır.

Hollanda’da bulunan ilişkili (B) şirketi aldığı televizyonları % 25 brüt kâr marjı ile 750 TL’ye satmaktadır.

	(TL)
Satışlar	750.000
Satılan Malın Maliyeti (-)	600.000
Satış Giderleri (-)	50.000
Faaliyet Kârı	100.000

(B) şirketinin bu faaliyeti ile ilgili olarak kullandığı varlık toplamı 800.000 TL’dir. Varlıkların getirisi $100.000/800.000 = \% 12,5$ olmaktadır.

- Yapılan işlev analizi sonucu, karşılaştırılabilir şirket olarak belirlenen Türkiye’deki tam mükellef (C), (D) ve (E) Kurumlarının beyaz eşya ticareti yaptığı ve varlıkların getiri oranının ortalama % 7,5 olduğu tespit edilmiştir.

- Ortalama getiri oranına ulaşabilmek amacıyla, ana firma olan Türkiye’deki (A) Kurumunun ilişkili (B) şirketine televizyon satış fiyatının yeniden belirlenmesi gerekmektedir. Bu suretle varlıkların getiri oranı emsallere uygun olacaktır.”

4.2.13. Kurumların Kendi Belirleyeceği Yöntemler

KVK’ya göre mükellefler, yukarıda anlatılan transfer fiyatlandırmasında uygulanacak yöntemlerden herhangi birisi ile emsallere uygun fiyatı belirleme imkânları yoksa, işlemin mahiyetine uygun olarak kendilerinin belirleyeceği bir yöntemi kullanabilmektedirler¹³⁹⁴.

¹³⁹⁴ KVK’nın 13/ (4)-d maddesi.

4.2.14. Peşin Fiyat Anlaşması Usulü

4.2.14.1. Genel Olarak Peşin Fiyatlandırma Anlaşması

Transfer fiyatlandırmasındaki en önemli gelişmelerden birisi, peşin fiyatlandırma anlaşmaları¹³⁹⁵ (PFA) olup, ilk olarak ABD’de 1991 yılında uygulanmış ve daha sonra diğer ülkeler tarafından kabul görmüştür¹³⁹⁶.

PFA’nın vergi mevzuatımızda düzenlenmesi ise 01.01.2007 tarihinden sonra uygulanmak üzere 5520 sayılı Kanun’un 13/5. maddesi ile yapılmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre, “*ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanacak fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile anlaşarak*” belirlenebilmektedir. Madde gerekçesinde düzenlemenin OECD ve gelişmiş ülke uygulamalarına uyum amacıyla yapıldığı belirtilmiştir¹³⁹⁷.

Kanunda açık olarak ‘peşin fiyatlandırma anlaşması’ yöntem adı olarak yer almasa da BKK¹³⁹⁸, Tebliğ¹³⁹⁹ ve Rehberde¹⁴⁰⁰ yöntem adı olarak yer almaktadır.

¹³⁹⁵ Advance Pricing Agreement

¹³⁹⁶ Reuven S. Avi-Yonah, **International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime**, Cambridge, 2007, s. 118.

¹³⁹⁷ KVK’nın 13. maddesinin gerekçesinde şu ifadelere yer verilmiştir: “*Transfer fiyatlandırmasında uygulayacağı yöntem konusunda tereddüdü bulunan mükellef, Maliye Bakanlığı’na başvurarak belli bir dönem için yöntem tespiti isteğinde bulunabilecektir. OECD’nin Uluslararası Şirketler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlandırması Rehberi’nde de önerilen ve birçok gelişmiş ülkenin vergi sisteminde yer alan bu uygulama (Advance Pricing Arrangements ya da Advance Pricing Agreement) için mükellefin Maliye Bakanlığına gerekli bilgi ve belgelerle birlikte başvurması gerekmektedir.*”

¹³⁹⁸ 2007/12888 sayılı BKK’nın 14-17 maddeler.

¹³⁹⁹ Tebliğ, 6- Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi ile anlaşma usulü, s. 24.

¹⁴⁰⁰ Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber 2010, s. 8.

Rehberde PFA'nın, “*ilişkili kişilerle yapılan işlemlere ilişkin transfer fiyatlandırmasının tespit edilmesinde belli bir süre için uygulanacak yöntemin mükellef ile İdare tarafından anlaşarak belirlenmesini*” ifade ettiği belirtilmiştir¹⁴⁰¹.

4.2.14.1. *Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Amacı*

Birçok ülkede¹⁴⁰² hem vergi idaresi hem de vergi mükellefleri, uyuşmazlıkların dava yoluyla çözülmesine kıyasla PFA'ları daha fazla tercih etme eğilimindedirler¹⁴⁰³. Çünkü, PFA'lar genel olarak gelecekte birden fazla yılı kapsar ve vergi mükellefleri ile vergi idarelerinin denetim, belirsizlik ve yatırımcı riski ile uyum maliyetlerini önlemesine veya azaltmasına olanak tanımaktadır¹⁴⁰⁴.

PFA'nın getirilişindeki temel amaç da, mükelleflerin ilişkili kişilerle yapacakları mal veya hizmet alım ya da satımında kullanacakları transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak karşılaşılabilecek olası vergi uyuşmazlıklarını engellemektir¹⁴⁰⁵.

Bunlardan dolayı PFA hem mükellef hem de İdare açısından transfer fiyatlandırması uygulamasında belirsizlikleri ortadan kaldırmak ve olası ihtilaflar nedeniyle iş ve zaman kaybının önüne geçmek için faydalı olacaktır.

4.2.14.2. *Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Çeşitleri*

PFA, mükellefin başvurusundaki talebe bağlı olarak, tek taraflı, iki taraflı ve çok taraflı olmak üzere üç şekilde yapılabilmektedir.

Anlaşmaya ilişkin sürecin, diğer ülke vergi idaresinin katılımı olmaksızın, başvuruda bulunan mükellef ile İdare arasında gerçekleşmesi halinde tek taraflı; iki ayrı

¹⁴⁰¹ Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber 2010, s. 8.

¹⁴⁰² ABD, Çin ve Avrupa Birliği ülkelerinde kullanımı yaygındır.

¹⁴⁰³ United Nations, Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2017, s. 485.

¹⁴⁰⁴ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 319.

¹⁴⁰⁵ 2007/12888 sayılı BKK'nın 14. maddesi.

ülkede bulunan vergi idaresi ile bu idarelerin yetki alanlarında bulunan ilişkili iki mükellef arasında gerçekleşmesi halinde iki taraflı; ikiden fazla ülke vergi idaresi ile bu idarelerin yetki alanlarında bulunan ilişkili ikiden fazla mükellef arasında gerçekleşmesi halinde ise çok taraflı PFA söz konusu olmaktadır¹⁴⁰⁶.

Tek, iki veya çok taraflı PFA'ları gerçekleştirebilmek için hem usul hem de maddi hukukta uygun bir yasal dayanağa ihtiyaç vardır. Tek taraflı PFA'lar için, usule ilişkin dayanak, genel olarak vergi hukukuna ilişkin olan yerel mevzuatta bulunmaktadır¹⁴⁰⁷. İkili ve çok taraflı PFA'ları için yasal dayanak ya yerel mevzuatta ya da uluslararası mevzuatta ya da her ikisinde de olabilmektedir¹⁴⁰⁸.

Bir antlaşmanın taraflarından birinin yetkili makamını içeren PFA'lar, OECD Model Vergi Sözleşmesi'nin 25. Maddesi düzenlemesi çerçevesinde karşılıklı anlaşma usulü kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu hususun PFA'da açıkça belirtilip belirtilmemesinin de önemi bulunmamaktadır¹⁴⁰⁹. Bunun bir sonucu olarak, iki taraflı ya da çok taraflı peşin fiyatlandırma anlaşmasına ilişkin talepler, ilgili ülke veya ülkelerle yürürlükte olan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının karşılıklı anlaşma usulü hükümleri çerçevesinde değerlendirilmektedir¹⁴¹⁰.

4.2.14.1. *Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Güçlü Yanları*

PFA'nın yapılması hem mükellefler hem de idare açısından önemli olumlu sonuçlar yaratmakta olup, bu olumlu sonuçlar PFA'ların güçlü yanlarından kaynaklanmakta olup, bunları ana hatlarıyla aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

¹⁴⁰⁶ GİB, Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarında Yer Alan Karşılıklı Anlaşma Usulüne İlişkin Rehber, Ekim 2019, s. 17.

¹⁴⁰⁷ Türkiye'de PFA'ların dayanağını, KVK'nın 13. maddesi ve GVK 41/5. maddesi düzenlemeleri oluşturmaktadır.

¹⁴⁰⁸ Cooper, Fox, Loepnick, ve Mohindra, s. 319-321.

¹⁴⁰⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.150, s. 217.

¹⁴¹⁰ GİB, Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarında Yer Alan Karşılıklı Anlaşma Usulüne İlişkin Rehber, Ekim 2019, s. 17.

- *Belirlilik*: PFA’lar hem yerel hem de uluslararası bağlamda hem vergi idareleri hem de vergi mükellefleri için daha fazla belirlilik sağlamak için özellikle etkili araçlar olabilmektedirler¹⁴¹¹. PFA’lar, mükelleflerin belli bir süre için uygulayacakları yöntem için kesinlik yaratmakta¹⁴¹²; ilgili yıllarda herhangi bir eleştiri, ceza riski olmadan plan yapabilmelerine, önlerini görebilme olanağını vermektedir¹⁴¹³. PFA’ların belirlilik düzeyini belirleyen en önemli etken anlaşmanın tek taraflı mı yoksa iki / çok taraflı mı yapıldığıdır. Tek taraflı PFA’lar yerel şirketlerin sadece ilgili ülke için tam belirlilik sağlarken, diğer ülke idarelerinin işlemleri açısından da belirlilik sağlanması, işlemlerin ilgili ülke sayısına bağlı olarak ikili ya da çok taraflı PFA’lar ile mümkün olabilmektedir¹⁴¹⁴.

Yatırımlara katkı: PFA’lar tarafından sağlanan belirlilik nedeniyle, vergi mükellefleri vergi yükümlülüklerini tahmin etme konusunda daha iyi bir konumda olabilmekte ve böylece PFA’larla yatırım için uygun bir vergi ortamı sağlayabilmektedirler¹⁴¹⁵.

Zaman ve maliyet tasarrufu: PFA’ların idare bakımından en olumlu yanlarından bir diğeri de konunun başlangıçta belli bir anlaşma ile tespit edilmesi ve inceleme aşamasından başlayarak yargı aşamasının bitimine kadar devam edebilecek bir işlemin yaratacağı zaman ve iş yükünü ortadan kaldırmasıdır¹⁴¹⁶. Diğer bir anlatımla idare, PFA’lar aracılığıyla transfer fiyatlandırması incelemelerini ve bu incelemelerden

¹⁴¹¹ Ertunç Aksümer, “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları ile İlgili Vergi Sistemimizde Yer Alan Düzenlemeler”, **Mali Çözüm Dergisi**, Eylül-Ekim 2015, s. 172.; United Nations. Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2017, p: C.4.4.2.2., s.485.

¹⁴¹² Metin Eren, “Transfer Fiyatlandırmalarında Karşılaşılabilecek Muhtemel Vergi İhtilaflarına Yönelik İlk Kez Uygulanan- Tek Taraflı Peşin Fiyatlandırma Anlaşması”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Ekim 2011, s. 265.

¹⁴¹³ Gündoğan Durak, “Transfer Fiyatlandırmasında Yöntem Riskinden Kaçınma: Peşin Fiyatlandırma Anlaşması”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ekim 2007, s. 119.; KVK’nın 13. maddesinin gerekçesi

¹⁴¹⁴ Orhan Pala ve Özge Kısacık. “Transfer Fiyatlandırmasında Risk Yönetimi: Peşin Fiyatlandırma Anlaşması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ocak 2023, s. 9.

¹⁴¹⁵ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.153, s. 218.

¹⁴¹⁶ Sema Küçük, “Transfer Fiyatı Konusunda Maliye Bakanlığı ile Anlaşma Yapılması”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**. Mayıs 2009, s. 9; KVK’nın 13. maddesinin gerekçesi

kaynaklanabilecek davaları azaltarak hem maliyet tasarrufu¹⁴¹⁷ hem de zaman tasarrufu sağlamaktadır¹⁴¹⁸. Diğer taraftan, anlaşma kapsamındaki işlemler vergi incelemesine konu yapılabilse de incelenme sadece anlaşmanın doğru uygulanıp uygulanmadığına yönelik olacağı için¹⁴¹⁹ hem mükelleflerin hem de idarenin transfer fiyatlandırmasına ilişkin incelemelerden kaynaklanacak olan iş yükünü kesin olarak azaltmaktadır¹⁴²⁰.

Diğer işlere yoğunlaşma imkânı: İdare ve mükellefler arasındaki gerçekleşecek olan başarılı bir PFA, her iki taraf açısından belirlilik ve zaman tasarrufu sağlayarak diğer işlere daha fazla yoğunlaşmalarına imkân sunacaktır. İdare anlaşmalara konu işlemlere ayıracağı zamanı diğer mükelleflere ve işlemlere ayırabilecektir. Mükellefler de transfer fiyatlandırmasının vergilendirilmesi işlemlerine daha az zaman ve kaynak ayırarak, içinde bulundukları ülkedeki ana işlerine daha fazla yoğunlaşabileceklerdir¹⁴²¹.

İdare ve mükellefler arası işbirliğine katkı: PFA'lar, mükellefler açısından gönüllü işlemler olup¹⁴²², hem vergi idarelerine hem de vergi mükelleflerine, uzlaşmacı bir ruh ve ortamda danışma ve işbirliği yapma fırsatı sağlayabilmektedir¹⁴²³. Çünkü tartışmalı olabilen bir denetimin aksine, PFA'lar idare ve özel sektör arasında üretken diyalogu ve işbirliğine dayalı değişimleri teşvik etmektedir¹⁴²⁴.

¹⁴¹⁷ Reuven S. Avi-Yonah, *International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime*, Cambridge, 2007, s. 118.

¹⁴¹⁸ Kürşat Yalçın ve Erkan Ertürk, "Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Türkiye'de Yaygın Bir Şekilde Kullanılmama Nedenleri Üzerine Bir Araştırma", *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2017 (16. UİK Özel Sayısı), s. 415.

¹⁴¹⁹ Gündoğan Durak, Ekim 2007, s. 119; Anlaşma kapsamındaki işleme ilişkin olarak yapılacak vergi incelemesinin kapsamı hakkında Tebliğ'de de şu açıklamaya yer verilmiştir: "*İdare ile mükellef arasında peşin fiyatlandırma anlaşmasının yapılmış olması, anlaşma konusuyla ilgili olarak mükellef ya da mükelleflerin incelenmeyeceği anlamına gelmemektedir. Anlaşma kapsamındaki işlemlere ilişkin belirlenen yöntemin uygulanması inceleme konusu yapılabilecektir. ... yöntemin uygulama şeklinin doğru olup olmadığı, yöntem uygulanırken anlaşma koşullarına uyulup uyulmadığı inceleme konusu yapılabilecektir.*" (Tebliğ, 6- Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi ile anlaşma usulü, s. 28.).

¹⁴²⁰ Orhan Pala ve Özge Kısacık, Ocak 2023, s. 13

¹⁴²¹ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 320.

¹⁴²² Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 319.

¹⁴²³ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.154, s. 218.

¹⁴²⁴ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 319-321

Bilgilendirici olma: Müzakerelerin gerçekleşeceği uzlaşıcı ortamın yanı sıra, PFA'lar sürecinde mükellefler PFA'lara katılmak için işbirliği yapmak, iş ve mali anlaşmaları hakkında ayrıntılı bilgi vermek zorunda¹⁴²⁵ olmalarından dolayı, yapılan bu açıklamalar ve bilgilendirmeler, vergi idarelerinin çok uluslu şirketler tarafından gerçekleştirilen karmaşık uluslararası işlemleri anlamalarına yardımcı olmakta; ¹⁴²⁶ küresel ticaret ve ilgili vergi sorunları gibi alanlarda yüksek düzeyde teknik ve fiili koşullara ilişkin bilgi ve bu durumu anlamalarını kolaylaştırmaktadır¹⁴²⁷. Bu nedenlerden dolayı, vergi idareleri, PFA'ları genel rehberlik ve inceleme süreçlerine bilgi sağlamak için kullanılabilecek, ticari operasyonları daha derinlemesine anlamak ve bilgi düzeylerini geliştirmek için yararlı araçlar olarak görmektedirler¹⁴²⁸.

Vergi idaresine sağlanan esneklik: Vergi idareleri PFA taleplerini kabul ya da reddetme seçeneğine sahiptirler. Ayrıca, vergi idarelerinin PFA başvurusunu kabul etmesi, mükelleflerin taleplerinin kabul edileceği ve PFA sürecinin başarıyla sonuçlanacağı anlamına gelmemektedir. Diğer taraftan İdare PFA sürecinde nihai karar verici konumunda olması nedeniyle, İdarenin mükelleflerin müzakere sürecinde her türlü taleplerini kabul ya da reddetme esnekliği bulunmaktadır¹⁴²⁹.

Çifte vergilendirmenin önlenmesine katkı: Ülkeler arasındaki vergi anlaşmasına dayanan iki /çok taraflı PFA'lar, transfer fiyatlandırmasından kaynaklanan önemli bir ticari risk olan çifte vergilendirmeyi çok uluslu şirketler için etkin bir şekilde ortadan kaldırmaktadır¹⁴³⁰. Bununla birlikte, tek taraflı bir PFA'ların diğer ülkeler tarafından kesin kabul edilebilir sonuçlar üretmediği ve sonuç olarak çifte vergilendirmeden korunma arayan potansiyel yatırımcılar için daha az güven verici olduğunun bilinmesi

¹⁴²⁵ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 319-321

¹⁴²⁶ Salih Tanrikulu, "Transfer Fiyatlandırmasında İdare ile Anlaşma Yöntemi Neler Getiriyor?". **Vergi Sorunları Dergisi**. Ocak 2008, s.131.; OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.157, s. 219.

¹⁴²⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.157, s. 219.;

¹⁴²⁸ United Nations. Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2017, p: C.4.4.2.2., s.485.

¹⁴²⁹ Detaylı açıklamalar için bkz: Tebliğ, 6.2.4- Anlaşmanın kabulü veya reddi, s. 26.

¹⁴³⁰ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 321.

gerekmektedir¹⁴³¹. Çünkü PFA kapsamındaki işlemlerden etkilenen vergi idareleri, benimsenen yöntemlerin emsallere uygunluk ilkesiyle tutarlı bir sonuç vermediğini iddia edebilmektedir¹⁴³².

Ülkelerin vergi idareleri arasındaki etkileşime ve iş birliğine katkı: İki ve çok taraflı PFA sürecindeki müzakereler, ülkelerin vergi tabanlarını korurken ve ikili işbirliğini artırırken uluslararası uygulamalara hızla ayak uydurmaları için bir yol sağlamaktadır¹⁴³³. Ayrıca iki taraflı ve çok taraflı PFA'lar, bir anlaşmaya varmak için gereken süreyi önemli ölçüde azaltarak karşılıklı anlaşma usulünü iyileştirebilmektedir. Çünkü yetkili makamlar, üretilmesi zor ve zaman alıcı olabilecek önceki yıl verilerinin aksine mevcut verilerle ilgilenmektedir¹⁴³⁴.

4.2.14.2. *Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Zayıf Yanları*

Belirsizliği tamamen ortadan kaldıramaması: İki ve çok taraflı PFA'lar mükelleflerin transfer fiyatlandırmasına ilişkin vergisel risklerini ve belirsizlikleri ortadan kaldırmasına rağmen, yaygın olarak yapılan tek taraflı PFA'lar belirsizlikleri bütünüyle ortadan kaldırmamaktadır¹⁴³⁵.

Tek taraflı PFA'da, bağımlı teşebbüsler yönünden diğer ülke vergi idareleri anlaşma sonuçlarını kabul etmeme olasılığı bulunmasından dolayı mükellef açısından yeterli güvenlik ortamı yaratılamamaktadır. Diğer taraftan, PFA'da olması gereken esneklik gereği belirlenen aralıkta yapılacak fiyat ayarlaması konusunda, yabancı ülke vergi idaresi emsallere uygunluk ilkesine aykırı olduğu savı ile bu uygulamaya karşı çıkabilmektedir¹⁴³⁶. Mükellefler yaptıkları PFA'lara rağmen ekonomik ya da hukuki çifte

¹⁴³¹ United Nations. Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries, 2017, p: C.4.4.2.6., s.487.

¹⁴³² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.156, s. 219.

¹⁴³³ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 321.

¹⁴³⁴ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.156, s. 219.

¹⁴³⁵ Orhan Pala ve Özge Kısacık, Ocak 2023, s. 9.

¹⁴³⁶ Salih Tanrikulu, Ocak 2008, s. 131.

vergilendirme riskiyle karşılaşabilmektedirler¹⁴³⁷. Bu durum, İdare ile yapılan tek taraflı PFA’da belirlenen emsallere uygunluk ilkesine uygun yöntemin ve fiyat/kâr oranının, ilişkili şirketin bağlı bulunduğu diğer ülkenin idaresi tarafından emsallere uygun bulunmaması halinde ortaya çıkmaktadır.

Anlaşma sürecinin zaman alıcı ve maliyetli olması: PFA’ların tamamlanması uzun sürmektedir. Bu süreçte mükellefler hem kendi çalışanlarını anlaşma kapsamında çalıştırmakta hem de dışarıdan danışmanlık hizmeti satın almaktadırlar. Bu da, mükellefler açısından ciddi maliyetler oluşturabilmektedir¹⁴³⁸. Benzer şekilde, idareler de PFA sürecini yürütmeleri için bu konuda uzman personel çalıştırmak zorunda kaldıkları için personel sayılarında artış olacak ve bu da personel giderlerinin artmasına neden olacaktır.

Kaynakların kısıtlı olması ve bu kıt kaynakların verimsiz kullanılma riski: Vergi idareleri genellikle başka amaçlar için (örnek olarak inceleme, danışmanlık, dava açma vb.) ayrılmış kaynaklarını PFA süreçlerine yönlendirmek zorunda kalacağından, PFA’lar başlangıçta transfer fiyatlandırması denetim kaynaklarına bir yük getirebilmektedir¹⁴³⁹. Daha da önemlisi PFA başvuruları, denetim için öncelikli olmayan uyumlu vergi mükellefleri tarafından yapılabilmektedir. Bu durum, potansiyel olarak uyumsuz bir vergi mükellefinin denetimini yürütmek için kullanılabilecek kaynakların verimsiz bir alanda kullanılması riskini beraberinde getirmektedir¹⁴⁴⁰.

Piyasada yıllar itibariyle oluşacak dalgalanmalara karşı esnek olamama: PFA başvurusunu yapan mükellefin faaliyet gösterdiği sektörün veya başvuruya konu olan mal ya da hizmetin, ekonominin genel olarak ve/veya ilgili piyasanın gelecekteki dalgalanmalarından ne kadar etkileneceğinin bilinmesi çok güçtür. Bu nedenle, PFA ile

¹⁴³⁷ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.158, s. 219.

¹⁴³⁸ Kürşat Yalçın ve Erkan Ertürk, 2017 (16. UİK Özel Sayısı), s. 416.

¹⁴³⁹ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 4.161, s. 220.

¹⁴⁴⁰ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 320.

belirlenecek emsal bedel her zaman beklenen sonucu vermeyecek ve yenilenmesi de ayrı bir zaman ve iş gücü maliyetine sebep olacaktır.

Bütün işlemlere uygulanamaması: Şirketler arası işlemlerin bazıları PFA için uygun olmamaktadır. Örneğin, hızlı gelişen bir sektörde gelecek yıllar için belirlenmiş fiyatlandırma, sektörün yapısı nedeniyle uygulanabilirliğini kaybedecektir. Benzer şekilde, yıkıcı vergi planlamasına dayalı vergi cennetleriyle yapılan işlemler, PFA'lar için uygun olmayacaktır¹⁴⁴¹.

Ticari sırların ve belgelerin gizliliğinin korunmasındaki risk ve maliyet: Mükellefler, bu anlaşmanın hazırlık aşamasında kendilerine ait bilgi ve belgeleri idareye teslim etmek zorunda kalacaklar ve ticari sır kapsamında olan bilgileri de (sözleşmeleri, kâr oranlarını gösteren muhasebe kayıtlarını vs) bu kapsamda idareye vermeleri gerekecektir¹⁴⁴². Bu da mükellef için bilgilerinin üçüncü kişiler tarafından kullanılma riskini beraberinde getirecektir¹⁴⁴³. Ayrıca İdare, PFA kapsamında sunulan belgelerin muhafazası için güvenli ortam yaratmak zorunda kalacak ve bu da maliyet artırıcı bir unsur olarak İdarenin karşısına çıkacaktır.

Ülkemizde inceleme oranının çok düşük olması¹⁴⁴⁴ ve mükellefin gelecekte vergi incelemesiyle karşılaşma olasılığının az olması dikkate alındığında, mükellefin anlaşma yapmak amacıyla ticari sır mahiyetindeki bilgi ve belgeleri idare ile paylaşması ve bu bilgilerin olası üçüncü kişiler tarafından öğrenilme riski bu anlaşmanın en önemli zayıf yönünü oluşturmaktadır. Bu nedenle mükelleflerin, incelenme riski ile ticari sırlarının üçüncü kişiler tarafından öğrenilme riskini birlikte değerlendirmeleri gerekmektedir.

¹⁴⁴¹ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 320.

¹⁴⁴² Sema Küçük, Mayıs 2009, s. 10.

¹⁴⁴³ Salih Tanrıkulu, Ocak 2008, s. 132.

¹⁴⁴⁴ Türkiye genelindeki mükelleflerin inceleme oranı 2021 yılı itibarıyla %1,68'dir (Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, **Faaliyet Raporu**, 2021, s.)

PFA sürecinin başarısız olma olasılığı: PFA'ya başvurmak, maliyetli olmanın yanında riskli bir süreci kabul etmeyi de gerektirmektedir¹⁴⁴⁵. Şöyle ki, mükellefin başvurusu İdare tarafından reddedilmesi halinde, mükellef yaptığı bütün maliyetlere sonuçsuz bir süreç için katlanmış olacaktır¹⁴⁴⁶.

Bütün ülkelerle yapılamaması: Mevcut mevzuatın PFA uygulaması için yeterince açıklayıcı olmaması ve özellikle Türkiye'nin çifte vergilendirme anlaşması imzalamadığı ülkelerle bu anlaşmanın yapılması mümkün değildir¹⁴⁴⁷.

Maliyetler nedeniyle yararlanabilecek mükelleflerin sayısının sınırlı kalması: İdareye sunulacak bilgi ve belgelerin hazırlanması ve bunların İdare nezdinde anlatılması ve savunulması uzmanlık gerektiren bir iştir¹⁴⁴⁸. Bu nedenle, başvuruda bulunacak mükellefler sadece bu iş için dışardan danışmanlık hizmeti satın almak zorunda kalmaktadırlar. Bu hizmetlerin de maliyetinin yüksek olmasından dolayı sadece büyük firmalar bu hizmetleri satın alabilmek için bütçe ayırabilmekte ve bunun sonucu olarak da PFA yönteminden yararlanabilen mükellef sayısı sınırlı sayıda kalmaktadır¹⁴⁴⁹.

Ölçme ve değerlendirmedeki zorluklar: Denetim bölümünün performansı, toplanan miktara ve diğer olası önlemlere dayalı olarak kolayca ölçülebilmektedir. Ancak PFA'ların sürecini ölçmenin kolay bir yolu yoktur. Varılan anlaşma sayısına bakmak mümkün olsa da, her bir anlaşma birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bunun yanında, PFA'nın yokluğunda vergi mükellefinin ne beyan edeceğini veya düzenli bir denetimde düzeltmelerin ne olacağını bilmeden, PFA'ların etkinliğini ölçmek ve değerlendirmek için bir ölçü bulunmamaktadır¹⁴⁵⁰.

¹⁴⁴⁵ Kürşat Yalçın ve Erkan Ertürk, 2017 (16. UİK Özel Sayısı), s. 416.

¹⁴⁴⁶ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 320.

¹⁴⁴⁷ Cihan Yıldırım, "Transfer Fiyatlandırmasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları: Uygulamaları ve Mükelleflere Yaşatabileceği Bazı Sıkıntılar", **Mali Pusula Dergisi**, Ekim 2007.

¹⁴⁴⁸ Salih Tanrıkulu, Ocak 2008, s. 131.

¹⁴⁴⁹ Kürşat Yalçın ve Erkan Ertürk, 2017 (16. UİK Özel Sayısı), s. 416.

¹⁴⁵⁰ Cooper, Fox, Loeprick, ve Mohindra, s. 320.

4.2.14.3. *Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Kapsamına Giren Mükellefler ve Anlaşma Talebinde Bulunabilecekleri İşlemleri*

Peşin fiyatlandırma anlaşmasına başvuru hakkı sadece kurumlar vergisi mükelleflerine tanınmış olup, gelir vergisi mükelleflerinin PFA için başvuru hakkı bulunmamaktadır. Kurumlar vergisi mükellefleri de belli başlı işlemleri için PFA için başvuruda bulunabilmektedirler.

Tebliğde, PFA için başvuruda bulunabilecek kurumlar vergisi mükellefleri ve başvuru kapsamında olan işlemleri aşağıdaki gibi sayılmıştır¹⁴⁵¹:

- “kurumlar vergisi mükelleflerinin ilişkili kişilerle yaptıkları yurt dışı işlemleri,
- kurumlar vergisi mükelleflerinin serbest bölgelerde faaliyette bulunan kurumlar vergisi mükellefleri ile ilişkili kişi kapsamında yaptıkları işlemleri,
- serbest bölgelerde faaliyette bulunan kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgelerde faaliyette bulunmayan kurumlar vergisi mükellefleri ile ilişkili kişi kapsamında yaptıkları işlemleri.”

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kurumlar vergisi mükelleflerinin işlemlerinin ilişkili kişilerle olanlarından sadece yurt dışı ya da yurt dışı işlem gibi değerlendirilen işlemlerinin PFA başvurusu kapsamında olduğu, yurt içindeki işlemlerine ilişkin olarak bu mükelleflerin PFA başvurusunda bulunamayacaklarıdır.

¹⁴⁵¹ Tebliğ, 6.1- Peşin fiyatlandırma anlaşmalarının kapsamına giren mükellefler, s. 25.; İdarenin Tebliğdeki bu belirlemesinin dayanağı 2007/12888 sayılı BKK’nın 15. maddesidir.

4.2.14.4. *Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Geçerlilik Süresi ve Yürürlüğe Girme Zamanı*

Kanun koyucu, PFA'ların geçerlilik süresinin, 3 yılı aşmamak üzere anlaşmada belirlenen süre için geçerli olacağını düzenlemiştir¹⁴⁵², aynı zamanda Cumhurbaşkanına bu azami süreyi 5 yıla kadar artırma yetkisi vermiştir¹⁴⁵³.

Cumhurbaşkanı Kararı ile 3 yıllık azami süre 5 yıla çıkarılmıştır¹⁴⁵⁴. Azami kanuni süre her ne kadar 5 yıl olsa da, anlaşma süresi bu azami süreyi aşmamak kaydıyla mükellef ve idarenin imzaladığı anlaşmada serbestçe belirlenebilmektedir.

PFA imzalandığı tarihten itibaren yürürlüğe girmektedir. Örneğin, mükellef tarafından 22/02/2023 tarihinde idareye PFA için başvuruda bulunulmuş, süreç anlaşma ile sonuçlanmış, anlaşmanın süresi de 4 yıl olarak belirlenmiş olup, anlaşma 22.07.2023 tarihinde imzalanmıştır. Bu durumda sözleşme 22.07.2023 tarihinden itibaren hüküm ifade etmek üzere; 2023, 2024, 2025 ve 2026 hesap dönemleri için uygulanabilecektir. Diğer taraftan taraflar, anlaşmanın uygulamasının (anlaşmanın süresinin) 2024 hesap döneminden (anlaşmanın imzalandığı tarihi takip eden hesap döneminden) itibaren başlamasını da kararlaştırabilmektedirler.

Ayrıca PFA'da, mükellefin talebi üzerine anlaşmanın mükellefin zaman aşımına uğramamış geçmiş vergilendirme dönemlerine de uygulanması kararlaştırılabilir. Mükellefin ve idarenin anlaşmanın geçmiş vergilendirme dönemlerine uygulanmasını sağlamasına ilişkin açıklamalar Tezin devamında yapılacaktır.

¹⁴⁵² KVK'nın 13/5. maddesi "... Bu şekilde belirlenen yöntem, üç yılı aşmamak üzere anlaşmada tespit edilen süre ve şartlar dahilinde kesinlik taşır. ..."

¹⁴⁵³ KVK'nın 13/9. maddesi (6728 sayılı Kanunun 59. maddesi ile değişen fıkra) "Cumhurbaşkanı, ...; beşinci fıkrada yer alan süreyi beş yıla kadar artırmaya, ... yetkilidir."

¹⁴⁵⁴ 2007/12888 sayılı BKK'nın 16/5. maddesi (25 Şubat 2020 tarih ve 3150 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 251 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı'nın 5. maddesiyle değişik).

4.2.14.5. *Peşin Fiyatlandırma Anlaşması ile Belirlenecek Hususlar*

Tebliğde, PFA ile “*belli bir dönem için anlaşmaya varılan transfer fiyatlandırması yöntemi kapsamında; ilişkili kişiler ve işlemler, anlaşmanın süresi, transfer fiyatı (kâr marjı, faiz oranı, bedel vb.) ve kritik varsayımlar gibi hususların*” belirleneceği belirtilmiştir¹⁴⁵⁵.

4.2.14.6. *Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Vergi İncelemesi Karşısındaki Durumu*

Mükellefin PFA başvurusunun İdare tarafından kabul edilmediği veya mükellefin anlaşma sürecinin herhangi bir aşamasında başvuru talebinden vazgeçtiği durumlar, İdarenin mükellefi vergi incelemesine sevk etmesini zorunlu kılmamaktadır¹⁴⁵⁶.

Diğer taraftan, mükellefin PFA başvurusunun kabul edilerek, İdare ile PFA yapılması, PFA konusuyla ilgili olarak mükellefin incelenmesinin önünde bir engel olmayıp, İdare gerekli görmesi durumunda mükellefi PFA kapsamındaki işlemleri de dahil olmak üzere incelemeye sevk edebilmektedir¹⁴⁵⁷.

İdarenin mükellefi incelemeye sevk etmesi durumunda, vergi incelemesi, PFA kapsamındaki işlemlere ilişkin belirlenen yöntemin uygulanmasına ilişkin olacak olup, yöntemin uygulanması dışında yönetime ilişkin herhangi bir inceleme yapılamayacaktır¹⁴⁵⁸. Diğer bir ifade ile, mükellef anlaşma şartlarına ve varsayımlarına uyması koşuluyla, PFA’da konu işlemleriyle ilgili olarak inceleme neticesinde herhangi bir eleştiri ile karşılaşmayacaktır¹⁴⁵⁹. Mükellefin PFA’ya konu olan işlemleri dışındaki

¹⁴⁵⁵ Tebliğ, 6- Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı ile anlaşma usulü, s. 25

¹⁴⁵⁶ Tebliğ, 6.6.1- Peşin fiyatlandırma anlaşmaları ve vergi incelemesi s. 28.

¹⁴⁵⁷ Gündoğan Durak, Ekim 2007, s. 119

¹⁴⁵⁸ Tebliğ, 6.6.1- Peşin fiyatlandırma anlaşmaları ve vergi incelemesi s. 28.

¹⁴⁵⁹ KVK’nın 13. maddesinin gerekçesi.

işlemleri ise, herhangi bir kısıtlama olmaksızın her zaman İdare tarafından vergi incelemesine tabi tutulabilecektir.

PFA ile vergi inceleme süreçleri birbirinden ayrı süreçler olup, peşin fiyatlandırma anlaşması sürecinde anlaşma kapsamındaki işlemle ilgili olarak bir vergi incelemesine başlanması durumunda anlaşma görüşmelerine devam edilmektedir. Aynı şekilde, bir vergi incelemesi devam ederken aynı konuda peşin fiyatlandırma anlaşmasına başvurulabilmektedir¹⁴⁶⁰.

4.2.14.7. Peşin Fiyatlandırma Anlaşmasının Geçmiş Vergilendirme Dönemlerine Uygulanması

Transfer fiyatlandırmasının ilk düzenlemesinde PFA'ların geçmiş vergilendirme dönemlerine ilişkin olarak uygulanmasına yer verilmemiş; ilgili maddenin 5. fıkrasına 6728 sayılı Kanun'un 59. maddesiyle eklenen cümlelerle, PFA'ların belli şartlar altında geçmiş vergilendirme dönemlerine de uygulanması imkânı getirilmiştir.

Bahse konu değişiklikle mükellef ve İdare, PFA ile tespit ettikleri yöntemin zamanaşımına uğramamış geçmiş vergilendirme dönemlerine de uygulanmasını, PFA kapsamına alarak sağlayabilmektedirler. Ancak bunun için ilgili dönemler için VUK'un

¹⁴⁶⁰ Tebliğ, 6.6.1- Peşin fiyatlandırma anlaşmaları ve vergi incelemesi s. 28.

pişmanlık ve ıslah hükümlerinin¹⁴⁶¹ kullanılmasına olanak bulunması ve PFA şartlarının da bu dönemlerde geçerli olması şartlarının bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir¹⁴⁶².

Maddenin gerekçesinde değişikliğin amacının, mükellefe PFA kapsamında VUK'un pişmanlık ve ıslah hükümlerinden yararlanma olanağı sunularak, PFA'nın hükümlerinin vergi ziyai cezası ödenmeden zamanaşımına uğramamış geçmiş vergilendirme dönemlerine de kullanılması ve PFA'nın sağladığı hukuki belirliliğin geçmişe de uygulanmasının sağlanması olduğu ifade edilmiştir¹⁴⁶³. Bu durum, yukarıda belirttiğimiz PFA'ların güçlü yanlarının hem mükellef hem de idare açısından geçmiş dönemler açısından da geçerli olmasını sağlamaktadır.

Bunun yanında İdare ile mükellefin PFA'nın geçmiş vergilendirme dönemleri için de uygulanması konusunda anlaşması durumunda, imzalanan anlaşma VUK'un uygulaması kapsamında pişmanlık talebi dilekçesi olarak kabul edilmekte; beyan ve ödeme işlemleri de buna göre tamamlanmaktadır¹⁴⁶⁴. Bu nedenle de, anlaşmanın

¹⁴⁶¹ Pişmanlık ve ıslahın kapsamı ve şartları VUK'un 371. maddesinde düzenlenmiş olup, söz konusu madde şöyledir: "Pişmanlık ve ıslah:

Madde 371 – (Değişik: 23/1/2008-5728/281 md.)

Beyana dayanan vergilerde vergi ziyai cezasını gerektiren fiilleri işleyen mükelleflerle bunların işlenişine iştirak eden diğer kişilerin kanuna aykırı hareketlerini ilgili makamlara kendiliğinden dilekçe ile haber vermesi hâlinde, haklarında aşağıda yazılı kayıt ve şartlarla vergi ziyai cezası kesilmez.

1. Mükellefin keyfiyeti haber verdiği tarihten önce bir muhbir tarafından her hangi Resmî bir makama dilekçe ile veya şifahi beyanı tutanakla tevsik edilmek suretiyle haber verilen husus hakkında ihbarda bulunulmamış olması (Dilekçe veya tutanağın Resmî kayıtlara geçirilmiş olması şarttır.).

2. Haber verme dilekçesinin yetkili memurlar tarafından mükellef nezdinde her hangi bir vergi incelemesine başlandığı veya olayın takdir komisyonuna intikal ettirildiği günden evvel (Kaçakçılık suçu teşkil eden fiillerin işlendiğinin tespitinden önce) verilmiş ve Resmî kayıtlara geçirilmiş olması.

3. Hiç verilmemiş olan vergi beyannamelerinin mükellefin haber verme dilekçesinin verildiği tarihten başlayarak onbeş gün içinde tevdi olunması.

4. Eksik veya yanlış yapılan vergi beyanının mükellefin keyfiyeti haber verme tarihinden başlayarak onbeş gün içinde tamamlanması veya düzeltilmesi.

5. Mükellefçe haber verilen ve ödeme süresi geçmiş bulunan vergilerin, ödemenin geciktiği her ay ve kesri için, 6183 sayılı Kanunun 51 inci maddesinde belirtilen nispette uygulanacak gecikme zammı oranında bir zamlarla birlikte haber verme tarihinden başlayarak onbeş gün içinde ödenmesi.

Bu madde hükümleri, emlak vergisi ile ilgili olarak uygulanmaz."

¹⁴⁶² KVK'nın 13/5. maddesi

¹⁴⁶³ 15.07.2016 tarih ve 6728 sayılı Kanun'un 59. maddesinin Gereğiçesi

¹⁴⁶⁴ KVK'nın 13/5. maddesi

imzalandığı tarihten başlayarak 15 gün içinde beyannamenin verilmesi¹⁴⁶⁵ ve ödemenin yapılması gerekmektedir¹⁴⁶⁶.

Dolayısıyla bir PFA'nın mükellefin geçmiş vergilendirme dönemlerine de uygulanabilmesi için aşağıdaki şartların bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir:

- mükellefin ilgili vergilendirme dönem/dönemleri için VUK'un pişmanlık ve ıslah hükümlerinden yararlanma hakkının bulunması,
- PFA'nın koşullarının ilgili vergilendirme dönem/dönemleri içinde geçerli olması,
- PFA'nın geçmiş vergilendirme dönemlerine uygulanması konusunda İdare ve mükellefin anlaşması,
- geçmiş vergilendirme dönemlerine ilişkin mükellefin eksik veya hatalı vergi beyanlarının olması durumunda, bu beyanların anlaşmanın imzalandığı tarihten başlayarak 15 gün içinde düzeltilmesi,
- verilen beynamede çıkan ödenecek verginin, gecikme zammı oranında bir zamla birlikte PFA'nın imzalandığı tarihten itibaren on beş gün içinde ödenmesi.

Diğer taraftan, PFA'nın geçmiş vergilendirme dönemlerine uygulanmasından dolayı mükelleflerin söz konusu dönemler için fazladan ödediği verginin ortaya çıkması

¹⁴⁶⁵ VUK'un 371/1-4. maddesi

¹⁴⁶⁶ PFA nedeniyle verilen beynamede çıkan ödenecek verginin, VUK'un 371/1-5. maddesi uyarınca, gecikme zammı oranında bir zamla birlikte PFA'nın imzalandığı tarihten itibaren on beş gün içinde ödenmesi gerekmektedir.; Tebliğ, 6.6.2- Peşin fiyatlandırma anlaşmasının geçmişe uygulanması, s. 28.

halinde söz konusu vergiler ret ve iade edilmemektedir¹⁴⁶⁷. Bununla birlikte VUK'un "Vergi Hatalarını Düzeltme ve Reddiyat" bölümü hükümleri ile Kurumlar Vergisi Kanununun 13'üncü maddesinin altıncı fıkrası hükümleri bu durumlar için uygulanmaya devam edecektir¹⁴⁶⁸.

Anlaşmanın geçmiş vergilendirme dönemlerine uygulanması sebebiyle oluşacak ilave kurum kazancı için aşağıdaki koşulların meydana çıkması durumunda, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı ortaya çıkmayacağından, kâr dağıtımına bağlı vergi kesintisi yapılamamaktadır¹⁴⁶⁹:

- söz konusu kazançla ilgili olan kurumlar vergisi farkının zamanında ödenmesi,
- aynı şekilde bu kazancın, genel muhasebe ilkeleri kapsamında ilgili yıl gelir hesaplarıyla bağlantısının oluşturulması ve içinde bulunulan yılın defterlerinde ilgili düzeltmenin yapılması suretiyle, ilgili dönem kazancına ilave edilmesi,
- bu tutarın yurt dışı ilişkili kişiden alacak olarak kaydedilmesi veya tahsil edilerek Türkiye'deki kurumun hesaplarına aktarılması.

Ayrıca yurt dışı ilişkili kişiye ilişkin geçmiş vergilendirme dönemlerinde alacak kaydının oluşması gereken tarih ile söz konusu alacağın tahsil tarihi arasında geçen süre nedeniyle, gerekmesi halinde, emsallere uygun bir alacak faizi hesaplanması gerekmektedir¹⁴⁷⁰.

Diğer taraftan, kayıt ve beyanların PFA'nın imzalandığı tarihten itibaren on beş gün içinde yukarıda açıklandığı gibi düzeltilmemesi halinde, örtülü kazanç dağıtımı

¹⁴⁶⁷ KVK'nın 13/5. maddesi.

¹⁴⁶⁸ Tebliğ, 6.6.2- Peşin fiyatlandırma anlaşmasının geçmişe uygulanması, s. 28.

¹⁴⁶⁹ Tebliğ, 6.6.2- Peşin fiyatlandırma anlaşmasının geçmişe uygulanması, s. 28.

¹⁴⁷⁰ Tebliğ, 6.6.2- Peşin fiyatlandırma anlaşmasının geçmişe uygulanması, s. 28.

gerçekleşmiş kabul edileceğinden¹⁴⁷¹, kâr dağıtımına ilişkin vergi kesintisinin de yapılması gerekmektedir¹⁴⁷².

¹⁴⁷¹ KVK'nın 13/6. maddesi uyarınca.

¹⁴⁷² Tebliğ, 6.6.2- Peşin fiyatlandırma anlaşmasının geçmişe uygulanması, s. 28.

5. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TRANSFER FİYATLANDIRMASINDA DIŞ EMSAL UYGULAMASI VE YABANCI VERİ TABANLARININ KULLANIMINDA YAŞANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

5.1. VERGİ İNCELEMELERİNDE DIŞ EMSAL UYGULAMASI

5.1.1. Genel Olarak

İdare mükellef nezdinde yaptığı vergi incelemeleri sırasında önce iç emsalin varlığının olup olmadığını araştırmakta olup, bu şekilde kullanılacak bir emsal fiyat veya bedelin bulunamaması ya da bulunan bedelin güvenilir olmaması durumunda, emsallere uygunluk ilkesine uygun bir dış emsal aramaktadır¹⁴⁷³. Bu incelemeler sırasında inceleme elemanları tarafından bulunan ve inceleme raporlarındaki¹⁴⁷⁴ eleştirilere dayanak teşkil eden dış emsale ilişkin veriler, bazı inceleme raporlarında detaylı olarak verilmekte bazılarında ise bu verilerin önemli bir kısmı vergi mahremiyeti¹⁴⁷⁵ gerekçe gösterilerek gizli tutulmaktadır. İdarenin inceleme raporlarındaki birinci uygulamaya açık emsal, ikincisine ise gizli emsal uygulaması denilebilir.

¹⁴⁷³ Tebliğ, 4- Emsallere Uygunluk İlkesi, s. 12.

¹⁴⁷⁴ Vergi İnceleme Raporu: vergi incelemeleri sonucunda düzenlenen rapor. (31.10.2011 tarih ve 28101 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, md.3/ğ)

¹⁴⁷⁵ VUK’un 5. maddesinde düzenlenmiş olup, bölümün devamında detaylandırılacaktır.

5.1.2. Açık Emsal

İdarenin vergi incelemeleri¹⁴⁷⁶nde açık dış emsal uygulamasında, inceleme elemanları¹⁴⁷⁷, inceleme raporlarında yer verecekleri eleştirilerine dayanak oluşturacak verilerin tamamını incelemeleri sırasında, tutanak aşamalarında mükellefle paylaşmakta ve mükelleflerden kendi verileri ile söz konusu veriler arasında oluşan farklılıkların izahını istemektedirler; mükelleflerin yaptıkları izahatı yeterli görmezlerse, Rapor düzenlemekte ve eleştirilerine dayanak olan dış emsallere ilişkin verileri Raporlarında detaylı olarak vermektedirler.

İnceleme elemanlarının uyguladığı açık dış emsalde, mükellefler kendi verilerinin karşılaştırıldığı şirketleri ve verilerini, karşılaştırmaya esas alınan yöntemleri ve eleştiriye konu olan matrah farklarının kaynağı olan unsurları bilmektedirler. Bunun sonucu olarak da mükellefler, ödeme, uzlaşma ve dava seçeneklerinden hangisini seçeceklerine ilişkin alacakları kararları yeterli bilgiye sahip olarak alabilmektedirler¹⁴⁷⁸.

Bundan dolayı, idarenin inceleme sırasında / inceleme tutanağı¹⁴⁷⁹ öncesi/ vergi inceleme raporlarında¹⁴⁸⁰ açık dış emsalin uygulanmasının, incelenen mükellefin kendi işlemleri hakkında raporda yapılacak/yapılan eleştirilerin dayanağını bilme ve kendini savunma açısından iç emsalden bir farkı bulunmamaktadır.

¹⁴⁷⁶ Vergi incelemeleri VUK'un 134-141. maddeleri arasında düzenlenmiş olup; aynı Kanunun 134. maddesi uyarınca, "vergi incelemesinden maksat, ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamaktır."

¹⁴⁷⁷ Vergi Müfettişleri, Vergi Müfettiş Yardımcıları, ilin en büyük mal memuru, vergi dairesi müdürleri, Gelir İdaresi Başkanlığının merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görev yapanlar (VUK'un 135. maddesi).

¹⁴⁷⁸ Osman SARIASLAN, s. 320

¹⁴⁷⁹ İnceleme tutanakları VUK'un 141. maddesinde ve Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğinin 16. maddesinde düzenlenmiş olup, bu tutanaklarda yer alacak hususlara 17. maddede yer verilmiştir.

¹⁴⁸⁰ Vergi raporlarının düzenlenmesine ilişkin hususlara Vergi İncelemelerinde Uyulacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğinin 19. maddesinde yer verilmiştir.

Diğer bir ifade ile, bir sonraki bölümde anlatılan gizli dış emsal uygulamasında ortaya çıkan ve mükelleflerin sahip olduğu hakların ihlal edilmesine neden olan durumlar, açık dış emsalde ortaya çıkmamaktadır.

5.1.3. Gizli Emsal

5.1.3.1. Tanımı ve Uygulaması

‘Gizli emsal (secret comparables)’, vergi idarelerinin vergi denetimlerinde veya beyan usulü gereği diğer vergi mükelleflerinden tedarik ederek kullandığı, fakat transfer fiyatlandırması denetimine ve dolayısıyla işlemleri emsal mukayesesine konu olan vergi mükellefine açık olmayan emsaldir¹⁴⁸¹.

Vergi idareleri, mükellefin erişemeyeceği ayrıntılı ancak gizli bilgilere (örneğin üçüncü şahıs vergi beyannameleri veya denetimlerinden) erişilebilmektedir. Vergi idaresinin gizli bilgilere başvurması, mükellefler ile vergi idareleri arasında var olan bilgiye ulaşmadaki eşit olmayan durumlardan kaynaklanmaktadır. Özellikle, kamuya açık bilgi kaynaklarına sahip olmayan bazı idareler açısından, denetimler veya belgelendirme zorunlulukları yoluyla diğer vergi mükellefleri hakkında elde edilen bilgileri kullanmak cazip gelebilmektedir. Bu tür bilgiler “gizli emsaller” olarak nitelendirilmektedir, çünkü gizlilik kuralları idarelerin bu diğer mükelleflerin bilgilerini açıklamasını engellemektedir¹⁴⁸².

Türkiye uygulamasında, inceleme elamanları tarafından yapılan vergi incelemeleri sırasında transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının olup olmadığının araştırılması sırasında iç emsal bulunamaması nedeniyle dış emsale başvurulmuş ve incelenen mükellefin uyguladığı fiyatlar ile emsal alınan fiyatlar arasında

¹⁴⁸¹ OECD, Comparability: Public Invitation to Comment on Series of Draft Issues Notes, CTPA/CFA (2006) 31, 10 May 2006, para.2., s. 23. aktaran: Billur Yaltı, Ağustos 2009, s. 21.

¹⁴⁸² OECD, Comparability: Public Invitation to Comment on Series of Draft Issues Notes, 2006, paragraf: 8., s. 24.

uyumsuzluk tespiti yapılmış ise, Rapor tanzim edilmekte, ancak inceleme sürecinin hiçbir aşamasında, tutanak aşaması da dahil olmak üzere, incelenen mükellefin verilerine emsal alınan verilere ilişkin herhangi bir bilgi verilmediği gibi, düzenlenen Raporlarda da söz konusu verilere vergi mahremiyeti¹⁴⁸³ dayanak gösterilerek büyük ölçüde yer verilmemektedir. İdarenin bu uygulamasını ‘gizli emsal’ uygulaması olarak isimlendirebiliriz.

OECD’ye göre vergi idareleri, diğer mükelleflerin incelemelerinden veya mükellefe açıklanamayan diğer bilgi kaynaklarından elde edebilecekleri bilgilere sahip olabilmektedir. Ancak, vergi idaresi kendi iç gizlilik gereklilikleri çerçevesinde bu tür verileri mükellefin kendi durumunu savunması ve mahkemeler tarafından etkin yargı

¹⁴⁸³ Vergi mahremiyeti VUK’un 5. maddesinde düzenlenmiş olup, bu düzenleme aşağıdaki gibidir:

“Vergi mahremiyeti:

Madde 5 – Aşağıda yazılı kimseler görevleri dolayısıyla, mükellefin ve mükellefle ilgili kimselerin şahıslarına, muamele ve hesap durumlarına, işlerine, işletmelerine, servetlerine veya mesleklerine müteallik olmak üzere öğrendikleri sırları veya gizli kalması lazım gelen diğer hususları ifşa edemezler ve kendilerinin veya üçüncü şahısların nefine kullanamazlar;

1. Vergi muameleleri ve incelemeleri ile uğraşan memurlar;

2. (Değişik: 23/6/1982- 2686/1 md.) Vergi mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştayda görevli olanlar;

3. Vergi kanunlarına göre kurulan komisyonlara iştirak edenler;

4. Vergi işlerinde kullanılan bilirkişiler.

Bu yasak, yukarıda yazılı kimseler, bu görevlerinden ayrıldılar dahi devam eder.

(Ek: 26/6/1964- 485/1 Md.; Değişik: 30/12/1980- 2365/2 md.) Ancak, vergi güvenliğini sağlamak amacıyla Gelir Vergisi mükelleflerinin yıllık Gelir Vergisi, sermaye şirketlerinin Kurumlar Vergisi beyannamelerinde gösterdikleri matrahları (zarar dahil) ve beyanları üzerinden tarh olunan Gelir ve Kurumlar Vergileri ile mükelleflerin ad ve unvanları, bağlı oldukları vergi dairelerince beyannamelerin verildiği yıl içinde dairenin münasip yerlerine asılacak cetvellerle ilan olunur. Mükellefin bağlı bulunduğu teşekkül varsa, bu ilan orada da yapılır.

(Ek: 22/7/1998- 4369/1 md.) Mükelleflerin vergi tarhına esas olan beyanları, kesinleşen vergi ve cezaları ile vadesi geçtiği halde ödenmemiş bulunan vergi ve ceza miktarları Maliye Bakanlığınca açıklanabilir. Maliye Bakanlığı bu yetkisini mahalline devredebilir. Ayrıca, kamu görevlilerince yapılan adli ve idarî soruşturmalar ile ilgili olarak talep edilen bilgi ve belgeler ile bankalara, yapacakları vergi tahsiline yönelik bilgiler verilebilir. Bu bilgilerin verilmesine ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığınca belirlenir. Sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenledikleri veya kullandıkları vergi inceleme raporuyla tespit olunanların, kanunla kurulmuş mesleki kuruluşlarına ve 3568 sayılı Kanunla kurulan birlik ve meslek odalarına bildirilmesi vergi mahremiyetini ihlal sayılmaz. Bu takdirde kendilerine bilgi verilen kişi ve kurumlar da bu maddede yazılı yasaklara uymak zorundadırlar. Maliye Bakanlığı bilgilerin açıklanmasıyla ilgili usulleri belirlemeye yetkilidir.

(Ek: 26/6/1964- 485/1 md.; Değişik: 30/12/1980- 2365/2 md.) Gelir Vergisi mükellefleri (Kazancı basit usulde tespit edilenler dahil) ile sermaye şirketleri her yıl mayıs ayının son gününe kadar vergi tarhına esas olan kazanç tutarları ile bunlara isabet eden vergi miktarlarını gösteren levhayı almak zorundadırlar. İlan ve levhalara ilişkin diğer hususlar Maliye Bakanlığınca belli edilir.

(Ek: 26/6/1964- 485/1 md.; Değişik altıncı fıkra: 23/1/2008-5728/272 md.) Açıklanan bu bilgiler ele alınarak mükelleflerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüz edilemez.”

denetiminin sağlanması için mükellefe vermedikçe, bu tür verilere dayalı bir transfer fiyatlandırması yöntemini uygulamak adaletsizlik yaratacaktır¹⁴⁸⁴.

İdarenin gizli emsal uygulamasında, emsal alınan şirketin isminin, iş stratejilerinin tam olarak ne olduğunun, pazardaki yerinin, emsal alınan ürünün özelliklerinin vb. bilgilerin gizli tutulması nedeniyle, işlemleri incelenen mükellefler kendi işlemlerinde uyguladıkları farklı fiyatın neden emsal alınan fiyatlardan farklı olduğuna dönük olarak açıklama imkânından yoksun bırakılmaktadır¹⁴⁸⁵.

Burada şunu belirtmek gerekir ki, transfer fiyatlandırmasında emsal bedelin bulunması ve uygulamasında, devam eden bölümlerde açıklayacağımız karşılaştırılabilirlik analizi uygulamaya imkân verecek derece detaylı bilgilerin ve verilerin takdir komisyonu¹⁴⁸⁶ kararları¹⁴⁸⁷nda ve inceleme raporlarında verilmesi koşuluyla, sadece karşılaştırılabilirlik analizini yapabilmeyi ortadan kaldırmayan bilgilerin gizli tutulması bu bölümde üzerinde durduğumuz anlamda “gizli emsal” olmayacaktır ve hukuki sonuçları itibarıyla açık emsalden farkı olmayacaktır.

5.1.3.1.1 Vergi Mahremiyeti İlkesinin, Mutlak Anlamdaki Gizli Emsale Dayanak Olup, Olamayacağı

Transfer fiyatlandırması uygulamasında emsallere uygunluğun araştırılması sırasında kullanılan ve incelenen mükellef nezdinde ek tarhiyata dayanak oluşturan emsal bedelleri uygulayan mükelleflere ilişkin bilgiler, vergi mahremiyeti ilkesi dayanak gösterilerek incelemenin ve tarhiyatın bütün aşamalarında idare tarafından

¹⁴⁸⁴ OECD, **Comparability**, July 2010, paragraf: 13.

¹⁴⁸⁵ Yasemin Taşkın, **Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsalin Açıklanmamasının Vergi Mahremiyeti ile İlişkisi**, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 59. Seri/Yıl 2016-1, s: 36-38.

¹⁴⁸⁶ Takdir komisyonu VUK’un 72-76. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

¹⁴⁸⁷ Takdir komisyonun kararlarında bulunması gereken bilgiler VUK’un 31. maddesinde düzenlenmiş olup, takdirin müstenidatının ve takdir hakkındaki izahatın kararda bulunması; ayrıca takdir komisyonu kararına istinaden tarh edilen vergilerde kararın, aynı Kanunun 35. maddesi hükümleri uyarınca ihbarnameye eklenmesi gerekmektedir.

gizlenmektedir¹⁴⁸⁸. Bu nedenle vergi mahremiyetinin transfer fiyatlandırmasındaki uygulamasının sınırlarının tespiti önem arz etmektedir.

Mükelleflerin gizliliğinin korunması gereken işlemlerden birisi de vergi işlemleridir. İdare geniş denetim yetkisinin uygulaması sonucunda mükelleflerin işlemlerine ilişkin olarak elde ettiği bilgileri gizli tutmak zorunda olup, sır mahiyetinde olan bu bilgileri öğrenen memurların da açıklamamaları gerekmektedir¹⁴⁸⁹.

Dolayısıyla ‘vergi mahremiyeti’ni, vergi inceleme elemanları ve diğer memurların görevleri nedeniyle öğrendikleri gizli bilgileri açıklayamamaları ve kendi ya da üçüncü kişi yararına kullanamamaları olarak tanımlayabiliriz¹⁴⁹⁰.

Anayasa’nın 20. maddesinde¹⁴⁹¹ düzenlenen özel hayatın gizliliğine ilişkin hükmün vergi hukukundaki yansımalarından birisi VUK’un 5. maddesindeki vergi mahremiyetine ilişkin hükümdür¹⁴⁹². Bu düzenleme ile devlet, mükellefin öğrenilen sırlarının üçüncü kişilere açıklanamayacağını garanti etmektedir¹⁴⁹³.

Dolayısıyla, vergi mahremiyetine ilişkin olarak Kanun ve diğer düzenleyici metinlerdeki düzenlemelerin birinci amacı, mükellef ve diğer ilgili kişilerin zarar görmelerinin önüne geçmek; diğer amacı ise devlete güveni sağlayarak, mükellef devlet ilişkisinin daha sağlıklı bir zeminde devam etmesini sağlamaktır¹⁴⁹⁴.

¹⁴⁸⁸ Kolotoğlu, Olcay. “Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsal”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Haziran 2014, ss. 10.

¹⁴⁸⁹ M. Kâmil Mutluer, s. 229.

¹⁴⁹⁰ Gürol Ürel, Şubat 2003, s. 63.

¹⁴⁹¹ Anayasanın 20. maddesi uyarınca; “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

...

Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

¹⁴⁹² Billur Yaltı, Ağustos 2009, s.30.

¹⁴⁹³ Gürol Ürel, Şubat 2003, s. 63.

¹⁴⁹⁴ Gürol Ürel, Şubat 2003, s. 759.

Vergi mahremiyeti ilkesine ilişkin düzenleme uyarınca; “*aşağıda yazılı kimseler görevleri dolayısıyla, mükellefin ve mükellefle ilgili kimselerin şahıslarına, muamele ve hesap durumlarına, işlerine, işletmelerine, servetlerine veya mesleklerine müteallik olmak üzere öğrendikleri sırları veya gizli kalması lazım gelen diğer hususları ifşa edemezler ve kendilerinin veya üçüncü şahısların nefine kullanamazlar;*

- vergi muameleleri ve incelemeleri ile uğraşan memurlar;

- vergi mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştayda görevli olanlar;

- vergi kanunlarına göre kurulan komisyonlara iştirak edenler;

- vergi işlerinde kullanılan bilirkişiler.”

Bahse konu yasak, yukarıda sayılan ve yasak kapsamında olan kişiler söz konusu görevlerinden ayrıldıktan sonra da devam etmektedir¹⁴⁹⁵.

Düzenlemelerden anlaşılacağı üzere, vergi mahremiyetinin ihlali, görevden doğan bir vergi suçudur¹⁴⁹⁶. Vergi mahremiyetine uymak zorunda olanlardan bu mahremiyeti ihlal edenler vergi mahremiyetinin ihlali suçunu işlemiş olurlar. Bu suçun cezası, VUK’un 362. maddesinde Türk Ceza Kanunu’na atıfta bulunularak belirlenmiştir¹⁴⁹⁷. Bu madde uyarınca, Kanunda yazılı vergi mahremiyetine uymaya mecbur olan kimselerden bu mahremiyeti ihlal edenler, Türk Ceza Kanununun 239. maddesi hükümlerine göre cezalandırılmaktadır¹⁴⁹⁸. Vergi mahremiyetinin ihlal edilmesinde, kamu düzeninin ihlali niteliğinin ağır basması nedeniyle ihlal fiili, ceza mahkemelerinde yargılanmaktadır¹⁴⁹⁹.

¹⁴⁹⁵ VUK’un 5/2. maddesi.

¹⁴⁹⁶ Osman PEHLİVAN, **Vergi Hukuku**, Derya Kitabevi, 2006, s. 108.

¹⁴⁹⁷ S. Ateş OKTAR, **Vergi Hukuku**, Türkmen Kitabevi, 2013, s. 379.

¹⁴⁹⁸ Murat Batı, **Vergi Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 150.

¹⁴⁹⁹ Sadık KIRBAŞ, **Vergi Hukuku**, Siyasal Kitabevi, 2015, s. 178.

Vergi mahremiyetini düzenleyen maddelere ve uygulamasına baktığımız zaman, mahremiyetin kapsamının, sadece vergiyle ve mali durumla ilgili sınırlı olmadığını, aynı zamanda mükellef ve onunla ilgili kişilerin işlem ve hesaplarına, işletmelerine, servetlerine ve benzeri gizli kalması gereken diğer konuları da içine aldığını söyleyebiliriz. Kanun koyucunun mahremiyetin kapsamını geniş tutmasından dolayı, mesleki sırlar da mahremiyet kapsamında değerlendirilmektedir¹⁵⁰⁰.

Diğer taraftan vergi mahremiyeti ilkesine ilişkin düzenlemelerdeki iki ifadenin ne anlama geldiğini ortaya koymak önemlidir. Bunlardan birincisi ‘ifşa etmek’¹⁵⁰¹ olup, gizli bir şeyi ortaya dökmek, açığa vurmak, yaymak, ilan etmek, afişe etmek, reklam etmek anlamlarına gelmektedir. Diğer ifade ise, ‘nef’ine kullanmak’¹⁵⁰² ifadesi olup, yararına, çıkarına kullanmak anlamına gelmektedir.

Madde metnine baktığımızda iki eylemin vergi mahremiyeti kapsamında yasaklandığını görmekteyiz. Bunlardan ilki Kanunda ifade edilen kişilerin öğrendikleri sırları veya gizli kalması lazım gelen diğer hususları ifşa etmeleri¹⁵⁰³; ikincisi ise söz konusu bilgileri kendi veya üçüncü şahısların yararına kullanmalarıdır¹⁵⁰⁴. Dolayısıyla vergi mahremiyetinin kapsamı, sadece bilgilerin gizliliğinin korunması değil aynı zamanda yukarıda sayılan kişilerin yanında üçüncü kişiler tarafından kullanılmamasını da kapsamaktadır¹⁵⁰⁵.

Mevzuatımızda mali sır veya ticari sır ile ilgili olarak şimdiye kadar yapılmış bir tanım bulunmamaktadır: bu iki ifade, mali sır ve ticari sır bir birinin aynısı mı yoksa farklı şeyleri mi ifade etmektedir?

¹⁵⁰⁰ Neslihan KARATAŞ DURMUŞ, “Ticari Sırların ve Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında Vergi Mahremiyeti”, **TAAD**, Temmuz 2017, s. 375.

¹⁵⁰¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a37b488d840b1.40976987

¹⁵⁰² Nef: fayda, yararlılık, çıkar, kâr <https://www.seslisozluk.net/nef-nedir-ne-demek/>

¹⁵⁰³ Suat Taş ve Şerafettin Karakış, “Vergi Mahremiyetini İhlal Suçu”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Temmuz 2000.

¹⁵⁰⁴ Osman SARIASLAN, s. 324.

¹⁵⁰⁵ Ferhat Alemdar, “Türk Vergi Hukukunda Vergi Mahremiyeti”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Eylül 2010, s. 100.

Tasarı düzeyinde de olsa, ‘Ticari Sır, Banka Sırrı ve Müşteri Sırrı Hakkında Kanun Tasarısı¹⁵⁰⁶’nın 2. maddesindeki ‘ticari sır’ tanımı fikir verici mahiyettedir. Bu tasarıya göre; *“ticari sır, bir ticari işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, özellikle rakipleri tarafından öğrenilmesi halinde zarar görme ihtimali bulunan ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken, işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan; iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, mali, iktisadi, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağırları, izne tabi veya tabi olmayan sözleşme bağlantılarına ilişkin veya bu gibi bilgi ve belgeleri ifade etmektedir.”*

Yukarıda verdiğimiz ticari sır tanımından da görüleceği üzere ticari sır, mali sırları da içine alan çok daha geniş bir kapsama sahiptir. Bu durum da vergi mahremiyeti sadece mali sırları mı korumaktadır yoksa ticari sırların tamamını mı korumaktadır?

Öğretide ‘vergi mahremiyeti ile mükelleflerin ticari sırlarının korunması amaçlanmıştır’ veya ‘vergi gizliliğine ilişkin hükümler ticari hayatın korunmasına yöneliktir’ şeklinde görüş olmasına rağmen ticari sır ile mali sır veya vergi mahremiyeti çok yakın olsa da bütünüyle aynı durumları ifade etmemektedirler. Vergi mahremiyeti karşısında ticari sır daha geniş bir kapsama sahiptir¹⁵⁰⁷.

Diğer taraftan vergi mahremiyetinin, Anayasa tarafından koruma altına alınan özel hayatın gizliliğinin bir yansıması olması nedeniyle mümkün olduğunca geniş yorumlanması gerekmekte olup, idare tarafından vergi işlemleri nedeniyle her ne şekilde

¹⁵⁰⁶ <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/1/1-0483.pdf> (01 Haziran 2023).

¹⁵⁰⁷ Neslihan KARATAŞ DURMUŞ, s. 388.

olursa olsun elde edilen ve gizli kalması gereken bazı bilgi ve belgelerin vergi mahremiyeti kapsamında olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla transfer fiyatlandırması incelemeleri kapsamında emsal bedel tespiti amacıyla kullanılan üçüncü kişilere ait olan ve saklanması gereken bazı bilgi ve belgeler (mali sır olup olmamasına bakılmaksızın), genel olarak vergi mahremiyeti kapsamındadır. Bu bilgilerin hiç bir kısıtlama olmaksızın incelenen mükellef ile paylaşılması ya da inceleme raporlarında yer alması vergi mahremiyetinin ihlali sonucunu doğuracaktır.

Ancak Kanun koyucu vergi mahremiyetini düzenlediği maddede vergi mahremiyeti ilkesine vergi güvenliğini sağlamak amacıyla bazı istisnalar getirerek, söz konusu istisnai durumlarda¹⁵⁰⁸ mükelleflerin bazı bilgilerinin ilan edilmesinin, ilgisine verilmesinin ve bildirilmesinin vergi mahremiyetini ihlal etmeyeceği hüküm altına almıştır¹⁵⁰⁹. Bu istisnaların içeriğinden anlaşılabacağı üzere; bu istisnaların getirilmesinin temel amacı, kamu yararının özel yararın önüne geçtiği kabul edilen durumlarda kamu yararını korumaktır. Diğer bir ifade ile kanun koyucu, kamu mali düzeninin korunması

¹⁵⁰⁸ VUK'un 5/2-4. maddesi:

“Vergi mahremiyeti: Madde 5 –

Ancak, vergi güvenliğini sağlamak amacıyla Gelir Vergisi mükelleflerinin yıllık Gelir Vergisi, sermaye şirketlerinin Kurumlar Vergisi beyannamelerinde gösterdikleri matrahları (zarar dahil) ve beyanları üzerinden tarh olunan Gelir ve Kurumlar Vergileri ile mükelleflerin ad ve unvanları, bağlı oldukları vergi dairelerince beyannamelerin verildiği yıl içinde dairenin münasip yerlerine asılacak cetvellerle ilan olunur. Mükellefin bağlı bulunduğu teşekkül varsa, bu ilan orada da yapılır.

Mükelleflerin vergi tarhına esas olan beyanları, kesinleşen vergi ve cezaları ile vadesi geçtiği halde ödenmemiş bulunan vergi ve ceza miktarları Maliye Bakanlığınca açıklanabilir. Maliye Bakanlığı bu yetkisini mahalline devredebilir. Ayrıca, kamu görevlilerince yapılan adli ve idarî soruşturmalar ile ilgili olarak talep edilen bilgi ve belgeler ile bankalara, yapacakları vergi tahsiline yönelik bilgiler verilebilir. Bu bilgilerin verilmesine ilişkin usul ve esaslar Maliye Bakanlığınca belirlenir. Sahte veya muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenledikleri veya kullandıkları vergi inceleme raporuyla tespit olunanların, kanunla kurulmuş mesleki kuruluşlarına ve 3568 sayılı Kanunla kurulan birlik ve meslek odalarına bildirilmesi vergi mahremiyetini ihlal sayılmaz. Bu takdirde kendilerine bilgi verilen kişi ve kurumlar da bu maddede yazılı yasaklara uymak zorundadırlar. Maliye Bakanlığı bilgilerin açıklanmasıyla ilgili usulleri belirlemeye yetkilidir.

Gelir Vergisi mükellefleri (Kazancı basit usulde tespit edilenler dahil) ile sermaye şirketleri her yıl mayıs ayının son gününe kadar vergi tarhına esas olan kazanç tutarları ile bunlara isabet eden vergi miktarlarını gösteren levhayı almak zorundadırlar. İlan ve levhalara ilişkin diğer hususlar Maliye Bakanlığınca belli edilir.

Açıklanan bu bilgiler ele alınarak mükelleflerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüz edilemez.”

¹⁵⁰⁹ Suat Taş ve Şerafettin Karakış, “Vergi Mahremiyetini İhlal Suçu”, **Vergi Dünyası Dergisi**. Temmuz 2000.

ve vergi kanunlarının uygulanması ile vergi mahremiyetinin yaratacağı olası olumsuzluklar arasında bir ‘menfaat dengesi / hukuki denge’ kurmak istemiştir.

Bunun yanında, ifşa kavramı hukuk dilinde duyurmak, faş etmek, açığa vurmak, yaymak anlamlarında kullanılmakta olup; ifşanın, bilinçli olarak ve ihtiyaç olmadığı halde (art niyetle) gizli bilgilerin açıklanması şeklinde ortaya çıktığının kabul edilmesi gerekmektedir¹⁵¹⁰. Kanun koyucu da, ‘menfaat dengesini / hukuki dengeyi’ kurarken, maddede ‘ifşa etme’ kavramını kullanarak, memurların elde ettikleri bilgi ve belgeleri keyfi ve gereksiz olarak açıklamalarının ve mükelleflere zarar vermelerinin önüne geçmek istemiştir. Dolayısıyla, bilginin açıklamasındaki neden önemli olup, yasallığın ve demokratik toplumdaki şeffaflığın sonucu yapılan açıklamalar, özel yaşam hakkını ihlal etmeyecektir. Ancak kamu yararı ve özel yarar arasında ‘menfaat dengesi / hukuki denge’nin kurulması ve mükellefler açısından hukuki güvenceler sağlanması zorunludur¹⁵¹¹.

Dolayısıyla idari işlemlerde emsalin belirlenmesi için kullanılan üçüncü kişilere ait bilgi ve belgeler, olayın mahiyetine göre delil hükmünde olabileceği için, bu delillerin, hakkında inceleme yapılan mükellefin bilgisine sunulması ifşa olarak kabul edilmemelidir¹⁵¹². Ancak, menfaat çatışması oluşturabilecek bu gibi durumlarda, idarenin eylem ve işleminde ‘ölçülülük ilkesine’ uygun hareket etmesi gerekecektir. Bu ilke amaç-araç dengesini gerektirmesinden dolayı, inceleme elamanları, temin ettikleri mükellefin unvanı ile vergi kimlik numarasını gizleyerek emsal bedel bilgilerini anonimleştirebilirler. Bu bilgiler açıklanmadığı zaman ‘menfaat dengesi / hukuki denge’ de kurulmuş olacaktır¹⁵¹³.

¹⁵¹⁰ Osman SARIASLAN, s. 324.

¹⁵¹¹ Billur Yaltı, Ağustos 2009, s. 30.

¹⁵¹² Osman SARIASLAN, s. 324.

¹⁵¹³ Billur Yaltı, Ağustos 2009, s. 31.

Vergi Denetim Kurulu Yönetmeliği¹⁵¹⁴’nin 57. maddesinin 4. fıkrası düzenlemesinde, “sahte belge düzenleme fiili dosyasıyla düzenlenen Vergi Tekniği Raporunun başka bir mükellefin sahte belge kullandığına ilişkin tespitler içermesi durumunda, söz konusu Vergi Tekniği Raporu, sahte belge kullanan mükellef nezdinde düzenlenecek vergi inceleme raporlarına ek yapılmaz. Ancak, sahte belge kullanma fiili nedeniyle düzenlenecek vergi inceleme raporlarında, sahte belge düzenleyicisinin bu fiili işlediğinin tespitine dair Vergi Tekniği Raporunda yer alan bilgi, belge ve değerlendirmelere ayrıntılı olarak yer verilir.” denilmektedir.

Yönetmeliğin bu hükümleri, incelenen mükellef nezdinde yapılan eleştirilerin dayanağını oluşturan diğer mükelleflere ait bilgilere, belli şartlar altında incelenen mükellef hakkında düzenlenen Raporlar’da yer verilmesinin zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu nedenledir ki, vergi incelemeleri sırasında eleştirinin dayanağı oluşturan diğer mükelleflere ait bilgi ve belgeler, incelenen hususun emsallere uygunluğunun tespitine ilişkin olup, delil mahiyetindedirler. Bunların inceleme sırasında incelenen mükellef ile paylaşılması, vergi mahremiyetinin ihlali anlamına gelmemektedir¹⁵¹⁵.

Bütün bu açıklamalar neticesinde, transfer fiyatlandırması incelemelerinde incelenen mükellefin uyguladığı bedelin emsallere uygun olup olmadığı araştırılırken kullanılan ve vergisel eleştiriye dayanak yapılan diğer mükelleflerin verilerinin, karşılaştırılabilirlik analizine imkân verecek şekilde incelenen mükellef ile paylaşılması, inceleme raporlarına konulması hukukun gereği olup, bu durumlarda vergi mahremiyetinin ihlalinin bahsedilemez. Bunun yanında diğer mükelleflere ait bilgi ve

¹⁵¹⁴ 31.10.2011 tarih ve 28101 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır.

¹⁵¹⁵ Osman SARIASLAN, s. 325.

belgelerin karşılaştırılabilirlik analizi için gerekli olmayanlarının incelenen mükellef ile paylaşılması ise, vergi mahremiyetinin ihlali sonucunu doğuracaktır.

Diğer taraftan emsal bedele dayanak olan verilerin karşılaştırılabilirlik analizini sağlayacak şekilde incelenen mükellef ile paylaşılmaması ve inceleme raporlarına konulmaması, diğer bir ifade ile idarenin ‘gizli emsal’ uygulaması, inceleme, tarhiyat, uzlaşma ve yargılama aşamalarında aşağıdaki sorunların ortaya çıkmasına neden olacaktır.

5.1.3.1.2 İdarenin ‘Gizli Emsal’ Uygulamasının Sonuçları

İdarenin ‘gizli emsal’ uygulaması¹⁵¹⁶ neticesinde, tarhiyata muhatap olan/olacak olan mükellefe, uyguladığı fiyat ile idare tarafından emsal olduğu iddia edilen fiyat arasında karşılaştırılabilirlik analizi yapabilmesine imkân sağlayacak kadar bilgi verilmemesi nedeniyle aşağıdaki aşamalarda mükellefin hakları ihlal edilmektedir:

- i- inceleme ve tarhiyat,
- ii- uzlaşma,
- iii- yargılama,

5.1.3.1.2.1 İnceleme ve Tarhiyat Aşamasına İlişkin Sorunlar:

VUK’un 134. maddesinde, İdarenin vergi incelemesini yaparken göz önünde tutacağı maksadın, “ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak” olduğu, belirtilmiştir. Aynı Kanunun 141. maddesinde de, “inceleme esnasında lüzum görülen hallerde, vergilendirme ile ilgili olaylar ve hesap durumlarının

¹⁵¹⁶ Mükellefin savunma hakkını ihlal eden emsal uygulamasını, ‘gizli emsal’ olarak tanımlayabiliriz.

ayrıca tutanaklar ile tesbit ve tevsik” olunabileceği; “ilgililerin itiraz ve mülahazaları varsa bunlarında tutanağa geçirileceği”, hüküm altına alınmıştır.

İnceleme elamanları gerekli olan detaylı bilgileri, inceleme sırasında aldıkları tutanaklar vasıtasıyla elde edebildikleri gibi, resmi yazılarına aldıkları cevaplar yoluyla da alabilmektedirler.

VUK’un 30. maddesinde re’sen vergi tarhının, *“vergi matrahının tamamen veya kısmen defter, kayıt ve belgelere veya kanuni ölçülere dayanılarak tespitine imkân bulunmayan hallerde takdir komisyonları tarafından takdir edilen veya vergi incelemesi yapamaya yetkili olanlarca düzenlenmiş vergi inceleme raporlarında belirtilen matrah veya matrah kısmı üzerinden vergi tarh olunması”* olduğu; ayrıca *“inceleme raporunda bu şekilde belirlenen matrah veya matrah farkının da resen takdir olunmuş”* sayılacağı hüküm altına alınmıştır.

Re’sen vergi tarhiyatının önerilebilmesi için takdirin dayanağının ve takdir hakkında açıklamanın takdir kararında yer alması gerekmektedir¹⁵¹⁷. Dolayısıyla, *inceleme raporunda belirlenen matrah veya matrah farkının da resen takdir olunmuş”* sayılmasından dolayı, bu kanuni zorunluluk re’sen tarhiyat içeren inceleme raporları için de geçerlidir¹⁵¹⁸. Diğer bir ifade ile inceleme raporlarında önerilen tarhiyatın dayanağının açık ve net olarak ortaya konması ve gerekli izahatın yapılması gerekmekte; benzer şekilde vergi incelemesi sırasında rastlanan ve vergi cezasını gerektirici olayların da raporlarda gösterilmesi gerekmektedir¹⁵¹⁹.

¹⁵¹⁷ VUK’un 31. maddesinin son fıkrası uyarınca.

¹⁵¹⁸ VUK’un 30. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi uyarınca.

¹⁵¹⁹ VUK’un 364. maddesi

“Cezayı gerektiren olayın tesbiti:

Madde 364 – Vergi cezalarını gerektiren olaylar vergi dairelerince veya yoklamaya ve vergi incelemesine yetkili olanlar tarafından tesbit olunur. Yoklama ve vergi incelemesi sırasında rastlanan, vergi cezasını gerektirici olayların, raporlarda gösterilmesi, delillerin kaybolması ihtimalinin bulunduğu hallerde bunların tutanakla tesbit edilmesi mecburidir.”

Bunun yanında VUK'un 3/B maddesine göre “*vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin işlemlerin gerçek mahiyeti esas*” olup; idare ve mükellefler “*vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin işlemelerin gerçek mahiyeti yemin dışında her türlü delille ispat edebilme*” imkânına sahiptir. Ayrıca “*iktisadi, ticari ve teknik icaplara uymayan veya olayın özelliğine göre normal ve mutad olmayan bir durumun iddia olunması halinde ispat külfeti bunu iddia eden tarafa ait bulunmaktadır*”¹⁵²⁰. Bu düzenleme, vergiyi doğuran olayın gerçek mahiyetinin tespitinde iktisadi durumun öncelikle göz önünde bulunmasının gerekliliğine işaret etmekte; işlemin iktisadi niteliğine hukuki görünümünden daha fazla dikkat edilmesi gerektiğinin altını çizmektedir¹⁵²¹.

Dolayısıyla İdare, inceleme ya da takdir işlemleri sırasında incelemeye konu işlemlerin gerçek mahiyetini ortaya koymak zorundadır. Bu nedenle İdarenin, transfer fiyatlandırması incelemelerinde emsal aldığı fiyat ile incelenen mükellefin uyguladığı fiyat arasındaki farkın gerçek mahiyetini araştırması ve elde ettiği verilere ilişkin detaylı açıklamalara tarhiyatın dayanağı olan takdir komisyonu kararlarında ve inceleme raporlarında yer vermesi gerekmektedir.

Konuya ilişkin Yargının görüşünü yansıtan Danıştay Dava Daireleri Kurulunun verdiği bir Kararının ilgili bölümü ise şöyledir¹⁵²²: “....

İşletme içi emsalin kabul edilmemesi halinde işletme dışından emsal araştırmasına gidilmesi ve emsallerin iyi seçilmiş olması önem taşımaktadır.

Emsal seçilen kuruluşların iş hacimlerinin, kârlılığının, öz varlığının, gelişmesindeki çabukluk ve istikrarın, teşhir faaliyetlerinin ürün satışlarına etkisinin,

¹⁵²⁰ VUK'un vergi kanunlarının uygulamasını ve ispatı düzenleyen 3. maddesinin B fıkrası hükmü uyarınca.

¹⁵²¹ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, **Vergi Hukuku (Genel Hükümler)**, Ekin Yayınları, 2022, s. 71.

¹⁵²² Vergi Daireleri Genel Kurulu Kararı, Esas No:1995/418 Karar no: 1997/8

verdikleri hizmetin kapsamı ve kalitesinin, özelliklerinin somut olarak ortaya konularak, karşılaştırmada bu noktaların göz önüne alınması gereklidir.

İnceleme elemanınca emsal olarak seçilen üç kuruluşun hangi holdinge bağlı şirketler olduğu, bu şirketlerin holdingle ilişkilerinin ne olduğu, verdikleri hizmetin emsal oluşturacak durumda olup olmadığı, aynı hizmeti aynı verimle verip vermediği, teşhir faaliyetlerinin aynı yaratıcılıkla sunulup sunulmadığı, bu hizmetin, hizmet sunduğu topluluk ürünlerinin satışını ne derece etkilediği, daha ucuz hizmet verdiği belirtilen şirketlerin hizmet bedelinin düşüklüğünün örtülü kazanç niteliği taşıyıp taşımadığı konularında bir araştırma yapılmamış, sadece teşhir salonlarında sergilenen ürünlerin bedelsiz verilmiş olabileceği görüşüyle yapılan hesaplamalarla davacı tarafından ödenen teşhir ve tanıtım bedelinin emsaline göre yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

... Anonim Şirketinin diğer reklam harcamaları ile ... Anonim Şirketine teşhir ve tanıtım hizmeti karşılığı ödenen bedelin, alınan hizmetin özelliğine göre belirlenmesi doğal olduğu gibi bu hizmetin üçüncü kişilere yaptırılması halinde ödenecek bedelin bu düzeyde olmayacağı yönünde yapılmış bir tespit de bulunmaksızın emsal gösterilen firmalara teşhir hizmeti karşılığı olarak ücretsiz verilen ve teşhir olunan mamullere ilişkin bedeller kıyaslamaya esas alınarak emsaline göre göze çaracak derecede yüksek bedel üzerinden verilen bir hizmet ilişkisinin varlığından söz edilemez.

Bu durum karşısında, davacı şirketin, ... Anonim Şirketine teşhir ve tanıtım hizmeti karşılığı olarak yaptığı ödemelerle örtülü kazanç dağıttığı yolunda verilen vergi mahkemesi ısrar kararında yasaya uygunluk görülmemiştir.”

Yukarıda verdiğimiz Karar metninden de anlaşılacağı üzere, Danıştay Vergi Daireleri Genel Kurulu, rapordaki emsal bedel tespitine ilişkin şartların karşılaştırılmasındaki eksikler nedeniyle davaya konu tarhiyatın yersiz olmasına karar vermiştir.

Karar da göstermektedir ki, vergi inceleme elemanlarının, karşılaştırılabilirlik analizi yaparken, sadece fiyat karşılaştırmalarını yeterli görmemeleri, fiyatın oluşumunu etkileyen bütün unsurları dikkate almaları ve analizlerini ona göre yapmaları gerekmektedir. Vergi inceleme elemanları eleştirilerinin dayanağı olan emsalin karşılaştırılabilirlik analizini açık olarak ortaya koyamazlarsa, karşılaştırılabilirlik analizinin somut biçimde bütün şartlarıyla birlikte yapıldığını söylemek mümkün olmayacaktır¹⁵²³.

Dolayısıyla İdare transfer fiyatlandırması incelemelerinde ‘gizli emsal’ uygulamayarak mükelleflerin karşılaştırılabilirlik analizi yapabilmelerine imkân sağlayacak olan bütün bilgi ve belgeleri inceleme aşamasında ve raporlarında detaylı olarak sunmaları gerekmektedir. Aksi halde mükelleflerin kendilerini savunma hakları ellerinden alınmış olacak ve tarhiyatlar hukuki dayanaktan yoksun hale gelecektir.

5.1.3.1.2.2 Uzlaşma Aşamasına İlişkin Sorunlar:

Uzlaşma¹⁵²⁴, İdarenin ikmalen, re’sen ya da idarece tarh ettiği vergilere ilişkin olarak yargı yoluna başvurmada¹⁵²⁵, mükellefin, İdare ile anlaşması ve İdarenin yaptığı tarhiyatları bu anlaşmayı temel alarak düzeltmesidir¹⁵²⁶. Uzlaşma, tarhiyat öncesi ve tarhiyat sonrası olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır¹⁵²⁷.

Kanun Koyucu mükelleflere “*ikmalen, re'sen veya idarece tarh edilen vergilerle bunlara ilişkin vergi ziyai cezaları ile 5.000 Türk lirasını aşan usulsüzlük ve özel usulsüzlük cezalarının (359 uncu maddede yazılı fiillerle vergi ziyasına sebebiyet verilmesi halinde tarh edilen vergi ve kesilen ceza ile bu fiillere iştirak edenlere kesilen*

¹⁵²³ Billur Yaltı, Ağustos 2009, s. 21.

¹⁵²⁴ VUK’un ek-1 ile ek-12. maddelerinde düzenlenmiştir.

¹⁵²⁵ Yusuf Karakoç, s. 729.

¹⁵²⁶ Gürol Ürel, 2022, s. 955.

¹⁵²⁷ Ahmet Barındırır, “Türk Vergi Hukukunda Uzlaşma, Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma, Mukayeseli Bir Çalışma”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Ağustos 2021, s. 51.

ceza ve 370 inci maddenin (b) fıkrası kapsamında kendilerine ön tespiti ilişkin yazı tebliğ edilen mükelleflere mezkur maddeye göre kesilen ceza hariç) tahakkuk edecek miktarları konusunda, vergi ziyaına sebebiyet verilmesinin kanun hükümlerine yeterince nüfuz edememekten ya da 369 uncu maddede yazılı yanılmadan kaynaklandığının veya VUK'un 116, 117 ve 118 inci maddelerinde yazılı vergi hataları ile bunun dışında her türlü maddi hata bulunduğunun veya yargı kararları ile idarenin ihtilaf konusu olayda görüş farklılığının olduğunu ileri sürmeleri durumunda¹⁵²⁸ İdareden uzlaşma talebinde bulunma imkânı sağlanmıştır.

Uzlaşma müessesisiyle, ikmalen, re'sen veya idarece tarh edilen vergilerle bunların cezaları konusundaki uyuşmazlıkların, mükellef ile vergi idaresinin uzlaşmaları neticesinde uzlaşma yoluyla çözüme kavuşturulması,¹⁵²⁹ vergi tahsilatının hızlandırılması ve dava edilebilecek ihtilafların azaltılması amaçlanmaktadır¹⁵³⁰. Uzlaşmaya varılabilmesi için ise her iki taraf da ortaya çıkan vergisel sorunun çözümü adına karşılıklı bazı ödünler vermekte¹⁵³¹, bazı haklarından vazgeçmekte ve kendilerine bazı faydalar elde etmektedirler¹⁵³².

Uzlaşmaya idare tarafından bakıldığında, idare yasal olarak olması gereken verginin ya da cezanın bir kısmından vazgeçmekte, buna karşın alacağın kalan kısmını hızlı tahsil etmekte, mükelleflerin dava açmalarının önüne geçerek dava takip maliyetinden kurtulmaktadır. Mükellef açısından bakıldığında ise, gerçek vergi borcu ve/veya cezasından daha az bir tutar ödeyerek toplam vergi borcu ve/veya vergi cezasından kurtulmaktadır. Ayrıca uzlaşma, açılan dava sayılarının azalmasına neden olarak yargının iş yükünün hafiflemesini de sağlamaktadır¹⁵³³.

¹⁵²⁸ VUK'un 1. ek maddesi.

¹⁵²⁹ Yusuf Karakoç, **Genel Vergi Hukuku**, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, 2014 s. 730.

¹⁵³⁰ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Beyanname Düzenleme Kılavuzu-3 Vergi Usul Kanunu, 2017, s. 363.

¹⁵³¹ Mehmet Güneş, Vergi Ceza Hukukunda Uzlaşma Müessesesi, Adalet Yayınevi, 2022, s. 77.

¹⁵³² Sadık Kırbaş, **Vergi Hukuku**, Siyasal Kitabevi. 2015, s. 195

¹⁵³³ Gülsen GÜNEŞ, **Verginin Yasallığı İlkesi**, XII Levha Yayınları, 2014, s. 203.

Kısaca, uzlaşma, ikna, pazarlık ve karşılıklı ödün vermenin iç içe geçtiği bir görüşmenin¹⁵³⁴ neticesinde vergisel bir sorunun yargıya taşınmadan çözülmesidir¹⁵³⁵. Dolayısıyla, mükelleflerin uzlaşma komisyonu toplantısında haklarını savunabilmeleri için tarhiyatın gerekçelerini bütün detayı ile uzlaşma toplantısından önce bilme, ona göre de idarenin iddialarına karşı savunmalarını ve kendi itirazlarını hazırlama hakları bulunmaktadır. Ancak İdarenin gizli emsal uygulamasında, mükelleflerin bu hakları ihlal edilmektedir.

Diğer bir anlatımla uzlaşma talep eden mükellefin gizli emsali ilgilendiren bilgilerin verilmesine ilişkin talepleri, yazılan raporların yargı organlarına sunulabileceği savıyla İdare tarafından reddedilmekte; mükellefler, gizli emsal nedeniyle uzlaşma komisyonu öncesinde ellerinde yeterince bilgi olmadığı için uzlaşmada idarenin iddialarına karşı itirazlarını yapamamakta ve kendilerini yeterince savunamamaktadırlar.

Sonuç olarak İdarenin gizli emsali mutlak olarak uygulaması durumunda, uzlaşma görüşmeleri bilinmeyen dayanaklar üzerinden uzlaşmanın tarafları arasında gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Burada, sadece incelenen mükellef değil aynı zamanda idareyi temsil eden uzlaşma komisyonu da emsal alınan mükellefe ve karşılaştırılabilirlik durumuna ilişkin olarak Rapordaki bilgiler dışında başka bilgiye sahip olmamaktadır. Bu nedenle, uzlaşma her iki tarafın bilgi eksikliğine rağmen gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, hem mükellefin kendini savunamamasına hem de idarenin tarhiyatın haklılığını ya da eksikliğini görüp ona göre sağlıklı bir teklifte bulunamamasına neden olmaktadır.

¹⁵³⁴ Yusuf Karakoç, s. 583

¹⁵³⁵ Mehmet Güneş, s. 76.

5.1.3.1.2.3 Yargı Aşamasına İlişkin Sorunlar:

İdarenin transfer fiyatlandırmasında ‘gizli emsal’ uygulaması, mükellefin idarenin yaptığı tarhiyata ilişkin olarak ödeme ya da uzlaşma yolunu tercih etmeyerek dava açması durumunda yargılama sürecinde de sorunlara neden olmaktadır. Bunlar,

- adil yargılanma hakkı¹⁵³⁶,

- resen araştırma ilkesi¹⁵³⁷,

kapsamında karşımıza çıkmaktadır.

5.1.3.1.2.3.1 Adil Yargılanma Hakkı ile ilgili Oluşan Sorunlar

Adil yargılanma hakkı Türkiye’nin de imzaladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)’nin 6. maddesinde düzenlenmiştir¹⁵³⁸. Maddenin 1. fıkrasında “Herkes davasının, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir.” şeklinde düzenlemeye yer verilmiştir.

Ülkemizde adil yargılanma hakkı ile ilgili en üst düzenleme Anayasa’nın 36. maddesinde yapılmış olup¹⁵³⁹, maddede “herkesin, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu” hüküm altına alınmıştır.

¹⁵³⁶ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)’nin 6. maddesinde düzenlenmiştir.

¹⁵³⁷ İYUK’nın 20. maddesinde düzenlenmiştir.

¹⁵³⁸ Özlem Erdem Karahanoğlu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İdari Yargı”, **İnsan Hakları Yıllığı Dergisi**, Cilt 23-23, 2001-2002, s.42.

¹⁵³⁹ Lale Burcu Önüt, **İdari Yargılama Hukukunda Adil Yargılanma İlkesi Çerçevesinde Grup Dava Uygulaması**, Seçkin Yayınevi, Nisan 2018, s. 28.

Dolayısıyla adil yargılanma hakkı, yargılamanın, adil bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlayan bir haklar bütünü olup, bu bütünde var olan haklar ve ilkeler tamamı adil yargılanma hakkının düzenleme alanını oluşturmaktadır¹⁵⁴⁰. Bu bağlamda adil yargılama hakkının temel unsurlarını aşağıdaki gibi sıralayabiliriz¹⁵⁴¹:

- “yargılamanın kanunla kurulmuş tarafsız ve bağımsız mahkemelerde yapılması” (6/1.md.)

- “yargılamanın makul sürede bitirilmesi” (6/1. md.)

- “yargılamanın aleni olması” (aleniyet ilkesi) 6/1. md.)

- “yargılamanın hakkaniyete uygun olması” (6/1. md.)

- “masumiyet karinesi” (6/2. md.)

Bu temel ilkelerden hakkaniyete uygun yargılama hakkı, idarenin transfer fiyatlandırması raporlarında kullandığı gizli emsale dayanan tarhiyatlara ilişkin olarak açılan davalarda önem arz etmektedir.

Hakkaniyete uygun yargılanma hakkı, AİHS’nin 6/1. maddesinde ifade edilmekle birlikte tam olarak bir tanımı yapılmamıştır. AİHM kararları çerçevesinde hakkaniyete uygun yargılanma hakkını, yargılama sürecindeki bütün işlemlerde taraflar arasında eşitliğin sağlanmış olması, yargı makamının kararını etkilemek amacıyla sunulan delil ve mütalaalar ya da görüşlerin her biri hakkında taraflara görüşlerini açıklama imkânı sağlanması, şeklinde tanımlayabiliriz¹⁵⁴².

¹⁵⁴⁰ Ömer Keskinsoy, Hande Seher Demir ve Semih Batur Kaya, *Türk Anayasa Yargısında Adil Yargılanma Hakkı*, Adalet Yayınevi, 2022, s. 19.

¹⁵⁴¹ Cem Alper Akdoğan, *Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Adil Yargılanma Hakkı*. Adalet Yayınevi, 2022, s. 67-140.

¹⁵⁴² Osman SARIASLAN, s. 309

Hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ilkelerine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yayımladığı 6. Madde Rehberi (Adil Yargılanma Hakkı)'nde yer verilmiştir¹⁵⁴³. Bunlardan konumuzla ilgili olup, üzerinde durulması gereken ilkeler şunlardır:

- silahların eşitliği,
- çelişmeli yargılama,
- yargı kararlarının gerekçelendirilmesi.

Silahların eşitliği, adil yargılanmanın özünde olan bir ilkedir. Silahların eşitliği, her bir dava tarafına, davasını kendisini diğer taraf karşısında önemli bir dezavantaja sokmayacak şartlar altında savunması için makul bir olanak verilmesini gerektirmektedir (Foucher/Fransa s.34)¹⁵⁴⁴. Silahların eşitliği daha çok adli davalarla karşımıza çıksa da idari yargı ile ilgili 6. madde ihlaline ilişkin AİHM'de görülen davalarda da karşımıza çıkmaktadır¹⁵⁴⁵. Danıştay da verdiği bir kararında silahların eşitliği ilkesine vurgu yapmış ve bu ilkeyi iddia ve savunmanın eşit olması şeklinde tanımlamıştır¹⁵⁴⁶.

Örnek bir yargılamada, başvuranın Yargıtay huzurunda iddia makamının sunduğu beyanlara cevap vermekten alıkonduğu ve beyanların bir nüshasının önceden başvurana verilmediği Borger/Belçika davasında savunma haklarına kısıtlama getirildiği kanaatine varılmıştır¹⁵⁴⁷.

¹⁵⁴³ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yayımladığı 6. Madde Rehberi (Adil Yargılanma Hakkı), 2014, s. 25.

¹⁵⁴⁴ 6. Madde Rehberi, s. 25.

¹⁵⁴⁵ Özlem Erdem Karahanoğlu, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İdari Yargı", **İnsan Hakları Yıllığı Dergisi**, Cilt 23-23, 2001-2002, s.42.

¹⁵⁴⁶ Danıştay 10. Dairesi'nin 2005/6353 Esas sayılı, 22.02.2006 tarih ve 2006/540 Karar sayılı Kararı

¹⁵⁴⁷ 6. Madde Rehberi, s. 26.

Vergi davalarında, davacı tarafından mahkemeye verilecek dilekçelerde davanın konusunun ve sebepleri ile dayandığı delillerin yer alması gerekmektedir¹⁵⁴⁸. Davacı tarafından bu zorunluluğun tam olarak yerine getirilebilmesi için, hakkında yapılan tarhiyatın dayanaklarını bütün detayları ile bilmesi zorunluluk arz etmektedir.

Ayrıca davacının iddialarına karşı savunmanın mahkeme aracılığıyla vereceği savunma ve devamındaki karşılıklı ikinci cevaplaşmanın¹⁵⁴⁹ yine adil yargılanma hakkının ilkelerinden olan silahların eşitliği ilkesinin tam olarak gerçekleşebilmesi için davacının ek tarhiyata muhatap edilmesinin nedenlerini en azından idarenin ilk savunmasında öğrenebilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifade ile, idarenin savunma dilekçesinde gerekli belge ve bilgileri mahkemeye sunması ve davacının bunlara göre savunmaya cevap dilekçesini tanzim etmesine imkân tanınması halinde, yargılama aşamasında silahların eşitliği ilkesi sağlanabilecektir.

Çelişmeli yargılama hakkı, ilke olarak, taraflara mahkeme kararını etkileme amacıyla ileri sürülen bütün deliller ve hazırlanan mütalaalar hakkında bilgi sahibi olma

¹⁵⁴⁸ 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK)'nun 'İdari davaların açılması' başlıklı 3. maddesinin 2. fıkrasının b bendinde düzenlenmiştir.

¹⁵⁴⁹ Dava dilekçeleri ve savunmaların tebliğ süreci İYUK'nın Tebligat ve cevap verme başlıklı 16. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir;

“Tebligat ve cevap verme:

Madde 16 – 1. Dava dilekçelerinin ve eklerinin birer örneği davalıya, davalının vereceği savunma davacıya tebliğ olunur.

2. Davacının ikinci dilekçesi davalıya, davalının vereceği ikinci savunma da davacıya tebliğ edilir. Buna karşı davacı cevap veremez. Ancak, davalının ikinci savunmasında, davacının cevaplandırmasını gerektiren hususlar bulunduğu, davanın görülmesi sırasında anlaşılırsa, davacıya cevap vermesi için bir süre verilir.

3. Taraflar, yapılacak tebliğlere karşı, tebliğ tarihinden itibaren otuz gün içinde cevap verebilirler. Bu süre, ancak haklı sebeplerin bulunması halinde, taraflardan birinin isteği üzerine görevli mahkeme kararı ile otuz günü geçmemek ve bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir. Sürenin geçmesinden sonra yapılan uzatma talepleri kabul edilmez.

4. Taraflar, sürenin geçmesinden sonra verecekleri savunmalara veya ikinci dilekçelere dayanarak hak iddia edemezler. (Ek cümle: 11/4/2013-6459/4 md.) Ancak, tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktar, süre veya diğer usul kuralları gözetilmeksizin nihai karar verilmeye kadar, harcı ödenmek suretiyle bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilir ve miktarın artırılmasına ilişkin dilekçe otuz gün içinde cevap verilmek üzere karşı tarafa tebliğ edilir.

5. (Değişik: 10/6/1994-4001/8 md.) Davalara ilişkin işlem dosyalarının aslı veya onaylı örneği idarenin savunması ile birlikte, Danıştay veya ilgili mahkeme başkanlığına gönderilir.

6. (Ek: 2/7/2012-6352/54 md.) Danıştayda ilk derece mahkemesi sıfatıyla görülen davalarda savcının esas hakkındaki yazılı düşüncesi taraflara tebliğ edilir. Taraflar, tebliğden itibaren on gün içinde görüşlerini yazılı olarak bildirebilirler.”

ve bu delil ve mütalaalar hakkında yorumda bulunma fırsatı verilmesini gerektirir. Çelişmeli yargılama hakkı silahların eşitliğiyle yakından ilgilidir ve aslında bazı davalarda Mahkeme her iki kavramı birlikte göz önünde bulundurarak, 6/1. maddesinin ihlal edildiğine karar vermektedir¹⁵⁵⁰.

Danıştay da, AİHM'nin tanımlamasına benzer şekilde, çelişmeli yargılama ilkesini dava sırasında mahkemenin kararını etkilemek amacıyla sunulan delil veya mütalaalar ya da görüşlerin her biri hakkında bilgi sahibi olma ve bunlar hakkında yorum yapma imkânının yani cevap hakkının kullanılması, şeklinde tanımlamıştır¹⁵⁵¹.

Diğer taraftan dilekçeler ve savunmalarla birlikte verilemeyen belgeler, bunların vaktinde ibraz edilmelerine imkân bulunmadığına mahkemece kanaat getirilmesi halinde, mahkemece kabul ve diğer tarafa tebliğ edilmesi gerekmektedir¹⁵⁵². Ayrıca vergi davalarında davacı tarafından tarh edilmesinin haksız olduğu iddia edilen vergi ve cezalarının toplamı belli tutarın üzerinde olması durumunda, davaya taraf olanlardan birisinin talep etmesi durumunda dava duruşmalı yapılmaktadır¹⁵⁵³. Bahse konu belgelerin duruşmada ibraz edilmesi ve diğer tarafın cevabını hemen verebileceğini beyan etmesi veya cevap vermeye lüzum görmemesi durumunda ayrıca tebliğ edilmesine gerek bulunmamaktadır¹⁵⁵⁴.

Anayasanın 36. maddesi ve AİHS'nin 6. maddesinin uygulamasının gereği olan çelişmeli yargılama ilkesinin, İYUK'nın düzenlemeleri çerçevesinde vergi davalarında da uygulanması hukuki zorunluluktur¹⁵⁵⁵. Diğer bir ifade ile vergi davalarının da adil yargılanma hakkının ilkelerinden olan çelişmeli yargılama ilkesine uygun olarak

¹⁵⁵⁰ 6. Madde Rehberi, s. 26.

¹⁵⁵¹ Danıştay 12. Dairesi'nin 1996/7166 Esas sayılı, 03.11.1998 tarih ve 1998/5511 Karar sayılı Kararı

¹⁵⁵² İYUK, Madde:21

¹⁵⁵³ İYUK, Madde 17- “1. Danıştay ile idare ve vergi mahkemelerinde açılan iptal ve yirmibeşbin Türk lirasını aşan tam yargı davaları ile tarh edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları toplamı yirmibeşbin Türk Lirasını aşan vergi davalarında, taraflardan birinin isteği üzerine duruşma yapılır.”

¹⁵⁵⁴ İYUK, Madde:21

¹⁵⁵⁵ Ender Ethem Atay, **İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 2022, s. 73.

gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aksi durumda, çelişmeli yargılama ilkesine aykırı görülen davada mükellefin adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olacaktır.

Hakkaniyete uygun yargılanma hakkının diğer bir ilkesi de, **yargı kararlarının gerekçelendirilmesidir**¹⁵⁵⁶. Bu ilke her ne kadar AİHS'nin 6. maddesinde açık olarak belirtilmemiş olsa da, AİHM ve öğreti tarafından hakkaniyete uygun yargılanma hakkının bir unsuru kabul edilmektedir¹⁵⁵⁷. Dolayısıyla bu ilkenin gereği olarak, adaletin doğru şekilde tecelli ettirilmesine bağlı bir ilkeyi yansıtan yerleşik içtihadı göre, mahkemelerin ve yargı yerlerinin, kararlarına dayanak oluşturan gerekçeleri yeterli şekilde açıklamaları gerekmektedir¹⁵⁵⁸. Bunun yanında konuya ilişkin olarak Anayasamızın 141. maddesinin 3. fıkrasındaki düzenleme uyarınca da, *“bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak”* yazılması gerekmektedir.

AİHM'nin uygulaması, Anayasanın 141. maddesi ve İYUK'nun 24.¹⁵⁵⁹ maddesinin düzenlemeleri uyarınca vergi davaları sonucunda verilecek mahkeme kararlarında da, kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesinin belirtilmesi¹⁵⁶⁰ adil yargılanma hakkının bir gereğidir.

Gerekçeli kararların amacı, tarafların, anlaşıldıklarını kanıtlamak ve böylece kararın daha iyi bir şekilde kabul edilmesine katkıda bulunmaktır. Bunun yanı sıra, gerekçeli kararlar, yargıcın muhakemesini objektif argümanlara dayandırmaya zorlamakta ve savunma haklarını korumaktadır¹⁵⁶¹.

¹⁵⁵⁶ Önüt, Lale Burcu. İdari Yargılama Hukukunda Adil Yargılanma İlkesi Çerçevesinde Grup Dava Uygulaması. Seçkin Yayınevi, Nisan 2018, s.67.

¹⁵⁵⁷ Cem Alper Akdoğan, 2022, s. 120.

¹⁵⁵⁸ 6. Madde Rehberi, s. 28.

¹⁵⁵⁹ İYUK, Madde 24- “Kararlarda: e) Kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesi ve hüküm; tazminat davalarında hükmedilen tazminatın miktarı, ... belirtilir.”

¹⁵⁶⁰ İdari davaların nihai karar mercii olan Danıştay verdiği kararlarda, kararların gerekçeli olmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir (Aysun Zühal Sunay, **İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı**, Seçkin Yayınları, Kasım 2016, s. 128).

¹⁵⁶¹ 6. Madde Rehberi, s. 28.

İdarenin transfer fiyatlandırmasında gizli emsal uygulaması durumunda, vergi mükellefi, inceleme aşamasında emsal seçimine, bu emsalin unsurlarına ilişkin inceleme elemanı tarafından bilgilendirilmemekte; bu nedenle emsalin karşılaştırılabilir olup olmadığını değerlendirememekte ve olası itirazlarını ve savunmalarını inceleme tutanaklarına geçirememektedir. Dolayısıyla, vergi inceleme elemanının iddialarına dayanak yaptığı delilleri mükellefe vermemesi, tartışmaya açmaması, silahların eşitliğine aykırı bir durum oluşturmaktadır¹⁵⁶².

Benzer şekilde gizli emsal uygulanarak yapılan ek tarhiyata ilişkin olarak inceleme ve tarhiyat aşaması ile uzlaşma aşamasında mükellefe sunulmayan ve karşılaştırılabilirlik analizi için paylaşılması gerekli olan emsale ilişkin bilgilerin, idarenin ilk savunmasıyla mahkemeye sunulmaması ve incelenen mükellef ile paylaşılması durumu, mükellefin adil yargılanma hakkının ihlaline sebep olacaktır.

Yargılama süreci devam ederken bir sonraki bölümde anlatılacak olan ‘re’sen araştırma ilkesi’ kapsamında mahkemenin gerekli bilgilerin tamamını idareden temin etmesi mümkündür¹⁵⁶³. Mahkeme, bu ilke kapsamında temin ettiği bilgileri davacı ile paylaşarak, bu bilgiler ışığında davacının görüşlerini alarak, silahların eşitliğini ve çekişmeli yargılama ilkelerinin gerçekleşmesini ve mükellefin adil yargılanma hakkının ihlal edilmesinin önüne geçerek, davanın adil bir şekilde sonuçlanmasını sağlayabilecektir.

5.1.3.1.2.3.2 *Re’sen Araştırma İlkesi ile ilgili Oluşan Sorunlar*

Re’sen araştırma ilkesi, davaya bakan yargı makamının tarafların mahkemeye sundukları delillerle sınırlı kalmaksızın, hukuki ihtilafın aydınlatılmasını sağlamak

¹⁵⁶² Billur Yaltı, Ağustos 2009, s. 35.

¹⁵⁶³ Ayşegül Özkurt, İdari Yargılama Hukuku Çözümlü Pratik Çalışmalar. Seçkin Yayınları, 2021, s. 114.

amacıyla kendiliğinden delilleri toplayabilmesi ve bu delilleri yargılamada kullanabilmesidir¹⁵⁶⁴.

Medeni yargılama hukukunda sınırlı araştırma usulü uygulanmaktadır. Diğer bir ifade ile, mahkeme tarafların ileri sürdükleri delil ve iddialarıyla bağlıdır. Diğer taraftan idari yargılama usulünde ve vergi yargısında, ceza yargılamasına benzer şekilde, resen araştırma ilkesi geçerlidir. Ceza ve idari yargılamaları kamu hukukunun uygulanması olup bu yargılamaların temel amacı kamu düzeninin sağlanmasıdır. Bu nedendir ki, hem ceza hem de idari yargılama usulünde hâkimin gerek gördüğü konuları kendiliğinden araştırma ya da dikkate alma imkânı vardır. Vergi yargısı da, İdarenin işlemlerinin hukuka uygunluğunun denetimini yapmasından dolayı kamu düzeniyle doğrudan ilişkilidir¹⁵⁶⁵.

Davanın taraflarının sunmasına veya talebine bağlı olmaksızın her çeşit incelemenin mahkeme tarafından yapılması, resen araştırma ilkesi¹⁵⁶⁶ olarak

¹⁵⁶⁴ Yusuf Karakoç, s. 907.

¹⁵⁶⁵ Öncel, Kumrulu, ve Çağan, 1997, s. 208.

¹⁵⁶⁶ Resen Araştırma İlkesi İYUK'nın 20. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir;

“Dosyaların incelenmesi

Madde 20 – 1. (Değişik birinci cümle: 18/6/2014-6545/17 md.) Danıştay, bölge idare mahkemeleri ile idare ve vergi mahkemeleri, bakmakta oldukları davalara ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar. Mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler. Bu husustaki kararların, ilgililerce, süresi içinde yerine getirilmesi mecburidir. Haklı sebeplerin bulunması halinde bu süre, bir defaya mahsus olmak üzere uzatılabilir.

2. Taraflardan biri ara kararının icaplarını yerine getirmediği takdirde, bu durumun verilecek karar üzerindeki etkisi mahkemece önceden takdir edilir ve ara kararında bu husus ayrıca belirtilir.

3. Ancak, istenen bilgi ve belgeler Devletin güvenliğine veya yüksek menfaatlerine veya Devletin güvenliği ve yüksek menfaatleriyle birlikte yabancı devletlere de ilişkin ise, Başbakan veya ilgili bakan, gerekçesini bildirmek suretiyle, söz konusu bilgi ve belgeleri vermeyebilir. (Ek Cümle: 10/6/1994- 4001/10 md.) Verilmeyen bilgi ve belgelere dayanılarak ileri sürülen savunmaya göre karar verilemez.

4. (Mülga: 10/6/1994- 4001/10 md.)

5. (Değişik: 5/4/1990- 3622/8 md.) Danıştay, bölge idare, idare ve vergi mahkemelerinde dosyalar, bu Kanun ve diğer kanunlarda belirtilen öncelik veya ivedilik durumları ile Danıştay için Başkanlar Kurulunca; ⁽¹⁾ diğer mahkemeler için Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca konu itibarıyla tespit edilip Resmî Gazete’de ilan edilecek öncelikli işler göz önünde bulundurulmak suretiyle geliş tarihlerine göre incelenir ve tekemmül ettikleri sıra dahilinde bir karara bağlanır. Bunların dışında kalan dosyalar ise tekemmül ettikleri sıraya göre ve tekemmül tarihinden itibaren en geç altı ay içinde sonuçlandırılır.

6. (Ek: 2/7/2012- 6352/56 md.) Bölge idare mahkemelerindeki istinaf kanun yolu incelemeleri ile idare ve vergi mahkemelerinde heyet halinde görülen davalarda, birinci fıkrada belirtilen bilgi ve belgelerin istenmesine ve ek süre

adlandırılmaktadır¹⁵⁶⁷. Bu ilke, hem delillerin sayı olarak sınırlanmasına, hem de değerlendirilmesinin kısıtlanmasına engel olmaktadır¹⁵⁶⁸.

Dolayısıyla idari yargılamada hâkim tarafların iddia ve savunmalarıyla sınırlı değildir¹⁵⁶⁹. Hâkim idarenin yaptığı işlem veya fiilin kanunlara uygunluğunu tespit edebilmek için her türlü incelemeyi kendiliğinden yapabilir¹⁵⁷⁰, gerekli bilgi ve belgeleri ilgililerinden isteyebilir¹⁵⁷¹ ve dava konusu ile ilgili inceleme yapması için bilirkişi tayin edebilir¹⁵⁷².

Diğer taraftan Karakoç'a göre, yargı organlarının kendiliklerinden yapacakları belirtilen incelemeler, idarece yapılan işlem ve belirlemelerin doğruluğunu tespit içindir. Yoksa idarenin işlem tesisi için gerekli olduğu halde yapmadığı incelemeleri yapmak görevi yargı organına ait değildir. Vergi yargılaması hukukunda da mahkeme/hâkim yargılamaya yeni olaylar sokamaz. Çünkü, yargılamaya yeni olay sokmak ayrı bir uyumsuzluk ortaya çıkarmak demektir. Davasız yargılama olmaz ilkesi yargılama hukukunun bütün dallarında geçerlidir. Aksi halde, hem davacı hem hâkim sıfatı aynı kişi/makamda birleşmiş olur. Bu da, günümüz yargılama hukuku ilke ve politikalarına aykırı düşmektedir¹⁵⁷³.

Netice itibarıyla vergi mahremiyeti uygulamasının sınırları açısından transfer fiyatlandırması raporlarına ilişkin olarak görülmekte olan davalarda, 'resen araştırma

verilmesine ilişkin ara kararları daire başkanı, mahkeme başkanı veya dosyanın havale edildiği üye tarafından da verilebilir."

¹⁵⁶⁷ Turan YILDIRIM, **İdari Yargı**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ocak 2013, s. 112.

¹⁵⁶⁸ Yusuf Karakoç, s. 907.

¹⁵⁶⁹ Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, **Türk İdari Yargılama Hukuku**, Seçkin Yayınları, 2023, s. 73.

¹⁵⁷⁰ Halil Kalabalık, **İdari Yargılama Usulü Hukuku**, Seçkin Yayınları, 2022, s. 259.

¹⁵⁷¹ Kamile Türkoğlu Üstün, **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**, Seçkin Yayınları, 2019, s. 97.

¹⁵⁷² Erdal SÖZMEZ, Garip AYZA, **Vergi Yargısı**, Oluş Yayıncılık, Şubat 1999, s. 316.

¹⁵⁷³ Yusuf Karakoç, s. 910.

yetkisi'nin kullanılması sonucunda hâkimin elde ettiği bilgi ve belgeleri davanın taraflarıyla paylaşmasında hukuken bir sınırlandırma olup olmadığının ortaya konulması gerekmektedir.

İYUK'nın 20/1. maddesi uyarınca, “mahkemeler belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakın gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler.” Bu bilgilere ilişkin olarak Kanunun 20/4. maddesinde yer alan gizlilik hükmü kaldırılmış¹⁵⁷⁴; aynı zamanda Kanunun 20/3. maddesine, “verilmeyen bilgi ve belgelere dayanılarak ileri sürülen savunmaya göre karar verilemez.”¹⁵⁷⁵ hükmü eklenmiştir.

YALTI'ya göre bu değişikliklerin amacı, çelişmeli yargılama ilkesine uygun düzenlemeler yapmak, gizlilik esasını kaldırmaktır. Bu değişikliklerin anlamı, İYUK sisteminde artık bir temel yargılama ilkesi olarak gizli belgelere dayalı olarak hüküm verilemeyeceği, yargıcın yalnızca tek tarafa ait iddia ve gizli belgelere dayanarak hüküm tesis edemeyeceğidir¹⁵⁷⁶.

Diğer taraftan bu değişikliklere rağmen vergi davalarında, özellikle idarenin transfer fiyatlandırması incelemelerinde tarhiyatın dayanağı olarak gizli emsal kullanması durumlarında, VUK'un 5. maddesinde düzenlenen ‘vergi mahremiyeti ilkesi’ gündeme gelmektedir.

İdarenin gizli emsale dayanarak tarh ettiği vergi ve cezaların dava konusu olduğu yargılamalarda, hâkimin resen araştırma ilkesi kapsamında talebi üzerine gizli emsaller mahkemeye ibraz edilebilmekte; ancak mahkeme gizli emsallere ilişkin bilgileri davacı taraftan gizlemekte ve davacının bu emsallere ilişkin görüşlerini almadan, sadece kendi

¹⁵⁷⁴ İYUK, 20. maddesinin 4. fıkrasında yer alan “Getirtilen veya idarece gönderilen gizli belge ve dosyalar taraf veya vekillerine incelettirilmaz” şeklindeki hüküm 4001 sayılı Kanunun 10. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁵⁷⁵ 4001 sayılı Kanunun 10. maddesiyle eklenmiştir.

¹⁵⁷⁶ Billur Yaltı, Ağustos 2009, s.36.

kanaatlerine göre karar verme yolunu tercih etmektedirler. Buna dayanak olarak da vergi mahremiyetini göstermektedir.

Bu uygulama hukuka uygunluk taşımamaktadır. Şöyle ki, yukarıda ifade edildiği üzere ibraz edilen verilerin gizli kalmasını sağlayan İYUK'nın 20/4. maddesi yürürlükten kaldırılmış olup, geriye sadece VUK'un 5. maddesinde düzenlenen vergi mahremiyeti ilkesi kalmıştır. Bu nedenle gizli emsallere ait olup karşılaştırılabilirlik analizini sağlayabilecek seviyede olan bütün verilerin, İYUK'nın 21. maddesinin hükümleri¹⁵⁷⁷ çerçevesinde, davacıyla paylaşılması gerekmektedir. Paylaşılan bu bilgilere ilişkin olarak davacının görüşlerinin alınması adil yargılanma hakkının bir gereğidir.

Gizli emsallere ilişkin bilgilerin davacıya paylaşılmadan ve görüşleri alınmadan verilecek her türlü karar adil yargılanma hakkının ana unsurlarından birisi olan hakkaniyete uygun yargılanma hakkı ilkelerinin üçünün de ihlali sonucunu doğuracaktır. Birincisi, davacı, davalı idareye nazaran dava konusu olayla ilgili bilgilere sahip olmada eşit durumda olamayacak ve bu durum 'silahların eşitliği ilkesi'ne aykırı olacaktır. İkincisi, davacı gizli emsaller ile ilgili kendi görüşlerini dava sürecinde ortaya koymaktan yoksun olacak; bu durum 'çelişmeli yargılama ilkesi'nin ihlali sonucunu doğuracaktır. Üçüncüsü, hâkim kararını yazarken hukuki gerekçelerini bütün olarak ortaya koyamacağından, 'kararların gerekçeli olması ilkesi' ihlal edilmiş olacaktır.

OECD'ye göre de, İdarenin, mükellefe kendisini savunmasına yeterli düzeyde olanak sunacak ve Yargının etkin bir yargısal denetim yapmasına imkân verecek şekilde, verileri yerel mahremiyet şartlarının sınırları içerisinde açıklamadığı sürece, bu verileri dayanak göstererek uygulayacağı transfer fiyatlandırması yöntemi adil olmayacaktır¹⁵⁷⁸.

¹⁵⁷⁷ İYUK madde 21: 'Dilekçeler ve savunmalarla birlikte verilmeyen belgeler, bunların vaktinde ibraz edilmelerine imkân bulunmadığına mahkemece kanaat getirilirse, kabul ve diğer tarafa tebliğ edilir. Bu belgeler duruşmada ibraz edilir ve diğer taraf cevabını hemen verebileceğini beyan eder veya cevap vermeye lüzum görmezse ayrıca tebliğ edilmez.'

¹⁵⁷⁸ OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 3.36 s. 159.

Sonuç olarak Yargının, gizli emsal uygulamasında yaşanan bu olumsuzlukların önüne geçmek amacıyla transfer fiyatlandırmasında emsal alınan şirketin karşılaştırılabilirlik analizi için gerekli olmayan ve gizli kalması gereken bilgilerini gizleyip, gerekli olan bilgilerin tamamını davacıyla paylaşması, yargılamanın adil yargılanma ilkelerine uygun yapılmasını sağlayacaktır. Aksi durumda, mükellefin adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olacaktır.

5.2. DIŞ EMSAL TESPİTİNDE YABANCI VERİ TABANLARININ KULLANILMASI

5.2.1. Yabancı Veri Tabanlarının Kullanımına Duyulan İhtiyaç

Tezin önceki bölümünde detaylı anlatıldığı üzere transfer fiyatlandırması uygulamasında iç emsalin olmaması durumunda, dış emsalin araştırılması gerekmektedir.

Transfer fiyatlandırmasında emsallere uygunluk ilkesine uygun olarak dış emsalin belirlenmesi, yeterli düzeyde karşılaştırılabilirlik analizi ile mümkün olacaktır¹⁵⁷⁹. Karşılaştırılabilirlik analizi neticesinde karşılaştırılabilir mahiyette olan şirketler ve işlemleri, teste tabi tutulan işlem ile ilgili dış emsal olarak kullanılabilir.

Tezin önceki bölümünde ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, Türkiye’de dış emsal kaynakları çok sınırlıdır; sınırlı olan bu veri kaynakları da konsolide veriler içermektedir. Bu nedenle transfer fiyatlandırması uygulamasında yurt içinde dış emsal bulmakta çözümsüz kalan mükellefler, yabancı veri tabanlarının kullanımını gündeme getirmektedirler.

Dış emsal bedel bulma sorunu ile diğer ülkelerde de karşılaşılmış ve sorunun çözümü, veri tabanları oluşturularak sağlanmıştır. İncelenen şirketin ve işlemin

¹⁵⁷⁹ Ramazan Oruç, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Fiyat Aralığı Uygulaması”. *Vergi Dünyası Dergisi*. Şubat 2016, s. 78

özelliklerine uygun veriler özel sektör tarafından oluşturulan veri tabanlarından alınmakta, daha sonra bu veriler ile incelenen şirket ve işlemleri karşılaştırılabilirlik analizine tabi tutularak, incelenen işlemlerin emsallere uygun olup olmadığı tespit edilmektedir¹⁵⁸⁰.

Ülkemizde mükellefler, yurt içi veri kaynaklarının çok yetersiz olması nedeniyle emsal bulamadıkları zaman, son çare olarak yabancı veri tabanlarını kullanmaktadırlar¹⁵⁸¹ ve idarenin de bu veri tabanlarının verilerini güvenilir kabul etmesini talep etmektedirler.

OECD'nin veri tabanlarına bakışı da mükelleflerin taleplerinin yerindeliğini ortaya koyar mahiyettedir. OECD'ye göre veri tabanları, şirketlerin bağlı oldukları vergi dairelerine gönderdikleri mali bilgilerini elde edip, bir araya getiren ve arama ve istatistiksel analiz yapılmasına uygun hale getirerek elektronik formatta sunan düzenleyicilerin geliştirdiği bilgi kaynakları olup, mükelleflerin dış emsalleri bulmalarını kolaylaştıran ve ekonomik bir yol olmanın yanında, işlemin özüne ve koşullarına göre en güvenilir bilgi kaynağı da olabilirler¹⁵⁸².

5.2.2. Dünyada Yaygın Olarak Kullanılan Yabancı Veri Tabanları

Transfer fiyatlandırması düzenlemelerini ilk yürürlüğe koyan ve bu konuda dünyaya örnek olan ülkeler, kanuni düzenlemelerinin uygulamada da iyi bir şekilde işleyebilmesini sağlamak için veri tabanlarının oluşturulmasına önem vermişlerdir. Bunun bir sonucu olarak da bu ülkelerde emsal bedelin tespitinde veri tabanları çok önemli bir yere sahiptir¹⁵⁸³.

¹⁵⁸⁰ S. Serdar SUNAY, Kasım 2009, s. 157.

¹⁵⁸¹ Ufuk Olcay Tokay Acar, s. 204.

¹⁵⁸² OECD Rehberi, Ocak 2022, paragraf 3.30 s. 158.

¹⁵⁸³ Cihangir Özçelik, Mayıs 2012, s. 82.

Toros’a göre, “yurt dışı kaynaklı veri tabanları sadece kâr marjına dayalı transfer fiyatlandırması analizlerinde kullanılmamaktadır. Mesela, çeşitli yurt dışı ürün borsalarına (örneğin Londra Metal Borsası) ait fiyat verilerinin karşılaştırılabilir fiyat yöntemi uygulamalarında kullanıldığını biliyoruz. Ya da, bir çok gayri maddi hal lisans sözleşmesini bünyesinde bulunduran yurt dışı kaynaklı veri tabanlarından emsal royalti oranları edinmek için” faydanıldığını görüyoruz¹⁵⁸⁴.

Bu veri tabanlarının bazılarının belirli bir sektöre veya işlemlere ilişkin düzenlenmiş verileri içermesinden dolayı, mükelleflerin kendi faaliyet alanlarına ya da işlemlerine uygun veri tabanlarını seçmeleri gerekmektedir. Ayrıca bu veri tabanlarından yararlanmak için üyelik gerekmekte olup, her bir veri tabanı, üyelerinden farklı ücret talep etmektedir¹⁵⁸⁵.

Ülkemizdeki mükelleflerin, dış emsal bulmada hangi veri tabanlarını kullandıklarına dönük olarak yapılmış herhangi bir araştırmaya ulaşamamıştır. Bu nedenle, transfer fiyatlandırması uygulamasında sıklıkla kullanılan veri tabanlarının hangileri olduğu bilgileri Avrupa Birliği’nin bu konu ile ilgili yayımladığı Araştırma Raporu¹⁵⁸⁶’ndan alınmıştır. Bu rapor, Avrupa Birliği üyesi 28 ülkenin mükellefleri tarafından kullanılan veri tabanlarının kullanımını analiz etmektedir. Diğer bir ifade ile, söz konusu mükelleflerin transfer fiyatlandırması uygulamasında hangi veri tabanlarını hangi işlemleri için ve hangi sıklıkla kullandığı bu Rapor’da görülebilmektedir. Ülkemizde böyle bir çalışma olmasa da, bu Raporun sonuçlarının ülkemiz açısından da dikkate değer olduğunu ifade edebiliriz.

¹⁵⁸⁴ Özgür Toros, s. 162.

¹⁵⁸⁵ Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Veri Tabanlarının Önemi ve Veri Tabanlarında Emsal Arama Yöntemleri”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**, Temmuz 2008, ss. 66.

¹⁵⁸⁶ European Commission, Study on Comparable Data used for transfer pricing in the EU, 08.12.2016. s. 71. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d16d2635-c685-11e6-a6db-01aa75ed71a1> (14.11.2018)

Yapılan araştırmaya göre birkaç Avrupa Birliği ülkesinin hizmetler için yabancı karşılaştırılabilir fiyat veri tabanlarını kullanmasına karşın, bu veri tabanları yok sayılacak kadar az olarak emtia işlemlerinde kullanılmaktadır. Buna karşın bu veri tabanları, gayri maddi haklar ve borç işlemleri için (örneğin, RoyaltyStat, Bloomberg ve LoanConnector) yaygın olarak kullanılmaktadır¹⁵⁸⁷.

Karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulamasında yaygın olarak kullanılan veri tabanları şunlardır¹⁵⁸⁸: Royaltystat¹⁵⁸⁹, ktMINE¹⁵⁹⁰, LexisNexis¹⁵⁹¹, RoyaltySource¹⁵⁹², Bloomberg¹⁵⁹³, DealScan¹⁵⁹⁴, LoanConnector¹⁵⁹⁵, S&P Capital IQ¹⁵⁹⁶, ECB¹⁵⁹⁷, Damodaran¹⁵⁹⁸ ve Euribor.org¹⁵⁹⁹.

Yapılan araştırma, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat araştırmalarında dış emsal uygulaması için Bloomberg ve LoanConnector veri tabanlarının kullanımının çok daha sık olduğu izlenimini vermektedir. Kullanım sıklığı temel alınarak bu veri tabanlarının, üye ülkelerin çoğunda uygulayıcılar tarafından en güvenilir bilgi kaynağı olarak kabul edildiği görülmektedir¹⁶⁰⁰.

Yerel veri tabanlarının kullanımının etkisi sınırlıdır. Üyelerin çoğunluğu karşılaştırılabilir şirketleri tespit etmek için Amadeus'u kullanmaktadırlar. Orbis de bir kaç vergi idaresi tarafından kullanılmaktadır. Buna ek olarak, Bureau Van Dijk tarafından

¹⁵⁸⁷ European Commission, 08.12.2016. s. 71.

¹⁵⁸⁸ European Commission, 08.12.2016. s. 71.

¹⁵⁸⁹ <https://www.royaltystat.com/>

¹⁵⁹⁰ <https://www.ktmine.com/>

¹⁵⁹¹ <https://www.lexisnexis.com/en-us/products/public-records.page>

¹⁵⁹² http://royaltysource.com/?gclid=EAIaIQobChMIjb-LquLT3gIVhrbACh1vLwG_EAAYASAAEgIwePD_BwE

¹⁵⁹³ <https://www.bloomberg.com>

¹⁵⁹⁴ http://old.loanconnector.com/dealscan/LPC_WEB_DS_SecurID.html

¹⁵⁹⁵ <https://www.loanconnector.com/>

¹⁵⁹⁶ <https://www.lcdcomps.com/lcd/f/aboutus.html>

¹⁵⁹⁷ <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/statistics/html/index.en.html>

¹⁵⁹⁸ <http://pages.stern.nyu.edu/~adamodar/>

¹⁵⁹⁹ <http://www.euribor.org/>

¹⁶⁰⁰ European Commission, 08.12.2016. s. 85.

oluşturulan yerel veri tabanları da yerel araştırmalarda veya mümkün olması durumunda daha fazla detaylı veri sağlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır¹⁶⁰¹.

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerdeki mükelleflerin ve vergi idarelerinin kullandığı Bureau Van Dijk tarafından sağlanan veri tabanlarının adı ve kullanıldığı ülkeler şunlardır: Bel-First – Belçika ve Lüksemburg, Diane- Fransa, Dafne - Almanya, Fame - İngiltere, Aida-İtalya, Reach-Hollanda ve Sabi- Portekiz ve İspanya¹⁶⁰².

Dolayısıyla Avrupa Birliği ülkelerinin yerel veri tabanları dışında bütün ülkeleri kapsayan verileri sağlayan ve ülkelerin çoğunda 'işleme dayalı net kâr marjı yöntemi'nin uygulamasında yaygın olarak kullanılan veri tabanları aşağıdakilerdir:

- Amadeus¹⁶⁰³
- Orbis¹⁶⁰⁴

Diğer taraftan ABD'nin vergi idaresi olan IRS, peşin fiyatlandırma anlaşmalarına ilişkin olarak yayımladığı Raporunda, 2017 yılı içerisinde yapılan analizlerde dış karşılaştırılabilir veri kullandığı imzalanmış anlaşmalarda, karşılaştırmalar için en yaygın kullanılan veri kaynağının Standart and Poors'un Compustat /Capital IQ veri tabanı olduğu; ayrıca, diğer veri tabanlarının da uygun durumlarda kullanıldığı (örneğin, test edilen tarafın ABD mükellefi olmaması ve işleme dayalı yöntemlerin uygulandığı durumlar) belirtilmiştir¹⁶⁰⁵.

IRS tarafından yaygın olarak kullanılan diğer veri tabanları ise şunlardır¹⁶⁰⁶: Avention (daha önceden OneSource olarak bilinen), Bloomberg, Disclosure, Global

¹⁶⁰¹ European Commision, 08.12.2016. s.221.

¹⁶⁰² European Commision, 08.12.2016. s.29, 104, 105,106,107,108,109 ve 110 .

¹⁶⁰³ <https://www.bvdinfo.com/en-gb/our-products/data/international/amadeus>

¹⁶⁰⁴ <https://www.bvdinfo.com/en-us/our-products/company-information/international-products/orbis> (15.11.2018)

¹⁶⁰⁵ ARCAPA, s.10.

¹⁶⁰⁶ ARCAPA, s.10.

Vantage¹⁶⁰⁷, ktMINE, LoanConnector, Mergent¹⁶⁰⁸, Orbis, Recap, RoyaltySource, RoyaltyStat, Worldscope.

5.2.3. Yabancı Veri Tabanları Üzerinde Olması Gereken Arama Kriterleri¹⁶⁰⁹

Kabul edilebilir yabancı veya oluşturulacak olan yerel veri tabanlarının, mükelleflerin yapacağı araştırmalarda güvenilir bir dış emsal kaynağı olarak kabul edilebilir olması için aşağıdaki kriterler temelinde araştırma ve analiz yapmaya imkân sağlayacak yeteri sayıda mükellefin verilerini barındırması gerektiğini düşünüyoruz:

- *İlişkili kişilerle işlemi olan şirketler ayrıştırılabilmeli:* Mükellefler emsal bedel araştırması yaparlarken, kendilerine ortaklık yapısı olarak uygun olan firmaları seçmek zorundadırlar. Söz konusu veri tabanlarında bulunan şirketlerin ortaklık yapısına ilişkin verilerin güvenilir olması ve sistemin, mükelleflerin ortaklık yapısına uygun ortaklık yapısındaki firmaları karşılaştırma amacıyla süzüp bulma imkânı sağlaması gerekmektedir. Burada ilişkili şirketlerle işlem yapan şirketlerin işlemlerinin, ilişkili işlemler ve ilişkisiz işlemler şeklinde ayrıştırılmış verilerinin bulunması gerekmektedir.

¹⁶⁰⁷ http://www.business.uc3m.es/en/resources/compustat_global_vantage (16 Kasım 2018)

¹⁶⁰⁸ <https://www.mergent.com/about-mergent>

¹⁶⁰⁹ Transfer fiyatlandırmasında emsal bedelin veri tabanları aracılığıyla bulunmasına ilişkin detaylı okuma için bkz: Ramazan Biçer, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Veri Tabanlarının Önemi ve Veri Tabanlarında Emsal Arama Yöntemleri”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**, Temmuz 2008, ss. 65-75.; S. Serdar SUNAY, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında Dış Emsallerin Veri Tabanları Vasıtasıyla Tespiti”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Kasım 2009, ss. 155-164; Ramazan Oruç, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Fiyat Aralığı Uygulaması”. **Vergi Dünyası Dergisi**, Şubat 2016, ss. 77-88; Özgür TOROS, “Transfer Fiyatlandırması Analizlerinde Neden Yurt Dışı Kaynaklı Veri Tabanları Kullanılıyor?”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Şubat 2011, ss. 162-164

- *Veri tabanındaki şirketler faal olup olmamaya göre ayrıştırılabilmesi:* veri tabanı üzerinde araştırma yaparken, mükelleflerin, faal olmayan şirketleri araştırmanın dışında tutabilmesi gerekmektedir.
- *Sektör ayrımı yüksek düzeyde olmalı:* mükelleflerin emsal araştırması yaparken kendilerine sunulması gereken en önemli verilerden birisi de, faaliyette bulundukları sektördeki firmaların verileridir. Sektör tanımlamaları sağlıklı yapılmalıdır. Aksi takdirde, farklı sektörde faaliyette bulunmasına rağmen bazı şirketlerin aynı sektördeymiş gibi dikkate alınma riski oluşabileceği gibi, aynı sektörde faaliyette bulunmasına rağmen tanımlama yüzünden başka sektörde gösterilen şirketlerin de verilerinin kullanılamaması durumu da oluşabilecektir.
- *Şirketlerin faaliyet alanları doğru olarak belirlenmeli:* Sektör tanımlamasının sağlıklı yapılmasının yanında, şirketlerin faaliyet alanlarının da iyi tanımlanması emsal araştırmasının güvenilirliğini etkileyecektir.
- *Şirketlerin faaliyet gösterdiği bölgelere ilişkin verileri sağlamalı:* Şirketlerin faaliyet gösterdikleri ülkeler, hatta işlemlerinin yoğun olarak yapıldığı bölgeler, şirketlerin verileri üzerinde önemli etkiler yaratabilmektedir. Bu nedenle, veri tabanı şirketlerin faaliyetlerinin yoğunlaştığı bölgelere ilişkin verileri sağlayabilmelidir.
- *Şirketlerin satış hacmi ve diğer mali verilerinin var olması:* Şirketlerin emsal araştırmasında diğer önemli bir konu, işlem hacmi ve diğer mali büyüklüklerde benzerlik gösteren

şirketleri dikkate almalarının gerekli olmasıdır. Bunun için de, veri tabanlarının bu kriterlere göre şirketleri tespit imkânı sağlaması gerekmektedir.

- *Şirketlerin faaliyette bulunduğu sektör ve faaliyet alanında ne kadar süredir bulunduğu bilgisinin sağlanması:* Şirketlerin faaliyet yaptıkları sektörde bulunma süreleri, bunların pazarlama ve fiyat politikalarını yüksek oranda etkilemektedir. Örneğin, pazara yeni giriş yapmaya çalışan bir şirket mümkün olduğunca fiyatını düşük tutabilir, bu da kârlılığının düşük çıkmasına neden olabilir. Bu nedenle güvenilir emsal bulunabilmesi için şirketlerin pazarda bulunma sürelerinin sağlanması gerekmektedir. Burada, şirketin faaliyette bulunma süresinden daha önemli olan söz konusu pazar da faaliyette bulunduğu süredir. Çünkü uzun süredir faal olan bir şirket zaman içinde sektörünü ya da sektör içinde faaliyet alanını değiştirmiş olabilir.

5.2.4. Yabancı Veri Tabanlarının Hukuki Kabul Edilebilirliği

Yabancı veri tabanlarının hukuken kabul edilebilirliğinin, ancak verilerinin kaynağını oluşturan şirketlerin verilerinin İdare tarafından denetlenebilir olması ya da bu veri tabanlarının, bunları sunan şirketlerin bulunduğu ülke İdaresi tarafından güvenilir veri kaynağı olarak kabul edilmesi durumunda, söz konusu olabileceği iddia edilebilir.

Birinci durum, Türkiye’de mükellef olan şirketlerin verilerinden oluşan yerel veri tabanları için söz konusu olabilir. Burada veri tabanı hizmetini sunan şirketin yabancı olup olmamasının bir önemi olmayacak olup, önemli olan veri tabanının verilerinin, idarenin verilerin teyidini alabileceği Türkiye’de mükellefiyeti olan şirket verilerinden oluşmasıdır. Dolayısıyla bu tarz veri tabanlarının, İdarenin belirleyeceği belli şartları

taşımaları koşuluyla, İdare tarafından hukuken kabul edilebilir bulunması yerinde olacaktır.

İkinci durumda ise, İdarenin verilerin doğruluğunu kaynağından teyit etme imkânına sahip olamayacağı için hukuken geçerliliğinin kabul edilmesi, devletin egemenlik hakkının en önemli göstergesi olan vergilendirme hakkının ihlali anlamına gelebilecektir.

Konuya ilişkin olarak verilen bir yargı kararında^{1610 1611} açıklandığı üzere; İdare yaptığı bir vergi incelemesinde yabancı veri tabanından elde ettiği verileri kullanarak

¹⁶¹⁰ Zeki Gündüz, Emsal Bedelin Tespitinde Yurt Dışı Veri Havuzları Kullanılabilir mi? <https://www.dunya.com/kose-yazisi/emsal-bedelin-tespitinde-yurt-disi-veri-havuzlari-kullanilabilir-mi/7949> (16 Kasım 2018)

“T.C. İSTANBUL VERGİ MAHKEMESİ

ESAS NO: 2009/....

KARAR NO: 2010/.....

DAVANIN ÖZETİ: Davacı, adına 2007 ve 2008 takvim yılına ilişkin olarak 08.09.2009 tarih ve 2009/8-11-12 no'lu vergi ceza ihbarnameleri ile tarh olunan vergi ziyaı cezalı kurumlar vergisi ve kurum geçici vergisi ve gelir stopaj vergisinin; otomotiv sektörünün özelliği gereği olarak yedek parça ve otomobil araç kâr marjlarının ayrı ayrı olarak değerlendirilemeyeceği, otomotiv sektöründe yedek parça ve otomobil araç satışlarını ayrı değerlendirmenin yasanın öngörmediği bir uygulama olduğu, sektörün özelliği gereği otomotiv ürünleri (motorlu araçlar) ve yedek parçanın bir bütün olarak ele alınması gerektiği, matrah farkı hesaplanırken esas alınan kıyaslamanın yanlış olduğu, sadece motorlu araç dağıtıcılarının emsal olarak kabul edilmesinin hatalı bir uygulama olduğu, ... firmasının araştırılması gereken alışlarının kâr marjının değil finansman hizmet bedelinin emsallerin uygun olup olmadığı olduğu, emsal Danıştay kararları uyarınca karşılaştırılabilirlik analizi yapılmadan matrah farkı tesis edildiği, gösterilen emsalin sağlıklı ve isabetli olması gerektiği, gösterilen emsalin ticari ve teknik icaplara uygun olması gerektiği, emsal alınan mallara ilişkin kalite karşılaştırılması yapılmadığı ileri sürülerek iptalini istemektedir.

SAVUNMANIN ÖZETİ: 08.06.2009 tarih 667/4 sayılı Vergi İnceleme Raporu ile davacı şirketin örtülü kazanç dağıtımında bulunduğu tespit edildiği, mükellefin emsal alınan etken maddelerinin tamamını davacı kurumun özellikleri ile aynı olduğu, ilişkili olduğu kişiden yapılan alımların emsallerine nazaran oldukça yüksek fiyattan yapılan alımlar olduğunu ileri sürerek davanın reddi gerektiği savunulmaktadır.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili şirketlerle yapılmış sayılır. Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alımı ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade eder. Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat ve bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kağıtlar olarak saklanması zorunludur. Kurumlar, ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit eder.

Dava dosyasının incelenmesinden; davacı şirketin 2007 yılı hesap ve işlemleri üzerinde yapılan inceleme sonucu hazırlanan 08.06.2009 tarih ve... Sayılı Vergi İnceleme Raporu ile davacı şirketin örtülü kazanç dağıtımında bulunduğu tespit edildiği anlaşılmaktadır.

Şirketlerin kendi ortakları, ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek ve tüzel kişiler, idaresi, murakabesi veya sermayesi bakımlarından vasıtalı-vasıtasız olarak bağlı bulunduğu veya nüfuzu altında bulundurduğu gerçek ve tüzel kişiler ile olan münasebetlerinde emsaline göre göze çarpacak derecede düşük fiyat üzerinden satım muamelesinde bulunulması örtülü kazanç dağıtımı olarak tanımlanmıştır. Söz konusu tanım ve yasal düzenlemelere göre örtülü kazanç dağıtımından söz edebilmek için kanunda öngörülen unsurların olayda ne şekilde gerçekleştiğinin açık ve somut biçimde ortaya konulması gerekmektedir. Olayda araç ve yedek parça satışı ile uğraşan davacının satış kâr marjları AMADEUS verisindeki 14 şirketin kârlılık oranları ile karşılaştırılmış, yedek parça kâr marjlarının iç emsallere uygun olduğu kabul edilerek emsal mukayesesi yapılmamış, araçlara ait kârlılık oranının tespitinde ise söz konusu verilerden yararlanarak dış emsal uygulaması yapılmış ve araç satışlarında kâr marjından düşük olduğundan bahisle dava konusu cezalı vergileme yoluna gidilmiştir.

Olayda, Türkiye'de araç ve yedek parça satan firmaların verileri baz alınmak ve Türkiye'deki kâr marjları göz önüne alınmak suretiyle faaliyette bulunulan sektördeki yedek parça kâr marjı ile araç satışı kâr marjının birbirinden ayrılıp ayrılmayacağı gibi hususlar saptanarak, Türkiye'deki verilerin esas alınması gerekirken, Türkiye dışında yabancı ülkelerin özellik ve şartlarına göre hazırlanmış AMADEUS isimli veri tabanının kıstas alınmasında hukuki isabet görülmemiştir.

Diğer taraftan, AMADEUS verisinde emsal alınan 14 firmanın davacı şirket ile faaliyet alanının tam olarak örtüşüp örtüşmediği de inceleme elemanı tarafından saptanmamıştır. Nitekim davacı emsal alınan firmaların bazılarının

incelediği mükellefe tarhiyat yapmış ve mükellef de bunu yargıya taşımıştır. Mahkeme kararında, yabancı veri tabanının kullanılması neticesinde tarhiyat yapılmasının hukuka

kamyon ve ağır vasıta ticareti ve ikinci el araç alım-satımı ve finansman hizmeti verdiğini iddia etmiş ve buna ilişkin internetten indirdiği Fransızca bilgileri Türkçe'ye çevirerek dosyaya sunmuş ve bu iddiasını ispat etmiştir. Kaldı ki davacının Türkiye'de faaliyette bulunan 12 araç firması arasından en fazla kâr marjı beyan ettiği de dosyadaki bilgi ve belgelerden anlaşılmaktadır.

Bu durumda: emsal kıyaslaması yapılırken Türkiye içerisinde faaliyette bulunan firmaların emsal alınması ve davacının emsalleriyle mukayese edilmesi gerekirken, Türkiye dışında hazırlanan AMEDEUS isimli veri tabanındaki bilgiler kıstas alınmak suretiyle inceleme yapılması Vergi Usul Kanunu'nun 134'üncü maddesine uygun olmadığından, söz konusu incelemeye istinaden örtülü kazanç dağıtımı yapıldığından bahisle yapılan tarhiyatta hukuka uyarlık görülmemiştir.

Karşı oy gerekçesi

Mükellef tarafından hazırlanan Transfer Fiyatlandırması Raporu'na göre mükellef şirket... S.A.S. tarafından üretilen motorlu araçları... S.A.'dan alıcıları ve... Motor Co. Ltd. tarafından üretilen yedek parçaların... Corporation'dan alımların ilişkili kişilerden alımlarını teşkil ettiği, ilişkili taraf işlemlerinde araç ve yedek parça alımları ve bunların ilişkisiz kişilere satılmasında işlemin mahiyetine en uygun transfer fiyatlandırması yöntemi olarak mükellef kurum tarafından "yeniden satış fiyatı yöntemi" seçilmiştir. Bu işlemlerin (araç ve yedek parça) emsal aralık tespiti ve bunların... Otomotiv AŞ'ne ait sonuçlarının karşılaştırılmasından Transfer Fiyatlandırması Raporu ile mükellef kurumsa emsal şirketlerin satış kâr marjı aralığı %16.92-%43.65 şeklinde olduğu, mükellef kurumun motorlu araç satışından ayırtırılmış olan satış kâr marjı olan %14.53'lük oranı, transfer fiyatlandırması mevzuatına göre emsallerine uygunluk ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Zira mükellef kurumun, ilişkili kişiden temin ederek gerçekleştirmiş olduğu motorlu araç satışlarından elde etmiş olduğu %14.53'lük oran, kendi tespit ettiği emsal şirketlerin %16.92-%43.65'lik satış kâr marjı aralığı dışında kalmaktadır. Emsal şirket araştırması ise AMEDUS verileri kullanılarak yapılmıştır. AMEDUS veri bankasında bulunan 14 emsal şirketin satış kârlılık marjlarının ortalaması %27.83'tür. Mükellefin inceleme esnasında yedek parçaya ait satış kâr marjlarının iç emsallere uygun olduğu görülmüştür. Bu nedenle sadece emsal kârlılık oranları bakımından sadece motorlu araçlara ilişkin kârlılık oranlarının tespitinde dış emsal kullanılması gerekmektedir.

Mükellef kurumun motorlu araç transfer fiyatlandırması fiyatları emsallerine uygun değildir. Zira mükellef kurum tarafından düzenlenen Transfer Fiyatlandırması Raporu'nda... Otomotiv AŞ'nin 2007 hesap dönemi %14.53'lük motorlu araç satış kâr marjı 2004-2006 yıllarını kapsayan üç yıl diliminde emsal olarak alınan şirketlerin %16.92 ve %43.65 arasında değişen satış kâr marjlarının ortalamasından oluşan emsal aralığı içinde yer almamaktadır. Mükellef kurum gelir tablosundan elde edilen verilerden ve transfer fiyatlandırması raporunda araç satış kâr marjının %14.53 olarak tespit edilmesine rağmen, AMEDUS verilerinden mükellef kurumca seçilen 14 adet emsal şirketin minimum kâr marjı olan %16.92'nin altında kalmaktadır.

Mükellefin örtülü kazanç dağıtımı yapılırken, araç satışlarının ve yedek parça satışlarının ayrı ayrı kâr marjlarına tabi olması ve mükellef tarafından hazırlanan Transfer Fiyatlandırması Raporu'nda araç satışındaki kâr marjı ile yedek parça satışındaki kâr marjı ayrımı yapıldığından, bu şekilde ayırım yapılarak inceleme yapılmasında herhangi bir hukuka aykırılık bulunmamaktadır. **İnceleme elemanı tarafından AMEDUS Veri Bankası'ndan elde edilen verilerin emsal araştırmasında veri olarak kullanılması konusunda ise; davacı tarafından hazırlanan raporda da bu verilerin kullanılmış olması ve otomotiv piyasasında üretici ve satıcı ana firmaların uluslararası kuruluş olması ve fiyat ve satış politikalarının yerel unsurların tesiri dikkate alınarak belirleniyor olsa da asıl olarak uluslararası satış politikaları doğrultusunda belirleniyor olması nedeniyle, emsal araştırması yapılırken AMEDUS verilerinin kullanılmasında da herhangi bir hukuka aykırılık bulunmamaktadır.**

Uyuşmazlıkta, AMEDUS verileri kullanılarak varılan sonuç uyarınca davacı şirketin ilişkili şirketteki ticari ilişkilerinde örtülü kazanç dağıtımında bulunduğundan dava konusu tarhiyatta **hukuka aykırılık bulunmamaktadır.**”

¹⁶¹¹ İlk derece mahkemesi tarafından verilen bu Karar (İstanbul 11. Vergi Mahkemesi Kararı E. 2009/3169, K.2010/2091; Danıştay 4. Dairesi, E. 2010/9249) temyiz ve karar düzeltme aşamalarından geçerek kesinleşmiştir (A. Selçuk Özgenç, s. 96.).

uygun bulmamasının nedeni olarak, veri tabanından elde edilen ve Türkiye’de faaliyette bulunmayan şirketlerin verilerinin kıstas alınarak vergi incelemesi yapılmasının VUK’un 134. maddesine aykırı olması olarak gösterilmiştir. Diğer bir ifade ile mahkeme, veri tabanlarının kaynağını oluşturan şirketlerin Türkiye’de faaliyette olmamasından dolayı tarh edilen vergiyi hukuka uygun bulmamıştır. Her ne kadar, karşı oy mevcut olsa da, mahkeme bu kararı ile İdarenin transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak yaptığı vergi incelemesinde yabancı veri tabanının Türkiye’de faaliyette bulunmayan şirketlerin verilerinin kullanılmasını hukuka aykırı bularak, bu tarz veri tabanlarının Türkiye’de faaliyetteki şirketlerin verilerinden oluşan verilerinin kullanımının hukuka uygun olacağını zımnen de olsa kabul etmiş olmaktadır. Çünkü, mahkeme red kararının gerekçesinde veri tabanının hiç bir verisinin vergi incelemesinde kullanılamayacağı yönünde bir görüş ortaya koymamış, aksine verilerin yurt içinden elde edilen veriler olmamasını redde gerekçe olduğunu açık olarak belirtmiştir.

5.2.5. Yabancı Veri Tabanlarının Kullanımına İlişkin Değerlendirme

Tezin önceki bölümlerinde belirtildiği üzere Türkiye’deki ticari veri kaynakları, toplulaştırılmış verileri içermesinden ve transfer fiyatlandırmasında kullanılmak için toplanmadığı ve sınıflandırılmadığından dolayı dış emsal kaynağı olarak kullanılmaları güvenilir sonuçlar vermemektedir. Buna karşılık, özellikle olarak transfer fiyatlandırması uygulamasında kullanılmak üzere oluşturulan veri kaynakları dış emsal kaynağı olarak daha güvenilir sonuçlar vermektedir. Burada en önemli unsur yerel veri tabanlarının oluşturulabilmesidir. Bunlar oluşturulamadığından sadece yabancı şirketlerin verilerini içeren yabancı veri tabanlarının dış emsal kaynağı olarak kullanılması ciddi sorunları beraberinde getirecektir. Bunları kısaca aşağıda özetleyeceğiz.

Öncelikli sorun, yabancı veri tabanlarına İdarenin erişim sorunu ve bu erişim sorunu aşılmış olsa bile, söz konusu veri tabanlarında verileri kullanılan şirketlerin Türkiye’de mükellef olmamasından dolayı, İdare tarafından bu şirketlerin verilerinin birinci elden doğrulamasının yapılıp karşılaştırma yapılabilme imkânının hukuken ve

fiilen mümkün olmamasıdır. Diğer bir ifade ile yabancı veri tabanlarının kullanılması durumunda, İdare birinci elden kontrol edemediği ve karşılaştırma yapamadığı yabancı şirketlerin verilerinin doğruluğunu yabancı veri tabanlarının verilerine dayanarak kabul etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, transfer fiyatlandırması uygulamasının dava konusu yapılması durumunda da oluşacak ve İdarenin karşılaştığı sorunla bu sefer Yargı karşı karşıya kalacaktır. Dolayısıyla yabancı veri tabanlarının kullanımının kabul edilmesi (Türkiye’de mükellefiyeti olmayan şirketlerin), devletin egemenlik hakkının en önemli göstergelerinden olan vergilendirme hakkının ihlali sonucunu doğurma olasılığını beraberinde getirmektedir.

Yabancı veri kaynaklarının mükellefler tarafından kullanılmasının diğer sorunlu tarafı ise, Türkiye’nin gelişmişlik düzeyinin, gelir dağılımının, genel ekonomik yapısının, dönemsel dalgalanmalarının vb. ekonomik ve sosyal göstergelerinin yabancı hiç bir ülkeyle benzerlik taşımamasından kaynaklı olarak şirketlerin pazar ve fiyat politikalarının, yabancı ülkelerde faaliyet gösteren şirketlerinkinden oldukça farklılık göstermesidir. Örneğin, Almanya’da yaşayanlar için tüketimi ya da kullanımı lüks olmayan bir mal ya da hizmet, Türkiye’de yaşayanlar için lüks olabilir, bu da söz konusu malın ya da hizmetin kârlılık düzeyini etkileyecektir.

Bu nedenlerden dolayı, yabancı veri tabanlarını hazırlayan şirketlerin sadece Türkiye’de faaliyette olan şirketlerin verilerinden oluşturdukları yerel veri tabanlarının, İdarenin belirleyeceği asgari şartları taşıması ve İdareye sınırsız erişim imkânı sunması koşuluyla transfer fiyatlandırması uygulamasında veri kaynağı olarak kabul edilmesi, transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin uygulamasını kolaylaştıracaktır.

Bütün bunların yanında, yerli olsun yabancı olsun veri tabanlarının kullanımı genel olarak aşağıdaki sorunları da beraberinde getirmektedir;

- transfer fiyatlandırması uygulamasında emsal belirlenmesinin en önemli unsurlarından biri olan karşılaştırılabilirlik analizi unsurlarından olan işlev analizi,

ekonomik koşulların ve iş stratejilerinin karşılaştırılması, veri tabanlarındaki verilerle tam olarak sağlanamamaktır. Bundan dolayı, bu tarz verilerin kullanımı işlev analizinin daha az önemli olduğu işleme dayalı kâr marjı yöntemlerinin (istisnai olarak da karşılaştırılabilir fiyat yönteminin) kullanımına imkân sağlamaktadır.

- veri tabanının, sektördeki gerçek emsal oluşturabilecek şirketlerin verilerini içermemesi olasılığı her zaman olacaktır.
- sektör ve faaliyet kodlamalarının yetersiz olması ya da veri girişinin sağlıklı yapılmaması nedeniyle, belli bir sektörün içinde olmaması gereken şirketlerin bulunması ya da olması gerekenlerin başka sektörlerde görünmesi riski bulunmaktadır.

Bütün bu olumsuz yanlarına karşılık olarak güvenilir veri tabanlarının oluşturulması ve transfer fiyatlandırmasında mükelleflerin kullanımına sunulması, hem idare hem de mükellefler açısından verimli sonuçlar doğuracaktır: mükellefler, İdare tarafından kabul edilebilir verileri kullanabilecekler ve gelecekte olası incelemelerde karşılaştıkları belirsizliklerden kurtulmuş olacaklar; İdare de bu verileri kullanarak incelemelerini daha kısa sürede tamamlayabilecektir. Bunların yanında, yargıya taşınacak idari işlem sayısında da ciddi oranda azalma olacaktır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Transfer fiyatı 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında iktisadi kavram olarak ortaya çıkmaya başlayan bir kavramdır. Ekonomik ilişkilerdeki gelişmeler bu kavramın önemini artırmış ve şirketler transfer fiyatlandırması uygulamalarına başlamıştır.

Transfer fiyatlandırması, ilk olarak ülke içinde faaliyette bulunan ilişkili şirketler ya da şirket içi bölümler arasındaki işlemlerle ilgili uygulanmaya başlamıştır. Dünya ekonomisindeki küreselleşmenin hem nedeni hem de sonucu olan çok uluslu şirketlerin ortaya çıkışıyla birlikte bunların işlemlerine transfer fiyatlandırması uygulamaları neticesinde, uygulama uluslararası boyut kazanmıştır.

Transfer fiyatı, birden çok alt yönetim birimi olan şirketler ile ilişkili şirketleri bulunan şirketlerin yöneticileri, şirketlerin kârlılıklarını artırmak veya vergi yüklerini azaltmak amacıyla yönetim birimleri arasında / ilişkili şirketler ile arasında belirlemeye çalıştıkları en uygun fiyatı ifade etmektedir. Diğer taraftan transfer fiyatlandırması ise transfer fiyatının belirlenmesi ve uygulanmasına ilişkin aşamaların bütünüdür.

İlişkili şirketlerden birisi için satış (kazanç) olan bir işlem diğer şirket açısından alış (maliyet) mahiyetindedir. Bundan dolayı transfer fiyatlandırması, pazarlama yönetiminin yanında yönetim muhasebesinin alanına da giren bir kavramdır. Şirketler, kârlarını en yüksek seviyeye çıkarmak amacıyla transfer fiyatlandırmasını kullanmaktadırlar. Ayrıca çok uluslu şirketler, birçok nedenden dolayı yabancı ülkelerdeki iştirakleri, şubeleri vasıtasıyla elde ettikleri kazançları merkezlerinin bulunduğu ülkeye taşıma eğiliminde olabildikleri gibi kaynak ülkede bırakma eğiliminde de olabilmektedirler.

İşletmelerin transfer fiyatlandırmasını uygulamasının temel amacı ticari faaliyetlerinden elde ettikleri kârlarını en yüksek seviyeye taşıyıp elde ettikleri kârı serbestçe ve diledikleri yere aktarma imkânına ulaşmaktır. Diğer bir ifade ile işletmeler

transfer fiyatlandırması uygulamasından yararlanarak, hem kârlarını en yüksek seviyeye taşımak hem de elde edilen kârlarını serbestçe kullanma imkânına sahip olmak istemektedirler. Bu iki amaç bazen birbirinin aleyhine oluşabilmektedir: kârı en yüksek seviyeye çıkaran uygulamalar kârın daha az serbestçe kullanımına imkân tanıyan ülkelerde oluşması sonucunu doğurabilmektedir.

Her ne kadar uluslararası ticarete serbest piyasa ekonomisi ve sermayenin serbest dolaşımı geçerli olsa da, bazı ülkelerin uyguladıkları ya da uygulama ihtimali olan bazı kısıtlamaları aşabilmeleri için uluslararası şirketler açısından transfer fiyatlandırmasını önemli hale getirmiştir. Transfer fiyatlandırması kullanılarak, kazanç ana merkeze kısıtlamaya takılmadan aktarılabilir. Bu durum söz konusu şirketlerin transfer fiyatlandırmasına ilişkin olarak idare tarafından incelenme ve cezai işleme tabi tutulma riskini artırmaktadır.

Şirketlerin vergi kaçırma / vergiden kaçınma amaçları dışında iç işleyişleri gereği uyguladıkları transfer fiyatlandırması, bağımsız bölümlerinin performanslarının belirlenmesi amacıyla yapılması nedeniyle pozitif transfer fiyatlandırması olarak nitelendirilmekte olup, ülkelerin transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin kapsamı dışındadır. Diğer taraftan, ülkelerin düzenlemelerinin hedef aldığı transfer fiyatlandırması uygulamaları, vergi yükünü azaltmaya yönelik olan yapay transfer fiyatlandırması uygulamalarıdır. Her bir ülke vergiyi egemenliğin bir göstergesi olarak görmekte ve şirketlerin yapay transfer fiyatlandırması uygulamaları ile ödemeleri gereken vergide erozyona sebep olmalarını engellemeye çalışmaktadır.

İşletmeler arası transfer fiyatlandırması uygulamasının gelişmesine paralel olarak yapay transfer fiyatlandırmasının vergi gelirlerinde erozyona neden olmasını engellemek amacıyla ülkeler yasal düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk yasal düzenlemeler ABD’de yapılmış; ABD’de transfer fiyatlandırmasının kökeni 1917 tarihli ‘The War Revenue Act’ a kadar gitmektedir. Yine Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (The Organisation for Economic Co-operation and Development)

(OECD) de transfer fiyatlandırmasında üye ülkeler arasında uyumu sağlamak amacıyla düzenlemeler yapmaktadır.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk şirket uygulamaları ve yasal düzenlemeler ABD’de ortaya çıkmasına karşın, OECD ilk kuruluşundan günümüze kadar transfer fiyatlandırmasına ilişkin yayımladığı düzenlemeleriyle ülkelerin bu alana ilişkin düzenlemelerine yol gösterici olmaktadır.

OECD ilk düzenlemesini 1963 Model Anlaşması ile yapmış ve Çok Uluslu Şirketler ve Vergi İdareleri için Transfer Fiyatlandırması Rehberi’ni (Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations) (OECD Rehberi) 1995 yılında yayımlamış, bu Rehberin yenilenmiş son halini de Ocak 2022 tarihinde yayımlamıştır. OECD’nin yayımladığı OECD Rehberi, çok uluslu şirketler ve vergi idareleri için vergi amaçlarına yönelik fiyatlandırmaya ve ilişkili işletmeler arasındaki uluslararası işlemlere emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması için rehberlik sağlamaktadır. Günümüzde Türkiye’de dahil olmak üzere ülkelerin büyük bir çoğunluğu yasal düzenlemelerini OECD Rehberine uyumlu hale getirmektedirler.

OECD’nin transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerinin ana unsuru ‘emsallere uygunluk ilkesi’ olup, bu ilke transfer fiyatlarının olması gerekenden farklılaştırılmasına (dolayısıyla vergi matrahının erozyona uğratılmasına) engel olmak üzere oluşturulan bir kuraldır ve 1933 yılından bu yana uluslararası vergi alanında kullanılan transfer fiyatlandırması kurallarının temel direğini oluşturmaktadır.

Emsallere uygunluk ilkesinin tanımlaması, OECD üyesi ülkeleri ve giderek artan sayıda üye olmayan ülkeyi içeren ikili vergi anlaşmalarının temelini oluşturan OECD Model Vergi Sözleşmesi’nin 9. maddesinin 1. paragrafında yapılmaktadır.

Emsallere uygunluk ilkesi, karşılaştırılabilir işlemlerde ve karşılaştırılabilir şartlarda ilişkisiz şirketler arasında sağlanan şartlara atıfta bulunarak kârları ayarlamaya çalışarak, bir ÇUİ grubunun üyelerine tek bir işletmenin ayrılmaz parçaları olarak değil,

ayrı işletme olarak kabul eden bir yaklaşımdır. Ayrı işletme yaklaşımı, bir ÇÜİ grubunun üyelerini bağımsız işletmeler olarak kabul ettiği için bu işletmeler arasındaki işlemlerin niteliğine ve bunların karşılaştırılabilir kontrol dışı işlemlerde oluşacak şartlardan farklı olup olmadığına odaklanmaktadır.

OECD Rehberine göre; OECD üyelerinin ve diğer ülkelerin emsallere uygunluk ilkesini uygulamalarının en önemli nedenlerinden birisi, emsallere uygunluk ilkesinin ÇÜİ gruplarının üyeleri ve ilişkisiz işletmeler için geniş bir vergi muamelesi eşitliği sağlamasıdır. Emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili ve ilişkisiz işletmeleri vergi amaçları açısından daha eşit bir temele oturttuğundan, her iki tür işletmenin sahip olduğu göreceli rekabetçi konumlarını bozacak vergi avantajlarının veya dezavantajlarının yaratılmasını önlemektedir. Bir diğeri ise, emsallere uygunluk ilkesinin, olayların büyük çoğunluğunda etkili bir şekilde uygulanabildiğinin görülmesidir. Ayrıca, emsallere uygunluk ilkesi serbest piyasanın işleyişine en yakın yaklaşımı sağladığı için teoride sağlam olup, uygulanması her zaman kolay olmasa da genellikle ÇÜİ gruplarının üyeleri arasında vergi idareleri tarafından kabul edilebilir, uygun düzeyde gelir sağlamaktadır.

Diğer taraftan, OECD Rehberine göre; emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasının zor ve karmaşık olduğu bazı önemli durumlar bulunmaktadır. Ancak, OECD'ye göre, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasında geçmişten günümüze elde edilen deneyim, iş dünyası ve vergi idareleri arasında transfer fiyatlandırması uygulamasında ortak anlayışın gelişmesini sağlamıştır. Bu ulaşılan ortak anlayış neticesinde, işlemler üzerindeki uygun kazanç paylaşımının tespiti ve olması gereken vergi matrahının belirlenmesi ile çifte vergilendirmeyi önlemede önemli bir işlev görmektedir. Bundan dolayı, emsallere uygunluk ilkesini daha da detaylandırmak, işleyişini iyileştirmek ve vergi mükelleflerine daha net rehberlik ve daha zamanında incelemeler sağlayarak idaresini iyileştirmek için bu deneyimden yararlanılmalıdır. OECD üye ülkeleri emsallere uygunluk ilkesini güçlü bir şekilde desteklemeye devam etmektedir.

Emsallere uygunluk ilkesinin bir alternatifi olarak ortaya atılan ‘küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımı’, kârların her bir vergilendirme bölgesine tahsisini belirlemenin bir yolu olup, bu yaklaşım bireysel işlemler için varsayımsal fiyatlara göre değil, önceden belirlenmiş bir formüle göre kârları vergilendirme bölgeleri arasında paylaşmaktadır. OECD Rehberinde belirtildiğine göre, OECD üyesi ülkeler, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı, küresel formüllere dayalı bölüşüm yaklaşımını emsallere uygunluk ilkesine gerçekçi bir alternatif olarak görmemekte; bu yaklaşımı mutlak olarak reddetmektedirler.

Emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması genellikle kontrol edilen bir işlemdeki koşulların ilişkisiz işletmeler arasındaki işlemlerdeki koşullarla karşılaştırılmasına dayanmakta; bu tür karşılaştırmaların faydalı olması için, karşılaştırılan durumların ekonomik olarak ilgili özellikleri yeterince karşılaştırılabilir olması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile, emsallere uygunluk ilkesi, bir ÇUİ grubunun üyelerine ilişkisiz işletmeler gibi davrandığı için, bu üyeler arasındaki işlemlerin niteliğine ve bunların koşullarının karşılaştırılabilir kontrolsüz işlemlerde elde edilecek koşullardan farklı olup olmadığına odaklanmaktadır. Dolayısıyla “karşılaştırılabilirlik analizi” olarak adlandırılan analiz, emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasının merkezini oluşturmaktadır. OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. maddesinin 1. paragrafı, karşılaştırılabilirlik analizlerinin dayanağını oluşturmaktadır.

OECD Rehberine göre, ilişkili işletmeler arasındaki ticari veya finansal ilişkilerde uygulanan koşulların emsallere uygunluk ilkesine uygun olup olmadığını tespit etmek için kullanılabilecek yöntemler “geleneksel işlem yöntemleri” ve “işleme dayalı kâr yöntemleri” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan geleneksel işlem yöntemleri, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi ve maliyet artı yöntemidir. İşleme dayalı kâr yöntemleri ise, işleme dayalı net kâr marjı yöntemi ve işleme dayalı kâr bölüşüm yöntemidir.

Transfer fiyatlandırmasında belirli bir durum için en uygun yöntem bulunmaya çalışılır. Bu amaçla seçim sürecinde, OECD tarafından tanınan yöntemlerin güçlü ve zayıf yönleri; özellikle bir işlevsel analiz yoluyla belirlenen, kontrol edilen işlemin doğası açısından ele alınan yöntemin uygunluğu; seçilen yöntemin ve/veya diğer yöntemlerin uygulanması için ihtiyaç duyulan güvenilir bilgilerin (özellikle kontrolsüz emsaller hakkında) mevcudiyeti; ve bunlar arasındaki önemli farklılıkları ortadan kaldırmak için gerekli olabilecek karşılaştırılabilirlik düzeltmelerinin güvenilirliği de dahil olmak üzere, kontrol edilen ve kontrol dışı işlemler arasındaki karşılaştırılabilirlik derecesini dikkate alınmaktadır. Hiç bir yöntem bütün olası durumlar için uygun olamaz ve her bir yöntemin belli bir duruma uygun olup olmadığının ortaya konulmasına da gerek yoktur.

OECD, transfer fiyatlandırması uygulamasında emsallere uygun uygunluğun tespitinde geleneksel işlem yöntemlerini en doğrudan yol olarak kabul etmektedir. Ayrıca OECD göre, belli koşullar dikkate alındığında geleneksel işlem yöntemleri ve işleme dayalı kâr yöntemlerinin eşit derecede güvenilir bir şekilde uygulanabildiği durumlarda, geleneksel işlem yönteminin işleme dayalı kâr yöntemine tercih edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında OECD'ye göre, belli şartlar dikkate alınarak karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi ve başka bir transfer fiyatlandırması yöntemi eşit derecede güvenilir bir şekilde uygulanabiliyorsa, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yönteminin tercih edilmesi gerekmektedir.

Bunların yanında OECD, işleme dayalı kâr yöntemlerinin hiçbir durumda, esas olarak ortalamadan daha düşük kâr elde ettikleri için işletmelerin aşırı vergilendirilmesine veya ortalamadan daha yüksek kârlar elde eden işletmelerden düşük vergi almasına neden olacak şekilde kullanılamayacağını belirtmiştir. Ayrıca OECD, OECD Rehberine uygun olması koşuluyla şirketlerin kendi belirleyecekleri yöntemleri de kullanabilmelerine imkân tanımıştır. Ancak Rehberde belirlenen yöntemlerin olayın gerçeklerine ve koşullarına daha uygun olduğu durumlarda, şirketlerin belirledikleri yöntemlerin kullanılması mümkün değildir.

OECD Rehberi’nde, transfer fiyatlandırması uygulamasında yaşanan / yaşanma ihtimali olan sorunları azaltmak ve mükelleflerle vergi idareleri arasında ve mükelleflerin bağlı olduğu vergi idareleri arasında oluşabilecek anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak amacıyla idari usullere yer verilmiştir. Bu usuller, transfer fiyatlandırması uygunluk uygulamaları (inceleme uygulamaları, ispat yükü, cezalar), karşılıklı anlaşma usulü ve karşıt ve ikincil düzeltmeler, eş zamanlı vergi incelemeleri, güvenli limanlar, peşin fiyatlandırma anlaşmaları ve tahkimdir.

OECD düzenlemeleri üye ülkeler yanında diğer ülkelere de rehberlik ediyor olsa da, transfer fiyatlandırmasının ortaya çıktığı ABD’de yapılan düzenlemeler de çok büyük öneme sahiptir. Dünyada transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk yasal düzenlemeler ABD’de 1917 tarihli ‘The War Revenue Act’ ile yapılmıştır.

ABD’deki günümüzdeki transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerin kaynağı olan ABD İç Gelir Kanunu (IRC)’nun 482. bölümünün önceki halleri 1921 ve 1928 yapılan düzenlemelerdir. İç Gelir Kanununa 1928 yılında 45. bölüm olarak eklenen hüküm, IRS Komiserine, gelirin net yansımalarının sağlanması ve vergiden kaçınmanın önlenmesi için gerekli olduğu ölçüde ilgili tarafların hesaplarında düzeltmeler yapma yetkisi vermiştir. İç Gelir Kanunu’na eklenen bu bölüm günümüzdeki 482 numaralı kısımdaki düzenlemenin aynısıdır. Bu düzenlemeyle Kongre, IRS’e vergilerden kaçınmak için gelirin erozyona uğramasını önlemek için kontrol edilen vergi mükellefleri arasında brüt gelir, kesinti ve kredi bölüştürmesine izin vermiştir. Son olarak, 1954 yılında yapılan değişiklikle transfer fiyatlandırmasını düzenleyen 482 numaralı kısım İç Gelir Kanununda ilk olarak yerini almıştır. Kongre, bu maddeyi 1986 yılında maddi olmayan varlıkların transferini daha iyi ayarlamak ve “gelirle orantılı” standardını eklemek amacıyla değiştirmiştir.

Kongre, 1988 ve 1992 arasında vergi mükelleflerine yeni bilgi raporlama ve kayıt tutma gereklilikleri uygulamak ve IRS’in gelir denetçilerinin bu bilgilere daha fazla erişimini sağlamak için Kanuna 6038A, 6038C ve 6503 (k) 'yi eklemiş veya

değiştirmiştir. Buna ek olarak, Kongre, önemli transfer fiyatlandırması ayarlamaları için ceza uygulamak amacıyla 6662 (e) ve (h)'yi eklemiştir.

Transfer fiyatlandırmasının uygulamasını düzenleyen İç Gelir Kanununun 482. bölümü, IRS'e vergi kaçakçılığını önlemek veya gelirlerini açıkça yansıtmak için yaygın olarak kontrol edilen vergi mükelleflerinin gelirlerini, kesintilerini, kredilerini veya ödeneklerini ayarlama yetkisi vermektedir. Bu bölümdeki düzenlemelerin temel amacı, ilişkili şirketler arasındaki mal, hizmet veya maddi olmayan varlıkların transferini içeren işlemlerde uygulanan fiyatların, aynı koşullar altında aynı işlem için kontrol dışı vergi mükellefleriyle yapılması halinde oluşacak sonuçlarla tutarlı sonuçlar vermesini sağlamaktadır. Diğer bir ifade ile, düzenlemenin amacı vergi mükelleflerinin ilişkili işlemlerde olması gereken kârın dağıtımını sağlamak ve bu tür işlemlerde vergiden kaçınmanın önüne geçmektir.

Transfer fiyatlandırmasının kanuni düzenlemelerinin uygulamasına ilişkin olarak IRS tarafından düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerden olan 'Regulation'lar, ülkemizde Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından çıkarılan genel tebliğlerle aynı mahiyettedirler.

ABD'deki mevcut transfer fiyatlandırması uygulamasında da, şirketlerin emsallere uygunluk ilkesine (Arm's Length Standard-ALS) göre iç fiyatları belirlemesi gerekmekte; IRS'in de bu fiyatları emsallere uygun bedeli yansıtacak şekilde yeniden belirleme yetkisi bulunmaktadır.

Emsallere uygunluk ilkesi, 1934 yılından beri şirketlerin ilişkili işlemlerinde kullanılmakta olup, şirketler arası fiyatlandırmayı değerlendirmek amacıyla uluslararası kabul görmüş bir kriter haline gelmiştir.

IRS, emsallere uygunluk ilkesinin uygulama kurallarını ve transfer fiyatlandırması sonuçlarının emsallerine uygunluğunu test etmek için uygulanabilecek transfer fiyatlandırması yöntemlerini 1968 yılında yayımlamıştır. IRS'in yayımladığı

düzenlemede yer verdiği işleme dayalı yöntemler (karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi ve maliyet artı (yöntemi) uluslararası düzeyde geniş kabul görmüştür.

IRC'nin 482. bölümüne ilişkin 1994 yılında yapılan düzenlemeler, 1995 OECD Transfer Fiyatlandırması Rehberi ile aynı zamanda geliştirilmiş ve tamamen uyumlu olup, bu düzenlemelerde vergi mükellefleri ve IRS denetleyicileri için emsallere uygunluk ilkesinin uygulanmasına ilişkin ana açıklamalara yer verilmiştir

ABD Tebliği'ne göre; bir maddi varlığın ilişkili işlemdeki emsal bedel tutarı, altı yöntemden birine göre belirlenecektir. Söz konusu yöntemler, karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi, yeniden satış fiyatı yöntemi, karşılaştırılabilir kârlar yöntemi, kâr bölüşüm yöntemi ve belirtilmemiş yöntemlerden oluşmaktadır.

Yöntemlerin her birinin, en iyi yöntem kuralı, karşılaştırılabilirlik analizi ve emsal bedel aralığı dahil olmak üzere, ABD Tebliğinin 1.482-1 numaralı bölümün tüm hükümlerine uygun olarak uygulanması gerekmektedir. Vergi mükellefinin en uygun transfer fiyatlandırması yöntemini seçmesi gerekmektedir. Vergi mükellefi en iyi yöntemi seçtikten sonra, IRS seçimi gözden geçirebilmekte ve vergi mükellefinden seçimini doğrulamasını isteyebilmektedir.

ABD uygulamasında, kontrol edilen bir işlemin emsallere uygun bedelinin, gerçekler ve koşullar altında, emsallere uygunluk sonucunun en güvenilir ölçüsünü sağlayan yöntemle belirlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, yöntemlerin kesin bir önceliği yoktur ve hiçbir yöntem her zaman diğerlerinden daha güvenilir olarak kabul edilmemektedir. Emsallere uygun bedel, başka bir yöntemin uygulanamazlığı belirlenmeden herhangi bir yöntem altında belirlenebilmekte; ancak daha sonra başka bir yöntemin, emsallere uygun bedel için daha güvenilir bir ölçüsünü ürettiği gösterilirse, bahse konu bu yöntemin kullanılması gerekmektedir.

Ülkemizde emsal bedele ilişkin birçok kanunda düzenleme yer almaktadır. Bunlardan özellikle VUK, GVK, KVK, KDVK, SPK ve Gümrük Kanunu'nda yapılmış olanlar önem arz etmektedir.

Vergi hukukunda 'emsal' kavramı, aynı koşullar altında faaliyette bulunan mükelleflerin benzer işlemlerinde uyguladıkları bedellerin olması gereken verginin tespitinde birbirlerinin yerine kanuni karşılaştırma ölçüsü olarak kullanılmasıdır.

Vergi kanunlarındaki emsale ilişkin düzenlemeler, vergi hukukuna özgü olan kanunların ekonomik yorumunun birer yansımaları olup, vergi hukukundaki ekonomik yorum, kaynağını Vergi Usul Kanun (VUK)'nun 3. maddesinin "İspat" başlıklı B fıkrasından almaktadır.

Vergi kanunlarının özel olarak belirlediği birkaç (GVK'nın 73. maddesindeki emsal kira bedeli ve KDVK'nın 27. maddesindeki emsal bedeli gibi) bedel belirleme hükümleri dışında, vergileme işlemlerine ilişkin olarak bedelin belirlenmesi VUK hükümlerine göre gerçekleştirilmektedir. Bu durum, ilgili vergi kanununun VUK'un ilgili maddesine özel olarak gönderme yapması ile olabileceği gibi genel hükümler çerçevesinde de olabilmektedir. Diğer bir ifade ile, vergi kanunlarında özel bir düzenleme (Gelir Vergisi Kanunun 73. maddesindeki Emsal Kira Bedeli, Kurumlar Vergisi Kanunun 13. maddesindeki Transfer Fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeler gibi) yoksa iktisadi kıymetlerin değerlemesi VUK'un hükümlerine göre yapılmaktadır.

VUK'un 267. maddesinde emsal bedeli, gerçek bedeli olmayan veya bilinmeyen veyahut doğru olarak tespit edilemeyen bir malın, değerlendirme gününde satılması halinde emsaline nazaran haiz olacağı değer olarak tanımlanmıştır. Ticari kazançlarda değeri bilinmeyen ya da değerinde emsallerine nazaran düşüklük olan veya bedeli muvazaalı olarak belirlenen iktisadi değerlerin ya da işlemlerin gerçek bedeli, emsal bedel ile belirlenmektedir. GVK, emsal bedele ilişkin olarak VUK'un 267. maddesindeki Emsal Bedeli ve Emsal Ücreti düzenlemesine ya da GVK'nın 73. maddesindeki Emsal Kira

Bedeli düzenlemesine gönderme yaparak, bu maddeler çerçevesinde emsal bedelin belirlenmesini zorunlu kılmıştır.

GVK'nın zirai kazançlara ilişkin düzenlemelerinde de, değeri bilinmeyen ya da değerinde emsallerine nazaran düşüklük olan veya bedeli muvazaalı olarak belirlenen iktisadi değerlerin ya da işlemlerin gerçek bedeli, emsal bedel ile belirlenmektedir. Benzer şekilde, hizmet erbabına verilen ayınlar, verildiği gün ve yerdeki ortalama perakende fiyatlarına göre; konut tedariki ve sair suretle sağlanan menfaatler, konutun emsal kirasına veya menfaatin emsal bedeline göre değerlendirilmektedir. Ayrıca gayrimenkul sermaye iratlarında da aynı olarak yapılan kira ödemelerinin bedeli de emsal bedel uygulanarak belirlenmekte; bedeli belli olmayan ya da düşük belirlenen kira bedellerinin tespitinde emsal kira bedeli esası uygulanmaktadır.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda emsal bedele ilişkin olarak hem özel düzenlemelere (13. maddesindeki 'transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı' gibi) yer verilmiş hem de VUK'un 267. maddesindeki emsal bedel ve emsal ücrete atıf yapılmıştır. KVK'daki 'Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı' müessesesine benzer olup, sadece halka açık şirketlere uygulanma alanı olan bir düzenleme 6362 sayılı SPK'nın 21. maddesinde 'örtülü kazanç aktarımı yasağı' başlığı altında yapılmıştır.

Katma Değer Vergisi Kanunu'nda, katma değer vergisi matrahının tespitinde kullanılabilecek emsal bedel ve emsal ücrete ilişkin düzenlemeler, 27. maddede yapılmıştır.

Gümrük Kanunundaki emsal bedeli, 23. maddesinde düzenlemiş olan eşyanın gümrük kıymeti olarak ifade edebiliriz. Madde uyarınca eşyanın gümrük kıymeti, Gümrük Tarifesinin ve eşya ticaretine ilişkin belirli konularda getirilen tarife dışı düzenlemelerin uygulanması amacıyla, ilgili bölümde yer alan hükümler çerçevesinde belirlenen kıymettir.

Emsal bedel düzenlemelerinin içerisinde en özellikli düzenleme olan transfer fiyatlandırması uygulamasına ilişkin düzenleme, KVK’da yapılmıştır. Bu düzenlemenin kökeni 03.06.1949 tarih ve 5422 sayılı mülga Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 17. maddesinde düzenlenen ‘Örtülü Kazanç’ düzenlemesidir. Söz konusu düzenlemede yer alan ‘... *emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek veya düşük fiyat / bedel / faiz / komisyon / aylık / ikramiye*’ ifadeler, günümüzdeki transfer fiyatlandırması düzenlemelerinde yer alan ‘emsallere uygunluk ilkesi’ne benzer şekilde vergi uygulamasında yıllarca kullanılmıştır.

5422 sayılı Kanununun yıllar içinde değişen ticari hayatın gereklerine uygun hale getirilmesi ihtiyacının ortaya çıkmasından dolayı 13.06.2006 tarih ve 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu düzenlemesi yapılmış ve 5422 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun ‘Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazan Dağıtımı’ başlığını taşıyan 13. maddesinde, transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Bu madde ile ‘transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı’ müessesesi, uluslararası gelişmeler, özellikle Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)’nin düzenlemeleri dikkate alınarak düzenlenmiştir. Ayrıca OECD uygulamalarına uyum sağlamak amacıyla madde metninde yıllar içerisinde 5766 ve 6728 sayılı Kanunlar ile değişiklikler yapılmıştır.

Yeni KVK düzenlemesi yapılırken kurumlar vergisi mükellefleri için getirilen transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemeye paralel bir düzenleme GVK’da yapılmamıştır. Daha sonra söz konusu düzenlemeye paralel bir düzenleme 28.03.2007 tarih ve 5615 sayılı Kanunun 3. maddesiyle GVK’nın ‘Gider kabul edilmeyen ödemeler’ başlıklı 41. Maddesine 5. bend eklenerek, gelir vergisi mükelleflerine de transfer fiyatlandırması hükümleri uygulanabilir hale getirilmiştir.

Bu düzenlemelerin temel amacı, diğer ülke örneklerinde olduğu gibi, ilişkili kişilerle mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan gerçek kişi ve şirketlerin

kazançlarının tam ve doğru olarak tespit edilmesini sağlamak ve transfer fiyatlandırması yoluyla vergi matrahlarında aşındırmanın önüne geçmektir.

Transfer fiyatlandırması kapsamında bulunan Türkiye’de gelir vergisi (ticari kazanç kapsamında vergilendirilenler) ve kurumlar vergisi yönünden tam ve dar mükellef olan gerçek kişi ve kurumların, ilişkili kişilerle gerek yurt içi gerekse yurt dışı faaliyetleri ile ilgili olarak yapılan mal veya hizmet alım ya da satım işlemleri, KVK’nın 13 üncü maddesinde yer alan ‘Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı’ düzenlemesi çerçevesinde değerlendirilecektir. Dolayısıyla, KVK’nın 13’üncü maddesinin 1 numaralı fıkrası hükümleri uyarınca, tam ve dar mükellef kurumların ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunmaları durumunda, kazanç tamamen ya da kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılacaktır.

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının meydana çıkması için 4 temel unsurun (işlem, kişi, aykırılık ve hazine zararı) bir arada gerçekleşmesi gerekmektedir.

ABD ve OECD düzenlemelerinde olduğu gibi ülkemiz düzenlemelerinde de transfer fiyatlandırması uygulamasının temel direğini ‘emsallere uygunluk ilkesi’ oluşturmaktadır. KVK’nın 13. maddesinin 3. fıkrasına göre emsallere uygunluk ilkesi, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını ifade etmektedir. Bu tanım OECD Rehberi esas alınarak yapılmış olup, bu tanımdan hareketle emsallere uygun fiyat ya da bedeli, aralarında ilişkili kişi tanımı kapsamında söz konusu bu fiyat ya da bedeli etkileyecek herhangi bir bağ, ilişki olmayan kişilerin, tamamen işlemin gerçekleştiği andaki koşullar altında oluşturduğu, piyasa ya da pazar fiyatı olarak tanımlayabiliriz. Bu şekilde oluşan fiyat ya da bedel, işlem anında hiç bir etki olmaksızın objektif olarak belirlenen ideal tutardır. Diğer bir anlatımla, ilişkili

kişiler arasındaki bir işlemde belirlenen bedelin, aradaki ilişkiden etkilenmeden, piyasa şartları göz önüne alınarak objektif olarak ilişkili ilişkisiz kişi ayrımı yapılmaksızın belirlenmesi gerekmektedir. Aksi durumda transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı ortaya çıkacaktır.

Emsallere uygun fiyat veya bedele ulaşmak için karşılaştırmada öncelikle iç emsalin kullanılması, bu şekilde kullanılacak fiyat veya bedelin bulunmaması ya da güvenilir olmaması halinde dış emsalin kullanılması gerekmekte olup, emsal bedelin belirlenmesinde iç emsal araştırılmadan doğrudan dış emsalin kullanılması ise mümkün görülmemektedir.

Transfer fiyatlandırması uygulamasında iç emsal, bir mükellefin bir malı hem ilişkili hem de ilişkisiz kişi/kişilere aynı koşullara altında satması halinde, ilişkisiz kişiye uyguladığı satış fiyatıdır. Dış emsal ise, ilişkili kişiler arasındaki işlemlerdeki fiyatın emsallere uygunluk ilkesine uygunluğunun tespit edilmesinde kullanılan ve diğer şirketlerin aralarında aynı koşulları sağlayan işlemlerine uyguladıkları fiyattır.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin önceki düzenlemelerde iç ve dış emsal tanımlaması yapılmamış ve iç emsalin öncelikli olduğu açık olarak belirtilmemişken, KVK'nın uygulamasına ilişkin yapılan açıklayıcı düzenlemelerde (BKK, Tebliğ) bu hususlar açık olarak ifade edilmiştir. Böylece idarenin vergi incelemelerinde ve mahkeme kararlarında yerleşik hale gelen, 'iç emsalin öncelikli uygulanması gerekir' görüşü, düzenleyici metinlerde de yerini almıştır.

Emsallere uygunluk ilkesinin uygulamasında kullanılan karşılaştırılabilirlik analizinin genel özellikleri göz önüne alındığında, ilişkili işlemlere uygulanabilecek en uygun emsal bedel şirketin aynı şartlar altında ilişkisiz kişilere uyguladığı fiyat, diğer bir ifade ile iç emsal olacaktır. Bunun temel nedenleri, işlem koşullarının ve işleme konu olan mal ve hizmetlerin benzerliğinin yüksek olması ve olası farklılıkların düzeltiliminin daha kolay olmasıdır.

Diğer taraftan mükelleflerin iç emsalinin uygulanabilmesi için bir mal ya da hizmete ilişkin toplam işlem hacmi içerisinde ilişkisiz işlemlerin oranının kaç olması gerektiği konusunda mevzuatta bir düzenleme mevcut değildir. Örneğin, satışının % 95'i ilişkili kişiye yapılan A malının emsal bedeli tespit edilirken %5 oranındaki ilişkisiz kişiye yapılan satışlar emsal olarak kullanılabilir mi? Bu durum iç emsal uygulamadan dış emsale geçip geçememe konusunda mükellefleri zor durumda bırakmaktadır. Bunun yanında bu belirsizlik mükelleflerin vergi incelemelerinde farklı yaklaşımlarla karşı karşıya kalma riskini artırmaktadır.

Emsal uygulaması için makul bir oranın tam olarak ne olacağını söylemek çok güçtür. Diğer taraftan, transfer fiyatlandırması uygulamaları ile doğrudan ilgisi olmasa da VUK'un 267. maddesindeki 'ortalama fiyat esası'nda uygulanan %25 oranının, kanun koyucunun makul olarak kabul ettiği bir oran olarak dikkate alınabileceği söylenebilir. Ancak %25'lik oranın uygulanabilir olduğunu kabul etmek, emsal bedel tespiti sırasında bir kanuni orana dayanma ihtiyacının sonucudur. Oysaki transfer fiyatlandırması uygulamasında VUK'daki söz konusu oranın uygulanmasının zorunlu olduğunu iddia etmek hem kanuni hem de hukuki olmayacaktır. Bu nedenle Kanun Koyucunun transfer fiyatlandırmasını da içine alacak şekilde VUK ve diğer Kanunlardaki emsal bedel ve fiyata ilişkin düzenlemelerde değişiklik yapması gerekmektedir.

Transfer fiyatlandırması uygulamasında bir fiyatın dış emsal olarak alınabilmesi için, emsal alınacak şirket ile işlemi gerçekleştiren şirketin karşılaştırılabilir olmasının yanında, işlemlerin kendisinin de karşılaştırılabilir olması; şirketler arasındaki olası farklıların en aza indirilecek şekilde düzeltme işlemlerinin yapılabilir olması gerekmektedir. Diğer taraftan şirketler arasındaki farklılıkların makul düzeltmelerle ortadan kaldırılamayacak kadar büyük olması halinde, bu şirketlerin fiyatlarının emsal bedel olarak kullanılması mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, transfer fiyatlandırması uygulamasında iç emsalin bulunmadığı ve dış emsalin araştırılması gerektiği durumlarda, işlemi yapan şirketle aynı sektörde ve benzer faaliyet yapısına (üretici/dağıtıcı/ ya da üretici-dağıtıcı/ toptancı/ perakendeci ...vb.) sahip şirketlerin finansal tabloları analiz

edilerek, bu şirketlerin kârlılık oranları ile işlemi yapan şirketin kârlılık oranlarının karşılaştırılması gerekmektedir.

Şirketlerin dış emsale ulaşabilmek için kullanabilecekleri Türkiye'deki bilgi kaynakları, halka açık şirketlerin bilanço ve gelir tabloları, internet sitesi kurmak zorunda olan şirketlerin yayımladıkları mali tablolar, Ticaret ve Sanayi Odalarının yayımladığı sektörel kârlılık verileri, gayri resmi olarak elde edilen diğer şirketlerin verileri ve T.C. Merkez Bankasının Raporları olup, bunların dışında Türkiye'de başka bir bilgi kaynağı bulunmamaktadır. Ancak bu kaynaklar, emsal bedeli bulma konusunda güvenilir kaynak niteliğinde değildir.

Transfer fiyatlandırması uygulamasında emsal bedel araştırması sürecinde, iç emsalin olmaması durumunda dış emsal araştırması yapılması; idare ve yargının yabancı dış emsallerin kullanılmasına sıcak bakmamasından dolayı bu araştırmanın da esas olarak Türkiye'de faaliyette bulunan şirketlerin verileri üzerinden yapılmasını zorunlu kılmaktadır. İdarenin ve yargının bu yaklaşımı, vergi ile ilgili düzenlemelerin ve bunların uygulamasının devletin egemenlik gücünün bir yansıması olduğuna ve idare tarafından kontrol edilebilen veya denetlenebilen veri kaynaklarının kabul edilebilir olmasına ilişkin kabulden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında, yabancı dış emsallerin karşılaştırılabilirlik analizini (ülkelerin ekonomik yapısının, tüketici davranışlarının vb. özelliklerinin farklı olmasından dolayı) sağlayacak nitelikten uzak olduğu yönünde genel kanaatin var oluşu da, idare ve yargının yabancı dış emsallere bakışını olumsuz etkilemektedir.

Diğer taraftan ülkemizde dış emsal araştırması yapılabilecek veri kaynaklarının olmamasından dolayı, yerli ve uluslararası yabancı şirketler emsal bedel bulmakta büyük sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bunun sonucu olarak, Türkiye'de faaliyette bulunan hem yerli hem de çok uluslu yabancı şirketler, yaşanan emsal bulma sorununu aşmak için, yabancı ülkelerdeki mükelleflere ait verileri ya tek tek ya da bunlara ait verilerin toplu olarak sunulduğu yabancı emsal veri tabanlarını kullanmak zorunda kalmaktadırlar.

Transfer fiyatlandırmasının uygulamasında dış emsalin bulunmasında karşılaşılan sorunların çözülmesi amacıyla Türkiye’de faaliyette bulunan şirketlerin verilerinin kamuya sunulması sağlanabileceği gibi bu verilerden yararlanılarak veri bankaları oluşturulabilir. Sorunun çözümüne aşağıdaki seçenekler katkıda bulunacaktır:

- TTK’nın 1524. maddesindeki ‘şirketlerin internet sitesi açmak zorunluluğunun’ kapsamı yapılacak bir düzenlemeyle genişletilerek, belli ölçeğin üzerindeki firmaların 5 yıllık mali tablolarının her bir yılının, beşer yıllık süre için kamuya paylaşımının sağlanması,
- Gelir İdaresi Başkanlığı bünyesinde var olan veri ambarındaki verilerin mükelleflerin emsal bedel kullanımına uygun hale getirilmesi ve kullanıma sunulması,
- Ticaret ve Sanayii Odaları bünyesinde veri ambarı oluşturulması ve emsal bedel kullanımı için üyelerine sunulması.

Yukarıdaki veri kaynaklarının oluşturulamaması durumunda, Türkiye’de faaliyette bulunan şirketlerin, transfer fiyatlandırması uygulamasında dış emsal bulmada yaşadıkları sorunları ortadan kaldırmak için vergi tabanlarının kurulumunun teşvik edilmesine veya uluslararası veri tabanlarının kullanımının kabul edilmesine ilişkin düzenleme yapılması gerekmektedir.

Transfer fiyatlandırması uygulamasında en önemli konulardan birisi de yöntemin seçimidir. Transfer fiyatlandırması uygulamasında şirketlerin, ilişkili kişilerle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri KVK’nın 13/4. maddesinde sayılan yöntemlerden işlemin mahiyetine en uygun olanını kullanarak tespit etmeleri gerekmektedir.

Transfer fiyatlandırması uygulamasında emsallere uygun bedeli / fiyatı belirlemede kullanılabilecek yöntemler, geleneksel işlem yöntemleri olan karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış fiyatı yöntemi ile işlemsel kâr yöntemleri olan kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr yöntemidir. Ayrıca bu yöntemlerden herhangi birisi ile emsallere uygun fiyata ulaşma imkânı olmaması durumunda, mükelleflerin işlemin mahiyetine uygun olarak kendilerinin belirleyecekleri bir yöntemi de kullanabilmeleri mümkündür. Bunların yanında, mükellefler gelecekte yapacakları işlemlere ilişkin olarak uygulayacakları fiyatların tespiti amacıyla idareyle peşin fiyatlandırması anlaşması da yapabilmektedirler.

Transfer fiyatlandırmasına ilişkin ilk düzenlemede ‘işlemsel kâr yöntemleri’ ne yer verilmemiş, bu yöntemlere BKK ve Tebliğlerde yer verilmiştir. Bu düzenlemelerde de, emsallere uygun fiyata geleneksel işlem yöntemlerinden herhangi birisiyle ulaşma olanağı olmaması durumunda mükelleflere işlemlerin mahiyetine uygun diğer yöntemleri (işlemsel kâr yöntemleri) kullanabilecekleri belirtilerek, emsal bedelin belirlenmesinde geleneksel işlem yöntemlerinin uygulamasına öncelik verilmesi zorunlu tutulmuştur.

Düzenlemelerin son haline göre emsallere uygun fiyat veya bedellerin, geleneksel işlem yöntemleri olarak adlandırılan karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış fiyatı yöntemleri ile işlemsel kâr yöntemleri olarak adlandırılan kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr marjı yöntemlerinden işlemin mahiyetine en uygun olan yöntem kullanılarak tespit edilmesi gerekmekte olup, bu yöntemlerin bir birlerine önceliği bulunmamaktadır. Diğer taraftan, yöntemlerin eşit şekilde uygulanabilir olması halinde geleneksel işlem yöntemlerinin işlemsel kâr yöntemlerine tercih edilmesi gerekmektedir. Bunun yanında mükellefler, işlemin şartlarına ve özelliklerine en uygun yöntemi kullanarak, ilişkili işleme ilişkin bedeli emsallere uygunluk ilkesine uygun olarak belirlediklerini ortaya koymak zorundadırlar. Burada önemli olan en doğru emsal bedeli ya da fiyatı belirlemek olup, söz konusu bedele ulaşmak için Kanun’da sayılan yöntemler kısıtlayıcı mahiyette olmayıp, şirketler emsallere en uygun fiyatı belirlemede

kullanacakları yöntemin en uygun yöntem olduğunu ortaya koydukları sürece kendi belirleyecekleri yöntemi de kullanabileceklerdir.

Diğer taraftan şirketler her ne kadar uygulayacakları en uygun yöntemi belirlemede serbest olsalar da, kanunda belirtilen yöntemleri (geleneksel yöntemler ve işlemsel kâr yöntemleri) test etmek zorundadırlar. Örneğin, geleneksel yöntemlerden birisi işlemin emsal bedelini tespit etmede daha uygun sonuç veriyorsa, onun uygulanması zorunlu olup, işlemsel kâr yöntemlerinin ya da mükellefin kendi belirleyeceği yöntemin uygulanması mümkün değildir.

Her bir transfer fiyatlandırması yönteminin kendine özgü özellikleri, olumlu ve olumsuz yanları bulunmakta ve uygulama alanları farklılaşabilmektedir.

Karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, bir mükellefin uygulayacağı emsallere uygun satış fiyatının, karşılaştırılabilir mal veya hizmet alım ya da satımında bulunan ve aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerin birbirleriyle yaptıkları işlemlerde uygulayacağı piyasa fiyatı ile karşılaştırılarak tespit edilmesini ifade etmekte; temelini ise karşılaştırılabilir nitelikte olan en az bir kontrol edilemeyen işlem bulunması oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile emsal bedeli bulunmak istenen mal ya da hizmetin karşılaştırılabileceği bir işlem bulunmaması durumunda bu yöntem kullanılamamaktadır.

Bu yöntemin, emsal bedeli tespit edilmek istenen mal veya hizmet ile karşılaştırılabilir nitelikte olan kontrol edilemeyen mal veya hizmetlerin bedel ya da ücretlerinin herkese açık olarak yayımlanan mal ya da hizmetlerden olması durumunda en güvenilir ve en doğrudan kullanılabilir yöntem olması nedeniyle diğer yöntemlere tercih edilmesi gerekmektedir.

Karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulanmasına imkân bulunmayan durumlarda kullanılabilecek yöntemlerden birisi maliyet artı yöntemidir. Maliyet artı

yöntemi, emsallere uygun fiyatın, ilgili mal veya hizmet maliyetlerinin makul bir brüt kâr oranı kadar artırılması suretiyle hesaplanmasını ifade etmektedir.

Maliyet artı yöntemi, basit olmasına karşın bazı kriterlerin varlığını zorunlu kılmakta; ürünün maliyeti ile piyasa fiyatı arasında güçlü bir ilişki olması bu yöntemin başarısı için önem arz etmektedir. Bazı ürünler açısından bu bağlantı ya hiç yoktur ya da bazı ekonomik şartların oluşması halinde zayıflamaktadır. Bu nedenle söz konusu bağın düşük ya da hiç olmadığı ürünler için bu yöntemin kullanılması uygun olmayacaktır.

Ayrıca ilişkili kişi ve ilişkisiz kişilerin muhasebe kayıtlarını benzer esasları dikkate alarak tutmuş olmaları, dış emsalin bu yöntemle tespiti açısından çok önem arz etmektedir. Ancak uygulamada şirketlerin muhasebe kayıtlarını tutma esaslarına ulaşmanın mümkün olmaması, bu yöntemin kullanım alanını sınırlandırmaktadır. Örneğin malın dağıtıcısının maliyetlerinin doğru olup olmadığının test edilmesi sırasında analizin malın üreticisinin maliyetleri üzerinde yoğunlaşmasından dolayı, malın dağıtıcısının malın fiyatını ciddi oranda etkilen bir fonksiyonunun olması durumunda bu yöntem sağlıklı sonuç vermeyecektir. Bu nedenle dağıtıcının ürünün satış fiyatı üzerinde büyük etki yaratan bir fonksiyonu (know how, dağıtım ağının güçlü olması vs.) varsa, söz konusu ürün için bu yöntem kullanılamamaktadır.

Maliyet artı yöntemi bu özelliklerinden dolayı, genel olarak hammadde ve yarı mamuller ile üretilen mallar ve montaj aşamalarından sonra satışı gerçekleşen mallara ilişkin işlemlerde, fason üretimde ve hizmet tedarikinde uygulanabilmektedir.

Diğer bir geleneksel yöntem yeniden satış fiyatı yöntemidir. Yeniden satış fiyatı yönteminde emsallere uygun fiyat, işlem konusu mal veya hizmetlerin aralarında herhangi bir şekilde ilişki bulunmayan gerçek veya tüzel kişilere yeniden satılması halinde uygulanacak fiyattan, makul bir brüt kârı düşülerek hesaplanmaktadır.

Yeniden satış fiyatı yöntemi, karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulama imkânı olmayan işlemlerde uygulanabilmekte olup, söz konusu yöntemde karşılaşılan uygulama

zorluklarını büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Örneğin, karşılaştırılabilir fiyat yönteminde işleme konu olan mal veya hizmetin mahiyeti bire bir aynı olması gerekirken, bu yöntemde malların bire bir (kalite vb) aynı olmasından ziyade işlevi önem arz etmektedir. Diğer taraftan bu yöntemin uygulama alanı, diğer yöntemlere nazaran daha kısıtlıdır. Bunun en önemli nedeni, satıcının satışa konu olan mal ya da hizmeti hiç bir önemli değer katmadan ve fiziksel değişiklik yapmadan satmasının bu yöntemin uygulanabilmesinin ön şartı olmasıdır.

Yeniden satış fiyatı yönteminin, özellikle pazarlama ve dağıtım gibi faaliyetlerde ilişkili şirketten alınan mal veya hizmetin ilişkisiz kişilere satışında emsal bedel tespiti için güvenilir bir yöntem olduğunu; bu faaliyetler dışında ise pek uygulama alanının bulunmadığını ifade edebiliriz.

Transfer fiyatlandırması uygulamasında geleneksel yöntemlerin yanında işlemsel kâr yöntemleri olan kâr bölüşüm yöntemi ve işleme dayalı net kâr marjı yöntemi de kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin uygulanmasında emsallere uygun fiyat veya bedelin tespitinde, ilişkili kişiler arasındaki işlemde doğan kâr esas alınmaktadır

İşlemsel kâr yöntemlerinden kâr bölüşüm yöntemi, ilişkili kişilerin bir veya daha fazla sayıdaki kontrol altındaki işlemlere ilişkin toplam faaliyet kârı ya da zararının, üstlendikleri işlevler ve yüklendikleri riskler nispetinde ilişkili kişiler arasında emsallere uygun olarak bölüştürülmesi esasına dayanmaktadır.

Kâr bölüşüm yöntemi, transfer fiyatlandırmasında emsal bedelin belirlenmesi için uygulanacak ilk yöntemlerden değildir. Bu yöntemin uygulanabilmesi için analize konu edilen işleme geleneksel işlem yöntemlerinin (karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi ve yeniden satış yöntemi) kullanılma olasılığının olmaması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile, örneğin analize konu işleme karşılaştırılabilir fiyat yönteminin uygulanabilmesi durumunda söz konusu işleme bu yöntem uygulanamamaktadır.

Kâr bölüşüm yöntemi, daha çok, işlemlerin çok yüksek ölçüde iç içe geçtiği ve bağlantının fazla olduğu ya da her bir işlemin birbirinden ayrılmasının ve ayrı ayrı değerlendirilmesinin mümkün olmadığı işlemlerde kullanılabilmektedir. Ayrıca işleme taraf olanların, işleme özgün ve değerli katkıda bulunmaları halinde, bu tarz işlemlerde geleneksel işlem yöntemlerin söz konusu katkıların kâr üzerindeki etkisini belirlemekte yetersiz kalmaları ve bu yöntemin emsallere uygun fiyatı bulmada çok daha iyi sonuçlar vermesinden dolayı söz konusu işlemlerde kâr bölüşüm yöntemi kullanılmaktadır. Diğer taraftan benzer işlemlerdeki ilişkisiz kişilerin kârlılık oranlarının kullanılması ve bu oranların ulaşılabilirliğindeki zorluklar bu yöntemin uygulanabilirliğini yüksek oranda etkilemektedir.

İşlemsel kâr yöntemlerinden bir diğeri olan işleme dayalı net kâr marjı yönteminde, mükellefin kontrol altındaki bir işleminde maliyetler, satışlar veya varlıklar gibi ilgili ve uygun bir temele dayanarak tespit ettiği net kâr marjı incelenmektedir.

İşleme dayalı net kâr marjı yöntemi işlemin tek tarafını test etmesinden dolayı diğer yöntemlere nazaran zayıf bir yöntemdir. Bundan dolayı işleme taraf olan diğer tarafın da test edilmesi ya da bu yöntemin sonuçlarının diğer yöntemlerin sonuçlarıyla desteklenmesi yerinde olacaktır.

Kontrol altındaki işlemin gerçekleştirilmesi sırasında taraflardan birisinin işleme değerli ve özgün bir katkısı olması durumunda bu yöntemin uygulanmasıyla ortaya çıkan sonuçların güvenilir olma olasılığı düşecektir. Bu nedenle bu tarz katkıların olduğu işlemler için en uygun yöntem genellikle kâr bölüşüm yöntemi olacaktır. Buna karşılık, kontrol altındaki işleme taraflardan sadece birinin özgün bir katkısı bulunması halinde, bu yöntem özgün katkıda bulunmayan tarafa uygulanabilmektedir. Burada önemli olan noktalardan birisi de test edilecek tarafın ticari ilişkilerinin çok iç içe olmaması olup, test edilen tarafın iç içe geçmiş faaliyetlerinin olması durumunda bu yöntem uygulanamamaktadır.

İşleme dayalı net kâr marjı yönteminde kullanılabilecek dış emsal kâr marjlarına ulaşabilmek, bunların herkese açık ortamlarda dahi yayımlanıyor olmasından dolayı, diğer yöntemler için gerekli verilere ulaşmaktan daha kolay olsa da, elde edilen bu verilerin kontrol altındaki işleme uygulayabilmek için yeterli ve güvenilir olacağını her zaman için söylemek mümkün değildir. Bunun en temel nedeni de, karşılaştırılabilir şirketlerin işlev analizinin yapılamaması durumunda, bunların verilerini kullanan şirketin, herkese açık verilerini elde ettiği şirketlerin bilgilerine ve muhasebe kayıtlarına güvenmek zorunda kalması; bunun sonucu olarak da, kontrol edilen işleme emsal olarak kullanılacak verilerin yeterince test edilememesinden dolayı bu verilerin aranan kriterlere uygun olmama riskini beraberinde getirmesidir.

Bunların yanında bu yöntemin test edilen şirketin ilişkili şirketlerden aldığı malları yine ilişkili şirketlere sattığı durumlarda kullanılması halinde, teste tabi tutulan şirketin net kâr göstergelerinin karşılaştırılabilir şirketlerin verileri ile karşılaştırılması sonucunda farklılık ortaya çıkarsa, bu durumda test edilen şirketin net kârı artırılırken /azaltılırken, satıcının mı alıcının mı kârı düşürülecektir / yükseltilecektir. Bu sorunun makul bir çözümü bu yöntem ile bulunamayacağından dolayı, böylesi bir durumda bu yöntem uygulanamamaktadır.

Bütün olumsuz yanlarına rağmen bu yöntem, diğer yöntemlerin çözümsüz kaldığı durumlar için geniş anlamda çözüm üreten bir yöntemdir.

Transfer fiyatlandırması uygulamasında kullanılan yöntemlerden birisi ve en garantili çözüm üreteni, ilişkili kişilerle yapılan işlemlere ilişkin transfer fiyatlandırmasının tespit edilmesinde belli bir süre için uygulanacak yöntemin mükellef ile İdare (Hazine ve Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı) arasında anlaşarak belirlenmesini içeren peşin fiyatlandırma anlaşmalarıdır.

Vergi mevzuatımıza 5520 sayılı Kanun ile girmiş olan PFA, bu Kanunun 13. maddesinin 5. fıkrasında düzenlenmiş olup; ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım

ya da satımında uygulanacak fiyat veya bedelin tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Hazine ve Maliye Bakanlığı ile anlaşarak belirlenebilmektedir.

PFA'nın yapılması hem mükellefler hem de idare açısından geleceğe dönük olarak belirlilik, yatırımlara katkı, zaman ve maliyet tasarrufu, diğer işlere yoğunlaşma imkânı, işbirliği imkânı, çifte vergilendirmenin önlenmesine katkı, idare ve mükellefler arası işbirliğine katkı, ülkelerin vergi idareleri arasındaki etkileşime ve işbirliğine katkı gibi olumlu etkiler yaratması, PFA'ların güçlü yanlarını oluşturmaktadır.

Diğer taraftan PFA'lar, belirsizliği tamamen ortadan kaldıramaması, bütün işlemlere uygulanamaması, anlaşma sürecinin zaman alıcı ve maliyetli olması, kaynakların kısıtlı olması ve bu kısıtlı kaynakların verimsiz kullanılma riski taşıması, piyasada yıllar itibariyle oluşacak dalgalanmalara karşı esnek olamaması, ticari sırların ve belgelerin gizliliğinin korunmasına ilişkin taşıdığı risk ve maliyet, anlaşma sürecinin başarısız olma olasılığı, bütün ülkelerle yapılamaması, maliyetler nedeniyle yararlanabilecek mükelleflerin sayısının sınırlı kalması ve ölçme ve değerlendirmedeki zorluklar gibi zayıflıkları bünyesinde barındırmaktadır.

Bütün bu olumsuz yanları bir arada bulundurmasına rağmen dünyadaki bir çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de PFA'lar, mükellefler açısından transfer fiyatlandırması uygulamasında kullanılacak yöntemlere kanuni bir alternatif olarak sunulmaktadır. PFA'lar, gelecekte birden fazla yılı kapsamakta ve vergi mükelleflerinin ve vergi makamlarının denetim, belirsizlik, yatırımcı riski ve uyum maliyetleri potansiyelini önlemesine veya azaltmasına olanak sağlamalarından dolayı, gelecekte karşılaşılabilecekleri vergi uyuşmazlıklarından kaçınmak amacıyla mükellefler tarafından tercih edilebilmektedirler.

Transfer fiyatlandırması uygulamasında karşılaşılan en önemli sorunlardan birisi, vergi incelemelerindeki 'gizli emsal' uygulamasıdır.

İdare mükellef nezdinde yaptığı vergi incelemeleri sırasında önce iç emsalin var olup olmadığını araştırmakta, bu şekilde kullanılacak bir emsal fiyat ya da bedelin bulunamaması ya da bulunan bedelin güvenilir olmaması durumunda, emsallere uygunluk ilkesine uygun bir dış emsal aramaktadır. Bu incelemeler sırasında inceleme elemanları tarafından bulunan ve inceleme raporlarındaki eleştirilere dayanak teşkil eden dış emsale ilişkin veriler, bazı inceleme raporlarında detaylı olarak verilmekte bazılarında ise bu verilerin önemli bir kısmı VUK'un 5. maddesi gerekçe gösterilerek gizli tutulmaktadır. İdarenin inceleme raporlarında uyguladığı birinci uygulamaya 'açık emsal', ikincisine ise 'gizli emsal' uygulaması denilmektedir.

İnceleme elemanları tarafından yapılan vergi incelemeleri sırasında transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının olup olmadığının araştırılması sırasında iç emsal bulunamaması nedeniyle dış emsale başvurulmuş ve incelenen mükellefin uyguladığı fiyatlar ile emsal alınan fiyatlar arasında uyumsuzluk tespiti yapılmış ise Rapor tanzim edilmekte, ancak inceleme sürecinin hiçbir aşamasında, tutanak aşaması da dahil olmak üzere, incelenen mükellefe emsal alınan mükellefe ait bilgiler verilmediği gibi, düzenlenen Raporlarda da söz konusu bilgilere 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 5. maddesindeki vergi mahremiyeti yasağı dayanak gösterilerek büyük ölçüde yer verilmemektedir.

İdarenin gizli emsal uygulamasında, emsal alınan şirketin isminin, iş stratejilerinin tam olarak ne olduğunun, pazardaki yerinin, emsal alınan ürünün özelliklerinin vb. bilgilerin gizli tutulması nedeniyle, işlemleri incelenen mükellefler, kendi işlemlerinde uyguladıkları farklı fiyatın emsal alınan fiyatlardan farklı olma nedenini açıklama imkânından yoksun bırakılmaktadır.

Burada şunu belirtmek gerekir ki, transfer fiyatlandırmasında emsal bedelin bulunması ve uygulamasında takdir komisyonu kararlarında ve inceleme raporlarında karşılaştırılabilirlik analizi uygulamaya imkân verecek derecede detaylı bilgilere ve verilere yer verilmesi ve karşılaştırılabilirlik analizini yapabilmeyi ortadan kaldırmamak

kaydıyla bilgilerin gizli tutulması “gizli emsal” olmayacaktır ve hukuki sonuçları itibariyle açık emsalden farkı olmayacaktır.

Transfer fiyatlandırması incelemelerinde incelenen mükellefin uyguladığı bedelin emsallere uygun olup olmadığı araştırılırken kullanılan ve vergisel eleştiriye dayanak yapılan diğer mükelleflerin gizli kalması gereken verilerinin dışındaki verilerinin, karşılaştırılabilirlik analizine imkân verecek şekilde incelenen mükellef ile paylaşılması, inceleme raporlarına konulması hukukun gereği olup, bu durumlarda vergi mahremiyetinin ihlalinin bahsedilemez. Bunun yanında diğer mükelleflere ait bilgi ve belgelerin karşılaştırılabilirlik analizi için gerekli olmayanlarının incelenen mükellef ile paylaşılması, vergi mahremiyeti ihlali sonucunu doğuracağı tabiidir.

Emsal bedele dayanak olan verilerin karşılaştırılabilirlik analizini sağlayacak şekilde incelenen mükellef ile paylaşılması ve inceleme raporlarına konulması, idarenin uyguladığı gizli emsal uygulamasının inceleme, tarhiyat, uzlaşma ve yargı aşamalarında yarattığı hak ihlallerinin ortaya çıkmasını da büyük ölçüde önleyecektir.

Transfer fiyatlandırmasında emsallere uygunluk ilkesine uygun olarak dış emsalin belirlenmesi, yeterli düzeyde karşılaştırılabilirlik analiz ile mümkün olabilmektedir. Diğer bir ifade ile karşılaştırılabilirlik analizi dış emsalin tespitinde de çok önemli bir yer tutmaktadır. Karşılaştırılabilirlik analizi neticesinde karşılaştırılabilir mahiyette olan şirketler ve işlemleri, teste tabi tutulan işlem ile ilgili dış emsal olarak kullanılabilir.

Türkiye’de dış emsal kaynakları çok sınırlı olmasının yanında konsolide veriler içermektedir. Mükellefler, yurt içi veri kaynaklarının yetersiz olması nedeniyle emsal bulamadıkları zaman, transfer fiyatlandırması uygulamasında dış emsalin tespiti amacıyla son çare olarak yabancı veri tabanlarını kullanmakta; bu veri tabanlarının verilerini güvenilir kabul etmesini idareden talep etmektedirler. Ancak idare, bu veri tabanlarının kullanımına pek sıcak bakmamaktadır.

Transfer fiyatlandırmasında örnek düzenleme ve uygulamalara sahip gelişmiş ülkeler (ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi), transfer fiyatlandırması düzenlemelerinin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesini sağlamak amacıyla veri tabanlarının oluşturulmasını desteklemişler ve bu veri tabanlarının verilerini yasal olarak da kabul etmişlerdir.

Türkiye’deki ticari veri kaynakları, toplulaştırılmış verileri içermesinden ve transfer fiyatlandırmasında kullanılmak için toplanmadığı ve sınıflandırılmadığından dolayı dış emsal kaynağı olarak kullanılmaları güvenilir sonuçlar vermemektedir. Buna karşılık, özellikle olarak transfer fiyatlandırması uygulamasında kullanılmak üzere oluşturulan veri kaynakları dış emsal kaynağı olarak daha güvenilir sonuçlar vermektedir. Burada en önemli konu yerel veri tabanlarının oluşturulabilmesidir; bunlar oluşturulamadığından dolayı sadece yabancı şirketlerin verilerini içeren yabancı veri tabanlarının dış emsal kaynağı olarak kullanılması ciddi sorunları beraberinde getirmektedir.

Öncelikli sorun, yabancı veri tabanlarının idarenin erişim sorunu ve bu erişim sorunu aşılmış olsa bile, söz konusu veri tabanlarında verileri sunulan şirketlerin Türkiye’de mükellef olmamasından dolayı, idare tarafından bu şirketlerin verilerinin birinci elden doğrulamasının yapıp karşılaştırma yapılabilme imkânının hukuken ve fiilen mümkün olmamasıdır. Diğer bir ifade ile, yabancı veri tabanlarının kullanılması durumunda, İdare birinci elden kontrol edemediği ve karşılaştırma yapamadığı yabancı şirketlerin verilerinin doğruluğunu yabancı veri tabanlarının verilerine dayanarak kabul etmek zorunda kalacaktır. Bu durum, transfer fiyatlandırması uygulamasının dava konusu yapılması durumunda da oluşacak ve İdarenin karşılaştığı sorunla bu sefer hâkimler karşı karşıya kalacaklardır. Dolayısıyla yabancı veri tabanlarının (Türkiye’de mükellefiyeti olmayan şirketlerin verilerini sunan) kullanımının kabul edilmesi, devletin egemenlik hakkının en önemli göstergelerinden olan vergilendirme hakkının ihlali sonucunu doğuracaktır.

Yabancı veri kaynaklarının mükellefler tarafından kullanılmasının diğer sorunlu tarafı ise, Türkiye'nin gelişmişlik düzeyinin, gelir dağılımının, genel ekonomik yapısının, dönemsel dalgalanmalarının vb. ekonomik ve sosyal göstergelerinin yabancı hiç bir ülkeyle benzerlik taşımamasından kaynaklı olarak şirketlerin pazar ve fiyat politikalarının, yabancı ülkelerde faaliyet gösteren şirketlerinkinden oldukça farklılık göstermesidir.

Bu nedenlerden dolayı, yabancı veri tabanlarını hazırlayan şirketlerin sadece Türkiye'de mükellefiyeti olan şirketlerin verilerinden oluşturdukları yerel veri tabanlarının, İdarenin belirleyeceği asgari şartları taşıması ve İdareye sınırsız erişim imkânı sunması koşuluyla transfer fiyatlandırması uygulamasında veri kaynağı olarak kabul edilmesi uygun olacaktır.

Ayrıca güvenilir veri tabanlarının oluşturulması ve transfer fiyatlandırmasında mükelleflerin kullanımına sunulması, hem idare hem de mükellefler açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır: Mükellefler İdare tarafından kabul edilebilir verileri kullanabilecekler ve gelecekte olası incelemelerde karşılaşacakları belirsizliklerden kurtulmuş olacaklar; İdare de bu verileri kullanarak incelemelerini daha kısa sürede tamamlayabilecek zaman ve maliyet tasarrufu sağlayacaktır. Bunların yanında, yargıya taşınacak idari işlem sayısında ciddi oranda azalma olacak ve yargıya taşınan ihtilaflı konuların çözüme kavuşturulması süresi kısıllacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Acar, Ufuk Olcay Tokay. **Transfer Fiyatlandırması**. Seçkin Yayınları, Haziran 2013.
- Akdoğan, Abdurrahman. **Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi**. Gazi Kitapevi, Ekim 2019.
- Akdoğan, Cem Alper, **Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Adil Yargılanma Hakkı**. Adalet Yayınevi, 2022.
- Akıntürk, Turgut. **Medeni Hukuk**. Savaş Yayınları, Mayıs 1996.
- Akıntürk, Turgut. **Borçlar Hukuku**. Savaş Yayınları, Mayıs 1996.
- Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer ve Cemil Kaya. **Türk İdari Yargılama Hukuku**. Seçkin Yayınları, 2023.
- Alptekin, Volkan. **Vergi Hukuku**. Gazi Kitapevi, Ocak 2013.
- Arslan, Mehmet. **Vergi Hukuku**. MKM Yayıncılık, 2012.
- Aslan, Sinan. **Dönem sonu Muhasebe İşlemleri**. Gazi Kitapevi, 2019.
- Atay, Ender Ethem. **İdari Yargılama Hukuku**. Seçkin Yayınevi, 2022.
- Atrill, Peter ve Eddie McLaney. **Management Accounting for Decision Makers**. 8. Baskı. Pearson Education Limited 2015.
- Avi-Yonah, Reuven S. **International Tax As International Law: An Analysis of the International Tax Regime**. Cambridge, 2007.
- Avi-Yonah, Reuven S. “Transfer Pricing Disputes in the United States”. Eduardo Baistrocchi ve Ian Roxan. **In Resolving Transfer Pricing Disputes: A Global Analysis** içinde, Cambridge University Press, 2012, ss.27-94
- Aydın, Selda. **Vergi Revizyonu ve Muhasebesi**. Gazi Kitapevi, 2022.
- Batı, Murat. **Vergi Hukuku**. Seçkin Yayınevi, 2022.
- Batı, Murat. **Vergi Hukuku (Genel Hükümler)**. Seçkin Yayınevi, 2022.

- Batı, Murat. **Muhasebe Hileleri ve Vergiden Kaçınma**. Seçkin Yayınevi, 2023.
- Bayri, Osman ve Feden Koç. **TMS/TFRS ve Vergi Mevzuatına Göre Değerleme ve Ertelenmiş Vergiler**. Gazi Kitapevi, Mayıs 2020.
- Beşer, Berna Hızarcı. **Vergi Rekabetinin Kısıyında Vergi Cennetleri Vergi Şeffaflığı, OECD-BEPS Eylem Planı**. Ekin Yayınevi, 2018.
- Bilici, Nurettin. **Vergi Hukuku**. Seçkin Yayınevi, 2011.
- Bıyan, Özgür. **Vergi Hukuku**. Dora Yayınları, 2018.
- Blocher, Edward J., David E. Stout, Paul E. Juras ve Steven Smith. **Cost Management: A Strategic Emphasis**. Mc Graw-Hill Education, 8. Baskı, 2019.
- Böbek, Zinnur. **Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Tespitine İlişkin Yeni Yöntemler**. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 60. Seri/Yıl 2016-2, ss: 56-83.
- Braun, Karen Wilken, Wendy M. Tietz, **Managerial Accounting**, 4. Baskı, Pearson, 2015, s.587.
- Brychta, Karel, Michal Istok, Aleksandra Sulik-Gorecka ve Veronika Poreisz. **Transfer Pricing in V4 Countries**. Visegrad Fund. 2020.
- Burnmester, Kristen. “United States”, Michael Lang (Ed.). **Tax Treaty Arbitration** içinde, IBFD, 2016, ss. 821-836.
- Can, Bilal, Zübeyr Bülbül ve Veysel Dağışan. **Emlak Vergisi Hukuku**. Şifre Yayınları, 2012.
- Çamurcu, Zeynep Nihan Aladağ. **Vergi Cennetlerinin Transfer Fiyatlandırmasında Kullanımı**. Adalet Yayınevi, 2021.
- Coombs, Hugh. David Hobbs ve Ellis Jenkins. **Management Accounting: Principles and Applications**. Sage Publications, 1. Baskı, 2005.
- Cooper, Joel., Randall Fox, Jan Loeprick ve Komal Mohindra. **Transfer Pricing and Developing Economies A Handbook for Policy Makers and Practitioners**. The World Bank, 2016.
- Çağlar, Kemal. **Vergi Usul Kanunu ve Yorumu**. Adalet Yayınevi, 2022.
- Çomaklı, Şafak Ertan. **Türk Vergi Hukukunda Fail Kavramı**. Savaş Yayınevi, 2008.

- Davis, Charles E. ve Elizabeth Davis, **Managerial Accounting**. 2. Baskı. Willey, 2014.
- Değirmendereli, Ali. **Türk Vergi Sistemi**. Seçkin Yayınevi, 2020.
- Drury, Colin. **Management and Cost Accounting**. 10. Baskı. Cengage Learning EMEA, 2018.
- Eden, Lorraine. **Taxing Multinationals: Transfer Pricing and Corporate Income Taxation in North America**. University of Toronto Press, 1998.
- Eroğlu, Onur. **Kurumlar Vergisinde Vergi Planlaması**. Ekin Yayınevi, 2014.
- Es, Asaf. **Gümrük Vergisi ve Gümrük Vergi Uyuşmazlıklarının İdari ve Adli Çözüm Yolları**. Seçkin Yayınevi, 2021.
- EY. **Worldwide Transfer Pricing Reference Guide 2019-20**.
https://www.ey.com/en_gl/tax-guides/worldwide-transfer-pricing-reference-guide-2020 (19.03.2021)
- Fabozzi, Frank J., Pamela Peterson Drake ve Ralph S. Polimeni. **The Complete CFO Handbook**. John Wiley and Sons, 2008.
- Feinschreiber, Robert. “Comparable Uncontrolled Price Method, Resale Price Method, and Cost-Plus Method”. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde. Wiley, 2004, 63-83.
- Feinschreiber, Robert. “General Principles and Guidelines”. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde. Wiley, 2004, 40-48.
- Feinschreiber, Robert ve Margaret Kent. “Transfer Pricing Basics”. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde. Wiley, 2004, 49-60.
- Feinschreiber, Robert ve Margaret Kent. **Transfer Pricing Handbook: Guidance on the OECD Regulations**. Wiley, 2012.
- Garrison, Ray H., Eric W. Noreen ve Peter C. Brewer. **Managerial Accounting**. 5. Baskı. Mc Graw- Hill Education, 2015.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **2009-2013 Stratejik Planı**. 2008.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. **Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarında Yer Alan Karşılıklı Anlaşma Usulüne İlişkin Rehber**. Ekim 2019.

Gelir İdaresi Başkanlığı. **Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber**. 2010.

Gökbel, Doğan. **Vergiden Kaçınmanın Önlenmesi**. Seçkin Yayınevi, 2011.

Grand Thornton. **Global Transfer Pricing Guide 2015/16**.

<https://www.grantthornton.global/globalassets/1.-member-firms/global/insights/article-pdfs/2016/global-transfer-pricing-guide-2015-16.pdf> (22 Mart 2022)

Grand Thornton. **Global Transfer Pricing Guide 2018: Understanding the global transfer pricing landscape, 2018**. https://www.grant-thornton.ch/globalassets/1.-member-firms/switzerland/insights/pdf/2018/201805/180528_gti-tp-guide-2018.pdf (22 Mart 2022)

Gustafson, Charles. (2012). The USA. Michael Lang, Pasquale Pistone, Josef Schuch ve Claus Staringer (Ed.). **The Impact of the OECD and UN Model Conventions on Bilateral Tax Treaties** içinde. Cambridge University Press, 2012. 1149-1179.

Güngör, Aydın. **Gümrük İşlemleri ve Uygulamaları**. Seçkin Yayınevi, 2022.

Güneş, Gülsen. **Verginin Yasallığı İlkesi**. XII Levha Yayınları, 2014.

Güneş, Mehmet. **Vergi Ceza Hukukunda Uzlaşma Müessesesi**. Adalet Yayınevi, 2022.

Hammer, M. Richard ve Robert Feinschreiber. “Comparable Profits Method”. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde. Wiley, 2004, 84-92.

Hammer, M. Richard ve Robert Feinschreiber. “Profit Methods”. Robert Feinschreiber (Ed.) **Transfer Pricing Methods: An Applications Guide** içinde. Wiley, 2004, 191-196.

Hansen, Don R. ve Maryanne M. Mowen, **Managerial Accounting**. 8. Baskı. Thomson South- Western, 2007.

Horngren, Charles T., Srikant M. Datar ve Madhav V. Rajan. **Cost Accounting**. Pearson Education Limited, 2012.

Ilgaz, Yavuz. **Değerleme: Dönem sonu İşlemleri**. Der Yayınları, 2017.

Islam, Adnan. **International Taxation**. AICPA, 2019.

ILO, IMF, OECD, Eurostat, United Nations Economic Commission for Europe ve The World Bank, **Export and Import Price Index Manual: Theory and Practice**. 2009.

Işık, Hüseyin. **Çok Uluslu Şirketlerde Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye**. T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ankara, 2005.

İçel, Kayıhan. **Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku**. Seçkin Yayınevi, 2004.

İnenci, Ahmet. **Türkiye’de Gümrük Vergileri Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları**. Adalet Yayınevi, 2021.

Kalabalık, Halil. **İdari Yargılama Usulü Hukuku**. Seçkin Yayınları, 2022.

Kalenderoğlu, Mahmut, **Vergi Hukuku Türk Vergi Sistemi**, Agon Bilgi Akademisi, 2017.

Karakoç, Yusuf. **Genel Vergi Hukuku**. 7. Baskı. Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

Kayıhan, Şaban. **Medeni Hukuk Bilgisi**. Seçkin Yayınevi, 2022.

Keskinsoy, Ömer, Hande Seher Demir ve Semih Batur Kaya. **Türk Anayasa Yargısında Adil Yargılanma Hakkı**. Adalet Yayınevi. 2022.

Kırbaş, Sadık. **Vergi Hukuku**. Siyasal Kitabevi. 2015.

Kinney, Michael R. ve Cecily A. Raiborn. **Cost Accounting: Foundations and Evolutions**. 8. Baskı. South-Western Cengage Learning, 2011.

King, Elizabeth. **Transfer Pricing and Valuation in Corporate Taxation: Federal Legislation vs. Administrative Practice**. Kluwer Academic Publishers, 2004.

King, Elizabeth. **Transfer Pricing and Corporate Taxation: Problems, Practical Implications and Proposed Solutions**. Springer, 2009.

Koçakoğlu, Hamza. **Uygulamalı Vergi Hukuku**. Gazi Kitapevi, Nisan 2016.

Koşar, Serkan, Özkan Aykar ve Onur Şahin. **Tüm Yönleriyle Gayrimenkul Vergi Rehberi**. Adalet Yayınevi, 2023.

Köy, Metin. **TMS/TFRS, BOBİ ve VUK Değerleme Hükümlerinin Uygulamaları ve Farklılıkları**. Gazi Kitapevi, 2021.

- Lanen, William N., Shannon W. Anderson ve Michael W. Maher. **Fundamentals of Cost Accounting**. 4. Baskı. Mc Graw Hill, 2014.
- Lang, Michael, Pasquale Pistone, Josef Schuch ve Claus Staringer (Ed.). **The Impact of the OECD and UN Model Conventions on Bilateral Tax Treaties**. Cambridge University Press, 2012.
- Lang, Michael (Ed.). **GAARs – A Key Element of Tax Systems in the Post-BEPS World**. IBFD, 2016.
- Lang, Michael (Ed.). **Tax Treaty Arbitration**. IBFD, 2020.
- Levey, Marc M. ve David Balaban, “U.S. Treatment of Intercompany Sales”, William H. Green (Ed.). **U.S. Transfer Pricing Sourcebook** içinde, World Trade Executive, Inc, 2005, ss. 25-39.
- Li, Jinyan. “Soft Law, Hard Realities and Pragmatic Suggestions: Critiquing the OECD Transfer Pricing Guidelines”, Wolfgang Schön ve Kai A. Konrad (Ed.). **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics** içinde, Springer, 2012, ss. 71-90.
- Luckhaupt, Hagen, Michael Overesch ve Ulrich Schreiber. “The OECD Approach to Transfer Pricing: A Critical Assessment and Proposal”, Wolfgang Schön ve Kai A. Konrad (Ed.). **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics** içinde, Springer, 2012, ss. 91-122.
- Maher, Michael W., Clyde P. Stickney ve Roman L. Weil. **Managerial Accounting**. 10. Baskı, South Western, 2008.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği. **Beyanname Düzenleme Kılavuzu-3: Vergi Usul Kanunu**. 2017.
- Memiş, Tekin ve Gökçen Turan. **Sermaye Piyasası Hukuku**. Seçkin Yayınları 2022.
- Menunchin Shay ve Yariv Brauner. “United States”, Michael Lang (Ed.). **GAARs – A Key Element of Tax Systems in the Post-BEPS World** içinde, IBFD, 2016, ss. 712-732.
- Mowen, Mayanne M., Don R. Hansen ve Dan L. Heitger. **Cornerstones of Managerial Accounting**. 4. Baskı. South- Western Cengage Learning, 2012.
- Mutluer, M. Kâmil. **Vergi Hukuku**. Turhan Kitabevi, 2011.
- Navarro, Aitor. **Transactional Adjustment in Transfer Pricing**. IBFD, 2017.

- Needles, Belverd E., Marian Powers ve Susan V. Crosson. **Financial and Managerial Accounting**. 9. Baskı. South-Western Cengage Learning, 2011.
- Nielsen, Soren Bo ve Pascalis Raimondos-Moller. “Multiple Roles of Transfer Prices: One vs Two Books”, Wolfgang Schön ve Kai A. Konrad (Ed.). **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics** içinde, Springer, 2012, ss. 25-46.
- OECD (GİB Tercümesi). **Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşma**, 2014
- OECD. **Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting**. OECD, 2013.
<http://dx.doi.org/10.1787/9789264202719-en> (11 Mart 2022)
- OECD. **Making Dispute Resolution Mechanisms More Effective, Action 14- 2015 Final Report**, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD, 2015. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264241633-en> (11 Mart 2022).
- OECD. **Recommendation of the Council concerning an OECD Model Agreement for the Undertaking of Simultaneous Tax Examinations**. OECD, 2022.
- OECD. **Transfer Pricing Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations 2022**. January 2022. <https://doi.org/10.1787/0e655865-en>. (22 Şubat 2022),
- OECD. **Revised Guidance on the Application of the Transactional Profit Split Method, Inclusive Framework on Beps: Actions 10**. June 2018.
- OECD. **Review of Comparability and of Profit Methods: Revision of Chapters I-III of The Transfer Pricing Guidelines**. 22 July 2010.
- OECD. **Transfer Pricing Methods**. July 2010.
- OECD. **Comparability**. July 2010.
- Oktar, S. Ateş. **Vergi Hukuku**. Türkmen Kitabevi, 2013.
- Ortaç, Fevzi Rifat ve Hilmi ÜNSAL, **Vergi Hukuku (Genel Hükümler)**, Seçkin Yayınevi, 2022.
- Öcaş Akipek, Şebnem. **Medeni Hukuk-I**. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Haziran 2012.
- Öncel, Mualla, Ahmet Kumrulu ve Nami Çağan. **Vergi Hukuku**. Ankara Üniversitesi Yayınları, 1997.

- Öner, Erdoğan. **Türk Vergi Sistemi**. Seçkin Yayınları, 2023.
- Öner, Erdoğan. **Vergi Hukuku**. Seçkin Yayınları, 2022.
- Özbilen, Şevki. **Vergi Hukuku**. Gazi Kitapevi, Ocak 2013.
- Önüt, Lale Burcu. **İdari Yargılama Hukukunda Adil Yargılanma İlkesi Çerçevesinde Grup Dava Uygulaması**. Seçkin Yayınevi, Nisan 2018.
- Özkurt, Ayşegül. **İdari Yargılama Hukuku Çözümlü Pratik Çalışmalar**. Seçkin Yayınları, 2021.
- Parr, Russell L. **Intellectual Property: Valuation, Exploitation ve Infringement Damages**. Wiley, 2018.
- Pehlivan, Osman. **Vergi Hukuku**. Derya Kitabevi, 2006.
- Pistone, Pasquale. “General Report”, Michael Lang (Ed.). **Tax Treaty Arbitration** içinde. IBFD, 2020, ss. 1-35.
- Lang, Michael (Ed.). **Tax Treaty Arbitration**. IBFD, 2020.
- PWC. **International Transfer Pricing** 2015/16. <https://www.pwc.com/internationaltp> (19.03.2021)
- Razin, Asaaf ve Joel Slemrod (Ed.). **Taxation in the Global Economy**. The Univesity of Chicago Press. 1992.
- Ronin, Julie. “Transfer Pricing in the Courts: A Cross-Country Comparison”, Wolfgang Schön ve Kai A. Konrad (Ed.). **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics** içinde, Springer, 2012, ss. 185-244.
- Rosenow, Sheri ve Brain J. O’Shea. **A Handbook on the WTO Customs Valuation Agreement**. Cambridge Univeristy Press, 2010.
- Seven, Abdullah. **Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Bedelin, Belirlenmesinde Yaşanan Sorunların Türk Vergi Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi**. Vergi Raporu Dergisi Eki, 2016.
[https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/\(2016\)%20transfer%20fiyatland%C4%B1rmas%C4%B1nda%20emsal%20bedelin%20belirlenmesinde%20ya%C5%99Fanan%20sorunlar%C4%B1n8732e08732e0.pdf](https://vergiraporu.com.tr/upImage/org/(2016)%20transfer%20fiyatland%C4%B1rmas%C4%B1nda%20emsal%20bedelin%20belirlenmesinde%20ya%C5%99Fanan%20sorunlar%C4%B1n8732e08732e0.pdf) (01 Haziran 2023).
- Shim, Jae K., Joel G. Siegel ve Allison I. Shim. **CFO Fundamentals: Your Quick Guide To İnternal Controls, Financial Reporting, IFRS, Web 2.0, Cloud Computing, And More**, John Wiley & Sons, 2012

- Shuster, Peter. **Transfer Prices and Management Accounting**, Springer, 2015
- Schön, Wolfgang ve Kai A. Konrad (Editörler). **Fundamentals of International Transfer Pricing in Law and Economics**, Springer, 2012
- Slemrod, Joel. (1992). Tax Effects on Foreign Direct Investment in the United States: Evidence from a Cross-Country Comparison. Razin, Asaaf ve Joel Slemrod (Ed.). (1992). Taxation in the Global Economy içinde. The Univesity of Chicago Press, 1992, 79-122.
- Solilova, Veronika ve Danuse Nerudova, **Transfer Pricing in SMEs Critical Analysis and Practical Solutions**, Spinger, 2018
- Sönmez, Erdal ve Garip Ayaz. **Vergi Yargısı**. Oluş Yayıncılık, Şubat 1999.
- Sunay, Aysun Zühal. **İptal Davalarında Gerekçeli Karar Hakkı**. Seçkin Yayınları, Kasım 2016.
- Studio Trivoli, **Transfer Pricing: The Italian Experience**, Springer Science Business Media, 1981
- Şahin, Mustafa. **Gümrük Vergileri**. Gazi Yayınevi, 2019.
- Şenyüz, Doğan, Mehmet Yüce ve Adnan Gerçek, **Vergi Hukuku (Genel Hükümler)**, Ekin Yayınları, 2022.
- Taşkın, Yasemin. **Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsalin Açıklanmamasının Vergi Mahremiyeti ile İlişkisi**. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, 59. Seri/Yıl 2016-1, ss: 29-49.
- The Institute of Cost Accountants of India. **Intermediate Group- II Paper 8: Cost and Management Accounting**. February 2012.
- The Platform for Collaboration on Tax (IMF, OECD, UN ve WBG). **A Toolkit for Adressing Difficulties in Accessing Comparables Data for Transfer Pricing Analyses**. OECD. April 2017.
- United Nations. **Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries**. 2013.
- United Nations. **Practical Manual on Transfer Pricing for Developing Countries**. 2017.
- United Nations. **Handbook on Dispute Avoidance and Resolution of Tax Disputes**. 2021.

Ürel, Gürol. **Güncel Vergi Usul Kanunu Uygulaması**. Yaklaşım Yayınları, Şubat 2003.

Ürel, Gürol. **Vergi Usul Kanunu Uygulaması**. Seçkin Yayınları, 2022.

Üstün, Kâmile Türkoğlu. **İdari Yargılama Usulüne Hâkim Olan İlkeler**. Seçkin Yayınları, 2019.

Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, **Faaliyet Raporu**, 2021.

Warren, Carl S., James M. Reeve ve Jonathan E. Duchac. **Financial and Managerial Accounting**. 12. Baskı. South- Western Cengage Learning, 2014.

Weygandt, Jerry J., Paul D. Kimmel, Donald E. Kieso ve İbrahim M. Aly. **Managerial Accounting**. 5. Baskı, Willey, 2018.

Yerci, Cahit. **Gümrük Hukuku ve Davaları**. Seçkin Yayınevi, 2022.

Yıldırım, Turan. **İdari Yargı**. Anadolu Üniversitesi Yayını, Ocak 2013.

Yılmaz, Binhan Elif ve Murat Batı. **Türk Vergi Sistemi**. Seçkin Yayınevi, 2023.

Yılmaz, Kazım. **VUK, GVK, KVK ve KDVK Açısından Değerleme**. 2. Baskı. Ankara 2000.

Yılmaz, Süleyman ve Abdülkerim Yıldırım. **Medeni Hukuk-I**. Seçkin Yayınevi, 2022.

Raporlar

European Commision. **Study on Comparable Data used for transfer pricing in the EU 08.12.2016**. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d16d2635-c685-11e6-a6db-01aa75ed71a1> (14 Kasım 2018).

European Commision. **EU Joint Transfer Pricing Forum, JTPf Report: Guidelines On Low Value Adding Intra-Group Services February 2010**. https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiX8MWMpojAhUuhqYKHRtrCdUQFjAAegQIARAC&url=http%3A%2F%2Fec.europa.eu%2Ftaxation_customs%2Fsites%2Ftaxation%2Ffiles%2Fdocs%2Fbody%2Fjtpf_020_rev3_2009.pdf&usg=AOvVaw3vdrBz-QEKXT0O4pDTBOTQ (05 Aralık 2018).

Tezler

- Ağar, Serkan. “Transfer Fiyatlandırması”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Ankara-2009.
- Karabağ, Utku. “Eşyanın Gümrük Kıymeti Uygulaması ve Transfer Fiyatlandırması Karşısındaki Durumunun Değerlendirilmesi”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**. T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012

Yararlanılan Türkçe Makaleler

- Ağar, Serkan. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi”, **TBB Dergisi**, 2011 (94), ss. 187-234.
- Akyol, M. Emin. “Ticari Faaliyette İlişkili Kişilerle Yapılan İşlemlerde Emsallere Uygunluk İlkesine Uyulması Zorunluluğu”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Mayıs 2007.
- Aksümer, Ertunç, “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları ile İlgili Vergi Sistemimizde Yer Alan Düzenlemeler”, **Mali Çözüm Dergisi**, Eylül-Ekim 2015, ss. 163-173.
- Alemdar, Ferhat. “Türk Vergi Hukukunda Vergi Mahremiyeti”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Eylül 2010, ss. 99-111.
- Alıcı, Mustafa. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Gümrük Vergileri Boyutu”. **Gümrük Dergisi**. Ekim-Aralık 2007.
- Bahar, Cevdet Okan, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Yapılacak (KDV Dahil) Vergilendirmeye İlişkin Düzeltme İşlemleri”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**. Ekim 2008, ss. 83-90.
- Bahar, Cevdet Okan. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Hazine Zararı Kriteri”. **Yaklaşım Dergisi**. Mayıs 2009, ss. 83-87.
- Bal, Behçet. “Elektronik Vergi Denetimi (E-Denetim)”. **Vergi Raporu Dergisi**. Haziran 2009, s. 7-12.
- Barındırır, Ahmet. “Türk Vergi Hukukunda Uzlaşma, Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma, Mukayeseli Bir Çalışma”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ağustos 2021, ss. 51-55.

- Batun Çölgezen, Övül. “Emsal Kira Bedeli Esası”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Mayıs 2016.
- Batun, Mehmet. “Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme Müessesesi ve Bazı Sorular”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Temmuz 2010, ss. 78-86.
- Bayraktar, İhsan Kağan. “Kurumlar Çalışanlarına Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Olarak Kazanç Dağıtılabilir mi?”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Nisan 2010, ss. 117-122.
- Bayram, Salih. “Transfer Fiyatlandırmasında Karşı Kurum Düzeltmesi ve Hazine Zararı Uygulaması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Kasım 2009, s. 85-94.
- Benli, Abdulkadir. “Gayrimenkullerin Kiraya Verilmesinde Takdir Komisyonu Kararları Emsal Bedel Olarak Kullanılabilir mi?”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Haziran 2011, ss. 90-95.
- Berk, Ayşe Tuba. “Bir Transfer Fiyatlandırması Açmazı: Uygun Emsal Tespiti Üzerine Tartışmalar ve Öneriler”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mayıs 2012, ss. 94-101.
- Biçer, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında Kullanılan Yöntemler”. **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. Temmuz 2007, ss. 138-145.
- Biçer, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemleri ve Uygulama Örnekleri”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**. Ocak 2008, ss. 151-157.
- Biçer, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Veri Tabanlarının Önemi ve Veri Tabanlarında Emsal Arama Yöntemleri”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**. Temmuz 2008, ss. 65-75.
- Biçer, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırmasında Yeni Dönem: Hazine Zararı”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**. Ağustos 2008, ss. 90-100.
- Biçer, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasının En Kritik Yönü: Karşılaştırılabilirlik Analizi”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**. Kasım 2008, ss. 50-59.
- Biçer, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Aralık 2008, ss. 141-148.
- Biçer, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırmasında Karşılaştırılabilirlik Analizinin Pratik Uygulaması: Örnek Olay”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**. Kasım 2008, ss. 50-59.

- Biçer, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırması İle Gümrük Kıymet Takdirine İlişkin Kuralların Karşılaştırılması”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mayıs 2009, ss. 149-157.
- Biçer, Ramazan. “Royalti Ödemelerinin Transfer Fiyatlandırması Açısından İncelenmesi”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**. Haziran 2009, ss. 134-145.
- Biçer, Ramazan ve Mehmet Erginay, “OECD Matrahın Aşındırılması ve Karın Aktarılması Eylem Planı ve Türkiye’ye Etkileri”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Kasım 2015, s. 56.
- Bilgiç, Rıza. “Vergi İncelemesinde Transfer Fiyatlandırması Açısından Mükellef Tarafından Seçilmiş Yöntemden Başka Bir Yöntem Uygulanmak Suretiyle Bulunan Matrah Farkı Tarhiyata Konu Edilebilir mi?”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**. Haziran 2010. ss. 41-49.
- Bilir, Arif. “Vergi Mevzuatımıza Göre Grup İçi Hizmetlerin Transfer Fiyatlandırmasında Hizmetin Yapılıp Yapılmadığının Tespiti”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Şubat 2014, ss. 13-20.
- Bulut, Nusret. “Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Müessesinde Düzeltme İşlemleri ve Değerlendirilmesi”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Mart 2012, ss. 109-118.
- Buyruk, A. Özkan. “Menkul Kıymetlerin Vergi Kanunlarına Göre Değerleme Esasları”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Aralık 2015, ss. 75-86.
- Can, Ahmet Vecdi ve Döndü Kara. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramının 6728 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi”. **İşletme Bilimi Dergisi**. 2017, Cilt.5, Sayı. 1, ss. 13-33.
- Cangir, Burak ve Fatih Dakmak. “Grup Şirketlerinde Birebir Kredilerin Transfer Fiyatlandırması Açısından Değerlendirilmesi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Şubat 2014, ss. 97-107.
- Çakmak, Timur. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Emsallere Uygun Fiyatın Belirlenmesi İçin Kullanılan Yöntemler ve Yöntemlerin İşleyişi”. **Vergi Dünyası**. Şubat 2007.
- Çalışkan, Zafer. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Sermaye Piyasası Kanunu ile Olan İlişkisi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mayıs 2015, ss. 43-49.

- Çekirdekoğlu, Kadir. “İlişkili Şirketlerde Grup İçi Hizmetlerin Dağıtımı ve Transfer Fiyatlandırması Karşısındaki Durumu”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ocak 2009.
- Çelebi, A. Kemal ve Pelin Mastar Özcan, “Agresif Vergi Planlaması Yöntemi Olarak Transfer Fiyatlandırması: Seçilmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Uygulanan Kuralların Değerlendirmesi”. **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Haziran 2018, ss. 273-297.
- Çelebi, Ahmet Kemal ve Pelin Mastar Özcan, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamaları: Seçilmiş Ülkeler Açısından Bir Değerlendirme”. **Manisa Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**. Cilt:24, Sayı:2, 2007, s. 277-294.
- Demirci, Abdulkadir. “Değerleme Belirsizliği ve Güçlüğü Durumlarında Gayri Maddi Varlıkların Transfer Fiyatlandırması Analizine Yönelik OECD Yaklaşımı”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Şubat 2016, ss. 182-187.
- Demirci, Abdulkadir. “Merkezi Satın Alma İşlevi Uygulamalarının Transfer Fiyatlandırması Yönünden Değerlendirilmesi”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Mayıs 2012, ss. 37-42.
- Demiroğlu, Mehmet. “Transfer Fiyatlandırması ve Hazine Zararı Koşulu”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Nisan 2023, s. 6-14.
- Deniz, Ceyun. “Emsallere Uygunluk İlkesinin Tarihsel Gelişimi”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ocak 2016, ss: 101-107.
- Didinmez, İrem. “Türkiye’de Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ağustos 2014, ss. 156-161.
- Dikmen, Birgül ve Gökçe, Öznur, “Dönem Sonu Değerleme İşlemleri”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Aralık 2017 sayısı Eki
- Doğan, Şerife. “Grup İçi Hizmetler ve Masraf Paylaşımında Transfer Fiyatlandırması”. **Maliye Postası Dergisi**. Haziran 2007, ss. 94-98.
- Doğrusöz, Mehmet Ezhan. “Emsal Kira Bedeli Kavramı”. **Yaklaşım Dergisi**. Temmuz 2015.
- Dönmez, Nergis Feride Kaplan. “Transfer Fiyatlandırması Kavramı ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi”. **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**. Temmuz 2020, ss. 403-425.
- Duman, Aysel. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemlerinin Örnek Üzerinde İrdelenmesi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mart 2008, ss. 50-58.

- Duman, Aysel. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Olarak Dağıtılan Kazançlarda Hazine Zararı ve/veya Hazine Kazancı”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Haziran 2010, ss. 28-36.
- Durak, Gündoğan. “Transfer Fiyatlandırmasında Yöntem Riskinden Kaçınma: Peşin Fiyatlandırma Anlaşması”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ekim 2007, ss. 114-119.
- Durak, Mehmet Arif ve Ökten, Rezan. “Royalti Ödemelerinin Transfer Fiyatlandırması Açısından İncelenmesi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mart 2008, ss. 203-207.
- Duran, Metin. “Grup İçi Hizmetlerde Transfer Fiyatlandırması”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Temmuz 2010, ss. 50-57.
- Durmuş Karataş, Neslihan. “Ticari Sırların ve Kişisel Verilerin Korunması Kapsamında Vergi Mahremiyeti”. **TAAD**. Temmuz 2017.
- Erdem, Tahir. “Transfer Fiyatlandırması Kapsamına Giren İşlemler Nedeniyle Dönem Sonu Düzeltme”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Aralık 2013, s. 23-29.
- Erdem, Tahir. “Transfer Fiyatlandırması Boyutuyla Grup İçi Hizmetler”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi**. Kasım 2013, ss. 6-27.
- Erdem, Tahir. “Grup Sinerjilerinin Transfer Fiyatlandırması Boyutu”. **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. Ekim 2017, ss. 87-98.
- Elele, Onur, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Değerlendirmeler”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Şubat 2008.
- Elele, Onur, “Transfer Fiyatlandırması Üzerine Yorumlar, Öneriler ve Sorunlar”. **Yaklaşım Dergisi**. Nisan 2008.
- Elele, Onur, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Emsallere Uygunluk İlkesi ve Karşılaştırılabilirlik Analizine İlişkin Değerlendirmeler”. **Yaklaşım Dergisi**. Şubat 2008, ss. 58-64.
- Elitaş, Cemal, Bilge Leyli Elitaş ve Enver Samet Özkal. “Transfer Fiyatlandırması ve Kullanılan Yöntemler Arasında Karşılaştırmalı Bir Uygulama”. **Mali Çözüm**. sayı:91, 2009, ss:21-44.
- Eren, Metin. “Transfer Fiyatlandırmalarında Karşılaşılacak Muhtemel Vergi İhtilaflarına Yönelik İlk Kez Uygulanan- Tek Taraflı Peşin Fiyatlandırma Anlaşması”. **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. Ekim 2011, ss. 253-266.

- Erol, Kazım Okan. “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygun Bedelin Belirlenmesi ve İspat Yükü”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ocak 2022, ss. 102-108.
- Eryılmaz, Mehmet. “Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük Kıymeti”. **Gümrük Dergisi**. Ekim-Aralık 2005, ss. 85-89.
- Esen, Muhittin. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Olarak Dağıtılan Kazancın KDV’si Düzeltilmeli mi?”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ağustos 2012, ss. 152-162.
- Eser, Levent Yahya ve Nagihan Birinci. “Transfer Fiyatlandırma Etik Midir?”. **TİSK Akademi**. 2014/I, s. 209-229.
- Eser, Levent Yahya, Sedat Polat, “Elektronik Ticaretin Transfer Fiyatlandırmaya Etkisi”. **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**. sayı: 23, 2014, ss: 52-69.
- Güçüyener, Gökçe. “Transfer Fiyatlandırması Mevzuatında İlişkili Kişi Kavramı”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Haziran 2014, ss. 68-73.
- Güçüyener, Gökçe. “Emsallerine Uygunluk İlkesi Kapsamında Grup içi Kredilerin Değerlendirilmesi ve Emsal Faiz Kavramı”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Nisan 2015, ss. 40-45.
- Güçlü, Emre Betül, “Karşılaştırılabilirlik Analizinde Risk, Fonksiyon ve Varlık Kullanımı Kavramları ile Bunlara Bağlı Düzeltmeler”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mayıs 2012, ss. 54-62.
- Güçlü, Süleyman, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mayıs 2010, ss. 22-31.
- Güneş, İsmail Hakkı. “Transfer Fiyatlandırması ve Grup Şirketleri Arasındaki Köprü Kredi İlişkileri”. **Lebib Yakın Mevzuat Dergisi**. Aralık 2006, ss. 53-56.
- Güngör, A. Feridun, Hakan Orhan, “Transfer Fiyatlandırması Açısından Grup İçi (Holding) Yönetim Hizmetleri-I”. **Yaklaşım Dergisi**. Eylül 2009, s. 59-70.
- Güngör, A. Feridun, Hakan Orhan, “Transfer Fiyatlandırması Açısından Grup İçi (Holding) Yönetim Hizmetleri-II”. **Yaklaşım Dergisi**. Ekim 2009, s. 66-77.
- İnce, Eyüp. “Yurtdışı Grup Firmaları ile Yapılan İşlemlerde Transfer Fiyatlandırması ve Kurumlar Vergisi Tevkifatı Açısından Değerlendirme”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mayıs 2015, ss. 29-32.

- İnelli, Ender. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltmenin Bazı Durumlarda Kısmen Beyanname Üzerinden Kısmen Hesaplarda Yapılması Mümkün müdür? / Gerekli midir?”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Kasım 2011, ss. 114-119.
- İstanbul YMM Odası Dergisi. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararının Aranması Konusunda Yaşanan Sorunlar –I”. 15 Haziran 2012, ss. 6-14.
- İstanbul YMM Odası Dergisi. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararının Aranması Konusunda Yaşanan Sorunlar –II”, 15 Temmuz 2012, ss. 6-16.
- Kahraman, Abdulkadir ve Murat Kılıç. “Vergi İncelemelerinde Royalty Değerlemesi ve Royalty Oranı Tespitine İlişkin Kabul Edilebilir Yaklaşımlar”, **Vergi Dünyası Dergisi**. Haziran 2015.
- Kaplan, Ersin. “Çok Uluslu Şirketler Çerçevesinde Transfer Fiyatlandırması”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Ekim 2013.
- Kapusuzoğlu, Tuncay. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Uygulamasında Hazine Zararı Aranmasının Sakıncaları”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Temmuz 2008. ss. 28-36.
- Kapusuzoğlu, Tuncay. “Transfer Fiyatlandırması Nedir”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı:205, Eylül 1998. ss. 55-69.
- Kapusuzoğlu, Tuncay. “Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Olarak ABD’de Yapılan Düzenlemeler (I)”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 214, Haziran 1999.
- Kapusuzoğlu, Tuncay. “Transfer Fiyatlandırmasına İlişkin Olarak ABD’de Yapılan Düzenlemeler (II)”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Sayı: 215, Temmuz 1999.
- Karahanoglu, Özlem Erdem. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında İdari Yargı”. **İnsan Hakları Yıllığı Dergisi**. Cilt 23-23, 2001-2002, ss.31-63.
- Kartaloğlu, Emre. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Hazine Zararı Kavramı ve Serbest Bölgelerdeki Mükellefler”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ağustos 2009, s. 164-170.
- Kaya, Arslan. “Halka Açık Ortaklıklarda Örtülü Kazanç Aktarımı Yasağı (SerPK M.21)”. **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, sayı:2, 2013, ss. 193-204.

- Kaya, Ömer. Çok Uluslu Şirketlerin Vergi Planlamasına Karşı Geliştirilen İki Yaklaşım: Emsallere Uygunluk İlkesi ve Global Formüller Yaklaşım. **Vergi Dünyası Dergisi**. Mayıs 2023, ss:18-26.
- Kaya, Recep. “Emtia Değerlemesi”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Aralık 2004.
- Kolotoğlu, Olcay. “Transfer Fiyatlandırmasında Gizli Emsal”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Haziran 2014, ss. 9-14.
- Koyuncu, Mesut. “Örtülü Sermaye Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme Ne Demek?”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Eylül 2006.
- Küçük, Sema, “Transfer Fiyatı Konusunda Maliye Bakanlığı ile Anlaşma Yapılması”. **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**. Mayıs 2009, ss. 7-10
- Küçük, Sema. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Emsallere Uygunluk İlkesi Doğrultusunda Karşılaştırılabilirlik Analizi”. **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. Ağustos 2009. ss. 51-59.
- Küçük, Sema. “Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygun Fiyat Tespit Yöntemleri-1”. **Yaklaşım**. Haziran 2009, ss. 60-69.
- Memiş, Mehmet Ünsal, Turgut Çürük ve Yasemin Ünal. “Elektronik Uygulamaların Vergi Denetimi Üzerine Etkisi: Denetimin Tarafları Üzerine Bir Araştırma”. **Maliye Dergisi**. Ocak-Haziran 2019, ss. 474-504.
- Nas, Adil. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Koşulları ve Hukuki Sonuçları”. **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**. Ocak 2019, ss. 25-49.
- Onay, İsmail. “Kasıtlı Mahsupların Transfer Fiyatlandırması Boyutunun Karşılaştırılabilirlik Analizi Çerçevesinde Örneklendirilmesi”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Eylül 2018, ss. 67-84.
- Onay, İsmail. “Birleşik İşlemlerin Transfer Fiyatlandırması Boyutunun Karşılaştırılabilirlik Analizi Çerçevesinde Örneklendirilmesi”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Kasım 2018, ss. 83-98.
- Onay, İsmail. “Bağımlı Teşebbüs İlişkisi Kavramına Yönelik Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Haziran 2020, ss. 77-90.
- Onay, İsmail. “Transfer Fiyatlandırmasına Bağlı Düzeltme İşlemlerinde Muhasebeleştirilme Süreci ve İlişkili Kişi Bünyesinde Vergileme Rejimi”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Mart 2023, ss. 84-95.

- Oruç, Ramazan, “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Fiyat Aralığı Uygulaması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Şubat 2016, ss. 77-88.
- Oruç, Ramazan, “Transfer Fiyatlandırması Analizlerinde Çalışma (İşletme) Sermayesi Düzeltmeleri”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Eylül 2016, ss. 65-73.
- Oruç, Ramazan, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamasında Kâr Düzeyi Göstergesi Olarak Berry Oranı Kullanımı”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Kasım 2016.
- Öcal, Erdoğan, “Transfer Fiyatlandırması ve Ticaret Hukuku”. **Yaklaşım Dergisi**. Şubat 2009.
- Öcal, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Sorunu”. **Yaklaşım Dergisi**. Temmuz 2008, ss. 32-40.
- Öcal, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı”. **Yaklaşım Dergisi**. Ağustos 2008, ss. 31-37.
- Öcal, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırmasında Riskten ve Çifte Vergilendirmeden Kurtulmanın Yolu: Düzeltme”. **Yaklaşım Dergisi**. Temmuz 2010, s. 18-26.
- Öcal, Erdoğan. “Hizmet Akdi ile Kurulan Çalıştıran/ Çalışan İlişkisi ve Transfer Fiyatlandırması”. **Yaklaşım Dergisi**. Eylül 2010, ss. 21-27.
- Öcal, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırması ve İkincil Düzeltme”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Temmuz 2012, s. 193-198.
- Öcal, Erdoğan. “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Bedelin Üzerinde Yapılan Ödemelerin Gider Yazılmaması, Her Zaman Düzeltme Yapılmasına Gerek Olmadığı Anlamına Gelmemektedir”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Temmuz 2012, ss. 122-126.
- Öcal, Erdoğan, “Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerinin Uygulanmasında Fiyat, Brüt yada Net Kâr Marjı ve Kâr Kavramları”. **Vergi Sorunları**. Ekim 2012, ss. 165-172.
- Öcal, Erdoğan, “Transfer Fiyatlandırmasında Karşı Taraf Düzeltmesi Nereye Kadar?”. **Vergi Sorunları**. Mayıs 2015, ss. 9-12.
- Özcelik, Cihangir, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında ‘Emsal Fiyat Aralığı’”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mayıs 2012, ss. 77-84.
- Özgenç, A. Selçuk, “Transfer Fiyatlandırmasında Yabancı Emsal”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ağustos 2016, ss. 81-101.

- Özkaya, Murat. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Katma Değer Vergisi Düzeltmesi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Aralık 2012, ss. 162-169.
- Öztürk, Serdar ve Özlem Ülger. “Vergi Cennetlerinin Küresel Finansal Kriz Üzerine Ekonomik Etkileri: Vergi Kaçırma, Vergiden Kaçınma ve Kâra Para Aklamadaki Rolü”. **Niğde Üniversitesi İBBF Dergisi**. Cilt. 9, Sayı. 1, Ocak 2016, ss. 237-254.
- Pala, Orhan ve Özge Kısacık. “Transfer Fiyatlandırmasında Risk Yönetimi: Peşin Fiyatlandırma Anlaşması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ocak 2023, ss. 6-14.
- Pamuk, İsmail. “Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı”. **Vergi Raporu Dergisi**. Nisan 2012, ss. 173-202.
- Pehlivan, Serdar. “Royalti Ödemelerinin Transfer Fiyatlandırması Analizi”. **Mali Çözüm Dergisi**. Mayıs-Haziran 2014, ss. 61-85
- Pehlivan, Serdar. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Yurtiçi ve Yurtdışı Düzeltme İşlemleri”. **Mali Çözüm Dergisi**. Ocak-Şubat 2015, ss. 61-92
- Saraçoğlu, Fatih. “Transfer Fiyatlandırmasının Vergisel Amaçları, Karşılaşılan Sorunlar ve OECD – AB Yaklaşımı”. **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. Ağustos 2006, s. 106-112.
- Sarıaslan, Osman. “Transfer Fiyatlandırması Tespiti Sürecinde ‘Gizli Emsal’ Uygulaması ve Adil Yargılama Hakkı”. **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**. Nisan 2016, ss. 301-331.
- Savcı, Ahmet Şahin ve İlyas Emre Yayla. “Teknoloji Geliştirme Bölgesindeki Yapılan Seri Üretimlerin Vergilendirilmesi ve İki Kritik Kavram; Gayrimenkul Hakk ve Transfer Fiyatlandırması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Haziran 2016, ss. 57-65.
- Sumay, S. Serdar. “Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında Dış Emsallerin Veri Tabanları Vasıtasıyla Tespiti”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Kasım 2009.
- Şenlik, Ergun. “Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararının Doğması Şartının Aranmasına Yönelik Değerlendirme ve Tavsiyeler”. **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. Eylül 2008, ss. 47-48.
- Tan, Mustafa. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Örtülü Sermaye Müesseselerinde Karşı Durum Düzeltmesi ve Olası Bazı Soru (n)lar”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ocak 2008, ss.167-177.

- Tanrikulu, Salih. “Transfer Fiyatlandırmasında İdare İle Anlaşma Yöntemi Neler Getiriyor?”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ocak 2008, ss.128-134.
- Taş, Suat ve Şerafettin Karakış. “Vergi Mahremiyetini İhlal Suçu”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Temmuz 2000.
- Taşkıran, M. Selçuk ve Mustafa Sefa Kara. “Sermaye Piyasası ve Kurumlar Vergisi Kanunu Bağlamında Örtülü Kazanç Aktarımı”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Aralık 2018, ss. 29-35.
- Terzi, Ali, Nurettin Köse, “Bir vergi Planlama Aracı Olarak Transfer Fiyatlandırması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Haziran 2016, ss. 71-85.
- Tokur Tuncer, Özlem. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında İlişkili Kişi Kavramı ve Grup İçi Hizmetler”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ocak 2008.
- Toros, Özgür. “Transfer Fiyatlandırması Analizlerinde Neden Yurt Dışı Kaynaklı Veri Tabanları Kullanılıyor?”, **Vergi Dünyası Dergisi**. Şubat 2011, ss. 162-164.
- Tuncer, Selahattin. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Yaşanan Kaos”. **Yaklaşım Dergisi**. Şubat 2008. ss. 9-16
- Tuncer, Selahattin. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Yönteminin Genel Eleştiri ve Değerlendirmesi”. **Yaklaşım Dergisi**. Haziran 2008. ss. 9-18
- Tunç, Mehmet Akif, “Adi Ortaklıkların (İş Ortaklıkları- Konsorsiyumlar) Transfer Fiyatlandırması Mevzuatı Açısından Değerlendirilmesi”. **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. Mayıs 2009, ss. 159-164.
- Tunç, Zinnur. “Gayrimaddi Hakların Transfer Fiyatlandırması Hükümleri Kapsamında Vergilendirilmesi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ocak 2021, s. 109-125.
- Turunç, Sencer ve Ayben Ünel. “BEPS Sonrası Transfer Fiyatlandırmasında Belgelendirmeye İlişkin Yeni Kurallar”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ocak 2017, ss. 27-36.
- Türkdoğan, Abdullah. “Satış Hasılatının Belli Bir Oranı Olarak Belirlenen Gayri Maddi Hak Bedellerinin Transfer Fiyatlandırması Kapsamında Değerlendirilmesi”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ağustos 2011, ss. 143-147
- Uçar, Hüseyin. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Düzeltme İşlemleri”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Aralık 2012, s. 152-161.

- Uçar, Serkan. “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Kapsamında Grup İçi Giderlerin Grup Şirketlerine Yansıtılması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Eylül 2009, ss.108-117
- Usta, Fuat. “Transfer Fiyatlandırmasında Emsal Fiyat Aralığının Belirlenmesin Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar ve İstatiksel Yöntem Kullanılması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Ağustos 2013, ss. 98-104.
- Usta, Fuat. “Birden Fazla İlişkili Kişi İle Gerçekleştirilen İşlemlerin Transfer Fiyatlandırması Yönünden Değerlendirilmesi”. **Yaklaşım Dergisi**. Ocak 2014, ss. 86-88.
- Usta, Fuat. “Transfer Fiyatlandırması ve Bağımsız Denetim”. **Yaklaşım Dergisi**. Temmuz 2015, ss. 43-47.
- Usta, Fuat. “Transfer Fiyatlandırması Analizinde Elma ile Armut Karşılaştırılabilir mi?”. **Yaklaşım Dergisi**. Ekim 2014, ss. 63-67.
- Uyanık, Namık Kemal. “Fonksiyonel ve Karşılaştırılabilirlik Analizinin En Uygun Transfer Fiyatlandırma Metodunun Seçimine Etkisi-I”. **Yaklaşım Dergisi**. Ocak 2010, ss. 37-42.
- Uyanık, Namık Kemal. “Fonksiyonel ve Karşılaştırılabilirlik Analizinin En Uygun Transfer Fiyatlandırma Metodunun Seçimine Etkisi-II”. **Yaklaşım Dergisi**. Şubat 2010, ss. 68-71.
- Ünel, Ayben. “Transfer Fiyatlandırması Analizinin Kalbi: İşlev Analizi”. **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**. Şubat 2012, ss. 113-118.
- Yağmur, M. Celalettin ve Haydar Gürsoy. “Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme İşlemleri ve Önem Arz Eden Hususlar”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Aralık 2014, ss. 22-28.
- Yakışıklı, Ramazan. “Gerçek Kişilere Avans Kâr Dağıtımında Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Uygulaması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Temmuz 2012, ss. 29-32.
- Yakışıklı, Ramazan. “Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme ve KDV Uygulamaları”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Nisan 2009, ss. 41-46.
- Yalçiner, Kürşat ve Erkan Ertürk. “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Türkiye’de Yaygın Bir Şekilde Kullanılamama Nedenleri Üzerine Bir Araştırma”. **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**. 2017, ss. 413-424.

- Yaltı, Billur. “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Aralık 1996
- Yaltı, Billur. “Transfer Fiyatlandırmasında Vergi Anlaşması Uygulaması”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mart 2007, ss. 7-26.
- Yaltı, Billur. “Transfer Fiyatlandırmasında ‘Gizli Emsal’”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Ağustos 2009, ss. 7-38.
- Yaman, Deniz. “Transfer Fiyatlandırması Raporlarında Dikkate Edilmesi Gereken Hususlar”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Temmuz 2013, s. 79-84.
- Zengin, Emre. “Alacak ve Borçlar ile Yabancı Paraların Değerlemesi, Reeskont İşlemleri ve Muhasebeleştirilmesi”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Aralık 2015
- Yalçın, Kürşat ve Erkan Ertürk. “Peşin Fiyatlandırma Anlaşmalarının Türkiye’de Yaygın Bir Şekilde Kullanılmama Nedenleri Üzerine Bir Araştırma”. **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**. 2017 (16. UİK Özel Sayısı), ss. 413-424
- Yaltı, Billur. “Transfer Fiyatlandırmasında Vergi Anlaşması Uygulaması”. **Vergi Sorunları Dergisi**. Mart 2007, ss. 7-26
- Yardımcıoğlu, Mahmut, Veli Özer ve Nuray Demirel. “Emsallere Uygunluk Prensipli Çerçevesinde Uluslararası Transfer Fiyatlandırmanın Değerlendirilmesi”. **Mali Çözüm Dergisi**. Eylül-Ekim 2007, ss. 53-65.
- Yazar, Feyyaz. “Transfer Fiyatlandırmasında Karşılaştırılabilirlik Analizi, Önemi ve Uygulaması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Haziran 2009.
- Yıldırım, Cihan. “Transfer Fiyatlandırmasında Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları: Uygulamaları ve Mükelleflere Yaşatabileceği Bazı Sıkıntılar”. **Mali Pusula Dergisi**. Ekim 2007.
- Yüce, Çağatay. “Gayri Maddi Haklarda Uluslar Arası Transfer Fiyatlandırması”. **Vergi Dünyası Dergisi**. Haziran 2013, ss.106-116.

Yararlanılan Yabancı Makaleler

- Avi-Yonah, Reuven S. “Between Formulary Apportionment and the OECD Guidelines: A Proposal for Reconciliation”. **World Tax J.** 2, no. 1 (2010), p. 3-18.

- Bonfiglio, Joel D. "Tax Planning Strategies for Multinationals under the New Transfer Pricing Regulations". **International Tax Journal**, vol. 21, no. 4, Fall 1995, p. 1-15
- Borkowski, Susan C., "Factors Motivating Transfer Pricing Choices of Japanese and United States Transactional Corporations". **Journal of International Accounting, Auditing ve Taxation**, vol. 6(1), 1997, p. 25-47
- Broadhurst, David G. "The OECD Transfer-Pricing Report". **Canadian Tax Journal**, vol. 43, no.1, 1995, ss. 140-vi.
- Burke, John JA, "Re-Thinking First Principles of Transfer Pricing". **Virginia Tax Review**. Vol. 30:613, ss. 613-629.
- Charpentier, Catherine. "Facing up to Transfer Pricing". **International Tax Review**, vol. 5, 1994, p. 13-14
- Cools, Martine, Clive Emmanuel ve Ann Jorissen. "Management control in the transfer pricing tax compliant multinational enterprise", **Accounting, Organizations and Society** 33 (2008) 603-628.
- Dürr, Oliver M. ve Robert F. Göx. "Strategic Incentives for Keeping One Set of Book in International Transfer Pricing", **Journal of Economics and Management Strategy**, Volume 20, Number 1, Spring 2011, ss. 269-298.
- Feinschreiber, Robert ve Margaret Kent. "**A Guide to Global Transfer Pricing Strategy**". The Journal of Corporate Accounting ve Finance, September/October 2001. ss. 29-34.
- Franklin, Mitchell ve Joan K. Myers. "An Analysis of Transfer Pricing Policy and Notable Transfer Pricing Court Rulings". **Journal of Business and Accounting**. Vol 9, No.1, Fall 2016, ss. 73-85.
- Giegerich, Thomas W. "Transfer Pricing Safe Harbors- An Idea Whose Time Has Come". **International Tax Journal**, vol. 43, no. 5, September-October 2017, ss. 35-46.
- Hagg, Claes. "The OECD Guidelines for Multinational Enterprises A Critical Analysis", **Journal of Business Ethics** 3 (1984), ss. 71-76.
- Higinbotham, Harlow N., David W. Asper, Philip A. Stoffregen ve Raymond P. Wexler. "Effective Application of the Section 482 Transfer Pricing Regulations" **Tax Law Review**, vol. 42, no. 2, Winter 1987, ss: 293-380

- Horner, Frances M.. "International Corporation and Understanding: What's New about the OECD's Transfer Pricing Guidelines" **University of Miami Law Review** 50, no. 3 (April 1996): 577-596
- Keenan, John, Diana Hoshall ve Colleen Harkins. "IRS Watch". **Journal of Tax Practice and Procedure**, February-March 2018, ss.13-18.
- Labas, Diana Renata. "Transfer Pricing. The Nightmare of Tax Authorities and Relevant E.U. Case-Law" **Cluj Tax Forum Journal** 2021, no. 3 (May-June 2021) ss. 208-219.
- LaMont, Howard. "Multinational Enterprise, Transfer Pricing, and the 482 Mess" **Columbia Journal of Transactional Law**, vol. 14, no. 3, 1975, ss. 383-433.
- Levey, Marc M. "Inbound Transfer Pricing" **International Tax Journal**. vol. 15, no. 2, Spring 1989, ss. 107-140
- Martinson, B. Otto, Ted D. Englebrecht ve Carla Mitchell. "How Multinational Firms Can Profit from Sophisticated Transfer Pricing Strategies". **The Journal of Corporate Accounting and Finance**, Winter 1999, ss. 91-103.
- Martinson, B. Otto ve Tim C. McKee. "Staying Out of Trouble with Transfer Pricing". **The Journal of Corporate Accounting and Finance**, November/December 2021, ss. 39-47.
- McIntyre, Michael J. "Design Of A National Formulary Apportionment Tax System." **Proceedings of the Annual Conference on Taxation Held under the Auspices of the National Tax Association**-Tax Institute of America 84 (1991): 118-24. Accessed August 25, 2021.
<http://www.jstor.org/stable/42912377>
- Nolan, John S. "U.S. Final Transfer Pricing Regulations". **University of Miami Law Review**, vol. 50, no. 3, April 1996, ss. 537-576.
- Paz-Vega, Ramon. "International Transfer Pricing and Subsidiary Performance: The role of organizational justice", **Thunderbird International Business Review**, Vol. 51, No. 3 May/June 2009, ss. 219-238.
- Pooney, Paul ve Nelson Suit. "IRS Relaxes Transfer Pricing Rules" **International Tax Review**. vol. 5, 1994, ss. 8-12
- Przysuski, Martin, Lalapet, Srimi. "Transfer Pricing Method Selection in the United States and Canada". **Corporate Business Taxation Monthly**. Aug 2004, Vol. 5 Issue 11, ss. 7-15. 9.

- Rectenwald, Glen, "A Proposed Framework for Resolving the Transfer Pricing Problem: Allocation the Tax Base of Multinational Entities Based on Real Economic Indicators of Benefit and Burden". **Duke Journal of Comparative and International Law**. 2012, Vol 23:425, ss. 425-449
- Rosen, Jay M. ve James W. Wetzler. "The Use of Transfer Pricing Analysis for State Tax Purposes". **Journal of State Taxation**, vol. 16, no. 3, Winter 1998, ss. 1-32.
- Rosenberg, Joel B., Barbara N. McLennan, Ahmed H. Mohammed, Alan D. McInnes, "Transfer Pricing Comparability: Concepts, Methods and Applications". **Corporate Business Taxation Monthly**. December 2003, ss.4-30
- Rossing, Christian Plesner, Martine Cools ve Carsten Rohde. "International transfer pricing in multinational enterprises", **Journal of Accounting Education**, 39 (2017), ss. 55-67.
- Sakurai, Yuka. "Comparing cross-cultural regulatory styles and processes in dealing with transfer pricing", **International Journal of the Sociology of Law** 30 (2002) ss.173–199
- Schuster, Peter ve Peter Clarke. "Transfer Prices: Functions, Types, and Behavioral Implications". **Management Accounting Quarterly**. Winter 2010, Vol.11, No.2, ss. 22-32.
- Steiss, Carl F. ve Luc Blanchette, "The International Transfer-Pricing Debate" **Canadian Tax Journal**. vol. 43, no. 5, 1995, ss. 1566-1602.
- Tang, Roger Y. W. "New Transfer Pricing IRS Regulations and Their Business Implications". **The Journal of Corporate Accounting and Finance**, Summer 1995, ss. 91-98.
- Tondkar, Rasoul H., Wendy W. Achilles ve Joyce van de Laan Smith. "Transfer Pricing Practices and Regulatory Actions in The U.S. and U.K.: A Cross-Country Comparison and Analysis". **Advances in International Accounting**, Volume 18, 2005, ss.199–217.
- Wiora, John. "**Amazon and Its Lessons for Transfer Pricing Professions**" **International Tax Review** 28, no. 4, May 2017, ss. 53-55.
- Wiss, Marcia A. "Multinationals and the Third World- Issues Related to Transfer Pricing". **Third World Legal Studies**. 1983 ss. 89-111.

Yararlanılan Türkçe İnternet Kaynakları

- Alper, Cihat. “Emsal Tespiti İçin Yararlanılabilecek Yurt Dışı Veri Tabanları ve Araştırma Teknikleri”,
<https://www.verginet.net/dtt/4/TransferFiyatlandirmasiEmsalTespiti.aspx> (16 Kasım 2018).
- Arıkan, Yahya. “Bir Koyundan İki Post: Kâr Payı ve KDV”,
<http://www.patronlardunyasi.com/haber/Bir-Koyundan-Iki-Post-Kar-Payi-ve-KDV/98341> (17 Kasım 2019).
- Aygül, Emrah. “Transfer Fiyatlandırması ve KDV”,
<http://www.alomaliye.com/2018/09/03/transfer-fiyatlandirmasi-ve-kdv/> (11 Ocak 2019).
- Bıyık, Recep. “Çalışanlara Yapılan Ayni Ödemelerin Vergisi”, **Dünya Gazetesi**, 20 Ocak 2016, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/calisanlara-yapilan-ayni-odemelerin-vergisi/26848> (04 Ocak 2017).
- Bıyan, Özgür. Transfer Fiyatlandırması Düzeltme Hükümleri Karşısında KDV’nin Durumunun Değerlendirilmesi, <http://www.ozgurbiyan.com/2009/10/transfer-fiyatlandirmasi-duzeltme-hukumleri-karsisinda-kdv%E2%80%99nin-durumunun-degerlendirilmesi/> (11 Ocak 2019).
- Doğrusöz, Bumin. “Emsal Kira Bedeli”, **Dünya Gazetesi**, 01 Mart 2016
<https://www.dunya.com/kose-yazisi/emsal-kira-bedeli/27326> (29 Aralık 2017)
- Doğrusöz, Bumin. “Örtülü Sermayeni Faizinin KDV’si”, **Dünya Gazetesi**, 21 Nisan 2015, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/ortulu-sermayenin-faizinin-kdv039si/23674> (11 Ocak 2019).
- Doğrusöz, Bumin. “Örtülü Sermaye Faizinde KDV’ye Yargı Bakışı”, **Dünya Gazetesi**, 23 Nisan 2015, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/ortulu-sermaye-faizinde-kdvye-yargi-bakisi/23707> (11 Ocak 2019).
- Doğrusöz, Bumin. “Kurumlar Vergisinin Kâr Dağıtımını Varsaydığı Ödemelerde KDV”, **Dünya Gazetesi**, 05 Nisan 2016 <https://www.dunya.com/kose-yazisi/kurumlar-vergisinin-kar-dagitimi-varsaydigi-odemelerde-kdv/27700> (11 Ocak 2019).
- Emiroğlu, İlteriş. “Transfer Fiyatlandırmasında Kâr Düzey Göstergeleri”,
<https://www.verginet.net/Haber.aspx?ID=1245> (03 Kasım 2018).

- Kartaloğlu, Emre. Transfer Fiyatlandırmasında Düzeltme ve KDV Uygulamaları, <http://www.emrekartaloglu.com/vergisorunlari/transfer/Transfer%20KDV%20Uygulamalari.pdf> (19 Ekim 2021)
- Öztürk, Gürkan. “Transfer Fiyatlandırması ve Gümrük Kıymetinin Tespitine İlişkin Yöntemler” http://www.verginet.net/UserFiles/File/Transfer%20Fiyatlandirmasi/Makaleler/Transfer%20fiyatland%C4%B1rmas%C4%B1%20_G%C3%BCrkan_Ozturk.pdf (22 Mart 2018).
- <https://ggm.gtb.gov.tr/sikca-sorulan-sorular/ticari/gumruk-kiymeti> (22 Mart 2018).
- Gündüz, Zeki, “Emsal Bedelin Tespitinde Yurt Dışı Veri Havuzları Kullanılabilir mi?” **Dünya Gazetesi**, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/emsal-bedelin-tespitinde-yurt-disi-veri-havuzlari-kullanilabilir-mi/7949> (16 Kasım 2018).
- Kolcuoğlu, Umut. “Halka Açık Ortaklıklarda Örtülü Kazanç Aktarımı Yasası”, **Dünya Gazetesi**, 06 Ocak 2017, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/halka-acik-ortakliklarda-ortulu-kazanc-aktarimi-yasagi/344603> (11 Ocak 2023).
- Pehlivan, Serdar. “Transfer Fiyatlandırmasının KDV Boyutu: Düzeltme ve Emsal Bedel”, <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/serdarpehlivan/004/> (11 Ocak 2019).
- PWC. 10 Soruda Peşin Fiyatlandırma Anlaşmaları. <https://www.pwc.com.tr/tr/microsite/transfer-pricing/assets/pdf/10-soruda-pesin-fiyatlandirma-anlasmalari-2.pdf> (30 Mart 2022).
- Seviğ, Veysi. “Transfer Fiyatlandırmasında KDV”, http://www.muhasibetr.com/ulusalbasin/haber_oku.php?haber_id=4223 (11 Ocak 2019).
- Sorkut, Dilşad, Kızıyalın, Dilara, “Türkiye’de Dış Emsallerin Tespitinde Uluslararası Veri Tabanlarının Kullanımı”, https://www.vergidegundem.com/en_US/publicationPaper?categoryName=Vergide&publicationNumber=3&publicationYear=2013&publicationId=1093422 (16 Kasım 2018).
- Sumay, Serdar, “Transfer Fiyatlandırması Uygulamalarında Dış Emsallerin Veri Tabanları Vasıtasıyla Tespiti” <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwip74TM19jeAhWn-ioKHYevDWgQFjAAegQICBAC&url=http%3A%2F%2Fwww.vergidegunde>

m.com%2Ffiles%2FDisEmsallerinTespiti14_09_2009.pdf&usg=AOvVaw3SC3Tt1u0W6viTBpCVKa51 (16 Kasım 2018).

Yararlanılan Yabancı İnternet Kaynakları

- Hughes, Elizabeth. “The different methods of TP: pros and cons”,
<https://www.taxjournal.com/articles/different-methods-tp-pros-and-cons> (02 Ağustos 2018).
- Cockfield, Arthur. (2004). Formulary taxation versus the arm's-length principle: The battle among doubting thomases, purists, and pragmatists. **Canadian Tax Journal** 2004. 114-123.
- Deloitte, OECD releases new guidance on transactional profit split method and hard to value intangibles, p.2.
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjH6NTDtJzeAhWPtosKHQwlCk8QFjAAegQICRAC&url=https%3A%2F%2Fwww2.deloitte.com%2Fcontent%2Fdam%2FDeLoitte%2Fglobal%2FDocuments%2FTax%2Fdtl-tax-global-transfer-pricing-alert-18-020-17-july-2018.pdf&usg=AOvVaw2uL92ch8XpstOMfJGVhQoq> (23 Ekim 2018).
- Guzman, Andrew T. and Meyer, Timothy, International Soft Law (August 4, 2010). The Journal of Legal Analysis, Vol. 2, No. 1, Spring 2011, UC Berkeley Public Law Research Paper No. 1353444, <https://ssrn.com/abstract=1353444> veya <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1353444> (03 Mart 2022)
- Hughes, Elizabeth. “The different methods of TP: pros and cons”,
<https://www.taxjournal.com/articles/different-methods-tp-pros-and-cons> (02 Ağustos 2018).
- IRS, Advance Pricing Agreement for Tangible Goods Transactions, September 15, 2017. https://www.irs.gov/pub/int_practice_units/isi_p_06_07_07.pdf, (20.09.2021)
- IRS, Announcement and Report Concerning Advance Pricing Agreements, March 23, 2021, <https://www.irs.gov/pub/irs-drop/a-21-06.pdf>, (20.09.2021)
- IRS, Apa Study Guide, https://www.irs.gov/pub/irs-apa/apa_study_guide_.pdf (20.09.2021).
- Kaesler, Christian. ve Owens, Jeffrey., “Going the Way of the Polaroid: Digital Taxation and the End of the Arm’s-Length Principle?”, **Tax Notes International**, July 15, 2019, volume 95, number 3, ss. 210-219.

- OECD (2015), “Aligning Transfer Pricing Outcomes with Value Creation, Actions 8-10- 2015 Final Reports”, https://www.oecd-ilibrary.org/taxation/aligning-transfer-pricing-outcomes-with-value-creation-actions-8-10-2015-final-reports_9789264241244-en, (22 Kasım 2018).
- OECD (2018), Revised Guidance on the Application of the Transactional Profit Split Method: Inclusive Framework on BEPS: Action 10, OECD/G20 Base Erosion and Profit Shifting Project, OECD Paris. www.oecd.org/tax/beps/revised-guidance-on-the-application-of-the-transactional-profit-split-method-beps-action-10.pdf (10 Mart 2022)
- OECD (2013), Revised Section E on Safe Harbours in Chapter IV of The Transfer Pricing Guidelines, 16 May 2013, <https://www.oecd.org/ctp/transfer-pricing/Revised-Section-E-Safe-Harbours-TP-Guidelines.pdf> (11 Mart 2022)
- Morse, Susan C., “Revisiting Global Formulary Apportionment” (May 28, 2010). **Virginia Tax Review**, Vol. 29, p. 593, 2010, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1617461> (25 Ağustos 2021)
- Rogers, Helen ve Lynne Oats, “Emerging perspectives on the evolving arm’s length principle and formulary apportionment”, **British Tax Review**, [2019] No2 pp 150 –165, <https://core.ac.uk/reader/224783811> (25 Ağustos 2021)
- Robertis, Gianni De, “The end of the arm’s length principle?”, **KPMG- What to Tax?**, s. 16., <https://responsibletax.kpmg.com/page/the-end-of-the-arm-s-length-principle-> (26 Ağustos 2021).
- “The Profit Split Method With Example”, <https://transferpricingasia.com/2017/04/11/profit-split-method-with-example/> (23 Ekim 2010).
- “Final TP guidance on Profit Split Method – Navigating the maze”, http://www.tp.taxesutra.com/experts/column?sid=454#_ftn4 (23 Ekim 2010).
- “Profit Split Method (PSM): Defination” http://www.transferpricing-india.com/Profit_Split_Method_PSM.htm (25 Ekim 2018).
- “The Transactional Net Margin Method with Example”, <https://transferpricingasia.com/2017/03/18/transactional-net-margin-method-example/> (26 Ekim 2018).
- “TPA Global, Transfer Pricing Country Summary- United States”, <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjusKfe4tjeAhXwsYsKHWtBAuwQFjAlegQIAh>

AC&url=https%3A%2F%2Fwww.tpa-global.com%2Ffiles%2Fstreamfile31333%2Fdownload%2F2017-05-23-090026%2Fusa-transfer-pricing-country-summary-report-2017.pdf&usg=AOvVaw3BsOml2qBFJrQXNshsMD-E (16 Kasım 2018).

IRS, “Announcement And Report Concerning Advance Pricing Agreements”, 30 Mart 2018, https://www.irs.gov/irb/2018-19_IRB (16 Kasım 2018).

IRS, Report on the Application and Administration of Section 482, April 21, 1999, <https://www.ibfd.org/IBFD-Products/Journal-Articles/International-Transfer-Pricing-Journal/collections/itpj/pdf/itpj059909.pdf> (17 Mart 2021).

Li, Dan ve Manuel Portugal Ferreira, “Internal And External Factors on Firms’ Transfer Pricing Decisions: Insights From Organizations Studies”, Center of Research in International Business & Strategy, 2007 s. 25
<https://core.ac.uk/reader/61795850> (02 Aralık 2020).

United Nation. “B.5. Transfer Pricing Considerations on Intangible Property”, https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi97urg1efeAhWSiIsKHQPOBQQQFjAAegQICRAC&url=http%3A%2F%2Fwww.un.org%2Fesa%2Fffd%2Fwp-content%2Fuploads%2F2016%2F10%2F12STM_CRP2_Att6_Intangibles.pdf&usg=AOvVaw0Uri8kKrOUIWh7lChf5ks_ (22 Kasım 2018).

Thysse, Wesley ve Martijn de Lange, Transfer Pricing Rules and Practice, 2018, <https://transferpricingasia.com/wp-content/uploads/2019/11/Transfer-Pricing-Rules-Practice-Version-1.0.pdf> (03 Mart 2022)

White, Josh, “The rise of a new transfer pricing order”, <https://www.internationaltaxreview.com/article/b1fyghn2xtbfff/the-rise-of-a-new-transfer-pricing-order> (26 Ağustos 2021)

White, Josh, “OECD looks beyond the arm’s-length principle”, <https://www.internationaltaxreview.com/article/b1fydc48yqvvcz/oecd-looks-beyond-the-arms-length-principle> (26 Ağustos 2021)